

TRONDHEIM KOMMUNE

Rådmannen

Rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2020-2023

Budsjett 2020

Rådmannens forslag til handlings-
og økonomiplan 2020-2023
Budsjett 2020

Innhold

1	Innstilling	9
2	Felles innsats for en bedre kommune	10
2.1	Utfordringer og muligheter, mål og strategier	10
2.2	Mål	15
2.3	Strategier	16
2.4	Områdeutvikling/programområder	17
3	Klimabudsjett	31
3.1	Om området.....	31
3.2	Mål	32
3.3	Indikatorer for klimagassutslipp i Trondheim	33
3.4	Ramme for utslippsreduksjoner i Trondheim	34
3.5	Utslippsreduksjoner mot 2030.....	37
3.6	Driftsbudsjett	38
4	Økonomiske rammebetingelser og prioriteringer	40
4.1	Innledning	40
4.2	Økonomisk status.....	40
4.3	Økonomiske måltall	42
4.4	Forslag til driftsbudsjett 2020 og økonomiplan 2020-2023	46
4.5	Forslag til investering, finansiering og gjeldsutvikling.....	55
4.6	Kommunens låneopptak og netto finansutgifter	58
4.7	Låneopptak	58
4.8	Netto finansutgifter	58
4.9	Budsjettekniske forhold	62
4.10	Marginprosent	64
4.11	Pris- og lønnskompensasjon	65
5	Tilleggsbevilgninger og sentralt plasserte bevilgninger	67
5.1	Tilleggsbevilgninger.....	67
5.2	Sentralt plasserte bevilgninger	68
6	Eiendomsskatt, gebyrer og egenbetalinger	71
6.1	Innledning	71
6.2	Eiendomsskatt.....	71
6.3	Gebyr- og avgiftsfinansierte områder	73
6.4	Sammenligning med andre storbyer.....	75
6.5	Skolefritidsordning, barnehage og kulturskole	75
6.6	Helse og velferd	77
6.7	Kultur og idrett.....	78
6.8	Hva koster eiendomsskatt, gebyrer og brukerbetaling for en eksempelfamilie?	79
7	Barnehage	80
7.1	Hovedprioritering 2020-2023	80
7.2	Om området.....	80
7.3	Periodemålene	84
7.4	Driftsbudsjett	87
7.5	Investeringsbudsjett	92
8	Skole	95
8.1	Hovedprioritering 2020-2023	95
8.2	Om området.....	95
8.3	Mål	98
8.4	Periodemålene i enhetsavtalen er felles for skole, barnehage og Barne- og familietjenesten (BFT).	99
8.5	Driftsbudsjett	103
8.6	Investeringsbudsjett	106
8.7	Forutsetninger for perioden 2020-2023	106
8.8	Elevtallsutvikling i trondheimsskolen.....	107
8.9	Investeringer i perioden 2020-2023.....	107
8.10	Skoleanlegg for midlertidig opphold.....	110
9	Barne- og familietjenesten	112
9.1	Hovedprioritering 2020-2023	112

9.2	Om området.....	112
9.3	Mål.....	119
9.4	Vi er et felles lag som møter barn og unge med kjærlighet, respekt og kompetanse	122
9.5	Driftsbudsjett.....	123
9.6	Beskrivelse av tiltak for å komme i balanse:.....	124
9.7	Investeringsbudsjett	126
10	Kvalifisering og velferd.....	128
10.1	Hovedprioritering 2020-2023	128
10.2	Om området.....	128
10.3	Mål.....	131
10.4	Driftsbudsjett	133
10.5	Investeringsbudsjett	136
11	Psykisk helse og rus	137
11.1	Hovedprioritering 2020-2023	137
11.2	Om området.....	137
11.3	Mål for psykisk helse og rus.....	140
11.4	Driftsbudsjett	143
11.5	Beskrivelse av tiltak.....	144
11.6	Investeringsbudsjett	145
12	Bo- og aktivitetstilbud.....	147
12.1	Hovedprioritering 2020-2023	147
12.2	Om området.....	147
12.3	Mål.....	152
12.4	Driftsbudsjett	155
12.5	Beskrivelse av tiltak.....	158
12.6	Investeringsbudsjett	160
13	Helse- og verferdstjenester	162
13.1	Hovedprioritering 2020-2023	162
13.2	Om området.....	162
13.3	Mål.....	168
13.4	Driftsbudsjett	171
13.5	Investeringsbudsjett	180
14	Flyktninger og innvandrere	185
14.1	Hovedprioritering 2020-2023	185
14.2	Om området.....	185
14.3	Mål.....	187
14.4	Økonomi	189
15	Kultur og kirke	191
15.1	Hovedprioritering 2020-2023	191
15.2	Om området.....	191
15.3	Mål.....	195
15.4	Driftsbudsjett	197
15.5	Investeringsbudsjett	201
16	Idrett og friluftsliv.....	208
16.1	Hovedprioritering 2020-2023	208
16.2	Om området.....	208
16.3	Mål.....	210
16.4	Driftsbudsjett	213
16.5	Investeringsbudsjett	217
17	Næring og samfunn.....	223
17.1	Hovedprioritering 2020-2023	223
17.2	Om området.....	223
17.3	Mål.....	226
17.4	Driftsbudsjett	229
18	Plan- og bygningstjenester	231
18.1	Hovedprioriteringer 2020-2023	231
18.2	Om området.....	231
18.3	Mål.....	233
18.4	Driftsbudsjett	235

19	Miljø- landbruks- og laboratorietjenester	239
19.1	Hovedprioriteringer 2020-2023	239
19.2	Om området.....	239
19.3	Mål	241
19.4	Driftsbudsjett	244
20	Tekniske tjenester	247
20.1	Hovedprioriteringer 2020-2023	247
20.2	Om området.....	247
20.3	Mål	250
20.4	Driftsbudsjett	252
20.5	Forslag til driftsbudsjett for perioden 2020-23.....	256
20.6	Investeringsbudsjett	259
20.7	Investeringsområde byrom, parker og grøntanlegg	271
21	Eiendomstjenester	275
21.1	Hovedprioriteringer 2020-2023	275
21.2	Om området.....	275
21.3	Mål	279
21.4	Driftsbudsjett	281
21.5	Investeringsbudsjett	284
21.6	Formålstomter - Kjøp og utvikling av areal til formålsbygg	286
22	Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen	291
22.1	Hovedprioritering 2020-2023	291
22.2	Om området.....	291
22.3	Driftsbudsjett	292
23	Rådmannen og strategisk ledelse	294
23.1	Hovedprioritering 2020-2023	294
23.2	Om rådmannen og strategisk ledelse	294
23.3	Om område	294
23.4	Strategiske hovedgrep 2019-2022	295
23.5	Driftsbudsjett	295
24	Interne tjenester og arbeidsgiverområdet.....	297
24.1	Hovedprioritering 2020-2023	297
24.2	Om området.....	297
24.3	Mål	300
24.4	Driftsbudsjett	301
24.5	Investeringsbudsjett	303
25	Trondheim parkering.....	306
25.1	Hovedprioritering 2020-2023	306
25.2	Driftsbudsjett	306
25.3	Investeringsbudsjett	307
26	Kommunens eierinteresser.....	309
26.1	Innledning	309
26.2	TRV Gruppen AS (eierandel 100 prosent)	309
26.3	Trondheim Kino AS (eierandel 100 prosent).....	310
26.4	Trondheim Parkering AS (eierandel 100 prosent).....	311
26.5	Olavshallen AS (eierandel 100 prosent)	312
26.6	Kunsthall Trondheim AS (eierandel 63,3 prosent)	313
26.7	Leuthenhaven AS (eierandel 100 prosent).....	314
26.8	Tempeveien 25 AS (eierandel 100 prosent).....	315
26.9	Labtjenester AS (eierandel 100 prosent)	315
26.10	Trondheim Spektrum AS	316
26.11	Prima Holding Trondheim AS (eierandel 60 prosent)	317
26.12	Midtnorsk Filmsenter AS (eierandel 33,83 prosent)	317
26.13	Filminvest AS (eierandel 16.67 prosent)	318
26.14	Trondheim Stasjonssenter AS (eierandel 20%)	319
26.15	Centro de rehabilitacion Vistamar SL.....	319
26.16	Stavne Trondheim KF	320
26.17	Klæbu Industrier KF.....	321
26.18	Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS	321
26.19	Midt-Norge 110-sentral IKS	322

26.20	Trondheim Havn IKS.....	323
26.21	Trondheim kommunale pensjonskasse	323
26.22	Stiftelser	324
27	Obligatoriske oppstillinger	328
28	Kjøp fra andre, overføringer og tilskudd	329
29	Forslag til investeringer og finansiering 2020-2023.....	330
30	Avgiftsbalanse vann, avløp, renovasjon, feiing og slam	331
31	Samlet oversikt over driftstiltak i økonomiplanen.....	332
32	Befolkningsutvikling og demografikostnader	333
32.1	Befolkningsendringer og prognose på befolkningsutvikling	333
32.2	Utvikling til og med 2019	333
32.3	Befolkningsprognose	335
32.4	Demografikostnader	336
32.5	Beregnete demografikostnader i 2020	337
33	Økonomiske konsekvenser av sykefravær	339
33.1	Innledning	339
33.2	Utvikling i sykefravær.....	339
33.3	Områder.....	341
33.4	Økonomiske konsekvenser av sykefravær	345
33.5	Oppsummering	347

[Leserveiledning](#) (lenke til Google site)

■

1 Innstilling

Rådmannen foreslår at bystyret forelegges følgende innstilling:

1 Skattevedtak 2020

- 1.1 For inntekts- og formuesskatt skal høyeste tillatte skattesats legges til grunn.
- 1.2 I medhold av § 12 annet ledd i forskrift om gjennomføring av fordeling av skatt mv. mellom skattekreditorene avsettes en tilbakeholdt margin på bankkonto med 8,5 prosent
- 1.3 Eiendomsskatt:
  - Utskrives med kroner 5 for hver kroner 1 000 av takstverdien på bolig- og fritids-eiendommer i gamle Trondheim kommune
  - Utskrives med kroner 3 for hver kroner 1000 av takstverdien på bolig- og fritidseiendommer i gamle Klæbu kommune
  - Utskrives med kroner 5 for hver kroner 1000 av takstverdien på næringsseiendom
  - Alle godkjente boligenheter for eiendomsskatt gis et bunnfradrag på kroner 300 000.
  - I henhold til overgangsregel til eiendomsskatteloven §§ 3 og 4 skrives det ut eiendomsskatt på det særskilte skattegrunnlaget (maskiner og utstyr i verk og bruk) redusert med to syvendedel i 2020. Skattesatsen på det særskilte skattegrunnlaget er 6,05 promille.

2 Budsjettvedtak 2020

- 2.1 Rådmannens forslag til budsjett for bykassen vedtas slik det går fram av det spesifiserte drifts- og investeringsbudsjettet, jamfør kapittel 27-29.
- 2.2 Gebyrer, avgifter, kontingenter og egenbetalinger vedtas slik det framgår av budsjettforslaget, jamfør kapittel 6.
- 2.3 Investeringer forutsettes finansiert i samsvar med oversikt i budsjettforslaget, jamfør kapittel 29.
- 2.4 Bystyret vedtar å ta opp følgende lån i 2020:
  - 2.4.1 Lån til investeringer på inntil 1 743 millioner kroner
  - 2.4.2 Lån for videreutlån til startlånsordningen på inntil 350 millioner kroner
- 2.5 Rådmannen gis fullmakt til å avtale nærmere lånetidspunkt og lånevilkår, og til å inngå de nødvendige låneavtaler for kommunens innlån og utlån. Rådmannen gis videre fullmakt til å gjennomføre refinansiering av lån.
- 2.6 Bystyret gir rådmannen fullmakt til å ta opp likviditetslån på inntil 500 millioner kroner i 2020, dersom drifts- eller finansieringsmessige forhold skulle gjøre det nødvendig.

3 Handlings- og økonomiplanen 2020-2023

- 3.1 Bystyret vedtar rådmannens forslag til økonomisk handlingsregel og økonomiske målsettinger, jamfør kapittel 4.
- 3.2 Bystyret vedtar rådmannens forslag til periodemål.
- 3.3 Bystyret vedtar rådmannens forslag til økonomiske rammer.

Rådmannen i Trondheim, 25. september 2019
Morten Wolden

Olaf Løberg

2 Felles innsats for en bedre kommune

2.1 Utfordringer og muligheter, mål og strategier

2.1.1 Utfordringer og muligheter

I følge regjeringen står vi overfor fire store utfordringer (Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023, vedtatt ved kongelig resolusjon 14.5.2019):

- Å skape et bærekraftig velferdssamfunn
- Å skape et økologisk bærekraftig samfunn gjennom blant annet en offensiv klimapolitikk og en forsvarlig ressursforvaltning
- Å skape et sosialt bærekraftig samfunn
- Å skape et trygt samfunn for alle

Ordet bærekraft sammen med ordet utvikling, altså bærekraftig utvikling, ble først brukt i FN-rapporten "Vår felles framtid" fra 1987.

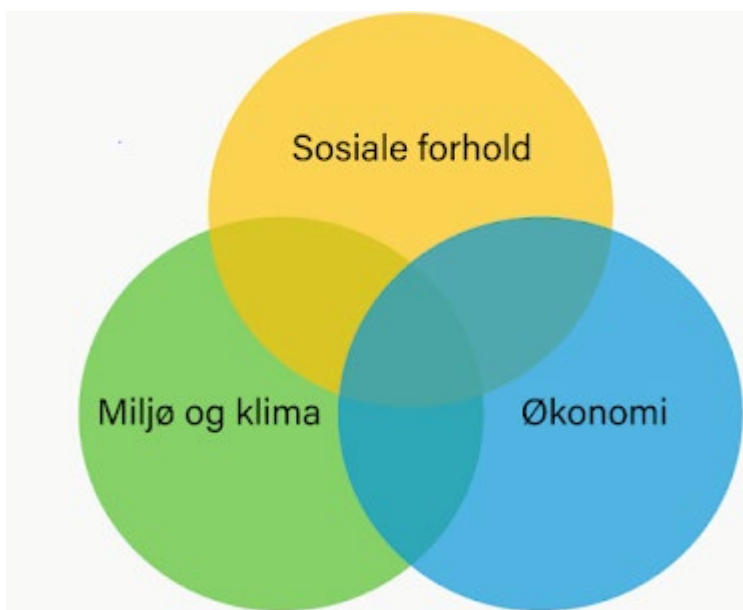
Definisjon på bærekraftig utvikling:

Utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov.

Bærekraftig utvikling er et begrep som er basert på solidaritet med kommende generasjoner, i tillegg til alle de som lever i dag. Det er en anerkjennelse av at vi bare har en klode, med en begrenset mengde ressurser, og at det er i vår felles interesse å ta vare på den.

For å skape bærekraftig utvikling må vi jobbe på tre områder:

- Klima og miljø
- Økonomi
- Sosiale forhold

Figur: Dimensjoner for et bærekraftig samfunn

De tre dimensjonene i bærekraftig utvikling sammenfatter på en god måte de utfordringer regjeringen fremhever. Det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om vårt samfunn er bærekraftig.

2.1.2 Klima og miljø

Miljødimensjonen av bærekraftig utvikling handler om å ta vare på naturen og klimaet som en fornybar ressurs for mennesker.

Klimagassutslippene våre varmer opp havet og lufta, ødelegger hele økosystemer og bidrar til at arter utrykkes for godt. Dette gjør oss mer sårbare for naturkatastrofer, truer vårt levebrød og kan gi grobunn for konflikter i kampen om naturressurser. Utslippene rike land som Norge har hatt, har bidratt til økonomisk vekst og velstand. I land som ikke har hatt den samme økonomiske utviklingen, har mengden utslipp vært betraktelig mindre, men konsekvensene desto større.

Det er land med stor andel fattige som blir hardest rammet av klimaendringer som flom og tørke. I de internasjonale klimaforhandlingene argumenterer derfor flere utviklingsland for at de rike landene med størst ansvar for dagens klimakrise, bør betale regningen til utviklingslandene, for at de skal kunne tilpasse seg klimaendringene, kutte egne utslipp og få erstatning for tap og skader som er resultat av klimaendringene.

I Trondheim jobbes det aktivt med å bidra til reduksjon av klimautslippene og for å ta vare på naturmiljøet. Vi har redskaper i form av både planer og et eget budsjett for dette.

Kommunedelplan energi og klima, 2017-2030 har som visjon at Trondheim kommune skal være en internasjonal foregangskommune for utvikling av gode klima- og miljøløsninger. Trondheim kommunes energi- og klimapolitikk støtter opp om Parisavtalen og FNs bærekraftsmål. Trondheims utslippsmål for 2030 ligger i forkant av EUs og Norges tallfestede forpliktelser. Foruten reduserte klimagassutslipp, gir det grønne skiftet nye muligheter for byen vår. Utslippene har begynt å gå ned og innbyggerundersøkelsen for 2019 viser at et stort flertall av byens befolkning synes at klimaarbeidet gjør Trondheim til en bedre by å bo i.

Det er satt ambisiøse mål for hva Trondheim som by skal bidra med for å løse klimautfordringen frem mot 2030:

Klimagassutslipp: I 2030 er de direkte klimagassutslippene redusert med 80 % i forhold til 1991

Klimatilpasning: I 2025 er Trondheim robust for å møte framtidige klimaendringer.

Energi: I 2030 er stasjonær energibruk i bygg og anlegg på samme nivå som i 2013.

Grønt skifte: I 2020 er Trondheim et forbilde og en samarbeidsarena for grønn verdiskaping og utvikling av klimavennlige teknologi og levemåter.

I rådmannens forslag til klimabudsjett for perioden 2020-2023 er det gjort grundig rede for hvordan vi i dag ligger an med hensyn til å nå målene for klimagassutslipp, hvordan utsiktene fremover er for å nå målene, og en beskrivelse av tiltak som er nødvendig å gjennomføre for at vi lokalt skal bli et klimamessig bærekraftig samfunn.

Trondheim kommune er en sentral aktør i arbeidet med å tilpasse aktivitet og byutvikling for et fremtidig bærekraftig samfunn. Viktige saker, planer, prosjekter og programmer viser blant dette

I tillegg til de overordnede planene og programmene kommer flere område-/kommunedelplaner som har som grunnleggende ambisjon å bidra til at Trondheim blir et bærekraftig samfunn.

Noen av prosjektene og programmene er beskrevet nedenfor.

2.2 Økonomi

Den økonomiske dimensjonen av bærekraftig utvikling handler om å sikre økonomisk trygghet for mennesker og samfunn. Økonomisk trygghet fordrer en ressursfordeling som trykker tilgang til offentlige tjenester, som helse og utdanning, og en ressursbruk som er bærekraftig.

Sammenlignet med andre land er den økonomiske tryggheten i Norge med hensyn til både nasjonaløkonomi, kommunesektorens økonomi og den enkelte husholdning relativt stor.

Perspektivmeldingen

Regjeringen har i Perspektivmeldingen (Meld. St. 29 2016-2017) gitt analyser som viser at det økonomiske handlingsrommet strammer seg til i årene fremover:

Gjennomgangen viser at handlingsrommet i finanspolitikken ligger an til å bli mye mer begrenset de nærmeste årene enn det vi er blitt vant til, og vil bli enda mindre etter 2030. Skal vi videreføre og bedre vår velferdsmodell med gode fellesfinansierte løsninger, må finansieringen styrkes og utgiftsveksten i ordningene dempes. Disse utfordringene kan ikke alle løses i dag, men må løses ved at det gjøres riktige valg underveis.

Regjeringen har i Perspektivmeldingen drøftet fire handlingsalternativer, som sammen kan legge grunnlaget for fremtidens velferdssamfunn:

- **Arbeidsalternativet** - en stor og velkvalifisert arbeidsstyrke: deler av det økte finansieringsbehovet for å opprettholde velferdsordningene kan møtes med økt yrkesdeltakelse og arbeidstid, for eksempel fra deltid til heltid, og økt kompetanse.
- **Effektiviseringsalternativet** - en mer effektiv forvaltning: I 2017 var de samlede utgiftene til offentlig forvaltning anslått til 1 650 milliarder kroner, svarende til nesten 60 prosent av verdiskapningen i fastlandsøkonomien. Over tid vil det være rom for både omprioriteringer og effektiviseringer innenfor en slik ramme. Teknologiske nyvinninger, endrede arbeidsformer og klarere prioriteringer gir betydelige muligheter for effektivisering i den offentlige finansierte tjenesteproduksjonen over tid.
- **Medfinansieringsalternativet** - større privat ansvar: Brukerbetaling og gebyrer er nå på om lag samme nivå som tidlig på 1990-tallet som andel av fastlands-BNP. Økt innslag av privat medfinansiering vil gi større inntekter, og kan i tillegg være med på å dimensjonere tjenestetilbudet bedre.
- **Skattealternativet**: Våre godt utbygde velferdsordninger gjenspeiles i et høyt skattenivå, også i europeisk sammenheng. Det er gjort isolerte beregninger som viser at direkte skatt på husholdningenes inntekter må økes med 7 prosentenheter (27 prosent) frem til 2060 for å balansere offentlige budsjetter.

Beregninger som er gjort viser at behovet for å dekke økte utgifter til velferdsordningene ikke alene kan økes med ett handlingsalternativ. Beregningene antyder også at en vellykket kombinasjon av de to handlingsalternativene - høy sysselsetting og en effektiv offentlig forvaltning, vil kunne gi et godt bidrag til å møte de utfordringer vi står overfor de neste tiårene.

Kommuneøkonomien

Økonomi i kommunal forstand har to hoveddimensjoner:

- Sørge for et stabilt og forutsigelig inntektsgrunnlag for tjenesteproduksjon
- Sørge for at ressursene prioriteres for optimal velferdsmessig måloppnåelse og en effektiv bærekraftig bruk av ressursene

Kommunesektoren har de senere årene hatt sterk økonomisk vekst, og mye på grunn av høyere skatteinntekter enn lagt til grunn i budsjettene. I årene fremover forventes en noe lavere inntektsvekst enn i de årene vi har bak oss. Utfordringen fremover blir derfor å opprettholde minst det nivået vi har på tjenestetilbudet, både når det gjelder omfang og kvalitet, og samtidig utvikle smartere løsninger for hvordan tjenester skapes og fordeles for å gi rom for å dekke nye behov.

Stabilitet og forutsigelighet er vesentlige faktorer i en kommunes relasjon til sine innbyggere. Uforutsette hendelser oppstår og annen utvikling enn forutsatt inntreffer; inntektene kan bli lavere enn forutsatt og utgiftene høyere.

Hvordan sikre at vi over tid har en økonomi som evner å ta opp i seg slike utslag uten at det går på bekostning av det eksisterende tilbudet?

I Trondheim er et av svarene på slike utfordringer etablering av finansielle handlingsregler og målsettinger. Vi søker å balansere forholdet mellom drift og investeringer gjennom målsetting om at gjelda ikke overstiger 70 prosent av driftsinntektene (bykassefinansierte investeringer) og handlingsregel om at kapitalutgiftene skal være på 8 prosent av frie inntekter. Vi har videre målsetting om at netto driftsresultatet - det som står igjen når alle driftsutgifter er dekket, skal være mellom 2 og 2,5 prosent av driftsinntektene over tid, og at disposisjonsfondet skal utgjøre 5 prosent av driftsinntektene.

Disse fire tiltakene bidrar til stabilitet og forutsigelighet, og at vi kan håndtere uforutsette hendelser på inntekts- eller utgiftssida. Viktig å presisere at dette også gjelder tjenesteområdene. Dette gir imidlertid ikke trygghet for at tjenesteområdene styrer aktivitet i henhold til budsjettammer og heller ikke at ressurser utnyttes effektivt med hensyn til måloppnåelse. Til dette kreves høyt kompetente ledere og ansatte, funksjonelle styringsredskaper og innovative organisasjonsløsninger for samhandling og tjenesteproduksjon. Et viktig element er også hvordan vi utvikler samhandlingsformer med innbyggere, organisasjoner og næringsliv.

Hovedperspektivet fremover er svakere økonomisk vekst, og utfordringene fremover er å holde fast på de ordninger vi har for fortsatt stabilitet og forutsigelighet i den overordnede økonomistyringen, samt å utvikle organisasjonen i samarbeid med sine omgivelser for å øke evnen til omstilling, bærekraft og effektivitet. Det er behov for gode omstillingsprosesser der en gradvis kostnadsreduksjon går hånd i hånd med ny kunnskap og nye former for tjenesteutvikling og tjenestegjennomføring.

2.2.1 Sosiale forhold

Den sosiale delen av bærekraftig utvikling handler om å sikre at alle mennesker får et godt og rettferdig grunnlag for et anstendig liv. Utdanning, anstendig arbeid, likestilling, kulturelt mangfold og et godt helsetilbud er bare noen av områdene som berøres. Sosiale forhold sier dermed noe om hvordan mennesker har det i et samfunn, om de får oppfylt rettighetene sine, og om de har mulighet til å påvirke egne liv og samfunnet de lever i. Dette handler om tillitsforholdet mellom kommunen og innbyggerne, og om dette gir grobunn for et aktivt samspill for utvikling av sterke sosiale fellesskap.

Norge og Trondheim er godt rustet til å møte fremtiden. I Perspektivmeldingen beskrives dette slik: *Som land har vi vært heldige, og vi har tatt gode valg. Den nordiske velferdsmodellen har tjent oss vel. Norge er et godt land å bo i – vi er et land med store muligheter. Slik skal det også være for fremtidige generasjoner.*

Perspektivmeldingen handler mye om de økonomiske rammebetingelsene, hvordan disse forventes å endre seg og hvilke utfordringer dette vil gi i de neste tiårene.

Dette er også fundamentale problemstillinger for hvordan "det gode liv" kan leves i fremtiden, men dette handler om mer enn materiell velstand:

Et godt liv handler ikke bare om materiell velstand, men også om en rekke andre faktorer som offentlige myndigheter i større eller mindre grad kan påvirke gjennom politiske beslutninger. En rekke ikke-økonomiske forhold har betydning for livskvaliteten. En del av disse forholdene er kvalitative og subjektive (Perspektivmeldingen).

Kommunen som aktør og deltaker i folks liv har i begrenset grad direkte innflytelse på innbyggernes materielle levestandard. De fleste i Trondheim (totalt ca 100 000 lønnstakere) har lønn fra andre

arbeidsgivere enn kommunen selv. Kommunen er først og fremst tilbyder av ulike lovpålagte og ikke lovpålagte tjenester for å bidra og legge til rette for at innbyggerne har og får gode liv. Noe av det kommunen gjør har sterk sammenheng med innbyggernes fremtidige materielle levestandard, for eksempel barnehage og skole, mens andre tilbud skal løse utfordringer av mer kortsiktig karakter, for eksempel ulike helsetilbud. Utfordringa i kommunen er ofte at tilbudene ikke er godt nok koordinert for å løse utfordringer som er sammensatte og har et langt tidsperspektiv. Det er også en utfordring at kommunen ikke godt nok samhandler med sine innbyggere for å kunne identifisere utfordringer og utløse deres egne ressurser, i stedet for å diagnostisere dem ut av fellesskapet.

Styrke folkehelsen

Å holde oversikt over utviklingen av folkehelsen i kommunen og iverksette tiltak for styrking av folkehelsen er et eksempel på et område som krever samarbeid på tvers av sektorer i kommunen, og samspill med innbyggerne. Dette ansvaret er også nedfelt i folkehelseovens § 5.

Kommunen skal ha en oversikt over helsetilstanden i befolkningen og de positive og negative faktorer som kan virke inn på denne. Denne oversikten har kommunen basert på opplysninger fra statlige helsemyndigheter og fylkeskommunen, kunnskap fra de kommunale helse- og omsorgstjenestene og fra kunnskap om faktorer og utviklingstrekk i miljø, befolkningsgrupper og lokalsamfunn. Kommunen skal særlig være oppmerksom på trekk ved utviklingen som kan skape eller opprettholde sosiale eller helsemessige problemer eller sosiale helseforskjeller. Dette omfatter ikke bare innsats innenfor helsetjenestene, men også andre samfunnsforhold og faktorer som påvirker innbyggernes levekår og helse. Eksempler på slike faktorer kan være lys, støy, stråling, klima, kosthold, utfartsområder, boligstruktur og sosiale nettverk.

Trondheim kommune har inngått en samarbeidsavtale med HUNT, NTNU og fylkeskommunen om HUNT4. Høsten 2019 vil kommunen gjennomføre en befolkningsundersøkelse for å få mer lokale data om helsetilstanden for den voksne befolkningen. Data vil foreligge våren 2020.

Trondheim kommune deltar i "Program for folkehelse" i Trøndelagskommunene. Kommunens innsats er prosjektet "Liten og ny i barnehagen". Prosjektet startet opp i august 2018 ved barnehagestart for ettåringer fra fire barnehager, en fra hver bydel, og utvides med flere barnehager i 2020. Foreldre til barna og ansatte samarbeider om tilvenningen i barnehagen. I 2020 utvikles et tettere samarbeid mellom barnehagene og helsestasjonen om foreldrestøtte og veiledning. NTNU v/Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU) forsker på prosjektet.

Kommunens egen satsing på skolehelsetjenesten står også sentralt i å gi barn og unge god psykisk og fysisk helse. Livsmestring og folkehelse er også definert som et fagovergripende tema i fornyelsen av kunnskapsløftet og samtlige lærer i trondheimsskolen vil få kompetansehevende kurs i tematikken.

Trondheim kommune samarbeider med statlige og fylkeskommunale myndigheter, lag og organisasjoner om folkehelsearbeidet. Kommunen er medlem av Folkehelsealliansen i Trøndelag, som jobber for et friskere Trøndelag.

<https://www.trondelagfylke.no/vare-tjenester/folkehelse-idrett-frivillighet/folkehelse/folkehelsealliansen-i-trondelag/samarbeidspartnere-i-alliansen/>

Folkehelseinstituttets(FHI) årlige oversikt har fokus på trygghet og trivsel i oppveksten som tema for folkehelseprofilen 2019. Indikatorer og figurer tar utgangspunkt i dette temaet. Indikatorene som presenteres er generelt valgt med tanke på helsefremmende og forebyggende arbeid, men er også begrenset av hvilke data som er tilgjengelige på kommunenivå.

<https://khp.fhi.no/PDFVindu.aspx?Nr=5001&sp=1&PDFAar=2019>

Folkehelseprofilen viser at andelen barn (0-17 år) i kommunen er lavere enn i landet som helhet. Det kan trekkes fram at andelen barn og unge i aldersgruppen 15-29 år som har psykiske symptomer og

lidelser, er høyere enn i landet som helhet, vurdert etter data fra fastlege og legevakt. Kommunen settes inn mange ulike tiltak i det psykiske helsearbeidet for å bistå foreldre og barn og unge.

Trondheim kommune skal legge fram en ny planstrategi 2020 - 2024. I planstrategien beskrives utfordringer og utviklingstrekk for kommunen og byen. I den sammenhengen vil kommunen revidere den fireårige oversikten over helsetilstanden.

Områdeløft

Programmet "Områdeløft Saupstad-Kolstad" er et eksempel på at det tas tak for å se helhetlig på innbyggernes behov for både offentlige og private tiltak. Satsingen er velferdspolitisk begrunnet, og skal stimulere til positiv utvikling i bydelen. Områdeløft Saupstad-Kolstads visjon er at bydelen i 2020 framstår som attraktiv og mangfoldig. Tiltakene i programmet spenner over et vidt spekter og omfatter de fleste av kommunens tjenesteområder. Et avgjørende element i programmet er samskapingen mellom kommunen, bedrifter, lag og organisasjoner og innbyggerne i bydelen. Det er et poeng at bydelen skal synes mer attraktiv, men likeså viktig at de som bor og virker der opplever bydelen som attraktiv og formidler dette til andre. Det vises til bredere omtale av "Områdeløft Saupstad-Kolstad" nedenfor.

"Stein-saks-papir"

Oppveksstrategien for sterke barnefelleskap; "Stein-Saks-Papir" er også et eksempel på et kunnskapsgrunnlag og en handlingsplan for å styrke sammenhengen mellom kommunens innsats i samarbeid med andre relevante aktører. Strategien gir retning for hvordan vi sammen med innbyggere og fagprofesjoner skal realisere andre føringer som fornyelsen av kunnskapsløftet, oppfølging av Nordahlutvalgets anbefalinger og samarbeidet med NTNU som universitetskommune.

2.3 Mål

2.3.1 KPS - målene

Kommuneplanens samfunnsdel (KPS) er retningsgivende for all planlegging i Trondheim kommune. Gjeldende samfunnsdel ble vedtatt av bystyret i 2010 med følgende hovedmål:

1. I 2020 er Trondheim en internasjonalt anerkjent teknologi- og kunnskapsby
2. I 2020 er Trondheim en bærekraftig by, der det er lett å leve miljøvennlig
3. I 2020 er Trondheim en inkluderende og mangfoldig by
4. I 2020 er Trondheim en aktiv samfunnsutvikler og attraktiv arbeidsgiver

Hvert av hovedmålene har fra fem til åtte delmål.

Hovedmålene og delmålene i samfunnsdelen har et 12-års perspektiv. I handlings- og økonomiplanen konkretiseres disse til periodemål med tilhørende indikatorer for den neste fireårsperioden. Denne konkretiseringen fremgår i del 2 under de ulike virksomhets- og tjenesteområdene.

Enhetsavtalene som blir inngått mellom rådmannen og kommunens enheter er kommunens verktøy for å implementere gjeldende periodemål. I enhetsavtalen, som gjelder for fire år, fremgår hvilke indikatorer, tiltak og aktiviteter den enkelte enhet skal iverksette.

Vår planstruktur ivaretar vår styringsfilosofi; *fasthet på mål* – vi har en tydelig retning, *frihet på tilnærming* – profesjonsfaglig utvikling og faglig ansvar og *tillit i ressursbruk* – handlingsfrihet i bruk av kompetanse og økonomi.

2.3.2 Bærekraftsperspektivet

FN's bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. FNs bærekraftsmål består av 17 mål og 169 delmål. Målene skal fungere som en felles global retning for land, næringsliv og sivilsamfunn. Bærekraftsmålene blir dermed et globalt sammenligningsgrunnlag, som krever at alle FNs medlemsland utvikler en nasjonal handlingsplan

for implementering slik at man kan sikre fremdrift. Handlingsplaner på nasjonalt nivå er obligatoriske mens regioner, kommuner og byer selv bestemmer om de vil utvikle planer for bærekraftsmålene.

Kommuner spiller en sentral rolle på den globale dagsordenen ettersom mange av de avgjørende og langsiktige beslutningene om bærekraftig utvikling skjer lokalt. For eksempel tar kommunene beslutninger om utdanning, integrering, byplanlegging, transportsystemer, avfallshåndtering og energibruk. Kommunene kan også fremme sosial integrering, skape fellesskap og sikre produktive miljøer for virksomheter og investeringer, som til gjengjeld kan skape arbeidsplasser og åpne opp muligheter for innovasjon.

Privat sektor er en viktig partner for kommunene. I samarbeid med offentlig sektor kan virksomheter bidra med kunnskap, investeringer og kreativitet, og knytte dette til utfordringer som beskrives av FNs bærekraftsmål.

Bærekraftig utvikling kan ikke enkelt defineres eller kvantifiseres, men ved bruk av en rekke ulike indikatorer kommer man et godt stykke på vei for å peke på om utviklingen går i riktig retning, og hvor det er utfordringer.

FNs bærekraftsmål vil bli lagt til grunn i arbeidet med ny KPS. Videre har det pågått en prosess hvor hvert virksomhetsområde i denne utgaven av HØP har identifisert hvilke bærekraftsmål de mener både er relevante og hvor de har påvirkningsmulighet. I perioden frem mot neste HØP (2021- 2024) vil videre relevante mål og indikatorer inkluderes.

FNs bærekraftsmål er skrevet i en global kontekst og vi ser at enkelte av delmålene må operasjonaliseres i vår egen norske og trønderske kontekst for å gi mening. Et eksempel her er at mens det i store deler av verden er jenter og kvinner som er taperne i utdanningsløpet, viser Stoltenbergutvalgets rapport at det er gutter som er skoletaperne i Norge. Dette understøttes av en stor rapport laget av NAV som har fulgt 20 000 personer i et livsløpsperspektiv.

For at FNs bærekraftsmål skal gi mening og skape endring i praksis, må de operasjonaliseres og gjøres relevante, treffe folk der de står i sine utfordringer i det daglige.

2.4 Strategier

Trondheim kommune har mange verktøy i sin verktøykasse for å bygge et bærekraftig samfunn, og nå politiske mål. For å kunne vurdere den samlede effekten av disse verktøyene er de knyttet opp til tre strategiske hovedgrep for perioden, der hovedgrepene bidrar til ulike effekter:

1. Relasjonell velferd og samskaping
2. Smart bærekraftig by
3. Universitetskommune og samfunnslæring

Vi vet at sosiale relasjonene mellom folk i en bydel har betydning både for målt og opplevd velferd. Videre vet vi en del om hvordan gode sosiale relasjoner, gjerne omtalt som *sosial kapital*, setter individer og grupper bedre i stand til å ivareta seg selv. Arbeidet med ny oppvekststrategi, med vekt på sterke barnefellesskap, og ny politikk for innbyggerinvolvering, med vekt på ressursmobilisering og samskaping, er to konkrete uttrykk for hvordan de strategiske hovedgrepene bidrar til å støtte opp under politiske mål og prioritere tiltak og virkemidler blant annet på oppvekstområdet.

Smart bærekraftig by handler, noe forenklet, om teknologi og systematisk bruk av dataene som teknologien gir oss, til å utvikle og belyse konsekvenser av ulike handlingsalternativer slik at vi har bedre forutsetninger for å ta kloke valg. Bruk av data fra sensorer og fagsystemer gjør at vi kan finne mønstre i et bilde som ellers kan fremstå som kaotisk og tilfeldig. Nye former for visualisering og simulering gjør at den fysiske byutviklingen kan styres bedre, med de konsekvenser dette har for fremtidige investeringsbehov. Flere tjenester kan automatiseres, gjennom bruk av roboter, slik at behandlingstiden

i saksbehandlingen går ned. Trondheim har, sammen med en rekke andre byer i nettverket Smartbyene, utviklet et nasjonalt veikart for smart bærekraftig utvikling. I veikartet kobles *smart* og *bærekraftig* sammen. Dette er viktig når vi skal prioritere tiltak og virkemidler som følger av 17 bærekraftsmål, med 169 delmål, opp mot hverandre.

Universitetskommune og samfunnslæring handler fundamentalt sett om to ting. På den ene siden handler dette om å definere og fylle kommunens egne kunnskapsbehov og fremme innovasjon i egen organisasjon og tjenesteproduksjonen: vi må endre oss på innsiden for å lykkes bedre på utsiden. Universitetskommune kan dermed forstås gjennom en rekke kjennetegn, ved måten arbeidet organiseres på, som åpner for at praksis kan opplyses av- og utvikle ny teoretisk kunnskap. Slike kjennetegn vil typisk være involvering av studenter og innbyggere, utprøving av innovasjonsideer i geografisk avgrensede områder / bydeler, tverrfaglighet osv. Den andre delen, samfunnslæringen, handler mer om hvordan kommunen samhandler med andre samfunnsaktører for å påvirke de ytre forutsetningene kommunene har for å lykkes med oppdraget sitt. Det kan dreie seg om forskningsmiljøene, næringslivet, internasjonale, nasjonale og regionale støtteordninger, eller ytre forventninger og retningslinjer som legger føringer for arbeidet i sektoren. Trondheim kommunes utvikling av universitetskommunemodellen har gjort at FN har utpekt Trondheim som et FN-senter for smart bærekraftig samfunnsomstilling.

Summen av de tre strategiske hovedgrepene relasjonell velferd og samskaping, smart bærekraftig by og Universitetskommune, skal bidra til at kommunen har bedre forutsetninger for å nå mål, gjennom å velge verktøy, prioritere ressurser og utvikle egne rammebetingelser.

2.5 Områdeutvikling/programområder

Byutvikling er komplekst og spennende. Det er mange interessenter og aktører, stort engasjement, målkonflikter og sektorinteresser - og et tema med stor offentlig oppmerksomhet. Vi beveger oss derfor i en retning av at samarbeidsdrevet planlegging, og samskaping blir et stadig viktigere virkemiddel for kommunen. Sammen med engasjerte innbyggere, interesseorganisasjoner, privat næringsliv og andre offentlige aktører skaper vi en felles kunnskapsbase .

Kommunen yter tjenester for innbyggerne gjennom hele livsløpet. Tjenesteperspektivet er sterkt forankret både hos innbyggere og ansatte i kommunen, og dette utfordres nå når vi tenker økt samskaping og delt ansvar i kommunen 3.0. For virkeligheten er mer kompleks enn at forholdet mellom kommunen og innbyggerne kan beskrives ved hjelp av et kunde-/leverandørforhold. Innbyggerne er mottakere av ytelser, men de er i like stor grad bidragsyttere og aktører. På samme måte kan vi konstatere at kommunen leverer tjenester, men er samtidig i et samspill med sine omgivelser for å skape en ønsket utvikling.

I områdeutvikling og programområder retter vi oppmerksomheten mot noe "større" enn tjenesten og innbyggerne i seg selv. Den bærekraftige kommunen samordner ideer og ressurser for område- og tjenesteutvikling, gjennom samhandling med dem som bor og virker her gjennom felles ressursmobilisering.

Områdeutvikling handler om fysisk avgrensede områder av byen hvor det vil skje betydelige endringer i årene fremover. Dette vil gi direkte fysiske uttrykk i form av nye bygg og anlegg, men minst like viktig er hvordan denne transformasjonen vil bidra til å nå de overordnede målene om økonomisk-, sosial- og miljømessig bærekraft.

Med ordet program forstås en samling prosjekter og tiltak med et felles overordnet mål, som sammen skal bidra til forandringer og gevinster på en eller flere områder. Hensikten med å organisere aktivitet i programmer er altså erkjennelsen av at prosjekter og tiltak må gjøres på tvers av sektorer og profesjoner om utvikling skal skje i ønsket retning og komplekse samfunns mål skal nås.

Rådmannen vil presisere at de prosjekter som er beskrevet nedenfor ikke er en uttømmende liste. De som er trukket frem vil hver på sin måte prege byen i årene fremover og løfte oss frem mot den byen vi vil være.

2.5.1 Områdeutvikling

I perioden 2020-2023 vil sentrale deler av byen gjennomgå store endringer.

Sentrale bydeler skal utvikles og transformeres, og byens identitet bevares. En slik områdeutvikling stiller høye krav om helhetlig fokus, tverrfaglig samarbeid og innbyggerinvolvering.

Nyhavna

Innledning

Nyhavna er det største sentrumsnære byutviklingsområdet i Trondheim. En smart, bærekraftig og attraktiv utbygging vil gi fantastiske nye muligheter for byen. Blant de røffe kulturminnene og i nærheten til vannet, vil lekeplasser, arbeidsplasser og boliger gro frem.

[Kommunedelplanen](#), vedtatt i 2016, legger føringer for videre planlegging. Planen er en robust og fleksibel ramme for en utvikling som vil gå over flere tiår. Med utgangspunkt i denne har fem team utarbeidet forslag for hvordan byrommene på Nyhavna kan utformes. Ideene blir omformet til et kvalitetsprogram for offentlige rom. Sammen med kulturnærings-, miljø- og kulturminneprogrammet sammenstilles dette til felles prinsipper og målsetninger som skal være styrende og sikre at Nyhavna blir en god og attraktiv bydel.

Nyhavna er allerede en levende del av Trondheim. Industri- og havneaktivitet eksisterer side om side med kulturaktører-, maritime- og innovasjonsbedrifter. Med sin nærhet til vannet, unike kulturminner og alt det nye og spennende som skal komme, finnes det nå en bredt forankret felles forventning om at Nyhavna skal utvikles til å bli en levende og attraktiv bydel.

Nyhavna vekker stort engasjement i befolkningen, noe [Hendelser på Nyhavna](#) har vist. Folks engasjement for området er et stort fortrinn for videreutviklingen av Nyhavna. En attraktiv utvikling av Nyhavna som er sosialt, miljømessig og økologisk bærekraftig, vil støtte opp vedtatte mål i Kommuneplanens samfunnsdel og FNs bærekraftsmål.

Som en felles start har Trondheim Havn og Trondheim kommune inngått et treårig avtale om en egen stilling der målet er å jobbe som en pådriver for kvalitetsbasert byutvikling av Nyhavna. Koordinering mellom eiere, aktører og byen for øvrig er en viktig del av dette arbeidet.

Universitetskommune er et samarbeid som gir oss tilgang til landets fremste fagmiljøer, og en unik mulighet til å tørre å være fremtidsrettede og visjonære. For å bevare 100 000 kvm bevaringsverdig bygningsmasse i området, må man tenke nytt og være innovativ.

Mål for prosjektet

Byen oppstår innenfor de fysiske rammene vi bygger og livet som leves der. Transformasjonen av Nyhavna er allerede godt i gang. Kultur og entreprenørskap skal være drivkreftene i utviklingen av Nyhavna.

Kulturminner, byrom og kultur brukes aktivt når strategien med piloter (fysiske tiltak) og hendelser (aktiviteter), leves ut i årene som kommer. Kultur, kunst og arkitekturfeltet er virkemidler for å synliggjøre eksisterende verdier, men også til å skape nye opplevelser og synergier.

Det skal jobbes aktivt for at

1. Nyhavna blir et unikt sted i byen (med fokus på identitetsbærende kulturminner, og kontakten med vannet)
2. Nyhavna byr på et hav med opplevelser, og det er lett å involvere seg i Nyhavnas fremtid (fokus på hendelser og mangfoldet i området, samt bred involvering)

3. Nyhavna er et sted der det er lett å komme til, bevege seg i og ta miljøvennlige valg (fokus på forbindelser, folkehelse og aktivitet)

Plan for perioden 2020-2023

I 2020 vil følgende aktiviteter prioriteres i bydelen:

Overordnet

- Politisk vedtak av Prinsipper for utvikling av Nyhavna
- Fastsetting av eierstrukturen/ selskapsstrukturen for utvikling av området
- Etablere metrobusstrasé
- Forprosjekt for bru over Rosenborgbassenget

Piloter og hendelser

Det skal gjennomføres piloter og konkrete utviklingsprosjekter sammen med Trondheim Havn, innbyggere, næringsliv, lokale og nasjonale institusjoner for å legge grunnlaget for at Nyhavna skal bli en attraktiv og unik bydel.

Det skal testes ut ny bruk av kulturminner, koblinger mellom byen og Nyhavna og byroms- og kunstprosjekter. Det skal aktivt jobbes med kommunikasjon, en bydels aktivitetskalender og gjennomføring av fagmøter og workshoper som kan inspirere private og offentlige aktører til handling. Aktiviteter som Hendelser på Nyhavna 2020 og Kulturminnedagen 2020 skal gjennomføres. Byens innbyggere skal involveres. Ny møteplass for innbyggerinvolvering står klar.

Ressursinnsats

Prosjektledelsen og tiltak i bylivsprosjektet finansieres gjennom et samarbeid med Trondheim Havn og tilskuddsmidler fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet, med ramme på ca 2,5 millioner kroner per år. Det er rimelig å anta at det også vil komme en rekke planer og prosjekter i HØP-perioden som vil kreve innsats av kommunen både som pådriver og tilrettelegger, og myndighet.

Sluppen

Innledning

Sluppen ligger innenfor Kunnskapsaksen. Utviklingen innenfor Kunnskapsaksen skal bidra til å styrke byens posisjon som en internasjonalt anerkjent teknologi- og kunnskapsby med vekt på bærekraft. Sluppen har et utviklingspotensial i enden av kunnskapsaksen gjennom tre sammenfallende forhold: nærhet til NTNU Bycampus, metrobus og store sentrumsnære arealreserver. Sluppen som byutviklingsområde preges av arbeidet med ny kommunedelplan, som inkluderer avklaringer knyttet til fremtidig løsninger for mobilitet i og gjennom Sluppen. Dette er avgjørende for at utviklingspotensialet i området kan realiseres, for å fremme verdiskaping og være et bidrag inn mot å omstille Trondheim til et nullutslippssamfunn. Områdeutviklingen preges samtidig også av andre større byggeprosjekter med kortere tidshorison, med Kjeldsbergs satsing på nye, miljøvennlige kontorbygg og skoleutbyggingen på Nidarvoll. Det vil bli viktig å se samarbeidet mellom kommunale utbyggingsprosjekter, overordnet planarbeid og etablerte forum for grunneiere i sammenheng med kortsiktige aktiviteter i området.

Sluppen er demonstrasjonsområde for flere FoU-miljøer, og og mye av kommunens og universitetets smartby-aktivitet er tilknyttet området, både EU-prosjektet +CityxChange og forskningscenteret ZEN. Dette vil stille høye krav til involvering av de som allerede bruker og holder til i området, og i kommunikasjonen av aktiviteter og prosjekter tilknyttet området.

Formål

Overordnede formål er å utvikle Sluppen til en bærekraftig bydel som underbygger nullvekstmålet, gjennom en samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging.

Utviklingen av Sluppen skal bidra inn mot et grønt skifte for Trondheim; med framtidrettede og innovative løsninger for mobilitet, teknologi og næring, hvor Sluppen er en del av Kunnskapsaksen. Sluppen har som mål å bli en nullutslippbydel og på den måten bli et forbilde for energi- og

klimavennlig byutvikling: teste og demonstrere nye løsninger for smart og bærekraftig byutvikling gjennom måter hvor bylaboratorium-tankegang sees i sammenheng med hvordan området brukes og hva folk er opptatt av, samkjøre dialog og involvering for å gjøre det lettere for de som bor og jobber i området og ta del i de ulike prosessene, bidra til at Sluppen blir en inspirerende og spennende bydel med mangfold, høy tetthet, urbane kvaliteter og byrom som skaper trivsel og god folkehelse.

Planlagte aktiviteter

- Etablering av en fysisk møteplass for innbyggerinvolvering
- Felles kalender for medvirkningsaktiviteter
- Utvikling av bedre felles kommunikasjonskanaler
- Felles arrangementer i januar 2020 med fokus på områdeutviklingen og kommunikasjon av de ulike planprosessene
- Eksperimentering med innbyggerinvolveringsmetoder og verktøy
- Samarbeid med NTNU tilknyttet EiT-landsby

Ressursinnsats

- Planarbeidene som koordineres av byutvikling
- Skoleutbyggingen som et stort investeringsprosjekt
- Ekstern ressursinnsats via EU-prosjekt og forskningsaktivitet
- Investeringer i utbygging

Elgeseter: byintegreert campus – innovasjonsdistrikt

Innledning

Trondheim er i dag Norges teknologihovedstad og kåres år etter år til Norges beste studieby. Området fra Kalvskinnnet til Lerkendal er det fysiske tyngdepunktet for kunnskap, forskning og innovasjon med statlige institusjoner som NTNU, St.Olav og SINTEF. Som tyngdepunktet i kunnskapsaksen er dette området helt sentralt i Kunnskapsbyen. Frem mot 2028 skal NTNU samle sin virksomhet i området rundt Gløshaugen, noe som i en avgrenset periode gir en unik mulighet for å styrke universitetet, næringslivet, byen og kunnskapsnasjonen Norge. For å virkelig ta ut merverdien en slik mulighet gir, er det nødvendig å ta grep om utviklingen av kunnskapsfeltet, næringsliv og byområdet i sammenheng. Trondheim kommune skal være en aktiv pådriver for å lykkes med det.

Formål

I Trondheim er det over lengre tid bygget opp et tett nettverks- og prosjektsamarbeid om en helhetlig campus- og byutvikling i området fra Kalvskinnnet til Lerkendal. Dette samarbeidet vil styrkes framover, og kommunen skal fortsatt ha en aktiv pådriverrolle.

Sentrale aktører i kunnskapsbyen utarbeider høsten 2019 en ny felles strategi som skal sette ambisjonsnivået for utviklingen av Elgeseterområdet framover. Strategien skal være omforent og identifisere handlingspunkter som partene forplikter seg til. Med bakgrunn i tenkningen rundt urban campus og innovasjonsdistrikt har man valgt å fokusere på tre hovedområder; KUNNSKAP (campusutvikling), NÆRING (verdiskaping) og BY (bydelsutvikling) som alle henger sammen med hverandre og trengs for å nå målbildet. Trondheim kommune leder strategiarbeidet, og vil avklare sin rolle i videre oppfølging.

Planlagte aktiviteter

De neste 10 årene skal det investeres 10 statlige milliarder i NTNUs campussamling i Elgeseterområdet. I tillegg har SINTEF, Sit og flere private og offentlige aktører planer i området, deriblant ønsker NRK å flytte tett på NTNUs campus. Gjennom Miljøpakkens satsinger på nytt kollektivsystem, tilrettelegging for sykkel og gående er det gjort viktige investeringer for å sikre en velfungerende og bærekraftig byutvikling i en bydel med stort potensial for miljøvennlig transport. Utformingen av Elgeseter gate, som vedtas i kommende planperiode, blir særdeles viktig for å nå overordnede mål - både for klima- og miljømessig bærekraft, men også for økonomisk og sosial bærekraft, en attraktiv og levende bydel.

Elgeseterområdet er allerede i dag en bydel som er sterkt preget av store kunnskapsinstitusjoner som NTNU, St.Olav og SINTEF. Denne tyngden vil bli enda sterkere framover med 10-15 000 flere studenter og ansatte som skal ha sitt daglige virke i området. Det blir derfor ekstra viktig å sikre en god bydelsutvikling for alle, med sterk innbyggermedvirkning og fokus på sosial bærekraft. I visjonsarbeidet "Framtidsbilder for Trondheim sentrum 2050" legges det vekt på å få flere barnefamilier til å bo i sentrum. I Elgeseterområdet vil etablering av en barneskole kunne være et viktig strategisk grep for å nå dette målet, og samtidig styrke en mangfoldig bydelsutvikling.

De viktigste prosjektene framover er:

Kunnskap

- Både **NTNUs campussamling** og **Ocean Space Centre** har fått (signaler om) midler på statsbudsjettet for 2020, og vil starte reguleringsplanarbeid og forprosjekt i 2020, med mulig oppstart utbygging i henholdsvis 2023 og 2022.
- Kombinert bygg for NTNU (helse- og sosialfag) og Studentsamskipnaden (idrett, servering og sosiale møteplasser) i **Elgesetergate 10–14** er prosjektert og har fått (signaler om) midler til byggestart 2020, med planlagt ferdigstillelse 2022.
- Sit har i samarbeid med NTNU utredet studentvelferd og -frivillighet i ny campus. Omfang og lokalisering av **studentsenter, servering, studentfrivillighet og studentdemokrati, idrett og trening, barnehage og studentbolig** vil bli viktige tema både i campus- og bydelsutviklingen framover.
- **Nybygg Studentersamfundet** prosjekteres i 2019, med planlagt byggestart i 2020 og ferdigstillelse i 2022.

Næring

Det er noe nærings- og innovasjonsvirksomhet i området, spesielt langs Elgeseter gate. NTNUs campussamling og investeringene i Ocean Space Centre oppfattes som sterke drivere i utviklingen, og vil gjøre det interessant for flere aktører å etablere seg i området. Det er satt i gang flere prosesser for å styrke disse effektene:

- Næringsforeningen har på oppdrag fra Trondheimsregionen igangsatt et forprosjekt for å se hvordan campusutviklingen kan være en driver for økt verdiskaping og flere kunnskapsintensive bedrifter. Sentrale elementer er dialog med eiendomsaktører om deres **eiendomsstrategier** i området, arbeid med **innflagging av internasjonale bedrifter** knyttet til relevante fagmiljø på campus, samt å gi innspill til hvordan campusutbyggingen kan brukes til å skape et sømløst innovasjonssystem på området.
- NTNU utreder høsten 2019 innhold og omfang i et **innovasjonssenter** og øvrig innovasjonsinfrastruktur, samt behov for areal til eksterne samarbeidspartnere i tilknytning til de faglige klyngene
- Smartbysatsing og +CityxChange: Campusområdet er et av tre demonstrasjonsområder som er definert i +CityxChange, og er derfor blant områdene hvor det fremover vil testes ut nye løsninger gjennom blant annet gjennom EU-leveransene **Innovation Playground og Citizen Observatories**.

By

For at Elgeseterområdet skal bli en levende og attraktiv bydel må den inneholde et mangfold av funksjoner som bygger opp under de overordnede målene.

- Det er vedtatte og igangsatte planer for **boliger, service og tjenesteyting** - i hovedsak langs Elgeseter gate.
- Det er også gjennomført prosjekter for å tilrettelegge for sykkel og gående, og det er etablert et helt nytt system for kollektivtrafikk med metrobusslinjer og knutepunkter i området.
- Det jobbes med å finne egnet tomt til avlastningsbarnehage i området - gjerne i samarbeid med Sit
- Det utredes kommunal helsestasjon - på eller nær campus - i samarbeid med Sit
- det er mangel på areal til idretts- og friluftaktivitet. Også her innledes dialog med Sit om mulig samarbeid om utvikling og bruk
- For å teste ut og skape liv i området er det satt i gang flere **midlertidige tiltak**: Campusrunden rundt Gløshaugen og en paviljong i Elgeseter park.

- **Treffpunktet "Bøker&bylab"** er etablert i et lokale i Teknobyen, for å involvering av innbyggere, samskaping og uttesting.

Ressursinnsats

Trondheim kommunes bidrag som pådriver i utvikling av bycampus og innovasjonsdistrikt er viktig for den helhetlige utviklingen i området, og omtales også i kapittel 17. Næring og samfunn.

I neste planperiode vil det være ressurskrevende planarbeid for NTNUs campussamling og Ocean Space Centre som kommer samtidig i 2020-2021. I tillegg kommer reguleringsplan for Elgeseter gate. Interessen for området er økende, så det er rimelig å anta at det også vil komme en rekke andre offentlige og private planer i HØP-perioden.

Gjennom Miljøpakken investeres det betydelig i Elgeseter gate.

Den største ressursinnsatsen vil likevel være investeringer i ny skole- og barnehageanlegg i bydelen, dersom det blir vedtatt.

Målet er at den kommunale innsatsen skal bidra til et løft i utviklingen av kunnskap, verdiskaping og en attraktiv og bærekraftig bydel.

Granåsen

Innledning

[Granåsen idrettspark](#) skal videreutvikles som et helårsanlegg for hverdagsbruk, med særlig vekt på nordiske grener og skiskyting, og som et moderne anlegg rustet til store arrangementer som verdenscup og et VM i nordiske grener. Framtidas Granåsen skal stimulere til økt aktivitet for å fremme folkehelse og være i samsvar med Trondheims ambisiøse miljømål. Norges Skiforbund og Trondheim kommune søker om VM på ski nordiske grener 2025. Utbyggingen av Granåsen skjer uavhengig av VM-tildeling, men det internasjonale skiforbundets krav til et VM-anlegg skal innfris. Dette vil gjøre anlegget bærekraftig, moderne og egnet for store skiarrangementer i et langt perspektiv

Plan for perioden 2020-2023

Arbeidet med å videreutvikle Granåsen idrettspark skal gjøres med følgende punkter som bakteppe:

- godt egnet til hverdags og fest
- tilrettelagt for fleksible og praktiske løsninger for flerbruk og sambruk
- tilrettelagt for bredde, toppidrett og breddeidrett inkl paraidrett
- tilrettelagt for lokale, regionale, nasjonale og internasjonale arrangement
- tilrettelagt for organisert og egenorganisert aktivitet, og rekreasjon
- tilrettelagt med løsninger for universell bruk
- tilrettelagt som en markaportal
- tilrettelagt for kulturformål, som store utendørskonserter
- muliggjøre fremtidige utviklingsmuligheter
- utviklingsprosjektet skal gi mulighet for utvikling- og testing- av ny teknologi
- utviklingsprosjektet skal fremme miljøvennlig løsninger ved bygging, drift og bruk av anlegget
- utviklingsprosjektet skal legge til rette for offentlig-privat samarbeid

Ressursinnsats - økonomisk ramme for perioden 2020-2023

Rådmannen viser til kapittel 16.5 og tabell 16-4 Investeringer i idrett og friluftsliv i perioden 2020-2023.

Midtbyen

Innledning

Midtbyen er en identitetsbærer for hele Trondheims befolkning, og regionens viktigste handels- og kultursentrum. Trondheim er en tusen år gammel by og historien har satt spor i de fysiske omgivelsene. I Midtbyen finnes det viktige verneverdier og identitetsbærere: Den lave trehusbebyggelsen og bryggene langs Nidelva og kanalen, den ruvende Nidarosdomen, og byrommene som er en blanding av smale

veiter, Cicignons monumentale byplan fra 1681 og de senere rutenettplanene fra 1800-tallet – og ikke minst Torvet som nå er under oppgradering.

Trondheim kommune har en felles strategi med byens næringsliv om en miljømessig god og økonomisk vital Midtby. Kommunen har bidratt til etablere Midtbyen management AS og har i tillegg en egen midtbykoordinator. Trondheim kommune har de siste årene samarbeidet godt med byens næringsliv og frivillige om å skape et rent og ryddig bysentrum, og å legge til rette for en stadig økende mengde arrangementer. Dette gjør at Trondheim sentrum i dag er byens viktigste møteplass for mennesker både til hverdag og fest. Et levende handelssentrum og et pulserende kulturliv er viktige nærværsfaktorer som i seg selv bidrar til bærekraftig utvikling.

Formål

Den overordnede visjonen er en attraktiv og levende Midtby. Det foregår flere parallelle planprosesser, prosjekter og tiltak i Midtbyen med ulike delmål.

Formålet med prosjektet økt byliv i Midtbyen finner vi bystyrets vedtak 20.12.2018 ved behandlingen av sak 233/18 Trondheim kommunes handlings- og økonomiplan 2019 – 2022, budsjett 2019: «Den vanskelige situasjonen for Midtbyen og den markante nedgangen i både besøk og handel bekymrer et stort politisk flertall. Sentrum-venstrepartiene vil etablere et samarbeidsprosjekt hvor kommunen, næringsaktører, kulturlivet og relevante kunnskapsmiljøer gjennomfører et flerårig prosjekt med en klar ambisjon om økt byliv. Sammen må det staves ut en ny ambisiøs og realistisk kurs for Midtbyen. Prosjektet skal være en premissleverandør for starten på flere av de store byutviklingsplanene som skal utarbeides de nærmeste årene. I prosjektet skal kortsiktige ideer testes ut og vurderes med tanke på langsiktige løsninger. Målet er å finne, utvikle og dyrke Midtbyens konkurransefortrinn”.

Formålet med Framtidsbilder Trondheim sentrum 2050 med sentrumsstrategi er: Flere folk i sentrum. Flere skal bo og jobbe i sentrum, og flere skal besøke og oppholde seg lengre i sentrum. Flere skal gå, sykle og ta kollektivtransport, og færre skal kjøre personbil i sentrum.

Formålet med Gatebruksplan for Midtbyen er å skape bedre rammer for opphold og å bedre fremkommeligheten for gående, syklende og kollektivreisende. Gatebruksplanen skal vise hvordan prioriteringen av alle disse brukergruppene skal gjenspeiles i bruken av arealene i sentrum.

Formålet med områdeplan for nordøstre kvadrant i Midtbyen er at Trondheim kommune får forutsigbare rammer for plan- og byggesaksbehandlingen i området. Kommunen skal blant annet revurdere noen av de juridiske rammene som ligger til grunn for sentrumsutviklingen, for eksempel bestemmelser og retningslinjer når det gjelder blant annet arealbruk, formål, høyder, utnyttelse og vern – og krav til støy og uterom knyttet til nye boliger.

Formålet med prosjektet vitalisering av veiter og gårdsrom er å synliggjøre og styrke kvalitetene i veitene og gårdsrommene i Nerbyen i Midtbyen samt formidle området historie.

Formålet med områdeplan Kjøpmannsgata er å sikre bevaring av bygningsmiljøet i Kjøpmannsgata, samtidig som det skal kartlegges og bestemmes hvilken type bruk hver enkelt brygge kan ha.

Formålet med prosjektet barn i sentrum er å fremme barns stemme i byutviklingen. Barn i sentrum setter fokus på barn og unges involvering i byutvikling, og diskusjonene rundt hva som er en god by. Vi ønsker gjennom en idékonkurranse å teste ut en metode som kan fremheve barn og unges ideer og ønsker om hva som gir gode gater og byrom for barn og unge, med fokus på Kongens gate og Cicignons plass og Skipakrok.

Formålet med planen Olav Tryggvasons gate er at gata skal få et urbant gate- og bomiljø som er med å øke tilgjengeligheten for å reise bærekraftig til Midtbyen. Gata skal bli en effektiv kollektivåre for metrobuss og ha gode forhold for gående og syklende på langs og på tvers av gata, og på den måten være med på å øke attraktiviteten til Midtbyen.

Planlagte aktiviteter

Barn i sentrum

- Tiltak for barn i Stiftsgårdsparken
- Barnas bylørddag
- Tiltak for ungdom, Outland, pop-up lokaler
- Tiltak for barn på Cicignons plass og Skipakrok
- Idékonkurranse for studenter og nyutdannede

Enkle og synlige tiltak/operative tiltak

- Julebelysning Dronningens gate
- Big Belly
- Fjerning av ugress og tagging
- Flere benker

Økt aktivitet i byrom

- Paraplyer Thomas Angells gate
- Munkegata
- Åpning av nye Torvet

Omdømmekampanje og informasjonstiltak

- Markedsføring, generelt, Storby under konstruksjon
- Informasjon om endring av kjøremønster Midtbyen + Miljøpakken
- Julebyen Trondheim
- Midtbyregnskap

Medvirkningsaktiviteter i planarbeidene

- Verksteder og seminarer
- Pop up-kontor
- Gjestebud og innbyggerpanel
- Innspill i digitalt kart og 3d-modell
- Ønsketre
- Kommentere på bilder på digital plattform
- Kulturhistorisk DIVE-analyse

Ressursinnsats

I årsoppgjøret for 2018 ble det tildelt 3 millioner kroner til økt byliv i Midtbyen. Trondheim kommune har i samarbeid med Næringsforeningen i Trondheimsregionen og Midtbyen Management AS fordelt midlene på aktivitetene som er planlagt. Trondheim kommunen bidrar hvert år med ca 2,5 millioner kroner inn i Midtbyen management AS hvert år, som deleier av sentrumsorganisasjonen og ved å bestille tjenester hos dem.

I tillegg kommer egeninnsatsen knyttet til planarbeidene på byutvikling.

2.5.2 Miljøpakken

Innledning

Miljøpakken bygger nye vegger, bruer, sykkelfelt, fortau og miljøgater der folk bor og reiser. Miljøpakkesamarbeidet ble første gang vedtatt lokalpolitisk i 2008 og i Stortinget i 2009, trinn 1. Miljøpakken ble senere videreført gjennom flere trinn og utvidelser.

I 2019 ble byvekstavtalen for Trondheimsregionen underskrevet. Avtalen er i praksis en utvidelse av Miljøpakken, og gir mer penger til et større geografisk område. Den nye Miljøpakken omfatter Statens vegvesen, Jernbanedirektoratet, Trøndelag fylkeskommune og kommunene Trondheim, Malvik, Melhus og Stjørdal. Avtalen har en ramme på 9,4 milliarder kroner. Investering i store riksveg- og jernbaneprosjekter på 5,8 milliarder kroner og bominntekter på 6,9 milliarder kroner ses i sammenheng med byvekstavtalen. Totalt utgjør dette 22,1 milliarder kroner for perioden 2019-2029. Da er all statlig

finansiering til kollektivtiltak, gang og sykkeltiltak, jernbane og riksvegutbygging, i tillegg til lokale midler fra kommunene og fylkeskommuner og bompenginntekter inkludert.

Det er omtrent 300 aktive prosjekt i Miljøpakken. Rundt 150 er avsluttet. Miljøpakken er fra august 2015 organisert med et eget sekretariat som er underlagt Miljøpakkens Kontaktutvalg, mens den kommunale delen av Miljøpakken er organisert som en enhet under kommunaldirektør for byutvikling.

Formål

Miljøpakken har som overordnet mål nullvekst i biltrafikken. Det innebærer at antall kjørte kilometer med personbil ikke skal øke selv om Trondheimsregionen får flere innbyggere.

Miljøpakken har i tillegg ni lokale mål:

- Mål 1: Det skal slippes ut mindre CO₂. Utslipp fra transport skal reduseres i tempoet som er nødvendig for å oppfylle Paris-avtalen, og i tråd med lokale klimamål.
- Mål 2: Flere skal reise miljøvennlig. Økningen i miljøvennlige reiser i avtaleområdet skal være større enn befolkningsveksten.
- Mål 3: Samordnet areal- og transportplanlegging skal redusere transportbehovet og gjøre det lett og tryggere å velge miljøvennlige transportmidler i en velfungerende bo- og arbeidsregion.
- Mål 4: By- og tettstedsområder skal bli mer tilgjengelig for alle.
- Mål 5: Antall trafikkulykker med drepte og hardt skadde skal reduseres. Antall trafikkulykker totalt skal reduseres.
- Mål 6: Nasjonale mål og forurensningsforskriftens krav til luftkvalitet skal overholdes.
- Mål 7: Trafikkstøy innendørs og utendørs for støyfølsom bebyggelse og virksomhet skal reduseres.
- Mål 8: Næringstransporten skal bli grønnere og mer effektiv. Mål 9: Øke brukertilfredsheten av tiltak i miljøpakken.

Målene er innarbeidet i byvekstavtalen og skal gjelde sammen med nullvekstmålet.

Planlagte aktiviteter

Prioritering av tiltak for 2019 ble behandlet i Bystyresak 18/19. Konkret ressursinnsats i 2020 vil fremmes som sak til bystyret tidlig i 2020. I tillegg vil et fireårig handlingsprogram legges frem. Det legger rammene for prioriteringer i Miljøpakken i perioden 2020-2023.

Sykkelsatsingen videreføres med utgangspunkt i vedtatt sykkelstrategi. Det legges vekt på tiltak langs de vedtatte hovedrutene for sykkel. Det vil utføres flere tiltak langs Brøsetruta, der gang- og sykkelveg i Sigurd Jorsalfars veg er et av de større tiltakene som starter opp i 2020.

Bygging av snarveger og andre tiltak for gående foreslås i tråd med vedtatt gåstrategi.

Tiltak for bedre trafiksikkerhet vil i 2020 omfatte utbedring av kryss og planlegging og bygging av fortau bl.a. Hans Finnes gate, Uglavegen og Tyholtveien. Arbeidet med støyskjerming videreføres, og det er mulig oppstart på en del av Kong Øysteins veg.

Miljøpakken omfatter også informasjonsvirksomhet og reiserådgivning. Dette er holdningsendrende arbeid som skal stimulere og motivere til mindre bilkjøring gjennom blant annet utlån av elsykler, gratis sykkelservice på arbeidsplassen og trafikkopplæring av elever. I tillegg gis rådgivning til store kulturarrangement og kjøpesentra. I 2019 startet et nytt prosjekt, HjemJobbHjem, som skal bidra til at ansatte ved samarbeidsbedriftene bruker mer miljøvennlig transport til jobb. Dette vil pågå også i 2020.

En del av innsatsen i Miljøpakken er de store vegprosjektene som Statens vegvesen har ansvar for. I 2020 vil det sannsynligvis bli oppstart på første del av Innherredsvegen.

Ressursinnsats

Total ressursinnsats til prosjektene i Miljøpakken forventes å ligge på ca 1,4 milliarder kroner i 2020. Trondheim kommune bidrar med ca 18 millioner kroner per år. Driftsdelen på ca 8,2 millioner kroner fra

kommunen brukes som tilskudd til drift av trikken og vintervedlikehold av gang- og sykkelanlegg. De resterende 9,5 millioner kronene benyttes på investeringstiltak knyttet til trafiksikkerhet- og sykkel.

2030 - Tusenårsjubileet og Europeisk kulturhovedstad

Ved behandlingen av handlings- og økonomiplan 2018-2020 vedtok bystyret at Trondheim skal arbeide for å bli Europeisk kulturhovedstad i 2030. I juni 2018 fremmet rådmannen en sak til formannskapet med orientering om EU sitt regelverk knyttet til Trondheim sine muligheter for å oppnå dette ([sak 140/18](#)). Regelverket tilsier at hvert EØS/EFTA-land i perioden 2020 - 2033 kun kan tildeles tittelen en gang. Bodø kommune har søkt om status som Europeisk kulturhovedstad i 2024, og får svar på sin søknad 25. september 2019. Dersom Bodø ikke blir Europeisk kulturhovedstad i 2024, kan Trondheim arbeide videre med en søknad om å bli Europeisk kulturhovedstad i 2030. I løpet av 2018 og 2019 har rådmannen gjennomført en del forberedende arbeid, og har blant annet hatt kontakt med både Trøndelag fylkeskommune og med Kulturdepartementet. Formannskapet ble orientert om dette arbeidet i sak [71/19](#).

1030 er et viktig årstall i norsk historie. Olav Haraldssons død i slaget på Stiklestad og helgenkåringen i Nidaros året etter, fikk dyptgripende konsekvenser politisk, religiøs, rettslig og kulturelt. Dette er en historisk arv som er grunnlaget for dagens samfunn, og gjør at Norge i 2030 skal feire at landet har bestått som rike i tusen år. Det er naturlig å se seg tilbake, men like viktig å se framover. Trondheim og Trøndelag har en helt spesiell posisjon og rolle knyttet til det nasjonale tusenårsjubileet i 2030. Kommunen og fylkeskommunen i samarbeid med Stiklestad nasjonale kultursenter må innta et regionalt, nasjonalt og internasjonalt perspektiv som viser hvordan hele Trøndelag/ Midt-Norge kan samles om felles mål som resulterer i en storstilt og framtidsrettet markering av nasjonaljubileet.

Byjubileet i 1997 gjorde noe med Trondheim og byens innbyggere og førte til varige endringer. I 2030 vil nye generasjoner i byen og regionen få muligheter til å oppleve det samme. Trondheim by har bred kompetanse i erfaring og kunnskap når det gjelder å gjennomføre store idretts- og kulturarrangement. En samordning av planene for tusenårsjubileet og Europeisk kulturhovedstad vil kunne gi en storstilt og framtidsrettet markering i 2030.

Europeisk kulturhovedstad

Dersom Bodø 25. september 2019 får ja på sin søknad om å bli Europeisk kulturhovedstad i 2024, fratras Trondheim muligheten til å søke i perioden fram til 2033. Om Bodøs søknad blir avslått, åpnes det for at både Trondheim og andre byer i Norge kan søke om statusen i 2027, 2030 eller 2033. Det er sannsynlig at flere norske byer vil delta i konkurransen i perioden fram mot 2033. Skal Trondheim delta i denne konkurransen, er det behov for å intensivere arbeidet i løpet av 2020.

Dersom Bodø ikke blir tildelt statusen som Europeisk kulturby i 2024, vil rådmannen komme tilbake til dette i tilleggsinnstillingen til handlings- og økonomiplanen som legges fram i månedsskifte oktober/november.

Nasjonaljubileet i 2030

Trondheim vil ta en sentral rolle i markeringen av Nasjonaljubileet i 2030. Rådmannen vil legge til rette for at fylkeskommunen, Den norske kirke, kommunene i regionen, Stiklestad nasjonale kultursenter, byens næringsliv, frivillig sektor m.fl. på et tidlig tidspunkt trekkes aktivt med i regionens tusenårsmarkering.

Rådmannen vil komme tilbake med orienteringer om utviklingen av samarbeidet med de øvrige partene og planene for tusenårsjubileet. I 2020 vil rådmannen prioritere ressurser til den videre planleggingen innenfor eksisterende budsjettamme. Rådmannen ser imidlertid at det i årene frem mot 2030 vil være behov for en gradvis økning av ressurser til planlegging og gjennomføring. Behovet for bevilgninger til gjennomføringen av Nasjonaljubileet vil bli innarbeidet i senere handlings- og økonomiplanene.

2.5.3 Programområder

Områdeløft Saupstad/Kolstad

Innledning

Områdeløft Saupstad-Kolstad (2013-2020) er statens og Trondheim kommunes felles program for områderettet innsats i bydelen Saupstad-Kolstad. Programmet avsluttes i 2020, men noen prosjekter ferdigstilles i 2021. Områdesatsingen har en velferdspolitisk begrunnelse og skal stimulere til positiv utvikling i bydelen gjennom å styrke dens kvaliteter og muligheter, og bidra til å motvirke sosiale segregering.

Prosjektene i programmet eies og gjennomføres av både kommune, fylke, borettslag, idrettslag og andre lokale aktører. Gjennom programmet fasiliteres endringsprosesser som bidrar til et helhetlig fokus på mulighetene i området. Områdeløft som metode styrker bydelen som lokal samfunnsutvikler. Erfaring herfra vil knyttes inn mot strategiene for bærekraftig by, universitetskommune/lærende samfunn og relasjonell velferd.

Formål

Områderettet innsats er et virkemiddel for å bedre miljø, boforhold og levekår i et geografisk avgrenset område. Innsatsen i programmet styres etter programmets fire hovedmål, i nært samarbeid med innbyggerne og lokale aktører i bydelen.

Planlagte aktiviteter

Mål 1: Saupstad-Kolstad er en bydel som fremmer livskvalitet og helse

Et helsefremmende lokalmiljø vil motvirke sosial ulikhet i helse. Gode møteplasser og lavterskeltilbud for en aktiv livsstil er viktige satsingsområder.

Tiltak som gjennomføres i 2020:

- Familiesenter med styrket helsestasjon ferdigstilles
- Aldersvennlig by: tiltak i bydelen utvikles i samarbeid med frivilligsentralen
- Kulturskolens tilbud videreutvikles
- Barn og unges livskvalitet og helse er tema i innovasjonshub og ungdomsråd
- Møteplasser- se tiltak under mål 4.

Mål 2: Barn og unge på Saupstad-Kolstad har kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer.

Nye, moderne og funksjonelle skolebygg skal bidra til å øke området status og omdømme, og legge grunnlaget for utvikling, læring, og sosial og kulturell deltakelse. Skolene skal bidra til økt læringsutbytte og god språkutvikling for elevene, samordning og felles bruk av de ansattes kompetanse. Etablering av et lokalt kulturskolesenter skal bidra til økt deltakelse i kulturskolen. Skolebyggene skal samtidig bli et lokalsamfunnhus som styrker oppvekstvilkårene på tvers av sosial ulikhet.

Stolthet og tilhørighet til eget nærmiljø er viktig for å bygge opp området ressurser og muligheter. Barn og unges identitet og tilknytning til eget nærmiljø styrkes gjennom arenaer for deltakelse i områdeløftarbeidet.

Tiltak som gjennomføres i 2020:

- Nye Huseby ungdomsskole og nye Huseby barneskole under bygging
- Nytt kulturskolesenter under etablering
- Ny Kolstad barnehage med tegnspråklig tilbud ferdigstilles
- Innovasjonshub Saupstad- Kolstad videreutvikles
- Saupstad-Kolstad ungdomsråd driftes siste år og arbeidet overføres i annen form

Mål 3: en bærekraftig bydel med variert boligsammensetning og høy kvalitet på infrastruktur og offentlige rom.

Sammenhengen mellom det fysiske miljøet og det sosiale livet er bærebjelken for satsing på en bærekraftig bydel. Kvalitet i det fysiske miljøet, boligsammensetning, arealbruk, tilgjengelighet og sentrumsutvikling ses på i den helhetlig områdeutviklingen.

Tiltak som gjennomføres i 2020:

- Ny gang- og sykkelbro mellom Saupstad og Rosten ferdigprosjekteres
- Helhetlig kunstplan for Saupstad-Kolstad ferdigstilles og ny kunst etableres i bydelen.
- Deler av vedtatt lysplan for bydelen realiseres
- Tilbud for gående og syklende langs Saupstadringen igangsettes
- Saupstad lokale sentrum:
  - Privat reguleringsplanprosess for nye boliger og næringslokaler
  - Rehabilitering av eksisterende senterbygg med nye lokaler for kommunale tjenester og næringsliv
  - Ny gangforbindelse som forbinder torget og skoleaksen
  - Blisterhaugen videreutvikles som parkområde i bydelens sentrum

Mål 4: en inkluderende bydel med møteplasser og muligheter til deltakelse.

Gode møteplasser er viktig for å utvikle lokale fellesskap og styrke bo- og oppvekstmiljøet.

Tiltak som gjennomføres i 2020:

- Dalen park ferdigstilles.
- Saupstad bibliotek oppgraderes.
- Sjøbstad helsehus 1. etasje åpnes og gjøres mer tilgjengelig.
- Uformelle møteplasser i henhold til vedtatt strategisk plan for uterom ferdigstilles i regi av både borettslag og kommune.
- Videreutvikle informasjonsformen "Vaffel og info"
- Torget ved Saupstad senter gjøres mer tilgjengelig med tilkomst fra alle sider

Programaktiviteter

I 2020 skal områdesatsingen dokumenteres og evalueres, og det skal arrangeres en konferanse som oppsummerer områdeprogrammet.

Ressursinnsats

Program Områdeløft Saupstad/Kolstad finansieres gjennom årlige bevilgninger fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet via Husbanken. Det er i tillegg søkt Fylkesmannen om skjønnsmidler årlig siden 2016. For 2019 ble det innvilget 3,1 millioner kroner i områdeløftmidler fra Husbanken. Beløpet var da uendret siden 2018.

Trondheim kommunes egenandel for programledelse er 2,1 millioner kroner i 2019. Forslag til driftsramme for programledelse omtales i kapittel 17. Næring og samfunn. Den største ressursinnsatsen er likevel investeringene i nye skole- og barnehageanlegg i bydelen. Programmets mål konkretiseres under kapitler for de enkelte virksomhetsområder.

Digitalt førstevalg

Innledning

Program for Digitalt førstevalg skal gjennomføre tiltak som legger til rette for at kommunikasjonen mellom kommunen og innbyggerne skjer digitalt. Dette i tråd med tidligere vedtak i bystyret (sak 73/14) vedrørende temaplan for IKT, digitalisering og velferdsteknologi. Rådmannen vil fremme ny temaplan for teknologi og modernisering i 2020 som oppfølging av denne med nye fokusområder.

Formål

Programmet er en gjennomføringsorganisasjon, det vil si at programmet hjelper til med å gjennomføre prosjektene til riktig kostnad, til riktig tid og med god nok kvalitet. Programmet har som mål å utnytte felles ressurser best mulig gjennom koordinering av digitaliseringsprosjektene. Programmet samordner internt frikjøp, rekruttering og innleie av kompetente medarbeidere og prosjektledere. Programmet sørger for relevant verktøy og rutiner og deler "beste praksis". Programmet bidrar til at aktuelle lover og retningslinjer, anbefalinger og kvalitetskrav er godt kjent og etterleves, eksempelvis brukermedvirkning, universell utforming, gevinstrealisering, sikkerhetsarkitektur, nasjonale standarder og forvaltningsregler. Programmet følger en helhetlig og tjenesteorientert arkitektur.

Planlagte aktiviteter

Program for Digitalt førstevalg går inn i sitt avsluttende år og vil gradvis redusere aktiviteten. I 2020 foreslår rådmannen følgende hovedaktiviteter i regi av programmet:

Politisk nivå

- Digital møteportal for politikere innføres. Løsningen skal forbedre, automatisere og forenkle administrasjonen av den politiske beslutningsprosessen.

Fellesløsninger

- Det etableres flere tjenester selvbetjeningsløsninger på Minside for innbyggerne. I 2020 videreutvikles blant annet løsninger for virksomheter samt at løsning for samtykke prioriteres.
- Henvendelsesløsningen setter innbygger i fokus ved å standardisere kommunikasjonsflyten mellom innbyggere og kommunen. Løsningen generaliseres, slik at det gjør det enkelt å videreutvikle med nye arbeidsprosesser etter behov.

Oppvekst og utdanning

- Trondheim er prosjektførende i det nasjonale samarbeidsprosjektet DigiBarnevern. I 2020 skal det gjennomføres en felles anskaffelse (sammen med Oslo, Bergen, Stavanger, Kristiansand, Asker og Bærum) og valgt leverandør skal begynne utviklingen av nytt fagsystem for kommunalt barnevern i tett samarbeid med kommunene.

Byutvikling

- It-støtte til digitale planprosesser anskaffes og utvikles i tråd med nasjonale krav på området (KS ePlanSak). Medvirkning og innbyggerinvolvering i planarbeidet står sentralt i prosjektet.
- Prosjektet "serverings- salgs og skjenkebevilling" avsluttes i 2020. Løsningen forenkler, automatiserer og øker kvaliteten på prosessene for søker og saksbehandler, med stor grad av automatisering og selvbetjening, bedre oversikter og oppdaterte registre.
- Prosjektet eiendomsavgifter innbefatter it-støtte for håndtering av eiendomsskatt og kommunaltekniske gebyrbelagte tjenester (inkludert elektronisk kommunikasjon med rørleggere, system for datainnsamling fra automatiske vannmålere og gebyrberegning for vann og avløp). I 2020 vil prosjektet innføre nytt fagsystem for håndtering av eiendomsskatt og vann-og avløpsgebyr som blant annet skal bidra til automatisk fangst av endringer og it-støtte ved besiktigelse, fastsettelse av takster, politisk behandling og varsling.

Kultur og næring

- Digital kommunikasjonsløsning med idretten etableres med utgangspunkt i tidligere utviklede løsninger for frivillige lag og organisasjoner, og dagens bookingløsning optimaliseres slik at flere får glede av Trondheims idrettsanlegg og haller.

Ressursinnsats

Foreslåtte IT-investeringsmidler til gjennomføring av programmets prosjekter for 2020 omtales i kap. 24; Interne tjenester og arbeidsgiverområdet.

Universitetskommunen 3.0

Innledning

Universitetskommune er både et strategisk hovedgrep for kommunen i kommende periode, samtidig som det også er navnet på et eget program som skal fremme innovasjon og omstilling i offentlig sektor. Programmet er forankret i en forpliktende samarbeidsavtale mellom Trondheim kommune og NTNU, der partene over en periode på fem år har forpliktet seg til å utvikle og teste en lokal modell, etablere Universitetskommunen 3.0 som et nasjonalt prosjekt, og sammen arbeide for å påvirke nasjonal politikk med sikte på forbedre kommunenes forutsetninger for å ta en sentral rolle i et nasjonalt kunnskapssystem.

Formål

Universitetskommunen er blant annet inspirert av overgangen til Universitetssykehus, og forskriftsfesting av anledning til å bruke benevnelsen Universitetssykehus. Spesialisthelsetjenesten vurderte at man selv måtte ta en mer aktiv rolle for å sikre tilgang til relevant kunnskap og kompetanse. I samarbeidet mellom kommunen og universitetet jobber partene sammen med å utvikle felles styringsformer som gjør at sammenhengen mellom samfunns- og kunnskapsmål blir enda tydeligere. Disse sammenhengene kommer så konkret til uttrykk gjennom endringer i undervisning, arbeidspraksis, etter- og videreutdanning, samt prioritering og organisering av felles forsknings- og utviklingsprosjekter, og bruk av byen som levende laboratorium.

Det nye med Universitetskommunen 3.0 er ikke at kommunen og universitetet samarbeider. Overgangen fra 1.0 til 3.0 handler mer om hvordan partnerne jobber, med økt vekt på problemstillinger som bryter ned grensene mellom fagdisipliner og virksomhetsområder, større grad av involvering av studenter og innbygger i arbeidet, og betoning av stedets / bydelens betydning for hvordan kommune og universitet kan bidra til læring og positiv utvikling sammen med andre samfunnsaktører.

Ressursinnsats

Styringsgruppen for Universitetskommunen har lagt til grunn at felles aktiviteter og prosjekter skal bygge på FNs bærekraftsmål, i tråd med nye nasjonale forventninger til kommunal- og fylkeskommunal samfunns- og arealplanlegging. Dette betyr blant annet at arbeidet med å utvikle en lokal modell, og et nasjonalt prosjekt, vil knyttes tettere opp mot Norges nasjonale forpliktelser og arbeidet med å følge opp FN's 2030-agenda for bærekraftig utvikling.

I 2019 ble Universitetskommunen Trondheim tildelt status som såkalt Geneva UN Centre of Excellence on SDG City Transition, og Universitetskommunen blir dermed også en plattform i kommende periode for å synliggjøre regionale og nasjonale kunnskapsmiljøer på en internasjonal arena der svært mange kommuner leter etter modeller og løsninger for å nå bærekraftsmålene.

Utviklingen av Universitetskommunen 3.0 er gjenstand for en omfattende følgeevaluering, ledet av Sintef i samarbeid med Roskilde universitet. I evalueringen deltar Trøndelag fylkeskommune, Steinkjer kommune og nye Orkland kommune. Evalueringsarbeidet er en viktig forutsetning for å dokumentere arbeidet slik at det kan danne grunnlag for endringer i nasjonale rammebetingelser.

3 Klimabudsjett

Kommunedelplan energi og klima, 2017-2030 har som visjon at Trondheim kommune skal være en internasjonal foregangskommune for utvikling av gode klima- og miljøløsninger. Trondheims energipolitikk støtter opp om Parisavtalen og FNs bærekraftsmål. Trondheims utslippsmål for 2030 er mer ambisiøse enn EUs og Norges tallfestede forpliktelser. Foruten reduserte klimagassutslipp, gir det grønne skiftet nye muligheter for byen vår. Utslippene har begynt å gå ned og innbyggerundersøkelsen for 2019 viser at et stort flertall av byens befolkning synes at klimaarbeidet gjør Trondheim til en bedre by å bo i.

I økonomiplanperioden foreslår Rådmannen å prioritere de klimatiltakene som gir størst effekt i tråd med målene i kommunedelplan energi og klima 2017-2030. Handlingsprogrammet for perioden 2017-2020 går mot slutten. I tillegg gjør forbedringer i datagrunnlaget og metodikken for klimabudsjettet det hensiktsmessig å rullere tiltakspunktene i løpet av perioden. Fra 2020 vil klimabudsjettet inkludere tall for Klæbu. Trondheim kommunes rolle er i mange tilfeller å være pådriver, samarbeidspartner, og tilrettelegger, ettersom flere store utslippskilder ikke er eid eller styrt av kommunen.

Veitrafikk, anleggsmaskiner og avfallsforbrenning er de store utslippskildene i Trondheim kommune. Trondheims nye og fossilfrie bussystem, satsingen på teknologiskifte for kjøretøy, og tilrettelegging for gåing og sykkel, bidrar til å redusere utslippene fra veitrafikken. Dialog med markedet og kravstilling i anbud gjør fossilfrie og nullutslipps anleggsmaskiner mulige. For nybygg hvor Trondheim kommune er byggherre er kommunen allerede kommet langt i å gjennomføre målet om fossilfrie anleggsplasser. Et arbeid med å kartlegge potensialet for karbonfangst- og lagring fra avfallsanlegget på Heimdal vil fortsette i økonomiplanperioden. Foruten arbeidet med dagens store utslippskilder, kommer kommunens satsinger for å fremme grønt skifte blant næringslivet og klimavennlige hverdagsvalg blant folk flest. Det nyoppstartede Klimapartner-nettverket, EU-prosjektet +CityxChange og Trondheim folkebiblioteks satsing på fiksing, deling og gjenbruk er gode eksempler på dette. Det er summen av alle enkeltvalg som er "litt smartere" som i praksis gjør Trondheim til en bedre by i lavutslippssamfunnet.

3.1 Om området

Klimabudsjettet 2020-2023 er et verktøy som bidrar til arbeidet med å redusere klimagassutslipp fra hele kommunens geografiske område. En budsjettering av klimagassutslipp i tråd med bystyrets mål gjør det mulig å identifisere og prioritere de relevante klimatiltakene og synliggjøre hvordan de kan følges opp. De prioriterte tiltakene for kommunedelplanens første år følger av et handlingsprogram for perioden 2017-2020. I tråd med utviklingen av klimabudsjettet som styringsverktøy vil Rådmannen gjennom planperioden legge til rette for årlige prioriteringer av klimatiltak i økonomi- og handlingsplanen. Rådmannen vil i første del av økonomiplanperioden forberede måltall for arbeidet med indirekte utslippsreduksjoner fra den kommunale virksomheten, som beskrevet i kommunedelplan energi og klima 2017-2030.

3.1.1 Status for klimagassutslipp i Trondheim og Klæbu

Statusbeskrivelsen for klimagassutslipp i klimabudsjett 2020-2023 inkluderer for første gang utslipp for Klæbu kommune i tallene for Trondheim i anledning kommunesammenslåingen. Til sammenligning var utslipp i Klæbu kommune ca. 6000 tonn CO₂-ekvivalenter i 2017 mot nærmere 490 000 tonn i Trondheim kommune. Tre fjerdedeler av utslippene i Trondheim og Klæbu kommer fra tre sektorer:

- **Veitrafikk** - utslipp fra veitrafikk gir det største bidraget til klimagassutslipp i Trondheim. Sektoren er fordelt i kildene personbiler (58 prosent av utslippene fra veitrafikk), busser (13 prosent), lastebiler (18 prosent) og varebiler (10 prosent).
- **Energiforsyning** - fjernvarmeproduksjon, hovedsakelig fra avfallsforbrenning, og fossil bruk av olje og naturgass (særlig på kalde dager når etterspørselen etter varme er spesielt høy).
- **Annen mobil forbrenning** - anleggsmaskiner og andre kjøretøy, som traktorer, som går på avgiftsfri diesel.

Andre sektorer som bidrar til totalen er oppvarming, industri, avfall og avløp, jordbruk og sjøfart. Sistnevnte inngår foreløpig ikke i Trondheims utslippsmål ettersom statistikk på skipsfart ikke var tilgjengelig da klimaplanen ble utarbeidet. Luftfart er av marginal betydning innenfor Trondheims kommunegrense. Figur 1 under viser den sektorvise fordelingen av utslippene i 2017.

Figur 1 Klimagassutslipp i Trondheim og Klæbu i 2017 per sektor

Hovedkilden for rapportering og framskrivningen av klimagassutslipp i Trondheim er Miljødirektoratets årlige *Utslipp av klimagasser i kommuner og fylker* (se notatet [Beregningsgrunnlag for klimabudsjett 2020](#) for en mer detaljert beskrivelse av kilder og metoder). Disse tallene dekker perioden fra 2009. Hele tidsserien er oppdatert årlig med ett års forsinkelse slik at siste tilgjengelig tall er fra 2017. Arbeidet med tallgrunnlaget er løpende og nye beregningsmetoder og datakilder kan medføre endringer i utslippstallene også for tidligere år. Utslippstall for kommunene for perioden 1991-2008 ble tidligere publisert av SSB, som fortsatt er en viktig leverandør til Miljødirektoratets data.

Tallene i figur 2 nedenfor viser at utslippene i Trondheim er redusert de siste årene. Innen veitrafikken er utslippene betydelig redusert siden 2009. Hovedbidraget til reduksjonen er økningen i innblanding av biodrivstoff som følge av det nasjonale omsetningspåbudet. I 2009 var innblandingen på 3 prosent. I 2017 var innblandingen økt til 16 prosent. Andelen kjøring med lette nullutslippskjøretøy økte samtidig, fra tilnærmet null i 2009 til 5,6 prosent i 2017. Trafikken økte også i følge modellen, med 3,5 prosent for alle kjøretøytyper. Derimot økte utslippene fra "annen mobil forbrenning", som hovedsakelig inkluderer anleggsmaskiner og andre kjøretøy som bruker avgiftsfri diesel, med 40 prosent siden 2009. Det innebærer at særlig anleggsmaskiner står for en større andel av totalbildet enn tidligere.

Figur 2: Klimagassutslipp i Trondheim og Klæbu 2009-2017 (Kilde: Miljødirektoratet, SSB og Statkraft Varme)

3.1.2 Innbyggerundersøkelsen om klimatiltak i Trondheim 2019

Som del av gjennomføringen av klimaplanen gjennomfører Rådmannen innbyggerundersøkelser om holdninger til klimaarbeidet og klimatiltak. Undersøkelsen i 2019 hadde 1000 respondenter og ble tatt opp i mars. Hovedfunnene viser at hele 87 prosent av de spurte synes det er viktig at Trondheim når målet om 80 prosent reduksjon innen 2030 og 76 prosent mener at Trondheim burde ta en nasjonal lederposisjon i klimaarbeidet. Undersøkelsen fra 2019 er egnet for sammenligning med tallene fra 2017. Mens hovedfunnet viser at 2017 og 2019-tallene er svært like, er en positiv endring at det personlige engasjementet hos folk har økt siden undersøkelsen i 2017. Flere svarer at de er villige til å gjøre endringer i egen hverdag, som å reparere mer fremfor å kjøpe nytt. De aller fleste synes det er viktig for klima og miljø å kaste mindre mat, og mer enn halvparten svarer at de reiser kollektivt, sykler eller går til og fra jobb eller skole. Innbyggerundersøkelsen viser at befolkningen i Trondheim synes at klimaarbeidet er viktig. Det gir kommunen et sterkt mandat i klimaarbeidet.

Relevante lenker

- [Faggrunnlag for klimabudsjett](#)
- [Kommunedelplan: energi og klima 2017-2030](#)
- [Handlingsprogram energi og klima 2017-2020](#)
- [Miljødirektoratets statistikk for klimagassutslipp i kommuner](#)

3.2 Mål

Kommuneplanens samfunnsdel 2010-2020s andre hovedmål sier at "i 2020 er Trondheim en bærekraftig by, der det er lett å leve miljøvennlig." Målet peker ut en ambisjon og retning som er gjengitt i kommunedelplan energi og klima 2017-2030. Gjennom i alt ti mål beskriver kommunedelplanen fire tematiske målområder for klimaarbeidet, knyttet til direkte klimagassutslipp, klimatilpasning, energibruk i bygg og Trondheim som en arena for klimavennlig teknologiutvikling og klimavennlige levemåter.

Foruten målet om de direkte klimagassutslippene fra Trondheim kommune som geografisk område, beskriver planen svært ambisiøse mål for Trondheim kommune som virksomhet, herunder at Trondheim kommune skal være en "nullutslippsvirksomhet i 2030":

- **Klimagassutslipp:** I 2030 er de direkte klimagassutslippene redusert med 80 % i forhold til 1991
- **Klimatilpasning:** I 2025 er Trondheim robust for å møte framtidige klimaendringer.
- **Energi:** I 2030 er stasjonær energibruk i bygg og anlegg på samme nivå som i 2013.
- **Grønt skifte:** I 2020 er Trondheim et forbilde og en samarbeidsarena for grønn verdiskaping. Byen har også utviklet klimavennlig teknologi og klimavennlige levemåter.

3.2.1 Klimabudsjettet gir et systematisk bidrag til FNs bærekraftsmål

	<p>Mål 7 Ren energi til alle Ren energi er en forutsetning for en bærekraftig framtid. Ny teknologi gir spennende muligheter for lokal produksjon og distribusjon av energi, inkludert lagring og utveksling av energi.</p>
	<p>Mål 11 Bærekraftige byer Byer står for over halvparten av de årlige, menneskeskapte klimagassutslippene. Slik er byer avgjørende for gjennomføringen av effektive klimaløsninger. Med et klima i endring vil dessuten en bærekraftig by være en klimarobust by, både med tanke på de fysiske effektene av klimaendringer og den overgangsrisikoen som følger med en omstilling til lavutslippssamfunnet.</p>
	<p>Mål 12 Ansvarlig forbruk og produksjon Å etablere ansvarlige forbruksmønstre, for eksempel gjennom innkjøp og gjenbruk, og ivareta klimahensyn i energiproduksjon og -bruk er nødvendige forutsetninger for å lykkes.</p>
	<p>Mål 13 Stoppe klimaendringene Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem. Klimabudsjettets "budsjettering av utslipp" i retning av et bærekraftig nivå, i tråd med FNs klimapanelers anbefalinger, er en anerkjennelse av behovet for store utslippsreduksjoner mot 2030. For å lykkes med dette må klimaarbeidet også støtte opp om FNs bærekraftsmål.</p>
	<p>Mål 17 Samarbeid for å nå målene Trondheim kommune må fortsette å samarbeide med byens næringsliv, forskningsmiljøer og innbyggerne for å nå klimamålene.</p>

3.3 Indikatorer for klimagassutslipp i Trondheim

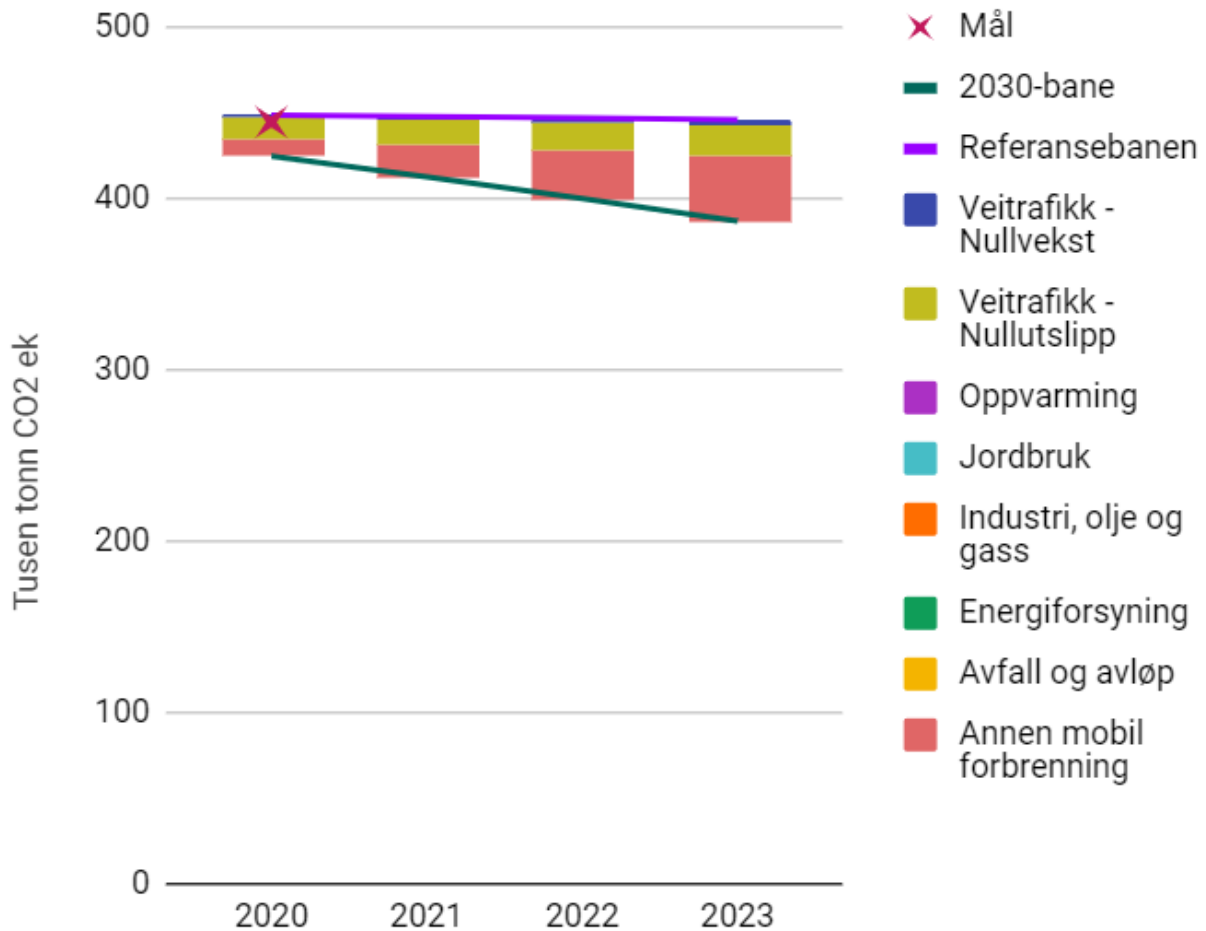
Hovedindikatoren er utvikling av klimagassutslipp i Trondheim i forhold til kommunens klimamål. Oppdaterte tall for klimagassutslipp i kommunene leveres imidlertid fra Miljødirektoratet med et drøyt års forsinkelse. De andre indikatorene presentert nedenfor skal brukes til å følge med på utviklingen av de viktigste utslippskildene - veitrafikk, energiforsyning og annen mobil forbrenning - i påvente av utslippstallene.

- Klimagassutslippet for 2023 må ikke overstige 387.000 tonn (unntatt sjøfart) for at vi skal være på riktig vei til å oppfylle utslippsmålet for 2030
Status: Klimagassutslippene i Trondheim var på omlag 495.000 tusen tonn CO2 ekvivalenter i 2017. Unntatt sjøfart var utslippene på 464.000 tusen tonn

- Bybussene i Trondheim skal bruke utelukkende fossil- eller utslippsfri drivstoff i perioden 2020-2023
Status: Ny ruteinfrastruktur ble innført i Trondheim 3. august 2019 med mål om 100 % fossilfri drift
- Prosentandelen nullutslipps lette kjøretøy i Trondheim skal fortsette å øke i perioden 2020-2023. Økningen skal være større enn for landsgjennomsnittet
Status: Elbilandelen i nybilsalget var på 49 % første halvåret 2019, litt over landsgjennomsnittet på 44%
- Det skal være nullvekst i personbiltrafikken i Trondheim i perioden 2020-2023.
Status: Referanseåret for trafikkvekst for den nye byveksavtalen er 2019
- I løpet av perioden 2020-2023 skal mulighetene for fangst, lagring og deponering av CO₂ fra avfallsforbrenningsanlegget på Heimdal være kartlagt.
Status: Sammen med SINTEF og Statkraft Varme AS har Trondheim kommune innledet et samarbeid for å vurdere karbonfangst på Heimdal. Gassnova har gitt tilsagn til en søknad om støtte til å gjennomføre en forstudie.
- Andelen fossilolje og -gass i fjernvarmeproduksjonen i Trondheim skal reduseres ned mot null i perioden 2020-2023.
Status: Andel fossilolje- og gass var på 13,7 % i 2018, en økning fra 10,1 % i 2017
- Alle Trondheims bygge- og anleggsprosjekter som er igangsatt i og etter 2020 skal gjennomføres med bruk av fossil- eller helst utslippsfrie maskiner.
Status: Rådmannen har våren 2019 arbeidet med å etablere felles krav til fossilfrie anleggsplasser for kommunale investeringsprosjekter. Det er et mål at disse kravene gjøres gjeldende i løpet av høsten 2019. Kravet er allerede innført i en del byggeprosjekter.

3.4 Ramme for utslippsreduksjoner i Trondheim

Klimabudsjettet viser en ramme for klimagassutslipp i Trondheim (inkludert Klæbu) fram mot 2030. Utgangspunktet for rammen er målet om 10 prosent reduksjon i direkte klimagassutslipp innen 2020 og 80 prosent reduksjon innen 2030. Videre har Rådmannen utviklet en målbane basert på et scenario der utslippene reduseres år for år fram til 2030. Dette gjør det mulig å beregne rammen for utslippsreduksjoner i lys av referansebanen ikke bare for årene 2020 og 2030, men også for mellomliggende år i budsjettperioden og videre til 2030. Rammen synliggjør behovet for årlige utslippsreduksjoner i differansen mellom referansebanen og målbanen.

Figur 3 : Ramme for klimagassutslipp i Trondheim i økonomiplanperioden 2020-2023. Den øverste linja (lilla) viser forventet utslipp hvis utviklingen skjer uten nye tiltak. Den nederste (grønne) linja viser en utslippsbane som er i tråd med 2030-målet. Stolpene viser de årlige utslippsreduksjonene per sektor som trengs for å holde denne målbanen.

Utslippene i Trondheim må ned til cirka 444.000 tonn CO₂-ekvivalenter for at klimamålet i 2020 skal nås. Dette innebærer en reduksjon på cirka 4000 tonn i forhold til referansebanen. Tiltakene som skal gjennomføres i 2020 anslås til å bidra med inntil 23.000 tonn CO₂-ekvivalenter. Dette gir et totalt klimagassutslipp på cirka 425.000 tusen tonn CO₂-ekvivalenter i 2020, en reduksjon på 14 prosent i forhold til referanseåret 1991. Med andre ord er det en rimelig mulighet for at bystyrets mål for 2020 vil bli overoppfyllt. Videre må de årlige utslippsreduksjonene øke til 35.000 tonn i 2021, 47.000 tonn i 2022 og 59.000 tonn i 2023 for at utslippene i Trondheim skal være i tråd med målbanen for 2030.

Utslippsreduksjoner fra aktuelle tiltak i 2020 er beskrevet i tabell 1 under. Fargekodingen gir en samlet vurdering av Rådmannens syn på hvor stor risikoen er for at utslippsreduksjonen for hvert tiltaksområde *ikke* skjer som forutsatt. For eksempel, gjennomføring av overgangen til fossilfri kollektivtransport vurderes som meget sannsynlig og risikoen vurderes som liten (grønt). Utslippsreduksjonen fra fossilfri bygge- og anleggsplass vil avhenge av en omfattende innføring av fossilfrie løsninger i byggeprosjektene til både Trondheim kommune og andre aktører. Gitt at dette er en ny satsing med bruk av nye innkjøpsprosedyrer og teknologi er risikoen vurdert som middels stor (gult). Andelen elbil i nybilsalget har den siste tida ligget rundt det nasjonale gjennomsnittet, derfor er risikoen for å ikke nå forventet utslippsreduksjonen for “høyere andel nullutslippskjøretøy enn nasjonalt” vurdert som stor (rødt). Merk at konsekvensen av tiltaksgjennomføringen for det overordnede målet er avhengig av utslippsreduksjonens størrelse i hvert tilfelle.

Det må understrekes at det er flere faktorer som vil påvirke størrelsen på den faktiske utslippsreduksjonen på hvert tiltaksområde. Noen av disse faktorene gjelder virkemidler og tiltak som Trondheim kommune til dels rår over, mens andre faktorer ligger utenfor kommunes kontroll. For eksempel, innføring av nullutslippskjøretøy påvirkes av noen tiltak der Trondheim kommune har en rolle - blant annet lokale elbil-fordeler (lavere bomtakster for eksempel) og tilretteleggingstiltak (utbygging av tilstrekkelig ladekapasitet). Men også andre faktorer utenfor kommunens kontroll, som for eksempel utvikling av elbiler med lengre rekkevidde, vil påvirke hvor sannsynlig det er at folk velger å kjøpe elbil istedenfor et fossilt kjøretøy.

Tabell 2. Årlige utslippsreduksjoner for 2020 i tråd med målbanen for 2030

Sektor	Tiltaksområde	Reduksjon (Tusen tonn CO ₂ -ekv)	Risiko	Kommentar
Veitrafikk	Nullvekst i personbiltrafikken	1	Orange	Måloppnåelsen er usikker som følge av befolkningsvekst og økt trafikkapasitet når veisystemet bygges ut flere steder i Trondheim. Nullvekstmålet er imidlertid forankret i bymiljøavtalen med staten og ny rutestruktur skal gjøre det lettere for innbyggerne å velge kollektiv over privatbil. Risikoen vurderes som middels stor.
	Høyere andel nullutslippskjøretøy enn nasjonalt	1	Rød	I Trondheim har det tidligere vært raskere innføring av elbiler enn det nasjonale gjennomsnittet, men i de senere årene har utviklingen gått tregere og Trondheim ligger nå bak de andre storbyene når det gjelder nullutslippsandelen i nybilsalget. El-andelen for varebiler har vært svært lav nasjonalt og henger et stykke bak personbiler i utvikling. Selv om dette gir lite utslag for årlige utslippsreduksjoner i 2020, vil konsekvensene utover 2020-årene være store. Derfor er risikoen vurdert som høy. Lokale fordeler og tilrettelegging for nullutslippskjøretøy vil være nødvendige og viktige for å øke andelen. På sikt kan det være behov for mer restriktive tiltak mot fossile kjøretøy for å gjøre nullutslippskjøretøy mer konkurransedyktig.
	Fossilfri kollektiv	12	Grønn	Målet om fossilfri kollektiv er godt forankret i arbeidet med nytt kollektivtilbud f.o.m 3. august 2019. Risikoen vurderes dermed som lav.
Annen mobil forburning	Fossilfrie bygge- og anleggsplasser	9	Orange	Potensialet for utslippsreduksjoner fra dette tiltaket er usikkert. Trondheim kommune har innført krav om fossilfri byggeplass i noen investeringsprosjekter, og arbeider med å innføre dette som standardkrav. Gitt Trondheim kommunes størrelse som byggherre vil dette være et viktig første steg mot en fullstendig overgang til utslippsfrie løsninger i hele byen mot 2030.

3.4.1 Endringer i rammen for utslippsreduksjoner

Rammen for utslippsreduksjoner har endret seg siden klimabudsjettet for 2019 ble lagt fram. Dette er hovedsakelig fordi tidsserien for utslipp i perioden 2009-2017 er oppdatert av Miljødirektoratet slik at utgangspunktet for framskrivning av utslipp er lavere. En effekt av dette er at færre utslippsreduksjoner enn opprinnelig beregnet er nødvendige for å nå 2020-målet. Dette har imidlertid liten betydning på lengre sikt siden større utslippsreduksjoner enn i dag er nødvendige for å nå en utslippsbane som er i tråd med målet om 80 prosent reduksjon innen 2030. Målbanen for 2030 inkluderer blant annet behov for utslippsreduksjoner i økonomiplanperioden som beskrevet i tabell 3 under.

Tabell 3. Sentrale utslippsreducerende tiltak i økonomiplanperioden 2020-2023

Tiltaksområde	Beskrivelse	Relevante tiltak i handlingsprogram
Veitrafikk		
Økt elektrifisering av bilparken	<ul style="list-style-type: none"> Støtte utbygging av lade- og fylleinfrastruktur for personbiler, varebiler og drosjenæringen Opprettholde tilstrekkelige elbilfordeler i regionen i tråd med byvekstavtalen 2019-2029 	T22-T25 T21
Nullutslipps vare- og godstransport	<ul style="list-style-type: none"> Legge til rette for samordnet nullutslipps varelevering i bysentre Legge til rette for fylleinfrastruktur for nullutslippsdrivstoff for tunge kjøretøy Sørge for overgang til nullutslippsteknologi i den kommunale bilparken for tunge kjøretøy 	T23 T27-T28 T30-T31
Erstatte bilreiser med andre reisemåter	<ul style="list-style-type: none"> Legge til rette for at gåing og sykling kan erstatte bilreiser Sørge for et attraktivt fossilfritt kollektivtilbud som kan erstatte bilreiser 	T8 T19
Annen mobil forbrenning		
Nullutslipps anleggsplasser	<ul style="list-style-type: none"> Gjennom tilrettelegging og kravstilling i anbud bidra til en fullstendig overgang til nullutslippsmaskiner på anleggsplasser innen 2030 i samarbeid med andre byggherrer Bidra til overgang til nullutslippsdrivstoff for maskiner i landbruket, som traktorer 	T29 N4
Energiforsyning	Kartlegge muligheten for karbonfangst og lagring på avfallsforbrenningsanlegget. Dersom en slik løsning viser seg teknisk og kommersielt mulig, bør rådmannen bidra til å muliggjøre fullskala karbonhåndtering.	E2
Bygg og anlegg	For å unngå framtidige utslipp er det nødvendig at nybygg- og områdeutvikling skjer i tråd med klimaplanens ambisjon om samordnet areal, transport og energiplanlegging.	B3
Klimavennlig teknologi og levemåter	Legge til rette for at innbyggere og virksomheter kan ta klimavennlige valg i det daglige, for eksempel gjennom satsingene innen låning, reparasjoner og gjenbruk. Bidra til å muliggjøre det grønne skiftet i næringslivet i samarbeid med relevante samarbeidspartnere i regionen.	F5-F7 N1-N2

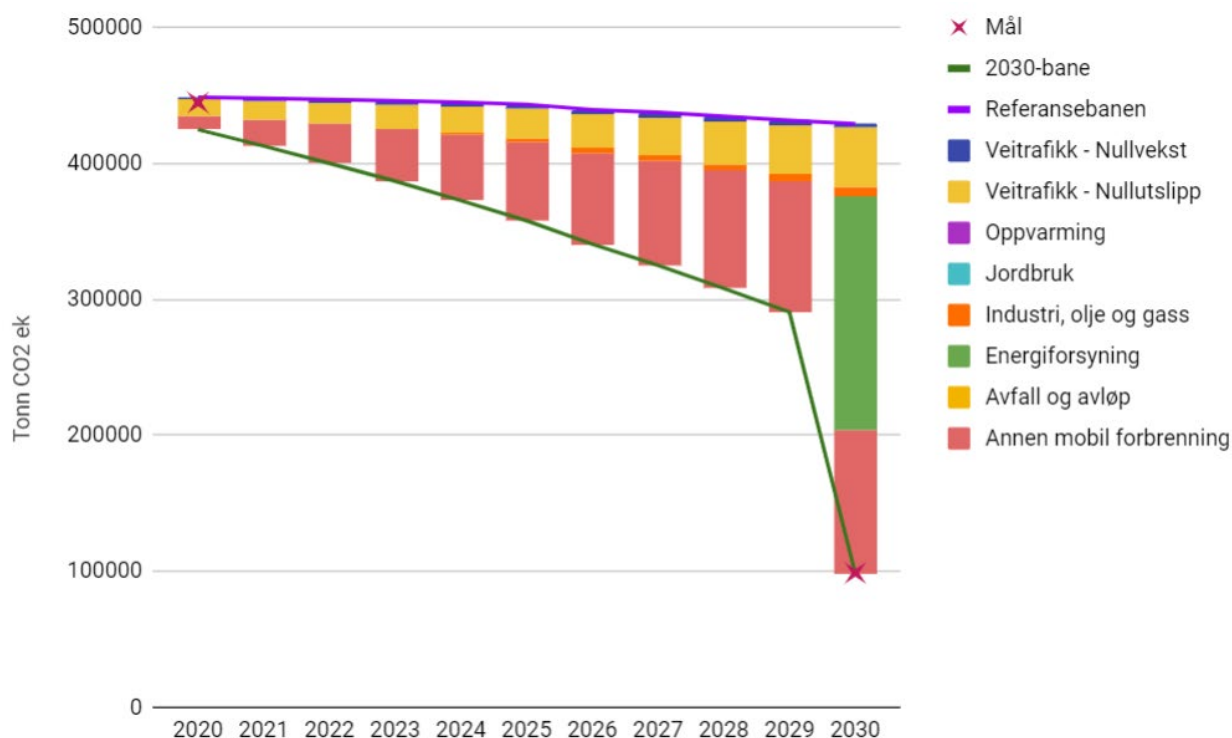
3.5 Utslippsreduksjoner mot 2030

Det må understrekes at i likhet med referansebanen er målbanen for utslippsreduksjoner mot 2030 kun ett scenario. Utviklingen kan for eksempel gå tregere innenfor noen sektorer, men raskere innen andre

sektorer, slik at klimamålet uansett nås. Likevel er det tre hovedsatsinger som Rådmannen anser som nødvendig for å nå 2030-målet om 80 prosent reduksjon i klimagassutslippene:

- en omfattende overgang fra fossile kjøretøy til nullutslippsteknologi og biogass i alle kjøretøykategorier, og alternative reisemåter
- fossil- og utslippsfrie anleggsplasser i hele Trondheim by
- et fullskala anlegg for karbonfangst- og lagring tilknyttet avfallsforbrenningsanlegget på Heimdal.

Figur 4 viser en videreføring av rammen for klimagassutslipp i Trondheim mot 2030 basert på disse satsingene. Etablering av karbonfangst på avfallsforbrenningsanlegget mot slutten av tiårsperioden er avgjørende.

Figur 4: Ramme for klimagassutslipp i Trondheim 2020-2030. Den øverste linja (lilla) viser forventet utslipp hvis utviklingen skjer uten nye tiltak. Den nederste (grønne) linja viser en utslippsbane som er i tråd med 2030-målet. Stolpene viser de årlige utslippsreduksjonene per sektor som er nødvendige for å holde denne målbanen.

3.6 Driftsbudsjett

Å lykkes med de ambisiøse klimamålene mot 2030 forutsetter at hele Trondheim kommunes organisasjon og bysamfunnet for øvrig mobiliserer til handling i tråd med de prioriterte tiltakene beskrevet over. For den kommunale virksomheten gjelder som hovedregel at merkostnader forbundet med gjennomføring av klimatiltak er ivarettatt gjennom enhetenes egne investerings- og driftsbudsjetter.

I tillegg følger et driftsbudsjett med eget klimabudsjett i økonomiplanperioden. Hoveddelen av midlene er brukt til å sikre nødvendig kompetanse og gjennomføringskapasitet for klima- og energitiltak hos Rådmannen. Driftsbudsjettet finansierer også gjennomføringen av noen prioriterte klimatiltak, blant annet hos Miljøenheten, Trondheim eiendom og Trondheim folkebibliotek. Noen av midlene er satt av som kommunens egenandel i søknader som kan utløse eksternfinansierte tiltak, som statens Klimasatsordning eller nasjonale og europeiske FoU-søknader. Driftsbudsjettet for klimabudsjettet er forvaltet av

Miljøenheten og er omtalt i enhetens budsjettramme i kapittel 19 om miljø-, landbruks- og laboratorietjenester.

Driftsbudsjettet for gjennomføring av klimaplanen var på 16 millioner i 2019. Rådmannen foreslår at dette blir redusert til 14,8 millioner kroner i 2020 og videre til 14,4 millioner kroner innen utgangen av økonomiplanperioden. Dette reduserer kapasitet noe til medvirkning og holdningsskapende arbeid mot innbyggere og næringsliv.

Driftsbudsjettet for gjennomføring av klimaplanen var på 16 millioner kroner i 2019. Rådmannen foreslår at dette blir redusert til 14,8 millioner kroner i 2020 og videre til 14,4 millioner kroner innen utgangen av økonomiplanperioden. Dette reduserer kapasitet noe til medvirkning og holdningsskapende arbeid mot innbyggere og næringsliv samtidig som kjernevirksomheten til gjennomføring av klimaplanen opprettholdes.

I tillegg til å bevilge driftsmidler til gjennomføring av klimaplanen foreslår rådmannen å sette av 5 millioner i investeringsmidler til innfasing av tunge nullutslippskjøretøy og anleggsmaskiner i egen virksomhet. Som eier og bruker av mange tunge kjøretøy og anleggsmaskiner ønsker Trondheim kommune å stimulere til det grønne skiftet innenfor transportsektoren ved å være tidlig ute med å ta i bruk moderne og klimaeffektive kjøretøy og maskiner. Tiltaket er et av kommunens viktigste bidrag for å nå utslippmålene for Trondheim by. I tillegg er overgangen til en nullutslipps kjøretøypark en forutsetning for å nå kommunens eget mål om bli en nullutslippsvirksomhet innen 2030

4 Økonomiske rammebetingelser og prioriteringer

4.1 Innledning

Kommunesektoren vil de neste tiårene stå overfor en utvikling der andelen eldre i befolkningen øker kraftig. Regjeringen varslet i perspektivmeldingen fra 2017 at dette vil gi utfordringer både for finansieringen av velferdsstaten og for kommunesektoren. Kommunesektoren må derfor forberede seg på å løse flere oppgaver med mindre ressurser. Rådmannen har i forslag til handlings- og økonomiplan budsjettert med at kommunene vil få lavere inntektsvekst framover.

Inntektsveksten i planperioden må brukes på å dekke økte utgifter som følger av at vi blir flere innbyggere, økte pensjonsutgifter og merutgifter til lønnsoppgjøret i 2019. Rådmannen foreslår at vi i tillegg prioriterer å øke pedagog- og bemanningstettheten i barnehagene, øke antall barnehageplasser til barn uten lovfestet rett på plass, oppfylle lærernormen, øke driftsrammen til bo- og aktivitetstilbud og nedbetale gjeld. Inntektsveksten strekker ikke til for å finansiere alle satsinger. Innføring av bemanningsnormer gjør også at det lokale handlingsrommet er mindre enn før. Foreslått styrking av eldreomsorgen er derfor lavere enn signalisert i eldreplanen. Rådmannen foreslår også et innsparings- og effektiviseringskrav på tjenesteområdene.

Rådmannen foreslår å gjennomføre investeringer for til sammen 10 milliarder kroner i planperioden 2020-2023. Dette gir en gjeldsgrad på om lag 70 prosent i gjennomsnitt i perioden.

4.2 Økonomisk status

4.2.1 Økonomisk status ved inngangen til 2020

Trondheim kommunes økonomiske status ved utgangen av september 2019 er god, og det forventes at vi vil få et noe høyere netto driftsresultat i 2019 enn budsjettert. Bedringen skyldes at det forventes høyere skatteinntekter enn budsjettert. Utfordringen på drift er at noen tjenesteområder anslås å gå med merforbruk og at utgiftene til lønnsoppgjøret i 2019 ble høyere enn budsjettert. Dette er nærmere omtalt i tredje økonomirapport 2019.

Rådmannen informerte i økonomirapport etter februar om at tjenesteområdet bo- og aktivitetstilbud lå an til å få et betydelig merforbruk i 2019, i hovedsak på grunn av vekst i antall brukere. Bystyret vedtok ved behandling av saken å øke driftsrammen til området med 63 millioner kroner. Deler av økningen ble finansiert med bruk av disposisjonsfond. En av prioriteringene i Rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan er en permanent økning av driftsrammen til bo- og aktivitetstilbud. Sammenlignet med opprinnelig vedtatt budsjett for 2019 foreslår Rådmannen en økning i driftsrammen til tjenesteområdet med 46 millioner kroner i 2020

Klæbu kommunes økonomiske status er god, og det forventes at kommunen får et netto driftsresultat om lag som budsjettert. Både skatteinntekter og rammetilskudd ser ut til å nå det budsjetterte nivået, og med forbehold om uforutsette utgifter/inntekter vil de enkelte tjenesteområdene totalt sett kunne gå i balanse.

4.2.2 Økonomiske nøkkeltall - sammenligning med andre kommuner

Kommunens økonomiske handlingsrom er avhengig av kommunens økonomiske situasjon, hvilke mål kommunen styrer mot og hvordan inntekter og utgifter endrer seg. I dette avsnittet presenteres økonomiske nøkkeltall som sier noe om kommunens utgangspunkt. Tallene er basert på konsernregnskapsstatistikken til SSB og ASSS statistikk og analyser. ASSS er et nettverk som består av de

ti største kommunene i landet, og som har drevet et systematisk sammenligningsarbeid siden 2001. For nærmere informasjon om ASSS, se asss.no.

Tabell 4-1. Økonomiske nøkkeltall. Trondheim, Klæbu og ASSS 2018. Konserntall.

	Klæbu	Trondheim	Oslo	Stavanger	Bergen	ASSS
Netto driftsresultat i prosent av brutto driftsinntekter	0,9	1,8	5,2	3,7	4,3	3,2
Disposisjonsfond i prosent av brutto driftsinntekter	2,9	7,8	9,1	16,8	10,3	15,4
Langsiktig gjeld i prosent av brutto driftsinntekter ekskl. pensjonsforpliktelser	105,8	108,6	78	106	87,5	100,9
Investeringsutgifter i prosent av driftsinntekter	14,5	16,6	16,1	13,8	9,3	14,4

Netto driftsresultat

Netto driftsresultat er en av de viktigste indikatorene for økonomisk balanse. Netto driftsresultat viser overskuddet på årets drift fratrukket kapitalutgifter. Klæbu kommune hadde i 2018 et netto driftsresultat på 0,9 prosent, mens Trondheim hadde et netto driftsresultat på 1,8 prosent. ASSS-kommunene, eksklusive Oslo og Trondheim, hadde i gjennomsnitt et netto driftsresultat på 3,2 prosent.

Disposisjonsfond

Gode driftsresultat de siste årene har bidratt til at Trondheim kommune har styrket disposisjonsfondet fra 5,2 prosent av driftsinntektene i 2016 til 7,8 prosent av driftsinntektene i 2018. Dette er konserntall, bykassens disposisjonsfond utgjorde 6,2 prosent. Klæbu kommunes disposisjonsfond utgjorde 2,9 prosent av driftsinntektene i 2018. De andre storbyene har i gjennomsnitt et disposisjonsfond på 15,4 prosent av driftsinntektene.

Langsiktig gjeld

Langsiktig gjeld er kommunens investeringslån og innlån til videre utlån. Klæbu og Trondheims langsiktige gjeld utgjorde henholdsvis 105,8 og 108,6 prosent av brutto driftsinntekter i 2018. Gjeldsnivået var høyere enn gjennomsnittet for ASSS-kommunene.

Tallene er ikke direkte sammenlignbare, fordi gjelden ikke er korrigert for forskjeller i finansformue, andel egneide versus leide bygninger, andel private barnehager mm.

Investeringsutgifter i prosent av brutto driftsinntekter

Investeringsutgiftene i Trondheim har vært høyere enn ASSS-gjennomsnittet i flere år. Dette gjelder også i 2018. Klæbus investeringsutgifter var om lag som gjennomsnittet av ASSS-kommunene.

Driftsutgifter på ulike tjenester

Figur 4.3 viser kommunenes ressursbruk i kroner per innbygger på ulike velferdstjenester sammenlignet med ASSS-snippet. ASSS-snippet er i denne figuren inklusive Trondheim og Oslo. Tallene for de ulike kommunene er forsøkt gjort sammenlignbare ved at det er korrigert for at kommunene har ulikt utgiftsbehov (blant annet som følge av variasjoner i alderssammensetning, sosiale forhold og bosettingsmønster i kommunene).

Figuren viser at Klæbu har lavere driftsutgifter enn de andre kommunene både innenfor grunnskole, pleie- og omsorg, helsetjenester og barnehage. Det er kun innenfor sosialtjenesten at Klæbu har høyere utgifter enn de andre kommunene. Utgiftsnivået i Klæbu må sees i sammenheng med at kommunen har lavere inntekter enn landsgjennomsnittet.

I 2018 var det kun innenfor pleie- og omsorg at Trondheim hadde en ressursbruk lavere enn gjennomsnittet for ASSS. Avviket mellom Trondheim og de andre kommunene har blitt lavere i løpet av 2018. Det har blant annet sammenheng med økte utgifter innenfor bo- og aktivitetstilbud og opptrappingen av eldreplanen.

En av årsakene til at Trondheim har høyere utgifter til barnevern enn ASSS-snittet er at Trondheim har bosatt flere enslige mindreårige flyktninger enn andre kommuner i nettverket i de siste årene. Trondheim kommune har valgt å gi tjenester til enslige mindreårige gjennom barnevernet, og utgiftene føres derfor på barnevernsfunksjoner. I analysene korrigeres det ikke for at bosetting av enslige mindreårige flyktninger påvirker kommunenes utgiftsbehov til barnevern. Dersom vi hadde korrigert for variasjoner i antall enslige mindreårige flyktninger ville Trondheim hatt en ressursbruk på barnevern som var vesentlig nærmere gjennomsnittet for ASSS. For nærmere omtale av hvordan bosetting av enslige mindreårige flyktninger påvirker kommunenes utgifter til barnevern viser vi til artikkel på ASSS.no.

Figur 4-1 Driftsutgifter på ulike tjenester. Netto driftsutgifter i kroner per innbygger (korrigert for variasjoner i utgiftsbehov mm). Avvik fra ASSS-snittet i kroner per innbygger. ASSS-snitt er i denne figuren inklusive Oslo og Trondheim.

I kapitlene om tjenesteområdene er det presentert flere indikatorer på tjenestetilbudet i Trondheim, sammenlignet med ASSS-kommunene. Vi viser til asss.no for mer informasjon om tjenestetilbudet i de store kommunene, og for en nærmere analyse av regnskapene til ASSS-kommunene.

4.3 Økonomiske måltall

Det er kommunens ansvar å sørge for en helhetlig og langsiktig økonomiforvaltning. Den nye kommuneloven sier at *“kommuner skal forvalte sin økonomi slik at den økonomiske handleevnen blir ivaretatt over tid”*. For å oppnå dette fastsetter den nye loven at kommunene skal vedta finansielle måltall for utviklingen av kommunens økonomi (§ 14-2, punkt c). Det er opp til kommunen selv å vedta hvilke måltall den skal ha og hvilket nivå måtallene skal være på.

Klæbu kommune har ikke vedtatt økonomiske måltall. Bystyret i Trondheim kommune vedtok i handlings- og økonomiplan for 2017-2020 følgende måltall:

- Målsetting for netto driftsresultat:
  - korrigert netto driftsresultat på 2,0-2,5 prosent av driftsinntektene
- Målsetting for gjeldsgrad
  - bykassefinansierte lån skal utgjøre inntil 70 prosent av driftsinntektene
- Handlingsregel for kapitalutgifter:
  - renter og avdrag skal utgjøre åtte prosent av frie disponible inntekter
- Målsetting for størrelsen på disposisjonsfondet
  - disposisjonsfondet skal utgjøre fem prosent av driftsinntektene

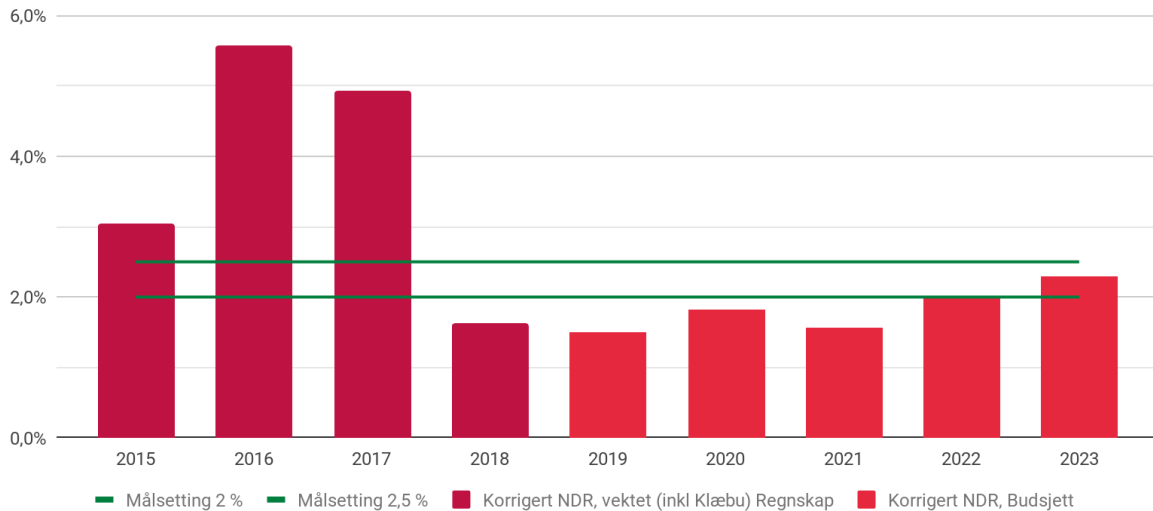
Disse måtallene skal bidra til å sikre sunn kommuneøkonomi. Rådmannen foreslår at disse viktige måtallene videreføres i nye Trondheim kommune.

For å sikre langsiktig stabilitet i økonomien må kommunens verdier opprettholdes over tid. Dette krever at netto driftsresultat er større enn null. Bare slik er det midler igjen til å opprettholde og utvide kommunens bygningsmasse og finansielle formue slik at det bidrar til like gode tjenester for kommende generasjoner, som det gjør for oss i dag. Dersom netto driftsresultat er null vil det ikke være midler igjen til å opprettholde kommunens realverdier og finansformue.

Teknisk beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) anbefaler at netto driftsresultat for alle kommuner bør være 1,75 prosent. Hva resultatet bør være for den enkelte kommune kan imidlertid avvike fra dette, avhengig av størrelsen på kommunens formue, gjeld og avdrag.

Trondheim kommunes vurderinger i 2016 var at netto driftsresultat korrigert for premieavvik og avsetninger til bundne fond burde ligge mellom 2 og 2,5 prosent. Rådmannen anser at dette er et riktig nivå også for den sammenslåtte kommunen i planperioden.

Med Rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan vil korrigert netto driftsresultat i gjennomsnitt ligge på 1,9 prosent i perioden. Dette er noe lavere enn målsettingen, men må ses i sammenheng med at avdragsbetalingene er høye. Avdragsbetalingene bidrar til å øke kommunens formue, slik netto driftsresultat gjør.

Figur 4-2 Korrigert netto driftsresultat for Klæbu og Trondheim kommune. Årene 2015-2018 viser vektete regnskapstall, mens 2019-2023 viser budsjettall.

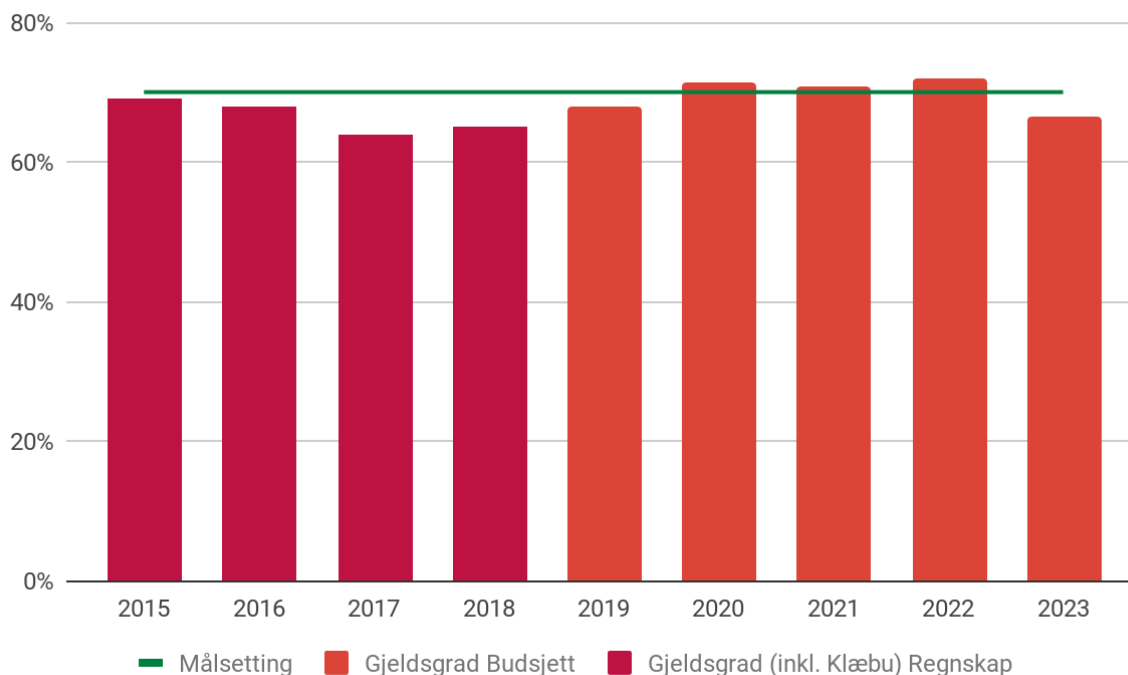
Gjeldsgrad

For å oppnå et riktig nivå på netto driftsresultat og for å unngå at utgifter til kommunens lån fortrenger utgifter til tjenesteproduksjon er det viktig at kommunens gjeld ikke vokser raskere enn veksten i kommuneøkonomien.

Bystyret i Trondheim kommune har vedtatt at den bykassefinansierte gjelden ikke bør utgjøre mer enn 70 prosent av driftsinntektene. Dersom gjelden holder seg på dette nivået vil den vokse i takt med kommuneøkonomien. En målsetting på gjeldsgrad må innrettes slik at det er realistisk at kommunen greier å betjene gjelden dersom rentenivået stiger vesentlig.

Bykassefinansierte lån er kommunens investeringslån fratrukket lån til selvkostområdene (vann, avløp, renovasjon, feiing og slam), lån med rentekompensasjon fra staten og lån som dekkes av husleieinntekter. Som lån regnes også den kapitaliserte verdien av de tilskudd kommunen gir til idrettsanlegg og den husleien kommunen betaler i leieavtaler inngått etter 2018. Dette gjelder for eksempel leieavtale på Trondheimsporten II, som ligger inne som driftsutgift i planperioden.

Med Rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan for perioden 2020-2023 anslår Rådmannen at gjeldsgraden vil stige over 70 prosent i første del av planperioden, men faller mot slutten av perioden slik at gjeldsgraden i gjennomsnitt vil være 70 prosent.

Figur 4-3 Bykassefinansierte lån i prosent av driftsinntektene.

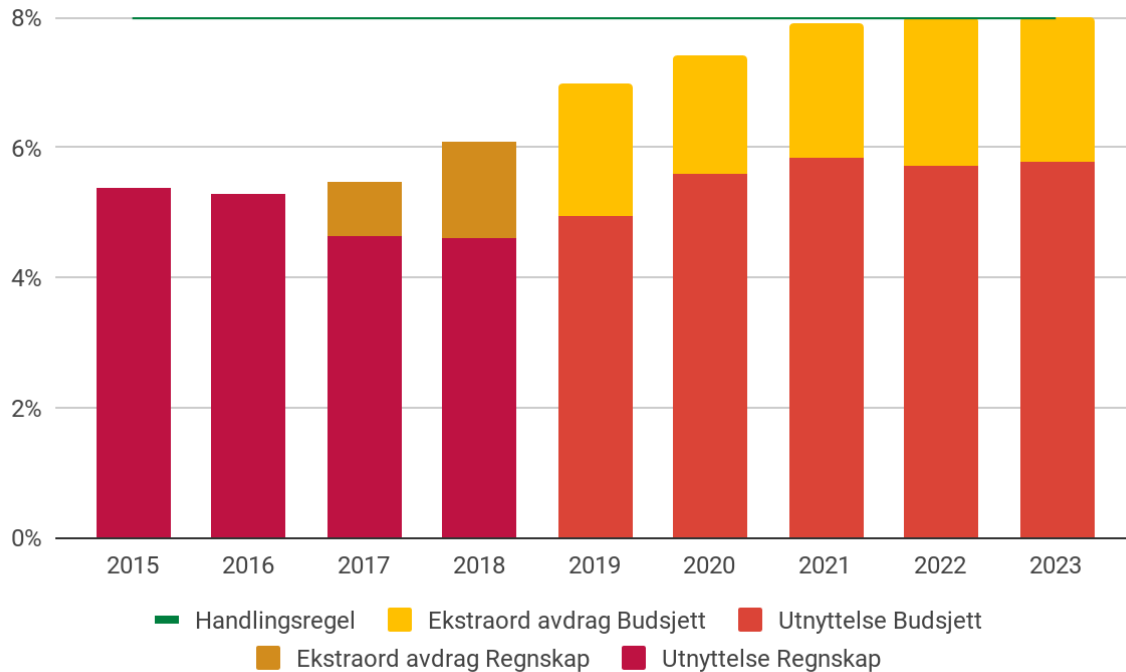
Kapitalutgifter

Motivasjonen for handlingsregelen er at kapitalutgiftene skal utgjøre en fast andel av kommunens frie inntekter, slik at det blir igjen en forutsigbar andel av frie inntekter til å finansiere kommunens tjenestetilbud.

Dersom rentenivået er lavt vil det være rom for å betale ekstra avdrag. Dette reduserer gjeldsnivået og gir rom for å gjennomføre nye investeringer.

Ny kommunelov inneholder en ny bestemmelse for beregning av minimumsavdrag. Den nye beregningen vil anslagsvis gi nye Trondheim kommune en minimum avdragstid på 28 år, tidligere var den om lag 37 år for Trondheim og 32 år for Klæbu kommune. Avdrag ut over minimumsavdrag betegnes som ekstraordinære avdrag.

Rådmannen foreslår for planperioden 2020 - 2023 å trappe opp kapitalutgiftene fra å utgjøre syv prosent av frie disponible inntekter i 2019 til å utgjøre 7,4 prosent i 2020, 7,9 prosent i 2021 og åtte prosent fra 2022.

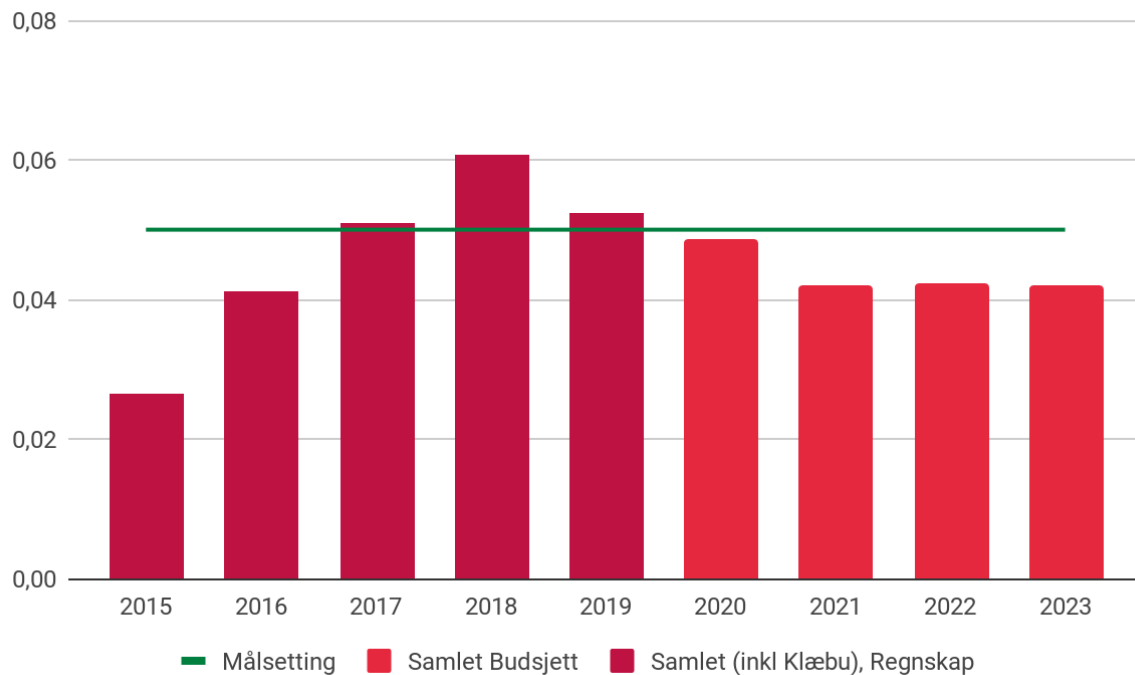
Figur 4-4 Kapitalutgifter som andel av kommunens frie disponible inntekter.

Disposisjonsfond

Størrelsen på disposisjonsfondet gir uttrykk for hvor stor økonomisk buffer kommunen har i sin løpende drift, og dermed hvor stor økonomisk handlefrihet kommunen har.

Et disposisjonsfond gjør kommunen i stand til å håndtere midlertidige svingninger i økonomien, for eksempel inntektssvikt eller uforutsette utgifter. I tillegg gir det kommunen mulighet til å ta riktig risiko i forvaltningen av Trondheim kommunes kraftfond (TKK) og i forvaltningen av kommunens pensjonsmidler. Forventet avkastning i kraftfondet og Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) øker når aksjeandelen øker. Et disposisjonsfond av en viss størrelse gjør det mulig å oppnå bedre avkastning. Videre er det slik at kommunen har påløpte, ikke regnskapsførte pensjonskostnader som vil belaste budsjettet de kommende år. Deler av disse utgiftene kan belastes disposisjonsfondet. Det er også satt av midler til dekning av fremtidige utgifter knyttet til flyktninger.

Trondheim kommunes disposisjonsfond forventes å være om lag 810 millioner kroner ved utgangen av 2019, eller 5,2 prosent av driftsinntektene. Klæbu kommunes disposisjonsfond forventes å være om lag 34 millioner kroner ved årsskiftet, 6,3 prosent av driftsinntektene. I Rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2020-23 ligger det til grunn at disposisjonsfondet reduseres til 4,2 prosent. Reduksjonen har sammenheng med at Rådmannen foreslår at disposisjonsfondet benyttes til å finansiere utgiftsøkninger av midlertidig karakter (pensjon, sosialhjelpsutgifter og takstering av grunnlaget for eiendomsskatt), jf omtale i kapittel 4.3. Tallene tar ikke hensyn til Rådmannens innstilling om avsetning til disposisjonsfond i tredje økonomirapport. Dette vil bli innarbeidet i tilleggsinnstillingen.

Figur 4-5 Disposisjonsfondet i prosent av driftsinntektene.

Sammenlignet med andre kommuner er et disposisjonsfond på om lag fem prosent av driftsinntektene relativt lavt. Med disposisjonsfond mener Rådmannen kommunens sentrale disposisjonsfond, uten foretak og IKS og uten bufferfondet til Trondheim kommunes kraftfond. Sistnevnte fond defineres som disposisjonsfond i regnskapet.

4.4 Forslag til driftsbudsjett 2020 og økonomiplan 2020-2023

4.4.1 Innledning

I dette kapitlet presenteres anslag på endring i driftsinntekter og driftsutgifter i perioden 2020-2023. Kapitlet inneholder også Rådmannens forslag til disposisjoner og tiltak i kommende økonomiplanperiode. Videre presenteres oversikter over hva som foreslås innarbeidet av størrelser som gjelder flere tjenesteområder, for eksempel pensjonskostnader, kapitalkostnader, kompensasjon for merutgifter på grunn av befolkningsendringer, effektiviserings- og innsparingskrav. Kapitlet beskriver også større endringer innenfor de ulike tjenesteområdene. For nærmere beskrivelse av forslag til prioriteringer vises det til kapitlene om tjenesteområdene.

Alle tall i driftsbudsjettet er i 2020-kroner. Det betyr at vedtatt budsjett 2019 er prisjustert til 2020-nivå (med en anslått deflator på 3,0 prosent). Alle endringer som beskrives er i forhold til et sammenslått vedtatt 2019-budsjett for Trondheim kommune og Klæbu kommune. Med vedtatt budsjett menes vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018.

4.4.2 Frie disponible inntekter

Tabellen under viser anslag på utviklingen i frie disponible inntekter i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2019. Rådmannen anslår at kommunens frie disponible inntekter vil øke med 141 millioner kroner i 2020. I løpet av økonomiplanperioden anslås inntektene å øke med 326 millioner kroner. Lavere inntektsvekst enn tidligere har i hovedsak sammenheng med forventning om reduksjon i flyktningeinntektene i perioden.

Tabell 4-2. Utvikling i inntekter. Endring sammenlignet med budsjett 2019. Tall i millioner kroner. Negative tall er økte inntekter, positive tall er reduserte inntekter.

	<i>Endring fra budsjett 2019</i>				
	Budsjett 2019	2020	2021	2022	2023
Frie inntekter (skatt og rammetilskudd)	-10 552	-235	-316	-387	-514
Eiendomsskatt	-724	-7	-7	-7	-7
Flyktningeinntekter	-533	100	130	200	200
Refusjonsordning ressurskrevende tjenester	-212	6	3	-1	-4
Vertskommunetilskudd	-13	0	0	0	0
Rentekompensasjonsordninger	-44	-3	-1	2	1
Trondheim parkering	-94	-2	-2	-2	-2
Sum	-12 172	-141	-194	-196	-326

Frie inntekter

Kommunens frie inntekter består av skatteinntekter og rammetilskudd og fordeles gjennom inntektssystemet for kommunene. Frie inntekter er midler kommunene kan disponere fritt uten andre føringer fra staten enn lover og regler.

Rammetilskuddet består i hovedsak av et innbyggertilskudd, utgiftsutjevning, inntektsutjevning, regionalpolitisk begrunnede tilskudd og andre mindre tilskuddsordninger. Trondheim kommune mottar i tillegg storbytilskudd og et tilskudd som tildeles kommuner med høy befolkningsvekst. Gjennom *utgiftsutjevningen* i inntektssystemet foretas det omfordeling av inntekt fra såkalt lett-drevne til tungdrevne kommuner. Kommunenes utgiftsbehov beregnes med utgangspunkt i en kostnadsnøkkel som består av et sett med kriterier som skal si noe om alderssammensetningen i kommunen, bosettingsmønster, levekår og andre strukturelle forhold. Kriteriedata som brukes for å beregne kommunens utgiftsbehov oppdateres årlig. *Inntektsutjevningen* i inntektssystemet er en mekanisme for utjevning av de løpende skatteinntektene (unntatt eiendomsskatt). Endringer i skatteinntekter, både lokalt og nasjonalt, vil dermed raskt påvirke nivået på rammetilskuddet gjennom inntektsutjevningen. Rådmannen baserer seg på finansdepartementets skatteanslag for å anslå kommunens skatteinntekter og det inntektsutjevningende tilskuddet.

Rådmannens forslag til handlings- og økonomiplanen skjer i forkant av regjeringens forslag til statsbudsjett 2020. Rådmannens budsjettforslag tar derfor utgangspunkt i de signaler regjeringen kom med i kommuneproposisjonen 2020. Regjeringen varslet da at den la opp til en vekst i kommunenes frie inntekter på mellom en og to milliarder kroner i 2020. Det store intervallet må ifølge regjeringen sees i lys av usikkerhet knyttet til handlingsrommet i budsjettpolitikken framover. Lavere vekst enn tidligere år har sammenheng med svært lave demografi- og pensjonskostnader. I motsetning til tidligere år er det i kommuneproposisjonen ikke gitt føringer på bruken av veksten i de frie inntektene.

Rådmannen har i forslag til budsjett 2020 budsjettert med at kommunene får en reell vekst i de frie inntektene på 1,3 milliarder kroner i 2020. Den årlige veksten antas å bli noe høyere ut i perioden som følge av økte demografikostnader. For å lage anslag på Trondheim kommunes frie inntekter er prognosemodellen til KS benyttet.

Trondheims frie inntekter anslås å utgjøre om lag 10,8 milliarder kroner i 2020, en økning på 235 millioner kroner sammenlignet med budsjett 2019. Om lag 40 millioner kroner av økningen har sammenheng med at regjeringen har varslet at den vil avvike og innlemme flere øremerkede tilskudd i kommunenes rammetilskudd i 2020. Den reelle veksten i de frie inntektene er derfor på 195 millioner

kroner. Det er gjort nærmere rede for hva som er lagt til grunn for anslaget på rammetilskudd og skatteinntekter i avsnittet om beregningstekniske forutsetninger.

Eiendomsskatt

Trondheim og Klæbu har i 2019 budsjettert med 724 millioner kroner i inntekt fra eiendomsskatt. Rådmannen budsjetterer med at nye Trondheim kommune skal ha 732 millioner kroner i eiendomsskatt i 2020. Høyere inntekter enn budsjettert i 2019 er hovedårsaken til at Rådmannen budsjetterer med en reell økning i eiendomsskatten. For omtale av hvilke konsekvenser endringer i eiendomsskatteloven har for kommunen vises det til kapittel 6.

Flyktningeinntekter

Flyktningeinntektene anslås foreløpig å bli 100 millioner kroner lavere i 2020 enn budsjetterte inntekter i 2019. Reduksjonen har sammenheng med langt lavere antall bosatte i 2018 - 2020 enn tidligere år. Sammenlignet med perioden 2015 - 2017 med en årlig bosetting på rundt 650 personer er anslaget fra 2019 og utover på om lag 200 flyktningebosettinger årlig. Dette innebærer videre fall i inntektene for årene 2021-2023. Rådmannen vil understreke at det er usikkerhet knyttet til anslaget. Årsaken er at bosettingen i 2019 ser ut til å bli lavere enn tidligere antatt. Rådmannen vil foreta en ny vurdering av anslaget i forbindelse med tilleggsinnstillingen som legges fram i månedsskifte oktober/november.

Refusjonsordning ressurskrevende tjenester

Alle kommuner som yter helse- og omsorgstjenester til særlig ressurskrevende brukere kan søke om delvis refusjon for direkte lønnsutgifter til disse tjenestene. Kommunene får i 2019 kompensasjon for 80 prosent av lønnsutgiftene utover 1 270 000 kroner per bruker. Lønnsutgifter per bruker under dette nivået belastes kommunen i sin helhet.

Rådmannen har budsjettert med at vi vil motta 206 millioner kroner i refusjon i 2020. Dette er en reduksjon på seks millioner kroner sammenlignet med budsjetterte inntekter for 2019. Reduksjonen har sammenheng med at vi har tatt høyde for at regjeringen kan stramme inn på ordningen i statsbudsjettet. Vi forventer at tilskuddet vil øke ut i perioden som følge av økning i antall brukere.

Vertskommunetilskudd

Etter HVPU-reformen av 1991 overtok 33 kommuner ansvaret for en rekke beboere hjemmehørende i andre kommuner. Det ble fra 1993 innført en øremerket tilskuddsordning for å kompensere de 33 vertskommunene for de beboerne som valgte å bli boende i institusjonskommunen. Vertskommunene får overført tilskudd over statsbudsjettet kapittel 761 post 61. Tilskuddet er fordelt i henhold til antall gjenværende vertskommunebeboere og reduseres årlig ved frafall blant disse. Telling og uttrekk av midler gjennomføres fram til alle beboere har falt fra, og tilskuddsordningen er avviklet i sin helhet. Klæbu kommune mottok i 2019 vertskommunetilskudd for ni brukere. Rådmannen har budsjettert med at nye Trondheim kommune vil motta 13 millioner kroner i tilskudd i 2020, det vil si ingen endring fra 2019.

Rentekompensasjonsordninger

Kommunene får dekket deler av sine rentekostnader til investeringer i ulike formålsbygg. Dette gjelder skolebygg, omsorgsboliger, sykehjem og kirker. Tilskuddet til ordningene for omsorgsboliger og sykehjem kompenserer også for kommunens avdragsutgifter. De statlige rentekompensasjonsinntektene har rådmannen anslått til 44 millioner kroner i 2020, tre millioner kroner høyere enn i 2019.

Trondheim parkering

Rådmannen har i forslaget til økonomiplan budsjettert med at kommunen vil få en økning i inntekt på den kommunale enheten Trondheim parkering på om lag to millioner kroner. Årsaken til at rådmannen har budsjettert med en inntektsøkning er at rådmannen foreslår å innføre nye/endre på noen av dagens parkeringsavgifter. I motsatt retning trekker det at vi forventer reduserte inntekter som følge av at nullutslippsskjøretøy fra 1. januar 2020 skal betale halv pris av parkeringsavgiften. For nærmere omtale vises det til kapittel 25 om Trondheim parkering.

4.4.3 Endring i utgifter

Tabell 4.3 gir en oppsummering av rådmannens forslag til utgiftsendringer som omfatter flere tjenesteområder. Dette er for eksempel utgifter som følger av befolkningsvekst, pensjonskostnader og kapitalkostnader. I tillegg viser rådmannens forslag til endringer i driftsrammene til tjenesteområdene.

Tabell 4-3. Utvikling i utgifter. Endring sammenlignet med vedtatt budsjett 2019. Tall i millioner kroner. Negative tall er reduserte utgifter eller økte inntekter, mens positive tall er økte utgifter eller reduserte inntekter.

	2020	2021	2022	2023
Befolkningsvekst	72	179	317	445
Tiltak i vedtatt handlings- og økonomiplan	-126	-223	-313	-313
Pensjonskostnader	40	74	34	30
Kapitalkostnader	65	118	125	144
Økt utbytte	-7	-9	-9	-9
Endret bruk av/avsetning til disposisjonsfond	-45	-75	37	37
Økte lønnskostnader 2019	50	50	50	50
Klæbu -engangsinnkomst 2019	8	8	8	8
Omtakstering eiendomsskatt	10	40		
Oppgaveendringer/tekniske endringer	37	45	34	42
Buffer	15	15	15	15
Nye tiltak på tjenesteområdene				
Bo- og aktivitetstilbud	42	46	53	58
Underfinansiering av lærernormen	19	19	19	19
Pedagog- og bemanningsnorm i barnehager	28	42	53	53
Flere barnehageplasser	20	17	17	17
Helse- og omsorg	15	12	9	22
Kvalifiseringstiltak	20	0	0	0
Idrett	-15	19	2	2
Brygger	2	2	2	2
Østmarka	3	3	3	3
Forvaltning av kunstsamling	1	1	1	1
Rådmannen og interne tjenester	5	4	4	4
Metrobuss	6	6	6	6
Diverse	-4	3	2	2
Sum	260	394	468	637

Befolkningsvekst

Befolkningsvekst og demografiske endringer vil føre til økte utgifter i økonomiplanperioden. Med utgangspunkt i befolkningsprognoser fra mars 2019 har rådmannen anslått at befolkningsvekst og

endringer i befolkningssammensetningen vil gi kommunen en merutgift på 72 millioner kroner i 2020. Tallet øker til 445 millioner kroner i 2023. Dette er nærmere omtalt i kapittel 32.

Ulike tiltak i vedtatt økonomiplan

I de vedtatte handlings- og økonomiplanene for Klæbu og Trondheim kommune for perioden 2019-2022 er det vedtatt tiltak, utover de som er nevnt i tabellen som både gir økte og reduserte utgifter på tjenesteområdene i planperioden. Vedtatte tiltak i økonomiplanen gir samlet en utgiftsreduksjon på 126 millioner kroner i 2020 og 313 millioner kroner i 2022. Reduksjonen i utgifter må blant annet sees i sammenheng med at reduksjon i bosetting av flyktninger gir reduserte utgifter til tjenester for flyktninger i perioden.

Pensjonskostnader

Pensjonskostnadene (den delen av kostnadene som ikke fordeles ut på tjenesteområdene) forventes å øke med 40 millioner kroner fra 2019 til 2020. Dette skyldes i hovedsak økte amortiseringskostnader. Dette er pensjonspremier som kommunen har betalt tidligere år, men hvor den regnskapsførte kostnaden fordeles over sju år. Det er også en økning i egenkapitalinnskuddene til Trondheim kommunale pensjonskasse og Kommunal landspensjonskasse. Kapittel 5 gir en nærmere beskrivelse av de budsjetterte kostnadene.

Kapitalkostnader

Kapitalkostnadene vil med rådmannens forslag øke med 65 millioner kroner i 2020. I 2021 øker de med 118 millioner kroner. Økningen skyldes i all hovedsak at avdragsutgiftene øker. Handlingsregelen for kapitalutgifter sier at kapitalutgiftene skal utgjøre åtte prosent av frie disponible inntekter. Bystyret i Trondheim kommune vedtok ved behandling av handlings- og økonomiplan for 2019-2022 at målet skulle nås i 2021. Rådmannen har ikke funnet rom for en så stor økning i kapitalutgiftene i de to første årene i økonomiplanperioden. Rådmannen foreslår derfor at kapitalutgiftene først utgjør åtte prosent i 2022.

Økt utbytte

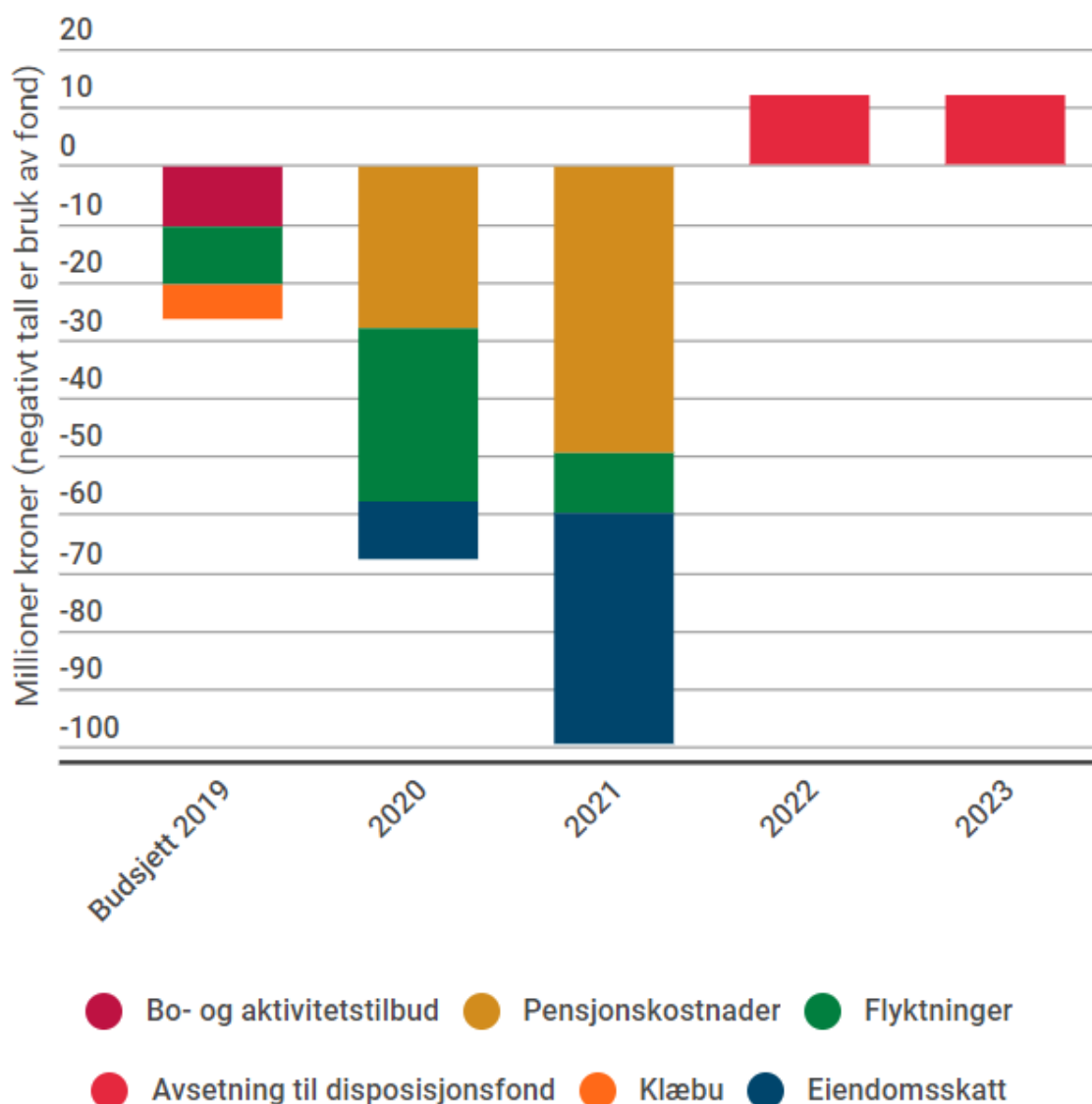
Rådmannen budsjetterer med en økning i utbytte på 7 millioner kroner i 2020. For nærmere omtale av utbytte fra ulike selskap vises det til kapittel 26.

Endret bruk av/avsetning til disposisjonsfond

Trondheim og Klæbu kommune har i 2019 budsjettert med å bruke til sammen 25 millioner kroner av disposisjonsfondet på ulike forhold. Rådmannen foreslår at bruken av disposisjonsfondet øker i 2020 og 2021.

I de siste årene har Trondheim kommune satt av midler på disposisjonsfondet for å finansiere fremtidige økninger i pensjonskostnadene og framtidige utgifter til flyktninger. Rådmannen foreslår at kommunen i 2020 og 2021 bruker henholdsvis 30 og 50 millioner kroner av disposisjonsfondet for å finansiere pensjonskostnader. Rådmannen foreslår at kommunen i 2020 og 2021 disponerer 30 og 10 millioner kroner av disposisjonsfondet for å finansiere sosialhjelpsutgifter og kvalifiseringstiltak for flyktninger. Rådmannen foreslår videre at kommunen i 2020 og 2021 disponerer 10 og 40 millioner kroner av disposisjonsfondet for å foreta ny taksering av grunnlaget for beregning av eiendomsskatt. Dette er nærmere omtalt i kapittel 18 om plan- og bygningstjenester. Rådmannen foreslår at det avsettes midler på disposisjonsfondet mot slutten av perioden.

Figuren under illustrerer endring i avsetning til og bruk av disposisjonsfond i perioden fra 2019 til 2023.

Figur 4-6. Endring i avsetning til og bruk av disposisjonsfond i perioden fra 2019 til 2023.

Økte lønnskostnader 2019

Kostnadene til lønnsoppgjøret ble høyere enn budsjettet i 2019. Dette får en helårseffekt i 2020 på 50 millioner kroner. Fem millioner kroner er knyttet til økt lønnsmasse, og 45 millioner kroner skyldes høyere oppgjør for andre sentrale lønnsjusteringer i kapittel 4 fra 1.7.2019. Lønnsjusteringene handler om økning av minstelønn for arbeidstakere med universitets- og høgskoleutdanning, samt for arbeidstakere med 10 og 16 års ansiennitet i stillingsgruppene fagarbeiderstillinger eller fagskoleutdanning. For nærmere omtales vises det til [rådmannens orientering til formannskapet og fellesnemnda 26. august](#).

Klæbu - engangsinntekt 2019

Klæbu kommune finansierte i 2019 deler av driftsbudsjettet til tekniske tjenester med 7,5 millioner kroner i refusjon fra Trøndelag fylkeskommune for oppdrag utført i 2017/2018 (se sak [Fv. 704 prosjektet; Utlysning og anleggsstartavgang- og sykkelveg mellom Sandmoen og Røddekrysset](#)). Dette er engangsinntekter som faller bort i 2020.

Oppgaveendringer/tekniske endringer

I rådmannens forslag til driftsrammer til tjenesteområdene er det tatt høyde for endringer i oppgaver og tekniske endringer fra et år til et annet. I rådmannens forslag til økonomiplan er det blant annet tatt

hensyn til at regjeringen i kommuneproposisjonen 2020 foreslo å avvikle og innlemme flere øremerkede tilskuddet i rammetilskuddet for kommunene. Dette anslås å gi en økning i kommunens rammetilskudd på om lag 40 millioner kroner og en tilsvarende økning i kommunens netto driftsrammer.

Buffer

Forslaget til statsbudsjett som blir lagt fram 7. oktober kan føre til endringer av forutsetningene rådmannen har lagt til grunn i forslaget til handlings- og økonomiplan. For å håndtere denne usikkerheten og andre usikkerheter i budsjettoplegget, har rådmannen budsjettert med en buffer på 15 millioner kroner hvert år i perioden.

Nytt grunnlag for utskrivning av eiendomsskatt

Rådmannen foreslår at det settes av 10 millioner kroner i 2020 og 40 millioner kroner i 2021 til å foreta ny taksering av grunnlaget for utskrivning av eiendomsskatt, jf nærmere omtale i kapittel 18 om plan- og bygningstjenester. Utgiftene foreslås finansiert med bruk av disposisjonsfond.

Bo- og aktivitetstilbud

I Trondheim kommunes handlings- og økonomiplanen for 2019-2022 hadde tjenesteområdet bo- og aktivitetstilbud en driftsramme på 632,9 millioner kroner i 2019 og 627,6 millioner kroner i 2020. Bystyret i Trondheim kommune vedtok ved behandlingen av [sak 81/19 Økonomirapport per februar 2019](#) å øke driftsrammen til bo- og aktivitetstilbud i 2019 med 63 millioner kroner. Økningen ble blant annet finansiert med bruk av disposisjonsfond. Rådmannen foreslår i forslag til budsjett 2020 å øke driftsrammen til bo- og aktivitetstilbud med 46 millioner kroner i 2020, sammenlignet med opprinnelig budsjett 2019. 4,3 millioner kroner av økningen er demografikompensasjon, og ligger i tabellen over i raden *befolkningsvekst*.

Underfinansiering av lærernormen

Den nasjonale normen for lærertetthet på 1.–10. trinn ble innført høsten 2018. Fra og med høsten 2019 skal gruppestørrelse 2 være 15 på 1.–4. trinn og 20 på 5.–10. trinn. KS har anslått at dette vil gi kommunene en merutgift på 300 millioner kroner i 2020. Trondheim kommunes utgifter anslås å øke med 19 millioner kroner. Regjeringen signaliserte i kommuneproposisjonen 2020 at bevilgningen til tidlig innsats i grunnskolen ikke vil øke selv om utgiftene øker.

Pedagog- og bemanningsnormen

Innføringen av pedagog- og bemanningsnormen vil gi Trondheim kommune en merutgift på 96 millioner kroner. Bystyret la inn 26,5 millioner kroner til dette i 2018, som økte til 39,8 millioner kroner i 2019. Rådmannen foreslår i samsvar med vedtatt handlings- og økonomiplan å legge inn midler til å innføre normene i både kommunale og private barnehager i løpet av planperioden. Samlet gir dette en merutgift på 53 millioner kroner i planperioden.

Flere barnehageplasser til barn uten lovfestet rett til plass

Formannskapet, satt som bystyre, vedtok 6. august 2019 å øke barnehagebudsjettet med 9 millioner kroner for høsten 2019 til barn uten lovfestet rett til barnehageplass i supplerende opptak, som gir 22 millioner kroner i helårsvirkning. Dette vil si barn der det er søkt om plass etter fristen for hovedopptaket 1. mars, eller barn som fyller ett år etter utgangen av november. Rådmannen har i sitt budsjettforslag lagt inn et noe lavere omfang av plasser tilsvarende 20 millioner kroner i 2020 og 17 millioner kroner fra 2021 og i resten av planperioden.

Helse- og omsorg

I eldreplanen ble det vedtatt en strategi som innebærer å styrke eldreomsorgen med 20 millioner kroner per år frem til Trondheim kommune er kommet opp på samme ressursbruk som gjennomsnittet av ASSS kommunene. Som nevnt innledningsvis er handlingsrommet begrenset i økonomiplanperioden. Samlet foreslår Rådmannen derfor kun en økning i budsjettet til helse- og omsorg (utover demografikompensasjon) på 15 millioner kroner i 2020, som øker til 22 millioner kroner i 2023. Styrkingen går i hovedsak til å øke budsjettet for brukerstyrt personlig assistanse. For å skjerme strategien i eldreplanen om tidlig innsats foreslås fortsatt styrking av hjemmebaserte tjenester.

Dekningsgraden på plasser i heldøgnsbemanning foreslås redusert. Helt siden den første eldreplanen ble vedtatt har strategien vært å vri ressursbruken fra institusjonstjenester og over til hjemmebaserte tjenester. For nærmere omtale se kapittel 13 om helse- og omsorgstjenester.

Kvalifiseringstiltak

Tjenesteområdet Kvalifisering og velferd er inne i en stor omstilling knyttet til overgang fra tidlig til sen integrering av flyktninger. Kostnaden vil bli kraftig redusert i perioden, men samtidig vil det være behov for ekstra ressurser til utdanning, kvalifisering og økonomisk sosialhjelp til flyktninger og innvandrere som er ferdig med introduksjonsprogrammet og som ikke har blitt selvforsørget. Det legges inn ekstra innsats på dette området i 2020 på 20 millioner kroner. Dette er finansiert med bruk av disposisjonsfond.

Idrett

Sammenlignet med vedtatt økonomiplan for 2019-2022 foreslår rådmannen en endret periodisering av driftsrammen til idrett og friluftsliv med 15 millioner kroner fra 2020 til 2021. Endringen har sammenheng med at det i vedtatt handlings- og økonomiplan var budsjettert med investeringstilskudd til to private idrettshaller i henholdsvis 2019 og 2020. Usikkerhet knyttet til framdrift gjør imidlertid at rådmannen foreslår å flytte bevilgningen til den ene hallen fra 2020 til 2021.

Andre endringer sammenlignet med vedtatt handlings- og økonomiplanen er forslag om bevilgning til gjennomføring av vinterfestival i Midtbyen i tilknytning til FIS World Cup Ski Tour 2020 og garderobeleie i Trygg/Lade kombihall.

Brygger

Rådmannen har i tråd politiske vedtak foreslått at det bevilges to millioner kroner per år i perioden til istandsetting av de antikvarisk verdifulle bryggene. Istandsetting av brygger vil skje i samarbeid mellom eier og andre mulige tilskuddspartnere som kulturminnefondet, riksantikvaren og fylkeskommunen.

Østmarka

Kommunen eier etter kjøpet av Østmarka fra fylkeskommunen et stort areal på Lade. Området har mange gamle bygninger og det må gjøres et betydelig strategisk utviklingsarbeid før kommunen kan ta i bruk arealet. Rådmannen foreslår at det i planperioden settes av 2,5 millioner kroner per år til dette arbeidet.

Forvaltning av kunstsamling

Rådmannen foreslår at det fra 2020 settes av én million kroner til forvaltning av kommunens kunstsamling.

Drift av metrobusstrasé

Det blir økte driftskostnader på de kommunale traséene til Metrobuss. Dette gjelder økt standard for vinterdrift, snøsmelteanlegg på flere holdeplasser og hyppigere asfaltering på traséen. Kostnaden anslås til om lag seks millioner kroner.

Rådmannen og interne tjenester

Rådmannen foreslår at driftsrammen til rådmannen og interne tjenester øker med fem millioner kroner i 2020. Økningen er knyttet til økte utgifter til tillitsvalgtordningen, deponering av ESA og endret finansiering av stillinger i rådmannens fagstab. Utgifter til deponering av ESA er engangsutgifter i 2020.

Diverse

Flere mindre endringer gir samlet en utgiftsreduksjon på fire millioner kroner i 2020. Endringer er blant annet:

- Rådmannen foreslår å avvikle justeringsbuffer på tjenesteområdet flyktninger, jf kapittel 14.
- Rådmannen foreslår at det ikke avsettes midler til å etterberegne demografiskompensasjon, jf kap. 5.
- Økte utgifter til forsikring, jf kapittel 5.

Handlingsrom

Ved å sammenstille anslaget på utviklingen i kommunens utgifter og inntekter får vi et anslag på kommunens handlingsrom i perioden 2020-2023.

Tabell 4-4. Anslag på handlingsrom i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner.

	2020	2021	2022	2023
Endring i inntekter	-141	-194	-196	-326
Endring i utgifter	260	394	468	637
Sum	119	200	272	311

Tabellen viser at utgiftsøkningen er høyere enn veksten i inntektene. Etter at vekst i utgifter og inntekter er sammenstilt har kommunen en ubalanse på 119 millioner kroner i 2020 som øker til 311 millioner kroner i 2022.

Forslag til saldering

Rådmannen budsjetterer i forslag til handlings- og økonomiplanen med at kommunesammenslåingen vil gi 22 millioner kroner i reduserte utgifter i 2020. Innsparingen antas å øke ut i perioden. De største innsparingen er innenfor tjenesteområdene interne tjenester, rådmannen og strategisk ledelse og bystyresekretariatet og folkevalgte m.m.

I samsvar med tidligere praksis foreslår rådmannen at det legges inn et generelt effektiviseringskrav på alle enheter. Dette anslås å gi en innsparing på 39 millioner kroner i 2019 som øker til 147 millioner kroner i 2022. Rådmannen foreslår i tillegg at det budsjetteres med en innsparing på administrative ressurser på fem millioner kroner fra 2021, jf omtale i kapittel 5.

For å oppnå balanse er rådmannen i tillegg nødt til å fordele et innsparingskrav på 58 millioner kroner mellom tjenesteområdene i 2020. Innsparingskravet økes til 123 millioner kroner i 2022. Dette vil innenfor alle tjenesteområder føre til omstillingsbehov og tvinge fram en mer effektiv bruk av ressursene utover det generelle effektiviseringskravet. For omtale av utviklingen av netto driftsrammer på de ulike tjenesteområdene vises det til kapitlene om tjenesteområdene.

Tabell 4-5. Forslag til saldering. Tall i millioner kroner.

	2020	2021	2022	2023
Ubalanse	119	200	272	311
Kommunesammenslåing innsparing	-22	-33	-36	-36
Generelt effektiviseringskrav	-39	-75	-111	-147
Administrative ressurser		-5	-5	-5
Innsparingskrav tjenesteområdene	-58	-88	-120	-123
Sum	0	0	0	0

4.5 Forslag til investering, finansiering og gjeldsutvikling

Trondheim kommune har i en periode hatt høy befolkningsvekst. For å kunne tilby gode kommunale tjenester er det foretatt betydelige investeringer. Til tross for dette er investeringsbehovet fortsatt stort.

Tabell 4.6 viser rådmannens forslag til investeringer i perioden 2020-2023. Rådmannen foreslår investeringer for om lag 10 milliarder kroner i planperioden.

Det er en reduksjon på om lag 1 100 millioner kroner sammenlignet med vedtatt investeringsplan for 2019-2022 for Klæbu og Trondheim kommune.

Tabell 4.6 Forslag til investeringer. Tall i millioner kroner. Løpende priser.

Investeringsområder	2020	2021	2022	2023	Sum 2020-2023
Avfall	2	2	2	2	8
Avløp	296	249	261	256	1063
Barne og familietjenesten	5	10	20	5	38
Barnehage	76	63	63	22	225
Bolig	84	93	93	83	352
Byrom parker og grøntanlegg	88	16	18	14	136
Eiendomsinvesteringer	27	27	26	27	107
Formålstomt	101	99	90	90	379
Helse og velferd	590	617	579	364	2149
Idrett og friluftsliv	85	276	421	162	945
IT	78	86	43	33	240
Kirker og kirkegårder	89	81	77	102	349
Kultur og kunst	21	15	16	10	62
Miljøpakken	200	200	200	200	800
Skole	440	319	466	180	1404
Trondheim parkering	6	5	4	5	20
Ubebygde bolig og næringsareal	185	135	137	147	604
Vann	199	231	234	234	897
Veg	49	46	52	53	199
Sluttsum	2618	2569	2802	1988	9977

Investeringer i anleggsmidler

I planperioden 2020-2023 foreslår rådmannen å investere for om lag 10 milliarder kroner.

Det er flere store investeringsprosjekter som avsluttes og starter opp i planperioden. De største prosjektene i planperioden omtales i dette kapitlet. For fullstendig oversikt over alle prosjekter henvises det til de ulike kapitlene for tjenesteområdene.

Rådmannen foreslår å bevilge om lag 1 300 millioner kroner for å ferdigstille Risvollan og Klæbu helse- og velferdssenter, Dragvoll sykehjem og Nidarvoll rehabiliteringssenter i perioden. Rådmannen foreslår i tillegg å bevilge 319 millioner kroner til Helseplattformen.

Innenfor investeringsområdet idrett og friluftsliv foreslår Rådmannen å bevilge 820 millioner kroner til ulike prosjekter i Granåsen, der ombygging av hoppanlegget har en investeringsutgift i perioden på 600 millioner kroner. Det er forutsatt et tilskudd på 250 millioner kroner for å delfinansiere investeringer i Granåsen. Rådmannen foreslår å bevilge 52 millioner kroner i planperioden til tursti langs Nidelva til Klæbu og skiløype Tiller. Begge prosjektene er knyttet til kommunesammenslåingen.

Rådmannen foreslår å bevilge 630 millioner kroner for å ferdigstille Okstad, Ranheim, Huseby og Stabbursmoen skole. Nidarvoll/Sunnland skole foreslås startet opp i perioden. Innenfor investeringsområdet foreslår rådmannen å ferdigstille Kolstad barnehage i 2020 og erstatte Risvollan barnehage. Det planlegges ikke nye kommunale barnehageanlegg i perioden, ut over de prosjektene som erstatter eksisterende anlegg.

Rådmannen foreslår å bevilge 71 millioner kroner for å ferdigstille Torvet i 2020. Til kjøp av formålstomter foreslår Rådmannen å bevilge 360 millioner kroner i perioden. Investeringer i Miljøpakken utgjør 800 millioner kroner i perioden.

Trondheim parkering er et nytt investeringsområde etter at Trondheim parkering KF ble delt i en kommunal enhet og et aksjeselskap. Rådmannen foreslår å bevilge 20 millioner kroner til prosjekter innenfor området i planperioden.

Finansiering av anleggsmidler

Investeringene har ulike finansieringskilder. Skoler, barnehager, helse- og velferdssenter, idrettsanlegg og andre investeringer knyttet til kommunens tjenesteproduksjon er i hovedsak finansiert av bykassen. Her inngår også midler til å oppgradere kommunens bygningsmasse og til å skaffe tomter til fremtidige nye kommunale bygg. Investeringer knyttet til selvkostområdene og til boliger hvor kommunen mottar husleie omtales som eksternfinansierte investeringer, fordi finansieringskostnaden ikke belaster bykassen. Miljøpakken finansieres i hovedsak med refusjoner.

Rådmannen legger til grunn at et ekstraordinært nedsalg av boliger i 2019 og 2020 gir rom for å reallokere salgsinntekter fra boligøkonomien til andre investeringsprosjekter i kommunen. Det legges frem egen sak om dette, som skal behandles i bystyret i oktober. Rådmannen foreslår å benytte salgsinntekter fra boligøkonomien på 50 millioner kroner i 2019 til å finansiere andre kommunale investeringsprosjekter og 50 millioner kroner i 2020 til å finansiere Dragvoll sykehjem. Dette gir plass til å bygge Dragvoll sykehjem innenfor kommunens økonomiske målsetting om en gjeldsgrad på 70 prosent i planperioden.

Tabell 4.7 Sum investeringer og finansiering

	2020	2021	2022	2023	Sum
Investering	2618	2569	2802	1988	9977
Bykassefinansierte lån	1178	767	1265	131	3341
Eksternfinansierte lån	565	561	520	543	2189
Mva.-kompensasjon	294	279	311	189	1072
Refusjoner	274	273	281	286	1114
Salgsinntekt	175	196	170	135	676
Tilskudd	46	379	138	586	1148
Realavkastning fra kraftfondet	87	114	117	119	437
Sum finansiering	2618	2569	2802	1988	9977

Samlet låneopptak i planperioden er anslått til 5 530 millioner kroner. Av dette utgjør bykassefinansierte låneopptak 3 341 millioner kroner og eksternfinansierte låneopptak 2 189 millioner kroner. Kapitalkostnadene knyttet til bykassefinansierte lån finansieres av kommunenes frie disponible inntekter, mens kapitalkostnadene til eksternfinansierte lån dekkes av gebyr, avgifter og husleie.

Eventuelle forsinkelser av investeringer fra 2019 til 2020 vil øke låneopptaket i 2020, men redusere forventet gjeldsnivå ved inngangen til 2020. Forskyvninger av investeringer vil omtales i tredje økonomirapport, og effekten for låneopptak i 2020 vil tas med i tilleggsinnstillingen som legges fram etter statsbudsjettet.

Som tabell 4.7 viser foreslår Rådmannen at salg av anleggsmidler skal finansiere 676 millioner kroner av investeringene i perioden. Salg av tomteareal og salg av omsorgsboliger organisert som borettslag utgjør den største andelen.

Ulike former for tilskudd utgjør 1 148 millioner kroner. Den største andelen er tilskudd fra Husbanken til sykehjem og boliger. Investeringstilskuddet fra Husbanken skal stimulere kommunene til å fornye og øke tilbudet av plasser i sykehjem og omsorgsboliger for personer med behov for heldøgns helse- og omsorgstjenester. I tillegg forutsetter Rådmannen at Trondheim kommune vil motta et statlig tilskudd fra Kulturdepartementet på 250 millioner kroner til utbygging av Granåsen-anleggene dersom Trondheim blir tildelt VM på ski i 2025. Det er også innarbeidet ulike tilskudd fra Miljøpakken, tippemidler og private aktører i perioden.

Realavkastningen fra kraftfondet går i sin helhet til finansiering av investeringer. Bruken av kraftfondets realavkastning skjer etterskuddsvis, det vil si at årets avkastningen brukes som egenkapital til kommunens investeringer det påfølgende året.

Momskompensasjon inngår i sin helhet som finansiering av investeringene, og forventes å utgjøre 1 072 millioner kroner i perioden. Andre refusjoner på 1 114 millioner kroner er knyttet til anleggsbidragsmodellen, Miljøpakken og diverse mindre prosjekter på bolig- og næringsområdet og selvkostområdet.

Gjeldsutvikling

Med Rådmannens forslag til investeringer forventes kommunens lån til investeringer å øke fra 16,6 milliarder kroner ved inngangen til 2020 til 18,5 milliarder kroner ved utgangen av 2023. Tabell 4.8 viser forventet gjeldsutvikling.

Tabell 4.8 Gjeldsutvikling. Løpende priser

	2020	2021	2022	2023
Gjeld til investeringsformål per 1.1	16 565	17 496	17 939	18 786
Låneopptak	1 743	1 328	1 785	674
Avdrag	-592	-625	-641	-671
Ekstraordinære avdrag	-220	-260	-297	-298
Sum gjeld til investeringsformål per 31.12	17 496	17 939	18 786	18 491

4.6 Kommunens låneopptak og netto finansutgifter

I dette kapitlet presenteres rådmannens forslag til låneopptak og kommunens finansinntekter og finansutgifter. Anslagene er basert på Norges Banks rentebane fra juni, dette omtales i kapittel 4.6. Låneopptak og kapitalutgifter er i tråd med Rådmannens forslag til økonomiske måltall som presenteres i kapittel 4.2.

4.7 Låneopptak

Tabellen under viser rådmannens forslag til låneopptak i økonomiplanperioden.

Tabell 4.9 Låneopptak. Beløp i millioner kroner. Løpende priser

	2020	2021	2022	2023	2020-23
Investeringslån	1 743	1 328	1 785	674	5 530
Startlån	350	350	350	350	1 400
Sum låneopptak	2093	1678	2135	1024	6930

Investeringslån

For å møte investeringsbehovet i økonomiplanperioden foreslår Rådmannen låneopptak på 1 743 millioner kroner i 2020. Rådmannen foreslår samlet låneopptak til investeringer i økonomiplanperioden på 5,5 milliarder kroner.

Videre utlån – startlån

Rådmannen foreslår en låneramme for startlån på 350 millioner kroner i 2020. Dette er en økning fra 300 millioner kroner i 2019. Trondheim ligger noe under den nasjonale målsettingen for startlån om at minimum 50 prosent av antall utlån skal gå til barnefamilier. Dersom kommunen skal nå målet om høyere andel barnefamilier må kommunen ha en større ramme for innlån av startlånsmidler. Barnefamilier trenger relativt dyrere boliger enn andre startlånøkere, og dette gir behov for mer lånemidler i 2020. I tillegg har den nye kommunen behov for mer lånemidler som følge av flere innbyggere og større behov. Det er generelt sett stort press på lånemidlene og selv med en økning vil det være nødvendig med en prioritering og en relativt streng praksis på hvem som kan få startlån.

4.8 Netto finansutgifter

Netto finansutgifter forventes å øke med 114 millioner kroner i 2020, og 242 millioner kroner i 2023. Økningen skyldes i hovedsak økte avdrag. Handlingsregelen for kapitalutgifter sier at kapitalutgiftene skal utgjøre 8 prosent av frie disponible inntekter. Kapitalutgiftene trappes opp slik at de utgjør åtte prosent fra 2022.

Tabell 4.10 Finansinntekter og utgifter. Beløp i millioner kroner. 2020-kroner

	Vedtatt 2019	2020	2021	2022	2023
Finansinntekter	-354	-377	-388	-387	-393
Finansutgifter	1 192	1 329	1 410	1 434	1 473
Netto finansutgifter	838	952	1022	1047	1080

4.8.1 Finansinntekter

Den viktigste finansinntekten er utbytte fra Trondheim kommunes kraftfond (TKK). Andre finansinntekter er renteinntekter fra bykassens likviditet, videre utlån, startlån, byggelån og utbytte fra kommunens selskaper. De ulike inntektskildene er omtalt under tabellen.

Tabell 4.11 Finansinntekter. Beløp i millioner kroner. 2020-kroner

	Vedtatt 2019	2020	2021	2022	2023
Nominell avkastning TKK	-261	-265	-264	-260	-266
Renteinntekter likviditet	-18	-24	-24	-23	-25
Interne renteinntekter byggelån	-18	-17	-19	-20	-9
Utbytte kommunale selskaper	-12	-19	-20	-21	-21
Renteinntekter startlån	-39	-47	-57	-59	-67
Renteinntekter videre utlån	-6	-6	-5	-5	-4
Sum finansinntekter	-354	-377	-388	-387	-393

Trondheim kommunes kraftfond (TKK)

Rådmannens prognose er at TKK har en samlet kapital på 7,1 milliarder kroner ved inngangen av 2020. Prognosen er usikker, ikke minst fordi bevegelsene i aksjemarkedet kan bli store frem mot årsskiftet.

Det foreslås at TKKs budsjetterte nominelle avkastning i 2020 settes til i overkant av 3,7 prosent, tilsvarende 265 millioner kroner. En stor del av TKKs investeringer er rentebærende, og det ligger til grunn for budsjettet at renteutviklingen blir omtrent som Norges Banks renteprognose. Det vil si at rentene blir liggende høyere enn det som har vært tilfellet de siste årene. Videre legges det til grunn at TKKs aksjeinvesteringer gir en avkastning på 6,5 prosent, noe det kan være naturlig å forvente over tid - men som likevel er beheftet med stor usikkerhet et enkelt år.

Et grunnleggende prinsipp ved forvaltningen av TKK er at fondets realverdi skal opprettholdes. Det innebærer at den delen av avkastningen som tilsvarer veksten i konsumprisindeksen (KPI) må holdes tilbake i TKK.

Fra og med regnskapsåret 2019 er rekkefølgen i disponeringen av TKKs avkastning at driftskostnadene dekkes først, deretter dekkes budsjettert utbytte til kommunen. Resterende avkastning holdes tilbake i TKK, det vil si avsettes i sin helhet til TKKs bufferfond. Det kan legges til grunn at dette prinsippet gjør at realverdien av TKK opprettholdes. Ikke nødvendigvis fra det ene året til det andre, men over tid.

For å opprettholde TKKs realverdi budsjetteres det i 2020 med en avsetning til TKKs bufferfond på 142 millioner kroner, tilsvarende en vekst i KPI på 2,0 prosent. Det vil si den prisveksten Norges Bank søker å oppnå gjennom sin pengepolitikk, det såkalte inflasjonsmålet.

En nominell avkastning på 3,7 prosent og en KPI 2,0 prosent gir en realavkastning i 2020 på 1,7 prosent. Fratrullet TKKs driftskostnader gir dette et budsjettert utbytte til kommunen på 118 millioner kroner.

I årene fremover legger Rådmannen til grunn en svak renteoppgang. TKKs avkastning estimeres derfor å øke til 3,9 prosent i 2023.

TKKs budsjetterte avkastning og forslag til disponering fremgår av tabell 4.12.

Tabell 4.12 Disponering av budsjettert avkastning i TKK. Beløp i millioner kroner. 2020-kroner

	Vedtatt 2019	2020	2021	2022	2023
Nominell avkastning	-261	-265	-264	-260	-266
Driftskostnader	4	4	4	4	4
Utbytte til investeringer i kommunen, til bruk året etter	90	114	114	112	119
Utbytte til kultur-, nærings- og kollektivfondet året etter	4	5	5	5	5
Til TKKs bufferfond (KPI-avsetning)	163	142	141	140	138

Likviditet

Kommunen får renteinntekter fra bankinnskudd og fra skattetrekkkonto. Kommunen disponerer renteinntektene, men ikke midlene på skattetrekkkonto. Rådmannen budsjetterer med en gjennomsnittlig likviditet på 800 millioner kroner og et gjennomsnittlig nivå på skattetrekkkonto på 230 millioner kroner. Dette gir budsjetterte renteinntekter på 24 millioner kroner i 2020, som øker til 25 millioner kroner i 2023.

Utbytte

Rådmannen foreslår at det budsjetteres med utbytte fra Trondheim Kino AS på åtte millioner kroner. Dette er en økning på 2 millioner kroner fra vedtatt handlingsplan. Videre foreslår rådmannen at det budsjetteres med et utbytte på 1,5 millioner kroner fra Leüthenhaven AS, fire millioner kroner fra TRV Gruppen AS, 1,5 millioner kroner fra Tempeveien 25 A, 0,45 millioner kroner fra Labtjenester AS og 3,4 millioner kroner fra Trondheim Parkering AS. Utbyttet fra Trondheim Parkering AS forventes å øke til 5 millioner kroner fra 2020, med første utbetaling i 2021. Forslaget er basert på bystyrets vedtak ved behandlingen av handlings- og økonomiplanen for 2019-2022, og de konkrete eierstrategier for selskapene. Det vises forøvrig til kapittel 26.

Startlån

Rådmannen foreslår at renteinntekter fra startlånsordningen budsjetteres til 47 millioner kroner i 2020. Det er lagt til grunn utlån på om lag 1,8 milliarder kroner. Renteinntektene finansierer kommunens renteutgifter knyttet til ordningen.

Videre utlån

Dette er utlån til Stiftelsen Trondheim Pirbad på om lag 220 millioner kroner. Basert på de avtalene kommunen har med låntakeren forventes renteinntektene å bli 6 millioner kroner i 2020.

Byggelånsrenter

Byggelånsrenter belastes de kommunale byggeprosjektene i byggeperioden og inntektsføres bykassen. Rådmannen foreslår at det budsjetteres med interne renteinntekter fra byggelån på 17 millioner kroner i 2020. Det forventes en relativt stabil utvikling i planperioden med unntak av 2023. Her budsjetteres det med lavere inntekter som følge av lavere investeringsutgifter.

4.8.2 Finansutgifter

Renteutgifter

De samlede renteutgiftene forventes å øke med 81 millioner til 518 millioner kroner i 2020. Utgiftene er knyttet til investeringslån og kommunens ordninger for videreutlån.

Tabell 4.13 Renteutgifter. Beløp i millioner kroner. 2020-kroner

	Vedtatt 2019	2020	2021	2022	2023
Renteutgifter investeringslån	395	467	492	489	517
Renteutgifter startlån	37	45	55	57	65
Renteutgifter videre utlån	5	5	5	4	4
Sum finansutgifter	437	518	551	550	587

Investeringslån

Rådmannen foreslår at rentekostnader på investeringslån budsjetteres til 467 millioner kroner i 2020. Disse øker til 517 millioner kroner i 2023.

Renteutgiftene finansieres dels av bykassens midler og dels av byggelånsrenter, gebyrer fra VARFS-området (vann, avløp, renovasjon, feiing og slam), husleieinntekter og tilskudd fra rentekompensasjonsordningene. Sistnevnte ordning er statlige tilskudd til enkelte investeringer i skolebygg, sykehjem, omsorgsboliger og kirkebygg. Tabell 4.14 viser hvordan de ulike områdene bidrar til finansieringen.

Tabell 4.14 Finansiering av renteutgifter til investeringslån. Beløp i millioner kroner. 2020-kroner

	Vedtatt 2019	2020	2021	2022	2023
Renteutgifter investeringslån	395	467	492	489	517
Byggelånsrenter, intern inntekt	-18	-17	-19	-20	-9
Renteutgifter som dekkes av VARFS-området	-81	-117	-126	-131	-151
Renteutgifter som dekkes av husleie	-31	-31	-32	-32	-29
Tilskudd fra rentekompensasjonsområdene	-42	-46	-44	-42	-42
Renteutgifter finansiert av bykassen	223	256	271	264	287

Videre utlån – startlån

Rådmannen foreslår at renteutgifter til startlån budsjetteres til 45 millioner kroner i 2020. Det er lagt til grunn et lånevolum ved inngangen til året på om lag 1,8 milliarder kroner. Det legges videre til grunn et låneopptak på 350 millioner kroner i 2020. Renteutgiftene finansieres ved renteinnbetalinger fra låntakerne av startlån.

Videre utlån – diverse

Innlån til videre utlån vil være om lag 220 millioner kroner ved inngangen til 2020. Dette er i sin helhet utlån til Stiftelsen Trondheim pirbad. Basert på kommunens renteprognose foreslår rådmannen at renteutgiften budsjetteres til fem millioner kroner. Rentekostnaden finansieres av renteinnbetalinger fra stiftelsen.

4.8.3 Avdrag

Avdragene på investeringslån beregnes av nivået på investeringslånene ved inngangen til hvert enkelt budsjettår. Ordinære avdrag beregnes fra 2020 ut fra en avdragstid på 28 år. Dette tilsvarer forventet

avdragstid for minimumsavdrag, beregnet etter bestemmelsene i ny kommunelov (§ 14-18). Fram til og med 2019 er det for Trondheim benyttet en avdragstid på 30 år og for Klæbu en avdragstid på 32 år.

For 2020 gir dette ordinære avdrag på 592 millioner kroner. I 2023 budsjetteres ordinære avdrag til 615 millioner kroner.

Tabell 4.15 Avdrag. Beløp i millioner kroner. 2020-kroner

	Vedtatt 2019	2020	2021	2022	2023
Ordinære avdrag	493	592	607	604	615
Ekstraordinære avdrag	229	220	253	280	273
Sum avdrag	722	812	859	885	888

Handlingsregelen for kapitalutgifter sier at kapitalutgiftene skal utgjøre åtte prosent av de frie disponible inntektene, uansett hva rentenivået er. Dette begrenses dog av at kommunen ikke kan betale lavere avdrag enn lovpålagte minimumsavdrag. Avdragene tilpasses slik at kapitalutgiftene samlet utgjør åtte prosent av driftsinntektene. Med rådmannens forslag vil kapitalutgiftene trappes opp til åtte prosent av de frie disponible inntektene i 2022. I 2020 budsjetteres kapitalutgiftene til 7,4 prosent av frie disponible inntekter, i 2021 budsjetteres kapitalutgiftene til 7,9 prosent av frie disponible inntekter og fra 2022 budsjetteres de til 8 prosent. Som følge av at rentenivået er lavt i dag og forventes å bli lavt de neste årene, foreslår rådmannen at det budsjetteres med ekstraordinære avdrag alle år i planperioden. Rådmannen foreslår å betale 1 027 millioner kroner i ekstraordinære avdrag i fireårsperioden. Dette gir en gjennomsnittlig avdragstid på om lag 20 år i planperioden.

4.9 Budsjettekniske forhold

4.9.1 Forutsetninger om vekst i frie inntekter

Vekst i frie inntekter

Regjeringen varslet i kommuneproposisjonen 2020 at kommunene vil få en vekst i de frie inntektene på mellom 1 og 2 milliarder kroner i 2020. Rådmannen har i forslag til budsjett 2020 lagt til grunn at kommunene får en vekst i de frie inntektene på 1,3 milliarder kroner. I perioden 2021-2023 er følgende lagt til grunn:

- 2021: 1,5 milliarder kroner
- 2020: 1,5 milliarder kroner
- 2023: 1,9 milliarder kroner

Årsaken til at vi lagt til grunn høyere vekst ut i perioden er at kommunenes merutgifter som følger av demografiske endringer øker ut i perioden. KS har foretatt beregninger som viser at kommunenes årlig demografikostnader (som må finansieres av de frie inntektene) vil øke til 1,9 milliarder kroner i 2023. Det er tradisjon for at kommunene får kompensasjon for økte demografikostnader gjennom vekst i de frie inntektene. Regjeringen har signalisert at det økonomiske handlingsrommet vil bli begrenset framover. Rådmannen har derfor ikke budsjettert med realvekst utover dette.

Skatt på inntekt- og formue

Trondheim kommune har hatt høyere skattevekst enn landsgjennomsnittet så langt i 2019. Trondheim hadde en skattevekst fra august 2018 til august 2019 på 5,1 prosent, Klæbu har hatt en skattevekst på 5,2 prosent, mens skatteveksten på landsbasis var på 3,6 prosent. Veksten hittil i år ligger, både for Trondheim, Klæbu og landet, over årsanslaget i revidert nasjonalbudsjett (RNB) som var på 1,2 prosent.

Regjeringen har ikke kommet med et nytt skatteanslag etter revidert nasjonalbudsjett, men finansministeren har i Dagens næringsliv (DN) signalisert at skatteinntektene til kommunesektoren vil ligge fem milliarder kroner over anslaget i revidert nasjonalbudsjett. Merskattevekst etter RNB gir kun ekstra inntekt for kommunene i 2019. Årsaken til det er at veksten i frie inntekter, som regjeringen har signalisert vil ligge mellom 1 og 2 milliarder kroner i 2020, regnes fra regjeringens anslag på kommunenes frie inntekter i RNB 2019.

Trondheim kommune har som nevnt hatt en skattevekst på 5,1 prosent hittil i år. Skatteveksten har avtatt utover året. Det har dels sammenheng med at skatteinngangen i januar og februar var basert på et høyere kommunalt skatteøre enn resten av året, og dels med at kommunen fikk engangsinntekter i første halvår. Rådmannen antar derfor i 3. økonomirapport at skatteveksten vil avta ytterligere, og at vi vil ende opp med en skattevekst på omlag 4,2 prosent i 2019. Dette gir 6,28 milliarder kroner i samlet skatteinntekter for Trondheim i år. Rådmannen i Klæbu anslo i 2. tertialrapport at Klæbu kommune ville få 156 millioner kroner i skatteinntekt i 2019, det vil si en skattevekst på 3,3 prosent i 2019.

Rådmannen anslår at nye Trondheim kommune vil få 6,59 milliarder kroner i skatt på inntekt og formue i 2020. Rådmannen anslår at gamle Trondheim kommune i hele perioden 2020-2023 vil få en skattevekst som er noe høyere enn veksten på landsbasis. Hovedårsaken er at lokale befolkningsprognoser indikerer at Trondheim vil få høyere befolkningsvekst enn landsgjennomsnittet. I 2020 anslås det at gamle Trondheim kommune vil få en skattevekst som er et prosentpoeng høyere enn landsgjennomsnittet. Dette er noe høyere enn hva høyere innbyggervekst alene skulle tilsi, og er begrunnet med at Trondheim har hatt høy skattevekst de siste årene. Rådmannen er usikker på om denne utviklingen vil fortsette. I perioden 2021-2023 anslås derfor skatteinngangen per innbygger i gamle Trondheim kommune å utvikle seg på linje med skatteinngangen per innbygger på landsbasis. Skatteinngangen i gamle Klæbu kommune antas å bli lavere enn veksten på landsbasis. Årsaken til det er at Klæbu i perioden 2013-2018 hadde en skattevekst som i snitt var 1,2 prosentpoeng lavere enn landsgjennomsnittet.

Tabellen under viser hvor høy befolkningsveksten og skatteveksten var for landet, Trondheim og Klæbu i perioden 2012-2018, og anslag på befolkningsvekst og skattevekst for perioden 2019-2023. Årsaken til at vi har skilt mellom Trondheim og Klæbu her er at vi i prognosemodellen som brukes for å beregne anslag på frie inntekter må beregne anslag for Trondheim og Klæbu hver for seg.

Tabell 4.16 Skattevekst fra året før. 2013-2018 er historisk skattevekst. 2020-2022 er prognose på skattevekst. Tall for 2013-2020 er nominell vekst, mens tall for 2021-2022 er reell vekst.

Landet	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*	2020	2021	2022	2022
Landet	5,7 %	1,9 %	6,0 %	9,7 %	4,5 %	3,8 %	3,6	3,3 %	0,4 %	0,4 %	0,5 %
Trondheim	6,2 %	2,0 %	6,0 %	11,2 %	6,6 %	5,2 %	5,1	4,3 %	0,8 %	0,7 %	0,8 %
Klæbu	7.5 %	0.2 %	2.1 %	10.5%	2.9 %	1.3 %	5,2	2.1 %	-0.8 %	-0.8 %	-0.6 %

* 2019 er akkumulert vekst ved utgangen av 2019

Tabell 4.17 Befolkningsvekst fra året før. 2013-2019 er faktisk befolkningsvekst. 2020-2022 er prognose på befolkningsvekst.

Landet	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Landet	1,3 %	1,1 %	1,1 %	0,9 %	0,9 %	0,7 %	0,6 %	0,7 %	0,7 %	0,7 %	0,7 %
Trondheim	1,9 %	1,3 %	1,6 %	1,3 %	1,7 %	1,6 %	1,4 %	1,1 %	1,1 %	1,0 %	1,0 %
Klæbu	0.2 %	0.5 %	0.4 %	1.2 %	-0.3 %	0.7 %	-0.3 %	0.5 %	0.8 %	0.8 %	0.9 %

Høyere skattevekst enn budsjettet

Veksten i kommunenes skatteinntekter har vært langt høyere enn budsjettet de tre siste årene. I årene 2016-2018 ble kommunenes skatteinntekter henholdsvis 5, 4,5 og 4 milliarder kroner høyere enn

vedtatt i nasjonalbudsjett. Som nevnt over har kommunene også i 2019 høyere skattevekst enn budsjettert.

Rådmannen bruker finansdepartementets anslag på skattevekst for landet når anslag på kommunens skatteinntekter utarbeides. Trondheim kommune har derfor, i likhet med landet for øvrig, hatt betydelig høyere inntektsvekst enn budsjettert de siste årene. I de siste årene har Trondheim kommune i tillegg hatt høyere skattevekst enn landet og høyere lokal vekst enn lagt til grunn i budsjettet. Det har også bidratt til høyere skattevekst enn budsjettert.

Selv om skatteinntektene har vært høyere enn vedtatt i nasjonalbudsjettet de siste årene ser ikke Rådmannen grunn til å avvike fra inntektsanslaget i nasjonalbudsjettet når skatteanslag for kommunen utarbeides. Finansdepartementet har de beste forutsetninger for å anslå inntekter på makronivå, og som i neste omgang benyttes for å anslå kommunesektorens inntektsutvikling.

Rammetilskudd

Rådmannen anslår at rammetilskuddet vil utgjøre 4,19 milliarder kroner i 2020. Rådmannens anslag er basert på at gamle Trondheim kommunes utgiftsbehov vil være 0,91 prosent i 2020, mens gamle Klæbu kommunes utgiftsbehov vil være på 1,01 prosent. Et utgiftsbehov på 0,91 prosent indikerer at kommunen er ni prosent rimeligere å drive enn landsgjennomsnittet. Rådmannen har budsjettert med at kommunen vil motta 75 millioner kroner i storbytilskudd og 17 millioner kroner i veksttilskudd. Rådmannen har budsjettert med at kommunen ikke vil motta skjønntilskudd.

Usikkert inntektsanslag

Anslaget på frie inntekter er usikkert, og usikkerheten er større i år enn tidligere år. Det er flere årsaker til dette:

- Ny kommunestruktur fra 1.1.2020 gjør det vanskeligere å lage en god prognose på kommunenes rammetilskudd.
- Regjeringen har varslet at flere øremerkede tilskudd vil avvikles og innlemmes i rammetilskuddet i 2020. Det er foreløpig uklart om kommunen vil få mer eller mindre i inntekt som følge av dette.

4.10 Marginprosent

Ved hvert periodisk oppgjør i inntektsåret og de seks første månedene i året etter inntektsåret skal det holdes tilbake en bestemt prosent av innbetalt forskuddstrekk og forskuddsskatt som margin. Slik margin skal tilbakeholdes på bankkonto for skatt. Marginen skal nyttes til oppgjør med skattytere som får overskytende forskudd ved avregninger som gjennomføres før fordeling av gjenstående margin for vedkommende inntektsår foretas.

Marginprosenten skal fastsettes av kommunestyret etter forslag fra skatteoppkrever. Prosenten skal være minimum 8 prosent og bør ikke overstige 12 prosent. Grunnlaget for forslaget skal være forholdet mellom overskytende forskudd og totalt beregnet skatt for personlige skattytere i kommunen for de tre nærmest foregående skattefastsettingsårene.

Marginprosenten for Trondheim kommune har vært 8,5 prosent siden 2011. Marginprosenten for Klæbu kommune har vært 9,0 prosent siden 2012. Marginoppgjørene har vært positive i både Trondheim og Klæbu kommune de siste fire inntektsårene. Kemneren i Trondheim anbefaler at marginprosenten for den nye Trondheim kommune blir 8,5 prosent. Rådmannen har derfor i forslag til innstillingens punkt 1.2 foreslått at *“I medhold av § 12 annet ledd i forskrift om gjennomføring av fordeling av skatt mv. mellom skattekreditorene avsettes en tilbakeholdt margin på bankkonto med 8,5 prosent.”*

4.11 Pris- og lønnskompensasjon

Rådmannen har lagt til grunn at lønnsveksten i kommunal sektor i nasjonalbudsjettet for 2020 blir estimert til 3,5 prosent og at prisveksten blir estimert til 1,9 prosent. Dette gir en kommunal deflator på 3,0 prosent. Estimater er basert på anslag fra pengepolitisk rapport fra Norges Bank i juni 2019.

Rådmannen har i samsvar med vedtatt økonomiplan lagt inn et generelt effektiviseringskrav på alle tjenesteområder på 0,3 prosent. Effektivisering kan blant annet gjennomføres gjennom enøk-investeringer, redusert vikar- og konsulentbruk, effekter i forbindelse med digitalisering, gjenbruk, nye arbeidsmetoder og at kommunen tar i bruk en mer rasjonell bygningsmasse. For å gjennomføre effektiviseringen har Rådmannen brukt en lavere deflator enn 3,0 prosent når områdene har fått pris- og lønnskompensasjon. Konkret kompenseres driftsutgiftene med en lønnsvekst på 3,3 prosent og en prisvekst på 1,4 prosent. Dette gir en deflator på 2,6 prosent.

Pensjonspremie og arbeidsgiveravgift

Det er benyttet følgende pensjonspremier (arbeidsgivers andel) ved budsjettering:

- For ansatte innmeldt i Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) benyttes 13 prosent. Dette dekker i tillegg deler av reguleringspremien. Resten av reguleringspremien og kostnader til AFP dekkes av sentral bevilgning.
- For ansatte innmeldt i Kommunal Landspensjonskasse (KLP) i sykepleieordningen benyttes 11,15 prosent, som også dekker AFP-kostnader. Dette er en økning på 0,47 prosentpoeng i forhold til 2019. For ansatte innmeldt i Kommunal Landspensjonskasse (KLP) i fellesordningen benyttes 11,71 prosent, som også dekker AFP-kostnader. Dette er en økning på 0,58 prosentpoeng i forhold til 2019.
- For ansatte innmeldt i Statens pensjonskasse (SPK) benyttes 10,37 prosent. Dette er en nedgang på 0,42 prosentpoeng i forhold til 2019.

Arbeidsgiveravgiften er uendret på 14,1 prosent.

Forutsetninger om rentenivå

For å beregne kommunens netto finansutgifter er det lagt til grunn en renteprognose basert på Norges Banks referansebane fra [Pengepolitisk rapport med vurdering av finansiell stabilitet 2/19](#). Rådmannen tar utgangspunkt i sentralbankens referansebane for styringsrenten og anslag for påslag i norsk tremåneders pengemarkedsrente. Utover dette legger Rådmannen på kredittmarginer basert på historisk utvikling.

Budsjettert rente for kommunens bankinnskudd er basert på vilkårene i dagens bankavtale. Flytende og fast rente på investeringslån er budsjettert ut fra dagens lånemarginer for kommuner. Budsjettert rente for VARFS-området er et anslag på 5-års swaprente (fastrente) tillagt en margin på 0,5 prosentpoeng, mens budsjettert rente på inntekter fra rentekompensasjonsordningene er et anslag på flytende Husbankrente. Budsjettert byggelånsrente tilsvarer gjennomsnittlig rente på investeringslån, tillagt 0,10 prosentpoeng. Renteberegningen for husleie baseres på budsjettert fastrente med et tillegg på 0,25 prosentpoeng.

Tabell 4-18 gir en oversikt over rentenivåene som er lagt til grunn.

Tabell 4.18 Budsjettert rentenivå. Prosent

	2020	2021	2022	2023
Budsjettert rente på bankinnskudd	2,31%	2,36%	2,36%	2,70%
Budsjettert gjennomsnittlig rente investeringslån	2,75%	2,86%	2,82%	3,03%
Budsjettert flytende rente på investeringslån	2,51%	2,56%	2,56%	2,90%
Budsjettert rente, nye fastrentelån (investering)	3,31%	3,46%	3,46%	3,80%
Rente på eksisterende fastrentelån (investering)	3,08%	3,28%	3,08%	2,78%
Budsjettert rente på alle fastrentelån (vektet)	3,10%	3,31%	3,60%	3,38%
Budsjettert rente på VARFS-området	3,01%	3,06%	3,06%	3,40%
Budsjettrente rentekompensasjon	2,01%	2,06%	2,06%	2,40%
Budsjettrente startlån, flytende	2,51%	2,56%	2,56%	2,90%
Budsjettrente startlån, fast	3,31%	3,46%	3,46%	3,80%
Budsjettert rente for byggelån	2,85%	2,96%	2,92%	3,13%
Budsjettert rente husleie	3,35%	3,56%	3,85%	3,63%

5 Tilleggsbevilgninger og sentralt plasserte bevilgninger

Dette kapitlet inneholder forslag til tilleggsbevilgninger og sentralt plasserte bevilgninger. Under *tilleggsbevilgninger* er det i hovedsak budsjettert utgifter til lønnsoppgjøret. Under *sentralt plasserte bevilgninger* er det i hovedsak budsjettert utgifter til pensjon. I tillegg er det satt av midler til noen konkrete tiltak.

5.1 Tilleggsbevilgninger

5.1.1 Tabell 5-1 Forslag til tilleggsbevilgninger. Beløp i millioner kroner

	2020	2021	2022	2023
Lønnskompensasjon 2019 forhandlingskapittel 3 og 5 og effekt i 2020	73	73	73	73
Nytt oppgjør for 2019 forhandlingskapittel 3, 4 og 5	153	153	153	153
Effektivisering 0,3 prosent av driftsutgifter 2019-2023		-36	-72	-108
Sum	226	190	154	118

5.1.2 Lønnskompensasjon

I Trondheim kommune får enhetene full kompensasjon for kostnader knyttet til lønnsoppgjøret. Unntaket er utgifter knyttet til lønnsgradning.

Kostnadene til lønnsoppgjøret i 2019 ble høyere enn forutsatt i budsjett 2019. Dette får helårseffekt i 2020. Avsetningene til lønnsoppgjøret foreslås derfor økt med 50 millioner kroner sammenlignet med vedtatt økonomiplan for perioden 2019-2022. Fem millioner kroner er knyttet til økt lønnsmasse, og 45 millioner kroner skyldes høyere oppgjør for andre sentrale lønnsjusteringer i kapittel 4 fra 1.7.2019.

Lønnsoppgjøret for 2019 er enda ikke ferdig, og Rådmannen har på dette tidspunktet ikke tilstrekkelig informasjon til å fordele kostnadene for deler av kapittel 4 og forhandlingskapittel 3 og 5. Kostnaden er anslått til 73 millioner kroner, og vil bli fordelt til tjenesteområdene i forbindelse med utarbeiding av enhetsbudsjettene for 2020.

Ut fra forventet lønnsvekst på 3,5 prosent i 2020 (jf omtale i kapittel 4), foreslår Rådmannen at det settes av 153 millioner kroner for å dekke neste års lønnsoppgjør. Enheter innenfor VARFS- og boligområdet får dekket lønnsoppgjøret via gebyrer eller husleie. Kommunale foretak og interkommunale selskap får overføringene justert med lønns- og prisvekst via kommunal deflator, eller de må dekke inn lønnsoppgjøret med økte inntekter.

5.1.3 Effektivisering

Rådmannen foreslår i samsvar med vedtatt handlings- og økonomiplan for Trondheim kommune å legge et generelt effektiviseringskrav til alle enheter på 0,3 prosent av driftsutgiftene. I 2020 er kravet innarbeidet i rammene til tjenesteområdene. I perioden 2021-2023 er kravet foreløpig budsjettert under tilleggsbevilgninger. Kravet vil bli innarbeidet i tjenesteområdenes rammer når faktisk lønns- og prisvekst for de ulike årene blir kjent. Den økonomiske effekten vil variere noe fra år til år.

5.2 Sentralt plasserte bevilgninger

Noen utgifter er budsjettet under sentralt plasserte bevilgninger, og mesteparten av disse er til pensjon. Under *andre formål* ligger kostnader som foreløpig er plassert sentralt. Dette er kostnader som senere vil bli fordelt på aktuelle tjenestoområder. Tabell 5-2 viser en oversikt over sentralt plasserte bevilgninger.

5.2.1 Tabell 5-2 Oversikt over sentralt plasserte bevilgninger. Beløpet i millioner kroner. 2020-priser.

	2020	2021	2022	2023
Sentrale pensjonskostnader	286	318	278	274
Egenkapitaltilskudd KLP/TKP	41	41	42	42
Andre formål				
Forsikringer	15	15	15	15
Utredninger	3	3	3	3
Demografikompensasjon	0	0	0	0
Buffer	15	15	15	15
Innlemming av øremerkede tilskudd/oppgaveendringer	39	39	39	39
TKP kommunesammenslåing	32	0	0	0
Reformstøtte	-32	0	0	0
Kommunesammenslåing innsparing	0	-5	-5	-5
Prisstigning utover kommunal deflator	1	1	1	1
Administrative ressurser	0	-5	-5	-5
Sum	399	423	383	380

5.2.2 Pensjonskostnader

Sentrale pensjonskostnader forventes å bli 286 millioner kroner i 2020, en økning på 37 millioner kroner. Økningen skyldes økte amortiseringskostnader. Premiebetalingene til pensjon har de siste femten årene vært høyere enn de regnskapsførte pensjonskostnadene. Som følge av dette har kommunen et akkumulert premieavvik på i overkant av 1 300 millioner kroner i 2019. Deler av premieavviket kostnadsføres årlig. Denne årlige amortiseringskostnaden har økt vesentlig de siste årene og forventes å øke fram til 2021, for så å avta.

Det innføres ny tjenstepensjonsordning fra 2020. Dette vil påvirke pensjonspremiene og kravet til pensjonsreserve i kommunesektoren. Også de regnskapsmessige pensjonskostnadene og pensjonsforpliktelsene påvirkes. I følge rapporten [Pensjonskostnader i kommunesektoren](#) fra mars 2019, vil pensjonspremiene øke noe de første årene, for deretter å falle. Pensjonskostnadene forventes å reduseres noe. Dette er sannsynligvis bakgrunnen for at regjeringen i kommuneproposisjonen 2020 ikke forventer økte pensjonskostnader. Rådmannen har i sitt forslag anslått noe lavere vekst i pensjonsutgiftene enn tidligere år. All vekst som ligger inne i pensjonskostnadene skyldes økte regnskapsførte kostnader som følge av høyt akkumulert premieavvik. Anslaget for pensjonskostnader er beheftet med stor usikkerhet. Pensjonskassenes budsjett for pensjonskostnader i 2020 vil være klart i løpet av oktober. Rådmannen vil komme tilbake til budsjett for pensjonskostnader i tilleggsinnstillingen dersom det blir nødvendig.

5.2.3 Egenkapitaltilskudd KLP/TKP

Rådmannen forventer å betale et egenkapitalinnskudd til KLP på rundt fem millioner kroner i 2020. Dette er et årlig bidrag til å opprettholde selskapets bufferkapital og risikobærende evne. KLP kan på den måten ta den finansielle risikoen som kreves for å oppnå en tilfredsstillende avkastning over tid.

Med samme begrunnelse vedtok bystyret i 2016 ([Styrking av egenkapitalen i Trondheim kommunal pensjonskasse](#)) å innføre en tilsvarende ordning for TKP. Vedtaket slår fast at TKP skal tilføres et årlig egenkapitalinnskudd på 0,3 prosent av pensjonsforpliktelsene. Pensjonsforpliktelsene er i dag i underkant av 12 milliarder kroner. Det årlige innskuddet forventes å øke fra 33 millioner kroner i 2019 til 36 millioner kroner i 2020. Innskuddet ligger som en fast forutsetning i kommunens budsjetter. I Finanstilsynets stresstest av pensjonskasser er dette å anse som en vedvarende og sikker kontantstrøm, og økningen i TKPs bufferkapital er på 500 millioner kroner som en følge av innskuddet.

5.2.4 Andre formål

Forsikringer

Rådmannen foreslår at budsjettet for forsikringer økes fra 11,5 millioner kroner i 2019 til 15 millioner kroner i 2020. Økningen har sammenheng med varslet økning i forsikringspremie fra KLP.

Utredninger

Rådmannen foreslår at det, i likhet med i 2019, settes av tre millioner kroner til utredninger i forbindelse med drifts- og investeringsprosjekt. Regnskapsreglene gir ikke adgang til å finansiere mulighetsstudier som investering, og disse må derfor budsjetteres som driftskostnader. Rådmannen har på forhånd ikke full oversikt over hvor det er behov for slike utredninger. Rådmannen vil i første del av 2020, i likhet med i 2019 ([jf sak 68/19](#)), legge fram sak til formannskapet med forslag til disponering av midlene.

Demografikompensasjon

Tjenesteområdene får kompensasjon for merutgifter på grunn av befolkningsvekst basert på prognoser på befolkningsutviklingen. Den faktiske befolkningsveksten kan bli både høyere og lavere enn hva prognosen tilsier. I de siste årene er det satt av midler under sentralt plasserte bevilgninger som kan brukes dersom demografikostnadene samlet blir høyere enn anslått. Et stramt budsjettopplegg gjør at rådmannen ikke har funnet rom for å sette av midler til dette i budsjett 2020. Dersom demografikostnadene samlet blir høyere enn anslått i 2019 vil rådmannen komme tilbake til dette i økonomi-rapporter i 2020.

Buffer

Rådmannen legger fram forslaget til handlings- og økonomiplan før regjeringen legger fram forslaget til statsbudsjett. Det vil være forhold i statsbudsjettet som ikke er innarbeidet i rådmannens forslag. For å ta høyde for at statsbudsjettet kan gi kommunen merutgifter eller mindreinntekter og andre usikre anslag i budsjettopplegget, har rådmannen budsjettert med en reserve på 15 millioner kroner hvert år i perioden.

Innlemming av øremerkede tilskudd/oppgaveendringer

Regjeringen varslet i [kommuneproposisjonen 2020](#) (kapittel 5.1) at den vil avvikle og innlemme følgende øremerkede tilskudd i rammetilskuddet til kommunene:

- Tilskudd til psykologer i de kommunale helse og omsorgstjenestene
- Tilskudd til dagaktivitetstilbud til hjemmeboende personer med demens
- Tilskudd til samordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak
- Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig
- Tilskudd til klinisk veterinærvakt utenom ordinær arbeidstid
- Forvaltningsansvar for ulike landbrukspolitiske tilskudd

Det er usikkert hvordan innlemmingene vil slå ut for den enkelte kommune. Dette vil først bli klart i regjeringens forslag til statsbudsjett for 2020. Rådmannen har i anslaget på frie inntekter lagt til grunn at innlemmingene vil gi Trondheim kommune en økning i rammetilskuddet på om lag 40 millioner kroner.

Rådmannen foreslår å øke netto driftsramme til sentralt plasserte bevilgninger med tilsvarende beløp. Midlene vil bli fordelt mellom tjenesteområdene når endelig beløp er avklart i statsbudsjettet.

Regjeringen varslet i kommuneproposisjonen at de fra 2020 legger opp til at øremerkede tilskudd til tidlig innsats i skolen gjennom økt lærerinnsett vil innlemmes i rammetilskuddet til kommunene. Det varsles videre at midlene for 2020 gis en særskilt fordeling. Ut i fra opplysningene som er gitt i kommuneproposisjonen er det vanskelig å anslå hvor mye Trondheim kommune vil få i økt rammetilskudd som følge av dette. Effekten av innlemmingen av dette tilskuddet er derfor ikke hensyntatt ved anslag på rammetilskudd for 2020. Ved beregningen av anslag på handlingsrom er det tatt hensyn til at lærernormen antas å være underfinansiert i 2020 (effekten for Trondheim kommune anslås til 19 millioner kroner).

Merutgift ved samordning av pensjonsleverandør

I august 2019 vedtok fellesnemda for Klæbu og Trondheim at Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) skal være leverandør av tjenstepensjonsordning i nye Trondheim. Det innebærer at pensjonsordningen for Klæbus pensjonister og ansatte fra og med 2020 flyttes fra KLP til TKP. Flyttingen gir en umiddelbar svekkelse av TKPs bufferkapital tilsvarende et beløp på anslagsvis 35,7 eller 27,9 millioner kroner - avhengig av hvordan regelverket er ved tidspunktet for flytting. For å opprettholde TKPs bufferkapital etter kommunesammenslåingen må samme beløp tilføres TKP. Dette kan skje ved at nye Trondheim gir et engangstilskudd i år 2020, eller at beløpet fordeles over tid i form av et fast årlig egenkapitaltilskudd. Rådmannen har foreløpig budsjettet med et engangstilskudd på 32,4 millioner kroner.

Reformstøtte

Når kommunesammenslåingen mellom Trondheim og Klæbu trer i kraft vil den nye kommunen få utbetalt en reformstøtte på 32,4 millioner kroner. Reformstøtten er et engangstilskudd i 2020. Rådmannen foreslår at reformstøtten disponeres til å dekke merutgifter som følge av samordningen av tjenstepensjonsordningen i Trondheim og Klæbu (jf omtale i avsnitt over).

Kommunesammenslåing innsparing

Rådmannen har budsjettet med at kommunesammenslåingen mellom Trondheim og Klæbu samlet vil gi en innsparing på 22 millioner kroner i 2020 og 36 millioner kroner fra 2023. Innsparingen er belastet de tjenesteområdene der rådmannen forventer at vi vil få reduserte utgifter. Fem millioner kroner av den innsparingen som skal gjennomføres er foreløpig ikke belastet konkrete tjenesteområder, men er budsjettet under sentralt plasserte bevilgninger. Dette innsparingskravet vil bli belastet tjenesteområdene når vi har fått mer kunnskap om hvor innsparingene realistisk kan tas.

Prisstigning utover kommunal deflator

Tjenesteområdene får hvert år kompensasjon for merutgifter som følge av prisvekst. Kompensasjonen beregnes med utgangspunkt i hva gjennomsnittlig prisvekst forventes å bli på varer og tjenester som kommunene kjøper. Prisveksten på IT-avtaler har i de siste årene vært høyere enn gjennomsnittlig prisvekst. Vi har enda ikke oversikt over hva prisveksten på IT-avtaler vil være i 2020. Men for å ta høyde for at prisveksten kan bli høyere enn lagt til grunn foreslår Rådmannen at det settes av en bevilgning på én million kroner under sentralt plasserte bevilgninger.

Administrative ressurser

Rådmannen la 3. september fram en sak for formannskapet i Trondheim kommune om administrative ressurser og bruk av konsulenttenester i kommunen ([jf sak 188/19](#)). Rådmannen varslet i saken at man i det videre arbeid med saken vil se på om administrativt arbeid kan effektiviseres uten at det går på bekostning av sentrale funksjoner. Det er for tidlig å konkludere om det er innsparingspotensiale av betydning. Rådmannen har i forslag til handlings- og økonomiplan budsjettet med en innsparing på fem millioner kroner fra 2021. Dette kommer i tillegg til reduksjonen i administrative årsverk som kommer som følge av kommunesammenslåingen, og i tillegg til de innsparinger på administrative ressurser som er foreslått innenfor flere tjenesteområder i denne økonomiplanen.

6 Eiendomsskatt, gebyrer og egenbetalinger

6.1 Innledning

Rådmannen legger til grunn at realverdien av eiendomsskatten skal opprettholdes i perioden, og at eiendomsskatten beregnes på likt grunnlag for hele nye Trondheim kommune i løpet av perioden. Rådmannen foreslår å redusere satsen på eiendomsskatt for boliger og fritidseiendommer i gamle Trondheim kommune fra 6,15 promille til fem promille og øke skattesatsen fra to til tre promille i gamle Klæbu kommune for 2020. Det foreslås at skattesatsen for næringsseiendommer settes til 4,5 promille i 2020. Bunnfradraget per boenhet foreslås redusert fra 500.000 kroner til 300.000 kroner for 2020 i Trondheim og økt fra 100.000 kroner til 300.000 kroner i Klæbu kommune. I sum og som illustrert i eksempelet i punkt 6.8 nedenfor vil de fleste boligeierne i Klæbu få redusert eiendomsskatt.

Renovasjon, vann, avløps- og feiegebyret foreslås endret i 2020 for de som i dag bor i Trondheim. Samlet gir dette en husholdning som har en bolig på 150 m² en reell utgiftsøkning på 500 kroner. I Klæbu vil den samme familien få en reduksjon på 1160 kroner.

Rådmannen har i sitt forslag til gebyrer og egenbetalinger lagt til grunn at den kommunale deflatoren blir på 3 prosent i 2020.

Regjeringen legger 7. oktober fram forslag til statsbudsjett for 2020. Dersom statsbudsjettet fører til endringer i de forutsetningene rådmannen har lagt til grunn for forslaget til gebyrer og egenbetalinger, vil rådmannen komme tilbake til dette i en tilleggsinnstilling for bystyret.

I dette kapitlet brukes tre sentrale begreper: *Kommunal deflator*, *nominell* og *reell* endring.

Kommunal deflator viser endring i lønn og pris som vi antar kommer til å skje fra et år til et annet. *Reell* endring fremkommer dersom det blir gjort fradrag for den del av økningen som kun skyldes effekten av lønnsøkning og prisvekst. *Nominell* endring inkluderer effekten av lønns- og prisvekst, og blir derfor større enn den reelle endringen.

For informasjon om pris, egenbetalinger, satser på kommunale avgifter og gebyrer for tjenester i Trondheim kommune vises det til [kommunens nettsider](#).

Trondheim- og Klæbu kommune blir fra 1.1.2020 slått sammen til en kommune, Trondheim kommune. Derfor sammenlignes gebyrnivået for nye Trondheim kommune både med nivået i gamle Trondheim kommune og Klæbu kommune der det gir mening.

6.2 Eiendomsskatt

I 2019 har sju av de ti største kommunene eiendomsskatt. Hvor mye en husstand betaler i eiendomsskatt avhenger både av eiendomsskattesatsen, grunnlaget for beregning av eiendomsskatt og størrelsen på eventuelt bunnfradrag. Blant ASSS-kommunene som har eiendomsskatt, varierer skattesatsen i 2019 fra 2,6 promille i Bergen til 6,15 promille i Trondheim. I 2019 varierer skattebeløpet for en bolig på 120 kvadratmeter fra 3 000 kroner i Oslo til 8 500 kroner i Fredrikstad. For Trondheim kommune utgjør skattebeløpet for en bolig på 120 kvadratmeter 5 043 kroner.

	Eiendomsskattesats	Bunnfradrag	Eiendomsskatt på en bolig på 120 m ²
Fredrikstad	4,25	200 000	8 500
Bærum			
Oslo	3,00	4 600 000	3 000
Drammen			
Kristiansand	5,70		5 290
Sandnes			
Stavanger	4,00	400 000	3 378
Bergen	2,60	1 000 000	7 000
Trondheim	6,15	500 000	5 043
Klæbu	2,00	100 000	4 040
Tromsø	3,40	200 000	4 411

Stortinget har vedtatt vesentlige endringer i eiendomsskatteloven med virkning fra og med 2020. Skattesatsen for bolig- og fritidseiendommer kan ikke settes høyere enn fem promille og takstgrunnlaget skal reduseres med 30 prosent per bolig- og fritidseiendommer. Det er i regjeringserklæringen bebudet at skattesatsen for bolig- og fritidseiendommer skal settes ned til fire promille fra og med 2021. I tillegg har regjeringen kommet med et lovforslag med overgangsbestemmelser når kommuner slår seg sammen fra og med 2020. Bli dette vedtatt så blir det ikke anledning til å øke skattesatsen for bolig- og fritidseiendommer i kommunen som har lavest skattesats med mer enn en promille per år. Overgangsperioden er satt til tre år. For nye Trondheim kommune betyr dette at den delen som i dag utgjør Klæbu kommune får en skattesats i 2020 på 3 promille.

Når det gjelder skattesats for næringsseiendom er forslaget at den kan økes med to promille per år i en overgangsperiode for at det skal oppnås lik skattesats i den nye kommunen. For nye Trondheim kommune vil ikke dette ha noen konsekvens, da begge kommunene i utgangspunktet har ganske lik skattesats, henholdsvis syv promille i Klæbu og 6,15 promille i Trondheim.

Når det gjelder den såkalte reduksjonsfaktoren; at takstene på bolig- og fritidseiendommer skal reduseres med 30 prosent før eiendomsskatt beregnes, er tolkningen av hva det betyr fortsatt ikke helt avklart. Et spørsmål som må avklares er om kravet til reduksjonsfaktor også skal gjelde takster tilbake i tid som er lavere enn 70 prosent av dagens omsetningsverdi.

Rådmannen har lagt følgende til grunn for utskrivning av eiendomsskatt i 2020, [jf vedtak i fellesnemnda 21.5.2019, sak 44/19:](#)

- Total inntekter fra eiendomsskatt skal opprettholdes
- Kontorjustere all eiendom opp med 70 prosent sammenlignet med 2004
- Redusere verdier på all eiendom ned med 30 prosent (reduksjonsfaktoren)
- Skattesats for boliger- og fritidseiendommer i gamle Trondheim kommune foreslås satt til fem promille
- Skattesats for boliger- og fritidsboliger i gamle Klæbu kommune foreslås satt til tre promille

- Skattesats for næringseiendommer foreslås satt til 5 promille for nye Trondheim kommune
- Bunnfradraget for bolig- og fritidseiendom settes til 300 000 kroner
- Verdier på alle eiendommer i gamle Klæbu kommune justeres slik at de blir i samsvar med takstnivået i gamle Trondheim kommune.

Rådmannen vil komme tilbake til bystyret med oppdatert informasjon om rammeverket for utskriving av eiendomsskatt hvis dette endres.

6.3 Gebyr- og avgiftsfinansierte områder

Prisen på mange kommunale tjenester skal beregnes etter prinsippet om selvkost. Det betyr at kommunen ikke kan kreve mer i betaling enn hva det koster kommunen å tilby tjenesten. Dette gjelder renovasjon, vann og avløp, slam, plan- og byggesaksbehandling, kart- og delingsforretning, eierseksjonering og feietjenester. For renovasjon er det et lovkrav om at selvkost skal danne grunnlaget for innbyggernes gebyrer. For de andre tjenestene er det ikke pålagt med full kostnadsdekning, men selvkost er gitt som øverste ramme for gebyrinntektene.

Selvkostprinsippet som finansieringsmetode betyr at en selvkostkalkyle ligger til grunn for hva en tjeneste kan prises med. Det finnes egne retningslinjer for å beregne selvkost for kommunale betalingstjenester. Det innebærer blant annet at kommunen må etterkalkulere de reelle kostnadene innenfor de aktuelle tjenestekområdene for å føre kontroll med at gebyrinntektene ikke overstiger kommunens egne kostnader med å produsere tjenesten.

Selvkostprinsippet praktiseres over en tre- til femårsperiode. Det innebærer at et eventuelt overskudd innenfor en tjeneste fremføres til et senere år ved å avsette til selvkostfond. Investeringer i anleggsmidler kan ikke finansieres av selvkostfondet. Tabellen under viser rådmannens forslag til endring i gebyrer i 2020. Der det gir mening er endring sammenlignet med Klæbu sine satser for 2019.

Tabell 6-2 Oversikt over foreslått endring i gebyrer for 2020				
	Gjennomsnittlig endring fra 2019 i prosent			
	Nominell endring Trondheim	Nominell endring Klæbu	Reell endring Trondheim	Reell endring Klæbu
Avløpsgebyr	15,0		12,0	
Tilknytningsgebyr avløp	3,0		0,0	
Vanngebyr	9,0		6,0	
Tilknytningsgebyr vann	3,0		0,0	
Renovasjonsgebyr	2,5	2,5	-0,5	-0,5
Slamgebyr	2,5		-0,5	
Tilsynsgebyr slam	2,5		-0,5	
Feiegebyr	8,0	-37,0	5,0	-40,0
Gebyr for terrenginngrep i forurenset grunn	3,0		0,0	
Gebyr for tilsyn og service av fyrkjeler	3,0		0,0	
Byggesaksgebyr	10,0	10,0	7,0	7,0
Oppmålingsgebyr	3,0	3,0	0,0	0,0
Eierseksjoneringsgebyr	0,0	0,0	-3,0	-3,0

I sak [37/19](#) til fellesnemnd for Klæbu og Trondheim er det nærmere redegjort for forskjellene mellom kommunene når det gjelder disse gebyrene. Rådmannen vil i sine forslag til gebyr- og avgiftsendringer innenfor byutviklingsområdet redegjøre nærmere for hvilke endringer det legges opp til.

Tabell 6-3 Oversikt over foreslått endring i avgifter byutvikling for 2020				
	Gjennomsnittlig endring fra 2019 i prosent			
	Nominell endring Trondheim	Nominell endring Klæbu	Reell endring Trondheim	Reell endring Klæbu
Kart- og plantjenester	3,0		0,0	
Leie av offentlig grunn	3,0		0,0	

Det er krevende å sammenligne salgsproduktene knyttet til kart- og plantjenester mellom de to kommunene. For hovedproduktet, meglerpakken, har Trondheim lavere priser enn Klæbu.

Klæbu har ikke avgift for leie av offentlig grunn i dag. I forbindelse med behandlingen av gebyrregulativet til tekniske tjenester for 2020 vil rådmannen innstille på at denne avgiften også vil gjelde for Klæbu kommune i den grad det er aktuelt.

Type oblat	Pris
Dagsoblat	35
Månedsoblat	450
Sesongoblat	1 400
Tilleggsgebyr ved manglende betaling	750

For biler med tillatt totalvekt på 3500 kilo eller mer, skal gebyrsatsene oppgitt i tabellen ovenfor dobles. Satsene for piggdekkgebyr er nasjonalt bestemt. I forskriften for innføring av piggdekkgebyr i Trondheim er gebyrsonen definert til å være Trondheim kommunes grense.

Vegdirektoratet er kontaktet for å avklare hva som må gjøres for endre grensen slik at gebyrsonen for piggdekkgebyr blir det samme som den sammenslåtte kommunens grenser.

Rådmannen har lagt opp et løp som leder til innføring av piggdekkgebyr i Klæbu fra 01.11.2020. Årsaken til at det ikke legges opp til start fra 01.01.2020 er at det er en del formalia som må plass samt at oppstart av gebyret midt i sesongen gir en del praktiske problemer.

6.4 Sammenligning med andre storbyer

Figur 6-1 viser hva husstandene i de ti største kommunene må betale i årsgebyr for vann, avløp, renovasjon og feiing i 2019. Videre er det tatt inn hvor mye innbyggerne må betale i eiendomsskatt. Figuren viser videre anslag over hvor mye en husstand i Trondheim må betale i 2020.

Figuren viser at Bergen og Stavanger har de laveste gebyrene blant ASSS-kommunene i 2018. Mens en husstand i Trondheim i gjennomsnitt betaler 7 042 kroner i gebyrer, er gjennomsnittet blant ASSS-kommunene 7 903 kroner. Figuren viser videre at dersom vi ser på husstandenes samlede utgifter til gebyrer og eiendomsskatt, så har husstandene i Trondheim et utgiftsnivå som ligger ganske nøyaktig på ASSS-snittet i 2019.

Mens en husstand i Trondheim i gjennomsnitt betaler 12 085 kroner i gebyrer og eiendomsskatt, er gjennomsnittet blant ASSS-kommunene (eksklusive Oslo og Trondheim), 12 122 kroner

6.5 Skolefritidsordning, barnehage og kulturskole

	Gjennomsnittlig endring fra 2019 i prosent			
	Nominell endring Trondheim	Nominell endring Klæbu	Reell endring Trondheim	Reell endring Klæbu
Skolefritidsordning	3,0	3,0	0,0	0,0
Barnehage	3,0	3,0	0,0	0,0
Kulturskolen	3,0	18,5	0,0	15,5

Skolefritidsordning

Brukerbetaling for skolefritidsordningen (SFO) foreslås økt fra 2836 kroner til 2921 kroner per måned for heltidsplass og fra 1901 kroner til 1958 kroner per måned for halvtidsplass fra 1. januar 2020. Dette er en økning i tråd med anslått lønns- og prisvekst. Det er mulig å søke om moderasjon for familier med lav

inntekt. Det gis i dag søskenmoderasjon i Klæbu kommune, Rådmannen går i sitt budsjettopplegg inn for at det blir ikke gitt søskenmoderasjon fra 1. januar 2020.

Barnehage

Maksimalpris for foreldrebetaling i barnehage fastsettes av staten. Rådmannen foreslår at prisen for en heltidsplass i barnehage settes lik statlig fastsatt maksimalpris. I tabell 6-5 forutsettes det at barnehagekontingenten økes med anslått lønns- og prisvekst. Trondheim kommune følger nasjonale regler for søskenmoderasjon i barnehage, som er 30 prosent for barn nummer to og 50 prosent fra og med barn nummer tre. Videre følger kommunen nasjonale regler for moderasjon på grunnlag av lav inntekt, og tilbud om gratis kjernetid på 20 timer per uke for familier med lav inntekt, med barn i alderen to til fem år.

På grunn av felles nasjonale regler for maksimalpris og moderasjonsordninger i barnehage fastsettes det meste av foreldrebetalingen i dag på samme grunnlag i Trondheim og Klæbu. En noe ulik innretning og prising av deltids plasser må harmoniseres. Rådmannen vil komme tilbake til dette i egen sak til bystyret om satser for foreldrebetaling i barnehage etter at forslag til maksimalpris er lagt fram i statsbudsjettet for 2020.

Trondheim kommunale kulturskole

I dag er det forskjeller i både innhold og pris mellom kulturskoletilbudet i Trondheim og Klæbu, jf sak [37/19](#) til fellesnemnd for Klæbu og Trondheim. Kommunesammenslåingen vil medføre en harmonisering av priser og tilbudet i den nye kommunen.

Brukerbetaling i Trondheim kommunale kulturskole foreslås satt til til 3999 kroner per år fra 1. januar 2019. Det gis søskenmoderasjon på 50 prosent fra og med barn nummer tre. Det er mulig å søke på fri plass for familier med lav inntekt.

6.6 Helse og velferd

Tabell 6-6 Oversikt over foreslått endring i egenbetalinger i 2020		
Gjennomsnittlig endring fra 2019 i prosent		
	Nominell endring Trondheim	Reell endring Trondheim
Praktisk bistand i hjemmet	3,0	0,0
Matombrining til hjemmeboende	3,0	0,0
Korttidsopphold i institusjon*		
Dagsenteropphold*		
Fysioterapitjenester (kommunale)**		
Tilleggstjenester	3,0	0,0
Vaksinering	3,0	0,0
Helsefremmende opphold	3,0	0,0
* følger statens maksimalsatser		
**) Foreslås fritak for egenbetaling		

Praktisk hjelp i hjemmet er tjenester som rengjøring og klesvask med mer. Det betales egenandel etter inntekt og for antall timer mottatt hjelp. Det fastsettes en maksimalpris per måned etter inntekt.

Statsbudsjettet for 2020 fastsetter maksimalsats for de med inntekter under 2G, maksimalsatser for korttidsopphold i institusjon og dagsenteropphold. Rådmannen foreslår å anvende statlige maksimalsatser.

Egenbetaling for opphold i institusjon er regulert i forskrift om vederlag for opphold i institusjon med videre. Forskriften gir regler for egenbetaling ved langtidsopphold og korttidsopphold i helse- og velferdssenter og for dag- og nattopphold.

Rådmannen har foreslått egenbetaling for kommunal fysioterapitjenester de siste to årene, forutsatt ny nasjonal kompatibel programvare for egenbetaling i fagssystemet GERICA. Da programvaren ennå ikke er tilgjengelig, foreslår rådmannen fritak for kommunal fysioterapitjenester for 2020.

Rådmannen foreslår å øke egenbetalingen for helsefremmende opphold ved Vistamar tilsvarende anslått pris- og lønnsvekst, tre prosent.

Sammenligning med Klæbu

Fellesnemda behandlet 21/5 2019 [sak 37/19](#) brukerbetalinger for Klæbu og Trondheim. Brukere i Klæbu har lavere egenbetaling for praktisk hjelp i hjemmet (renhold mm) enn brukere i Trondheim. Levering av middagsmat til hjemmeboende er rimeligere i Trondheim enn i Klæbu, og det er ingen egenbetaling for trygghetsalarmer i Trondheim. I Klæbu betaler brukere av trygghetsalarm 206 kr per måned (2019). De fleste brukerne av betalingstjenester i Klæbu vil betale mindre når satsene harmoniseres med Trondheim enn det de gjør i dag. Det eneste unntaket er de som mottar bare praktisk bistand i hjemmet.

6.7 Kultur og idrett

Tabell 6-7 Oversikt over foreslått endring i leiepriser for idrettsanlegg i 2020				
	Gjennomsnittlig endring fra 2019 i prosent			
	Nominell endring Trondheim	Nominell endring Klæbu	Reell endring Trondheim	Reell endring Klæbu
Leiepriser for idrettsanlegg	3,0	3,0	0,0	0,0

Leiepriser for idrettsanlegg

Det foretas en årlig prisjustering av utleiesatsene. Prisjusteringen gjelder leie av idrettsanlegg for arrangement og kommunale tjenester knyttet til disse, og billettpriser i Husebybadet. Prinsippene for kommunal utleie og prissetting er tidligere fastsatt gjennom bystyrevedtak, [sak 67/10](#), behandlet 17. juni 2010. Mindre justeringer er vedtatt i bystyret 18.12.2014 ([sak 193/14](#)), 14.12.2017 ([sak 203/17](#)) og 20.12.2018 (sak [239/18](#)).

Kommunal deflator på tre prosent legges i utgangspunktet til grunn for en gjennomsnittlig justering av prisene fra 1.januar 2020 for leie av kommunale idrettsanlegg og Husebybadet. Gjeldende prinsipp og praksis for fri hall- og baneleie i Trondheim kommune står fast.

Fellesnemnda behandlet 26.3.19, [sak 23/19](#) Trondheim og Klæbu kommuner - utleie av kommunale lokaler og idrettsanlegg i 2019/2020. I saken skriver rådmannen som følger: "Som en følge av at kommunene slås sammen fra 2020 vurderer rådmannen at det behov for å samkjøre utleie for Klæbu og Trondheim allerede fra høsten 2019. Rådmannen i Trondheim vil komme tilbake med en sak om et felles utlansreglement høsten 2019 for nye Trondheim kommune." Sak om felles utlansreglement og utleiesatser for nye Trondheim gjeldende for 2020 legges fram for bystyret i desember.

Kirkegårdstakster

Gravferdsloven § 21 sier at: Avgifter for bruk av gravkapell, kremasjon og feste av grav fastsettes av kommunen etter forslag fra Kirkelig fellesråd. Forslag på felles takster for Trondheim og Klæbu for 2020 mottas fra fellesrådet i november, og legges fram som egen sak til bystyret i desember 2019.

Betalingssatser for utlån/utleie av kommunale lokaler

I følge utlansreglementet kan frivillige organisasjoner og aktører låne kommunale lokaler gratis, men det kan gjøres noen unntak. Eksempel på unntak er betaling for ekstra tilsynsvakt og renhold, når det er helt spesielle og ekstraordinære behov som ikke dekkes av det ordinære renholdet og vaktholdet, og utlån til overnatting. Ved utleie av kommunale lokaler til privatpersoner og virksomheter kan det tas betalt etter fastsatte betalingssatser. Betalingssatser ved utleie er beskrevet i punkt 4 i [reglementet](#). Reglementet ble vedtatt i 2013 og justert i 2015, se sak [22/15](#).

Som en følge av kommunesammenslåingen vurderte rådmannen at det var behov for å samkjøre utleie for Klæbu og Trondheim allerede fra høsten 2019. En sak om utleie av kommunale lokaler og idrettsanlegg i 2019/2020 ble behandlet i Fellesnemnda 26.03.2019, se sak [23/19](#). Rådmannen i Trondheim vil, sammen med rådmannen i Klæbu, legge fram en sak høsten 2019 om felles utlansreglement og felles betalingssatser gjeldende fra 2020 for nye Trondheim kommune.

6.8 Hva koster eiendomsskatt, gebyrer og brukerbetaling for en eksempelfamilie?

Eksemplet nedenfor viser hvor stor endring en familie med to barn vil få i eiendomsskatt, gebyrer og brukerbetalinger i 2020. I beregningene er følgende lagt til grunn:

- Familien har en bolig på 150 kvadratmeter og boligen har et skattegrunnlag på 1,15 millioner kroner i (etter bunnfradrag på 300 000 kroner)
- Familien har et barn med fulltidsplass i barnehagen
- Familien har et barn med fulltidsplass i skolefritidsordningen (SFO)
- Familien har en elevplass i kulturskolen
- Familien har en vannmåler og et forbruk på 150 kubikkmeter. For renovasjon forutsettes bruk av tre beholdere på 140 liter
- Det er lagt til grunn at øvrige endringer i gebyrer eller moderasjonsordninger ikke får konsekvenser for familien

Tabell 6-8 Nominell økning i eiendomsskatt, brukerbetalinger og gebyrer for en familie med to barn. Tall i kroner. Sammenligning nivå i Trondheim 2019 og Klæbu 2019 med foreslått nivå i nye Trondheim 2020

	2019 Trondheim	2019 Klæbu	2020 Trondheim	2020 Klæbu*	Nominell endring Klæbu	Nominell endring Trondheim
Eiendomsskatt*	7 073	5 050	7 425	4 455	-595	352
Et barn i barnehage, full plass	33 440	33 440	34 441		1 001	1 001
Et barn i SFO, full plass	31 196	31 196	32 131		935	935
Et barn i kulturskolen	3 883	3 362	3 999		637	116
Årsgebyr renovasjon, vann, avløp og feiing	8 824	10 440	9 589		-851	766
Sum	84 416	83 488	87 585		1 127	3 170

* Eiendomsskatten vil bli beregnet forskjellig for like boliger i Klæbu og Trondheim i 2020

7 Barnehage

7.1 Hovedprioritering 2020-2023

Inkludering av alle barn i fellesskapet er den viktigste oppgaven for både barnehage, skole og barne- og familietjenesten. Oppvekst og utdanning har utviklet et felles kunnskapsgrunnlag for alle ansatte gjennom en strategi for sterke barnefellesskap i barnehage, skole, BFT og nærmiljø ([Stein saks papir – sak 173/18](#)). Ved å styrke fellesskapene vil vi kunne møte flere av de vanskene som barn og unge strever med i dag. Ved å utfordre kulturen som kan skape mange av vanskene, vil oppvekststrategien bidra til bedre utviklingsbetingelser for barn, unge og deres familier.

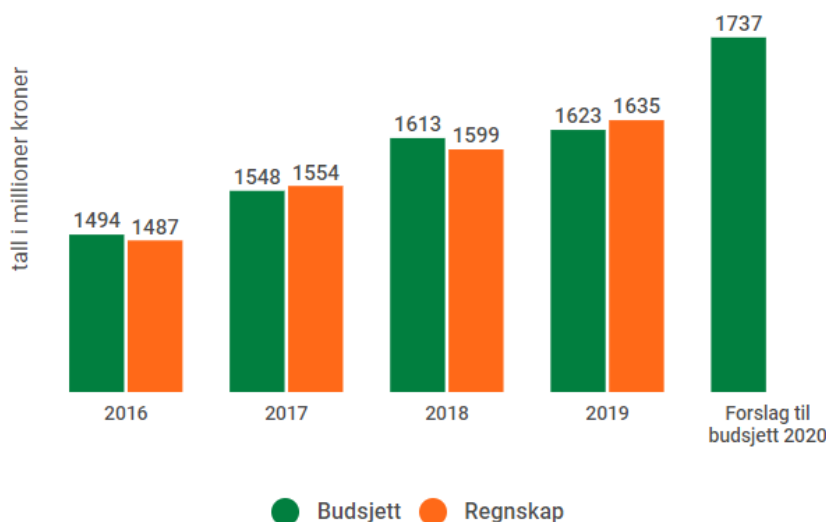
Strategi for barnevern i Trondheim 2018-2022 ([Strategi for barnevernet – sak 0004/18](#)) skal bidra til å endre praksis for barn og familier som lever i alvorlige omsorgs- og livssituasjoner. Målet er at de i størst grad kan beholde sin tilhørighet og vokse opp i egen familie og/eller eget nærmiljø. Statistikken viser allerede at antall plasseringer i institusjoner reduseres og at flere barn får hjelpetiltak i hjemmet. Dette fordrer godt samarbeid mellom barnevern og barnehage, skole og helsetjeneste.

Arbeidet med å bygge sterke fellesskap for inkludering fremmer et godt læringsmiljø både fysisk og psykisk. I tillegg vil dette arbeidet styrkes ved Trondheim kommunes deltakelse i nasjonalt læringsmiljøprosjekt hvor skoler, barnehager og PPT arbeider sammen for å utvikle gode oppvekstmiljøer. Flere barnehager deltar også i “Barnehagemiljø og krenkelser”, et nettbasert program som legger vekt på å fremme gode og trygge miljøer, og på å forebygge krenkelser.

7.2 Om området

Økonomi og regnskap

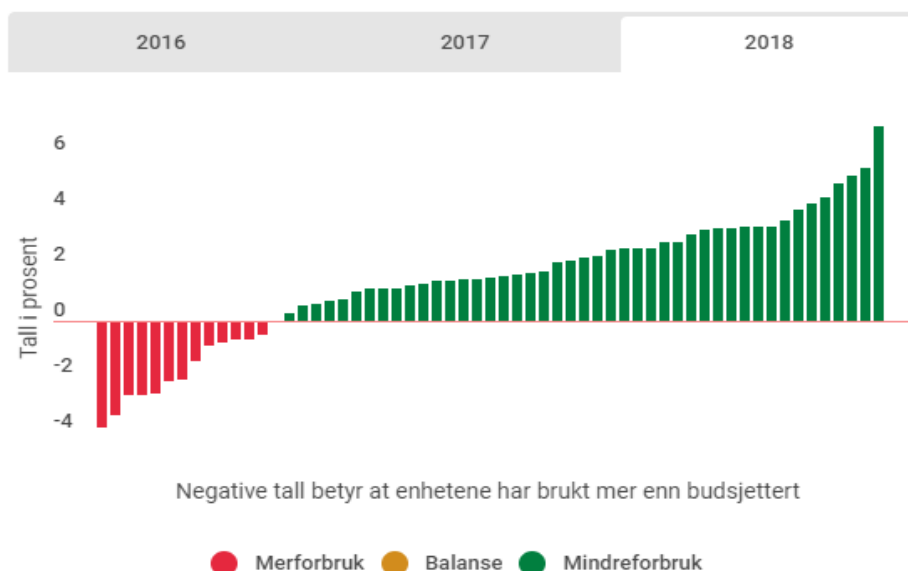
Figur 7-1 viser budsjett og regnskap for barnehageområdet i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for barnehage for 2020. Perioden 2016-2019 viser kun gamle Trondheim, mens budsjett 2020 er sum for nye Trondheim kommune.

Figur 7-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Økningen i budsjett fra 2019 til 2020 har hovedsakelig sammenheng med lønns- og prisvekst og sammenslåing av Trondheim og Klæbu kommuner. I tillegg kommer fullfinansiering av pedagog- og bemanningsnormen i de kommunale barnehagene. Budsjetttrammen er redusert som følge av befolkningsnedgang. Samtidig er det lagt inn forslag om flere plasser til barn uten lovfestet rett til barnehageplass.

Figur 7-2. Spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2018

Sammenligning med andre kommuner

Tabell 7-1 viser nøkkeltall for Klæbu og Trondheim kommuner sammenlignet med ASSS, som er et nettverk som består av de ti største kommunene i landet.

Tabell 7-1. Nøkkeltall. Trondheim, Klæbu og ASSS 2018

	Klæbu	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS, uten Oslo og TK
<i>Produktivitet</i>						
Korrigerte brutto driftsutgifter (f 201) pr korrigert oppholdstime, kommunale barnehager, kroner	47	53	58	52	53	53
Barn per årsverk, kommunale barnehager	5,8	6,1	6,0	6,0	5,8	5,9
Barn per årsverk, private barnehager	5,9	6,0	6,0	6,2	5,8	6,1
<i>Dekningsgrader</i>						
Dekningsgrad 1-2 år, prosent	87,8	90,2	80,5	88,3	81,7	84,4
Dekningsgrad 3-5 år, prosent	96,3	99,6	95,6	98,1	96,2	97,1
<i>Kvalitet</i>						
Andel barnehagelærere i forhold til grunnbemanning, prosent	40,4	45,8	33,3	45,7	35,0	39,7
<i>Andre nøkkeltall</i>						
Ressursbruk per innbygger i forhold til beregnet utgiftsbehov (ikke korrigert for inntektsnivå), kroner	-192	-13	-372	64	446	-155

Trondheim har en betydelig høyere andel barn i barnehage enn snittet for ASSS-kommunene. Klæbu ligger også høyere enn ASSS-snitt for aldersgruppen 1-2 år, og noe lavere for 3-5 år. Ved utgangen av 2018 var bemanningsnormen, som er 6,0 barn per årsverk, gjennomsnittlig oppfylt i både kommunale og private barnehager i Klæbu. I Trondheim var normen gjennomsnittlig oppfylt i de private barnehagene, men ikke fullt ut i de kommunale. Til sammenligning viser snittet for ASSS-kommunene en noe bedre bemanningstetthet enn normen i kommunale barnehager, og motsatt i private barnehager. Både Trondheim og Klæbu har en høyere andel barnehagelærere i grunnbemanningen enn ASSS-snitt.

Relevante lenker

- [SteinSaksPapir](#)
- [Strategi for barnevernet – sak 0004/18](#)
- [Bærekraftsmål](#)

7.2.1 Satsinger i perioden

Spesialpedagogikk

Andel barn med vedtak om spesialpedagogisk hjelp i barnehagene har gått noe ned siden 2017, men ligger fortsatt over nasjonalt snitt.

Kommunen er i ferd med å endre kursen i det spesialpedagogiske arbeidet i tråd med anbefalingene i Nordahlutvalget (jfr. Nordahl, m. fl. 2018). Kommunen forbereder nå en søknad om tilskudd fra Utdanningsdirektoratet til en ressursperson som skal bidra til å prøve ut tiltak for en mer inkluderende praksis i barnehage, skole og SFO.

Trondheim kommune -oppvekst og utdanning - har i kjølvannet av Nordahl-utvalget og i tett dialog med enhetsledere ved kommunale og private barnehager, skoler, Barne og familietjenestene (BFT) samt relevante forskningsmiljø fra NTNU, DMMH og NTNU Samfunnsforskning, utarbeidet grunnlag for søknad om å bli forsøkskommune. En rød tråd i prosjektgruppens innspill er ønsket om en ny kurs av det spesialpedagogiske systemet med vekt på helhetstenking hvor kompetansen kommer nærmere barnet. Samtidig arbeider rådmannen med en ny tildelingsmodell for spesialpedagogiske ressurser etter barnehagelovens § 19 a og § 19 g som støtter opp under en mer inkluderende praksis i barnehagene.

Overgangen mellom hjem og barnehage

“Liten og ny i barnehagen” er Trondheim kommune sin satsing innen Program for folkehelsearbeid 2017-2027 (Helsedirektoratet 2017) og har fokus på små barns tilvenning til barnehagen. Prosjektet har hatt en pilot i 2017/2018 og har i 2018/2019 utvidet piloten med flere ulike tilnærminger. Prosjektet ses på som en del av SteinSaksPapir og har som mål å utvikle en trondheimsmodell som kan gi barn og familier tilnærmet lik start i barnehagen, men likevel tilpasse starten ut fra barnets og familiens behov.

Overgang mellom barnehage og skole/SFO

Plan for overgangen mellom barnehage og skole/SFO ble vedtatt høsten 2018 med virkning fra høsten 2019. Planen skal sikre gode overganger fra barnehage til skole/SFO. Implementering av planen vil bli et prioritert område framover.

Nye lovkrav om bemanningsnorm er iverksatt i de kommunale barnehagene.

Sykefravær

Barnehagene i Trondheim kommune hadde et sykefravær på 13,1 prosent i 1. kvartal 2019. Dette var en nedgang på 0,5 prosentpoeng sammenlignet med tilsvarende kvartal i 2018. Tallene for april 2019 viser et stabilt nivå sammenlignet med fjoråret; 11,2 versus 11,1. I mai var det en økning fra 10,5 til 11,0 prosent. Tall fra mai viser stor variasjon mellom enhetene - fra 28,8 prosent til 1 prosent. 23 enheter hadde i mai sykefravær på over 12 prosent. I andre kvartal 2019 var sykefraværet 10,9 prosent, noe som er en nedgang på 0,2 prosent. Fraværet i andre kvartal varierer fra 1,7 til 24,4 prosent. 22 enheter hadde i andre kvartal et sykefravær på over 12 prosent.

Enheter med bekymringsverdig sykefravær følges opp. Innsatsteam har siden januar 2019 jobbet med seks barnehager. Oppfølging av to av disse er avsluttet etter gjennomførte prosesser med enhetene. Innsatsteamet har vurdert utfordringene på de andre fire som så store at barnehagene har behov for oppfølging over tid. Tiltak som har vært iverksatt er blant annet analyse av sykefraværet på enheten, opplæring i arbeidsmiljøarbeid, lederstøtte, kartlegging og observasjon av arbeidsmiljøet, og støtte i enkeltsaker.

Sykefraværet skyldes i stor grad langtidsfravær med ulike diagnoser, slitenhet der det er vanskelig å tilrettelegge med alternative oppgaver, belastninger i privatlivet og utfordringer relatert til svangerskap. Rådmannen er usikker på om fraværet skyldes at ansatte fungerer dårlig, omorganiseringer som påvirker arbeidsmiljøet, rolleforståelse eller evne til ledelse for barnehagelærere.

Samisk barnehagetilbud

Samisk barnehagetilbud ble etablert ved Ferista friluftsbarnehage høsten 2017. Barnehagen jobber godt med rammeplanen og prosjektets mål knyttet til språk og kultur. Høsten 2019 vil tre barn ha plass på barnehagens tilbud for store barn og to barn på tilbudet for små barn. Få søkere til tilbudet og vanskeligheter med å rekruttere kompetent personale er utfordrende. Arbeidet med knutepunktfunksjon har ikke kommet så langt som ønsket. Tilbudet skal evalueres høsten 2019.

Tegnspråklig barnehagetilbud

Fra 1. januar 2019 overtok Trondheim kommune barnehagetilbudet til hørselshemmede barn fra Statped. Tilbudet er lagt til Kolstad barnehage. Fram til Kolstad barnehages nye bygg står ferdig i august 2020, drives tilbudet i Statpedes lokaler på Saupstad.

Mål

Barnehage har et særlig ansvar for følgende delmål i kommuneplanens samfunnsdel:

- 1.1 I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer
- 1.2: I 2020 er kompetanseutvikling og livslang læring en mulighet for alle
- 3.1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid
- 3.6 I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert

De neste fire årene skal barnehageområdet jobbe spesielt med følgende bærekraftsmål:

Bærekraftsmål

	<p>Mål 3. God helse</p> <p>Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle uansett alder. Livsmestring og helse er fra 2017 et nytt område i Rammeplanen for barnehager. Barnehagen skal forebygge og bidra til å utjevne sosiale forskjeller. Videre skal barnehagen sørge for å fremme barnas fysiske og psykiske helse.</p>
	<p>Mål 4. God utdanning</p> <p>Viktig å stimulere til utdanning. God utdanning begynner i barnehagen; å skape nysgjerrighet og stimulere til utforskning og undring gir et godt grunnlag for å kunne velge utdanning ut ifra interesse og potensiale.</p> <p>I barnehagens verdigrunnlag har likestilling og likeverd stor plass. Barnehagen skal fremme likeverd og likestilling uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, kultur, sosial status, språk, religion og livssyn.</p> <p>Barnehagen har et stort ansvar for at bærekraftsmål 4 blir tatt på alvor, og at det jobbes med målet slik at alle barn får muligheten til å oppnå den utdanning som de selv ønsker.</p>

 <p>10 MINDRE ULIKHET</p>	<p>Mål 10. Mindre ulikheter Alle er unike og har en plass i fellesskapet (SteinSaksPapir). Barnehagen skal være et trygt sted der barna kan prøve ut ulike sider ved samspill, fellesskap og vennskap. Ifølge "Rammeplan for barnehagen", 2017 skal barna få støtte i å mestre motgang, håndtere utfordringer og bli kjent med egne og andres følelser. SteinSaksPapir og delmål nr 3 (Barn og unge er unike og hører til i samme fellesskap) er i tråd med bærekraftsmål nr 10.</p>
 <p>11 BÆREKRAFTIGE BYER OG SAMFUNN</p>	<p>Mål 11. Bærekraftige byer "Gjøre byer og bosetninger inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige" Oppvekststrategien SteinSaksPapir fremhever betydningen av å utvikle gode møtesteder, trygge fellesskapet og skape generasjonsmøter gjennom kunnskapsgrunnlaget for kommune 3.0 og relasjonell velferd.</p>
 <p>12 ANSVARLIG FORBRUK OG PRODUKSJON</p>	<p>Mål 12. Ansvarlig forbruk og produksjon Kompostering, grønn barneby, engangsutstyr, innkjøp Barnehagen har en viktig oppgave i å fremme verdier, holdninger og praksis for mer bærekraftige samfunn. Barnehagen skal bidra til at barna kan forstå at dagens handlinger har konsekvenser for framtida. Sertifisering og resertifisering av Grønt flagg og aktiviteter som kompostering, mat og matglede med mer i regi av Grønn Barneby er viktige bidrag til å nå dette.</p>
 <p>17 SAMARBEID FOR Å NÅ MÅLENE</p>	<p>Mål 17. Samarbeid for å nå målene Samskaping, fellesskap, møter, verdigrunnlag Det forutsettes at barnehagene har forståelse og interesse for eksterne aktørers intensjoner og ressurser, og ikke minst vilje til sammen å skape gode vilkår for barne- og voksenfellesskap i Trondheim. Barnehagene skal på samme måte som andre enheter i kommunen initiere og legge til rette for at alles stemmer blir hørt og lyttet til. Rammeplanen for barnehagen gir retning og krav til hvordan barnehagene skal jobbe for å nå bærekraftsmålene.</p>

7.3 Periodemålene

Periodemålene ble utarbeidet for 2019 og vil bli tatt opp til ny diskusjon i løpet av 2020. 2019 har vært brukt til å forankre målene i Klæbu kommune, slik at det skal være enkelt å implementere målene i felles planer for 2020 og resten av handlings- og økonomiplanens periode. Periodemålene må også ses i sammenheng med fornying av kommuneplanens samfunnsdel.

Periodemålene er felles for skole, barnehage og barne- og familietjenesten (BFT). Indikatorene er utarbeidet spesielt for barnehagene, etter en prosess med ledere og tillitsvalgte våren 2018. Rådmannen er opptatt av et helhetlig oppvekstperspektiv.

1. Barn og unge har fremragende kompetanse sosialt, språklig og faglig

"Fremragende" i denne sammenhengen peker på det enkelte barns iboende potensial og et ønske om at alle barn skal møtes med positive forventninger. Personalet i barnehagen skal legges til rette for at hvert enkelt barn, ut fra egne forutsetninger og behov, får muligheten til en fremragende utvikling sosialt, språklig og faglig.

Prosjektet "Liten og ny i barnehagen" ble satt igang våren 2018 i samarbeid med Kommunenes Sentralforbund og Folkehelseinstituttet. Prosjektet, som er en del av Helsedirektoratets tiårige folkehelsesatsing, er et seksårig forsknings- og utviklingsprosjekt som tar for seg overgangen mellom hjem og barnehage.

I 2019 testes ulike modeller for overgangen. Fra 2020 vil en valgt modell foredles, og tas i bruk av alle kommunale barnehager i Trondheim. Kommunens private barnehager vil samtidig oppfordres til å bruke den valgte modellen, slik at alle barn og familier i Trondheim får muligheten til samme start på barnehagelivet.

I løpet av 2020 skal rådmannen utvikle et felles kompetanseløft i forbindelse med strategien SteinSaksPapir (SSP). Det felles kompetanseløftet vil bidra til at alle ansatte i barnehagen får felles kunnskap om teori og metode for arbeidet med barn og unge. Leken som et viktig pedagogisk virkemiddel for å kunne bygge vennsapsrelasjoner vil ha en sentral plass i arbeidet for å nå målet.

Indikatorer

- alle ansatte har kunnskap om, og bruker, trygghets sirkelen i møte med barn
- barnehagen har systemer for arbeid med dokumentasjon, observasjon og refleksjon som fører til handling
- barna møter et rikt språkmiljø som innbyr til kommunikasjon gjennom ulike uttrykk
- barna møter et barnehagemiljø som bidrar til utvikling og lærelyst

2. Barn og unges oppvekstmiljø er alle voksnes ansvar

Lærings- og oppvekstmiljøet er summen av kulturelle, relasjonelle og miljømessige faktorer som påvirker barns utvikling og læring, helse og trivsel. Disse faktorene er i hovedsak relatert til vennskap og deltagelser i sosiale og faglige fellesskap, relasjoner til voksne, andre barn og fysisk miljø.

Rådmannen vil videreføre arbeidet for å bedre barns trivsel og vennskap i barnehage og skole. Gjennom systematisk arbeid vil barns egne erfaringer og oppfatning av hvordan de trives i barnehage og skole bli førende for videre tjenesteutvikling.

Ansattes kompetanse om samtaler med barn, og relasjonens betydning for barnets utvikling blir prioriterte emner i "Felles kompetanseløft" t i SSP.

International Child Development Program (ICDP) er et enkelt, helsefremmende og forebyggende program som har som mål å styrke omsorgen og oppveksten for barn og unge. Det retter seg mot omsorgsgivere og skal styrke deres omsorgskompetanse. Rådmannen vil i neste fireårsperiode prioritere bruken av verktøyet og metodikken i veiledning og samarbeid med foreldre. Ansatte i barnehagene har god kompetanse på området. Rådmannen vil legge til rette for at arbeide legges inn i en god struktur og gis gode rammer.

Målet indikerer en dreining fra å ha blikket på individet til å ha blikket vendt mot gruppe, kultur og samfunn. For å skape et godt oppvekstmiljø for alle barn, må voksne på alle arenaer ta ansvar for å utvikle samarbeidet, koordinere tjenester og sikre at tilbudene som gis er av høy kvalitet. Sammen med barn, foresatte, frivilligheten, næringsliv og forskning vil kommunen bygge kompetanse, og gjennom sterke voksenfellesskap bygge sterke barnefellesskap (Kommune 3.0 og SSP). Rådmannen etablerte Kommunalt foreldreråd for barnehage (KFB) i 2019 og vil påse at rådet bidrar inn i arbeidet med SteinSaksPapir, sterke voksenfellesskap og sterke barnefellesskap.

Gjennom handlingsplanen i SSP skal det utvikles en barnas arbeidsmiljøgruppe eller velværekomiteé. Barn må ha mulighet til å gi uttrykk for trivsel, vennskap og behov for endring.

Indikatorer:

- Barn involveres gjennom systematiske barnesamtaler, om tilhørighet og vennskap.
- Det utvikles verktøy og system for dokumentasjon. Samtalene gjennomføres med alle 4- og 5- åringer i perioden.
- Foreldre som ønsker det /har behov deltar i ICDP-foreldreveiledning i egen bydel. Det arrangeres kurs i alle bydeler ut i fra meldte behov.
- Ansatte samarbeider systematisk med foresatte om forebygging, avdekking, håndtering og oppfølging av barns psykososiale og fysiske læringsmiljø.

- Barnehagen bidrar til nettverksbygging med foreldre og nærmiljø.

3. Barn og unge er unike og hører til i samme fellesskap

Rammeplanens kapittel 7 om tilrettelegging av det pedagogiske tilbudet for barn som trenger ekstra støtte, ansvarliggjør barnehagen slik at barna tidlig får den sosiale, pedagogiske og/eller fysisk tilretteleggingen som er nødvendig. Slik får barna et inkluderende og likeverdig tilbud. Felles handlingsplan mot mobbing, vold og seksuell trakassering vil være en god hjelp for å kunne oppnå dette (SSP, punkt 9). Handlingsplanen skal utformes og ferdigstilles i løpet av høsten 2019.

Siden barnehagene i Trondheim har flere barn med sakkyndige vurderinger, ble det i 2017 iverksatt et prosjekt for å se på grensene mellom spesialpedagogisk hjelp, tilrettelegging for barn med nedsatt funksjonsevne og det allmennpedagogiske tilbudet. Prosjektet beskriver kvalitet og kompetanse i det allmennpedagogiske tilbudet i barnehagene, og grensene etter endringer i barnehageloven §§19 a og g. Gjennom prosjektet ble man enige om hva det allmennpedagogiske tilbudet bør inneholde, og hva som er omfattende tilrettelegging for nedsatt funksjonsevne og spesialpedagogisk hjelp. Rådmannen vil legge til rette for at ansatte får kunnskap om inkludering og bruk av spesialpedagogisk hjelp i barnehage og skole (SSP), for å øke forståelsen for at alle barn hører til fellesskapet. Av kompetanse innenfor det allmennpedagogiske trekkes blant annet veiledning, trygghets sirkelen, relasjonskompetanse, språkstimulering, læringsmiljø og observasjon fram. Disse områdene gjenspeiles i mål og indikatorer for perioden.

“Flerfaglig Blikk” innebærer tverrfaglig veiledning og systemarbeid i samarbeid med BFT. Utviklingen viser at barnehager som har deltatt i utviklingsarbeidet har en mer positiv utvikling når det gjelder å se, forstå og handle tidlig i barnets utviklingsforløp. Videre viser resultater av denne innsatsen at flere barn hjelpes og støttes innenfor det allmennpedagogiske tilbudet. I det videre skal det derfor prioriteres å få med flere barnehager i dette arbeidet. I tillegg skal faglig grunnkompetanse, veiledning for å sikre kvalitet, foreldresamarbeid og kompetanse i forhold til læringsmiljø og inkludering prioriteres. Kvaliteten på sakkyndige vurderinger fra PPT skal vurderes og standard for veiledning og økt systemrettet innsats prioriteres.

Rådmannen vurderer at barnehagene i økende grad har behov for å utarbeide gode systemer som tar vare på de store barnefellesskapene. Dette kan “Flerfaglig Blikk” bidra til, samt at ansatte får flerfaglig veiledning og kompetanseheving. Målet er at barn skal bli ivaretatt i det fellesskapet de tilhører, et fellesskap der hvor barnet er inkludert og selv kjenner tilhørighet.

Trondheim kommune skal arbeide for å bedre systematikken knyttet til fagligheten i et godt tjenestetilbud. Systematikken innebærer at ansatte ser, forstår og handler ut fra barnets forutsetninger og behov, og at barnehagen har system for dokumentasjon. Barn og unges egne erfaringer skal forme tjenestene (SSP), og disse erfaringene må brukes til å fremme enda bedre vennskap med leken i fokus. Rådmannen skal legge til rette for at ansatte får kunnskap i gjennomføring av barnesamtaler. Et ledd i dette arbeidet er tettere samarbeid med skole og PP-tjenesten.

Indikatorer

- Barnehager deltar i Flerfaglig Blikk i samarbeid med BFT. Opplæringsprogrammet åpnes for alle barnehager. Fullskala opplæring, med systemrettet veiledning, gis årlig til fire barnehager i hver bydel år.
- Andel barn med vedtak om spesialpedagogisk hjelp reduseres ved at flere barn og unge får hjelp og støtte innenfor det ordinære tilbudet.
- Barn med behov for ekstra hjelp og støtte får dette i et sosialt fellesskap med andre barn.
- Barnehagen ser, forstår og handler ut i fra barns forutsetninger og behov. Arbeidet dokumenteres i enhetens plan om forebygging av mobbing

4. Vi er et felles lag som møter barn og unge med kjærlichkeit, kompetanse og respekt

Profesjonelle omsorgsarbeidere blir berørt emosjonelt og viser dette til barn. Barn skal oppleve at voksne rundt dem er glad i dem og ønsker å være sammen med dem. Uten følelser blir voksnes relasjon til barn mangelfull. Et viktig element i relasjoner er emosjonell tilgjengelighet.

Prosjektet "Liten og ny i barnehagen" er sentralt i de tidlige møtene med barn og familier. Barn og familier skal møtes med respekt for seg og sin bakgrunn. Trondheimsmodellen, som vil bli et resultat av prosjektet "Liten og ny i barnehagen", vil gi barn og familier en god og trygg overgang fra hjem til barnehage. Dette forutsetter at ansatte har fått god kompetanse gjennom kompetanseløftet som rådmannen igangsetter og gjennomfører. Ansatte fremstår som et lag som møter barn og familier tilnærmet likt.

Ny plan for overgangen mellom barnehage og skole/SFO, gjelder fra august 2019, og skal gi en forutsigbarhet for barn og familier i møte med skole/SFO. Barnehagen skal i samarbeid med foreldre og skolen legge til rette for at barna kan få en trygg og god overgang fra barnehage til skole og eventuelt skolefritidsordning (Rammeplan for barnehage, 2017). Barnehagen og skolen skal i fellesskap legge til rette for et kvalitativt godt tilbud til de eldste barna i barnehagen, overgangen og oppstarten på skolen. Barnehagen skal bidra til at barna møter skolen med nysgjerrighet, tro på egne evner og lærelyst.

Planen legger opp til at ansatte har bevissthet og kunnskap om hva som forventes av innhold siste året før skolestart og det første året i skolen/SFO. Ett eksempel er bruken av grenseobjekter – gjenstander, spill eller leker som barna skal kjenne igjen fra barnehagen og inn i skolen. Bruk av felles grenseobjekter i kommunen vil øke sannsynligheten for at barna opplever helhet og sammenheng mellom barnehage og skole.

Et samlet OU skal bidra til at barn og familier møter et helhetlig tilbud, preget av samhandling og koordinering mellom tjenesteområdene. Faggruppene innenfor oppvekst og utdanning skal samarbeide hensiktsmessig der familien har behov for veiledning og der oppgavens kompleksitet krever koordinering og tverrfaglig tilnærming. En forutsetning for å få til dette er at tjenestene har god kunnskap om hverandre.

Rådmannen vurderer at jobbing med punkt 5 "Felles kompetanseløft" og punkt 9 "Felles handlingsplan mot mobbing, vold og seksuell trakassering i SSP" er aktuelle områder for å kunne oppfylle bærekraftsmål nummer 4.

Indikatorer

- ny rutine for overgangen mellom hjem og barnehage, og barnehage og skole, følges
- alle ansatte har relasjonskompetanse og bidrar til positiv relasjonsbygging
- pedagogene i barnehagen har samtale- og veiledningskompetanse
- ansatte deltar i faglige nettverk og refleksjon med andre barnehagen
- faglige nettverk etableres som bidrag i enhetenes arbeid for implementering av ny rammeplan
- flerfaglig kompetanse er kjent, tilgjengelig og koordinert ved behov for veiledning av foresatte og/eller ansatte

7.4 Driftsbudsjett

Forslag til driftsbudsjett for 2020-2023

Bystyret har i budsjett 2018 og budsjett 2019 bevilget 39,8 millioner kroner til statlig fastsatt pedagognorm, og til en delvis opptrapping til minimumsnorm for grunnbemanning i barnehagene i dagens Trondheim kommune. Pedagognormen ble fullfinansiert i 2018 i både kommunale og private barnehager. I rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2020-2023 er bemanningsnormen fullfinansiert i de kommunale barnehagene fra 2020. I henhold til nasjonale regler om finansiering av private barnehager, blir de private barnehagene fullfinansiert to år senere, fra 2022. Totalt foreslår rådmannen en budsjettøkning knyttet til normene på 53,4 millioner kroner i perioden 2020-2023. I

budsjettforslaget følger rådmannen også opp vedtak av formannskapet (satt som bystyre i august 2019) om flere barnehageplasser til barn uten lovfestet rett til barnehageplass.

Tabell 7-2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for området barnehage i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune). Tabell 7-3 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 7-2 Budsjetttramme og rammeendring barnehage. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	1663,9	1663,9	1663,9	1663,9
Pris- og lønnskompensasjon	57,7	57,7	57,7	57,7
Oppgaveendringer	-1,48	-1,48	-1,48	-1,48
Korrigert budsjett	1720,2	1720,2	1720,2	1720,2
Befolkningsvekst	-22,7	-7,0	34,6	72,1
Annen rammeendring	39,6	33,9	34,5	31,9
Forslag til netto driftsramme	1737,1	1747,0	1789,2	1824,1
Reell rammeendring	16,9	26,9	69,1	103,9

Tabell 7-3 Tiltak i barnehage. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Opprettholdelse av standard					
	01. Befolkningsendring	-22,7	-7,0	34,6	72,1
	02. Redusert antall flyktninger	-4,2	-5,3	-8,2	-8,2
	03. Flere barn får hjelp og støtte innenfor det ordinære tilbudet	-3,1	-6,0	-6,9	-6,9
Endringer i tjenestetilbudet					
	04. Fullfinansiering pedagog- og bemanningsnorm, komm bhg	21,3	21,3	21,3	21,3
	05. Fullfinansiering pedagog- og bemanningsnorm, priv bhg	6,8	20,5	32,1	32,1
	06 Flere barnehageplasser til barn uten lovfestet rett til plass	20,0	17,0	17,0	17,0
	07. Redusere vikarutgifter	-4,0	-6,7	-13,3	-13,3
	08. Øke sommerstenging fra to til tre uker i kommunale barnehager	0,0	-5,5	-5,5	-9
	09. Fjerne ekstra midler til utegrupper	-0,6	-0,6	-1,0	-1,0
Endringer i gebyrer/brukerbetaling					
	10. Inntektssvikt kontingent/flere med lavinntektsmoderasjon	8,0	8,0	8,0	8,0
	11. Gratis kjernetid toåringer	2,1	2,1	2,1	2,1

	12. Økt foreldrebetaling 1.8.2019	-2,6	-2,6	-2,6	-2,6
Effektiviseringstiltak					
	13. Reduksjon ledelsesressurs	0,0	-2,8	-2,8	-2,8
	14. Effektivisere merkantilressurs i barnehagene	-2,5	-2,5	-4,2	-4,2
	15. Effektivisering Fagenhet OU	-0,3	-0,5	-0,5	-0,5
	16. Konsulentbruk og innkjøp	-0,2	-0,9	-1,2	-1,2
Annet	17. Kvalitetsmidler	0,0	0,0	1,0	1,8
	18. Redusere sentralt avsatte fellesutgifter	-0,9	-0,8	0,0	0,0
	19. Merutgifter husleie og IT Møller barnehage	-0,3	-0,8	-0,8	-0,8
Sluttsum		16,9	26,9	69,1	103,9

Opprettholdelse av standard

1. Befolkningsendring

I likhet med 2019 viser også prognosen for 2020 færre barn i aldersgruppen 1-5 år, før barnetallet ventes å øke igjen fra 2021. I tråd med prognosene foreslår rådmannen en reduksjon fra 2019 i driftsbudsjettet til barnehagene på 22,7 millioner kroner i 2020. Nedjustering av antall barn må i sin helhet tas i de kommunale barnehagene, da kommunen ikke kan pålegge de private barnehagene å redusere plasser som kommunen tidligere har gitt tilsagn om å finansiere. Ut fra prognosene om vekst i barnetall fra 2021 foreslår rådmannen en økning i driftsbudsjettet i perioden til om lag 72 millioner kroner i 2023, sammenlignet med budsjett 2019. Erfaringene fra de siste årene er at prognosene er usikre, og at det er usikkert om og når veksten kommer. Prognosene blir revurdert årlig og budsjettet korrigeres i samsvar med dette.

2. Redusert antall flyktninger

Lavere bosetting av flyktninger fører til en reduksjon av kommunens flyktningeinntekter i perioden. Rådmannen har lagt til grunn at tilbudet av tjenester knyttet til bosetting av flyktninger kan reduseres tilsvarende inntektsreduksjonen i perioden. For barnehage vil reduksjonen gjelde både tilbudet i mottaksbarnehage, og tilbud ellers i barnehagene når behovet for barnehageplasser til denne gruppen reduseres. Tiltaket er en oppfølging av vedtatt handlings- og økonomiplan 2019-2022 der barnehagens andel av reduksjonen var 3,3 millioner kroner. Reduksjonen videreføres i 2020 med ytterligere 4,2 millioner kroner, økende til 8,2 millioner kroner i 2022.

3. Flere barn får hjelp og støtte innenfor det ordinære tilbudet

Tiltaket er en videreføring av vedtak i handlings- og økonomiplanen 2019-2022. Rådmannen utreder nå hvordan det spesialpedagogiske arbeidet i barnehage skal organiseres opp mot det allmennpedagogiske tilbudet, og en ny, objektiv ressurstilodelingsmodell som bedre kan legge til rette for at flere barn kan få tidlig hjelp og støtte innenfor det ordinære tilbudet. En slik tildelingsmodell vil også være i tråd med Nordahl-utvalgets anbefalinger. En mer objektiv tildelingsmodell forutsettes gjennomført innenfor dagens budsjetttramme. Det forventes en økonomisk innsparing på 3,1 millioner kroner i 2020, økende til 6,9 millioner kroner fra 2022.

Endring i tjenestetilbudet

4. Fullfinansiering pedagog- og bemanningsnorm, kommunale barnehager

Bystyret vedtok i budsjett 2018 og 2019 innføring av ny pedagognorm fra 1.8.2018 og en gradvis opptrapping mot minimumsnorm for grunnbemanning i kommunale barnehager fra 1.8.2019, i henhold

til lovens krav. I tråd med vedtatt handlings- og økonomiplan 2019-2022 har rådmannen lagt inn 21,3 millioner kroner til fullfinansiering av bemanningsnormen i de kommunale barnehagene fra 2020.

5. Fullfinansiering pedagog- og bemanningsnorm, private barnehager

I tråd med særskilte statlige finansieringsregler for innføring av ny pedagognorm fra 1.8.2018, ble pedagognormen finansiert i de private barnehagene samtidig med de kommunale. Finansiering av ny minimumsnorm for grunnbemanning følger vanlige regler for tilskudd til private barnehager, som baseres på utgiftene i kommunale barnehager to år før tilskuddsåret. Opptrapping av bemanningsnormen i de kommunale barnehagene i 2018 og 2019, med fullfinansiering i 2020, betyr at kravet til finansiering av de private barnehagene øker gradvis fra 2020. I tråd med vedtatt handlings- og økonomiplan 2019-2022 har rådmannen lagt inn 6,8 millioner kroner i økt tilskudd til de private barnehagene i 2020, økende til 32,1 millioner kroner til fullfinansiering av minimumsnormen i de private barnehagene i 2022. Om lag halvparten av de private ordinære barnehagene i Trondheim mottar i perioden 2018-2020 ekstra statlig tilskudd forbeholdt små barnehager, som bidrag til å nå bemanningsnormen før den blir fullfinansiert gjennom kommunale tilskudd.

6. Flere barnehageplasser til barn uten lovfestet rett til plass

Etter at retten til barnehageplass i 2016-2017 ble utvidet til barn som fyller ett år i september, oktober og november året det søkes om plass, er det blitt vanskeligere for barn uten lovfestet rett å få plass i de kommunale barnehagene. Formannskapet, satt som bystyre, vedtok i august 2019 å øke barnehagebudsjettet med 9 millioner kroner for høsten 2019, som gir 22 millioner kroner i helårsvirkning. Bevilgningen gjelder barn uten lovfestet rett til barnehageplass, det vil si barn som fyller ett år innen utgangen av november eller der det er søkt om barnehageplass etter fristen for hovedopptaket 1. mars. Rådmannen foreslår et noe lavere omfang av plasser tilsvarende 20 millioner kroner i helårsvirkning 2020 og 17 millioner kroner fra 2021 og i resten av planperioden.

7. Redusere vikarutgifter

I handlings- og økonomiplanene 2019-2022 ble det vedtatt en reduksjon i vikarbudsjettet i de kommunale barnehagene i 2019 på 4 millioner kroner. Som tilpasning til budsjetttrimmen foreslår rådmannen en ytterligere reduksjon på 4 millioner kroner fra 2020. Dette innebærer at vikarbudsjettet er redusert med om lag 20 prosent sammenlignet med 2018. Innsparingen øker til 13,3 millioner kroner i 2022, inkludert reduserte tilskudd til de private barnehagene. Rådmannen kommer høsten 2019 med en politisk sak om bruk av vikarer i barnehage og skolefritidsordning.

8. Øke sommerstenging fra to til tre uker i kommunale barnehager

I Trondheim har de kommunale barnehagene sommerstengt i uke 28 og 29, og i Klæbu i uke 28, 29 og 30. Rådmannen foreslår at dagens kommunale barnehager i Trondheim innfører 3 ukers sommerstenging i kommunale barnehager tilsvarende som i Klæbu. Av hensyn til forutberegnelighet for barn i kommunale barnehager i Trondheim som har akseptert plass i barnehageåret 2019/2020, foreslår rådmannen at endringen innføres fra sommeren 2021. Ved å utvide perioden med sommerstenging til å omfatte uke 30 er det beregnet en innsparing på 5,5 millioner kroner i 2020, økende til 9,0 millioner kroner i 2023, inkludert effekt på tilskuddet til de private barnehagene.

9. Fjerne ekstra midler til utegrupper

Ni kommunale barnehager med utegrupper (som var etablert før 2010) har i mange år fått et ekstra tilskudd som gir dem mulighet til å ha en pedagogtetthet på 1 pedagog per 6 små eller 12 store barn. Høyere pedagogtetthet har til hensikt å legge til rette for at aktiviteter og innhold, som i hovedsak foregår utenfor barnehagens avgrensede lekeareal, kan gjennomføres med mindre barnegrupper. Ettersom pedagognormen for alle barnehager fra 1.8.2019 ble økt fra 1 barnehagelærer per 9 små/18 store barn til 1 barnehagelærer per 7 små/14 store barn, mener rådmannen at det ekstra tilskuddet kan fjernes fra høsten 2020. Dette vil gi like vilkår for alle barnehager med utegrupper, som er flere enn de ni som historisk har hatt dette ekstra tilskuddet. Tiltaket har en beregnet innsparing på 0,6 millioner kroner i 2020, økende til 1,0 millioner kroner fra 2022, inkludert effekt på tilskudd til private barnehager.

Tre kommunale friluftsbarnehager som baserer hele sin drift på en pedagogikk der hoveddelen av innhold og aktiviteter foregår ute og i friluft, omfattes ikke av reduksjonen. Disse barnehagene er godkjent med mindre omfattende krav til leke- og oppholdsareal, som forutsetter denne type drift.

Endringer i gebyrer/brukerbetaling

10. Inntektssvikt kontingent/flere med lavinntektsmoderasjon

Den søknadsbaserte nasjonale ordningen med lavinntektsmoderasjon og gratis kjernetid ble innført i 2015, og er etter dette blitt utvidet med stadig flere grupper. Ordningen har også blitt mer kjent etter hvert, og den økonomiske konsekvensen av disse forholdene er ikke i tilstrekkelig grad fanget opp i budsjettet. Rådmannen har i 2. økonomirapport 2019 anslått en inntektssvikt på 8 millioner kroner som følge av dette. For å oppnå et realistisk budsjett i 2020 foreslår rådmannen å redusere budsjettet for kontingentinntekter med 8 millioner kroner fra budsjett 2020.

11. Gratis kjernetid for 2-åringer

I statsbudsjettet for 2019 ble det vedtatt å utvide ordningen med gratis kjernetid til også å inkludere 2-åringer fra 1. august 2019. Helårseffekten av tiltaket er lagt inn med en økning på 2,1 millioner kroner fra 2020.

12. Økt foreldrebetaling fra 1.8.2019

I statsbudsjettet for 2019 ble maksimalprisen i barnehage økt til 2 990 kroner fra 1. januar 2019 og med 3 040 kroner fra 1. august 2019. Økningen i foreldrebetaling fra 1. august 2019 foreslås budsjettet med 2,6 millioner i helårsvirkning fra 2020.

Effektiviseringstiltak

13. Reduksjon ledelsesressurs

I handlings- og økonomiplanen 2019-2022 vedtok bystyret å redusere ledelsesressursen i barnehagene med 4,2 millioner kroner i 2019. Effekten på redusert tilskudd til de private barnehagene er lagt inn med en reduksjon på 2,8 millioner kroner fra 2021.

14. Effektivisere det merkantile arbeidet i barnehagene

Barnehagene har ca 0,5 årsverk merkantil ressurs per enhet, avhengig av størrelse. Tiltaket forutsetter en effektivisering av det merkantile arbeidet i barnehagene. Rådmannen foreslår å redusere den merkantile ressursen i de kommunale barnehagene med 2,5 millioner kroner, som er 14 prosent av dagens ressurs. Innsparingen øker til 4,2 millioner kroner fra 2022, inkludert effekten på tilskuddet til de private barnehagene.

15. Effektivisering Fagenhet OU

Fagenhet for Oppvekst og utdanning leverer tjenester innenfor hele Oppvekst og utdanning, men er budsjettmessig plassert innenfor tjenesteområdet barnehage. Rådmannen foreslår en effektivisering av arbeidet i Fagenheten med 0,3 millioner kroner i 2020, økende til 0,5 millioner kroner fra 2021.

16. Konsulentbruk og innkjøp

I budsjett 2019 ble det vedtatt en reduksjon i konsulentbruk og innkjøp med en forutsetning om at innsparingen øker med ytterligere 0,2 millioner kroner fra 2020. Innsparingen øker i planperioden til 1,2 millioner kroner fra 2021, inkludert de private barnehagene.

Annet

17. Kvalitetsmidler, HØP 2019-2022

De kommunale kvalitetsmidlene er i 2020 og 2021 foreslått budsjettet med tre millioner kroner, som er på samme nivå som i 2019. Rådmannen har dermed ikke funnet rom for en opptrapping til 4 millioner kroner fra 2020, som forutsatt i handlings- og økonomiplanen 2019-2022. Fra 2021 foreslås en gradvis opptrapping av kvalitetsmidlene til et nivå på 4,8 millioner kroner fra 2023.

18. Redusere sentralt avsatte fellesutgifter

Rådmannen anslår et noe lavere behov for sentralt avsatte fellesutgifter i 2020 og 2021.

19. Merutgifter husleie og IT Møller barnehage

I handlings- og økonomiplanen for 2019-2022 vedtok bystyret dekning av engangsutgifter til husleie og IT knyttet til midlertidig drift av tegnspråklig barnehagetilbud i Statped sine lokaler, fram til kommunen har etablert nye lokaler for det tegnspråklige tilbudet ved Kolstad barnehage, som etter planen åpner 1. august 2020. Merutgiftene fases ut i budsjett 2020 og 2021.

7.5 Investeringsbudsjett

Forslag til investeringsbudsjett for barnehage for perioden 2020-2023

Trondheim kommune har hatt full barnehagedekning siden 2006, etter at kommunen i løpet av få år hadde etablert en rekke nye barnehager. Det er hele tiden viktig å utvikle nye barnehageanlegg som oppleves som pedagogiske, sosiale og kulturelle ressurser.

Usikkerhet rundt utviklingen i fødselstallene, og en stor andel private barnehager, gjør det utfordrende å sikre riktig kapasitet i de kommunale barnehagene. Mange eldre, kommunale barnehageanlegg har vesentlige funksjonelle mangler, samtidig som noen midlertidige barnehageanlegg har store tekniske utfordringer. Rådmannen vil i kommende periode legge fram en barnehagebehovsplan, som tar opp disse problemstillingene.

1. Forutsetninger for perioden 2020-2023

Forslag til investeringsbudsjett for barnehageområdet tar utgangspunkt i dagens tilbud og arealkapasitet, utviklingen i etterspørselen, forventede endringer i barnetallet, vedtatte føringer for lokalisering og dekningsgrader, samt tilpasninger i forhold til kommunens driftsramme.

Følgende prioriteringer og forutsetninger er lagt til grunn for investeringer på barnehageområdet:

- Dimensjonering og utbygging av barnehagetilbudet skal så godt som mulig tilpasses antall søknader fra barn som etter loven har rett på tilbud om plass. Det vil si barn som fyller ett år senest innen utgangen av november det året det søkes om plass.
- Som følge av lav vekst i barnetallet de siste årene, vil det også i kommende periode være mange barnehager som har ledig arealkapasitet. Avvikling eller midlertidige stenging av enkelte avdelinger eller barnehager kan bli aktuelt.
- Mot slutten av planperioden kan det bli behov for ca. 500 flere plasser, men tallene er usikre. Dette er basert på nye barnetallsprognoser, en etterspørsel på 89 prosent for aldersgruppen 1-2 år og 100 prosent for gruppen 3-5 år, og en forventet avvikling av 25 barnehageplasser per år.
- Det planlegges ikke nye kommunale eller private barnehageanlegg i perioden, ut over de prosjektene som erstatter eksisterende anlegg. Behovet for flere plasser i planperioden dekkes i hovedsak gjennom at ledige plasser i eksisterende kommunale barnehager gjenåpnes. Rådmannen arbeider fortløpende med å regulere barnehagetomter for framtidige utbyggingsbehov.

2. Utvikling i barnetallet og tilpasninger av barnehagekapasiteten

Antall barn i alderen 1-5 år økte i 2006-2009 med i gjennomsnitt nesten 300 barn per år. Så flatet veksten ut og i de siste årene har antallet vært stabilt. I 2019 ventes en nedgang på vel 220 barn. Dette skyldes først og fremst færre fødsler. Antall kvinner i fruktbar alder øker, noe som kan tilsa at det vil fødes flere barn framover. Prognosene om vekst i barnetallet i planperioden framover er usikre.

Tabell 7-5 Prognose for utviklingen i antall barn 1-5 år i perioden 2020-23 og 2030 – pr 31.12.

Trondheim inkl. Klæbu.

	2019	2020	2021	2022	2023	Endring 2019-23	Snitt per år	2030
Prognose	11 269	11 211	11 349	11 534	11 815	546	137	13 374

Kilde: Byplankontoret, Trondheim kommune, TK prognose TR2018M_T2019

3. Midlertidig godkjente barnehager

I årene 2006-2008 ble det etablert en rekke midlertidige barnehageanlegg for å oppnå full barnehagedekning. I handlings- og økonomiplanen for 2013-2016 ble det vedtatt et løft for å etablere permanente løsninger for disse anleggene. De siste årene er dette løftet gjennomført for Leistad, Ladesletta, Karinelund, Ilsvika, Aastahagen, Svalsberget, Granåsen, Smidalen, Hammersborg og Ranheimssletta.

I kommende periode vil det fortsatt være drift i Saupstad og Risvollan barnehager, som begge har blitt drevet med midlertidige godkjenninger i en tiårsperiode. Det gjennomføres mindre tiltak i disse anleggene for å forbedre de fysiske forholdene. Risvollan midlertidige barnehage foreslås erstattet i løpet av perioden.

På Leistad, Stavset og Moholt ligger paviljonger som benyttes som interimanlegg i forbindelse med rehabiliteringer av barnehageanlegg. Alle tre paviljongene har midlertidige godkjenninger. Moholt antas å bli avviklet i 2020, når den private Sætra barnehage får nytt, permanent anlegg. Rådmannen planlegger å erstatte Stavset og Leistad barnehager med et nytt interimanlegg med mer sentral beliggenhet i løpet av planperioden.

4. Investeringer i kommunale barnehager i perioden 2020-23

Tabellen under viser rådmannens forslag til investeringer innenfor barnehageområdet i perioden 2020-2023. Det foreslås investeringer for totalt 224,6 millioner kroner i perioden, knyttet til nye Kolstad barnehage, Risvollan barnehage og mindre investeringer. En detaljert oversikt over forslagene og finansiering for 2019 er gitt i kapittel 29. Prosjektene er beskrevet under tabellen.

Tabell 7-8 Investeringer i barnehage i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

<i>Prosjektnavn</i>	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2020	2021	2022	2023	2019
01. Kolstad barnehage	99,4	43,0	56,4	56,4	0,0	0,0	0,0	
02. Risvollan barnehage	90,0	3,8	86,2	0,0	43,1	43,1	0,0	
03. Mindre investeringer barnehage	82,0	0,0	82,0	20,0	20,0	20,0	22,0	
Sluttsum	271,4	46,8	224,6	76,4	63,1	63,1	22,0	

Tabell 7-9 Finansiering for investeringsprosjektene for barnehage i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	64,2	53,0	53,0	18,5
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	12,2	10,1	10,1	3,5
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	76,4	63,1	63,1	22,0

Kolstad barnehage med tegnspråklig tilbud

Bystyret vedtok i sak 50/19 etablering av ny Kolstad barnehage. Bygget er dimensjonert for et ordinært barnehagetilbud for ca. 106 barn fordelt på seks barnegrupper, for et tegnspråklig barnehagetilbud for inntil 34 barn fordelt på to barnegrupper, og for en familieavdeling. Utbyggingen startet i 2019 og skal ferdigstilles til august 2020. I byggeperioden er barnehagedriften flyttet til interimanlegg på Stavset, mens det tegnspråklige tilbudet drives i Statpedes lokaler på Kolstad.

Det nye anlegget var i sin tid planlagt for å erstatte både Kolstad og midlertidige Saupstad barnehage. Etter bystyrets vedtak om at det tegnspråklige barnehagetilbudet skulle legges til den nye barnehagen, blir det ikke plass til hele driften av Saupstad barnehage. Denne må derfor driftes videre med midlertidig godkjenning. Barnehagebruken på Saupstad/Kolstad er lavere enn i resten av kommunen. Bystyret har bedt om en egen sak om framtidige løsninger for barnehagestrukturen på Saupstad/Kolstad.

Risvolla barnehage

Det planlegges nytt permanent anlegg for Risvolla barnehage, som har holdt til i midlertidige lokaler siden det gamle bygget ble revet i 2007. Formannskapet vedtok i sak 159/16 at det i videre planlegging legges til grunn at barnehagen lokaliseres ved senterområdet på Risvolla. Det planlegges oppstart bygging i 2021, med ferdigstilling i løpet av 2022. Den avsatte kostnadsrammen gir mulighet til å etablere et barnehageanlegg for åtte barnegrupper samt en familieavdeling.

Mindre investeringer barnehager

Mange kommunale barnehager nærmer seg slutten av forventet, teknisk levealder. Byggene er godt vedlikeholdt og den generelle, fysiske tilstanden tilsier at de fleste byggene bør oppgraderes og drives videre. Flere anlegg har likevel funksjonelle mangler sammenlignet med dagens standard. Dette gjelder universell utforming, tilbudet for de minste barna (garderober, stellerom) og fasiliteter for ansatte (arbeidsplasser, garderober, pause- og møterom). Flere anlegg har også nedslitte uteområder. Rådmannen vil utarbeide en plan for de kommunale barnehageanleggene, der de kategoriseres ut fra rehabiliteringsbehov.

Tiltakene innenfor rammen av mindre investeringer koordineres med vedlikeholdsarbeidet for barnehageanleggene. Rammen for mindre investeringer benyttes også til akutte bygningsmessige forhold og tiltak for barn med særskilte behov for fysisk tilrettelegging.

5. Etablering av private barnehager i perioden 2020-23

Søknader om nye private barnehager vurderes som en del av arbeidet med handlings- og økonomiplanen. Gjennomføringen av private prosjekter som tas inn i utbyggingsprogrammet for barnehager, må også tilpasses utviklingen i behovet for nye plasser. Tidspunktet for realisering av prosjektene vil være gjenstand for årlig rullering, på lik linje med kommunale prosjekter. Sætra barnehage drives i dag i midlertidige lokaler, men nytt barnehageanlegg planlegges ferdig i 2020. Det planlegges ikke flere nye private barnehageplasser i planperioden.

8 Skole

8.1 Hovedprioritering 2020-2023

Inkludering av alle barn i fellesskapet er den viktigste oppgaven for både barnehage, skole og Barne- og familietjenesten (BFT). Oppvekst og utdanning har utviklet et felles kunnskapsgrunnlag for alle ansatte gjennom en strategi for sterke barnefellesskap i barnehage, skole, BFT og nærmiljø ([Stein saks papir sak 173/18](#)). Ved å styrke fellesskapene vil vi kunne møte flere av de vanskene som barn og unge strever med i dag. Å utfordre kulturen som kan skape mange av vanskene, vil bidra til bedre utviklingsbetingelser for barn, unge og deres familier.

Strategi for barnevern i Trondheim 2018-2022 (sak 0004/18 i bystyret) skal bidra til å endre praksis for barn og familier som lever i alvorlige omsorgs- og livssituasjoner. Målet er at de i større grad kan beholde tilhørighet og vokse opp i egen familie og/eller eget nærmiljø. Statistikken viser allerede at antall plasseringer i institusjoner reduseres og flere barn får hjelpetiltak i hjemmet. Dette utfordrer skolen til å utvikle enda bedre praksis for samarbeid med barnevernet og helsetjenesten.

Alle skolene i Norge arbeider med innføring av ny læreplan for grunnskolen som skal tas i bruk fra skoleåret 2020-21. I tillegg vil ny overordnet del av læreplanen gjelde fra 2020. Dette betyr at alle skoler må arbeide med forståelsen og implementeringen av disse i perioden. Det vil også være avgjørende at skoleområdet skaper sammenheng mellom dette arbeidet og innføringen av strategien Stein, saks, papir. I tillegg vil dette arbeidet styrkes ved Trondheim sin deltakelse i nasjonalt læringsmiljøprosjekt hvor skoler, barnehager og Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) arbeider sammen for å utvikle gode oppvekstmiljøer.

Kommunen er i ferd med å endre kursen i det spesialpedagogiske arbeidet i tråd med utredningen i Nordahl-utvalget. Ønsket om å søke en pilot for å kunne prøve ut deler av utredningen, bygger på målet om at barn som har behov for tilrettelagte tiltak, herunder spesialundervisning, får et pedagogisk og spesialpedagogisk tilbud av høy kvalitet og opplever økt inkludering i barnehage og skole.

Økt innbyggerinvolvering er også en viktig hovedprioritering. Dette med utgangspunkt i kommunens satsing på relasjonell velferd og trondheimsskolens arbeid med at elevenes stemme skal høres og bidra til å utvikle tjenestene gjennom samskaping.

Lovkrav om lærernorm er iverksatt i skolene i Trondheim.

8.2 Om området

59
enheter

21.755
elever

3.092
årsverk

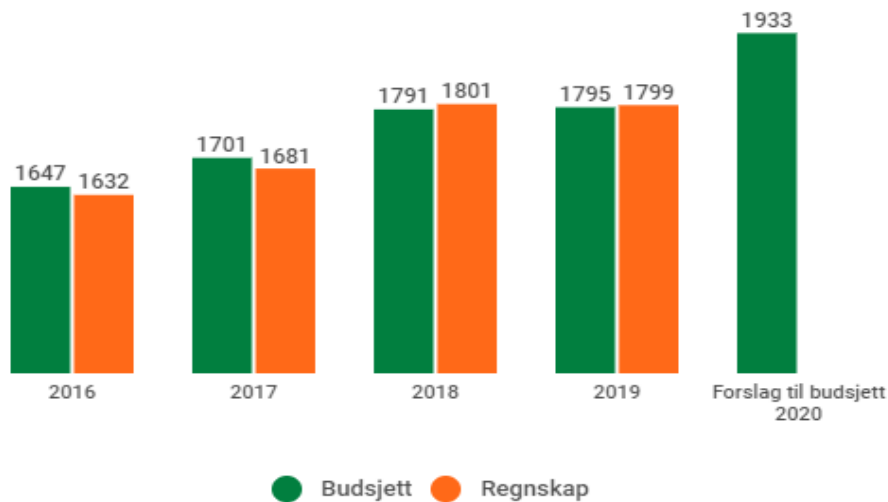

4.593
elever i kulturskolen

Økonomi og regnskap

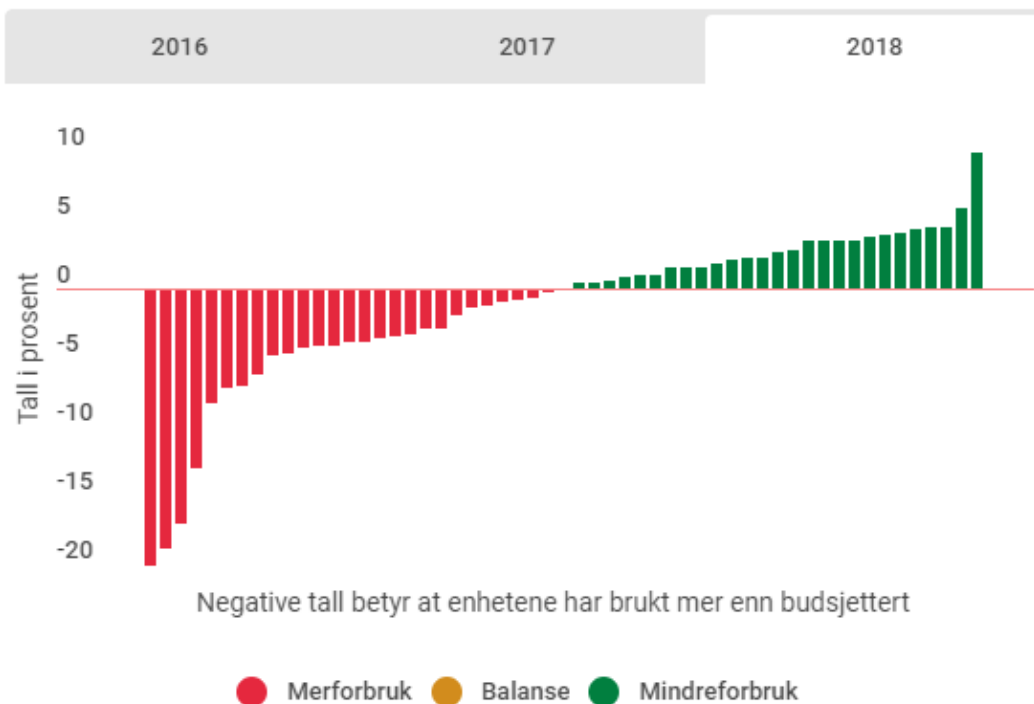
Figur 8.1 viser budsjett og regnskap for skole i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, samt Rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for skole for 2020. Perioden 2016-2019 viser kun gamle Trondheim, mens budsjett 2020 er sum for nye Trondheim kommune.

Figur 8-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Figur 8-2 viser spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2017.

Figur 8-2. Budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2018

Tabell 8-1. Nøkkeltall. Trondheim, Klæbu, ASSS 2018.

	Klæbu 2018	Trondheim 2018	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS, uten Oslo og Trondheim
<i>Prioritet</i>						
Netto driftsutgifter til grunnskolesektor, per innbygger 6-15 år (kr)	105 019	104 591	116 641	107 368	102 357	101 289
Netto driftsutgifter til kommunale kulturskoler per innbygger 6-15 år (kr)	3 808	2 598	1 047	1 727	2 493	2 023
<i>Produktivitet</i>						
Andel innbyggere i kommunal skolefritidsordning 6 til 9 år, i prosent	51,9	74,9	74,3	66,8	66,0	61,2
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1.-4.årstrinn (Gruppestørrelse 1)	12,4	12,9	14,7	13,3	13,0	13,1
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 5.-7.årstrinn (Gruppestørrelse 1)	14,3	14,3	15,0	14,8	14,3	14,4
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 8.-10.årstrinn (Gruppestørrelse 1)	15,5	15,4	16,1	16,3	15,7	15,4
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1.-10.årstrinn (Gruppestørrelse 2)	17,0	16,9	19,6	17,4	17,0	17,4
<i>Dekningsgrader</i>						
Andel elever med særskilt norskopplæring, i prosent	3,0	5,9	19,5	7,1	6,9	6,9
Andel elever som får spesialundervisning, i prosent	10,2	8,2	7,3	5,8	10,4	7,3
Andel timer spesialundervisning av antall lærertimer totalt	16,5	16,3	16,6	14,1	16,4	17,7
<i>Kvalitet</i>						
Gjennomsnittlig grunnskolepoeng (antall)	41,9	42,4	42,1	42,8	42,5	42,3
Elever på mestringsnivå 3-5, nasjonale prøver i lesing 8.trinn (prosent)	65,8	79,4	79,8	76,5	78,2	76,3
Elever på mestringsnivå 3-5, nasjonale prøver i regning 8.trinn (prosent)	69,6	72,3	76,1	71,0	77,0	72,9
Gjennomsnittlig gruppestørrelse, 1.-10.årstrinn (Gruppestørrelse 2)	17,0	16,9	19,6	17,4	17,0	17,4
<i>Ressursbruk per innbygger i forhold til beregnet utgiftsbehov (ikke korrigert for inntektsnivå) kroner</i>	-1015	-258	403	-228	-914	-857

Sykefravær

Ved skolene i Trondheim kommune var det et sykefravær på 9,7 prosent i første kvartal i 2019. Dette er en oppgang sammenlignet med samme kvartal i 2018, da sykefraværet var på 8,1 prosent. Selv om 2. kvartal viser en nedgang igjen til 7,9 prosent, er det fremdeles en oppgang fra 2. kvartal 2018 som var på 6,1 prosent.

Det arbeides systematisk med å redusere sykefraværet i Trondheim kommune. Helhetlig ledelse og innføring av avdelingsledelse har vært store satsingsområder i 2017 og 2018. Ledelsesskolen samler alle enheters lederteam i fem ulike samlinger. Nærledelse er et viktig stikkord.

Relevante lenker

- [Fagfornyelsen](#)
- [Strategi for sterke barnefellesskap - Stein, saks, papir](#)
- [Bærekraftsmål](#)
- [Rapport fra ekspertutvalget - Nordahl-utvalget](#)

8.3 Mål

Skole har et særlig ansvar for følgende delmål i Kommuneplanens samfunnsdel:

- 1.1 I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer
- 1.2: I 2020 er kompetanseutvikling og livslang læring en mulighet for alle
- 2.1: I 2020 er barn og unge aktive i miljøarbeidet og utviklingen av Trondheim som bysamfunn
- 3.1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid

Følgende bærekraftsmål har betydning for skoleområdet:

 <p>3 GOD HELSE</p>	<p>Mål 3 God helse</p> <p>Skolen skal gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg. Skolen skal også utvikle inkluderende fellesskap som fremmer helse, trivsel og læring for alle.</p>
 <p>4 GOD UTDANNING</p>	<p>Mål 4 God utdanning</p> <p>Elevene skal utvikle kunnskap, ferdigheter og holdninger for å kunne mestre sine liv og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. De skal få utfolde skaperglede, engasjement og utforskertrang.</p>
 <p>10 MINDRE ULIKHET</p>	<p>Mål 10 Mindre ulikheter</p> <p>Skolen skal arbeide for at alle har en plass i fellesskapet med likeverdig tilbud og de samme mulighetene.</p>
 <p>11 BÆREKRAFTIGE BYER OG SAMFUNN</p>	<p>Mål 11 Bærekraftige byer</p> <p>Bærekraftig utvikling er et tverrfaglig tema i skolen som skal legge til rette for at elevene kan forstå grunnleggende dilemmaer og utviklingstrekk i samfunnet, og hvordan de kan håndteres. Bærekraftig utvikling handler om å verne om livet på jorda og å ta vare på behovene til mennesker som lever i dag, uten å ødelegge framtidige generasjoners muligheter til å dekke sine behov. En bærekraftig utvikling bygger på forståelsen av sammenhengen mellom sosiale, økonomiske og miljømessige forhold.</p>
 <p>12 ANSVARLIG FORBRUK OG PRODUKSJON</p>	<p>Mål 12 Ansvarlig forbruk og produksjon</p> <p>Det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling skal gi elevene kompetanse som gjør dem i stand til å ta ansvarlige valg og handle etisk og miljøbevisst.</p>

17 SAMARBEID
FOR Å NÅ MÅLENE**Mål 17 Samarbeid for å nå målene**

Kommune 3.0 forutsetter forståelse og interesse for andre aktørers intensjoner og ressurser, og ikke minst vilje til sammen å skape gode vilkår for barne- og voksenfelleskap i Trondheim. Skolene skal på samme måte som andre enheter i kommunen initiere og legge til rette for at alles stemmer blir hørt og lyttet til.

8.4 Periodemålene i enhetsavtalen er felles for skole, barnehage og Barne- og familietjenesten (BFT).

1. Barn og unge har fremragende kompetanse sosialt, språklig og faglig

Lesing, skrivning og muntlige ferdigheter er sammen med regning og digitale ferdigheter, en del av den faglige kompetansen og nødvendige redskaper i læring og utvikling av faglig forståelse. De er viktige for utviklingen av elevenes identitet og sosiale relasjoner, og for det å kunne delta i utdanning, arbeid og samfunnsliv.

Flerspråklige barn i trondheimsskolen får opplæring i morsmål (1.-3. trinn) og tospråklig fagopplæring (4.-10. trinn). Trondheim kommune tilbyr opplæring i samisk til samiske elever som ønsker det. Undervisningen foregår på nærskolen med egen lærer i sørsamisk og med fjernundervisning på nett i nordsamisk.

Realfaglig kunnskap og ferdigheter er avgjørende for å kunne forstå, delta og bidra med å skape det fremtidige samfunnet. Barn og unge er aktører i nyskaping, utvikling og forvaltning av morgendagens samfunn. Høy kompetanse i realfag og digital teknologi er nødvendig for å møte dagens og fremtidige utfordringer innenfor næringsliv, miljø, helse og digital infrastruktur. Praktiske og varierte læringsarenaer beriker elevers muligheter til å oppleve motivasjon, mestring og utvikling av eget potensial.

De nasjonale satsningene realfagskommune og språkkommune avsluttes i 2019. Satsning på realfag og språk videreføres i fagfornyelsen og den desentraliserte ordningen for kompetanseheving. Den desentraliserte ordningen for kompetanseheving omfatter i Trondheimsregionen kommunene Malvik, Klæbu og Trondheim.

IKT i trondheimsskolen avsluttes som prosjekt i 2019, men det viktige arbeidet videreføres gjennom en arbeidsgruppe satt sammen av deltakerne fra prosjektet på tvers av enheter og virksomhetsområder. Tidligere rapport og tiltak sammen med Stein, saks, papir og ny læreplan, vil være styrende for fremtidig utvikling av digital praksis i skolen.

Science Camp, sommerskole med tilbud innen realfag og kultur, er en arena der elever på tvers av nærskolene møtes til dybdelæring gjennom felles interesser og engasjement. Hvert 2. år kan kommunens Science Camp være nært knyttet sammen med NTNUs nye vitenskapsfestival.

Kulturskolen gir elever mulighet til å lære og utvikle sine ferdigheter gjennom et bredt utvalg av ulike uttrykksformer innen musikk, kunst og kultur. Skolen opplever stor pågang fra barn og unge som ønsker å bli med, og mange står på venteliste.

Det er vedtatt ny kulturskoleplan og felles satsing på de praktiske og estetiske fagene, Kulturdag, er i gang. Flere skoler deltar i dette, og flere har meldt interesse for oppstart høsten 2020.

Andelen elever som får vedtak om spesialundervisning i Trondheim kommune har økt de siste to årene, men totalen er fremdeles noe under nasjonalt snitt.

Det er forskjell mellom skoler når det gjelder andel elever med enkeltvedtak. Grunnskolestatistikk (tall fra Grunnskolens Informasjonssystem) viser at det også er store variasjoner i hvilket personell skoler

velger å bruke. Flere elever får spesialundervisning i klassen, og dermed får færre elever den utenfor fellesskapet.

Oppfølging av Nordahl-utvalgets rapport Inkluderende fellesskap for barn og unge skal prioriteres, og arbeidet med sammenhengen mellom tjenestene innenfor oppvekst vil videreføres.

Kartleggingsprøvene viser at mange elever strever med grunnleggende ferdighet i regning. Det er stor variasjon mellom skoler i lesing, selv om nivået for kommunen er godt. Andel barn under kritisk grense i regning øker. Det er ikke en sammenheng mellom sosioøkonomiske utfordringer og variasjonen mellom skolene.

Det er derfor viktig for Trondheim kommune at skolene arbeider systematisk for utvikling av alle elevers læringsforløp og iverksetter egnede tiltak til rett tid. Ny overgangsplan barnehage-skole/SFO skal realiseres, og overgangsplan barneskole-ungdomsskole skal ferdigstilles.

Arbeidet med grunnleggende ferdigheter og vurdering for læring berører kjerneområdet i skolen – elevens læringsutbytte. Det er en nær sammenheng mellom underveisvurdering og arbeidet med grunnleggende ferdigheter. Formålet med vurdering er å fremme elevens læring og utvikling. Et godt vurderingsarbeid involverer hver elev i det å finne ståsted, mål og ønsker, noe som fører til økt faglig og sosialt læringsutbytte for alle elever.

Indikatorer for målet

- Skolene har systematikk i arbeidet med skolebasert vurdering på området som har med grunnleggende ferdigheter som regning, skriving, lesing, muntlig og IKT å gjøre.
- Utvikling og resultater følges opp gjennom jevnlig lærings- og utviklingsdialoger mellom elever og ansatte.
- Alle elever opplever progresjon og mestring i sitt faglige arbeid og får utnyttet sitt potensial faglig og sosialt.
- Andelen elever som fullfører det 13-årige skoleløpet øker fra 74,1 prosent i 2017 til 78 prosent innen 2020.
- Andelen elever som går ut av grunnskolen med mindre enn 30 grunnskolepoeng reduseres fra sju prosent i 2017-18 til fem prosent innen skoleåret 2021-22.
- Guttenes gjennomsnittlige grunnskolepoeng øker til jentenes nivå innen skoleåret 2021-22.
- Alle elever som ligger under kritisk grense på kartleggingsprøver på 1.-3.trinn, skal følges opp gjennom målrettede tiltak, og andelen skal reduseres til under 20 prosent.
- Elevenes resultater på kartleggingsprøven i digitale ferdigheter følges opp gjennom målrettede tiltak knyttet til bruk av digitale verktøy i opplæringen.

2. Barn og unges oppvekstmiljø er alle voksnes ansvar

Målet for den kommende perioden skal gjelde mer enn skole/læringsmiljø. Dette gjelder alle som både jobber med og er rundt barn og unge. Trondheim kommune ønsker å dreie blikket fra individ til gruppe, kultur og samfunn. For å kunne skape et godt oppvekstmiljø for barn og unge, må voksne på alle arenaer ta ansvar. Kjernekomponentene handler om å utvide samarbeidet og koordinere tjenester og tilbudene som gis. Sammen med barn, unge, foresatte, frivilligheten, næringslivet og forskning, vil kommunen bygge kompetanse og sterke barnefellesskap jf. strategien Stein, saks, papir. Skolene skal jobbe for å gi foresatte en bedre mulighet til å involvere seg og ta sitt ansvar for eget barn og fellesskapet. Vi vil flytte fokus fra individ mer over på system og på individ i et system for skoler og BFT.

Læringsmiljøprosjektet i regi av Utdanningsdirektoratet med fire skoler, fire barnehager og PPT, vil videreføres etter 2020, gjennom spredning til flere enheter innen sektoren. Det er etablert nettverk for å realisere dette og knytte prosjektet sammen med strategien Stein, saks, papir.

Indikatorer for målet

- Elever opplever støtte, oppmuntring og interesse fra hjemmet, og skolen opplever at foreldre tar ansvar for skolemiljøet.

- Skolen følger kommunens system for skolemiljø ved elevfravær og opplæringslovens kapittel 9A
- Skolen bidrar til nettverksbygging med foreldre og nærmiljø.
- Elevundersøkelsen viser at foreldre involverer seg i skolearbeidet.
- Nedgangen i elevfravær fortsetter, andel elever med fravær over 20 prosent reduseres
- Antall henvendelser til Fylkesmannen vedr opplæringslovens kapittel 9A-saker viser nedgang.
- Alle skoler møter meldinger om brudd på retten til et trygt psykososialt miljø med god forvaltningspraksis.
- Alle skoler skal iverksette tiltak som stimulerer til utforskende, praktiske og varierte arbeidsmåter.

3. Barn og unge er unike og hører til i samme fellesskap

Opplevelsen av å tilhøre et fellesskap er en forutsetning for et godt liv og god helse. Kartlegginger og undersøkelser i kommunen viser at ikke alle elever har denne opplevelsen. Kjernekomponentene i det videre arbeidet dreier seg om å jobbe med holdninger som inkluderer og raushet for forskjellighet. Tilbudene og tiltakene må ha som formål å skape tilhørighet i et fellesskap.

Trondheim kommune har i perioden frem til 2016 hatt nedgang i elever med vedtak om spesialundervisning, mens det i de to siste årene har vært en økning igjen. I tillegg melder skoler og BFT om en økende tendens av barn med utfordrende atferdsuttrykk og etterspørsel etter andre typer og alternative opplæringstilbud. Vi trenger derfor å utvikle gode tilbud for elever som i en periode trenger variasjon og om en alternativ læringsarena.

For å møte disse barna, fordrer det voksne med særskilt kompetanse ut over det en lærer får i sin grunnutdanning. Det krever også god samhandling mellom alle tjenester rundt barn og deres familier.

Språk er en vesentlig del av identitet og identitetsutvikling. Felles språk styrker tilhørigheten til et fellesskap. Samtidig som skolen vektlegger at alle barn i skolen skal lære å lese, skrive og snakke norsk, er det vesentlig at de også får opplæring i eget morsmål og er i fellesskap med andre barn som snakker samme språk. Dette er viktig fordi språk læres best i fellesskap, og fordi et velutviklet morsmål har betydning for læring i øvrige fag i skolen, både på kort og lang sikt.

God bruk av digitale verktøy kan fremme både sosial og faglig læring, og virke inkluderende, gjennom blant samskriving, spillbaserte læring og kommunikasjons- og produksjonsverktøy.

Indikatorer for målet

- Alle elever uttrykker opplevd tilhørighet og trivsel.
- All undervisning skal foregå i et sosialt fellesskap med andre elever.
- Alle elever får tilpasset opplæring innenfor det ordinære opplæringstilbudet.
- Alle elever har mulighet til medvirkning.
- Elevundersøkelsen viser at alle elever involveres i vurderingsarbeidet og melder at opplæringen er i tråd med prinsippene i vurdering for læring. Indeksen vurdering for læring viser en framgang til 3,7 (vår 2018).
- Alle skolene har en praksis som er i tråd med den nye håndboka for spesialundervisning.
- Spesialundervisning gis bare til elever som ikke har tilfredsstillende utbytte av det ordinære tilbudet.
- Spesialundervisning gis som hovedregel i fellesskap med andre elever.
- Andelen elever som har spesialundervisning viser nedgang.

4. Vi er ett felles lag som møter barn og unge med kjærlighet, respekt og kompetanse

Det er særdeles avgjørende at ulike tjenester er samordnet i den hjelpen foresatte og deres barn trenger. Flere skoler og foresatte gir uttrykk for utfordringer i møte med mange tjenester og at dette oppleves som uoversiktlig. For å ivareta barn og unges behov, vil det derfor være viktig å arbeide for en bedre koordinering og tilgjengelig flerfaglig kompetanse. Det er også behov for et bredere felles kunnskapsgrunnlag og samarbeidsrutiner knyttet til å kunne tilby et likeverdig tilbud basert på respekt og kjærlighet i deres yrkesutøvelse. Det er nødvendig med en presisering av at fagpersoner også skal vise kjærlighet i en profesjonell dimensjon. Gode overganger i opplæringsløpet og god oppfølging vil forebygge utenforskap og sikre helhet og sammenheng i tilbudene.

Trondheim kommune tilbyr veiledning til nyutdannede nytilsatte lærere i kommunen det første året som ansatt. Dette bidrar til å redusere turnover og styrke kompetansen i møte med barn og unge, i tråd med Trondheim kommunes verdier og prinsipper.

Det satses også på å bygge sterke voksenfellesskap og gode lederteam. I 2019 og fremover arrangeres heldag med samtlige nye lederteam, med fokus på forventninger til teamene og ledelse.

Indikatorer for målet

- Alle elever opplever gode relasjoner og får støtte og utfordringer fra skolens ansatte.
- Alle barn opplever godt planlagte overganger mellom barnehage-skole, barneskole-ungdomsskole og ungdomsskole-videregående.
- Foreldre er fornøyd med den hjelp og støtte de får fra Trondheim kommune og møter koordinerte tjenester.
- Flerfaglig kompetanse er tilgjengelig når det trengs veiledning til foresatte og/eller skole, og hjelpetilbudene er kjent for alle ansatte. Foreldreundersøkelsen viser at foresatte er fornøyd med kommunikasjonen mellom hjem og skole, herunder med felles foreldremøter, foreldremøter på trinn og utviklingssamtaler.
- Foresatte er engasjert i elevenes skolearbeid, foreldrefellesskapet og i skolens brukerutvalg.
- Meldeboka er den primære kommunikasjonskanalen for skriftlig kommunikasjon mellom skole og hjem.
- Samarbeidet skole-hjem forsterkes rundt elever som viser faglige eller atferdsmessige vansker.
- Alle ansatte i skole kjenner til og overholder meldeplikten til barnevernet.
- Alle enheter følger samarbeidsavtalen mellom skolen og skolehelsetjenesten.

5. Universitetskommune

Innenfor skole samarbeider kommunen med NTNU, Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap og Fakultet for medisin og helsevitenskap. I tillegg kommer samarbeid med de nasjonale sentrene for matematikk, skriving og naturfag og skolelaboratoriet. Samarbeidet er knyttet til ulike forsknings- og satsingsområder i skolen, for eksempel Trondheim som realfagskommune og språkkommune.

Skolen er mottaker av kandidater, både i praksisstudier og nyutdannede, fra mange utdanninger ved NTNU; helsesykepleiere, vernepleiere, barnevernspedagoger, spesialpedagoger etc. i tillegg til lærere. Vi ønsker å satse flerfaglig også i skolen.

Kommunen har inngått et samarbeid med Institutt for lærerutdanning ved NTNU. Gjennom prosjektet DiGiLU - digitalisering av grunnskolelærerutdanningen 2018-2022 - ligger en gjensidig forpliktelse mellom universitet og kommune for forskning, samskaping og erfaringsdeling, relatert til digital kompetanseutvikling og læring. Et videreutdanningstilbud til lærere innen profesjonsfaglig digital kompetanse på mellomtrinnet, er på plass fra 2019.

I 2015 startet kommunen og NTNU i samarbeid med Sør-Trøndelag fylkeskommune opp universitetsskoleprosjektet der to av kommunens skoler er med. Målet er å utvikle kunnskap om hvordan man kan styrke elevenes motivasjon og læring ved å gjøre forsøk med nyskapende undervisning innenfor trygge rammer. I tillegg skal det styrke skolens evne til å utvikle seg systematisk og forbedre lærernes kompetanse. Lærerutdanningen skal styrkes gjennom større integrering av disiplin-fag, profesjonsfag og praksis, og det skal drives forskning og utviklingsarbeid både i skolene og i lærerutdanningen.

Indikatorer for målet

- Alle enheter driver systematisk utviklingsarbeid med basis i felles refleksjon og relevant forskning/teori.
- Alle skoler er praksisskoler og profesjonsutdannere, og har lærere med relevant, formell kompetanse som veiledere.
- Trondheimsskolen samarbeider med universitet om masterprosjektene til lærerstudentene og er premissleverandør for områder masterstudentene skal forske på.

8.5 Driftsbudsjett

Hovedsatsingen innenfor driftsbudsjettet på skole er flere elever skal få til tilbud innenfor rammen av den ordinær undervisningen. Det satser på en styrking av tilbudet i ordinær undervisning gjennom en kommunal fullfinansiering av lærernormen.

Forslag til driftsbudsjett for 2020-2023

Tabell 8-2 viser Rådmannens forslag til netto driftsramme for område skole i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring sammenlignet med vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune). Tabell 8-3 viser Rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 8-2 Budsjettramme og rammeendring skole. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	1883,0	1883,0	1883,0	1883,0
Pris- og lønnskompensasjon	45,4	45,4	45,4	45,4
Oppgaveendringer	8,4	8,4	4,6	4,6
Korrigert budsjett	1936,8	1936,8	1933,0	1933,0
Befolkningsvekst	10,0	14,1	18,3	18,5
Annen rammeendring	-13,1	-25,2	-37,9	-37,9
Forslag til netto driftsramme	1933,6	1925,7	1913,4	1913,6
Reell rammeendring	-3,1	-11,1	-19,6	-19,4

Tabell 8-3 Tiltak i skole. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Opprettholdelse av standard	01. Flere elever i Trondheimsskolen	10,0	14,1	18,3	18,5
	02. Redusert antall flyktninger	-4,4	-5,7	-8,7	-8,7
	03. Harmonisering av tjenestetilbud	-2,0	-5,0	-5,0	-5,0
	04. Økte strømutfgifter	3,2	3,2	3,2	3,2
Endringer i tjenestetilbudet		0	0	0	0
	05 En time mindre matematikkundervisning på 4. trinn	-2,8	-6,2	-6,2	-6,2
	06. Opptrapping av lærernormen	19,0	19,0	19,0	19,0
	07. Økte utgifter byomfattende tilbud hørsel	4,5	4,5	4,5	4,5
	08. Reversere tilskudd to stillinger Ungt Entreprenørskap	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8
	09. Betaling for rettighetsbelagt innhold (Norwaco)	0,7	0,7	0,7	0,7
	10. Vitenfestival/sommerskole	-2,3	-2,3	-2,3	-2,3
	11 Flatere profil på sosioøkonomiske midler	-8,9	-8,9	-12	-12,6
	12 Redusert bruk av andre yrkesgrupper	-1,7	-5,1	-7,9	-8,4

	13 Reduserte kostnader til prosjekter	-5,5	-5,5	-5,5	-5,5
	14 Tilrettelegging innenfor ordinær undervisning	-6,9	-8,9	-13,4	-14
	15. Lønnsglidning videreutdanning	2,2	5,4	7,1	8,8
Endringer i gebyrer/brukerbetaling	16. Avvikle søskenmoderasjon i den nye kommunen	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
Effektiviseringstiltak	17. Gevinstrealisering ved sammenslåing	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8
	18. Konsulentbruk/innkjøp	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
	19. Vikarbruk i skole	-3	-3	-3	-3
	20 Reduserte kostnader administrasjon	-2,8	-5	-6	-6
Sluttsum		-3,1	-11,1	-19,6	-19,4

01. Flere elever i trondheimsskolen

Etter flere år med høy vekst i elevtallet, blir det en lavere vekst i antall elever i planperioden. Det forventes ingen vekst i elevtallet i 2024.

02. Redusert antall flyktninger

Som følge av lavere bosetting av flyktninger, blir det mindre behov for plasser i mottaksskoler i perioden.

03. Harmonisering av tjenestetilbud

I forbindelse med kommunesammenslåingen har Rådmannen gjennomgått ressursbruken på de ulike tjenesteområdene. Innenfor skoleområdet vil en harmonisering av ressursbruken på nivå med Trondheim kommune, gi en besparelse på 2 millioner kroner i 2020 og 5 millioner kroner utover i planperioden.

04. Økte strømutfgifter

I budsjett 2018 ble det lagt inn 3,2 millioner kroner (estimert) i sparte strømutfgifter på skoleområdet. Det viser seg at skolene har klart å ta ned strømforbruket, men prisene har økt såpass mye at området ikke har oppnådd en økonomisk besparelse.

05. En time mindre matematikkundervisning på 4. trinn

I budsjett 2016 ble det lagt inn en time ekstra matematikkundervisning på 4. trinn fra høsten 2016 for å styrke satsingen på realfag. Dette er undervisning utover minimumskravet i grunnskolen. I forbindelse med kostnadsøkninger med blant annet lærernormen finner ikke Rådmannen rom i budsjettet til å opprettholde dette tilbudet og foreslår en avvikling av dette fra og med høsten 2020.

06. Opptrapping av lærernormen

Lærernormen ble innført fra og med høsten 2018. Da var normen 16 elever per lærer på 1-4 trinn og 21 elever per lærer fra 5-10 trinn. Fra og med høsten 2019 ble normen 15 elever per lærer på 1-4 trinn og 20 elever per lærer fra 5-10 trinn. Kostnaden for innføring av normen i trondheimsskolen er anslått til rundt 68 millioner kroner. Trondheim og Klæbu kommune har tilsammen mottatt 51 millioner kroner fra staten og mangler derfor 19 millioner kroner. Rådmannen legger inn disse midlene på skoleområdet slik at lærernormen er fullfinansiert.

07. Økte utgifter byomfattende tilbud hørsel

A.C. Møller skole ble overtatt fra staten 1. juli 2017 og er en avdeling ved Kolstad barneskole. Fra og med 2020 må kommunen finansiere hele tilbudet, og det er derfor behov for å legge inn økte driftsmidler. Tidligere har staten finansiert deler av driften. Ressurssenteret er landsomfattende og vil tilby tjenester til alle landets kommuner som trenger spesialkompetanse på hørsel.

08. Reversere tilskudd to stillinger Ungt Entreprenørskap

I forbindelse med budsjettvedtaket 2019 ble det lagt inn ekstra midler til to stillinger i Ungt Entreprenørskap finansiert med delårseffekt i 2019. I forbindelse med kostnadsøkninger med blant annet lærernormen, finner ikke Rådmannen rom i budsjettet for å opprettholde dette tilbudet, og foreslår en avvikling fra og med januar 2020. Ungt Entreprenørskap får i dag en overføring fra Trondheims regionen på 1,1 millioner kroner der skoleområdet bidrar med 200 000 kr. Denne overføringen blir ikke berørt av dette forslaget.

09. Betaling for rettighetsbelagt innhold (Norwaco)

Norwaco er et bindeledd mellom skapere og brukere av kultur og underholdning innen TV, film og musikk. Det er inngått en avtale om betaling av 700 000 kroner per år for å bruke rettighetsbasert innhold i trondheimsskolen.

10. Vitenfestival/sommerskole

I forbindelse med budsjettvedtaket 2019 ble det lagt 2,3 millioner kroner til Vitenfestival/sommerskole. Midlene ble kun bevilget i 2019, og midlene trekkes derfor ut av planen i 2020-2023.

11. Flatere profil på sosioøkonomiske midler

Alle skolene i Trondheim får sosioøkonomiske midler. Dette er midler for å kompensere for levekårsutfordringer. Områder der foreldrene har lav utdanning, lav inntekt eller områder med mange innvandrere, får ekstra midler slik at skolen kan bidra med en økt innsats for å utjevne forskjeller. De siste års data viser imidlertid at Trondheim kun har tolv skoler som ligger under landsgjennomsnittet når levekårsutfordringer beregnes. Trondheim som by har ikke store utfordringer med levekår. Rådmannen mener derfor at det er fornuftig å legge inn en flat profil på de sosioøkonomiske midlene til skolene som ligger bedre an enn landsgjennomsnittet, og legge inn ekstra midler til de skolene som ligger betydelig under landsgjennomsnittet.

12. Redusert bruk av andre yrkesgrupper

Trondheim kommune budsjetterer i 2019 med 207 millioner kroner til spesialundervisning for elever som har store behov. Dette utgjør rundt to prosent av elevene. Det er en høy voksentetthet på disse tiltakene og høy bruk av andre yrkesgrupper. Rådmannen mener det er nødvendig å redusere bemanningen på tilbudene. Høyere lærertetthet i ordinær undervisning kan legge til rette for at det blir behov for noe mindre ressurser til elever med store behov.

13. Reduserte kostnader til prosjekter

Det ligger inne en del kommunale prosjekter som er knyttet opp mot innovasjon og utvikling på skoleområdet. De senere årene har kommunen mottatt en betydelig andel statlige midler, og rådmannen finner grunnlag for å redusere noe på kommunale prosjekter.

14. Tilrettelegging innenfor ordinær undervisning

I forbindelse med innføring av lærernormen er det blitt færre elever per lærer i trondheimsskolen. Rådmannen mener dette gir bedre muligheter til å tilrettelegge undervisningen innenfor rammene av ordinær undervisning. Rådmannen foreslår derfor en reduksjon av budsjettet som i dag går til spesialundervisning.

15. Lønnsglidning videreutdanning

Statens og kommunens satsing på videreutdanning av lærere gir bedre kvalifiserte lærere med høyere lønn. Rådmannen setter normalt sett ikke av ekstra midler til lønnsglidning. Ansatte som får mer erfaring og kompetanse får også mer lønn, noe det er naturlig å ta hensyn til når personalkabalen i virksomheten legges. Etter innføring av lærernormen ser Rådmannen det som nødvendig å kompensere lønnsglidning som følge av videreutdanning fra og med 2020. Lønnsglidningen for tidligere år blir ikke kompensert.

16. Avvikle søskenmoderasjon i den nye kommunen

Klæbu kommune har i dag en ordning med søskenmoderasjon i SFO. Her får husstanden 30 prosent moderasjon fra barn nummer to i SFO. Trondheim kommune hadde søskenmoderasjon i SFO frem til høsten 2016 da den ble avviklet. Denne moderasjonen gjaldt også mellom barnehage og SFO. En innføring av søskenmoderasjon i Trondheim etter Klæbus modell ville gitt om lag 10 millioner kroner i reduserte inntekter. Avvikling av søskenmoderasjon i Klæbu kommune vil gi 0,5 millioner kroner i økte inntekter. I forbindelse med kommunesammenslåingen foreslår Rådmannen at det ikke gis søskenmoderasjon i den nye kommunen. Det vil fortsatt være mulig å søke om moderasjon basert på husstandens økonomi.

17. Gevinstrealisering ved sammenslåing

Som følge av sammenslåing av kulturskolene i de to kommunene blir det behov for ett mindre lederårsverk.

18. Konsulentbruk/innkjøp

I forbindelse med budsjettvedtaket 2019 ble det lagt inn et kutt på skoleområdet på konsulentbruk med helårsvirkning i 2020.

19. Vikarbruk i skole

I forbindelse med budsjettvedtaket 2019 ble det lagt inn et kutt på vikarbruk i skolen. Kuttet på 3 millioner kroner er helårseffekten av kuttet som til sammen var på 11,8 millioner kroner.

20 Reduserte kostnader administrasjon

Det budsjetteres i dag med rundt 150 millioner kroner til administrasjon og ledelse i trondheimsskolen. Rådmannen mener det er viktig at kommunens 59 skoler samarbeider på tvers og ser på muligheter for å dele på personalressurser og oppgaver som kan løses i fellesskap mellom skolene. Rådmannen legger inn et effektiviseringskrav på administrasjon.

8.6 Investeringsbudsjett

Investeringer knyttet til skoleanlegg har stor betydning for utviklingen av Trondheim kommune. Sterk elevtallsvekst har de siste årene bidratt til at mange skoler har fått eller er i ferd med å få flere elever enn det er kapasitet til. Det har derfor vært nødvendig å begrense eller stoppe byggingen av nye boliger i flere bydeler, noe som har resultert i at mange utbyggere har fått avslag på sine byggesøknader.

Kommunens tilgjengelige investeringsramme begrenser hvilke tiltak det er mulig å gjennomføre, samtidig som mye av rammen er bundet opp i allerede påbegynte prosjekter. I [sak 83/19, Forslag til prioritert investeringsrekkefølge for skoleanlegg 2019-2035 \(revidert sak\)](#), vedtok bystyret rekkefølgen på tolv skoleprosjekter som følger etter allerede besluttede prosjekter. Tiltak som løser betydelige utfordringer knyttet til fysisk lærings- og/eller arbeidsmiljø, enten ut fra teknisk tilstand eller vedvarende for høyt elevtall, ble prioritert.

8.7 Forutsetninger for perioden 2020-2023

Følgende forutsetninger ligger til grunn for arbeidet med investeringsbudsjettet:

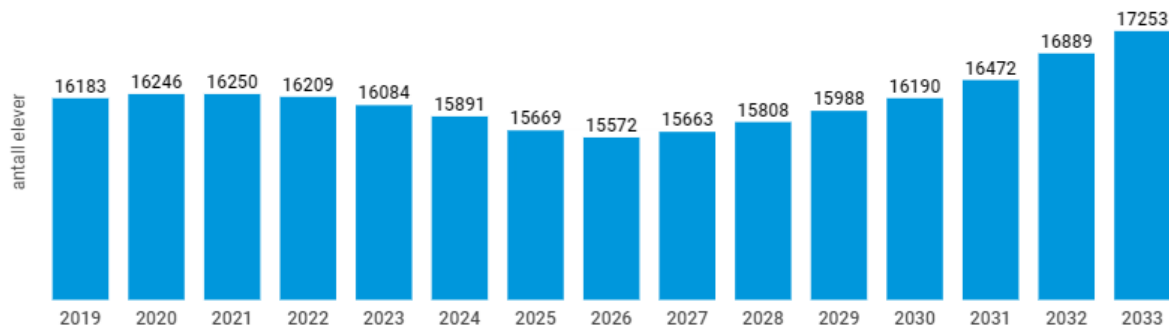
- Elevtallsprognoser fra mars 2019 (TR2018M_T2019) for Trondheim og Klæbu
- Vedtatt handlings- og økonomiplan og bystyrets føringer i enkeltsaker
- Vedtatt investeringsrekkefølge for skoleanlegg 2019-2035
- Vedtatt funksjons- og arealprogram for kommunale skoleanlegg i Trondheim

Der investeringsrammen ikke er vedtatt av bystyret, beregnes kostnadene ut fra forventet arealbehov og kostnad per kvadratmeter. Endelige kostnader påvirkes av bystyrets vedtak, blant annet om tilleggfunksjoner som idrettshall, 7'er bane, nærmiljøfunksjoner med mer.

8.8 Elevtallsutvikling i trondheimsskolen

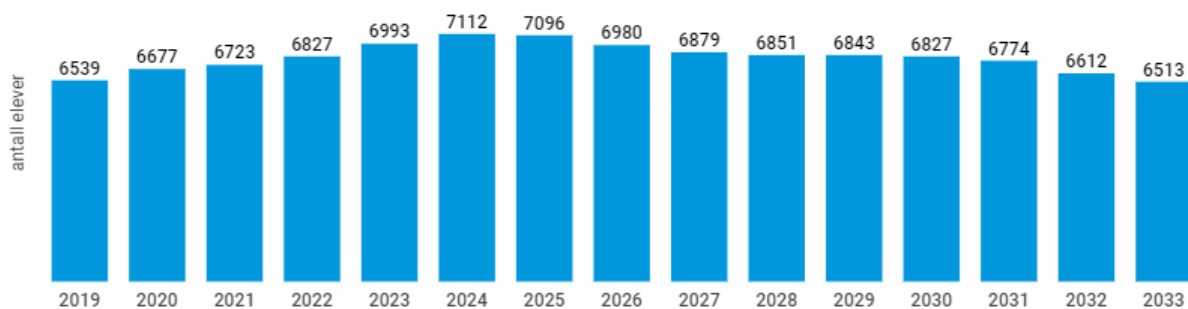
Ved årsskiftet var det 22 722 innbyggere i aldersgruppen 6-15 år i Trondheim og Klæbu. Vel 95 prosent av disse går i kommunale grunnskoler. Siden 2010 har aldersgruppen økt med 1901 barn og unge.

Figur 8-3. Forventet elevtallsutvikling på barnetrinnet, aldersgruppen 6-12 år pr 1.januar.

I økonomiplanperioden (fra inneværende år og frem til 1.1.2024) forventes på barnetrinnet en nedgang med 355 barn. Etter en bunn i 2026 øker barnetallet igjen og forventes å passere 17 000 barn i løpet av 2032. Prognosene er mest sikre frem til 2025, fordi de baseres på barn som allerede er født.

Figur 8-4. Forventet elevtallsutvikling på ungdomstrinnet, aldersgruppen 13-15 år pr 1.1.

I økonomiplanperioden forventes på ungdomstrinnet en økning med 573 unge. Etter en topp i 2024 forventes antallet å gå noe ned til i overkant av 6500 i 2033. Prognosene er mest sikre frem til 2030, fordi de baseres på barn som allerede er født.

Elevtallet endrer seg ikke likt i hele byen. Dette er spesielt krevende i skolekretser der elevtallet øker, uten at det er tilstrekkelig skolekapasitet. Dette gjelder for eksempel øst i Trondheim, der det er behov for nye barne- og ungdomsskoler, og i områdene Tiller og Heimdal der kapasiteten ved eksisterende skoler må økes.

8.9 Investeringer i perioden 2020-2023

Okstad, Ranheim, Huseby barneskole, Huseby ungdomsskole, Lilleby og Stabbursmoen foreslås sluttfinansiert i perioden, mens det ved utgangen av perioden vil gjenstå å finansiere mindre kostnader på Nidarvoll og Sunnland i 2024. Samlet øker disse tiltakene kommunens skolekapasitet med 584 elevplasser; 587 på barnetrinnet og -3 på ungdomstrinnet. Det siste skyldes en omdisponering av 100 plasser ved Stabbursmoen skole fra ungdoms- til barnetrinnet, jf. den bestilte saken om avvikling av ungdomstrinnet.

Fordi det økonomiske handlingsrommet er så begrenset i planperioden, er det ikke foreslått å sette av midler til oppstart av Granås ungdomsskole, Lilleby/Lade/Ringve ungdomsskole eller Åsheim barneskole, slik bystyret vedtok i [sak 83/19](#), *Forslag til prioritert investeringsrekkefølge for skoleanlegg 2019-2035 (revidert sak)*.

Tabell 8-4 Investeringer i skole i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2020	2021	2022	2023
01. Okstad skole	108,8	99,9	8,9	8,9	0,0	0,0	0,0
02. Ranheim skole	46,3	20,0	26,3	25,1	1,0	0,0	0,0
03. Huseby barneskole/Huseby ungdomsskole	586,5	221,0	365,5	283,0	80,5	2,0	0,0
04. Lilleby skole	80,0	11,0	69,0	29,0	39,0	1,0	0,0
05. Nidarvoll skole/Sunnland skole	629,5	13,9	615,6	32,8	93,3	357,7	128,7
06. Stabbursmoen skole	160,0	0,0	160,0	13,0	67,0	67,0	13,0
07. Mindre investeringer skole	162,0	0,0	162,0	48,0	38,0	38,0	38,0
Sluttsum	1773,1	365,8	1407,3	439,8	318,8	465,7	179,7

Tabell 8-5 Finansiering for investeringsprosjektene for skole i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	369,6	267,9	391,3	151,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	70,2	50,9	74,4	28,7
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	439,8	318,8	465,7	179,7

Okstad skole

Bystyret vedtok i [sak 98/18](#), *Okstad skole - Investeringsramme for skoleanlegg*, den økonomiske rammen for utvidelse av Okstad skole. Skolen utvides for elever på 5.-7. trinn og vil dermed i fremtiden ha elever på 1.-7. trinn. Prosjektet ferdigstilles til skolestart i 2020, og Rådmannen foreslår 8,9 millioner kroner i sluttbevilgning i 2020.

Ranheim skole

Bystyret vedtok i [sak 49/19](#), *Ranheim skole kapasitetsutvidelse - investeringsvedtak*, den økonomiske rammen for utvidelsen av Ranheim skole. Et tilbygg øker skolens kapasitet til 700 elever. Prosjektet ferdigstilles til skolestart i 2020 og Rådmannen foreslår å bevilge 25,1 millioner kroner i 2020.

Huseby barneskole/Huseby ungdomsskole

Bystyret vedtok i [sak 215/18](#), *Huseby barneskole og Huseby ungdomsskole - investeringsbeslutning for skoleanlegg*, den økonomiske rammen for Huseby barneskole og Huseby ungdomsskole. Barneskolen bygges for fire paralleller med en liten idrettshall og ungdomsskolen for seks paralleller. Anlegget tilrettelegges som kulturskolesenter. Innenfor arealet som følger av dimensjoneringen, tilrettelegges det for et ressurscenter for hørsel og tegnspråk og to avdelinger til minoritetsspråklige elever. Prosjektet ferdigstilles til skolestart i 2021 og Rådmannen foreslår å bevilge 283 millioner kroner i 2020.

Lilleby skole

I [sak 83/19](#), *Forslag til prioritert investeringsrekkefølge for skoleanlegg 2019-2035 (revidert sak)*, vedtok bystyret en utvidelse av kapasiteten på Lilleby skole fra 189 til i overkant av 300 elever, på første plass i investeringsrekkefølgen. Tiltaket er påkrevd for at skolen skal kunne håndtere den elevtallsveksten som følger av allerede gitte byggetillatelse. I tillegg forventes at tiltaket vil legge til rette for utbygging av om lag 60 prosent av potensialet i vedtatte reguleringsplaner i Lilleby krets, anslagsvis 600 boliger. Det er ikke tilstrekkelig for utbygging i henhold til reguleringsplaner som er under arbeid (blant annet Reina, Jarlheimsletta, Leangen og Nyhavna). Rådmannen foreslår å bevilge 29,0 millioner kroner i 2020.

Rådmannen arbeider med en mulighetsstudie der det vurderes om en ytterligere utvidelse av Lilleby skole er mulig. En slik utvidelse kan utsette behovet for både en ny barneskole i området og Lilleby/Lade/Ringve ungdomsskole med flere år. Mulighetsstudien vil inngå som en del av en større vurdering av skolestrukturen i området, herunder om det er aktuelt å benytte Ringve skole som et permanent skoleanlegg i området.

Nidarvoll skole/Sunnland skole

Rådmannen arbeider med samlokalisering av Nidarvoll barneskole, Sunnland ungdomsskole og Nidarvoll helsehus på dagens tomter for Nidarvoll skole og Nidarvoll helsehus. I [sak 142/19](#), *Nidarvoll skole og Sunnland skole - føringer for videre planlegging*, vedtok formannskapet premissene for utvikling av et skisseprosjekt for de to skolene. Første byggetrinn dimensjoneres for 1000 elever, der det legges til rette for fleksibel bruk av generelle undervisningsarealer mellom barne- og ungdomsskolen. Rådmannen foreslår å bevilge 32,8 millioner kroner i 2020. I andre byggetrinn kan kapasiteten økes til 1300 elever.

Stabursmoen skole

Det fremgår av handlings- og økonomiplan 2019-2022 at Stabursmoen skole har behov for snarlig rehabilitering. I [bystyresak 97/18](#), *Forslag til prioritert investeringsrekkefølge for skoleanlegg 2019-2035*, beskrives tilstanden ved anlegget som følger:

Stabursmoen skole har flere kritiske utfordringer knyttet til fasade, vinduer og heis. Tekniske anlegg har utgått levetid og ventilasjonsanlegget har ikke tilstrekkelig kapasitet. En utvendig rehabilitering må gjennomføres snarest. Anlegget anses som så dårlig at en større rehabilitering bør prioriteres.

I tillegg til rehabilitering av anlegget, inkluderer prosjektet også et permanent tilbygg som erstatter en midlertidig paviljong, og, med forbehold om bystyrets endelige vedtak om å avvikle ungdomstrinnet ved skolen, tilpasning av anlegget til barneskoledrift. Rådmannen foreslår å bevilge 13 millioner kroner i 2020.

8.9.1 Mindre investeringer skole

Mindre investeringer prioriteres ut fra skolens innmeldte behov og Rådmannens utredninger knyttet til disse, ut fra tre kriterier:

1. Individuell tilpasning av arealer for elever med sakkyndig dokumentert fysisk hjelpebehov
2. Tiltak som følger av stor elevtallsvekst
3. Skoler med vedlikeholdsår, der mindre tiltak gjennomført i kombinasjon med vedlikehold bedrer kvaliteten på eksisterende funksjoner eller tilfører nye funksjoner

Omfanget av tiltak varierer, men prosjektene er i hovedsak under 15 millioner kroner. Prosjekter som er større 15 millioner kroner, fremlegges i tråd med investeringsreglementet for formannskapet. Flere

tiltak strekker seg over to kalenderår. Gjennomførte tiltak gir skolene bedre forutsetninger for å håndtere et vedvarende høyt elevtall, for eksempel ved tiltak knyttet til elevarealer, lærerarbeidsplasser, elevgarderober og funksjonalitet. Rådmannen foreslår å bevilge 48 millioner kroner i 2020, hvorefter den foreslåtte årlige bevilgningen reduseres til 38 millioner kroner.

8.10 Skoleanlegg for midlertidig opphold

For flere prosjekter er det en forutsetning at den berørte skolen kan ha midlertidig opphold i et annet skoleanlegg mens tiltakene gjennomføres. I økonomiplanperioden benyttes fire skoleanlegg for midlertidig opphold:

- Gamle Kolstad skole (kapasitet til i overkant av 350 elever): 1.-4. trinn ved Huseby barneskole er i anlegget, inntil Huseby barneskole ferdigstilles. Rådmannen mener anlegget deretter i en periode bør benyttes som skoleanlegg for midlertidig opphold, blant annet knyttet til tiltak ved Stabbursmoen skole og etter hvert også Åsheim barneskole. Det må besluttet hvordan skoleanlegget og tomte deretter skal brukes
- Sverresmyr midlertidige skole (kapasitet til 500 elever): Anlegget har midlertidig godkjenning ut 2019 og det pågår arbeid med fornying av godkjenningen. Anlegget benyttes av 5.-7. trinn ved Huseby barneskole
- Gamle Heimdal videregående skole (kapasitet til 280 elever): Trondheim kommune leier deler av anlegget fra Trøndelag fylkeskommune. Leieforholdet utgår i 2021. Anlegget benyttes av Huseby ungdomsskole inntil nyskolen ferdigstilles
- Brøset midlertidige skole (kapasitet til 800+ elever): En spesialromspaviljong ble i 2017 flyttet fra Sjetne skole, og anlegget har dermed alle spesialrom unntatt gymsal. Det er ikke avklart hvor lenge Trondheim kommune kan benytte tomte, som eies av Trøndelag fylkeskommune. Anlegget benyttes av Ranheim skole

Alle aktuelle prosjekter må tilpasses i tid og omfang slik at kapasiteten i anleggene utnyttes best mulig. Det er også nødvendig å sikre tilstrekkelig ledig kapasitet dersom det skulle oppstå skader og/eller uforutsette hendelser ved eksisterende anlegg.

Gamle Ranheim skole ble i fjorårets handlings- og økonomiplan beskrevet som et av fem midlertidige skoleanlegg. I tråd med [sak 83/19](#), *Forslag til prioritert investeringsrekkefølge for skoleanlegg 2019-2035 (revidert sak)*, vil Rådmannen gjennomføre medvirkningsprosesser der det vurderes om dagens Ranheim skolekrets skal deles i to, og gamle Ranheim skole etableres som en egen skolekrets.

Bystyret vedtok i [sak 83/19](#), *Forslag til prioritert investeringsrekkefølge for skoleanlegg 2019-2035 (revidert sak)*, at Rådmannen skal legge frem en vurdering knyttet til fremtidig bruk av Ringve skole. Rådmannen vil i saken vurdere flere bruksområder, også om anlegget kan erstatte eksisterende skoleanlegg for midlertidig opphold.

Tabell 8.6 Rådmannens forslag til utnyttelse av midlertidige skoleanlegg i perioden

	2020		2021		2022		2023	
	vår	høst	vår	høst	vår	høst	vår	høst
Kolstad skole	Huseby b 1-4	Huseby b 1-4	Huseby b 1-4	Stabbursmoen	Stabbursmoen	Stabbursmoen	-	-
Sverresmyr interimsskole	Huseby b 5-7	Huseby b 5-7	Huseby b 5-7	-	-	-	-	-
Gamle Heimdal videregående skole	Huseby u	Huseby u	Huseby u	X	X	X	X	X
Brøset interimsskole	Ranheim	Lilleby/ Hoeggen	Lilleby/ Hoeggen	Nidarvoll	Nidarvoll	Nidarvoll	Nidarvoll	-

Rådmannen forventer at det fortsatt vil være nødvendig å bruke midlertidige paviljonger for å løse kapasitetsutfordringer ved enkelte skoler. Det er fortrinnsvis aktuelt å videreføre eller flytte eksisterende paviljonger, ikke å anskaffe nye. Rådmannen vil i løpet av det kommende året vurdere fremtidig bruk av midlertidige skoleanlegg.

9 Barne- og familietjenesten

9.1 Hovedprioritering 2020-2023

Oppvekst og utdanning har utviklet et felles kunnskapsgrunnlag for alle ansatte gjennom en strategi for sterke barnefelleskap i barnehage, skole, Barne- og familietjenesten (BFT) og nærmiljø (Stein, saks, papir). BFT skal styrke inkludering og forhindre utenforskap gjennom gode møter og møteplasser, og mer systematisk bruk av barn og unges erfaringer og uttrykk.

Strategi for barnevern i Trondheim 2018-2022 ([Strategi for barnevernet sak 0004/18](#)) skal bidra til å endre praksis for barn og familier som lever i alvorlige omsorgs- og livssituasjoner. Målet er at de i større grad kan beholde tilhørighet og vokse opp i egen familie og/eller eget nærmiljø. Statistikken viser allerede at antall plasseringer i institusjoner og fosterhjem reduseres, færre akutt plasseres og flere barn får hjelpetiltak i hjemmet. Dette krever godt samarbeid mellom barnevernet og barnehage, skole og helsetjenesten. For å sikre at både barn, familie og deres utvidede nettverk involveres i arbeidet med å finne gode løsninger for barnet, er det stor fokus på opplæring av ansatte i metoder som [familieråd](#) og familie- og nettverksmetoder.

Rapporten fra gjennomgangen av saksbehandlingen ved en av bydelene i perioden 2011- 2017 og internkontrollen i barnevernet, viser at barnevernet har hatt og fortsatt har utfordringer i arbeidet med meldinger, undersøkelser, dokumentasjon og evaluering av tiltak som iverksettes. Rådmannen følger opp systematisk for å sikre likeverdig kvalitet mellom bydelene.

Det er nedgang i bosetting av enslige mindreårige flyktninger, og det er utarbeidet en plan for å redusere tjenestetilbudet i samsvar med reduksjon av bosettinger.

Kommunen er i ferd med å endre kurs i det spesialpedagogiske arbeidet i tråd med utredningen i Nordahl-utvalget. Kommunen vil søke om å gjennomføre en pilot for å kunne prøve ut deler av utredningen, som bygger på målet om at barn som har behov for tilrettelagte tiltak, herunder spesialundervisning, får et pedagogisk og spesialpedagogisk tilbud av høy kvalitet og opplever økt inkludering i barnehage og skole. Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) foreslås styrket i planperioden for å nå dette målet.

Rådmannen viderefører opptrappingsplanen for helsesykepleiere i skolehelsetjenesten, slik at bemanningen på barnetrinnet på sikt kommer opp på anbefalt norm.

9.2 Om området

6

enheter

1.289

barn med barnevernstiltak

876

årsverk

225

barn som får tjenester fra helse- og avlastningstjenesten

158

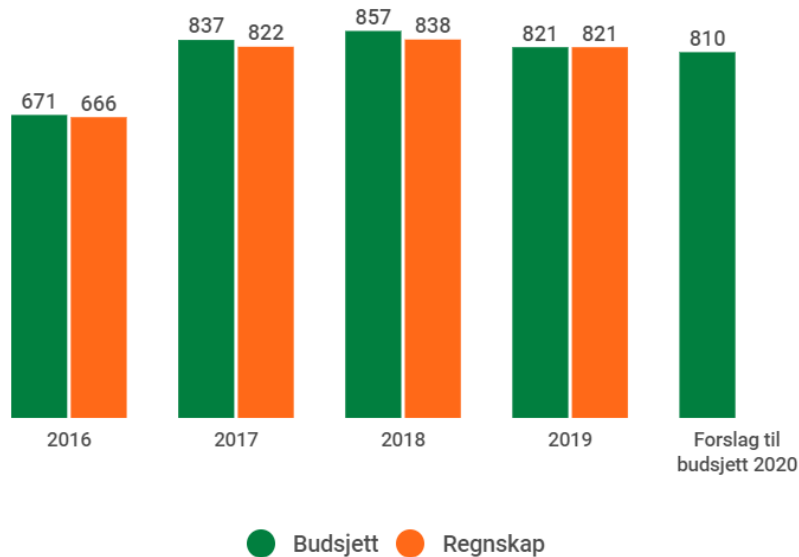
enslig mindreårige flyktninger

Økonomi og regnskap

Figur 9-1 viser budsjett- og regnskap for Barne- og familietjenesten i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for Barne- og familietjenesten for 2020. Perioden 2016-2019 viser kun gamle Trondheim, mens budsjett 2020 er sum for nye Trondheim kommune.

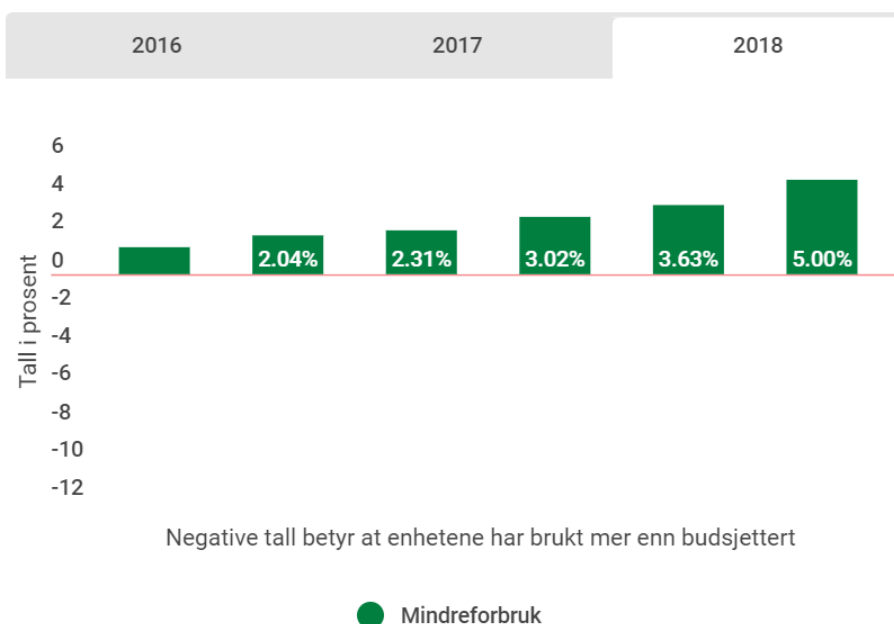
Figur 9-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Økningen i budsjett i perioden 2016-2018 har i all hovedsak sammenheng med økning i bosetting av enslige mindreårige flyktninger i perioden. Rådmannen foreslår en netto driftsramme for Barne- og familietjenesten på 810 millioner kroner i 2020. Reduksjonen fra 2018 til 2019 må sees i sammenheng med reduksjon i bosetting av enslige mindreårige flyktninger i 2019.

Barne- og familietjenesten samlet hadde både i 2016 og 2017 et mindreforbruk i forhold til budsjett. Området antas å gå i balanse i 2019. Figur 9-2 viser spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2018.

Figur 9-2. Budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2018

Figur 9-2 viser spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2017. Alle enhetene hadde et mindreforbruk i 2018.

Sammenligning med andre kommuner

Statistisk sentralbyrås tall viser store forskjeller mellom ASSS-kommunene (Bergen, Bærum, Drammen, Fredrikstad, Kristiansand, Oslo, Sandnes, Stavanger, Trondheim og Tromsø) på netto utgifter per barn med tiltak fra barnevernet. De høye utgiftene i Trondheim skyldes i hovedsak bosetting og barneverntiltak for enslige mindreårige flyktninger i 2016-2017. Dette påvirker utgiftene til barn plassert utenfor hjemmet. I tillegg har Trondheim flere årsverk innenfor barnevernet som yter hjelp i hjemmet, enn sammenlignbare kommuner.

Tabell 9. Nøkkeltall. Trondheim, Klæbu, ASSS 2018

	Klæbu	Trond-heim	Oslo	Bergen	Stavan-ger	ASSS, uten Oslo og TK
<i>Prioritet</i>						
Netto driftsutgifter til barnevernstenesta per innbygger 0-22 år (kr)	3 725	10 157	8 889	8 596	8 575	7 813
<i>Produktivitet</i>						
Barn med melding ift. innbyggerar 0-17 år (prosent)	3,3	3,4	4,7	4,1	3,9	4,2
Prosentdelen barn med undersøking ift. innbyggerar 0-17 år (prosent)	3,8	3,9	5,2	4,6	4,5	4,5
Barn med barnevernstiltak ift. innbyggerar 0-22 år (prosent)	3,6	3,2	3,5	3,4	3,5	3,2
Brutto driftsutgifter (funksjon 244) per barn med undersøking eller tiltak (kr)	29 910	53 783	60 619	51 360	44 097	50 015
Brutto driftsutgifter per barn som ikkje er plassert av barnevernet (funksjon 251) (kr)	19 379	70 200	39 845	46 605	47 066	36 215
Brutto driftsutgifter per barn som er plassert av barnevernet (funksjon 252) (kr)	342 357	542 719	419 862	448 333	460 345	462 169
<i>Dekningsgrader</i>						
Andel barn i grunnskolen med spesialundervisning etter sakkyndig vurdering fra PPT i BFT (prosent)	10,2	8,2	7,3	5,8	10,4	7,3
Avtalte årsverk i helsestasjons- og skolehelsetjenesten per 10 000 innbyggere 0-20 år (årsverk)	45,4	35,2	45	37,3	33,8	33,3
<i>Kvalitet</i>						
Andel nyfødte med hjemmebesøk innen to uker etter hjemkomst i prosent	102,5	88,7	77,8	96,1	83,6	93,5

Sykefravær

Andre kvartal 2019 var sykefraværet i gjennomsnitt 9,4 prosent. Det er høyere sammenlignet med 2. kvartal 2018, som var på 8 prosent.

Sykefraværet i barnevernadministrasjonen viser en bedring sammenlignet med 2018, mens sykefraværet innen PPT har økt og er knyttet til arbeidssituasjonen som er preget av fristbrudd og

mange henvisninger fra barnehage og skoler. Dette følges opp gjennom enhetenes egne handlingsplaner for å forebygge langtidsfravær og legge til rette for at ansatte kan komme tilbake i jobb.

Arbeidsmiljø

Høyt sykefravær, vakanser, turnover og arbeidspress er uheldige forhold som truer kvaliteten innenfor barnevern og PPT. For å få beholde flere verdifulle, kompetente og erfarne ansatte i jobben, igangsetter rådmannen sammen med enhetslederne prosesser med fokus på HMS og arbeidsmiljø for å ivareta både ansatte og avdelingsledernivå. Ansatte skal være medvirkende i prosessen.

Relevante lenker

- [SteinSaksPapir](#)
- [Strategi for barnevernet sak 0004/18](#)
- [Bærekraftsmål](#)
- [Ambulerende team](#)
- ["Alternativ til vold"](#)
- [Barnesamtalen DCM](#)
- [Samarbeidsavtale St. Olavs Hospital og Trondheim kommune](#)
- [Plan for habiliteringstjenester barn og unge](#)
- [Veileder IS-2396 «Barn og unge med habiliteringsbehov.». Samarbeid mellom helse- og omsorgssektoren og utdanningssektoren om barn og unge som trenger bistand.](#)

9.2.1 Helsestasjon og skolehelsetjeneste

Helsestasjon omfatter tjenester til kvinner og deres barn i svangerskap og barseltid, og til barn og familie frem til skolealder. Det gis tilbud om totalt 20 konsultasjoner og hjemmebesøk fra svangerskap og opp til barnet er fire år. Det gjennomføres også ekstra konsultasjoner ved spesielle utfordringer for barnet/familien. Nasjonal faglig retningslinje med veiing/måling, vaksinasjoner og helseopplysning inngår og følges opp.

“Liten og ny i barnehagen” er Trondheim kommune sin satsing innen Program for folkehelsearbeid 2017-2027 (Helsedirektoratet 2017) og har fokus på små barns tilvenning til barnehagen. I 2020 planlegges et tettere samarbeid mellom helsestasjon og barnehage om foreldrestøtte og foreldreveiledning.

Gravide rusmiddelavhengige mottar helseundersøkelser på helsestasjonen i familiesentrene i den bydelen de bor i. Den gravide, det nyfødte barnet og familien følges opp av et tverrfaglig team ut fra behov i svangerskap og i småbarnsalder.

Plan for svangerskap, fødsel og barsel 2019-22 ble vedtatt i juni 2019. Planen vektlegger god kommunikasjon og samhandling med alle brukergrupper og særskilt fokus på utsatte grupper. Ammekyndig helsestasjon opprettholdes som målsetting. Arbeidet med indikatorer for kvalitet og helseovervåking videreføres. Avvik etter tilsynet med svangerskap- og barselomsorg i 2018 ble lukket. Det ble avdekket forsinkelser ved to- og fireårs- årsundersøkelsene i en bydel i 2018. Det har vært jobbet systematisk for å gi konsultasjoner til rett tid, og avviket er lukket.

I tråd med nasjonal faglig retningslinje tilbyr skolehelsetjenesten både individuell og gruppebasert helseoppfølging og systemrettet arbeid, og barnevaksinasjonsprogrammet følges. I skolehelsetjenesten videreutvikles MEST (mestring av hverdagsoppgaver) til også å omfatte ungdomstrinnet (UngMEST). Målet er å styrke elevenes hverdagsmestring og kunnskap om egen helse. Samarbeidet sikres gjennom samarbeidsavtalene mellom skolehelsetjenesten og skolene, og skal samordnes med de tverrfaglige temaene folkehelse og livsmestring i den pågående fagfornyelsen i grunnskolen.

Det mangler ca.14 stillinger for at helsesykepleiere i skolehelsetjenesten skal komme opp på norm på barnetrinnet, og det blir en liten opptrapping i planperioden mot denne normen.

Helsestasjon for ungdom (HFU) i Trondheim sentrum har åpent tre ettermiddager i uken for ungdom i alderen 16 - 20 år. Grunnbemanningen består av 4 helsesøstre/jordmor pr kveld, samt lege, legestudent og sexolog en kveld i uka. På en ettermiddag kan det være opptil 50 - 60 ungdommer som møter opp etter avtale eller som drop-in i forhold til seksuelle tema, prevensjon, testing av kjønnsykdommer og om kjønnsidentitet. Pågangen er så stor at flere må gå for å komme tilbake neste dag for ny avtale.

Rådmannen vil legge frem bystyresak om opprettelse av en byomfattende helsestasjon for kjønn og seksualitet. Helsestasjonen vil bygge på dagens kompetanse i kommunen, herunder helsestasjon for ungdom, og utgjøre et kompetansesenter for regionen.

Temaplan psykisk helse og rus viser tiltak som har prioritet i planperioden 2017-2020. I siste del av planperioden er det fortsatt implementering av nasjonale retningslinjer, fokus på å gjennomføre helseundersøkelser til rett tid og utvikling av MEST i et tverrfaglig perspektiv for ungdom.

9.2.2 Helse- og omsorgstjenester til barn og unge med varige og sammensatte behov

Barn og unge med funksjonsnedsettelse skal tilbys tjenester som er samordnende, tverrfaglige og gis i en meningsfull sammenheng. Det skal være kontinuitet i tilbudene over tid og på tvers av ansvarsforhold.

Mange har omfattende behov for spesifikk trening og tilrettelegging for å mestre hverdagsaktiviteter både i hjemmet og på andre arenaer for å kunne delta på likeverdige vilkår med sine jevnaldrende. Pårørendestøtte, veiledning og godt samarbeid med personlig nettverk og samarbeidende tjenester er sentralt for å lykkes.

Bystyret har vedtatt plan for habiliteringstjenester barn og unge.

Det ble gjennomført en kartlegging og vurdering av den psykiske helsetjenesten i 2018. Den viser at tjenester til unge med psykiske lidelser bør bygges ut. Av den grunn iverksettes et [ambulerende team](#) for unge med psykiske lidelser i samarbeid med BUP-klinikk.

Nasjonale pakkeforløp for barn og unge psykisk helse skal gjennomføres i planperioden.. Pakkeforløpene er politisk initiert og har som formål å skape mer forutsigbarhet, trygghet og brukermedvirkning for pasientene. Pakkeforløpene beskriver kvalitetskrav, roller og ansvar.

9.2.3 Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PP-tjenesten)

PP-tjenestens mandat er regulert i [opplæringsloven § 5-6](#) og [barnehageloven § 19 c](#).

PP-tjenesten har både system- og individrettede arbeidsoppgaver. Det er viktig at oppgavene ses i sammenheng. Barn og elever med særlige behov skal ivaretas før tjenesten utfører andre oppgaver, som for eksempel å bistå i skolemiljø saker, jf. kapittel 9 i opplæringsloven.

Rådmannen foreslår en forskningsbasert pilot i en bydel der kommunen organiserer barnehage, skole, PP-tjeneste og øvrige velferd- og helsetjenester rettet mot barn og unge, ut i fra en helhetlig og integrert modell. Målet er å finne fram til hensiktsmessige organisasjonsmodeller som sørger for tettere samhandling mellom tjenestene, og et forskningsbasert kunnskapsgrunnlag som underlag for hvordan best dekke innbyggernes behov.

Dette sees i sammenheng med utredning av Dagskolen og bystyrets bestilling *av en sak til formannskapet som beskriver* hvordan man kan bygge opp team rundt elevene ved å flytte ressurser fra andre enheter som BFT inn i skolen ([sak 173/18](#)).

9.2.4 Barneverntjenesten

Andelen barn/unge (0-22 år) med tiltak fra barnevernet økte fra 2,8 prosent i 2017 til 3,2 prosent i 2018, og nærmer seg nivået i sammenlignbare kommuner. Arbeidspresset er høyt i alle avdelinger, og spesielt i barnevernadministrasjonen. I tråd med den vedtatte barnevernstrategien får flere barn i risiko hjelp i hjemmet med støtte fra Barne- og familietjenesten, barnehage og nærskole.

Det forebyggende arbeidet styrkes ved hjelp av statlige prosjektmidler innen oppfølging- og losfunksjoner for ungdom. Kommunen vil bygge ut ungdomstjenestene i bydelene for å sikre god oppfølging til de mest utsatte i overgangen mellom barne- og ungdomsskole, og for å forebygge frafall i videregående opplæring. Det er et treårig prosjekt, som startes i 2019.

Bosettingen av enslige mindreårige flyktninger har vært lav i 2018 og 2019, og vil fortsette på samme nivå fremover. Samtidig går de eldste fra denne gruppen ut av barnevernets tiltak, slik at tiltaksapparatet i Barne- og familietjenesten trappes ned. Det er utarbeidet en plan for denne nedtrappingen. Ved utgangen av 2019 vil alle avtaler med private leverandører om drift av bofelleskap for denne gruppen, være avviklet.

Den nye oppgavefordelingen mellom barnevernet i bydelene og Omsorgsenheten har gitt bedre kvalitet, oversikt og styring i arbeidet med barn som bor i fosterhjem og institusjon. Det må fortsatt jobbes med samarbeidet om den første fasen barnet er i fosterhjem, og med innføringen av de nylig vedtatte retningslinjene for ettervernet.

Rapporten fra gjennomgangen av saksbehandlingen ved BFT Østbyen i perioden 2011- 2017 og internkontrollen i barnevernet, viser at barnevernet har hatt og fortsatt har utfordringer i arbeidet med meldinger, undersøkelser, dokumentasjon og evaluering av tiltak som iverksettes. Rådmannen følger opp systematisk for å sikre likeverdig kvalitet mellom bydelene.

Ny barnevernlov og ansvarsreform forventes å bli implementert gradvis fra 2021. Dette vil medføre større ansvar for det faglige arbeidet og økonomi til kommunen. De faglige føringene fra regjeringen er i tråd med kommunens barnevernstrategi. Rådmannen vil legge frem en egen politisk sak om ansvarsreformen for det nye bystyret med analyse av de faglige og økonomiske konsekvensene.

I flere tilfeller yter både Helse og velferd og Barne- og familietjenesten hjelp til barn og unge med rus og psykiske vansker. Det er derfor behov for ny gjennomgang av forløpene av tjenestene for brukere som trenger hjelp fra begge områdene gjennom et felles prosjekt "Samordning til ungdom", finansiert av prosjektmidler fra fylkesmannen fra 2020.

I slutten av planperioden i Handlingsplan mot vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep iverksettes et kompetansehevende program om vold, overgrep og traumer i samarbeid med Ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging, region Midt ([RVTS](#)).

Rådmannen planlegger etablering av tilbudet "[Alternativ til vold](#)" medio 2020 etter bystyrets vedtak i 2019.

9.2.5 Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT-arbeidet)

Hovedsatsingen til SLT er ungdom i alderen 13- 18 år, for områdene voldelig ekstremisme, menneskehandel og organisert kriminalitet finnes ingen øvre aldersgrense. SLT-funksjonen i Trondheim er todelt. En koordinator er ansatt i rådmannens fagstab og arbeider med strategi og langsiktig planlegging. En annen koordinator er ansatt i Uteseksjonen og følger opp og støtter enhetene.

Kriminalitetsstatistikken fra politiet viser en positiv utvikling av den generelle kriminaliteten i Trondheim. Den registrerte ungdomskriminaliteten som fram til 2016 gikk mye ned, har endret karakter. Vi ser nå en økning i særlig vold og rus.

Politiets omorganisering hvor Trondheim kommune har fått utpekt fire politikontakter, vil bidra til tettere kontakt med politiet på alle områder. SLT får oppdaterte oversikter over kriminelle gjengangere under 18 år. Det er særlig vold og bruk av illegale rusmidler SLT vil fokusere på framover. SLT har prøvd ut nye måter å arbeide på siste år, blant annet i samarbeid med Konfliktrådet og skoler, tidlig innsats mot potensielle unge lovbrytere og et tettere samarbeid med Kulturenheten og Ung Kultur.

SLT er også involvert i mange satsinger for å skape en trygg by, blant annet Trondheim Trygg og Trivelig med næringsdrivende og deres organisasjoner, Natteravnarbeidet, satsinger rettet mot utelivsbransjen (SNOK) og rusforebyggende arbeid i samarbeid med St. Olavs hospital. For 2020 vil Trondheim kommune ved SLT delta i et Skandinavisk forskningsprosjekt om håndtering av voldelig ekstremisme, ledet av Universitetet i Oslo.

Arbeidet for å forebygge voldelig ekstremisme krever tett samarbeid med fylkeskommune, Kriminalomsorg, St. Olavs hospital (RVTS), NAV, Politiet, Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og kommunale enheter. Samarbeidet fungerer meget godt. For 2019 er Familievernkontoret koblet på dette arbeidet.

Trondheim kommune har i samarbeid med PST og Politiet utarbeidet en veileder og en tiltaksplan for å forebygge høyre- og venstreradikale samt religiøst motivert ekstremisme. Dette er et komplekst arbeid med mange involverte samarbeidspartnere. Se www.trondheim.kommune.no/slt. PSTs trusselvurdering for 2019 har fokus på ekstreme islamistiske grupper. PST vurderer trusselen fra høyreekstreme som lav, det samme fra venstreekstremister.

Trondheim kommune har en mentorgruppe som er ment å skulle håndtere personer hvor trusselnivået er høyt. Det har skjedd en dreining fra religiøst motivert ekstremisme mot høyreekstremister det siste år. Selv om tallene er lave, er utviklingen lite ønskelig og følges tett.

9.2.6 Internkontroll og kvalitetssikring

Internkontrollen medfører gjennomgang av uheldige og u hensiktsmessige hendelser, avvik og mulige forbedringer. Kvalitetssystemet TQM brukes for internkontrollen og gjennomgås flere ganger i året ved behov. Rådmannen sørger for at alle enheter har plan for oppfølging av funn som indikerer risiko.

DigiBarnevern er et nasjonalt initiativ som jobber med å øke det kommunale barnevernets evne til å gi god og effektiv hjelp til barn, unge og foreldre som trenger det. I DigiBarnevern jobbes det både med utvikling av teknologi og fagutvikling. DigiBarnevern er et samarbeid mellom Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), KS og kommunene Trondheim, Oslo, Bergen, Stavanger, Kristiansand, Bærum og Asker.

Status per juni 2019 er at Trondheim kommune har forpliktet seg til å gjennomføre en felles anskaffelse sammen med de andre DigiBarnevern-kommunene. Anskaffelsen vil være ferdig sommer 2020, og utviklingen av fagsystemet vil vare ca. ut høsten 2022. Etter utviklingen er ferdig, vil fagsystemet innføres i kommunen.

En annen viktig del av DigiBarnevern er at Bufdir har ansvar for å utvikle et nytt faglig rammeverk for kommunalt barnevern. Trondheim kommune bidrar med ressurser inn i dette fagutviklingsarbeidet. Det "barnevernsfaglige kvalitetssystemet" vil være den faglige kjernen i det nye fagsystemet. Dette betyr at når Trondheim kommune tar i bruk nytt fagsystem, vil man også begynne å arbeide i henhold til Bufdirs faglige rammeverk. Under utviklingen av fagsystemet vil det være nødvendig med ressurser fra barnevernet for å kunne bidra med behov, forståelse og prioriteringer med bakgrunn i fagkompetanse og rolle.

Helseplattformen skal anskaffe og innføre ny, felles pasientjournal for hele helsetjenesten i Midt-Norge. For første gang skal det etableres en felles løsning for kommune- og spesialisthelsetjeneste, fastleger og avtalespesialister. For pasienten vil dette bety at kontakten med helsetjenesten blir enklere fordi

helsearbeideren (uavhengig om det er fastlegen, kommunehelsetjenesten eller sykehuset) til enhver tid vil ha oppdatert informasjon. Fem enheter i BFT deltar i utvikling av Helseplattformen.

Det iverksettes også et fagverktøy innen PPT høsten 2019.

9.3 Mål

BFT har et særlig ansvar for følgende delmål i Kommuneplanens samfunnsdel:

- 1.1: I 2020 har barn og unge i Trondheim kompetanse som styrker dem i møtet med framtidens utfordringer
- 1.2: I 2020 er kompetanseutvikling og livslang læring en mulighet for alle
- 2.1: I 2020 er barn og unge aktive i miljøarbeidet og utviklingen av Trondheim som bysamfunn
- 3.1: I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid

Tjenesteområdet har et særlig ansvar for følgende bærekraftsmål:

	<p>Mål 3. God helse</p> <p>Barne- og familietjenesten har ansvar for helsetjenester til barn og unge i samarbeid med Helse og velferd, i det universelle tilbudet til alle barn og unge og deres familier og til de med spesielle helseutfordringer fra svangerskap til voksen alder.</p>
	<p>Mål 4. God utdanning</p> <p>Helsetjenester, pedagogisk-psykologisk tjeneste og barneverntjenester støtter opp barnet og familien for å skape gode forutsetninger for barns utvikling i barnehage og gjennomføring av grunnskole og videregående opplæring.</p>
	<p>Mål 10. Mindre ulikhet</p> <p>Alle barn er unike og har en plass i fellesskapet (Stein, saks, papir). God hjelp fra støttetjenestene skal bidra til å redusere ulikhet grunnet helse og levekår, forebygge utenforskap og fremme deltagelse i fellesskapet.</p>
	<p>Mål 11. Bærekraftige byer</p> <p>Gjøre byer og bosetninger inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige. Oppvekstsstrategien Stein, saks, papir fremhever betydningen av å utvikle gode møtesteder, trygge fellesskapet og skape generasjonsmøter gjennom kunnskapsgrunnlaget for kommune 3.0 og relasjonell velferd.</p>
	<p>Mål 12. Ansvarlig forbruk og produksjon</p> <p>Barne- og familietjenesten har, sammen med skole og barnehage, en viktig oppgave i å fremme verdier, holdninger og praksis for mer bærekraftige samfunn.</p>
	<p>Mål 16. Fred og rettferdighet</p> <p>Stanse overgrep, utnyttning, menneskehandel og alle former for vold mot og tortur av barn gjennom oppfølging av handlingsplanen mot vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep</p>

**17 SAMARBEID
FOR Å NÅ MÅLENE****Mål 17. Samarbeid for å nå målene**

Kommune 3.0 forutsetter forståelse og interesse for andre aktørers intensjoner og ressurser, og ikke minst vilje til sammen å skape gode vilkår for barne- og voksenfellesskap i Trondheim. Hver gang du engasjerer deg der du bor, gjør du Trondheim til et bedre sted. Kan din idè hjelpe Trondheim med å oppfylle FNs bærekraftsmål? Se borgerkraft.no for mer informasjon.

Hver dag gjør ungdom en innsats for å bidra til mer bærekraftige lokalsamfunn. Vi må samle de konkrete historiene, for å få frem hvordan barn og unge jobber med bærekraft, særlig sett fra deres perspektiv. Les mer om [#jeggidder](https://twitter.com/jeggidder)

Periodemål for 2020 - 2023**1. Barn og unge har fremragende kompetanse sosialt, språklig og faglig***Helsestasjon og skolehelsetjeneste*

Helsetjenestens oppgave er å følge opp og støtte barnets og familiens normale utvikling fra svangerskap til barnet har gjennomført videregående opplæring. Svangerskap- og barselomsorgen kommer tidlig inn, avdekker vansker og bistår slik at barnet og familien får god hjelp og god utvikling. Skolehelsetjenesten yter tjenester på gruppenivå og til det enkelte barnet, og bidrar til god utvikling sammen med skolen og øvrige tjenester.

Helse- og omsorgstjenester til barn og unge med varige og sammensatte behov

BFTs habiliteringstjenester skal bidra til at barn og unges muligheter for læring blir optimale ut fra deres forutsetninger, gjennom foreldreveiledning og helse- og omsorgstjenester. Koordinerende enhet har hovedansvaret for samordning av tjenestene. BFT har et spesielt ansvar for barn som bor i barnebolig (heldøgns helse- og omsorgsbolig). Det utarbeides individuelle planer (IP) og gjennomføres ansvarsgruppemøter for å ivareta barn, unge og familiens behov.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste

PP-tjenesten skal veilede barnehager og skoler slik at de med særlige behov kan delta i fellesskapet og utvikle sine ferdigheter. PP-tjenesten skal bidra til at skolefraværet reduseres og læringsutbyttet økes.

Barnevern

Når barnets og unges omsorgssituasjon er ustabil eller mangelfull, må barnevernet bidra slik at deltakelsen i barnehage og skole sikres best mulig. Dette gjelder generelt, men særlig når barnet bor i fosterhjem eller institusjon. Barnevernet er pålagt å utarbeide omsorgsplaner og gjennomføre besøk i fosterhjem og institusjon, der mål og tiltak for det enkelte barnet fremgår.

Indikatorer på måloppnåelse:

- Alle barn og unge får helseundersøkelse til rett tid
- 86 prosent av gravide som ønsker det, får svangerskapsomsorg hos jordmor
- Barn og unge med tiltak fra barnevernet gjennomfører ordinær grunnskole og fullfører videregående opplæring

2. Barn og unges oppvekstmiljø er alle voksnes ansvar*Helsestasjon og skolehelsetjenester*

For å kunne skape et godt oppvekstmiljø for barna, må voksne på alle arenaer ta ansvar. Det handler om å utvide samarbeidet og koordinere tjenester og tilbudene som gis. Sammen med barn, foresatte, kultur, frivilligheten, næringslivet og forskning vil kommunen bygge kompetanse og sterke barnefellesskap. BFT skal jobbe for å gi foresatte en bedre mulighet til å involvere seg og ta ansvar for både eget barn og fellesskapet og i tett samarbeid med barnehage og skole.

Helse- og omsorgstjenester til barn og unge med varige og sammensatte behov

Barnehagen og skolen har ansvar for å legge til rette et inkluderende oppvekstmiljø for alle barn og unge. Barn med varige og sammensatte behov kan være spesielt utsatt for mobbing og ekskludering fra

fellesskapet. Helsetjenesten bidrar ved behov for spesiell tilrettelegging av det fysiske og det sosiale miljøet.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste

PP-tjenesten bidrar i arbeidet rundt barn sammen med foreldre, ansatte i barnehage og, skole. Økt pedagogisk bemanning og bemanningsnorm vil bidra til kvalitet i barnehage og skole i samarbeid med PPT. Fagteam gir støtte til barnehager og skoler.

Barnevern

Barnevernet arbeider med de mest komplekse tilfellene. Trondheim kommune har siden 2012 jobbet systematisk med kompetanseheving og kvalitetsutvikling av utredning i barnevernet. Dette har skjedd gjennom opplæringsprogrammet knyttet til barnevernets arbeid og oppdatert teori og forskning, spesielt rettet mot utredningsarbeid. Alle nye saksbehandlere og de som ikke har hatt denne opplæringen tidligere, skal gjennomføre programmet.

En barnesamtale handler om metodikken for hvordan barn som er blitt utsatt for vold, blir hørt. I begrepet profesjonelle barnesamtaler bør det ligge en samtalepraksis som ikke er tilfeldig, men bevisst valgt. Rådmannen tilbyr et forskningsbasert opplæringsprogram [Barnesamtalen DCM](#) (Gamst/Langballe) for å styrke barnevernets kompetanse i å snakke med barn, som er tilpasset de spesifikke arbeidsoppgavene og kravene til samtaler med barn i barnevernet.

Indikatorer på måloppnåelse:

- Barne- og familietjenesten samarbeider med barn, unge og deres foreldre i utøvelsen av tjenestetilbudet
- Minst 18 ansatte skal gjennomføre opplæringsprogram Barnesamtalen DCM, samt opplæring i familie- og nettverksmetode årlig
- Ungdom med omfattende hjelpebehov i aldersgruppen 16-25 år mottar koordinert hjelp fra nytt kommunalt samhandlingsteam (Oppvekst og helse- og velferd) i perioden fra 2020 - 2023
- Ungdomskriminaliteten reduseres ved målrettet og systematisk arbeid for å forebygge rus, utenforskap og radikalisering

3. Barn og unge er unike og hører til i samme fellesskap

Helsestasjon og skolehelsetjenester

Helseundersøkelsene bidrar til at barn og unges vansker oppdages tidlig, slik at hjelp kan gis innenfor de ordinære tilbudene. Helseundersøkelsene i helsestasjon og skolehelsetjenesten er et sikkerhetsnett for barn, unge og familier, og har nesten 100 prosent oppslutning i befolkningen.

Helse- og omsorgstjenester til barn og unge med varige og sammensatte behov

Ulike former for bistand til barn, unge og deres familier utvikles for å tilpasse tjenestene til det familiene ønsker og har behov for.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste

PP-tjenesten veileder barnehager og skoler for at barn og elever skal ha gode utviklingsmuligheter innenfor fellesskapet.

Barnevern

Flere barn og unge vokser opp i egen familie. Trondheim kommune har en større andel barn i fosterhjem og i institusjon enn gjennomsnittet for ASSS-kommunene. De forebyggende tiltakene må styrkes og utvikles videre i BFT.

Sammen med NTNU er BFT Midtbyen, BFT Lerkendal og Omsorgsenheten med i et EU-prosjekt som undersøker om det er mulig å styrke hjelpen til de familiene som lever i de mest komplekse livssituasjonene. Dette prosjektet har med utgangspunkt i familier, sett hvordan tjenestene er i stand til å bistå familiene med deres opplevde behov. Prosjektet avsluttes i 2019, men foreløpige funn viser at barnevernets tjenester alene ikke kan hjelpe familiene med de mest komplekse livssituasjonene,

tilstrekkelig. Det er ofte for dårlig sammenheng mellom tjenestene i kommunen, og barnevernet har for lite fleksible løsninger. Tradisjonelt tar barnevernet for lite utgangspunkt i hva familiene faktisk selv mener de trenger for å komme fram til god hjelp og støtte. Deltakere i prosjektet opplever at administrasjonsoppgaver og det å "håndtere systemet" tar tid og ressurser fra tid med familiene. Trondheim kommune vil følge dette tett og sammen med NTNU se hvordan vi kan utvikle tjenestene i tråd med viktige funn.

Indikatorer på måloppnåelse:

- PPT mottar færre henvisninger på individnivå fra skoler og barnehager sammenlignet med forrige periode
- Alle barnehager deltar i "Flerfaglig blikk" i løpet av neste fireårsperiode
- Andelen barn og familier som får hjelp og støtte i hjemmet og i sitt nærmiljø, øker sammenlignet med forrige periode
- 25 prosent av fosterhjems plasseringer er i barnets slekt eller nære nettverk
- Den samlede oppholdstiden i institusjon overstiger ikke 8000 døgn per år

9.4 Vi er et felles lag som møter barn og unge med kjærlighet, respekt og kompetanse

Helsestasjon og skolehelsetjenester

Helsestasjon og skolehelsetjenesten utvikler samarbeidet med barna og deres familier, og vektlegger spesielt samarbeidet med familier som av ulike grunner strever med samspillet i familien. Vi skal tilstrebe mer helhetlig tenkning, et felles verdigrunnlag, rundt barnet og familien innen Oppvekst og utdanning.

Helse- og omsorgstjenester til barn og unge med varige og sammensatte behov

Barn, unge og deres foreldre skal tilbys tjenester som er samordnede, tverrfaglige og i en meningsfull sammenheng. Det skal være kontinuitet i tilbudene over tid og på tvers av ansvarsforhold. Brukermedvirkning og samarbeid med foreldre og brukerorganisasjoner er i utvikling, og brukerundersøkelser følges opp. Tettere samhandling innad i BFT og mellom BFT, barnehage og skole, skal bidra til at barn og familier møter et mer helhetlig og koordinert tjenestetilbud.

Pedagogisk-psykologisk tjeneste

Samarbeid med foresatte og koordinert innsats med andre hjelpeinstanser er viktig for at barn og unge skal oppnå god effekt av tiltakene PP-tjenesten gir råd om. PP-tjenesten skal samarbeide med foresatte og gi bistand som er tilpasset brukernes kulturelle bakgrunn.

Barnevern

Samarbeid med familiene og koordinert innsats med andre instanser er en forutsetning for å oppnå god og varig effekt av tiltakene for det enkelte barn. Dette forsterker behovet for samarbeid og koordinering med barnehage, skole og andre instanser som bistår de aktuelle familiene.

Barnets perspektiv må synliggjøres i saksbehandling slik at det legges til grunn for vurdering av barnets beste. Tiltak og tilrettelegging blir mer forståelig når barnet forteller sin opplevelse, og det forplikter i større grad til handling.

Indikatorer på måloppnåelse:

- Barn og familier møter godt planlagte overganger mellom hjem-barnehage og barnehage-skole
- Alle skolene i Trondheim innfører metodene MEST og UngMEST i samarbeid med skolehelsetjenesten i løpet av planperioden
- Barn og unge og deres foresatte, samt barnehage og skole, skal få koordinert og målrettet hjelp ut fra sine behov
- Barnets og familiens medvirkning og fortelling skal dokumenteres i alle fagsystemer, og brukes i samskaping/tilrettelegging av tjenestene

Det vises forøvrig til årsrapport 2018.

9.5 Driftsbudsjett

Hovedprioriteringen i rådmannens forslag til driftsbudsjett for barne- og familietjenesten er å tilpasse antall kommunale og private tiltaksplasser for enslige mindreårige flyktninger i tråd med reduserte inntekter i perioden fremover.

Rådmannen foreslår å styrke systemrettet arbeid innenfor psykologiske pedagogiske tjenester og helsestasjon, sikre god oppfølging av utsatte sped- og småbarn og spesialiserte behandlingstilbud til voldsutøvere og utsatte, både barn og voksne.

Forslag til driftsbudsjett for 2020-2023

Tabell 9.3 viser Rådmannens forslag til netto driftsramme for området Barne- og familietjenesten i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring sammenlignet med vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune).

Tabell 9-3 Budsjetttramme og rammeendring Barne- og familietjenesten. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	836,0	836,0	836,0	836,0
Pris- og lønnskompensasjon	24,8	24,8	24,8	24,8
Oppgaveendringer	-4,8	-4,8	-4,8	-4,8
Korrigert budsjett	855,9	855,9	855,9	855,9
Befolkningsvekst	4,1	7,8	11,7	15,2
Annen rammeendring	-50,2	-74,6	-113,4	-113,4
Forslag til netto driftsramme	809,8	789,1	754,2	757,7
Reell rammeendring	-46,1	-66,8	-101,7	-98,2

Tabell 9.4 viser Rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 9-4 Tiltak i Barne- og familietjenesten. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Opprettholdelse av standard	01. Redusert antall av bosatte enslige mindreårige flyktninger	-50	-75	-100	-100
	02. Opptrappingsplan skolehelsetjenesten på barnetrinn	1	1	1	1
	03. Styrking av systemarbeid psykologisk pedagogisk tjeneste	1,5	1,5	1,5	1,5
	04. Samordning av lokale rus og kriminalitetsforebyggende tiltak	0,5	0,6	0,6	0,6
	05. Styrking av budsjett til fosterhjemstiltak	2	2	0	0
	06. Befolkningsvekst	0,0	2,5	-2,4	-2,2
Endringer i tjenestetilbudet	07. Økt juridisk kompetanse innenfor barnevern	0,6	1,6	1,6	1,6
	08. Spe- og småbarnstiltak for barn 0-6 år	1	1	1	1

	09. Alternativ til vold	1	1,3	1,3	1,3
	10. Plan for legetjeneste: utdanningsstilling i samfunnsmedisin	0	0,3	0,3	0,3
	11. Bolig for barn og ungdom med særskilte behov	0	0	3,0	6,3
Effektiviseringstiltak	12. Færre ene- og krisetiltak på helse- og habiliteringstjenester	0	0	-4,5	-4,5
	13. Gevinstrealisering sammenslåing Klæbu TK	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8
	14. Reduksjon av administrasjonsressurs og drift	-2	-2	-3,5	-3,5
	15. Avvikling av fritidstiltak på Lade Motor, Uteseksjon	-1	-1	-1	-1
Sluttsum		-46,2	-67,0	-101,9	-98,4

9.6 Beskrivelse av tiltak for å komme i balanse:

1. Redusert antall av bosatte enslige mindreårige flyktninger

Prognoser og anmodninger fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI) og Bufetat viser fortsatt en nedgang i antall bosettinger av enslige mindreårige flyktninger. Antall kommunale og private tiltaksplasser for denne gruppen må derfor tilpasses reduserte inntekter fra staten i perioden fremover. Det er utarbeidet en detaljert plan for reduksjon av antall plasser på hvert tiltak for å tilpasse driften til nedgang i antall bosettinger.

2. Opptrappingsplan skolehelsetjenesten på barnetrinn

Rådmannen foreslår å fortsette arbeidet med å styrke skolehelsetjenesten jf. bystyresak (115/16). Det er særlig viktig å øke ressursene til helsesykepleier i skolehelsetjenesten på barnetrinnet. Rådmannen foreslår styrking med 1 million kroner i planperioden.

3. Styrking av systemarbeid på psykologisk-pedagogisk tjeneste (PPT)

PPT har ventetid i individualsaker i 2019. For å sikre at barn og unge som trenger ekstra oppfølging, skal bli sett tidlig, og får et godt, tilpasset og inkluderende tilbud på skole og barnehage raskt, foreslår Rådmannen å tilføre lønnsmidler til to hele stillinger. Målet er å øke kapasiteten innen systemrettet arbeid. PPT skal i større grad bidra til utvikling av kompetanse på barnehager og skoler, slik at de tilrettelegger for barn og elever med særskilte behov innenfor det ordinære pedagogiske tilbudet.

4. Samordning av lokale rus og kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT)

Rådmannen foreslår finansiering av SLT-stillingen for å drive målrettet forebygging og koordinere ressurser/kunnskap mellom politi og relevante kommunale enheter, samt næringsliv og frivillige organisasjoner. SLT favner et bredt spekter av kriminalitetsforebyggende tiltak: fra forebygging av ungdomskriminalitet til voldelig ekstremisme, organisert kriminalitet, menneskehandel, arbeidslivskriminalitet, vold m.m. Stillingen var delfinansiert av statlige prosjektmidler i 2017-2019, som opphører i 2020.

5. Styrking av budsjett til fosterhjemstiltak

Økonomirapportene viser at utgiftene til fosterhjemsgodtgjøring er høyere enn budsjettet tidligere. Dette skyldes antallet fosterhjem med forsterket arbeidsgodtgjøring som følge av at barna har særlige behov, som må følges opp av fosterforeldrene, eller frikjøp fra jobb en periode ved nyplassing av fosterbarn. Rådmannen foreslår derfor å omfordele midler for å styrke denne posten med 2 millioner kroner i 2020 og 2021.

6. Befolkningsvekst

Rådmannen foreslår å sette av 2,5 millioner kroner til å dekke økte utgifter til befolkningsutvikling innen tjenesteområdene i BFT i 2021. Prognosene blir revurdert årlig, og budsjettet korrigeres i henhold til dette.

7. Økt juridisk kompetanse innenfor barnevern

Det er et behov for satsing på økt kunnskap i forvaltningsrett, rettsikkerhet og mer spesifikk kunnskap om barnevernlovens bestemmelser ([kartlegging fra Bufdir](#)). Tilsyn viser at det er mangler når det gjelder dokumentasjon i barneverntjenestene og på juridisk kompetanse.

Rådmannen foreslår derfor å tilsette en jurist med arbeidsplassering i hver bydel for å bedre kvalitetssikring og internkontroll i tjenestene i BFT i planperioden. Det legges inn 0,6 millioner kroner i 2020 som øker til 1,6 millioner kroner i 2021, til dette formålet.

8. Sped- og småbarnstiltak for barn 0-6 år

Rådmannen foreslår at tiltak for å sikre god oppfølging av utsatte sped- og småbarn skal prioriteres, og styrker tiltak med 1 million kroner i planperioden 2020-2023. Dette skal føre til mindre kjøp av private tiltak og opphold i sentre for foreldre og barn for familier med småbarn.

9. Alternativ til vold i samarbeid med Helse og velferd

Rådmannen har vært i dialog med Alternativ til vold (ATV) om å etablere kontor i Trondheim i løpet av 2020. Dette er i henhold til bystyrets vedtak den 31.01.2019 (sak 19/2561). ATV er en ideell og ikke kommersiell stiftelse, som primært gir spesialiserte behandlingstilbud til voldsutøvere og utsatte, både barn og voksne. Barne- og familiedepartementet finansierer 50 prosent av driftskostnadene for kontoret. Rådmannen foreslår delårsdrift i 2020 og helårsdrift fra 2021. Samtidig foreslår Rådmannen at Psykisk helse og rus finansierer 50 prosent av den kommunale kostnaden, da tilbudet også skal gis til voksne.

10. Plan for legetjeneste: et samarbeid mellom Helse og velferd og Oppvekst og utdanning om opprettelse av en utdanningsstilling i samfunnsmedisin

Bystyret har vedtatt i Plan for legetjeneste at det opprettes en utdanningsstilling i samfunnsmedisin. Dette er et spleiselag mellom Helse og velferd og Oppvekst og utdanning, og Rådmannen foreslår å legge inn 0,3 millioner kroner til dette formålet allerede i 2021.

11. Bolig for barn og ungdom med særskilte behov

Det skal etableres et tjenestetilbud for barn og unge med utfordrende atferdsuttrykk på Heggstad. Dette er et samarbeidsprosjekt mellom Helse og velferd og Barne- og familietjenesten. Trondheim kommune har kjøpt en tomt på Heggstad, og det foreligger nå en mulighetsstudie med forslag om seks plasser for ungdom og seks plasser for voksne, i tillegg til tjenesteareal. Det skal samtidig etableres et kompetansemiljø, som skal drive med utadrettet virksomhet i form av råd og veiledning.

12. Færre ene- og krisetiltak på helse- og habiliteringstjenester

Etter at bolig for barn og ungdom med særskilte behov er ferdig etablert, vil Helse- og avlastningstjenesten for barn og unge ha færre ene- og krisetiltak. Rådmannen foreslår derfor at det legges inn en innsparing på 4,5 millioner kroner fra 2023.

13. Gevinstrealisering ved kommunesammenslåing Klæbu og Trondheim

Rådmannen har beregnet en stordriftsfordel i lederressurs ved kommunesammenslåingen av Trondheim og Klæbu kommuner på 0,8 millioner kroner.

14. Reduksjon av administrasjonsressurs og drift

Rådmannen legger inn et effektiviseringskrav til administrasjon og drift. Det vises også til pågående arbeid med gjennomgang av det administrative arbeidet i kommunen og politisk sak om dette temaet. Rådmannen foreslår derfor at det legges inn en innsparing på 2 millioner kroner fra 2020 som øker til 3,5 millioner kroner i 2022.

15. Avvikling av fritidstiltak på Lade Motor, Uteseksjon

Lade Motor er dels et fritidstiltak og dels et skoletiltak, der fritidsdelen er organisert under Uteseksjonen, BFT Midtbyen. Rådmannen foreslår avvikling av fritidsdelen og legger inn en innsparing tilsvarende 1 millioner kroner i hele planperioden.

9.7 Investeringsbudsjett

Forslag til investeringsbudsjett for barne- og familietjenesten innebærer mindre investeringer knyttet til individuell tilpasning av arealer for barn og ungdom med særskilte behov og utskifting av bilpark på Helse- og avlastningstjenesten.

I 2021 planlegger Rådmann til å etablere et nytt bofellesskap for barn og ungdom med særskilte behov. Dette kommer til å bli et samarbeidsprosjekt mellom barne- og familietjenesten og helse og velferd. Tabellen under viser rådmannens forslag til investeringer innenfor barne- og familietjenesten i perioden 2020-2023. Det foreslås investeringer for totalt 38,4 millioner kroner i perioden. Tabell 9-6 har en detaljert oversikt over finansiering for 2020. Prosjektene er beskrevet under tabellen.

Tabell 9-5 Investeringer i barne- og familietjenesten i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2020	2021	2022	2023
01. Helse- og avlastningstjenesten utskifting av bilpark	4,0	0,0	4,0	1,0	1,0	1,0	1,0
02. Mindre investeringer BFT	14,4	0,0	14,4	3,6	3,6	3,6	3,6
03. Botilbud for barn og ungdom med særskilte behov/kompetansesenter på Heggstad	20,0	0,0	20,0	0,0	5,0	15,0	0,0
Sluttsum	38,4	0,0	38,4	4,6	9,6	19,6	4,6

Tabell 9-6 Finansiering for investeringsprosjektene for barne- og familietjenesten i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	3,9	8,1	16,5	3,9
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	0,7	1,5	3,1	0,7
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	4,6	9,6	19,6	4,6

01. Utskifting av bilpark på Helse- og avlastningstjenesten

Det er behov for fornyelse av biler for spesialtransport ved avlastningsboligene for barn og unge. Rådmannen foreslår å bevilge 1 million kroner hvert år i hele planperioden, i sum 4 millioner kroner. Dette innebærer utskifting av en stykk bil per år på Helse- og avlastningstjenesten for barn og unge.

02. Mindre investeringer Barne- og familietjenesten

Mindre investeringer i Barne- og familietjenesten prioriteres ut fra innmeldte behov og Rådmannens utredninger knyttet til disse. Rådmannen anbefaler å prioritere individuell tilpasning av arealer for barn og ungdom med særskilte behov. Samtidig bør en del mindre tiltak gjennomføres i kombinasjon med vedlikehold, for å bedre kvaliteten på eksisterende funksjoner eller nye funksjoner i eksisterende barneboliger.

03. Botilbud for barn og ungdom med særskilte behov/kompetansesenter på Heggstad

Det planlegges etablering av et kompetansesenter for barn og ungdom med særskilte behov på Heggstad fra 2022. Skisseprosjektet viser seks plasser for ungdom og seks leiligheter for voksne. Dette er et samarbeidsprosjekt med bo- og aktivitetstilbud. Hensikten er å ivareta både funksjon som botilbud og som kompetansesenter, samt drive utadrettet virksomhet i form av råd og veiledning. Rådmannen foreslår å bevilge 5 millioner kroner i 2021 og 15 millioner kroner i 2022.

10 Kvalifisering og velferd

10.1 Hovedprioritering 2020-2023

Enhetene på området kvalifisering og velferd har som hovedoppgave å sørge for god tilknytning til arbeidslivet for innbyggerne, gjennom opplæring og kvalifisering. Å sikre inntekt for de som av ulike årsaker behøver det. Hovedutfordringen på området i de nærmeste årene er å få de store kullene med flyktninger som ble bosatt i 2015-2016 over i jobb eller andre stabile livssituasjoner. En god del har allerede kommet ut i arbeidslivet, mens andre behøver mer tid til opplæring og kvalifisering. Nasjonal forskning viser at formelle kvalifikasjoner øker sjansen for stabil jobbtilknytning, og det jobbes kontinuerlig med å utvikle gode kvalifiserende løp for flyktninger som er motiverte og viser progresjon. Noen av disse løpene tar flere år, noen deltakere behøver sosialhjelp for å finansiere livsopphold i denne perioden. Strategien for feltet ble omtalt i forrige års handlingsplan og er kalt "KIPE" - en satsing på mer individuelle løp mellom introduksjonsprogrammet, NAVs tiltak og voksenopplæringen. Rådmannen prioriterer høy innsats på voksenopplæringsområdet og at NAV-kontorene skal fortsette å ha høy bemanning rettet mot flyktninger for å kunne følge opp tett mot arbeidslivet.

Satsing på ungdom og koordinerte tjenester til familier fortsetter i tråd med handlingsplanen mot fattigdom

10.2 Om området

Kvalifisering og velferd består av NAV Lerkendal og NAV Falkenberg, Trondheim voksenopplæringsssenter (TROVO) og Kvalifiseringssenteret for innvandrere (INN).

NAV bistår personer som trenger hjelp og støtte for å komme i gang med utdanning eller arbeid. NAV-kontorene gir økonomisk råd og veiledning, tildeler økonomisk sosialhjelp, tildeler midlertidig bolig, administrerer statlig bostøtteordning og tildeler startlån og tilskudd til kjøp av egen bolig.

Innbyggere over 16 år som har behov for voksenopplæring kan få det ved TROVO. Senteret tilbyr grunnskoleopplæring for voksne, tilrettelagt opplæring i grunnleggende ferdigheter og opplæring i norsk og samfunnsfag for nyankomne flyktninger og innvandrere. I tillegg tilbyr senterets fylkeskommunale del voksenopplæring i videregående skole.

Kvalifiseringssenteret for innvandrere (INN) gir nybosatte flyktninger kurs, opplæring, veiledning og arbeidspraksis i et toårig introduksjonsprogram som skal føre til videre utdanning eller arbeid.

Fordi kommunen bosetter langt færre flyktninger nå enn for noen år siden, er området preget av nedbemanning. Særlig INN reduseres, men også norskkurs-aktiviteten på TROVO skal halveres i forhold til toppen for et par år siden.

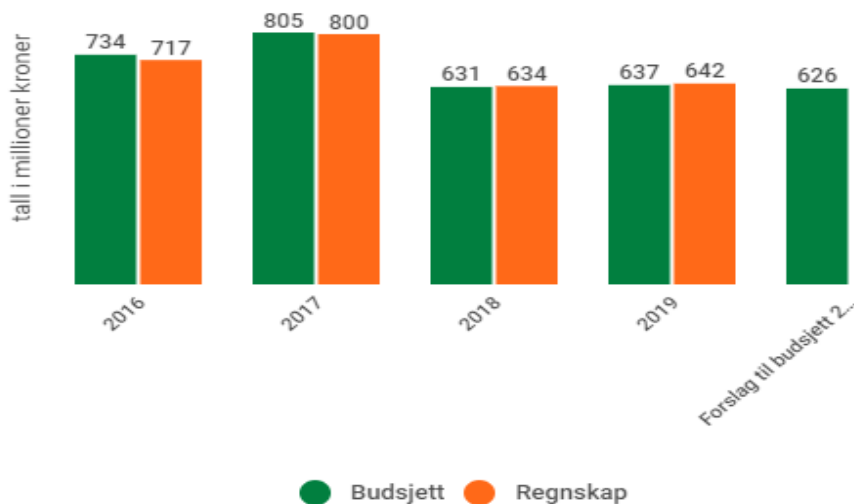

Økonomi og regnskap

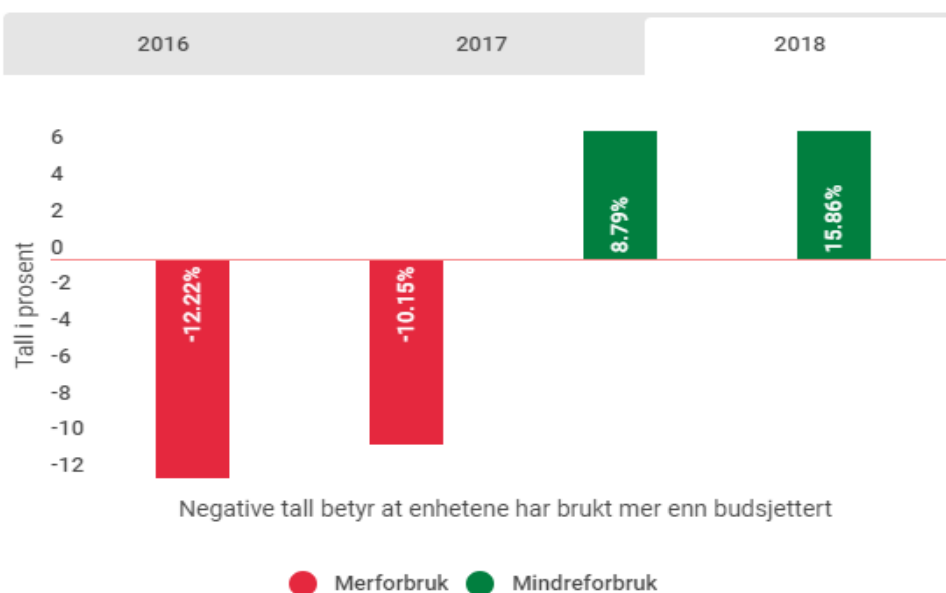
Figur 10-1 viser budsjett- og regnskap for kvalifisering og velferd i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, og rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for kvalifisering og velferd for 2020. Perioden 2016-2019 viser kun gamle Trondheim, mens budsjett 2020 er sum for nye Trondheim kommune.

Figur 10-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Figur 10-2 viser budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2017.

Figur 10-2. budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2018

Tabell 10-1. Nøkkeltall. Trondheim, Klæbu, ASSS
2018

	Klæbu	Trond- heim	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS, uten Oslo og TK
<i>Prioritet</i>						
Netto driftsutgifter til sosialtjenesten pr innbygger 18-66 år inkl utgifter til introduksjonsprogrammet, konsern	5 346	5 973	8 420	6 703	6 350	5 570
<i>Dekningsgrader</i>						
Andel sosialhjelpsmottakeere av innbyggere 18-66 år (prosent)	4,3	3,8	4,4	4,0	4,4	3,9
Andel sosialhjelpsmottakeere 18-24 år av innbyggere 18-24 år (prosent)	6,8	5,0	3,9	5,1	6,8	4,5
Sosialhjelpsmottakere som forsørger barn under 18 år (prosent)		23,1	27,2	21,1	20,8	24,3
Andelen sosialhjelpsmottakere i forhold til innbyggere i alderen 18-24 år (prosent)	7	5,0	4	5,1	7	5,2
<i>Kvalitet</i>						
Sosialhjelpsmottakere med sosialhjelp i 6 måneder eller mer (prosent)	20	42	52	46	42	42
Barn i familier som mottok sosialhjelp (prosent)	7,1	5,9	8,9	5,4	5,3	5,8
I arbeid eller utdanning ett år etter avsluttet intro program, prosent (2016)(prosent)	50	56	56	68	53	61
Sosialhjelpsmottakere som bor i eid bolig (prosent)	10,4	4,1	3,9	4,6	4,9	5
<i>Andre nøkkeltall</i>						
Arbeidsledighet hele befolkningen (prosent)	1,9	1,8	2,4	2,6	3,3	2,5

Arbeidsledighet ikke vestlige innvandrere (prosent)	4,6	5,6	5,6	6,8	7,4	6,5
Sysselsetting norskfødte 30-54 år (prosent)	88	86	86	85	85	85
Sysselsetting innvandrere 30-54 år (prosent)	70	69	68	68	68	69
Medianinntekt befolkningen unntatt innvandrere, kroner	381 000	392 000	413 000	394 000	419 000	404 000
Medianinntekt ikke vestlige innvandrere, kroner	208 000	247 000	266 000	262 000	276 000	267 000
Vedvarende lavinntekt befolkningen unntatt innvandrere (prosent)	4,9	8,1	10,0	7,5	5,7	6,8
Vedvarende lavinntekt ikke vestlige innvandrere (prosent)	40	35	33	33	29	32
<i>Ressursbruk i forhold til beregnet utgiftsbehov (ikke korrigert for inntektsnivå)</i>	391	307	576	468	-170	8

Sykefravær

Samlet sett er sykefraværet for enhetene ,(NAV, TROVO og INN) uforandret. Men både TROVO og INN har opplevd/oplever relativt store utslag. INN hadde et betydelig høyere sykefravær på begynnelsen av 2019, men er tilbake til normalt nivå fra august. Utviklinga kan ses i sammenheng med i betydelig nedbemanning første halvår. TROVO har opplevd stigende sykefravær i løpet av året. Sykefraværet kan ha en sammenheng med at man har flyttet “ungdomsgruppa” til videregående skoler i 2018, og det har vært en god del oppstartsproblem. Begge NAV-kontor på et stabilt nivå.

10.3 Mål

Tjenesteområdet har et særlig ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

- 3.4: I 2020 har husholdningene i Trondheim muligheter for å skaffe seg en forutsigbar inntekt gjennom egen innsats
- 3.5: I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller
- 3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert
- 4.4: I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

Tjenesteområdet kvalifisering og velferd har et særlig ansvar for å ivareta disse bærekraftsmålene:

	<p>Mål 1. Utrydde fattigdom</p> <p>I Norge finnes det ingen fattigdomsgrense - og svært få som er fattige i en global kontekst. Vi har en gruppe innbyggere som har lav inntekt i en nasjonal sammenheng. Tjenesteområdets hovedoppdrag er å sørge for at disse får en stabil tilknytning til arbeidsmarkedet.</p>
	<p>Mål 4. God utdanning</p> <p>Sikre inkluderende, rettfærdig og god utdanning og fremme muligheten for livslang læring for alle. Særlig TROVO er sentral i å sikre at innbyggere i Trondheim har grunnleggende ferdigheter og tilgang til opplæring.</p>

	<p>Mål 8. Anstendig arbeid og økonomisk vekst Særlig gjennom NAV-kontorenes og INNs arbeid skal innbyggere få tilgang til stabilt og godt arbeid, og kommunen er i dialog med byens arbeidsgivere.</p>
---	---

Mål for området

1. Barnefamilier som mottar økonomisk sosialhjelp har tiltak som fremmer deltakelse i arbeids- og samfunnsliv.

Satsingen på barnefamilier er omtalt i Trondheim kommunes handlingsplan mot fattigdom, sak [PS 0016/19](#).

Begge bydelene har egne familieteam som jobber systematisk med de mest utsatte familiene, og sikrer at både barn og voksne får bistand og tjenester som er koordinerte og samstemte. Det jobbes med mål om å hjelpe familien inn en stabil situasjon der de mestrer både dagliglivet og har god forutsigbar økonomi.

Indikator

- Familiekoordinatorene på NAV har målrettede løp for alle barnefamilier som har sosialhjelp som hovedinntekt lenger enn 1 år.
- Antall barnefamilier som mottar sosialhjelp, skal ikke være høyere per måned i 2020 enn i 2019.

2. Alle har et sted å bo

Både NAV og helse- og velferdskontorene gir råd, veiledning og informasjon om ulike boligvirkemidler. Dette er for eksempel informasjon om det private boligmarkedet, statlig bostøtteordning, startlån og tilskudd til kjøp av egen bolig. Når en innbygger søker om kommunal utleiebolig, skal alle boligvirkemidler vurderes før kommunen innvilger en søknad. .

Det er fortsatt høy sirkulasjon i kommunens boligmasse. Dette fører til kortere ventetid for tildeling av bolig for enkelte målgrupper. Antallet nye boligsøkere på ventelisten er 119 i august 2019, en nedgang siden 2018. Gjennomsnittlig ventetid for tildeling av ordinær kommunal bolig var 1,4 måneder i 2018, og ligger på samme nivå hittil i 2019. Gjennomsnittlig ventetid på omsorgsbolig var 7,3 måneder i 2018, i august 2019 er den på 3,6 måneder.

Behovet for midlertidig botilbud gjennom NAV har hatt en jevn nedgang de siste årene, men økte i 2018. Prognosen for 2019 er enda høyere, på 6,3 millioner kroner, noe som er på samme nivå som i 2015.

Indikator

- Gjennomsnittlig botid i midlertidig bolig er maksimalt 20 dager.
- Gjennomsnittlig ventetid på ordinær kommunal bolig er en måned
- Gjennomsnittlig ventetid for bofelleskap for utviklingshemmede skal være inntil 6 måneder i 2022
- Alle som søker om kommunal bolig, bytte av bolig og forlengelse av leieforhold tilbys samtale før behandling av søknaden.

3. Elever fra Trondheim voksenopplæringscenter TROVO mottar opplæring som gir grunnlag for å delta i arbeids- og samfunnsliv.

Den kommunale delen av opplæringstilbudet på TROVO styrkes midlertidig for å møte opplæringsbehovet i de store gruppene som går ut av introduksjonsprogrammet i 2018-2020 og som trenger mer opplæring enn norsk. Norskopplæringen er i hovedsak statlig finansiert. Den reduseres i takt med færre bosatte flyktninger som har rett til norskopplæring, og omtales ikke i det kommunale

budsjettet. Behovet for både grunnskoleopplæring og videregående opplæring blant minoritetsspråklige er stort. Skoleåret 14/15 var det 58 deltakere på grunnskoleopplæring for voksne mens det for skoleåret 19/20 er 370 deltakere, i tillegg til 140 elever på ungdomsgruppa. Dette er en positiv utvikling og i tråd med kommunens strategier (KIPE).

Indikator

- Resultatet skal være bedre enn landsgjennomsnittet på nasjonale prøver i norsk.

10.4 Driftsbudsjett

Budsjettet på området kommer delvis fra statlige flyktningemidler. Særlig INNs virksomhet er tett knyttet til flyktningemidlene, mens også TROVO og NAVs målrettede arbeid mot flyktninger finansieres i stor grad av statlige midler.

Innledning

I år der mange flyktninger er blitt bosatt har noen av midlene som har kommet med blitt satt på fond. Begrunnelsen er at bosatte flyktninger har behov for dedikerte kommunale tjenester i en lengre tidsperiode enn det flyktningemidlene legger opp til, og vi behøver midler til å finansiere denne innsatsen. I denne økonomiplanperioden tas midler fra fond for å sørge for en ekstra innsats og livsopphold til de store flyktningekullene som ble bosatt i 2015-2017, men som fortsatt ikke har kommet over i arbeidslivet. Området skal reduseres som følge av lavere bosetting, men takten i reduksjonen bremses av fondsmidler.

Behovet for økonomisk sosialhjelp er vanskelig å forutse og avhenger til dels av forhold som ligger utenfor kommunen, som innretninger på statlig innsats og arbeidsmarkedet. Rådmannen legger derfor opp til årlige justeringer av denne posten selv om det her legges en plan fram til 2023.

Forslag til driftsbudsjett for 2020-2023

Hovedsatsingen innenfor området Kvalifisering og velferd er økt innsats for å kvalifisere og integrere flyktninger. Rådmannen legger opp til en større innsats per flyktning i perioden samtidig som det blir langt færre flyktninger. Samtidig skal driftsbudsjettet betydelig ned. Dette krever omstilling og reduksjoner innenfor tjenesteområdet.

Tabell 1.1 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for område Kvalifisering og velferd i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune). Tabell 1.2 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 10-2 Budsjettramme og rammeendring kvalifisering og velferd. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	652,8	652,8	652,8	652,8
Pris- og lønnskompensasjon	19,0	19,0	19,0	19,0
Oppgaveendringer	0,8	0,8	0,8	0,8
Korrigert budsjett	672,7	672,7	672,7	672,7
Befolkningsvekst	3,3	6,6	9,9	12,9
Annen rammeendring	-48,9	-104,9	-158,1	-158,1
Forslag til netto driftsramme	627,1	574,3	524,4	527,5
Reell rammeendring	-45,6	-98,3	-148,2	-145,2

Tabell 10-3 Tiltak i kvalifisering og velferd. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Opprettholdelse av standard	01 Befolkningsvekst	1,0	2,0	3,0	17,1
	02 Økte kostnader sosialhjelp vedr AAP	3,0	3,0	3,0	3,0
	03 Økt kapasitet grunnskole for voksne	16,0	14,3	11,1	0,0
	04 Reduserte utgifter til sosialhjelp som følge av at vi bosetter færre flyktninger.	0,0	-20,0	-30,0	-30,0
	05 Reduserte utgifter til kvalifisering som følge av at vi bosetter færre flyktninger	0,0	-10,0	-15,0	-15,0
	06 Redusert antall flyktninger og styrket integrering	-74,5	-97,5	-131,2	-132,2
Endringer i tjenestetilbudet	07 Sosialhjelp til personer uten rett til uføretrygd.	7,0	8,0	9,0	10,0
	08 Aktivitetsplikt 30+	2,0	2,0	2,0	2,0
	09 Midlertidig botilbud	2,0	2,0	2,0	2,0
	10 Barnetrygd utenfor inntektsberegning	2,0	2,0	2,0	2,0
	11 Harmonisering av barnesatsene	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0
Effektiviseringstiltak	12 Gevinstrealisering Digisos	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
	13 Konsulentbruk og innkjøp	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
	14 Gevinstrealisering "Digital deltakerkalender"	-1	-1	-1	-1
Sluttsum		-45,6	-98,3	-148,2	-145,2

Tiltak for kvalifisering:**01. Befolkningsvekst**

Det settes av noe midler til å håndtere utgifter til vekst i innbyggertall.

02 Økte kostnader til sosialhjelp som konsekvens av omlegging av ordningen for arbeidsavklaringspenger (AAP)

Reglene for arbeidsavklaringspenger (AAP) er strammet inn. Det innebærer at færre enn tidligere får innvilget forlengelse av ytelsen. I tillegg går makstiden i ordningen ned fra 4 år til 3 år i 2021. AAP er en

statlig ytelse, og endringene medfører at noen som tidligere ville hatt rett til AAP nå må søke sosialhjelp.

03 Økt kapasitet grunnskole for voksne

Mange av flyktningene vi bosatte i 2015-2016 har behov for grunnskoleopplæring, og tilbudet må utvides. Det er ønskelig å styrke kvalifiseringen av flyktningene. Økt kapasitet i grunnopplæringen følger den overordnede strategien på feltet.

04 Reduserte utgifter til sosialhjelp som følge av at vi bosetter færre flyktninger.

Færre flyktninger ut av introduksjonsprogram vil gi mindre press på økonomisk sosialhjelp. Anslagene på dette området er svært usikre. Situasjonen på arbeidsmarkedet og hvordan staten utformer sine ytelser har stor betydning for kommunens utgifter for sosialhjelp. Det legges opp til at utgiftene vil gå ned fra 2021 og utover i planperioden.

05 Reduserte utgifter til kvalifisering som følge av at vi bosetter færre flyktninger

Lavere bosettingstall gjør at vi reduserer og avvikler den ekstraordinære satsingen på kvalifisering av flyktninger ut i planperioden.

06 Redusert antall flyktninger og styrket integrering

Med færre flyktninger som skal bosettes faller både statlige inntekter og kommunens utgiftsbehov.

De fleste flyktninger, særlig de med lav skolebakgrunn, har gjerne behov for mer tid enn det toårige introduksjonsprogrammet for å være klar for arbeidslivet. Både opplæring og ulike kvalifiserende tiltak må syes sammen til en pakke som skal gi en trygg og stabil tilknytning til arbeidslivet. Rådmannen og enhetene på området arbeider med å tydeliggjøre strategien som ble presentert i HØP 2019, og som omtales som "KIPE". I konseptet ligger det at kommunen- for de deltakerne som ønsker det og viser framdrift- investerer i lengre og bedre kvalifiseringsløp. For noen er målet studiekompetanse eller fagbrev, for mange er det norsk- og yrkesferdigheter som gir grunnlag for stabil yrkestilknytning som ufaglært. Etter den store flyktningebosettingen i 2015 og 2016 trappes innsatsen på hele området ned, men rådmannen fortsetter strategien fra fjorårets HØP med å ha en gradvis nedtrapping. Målet er å sikre at vi både har gode nok tiltak og nok tiltak slik at vi får de store flyktningekullene ut av sosialhjelp og inn i en god og varig tilknytning til arbeidslivet. INN, TROVO og NAV-kontorene jobber tett sammen for å lage gode individuelle opplegg for hver enkelt deltaker. For de med behov for lengre løp, bør både et tredje år i introduksjonsprogrammet og deltakelse i kvalifiseringsprogrammet (KVP) i regi av NAV være alternativ til sosialhjelp. Den enkeltes motivasjon og progresjon vil være viktige elementer for om vi skal legge til rette for løp over flere år.

07 Sosialhjelp til personer uten rett til uføretrygd.

I forbindelse med at kommunen får flere innbyggere med flyktning- og innvandrerbakgrunn er det også flere personer som har store helsemessige utfordringer uten rett til folketrygdens ytelser som uføretrygd. Nav-kontorene jobber med å kartlegge denne gruppen som fyller kravene til uføretrygd, men som ikke vil ha rett på uføreytelser. Mange i denne gruppen vil bli permanente mottakere av sosialhjelp siden de verken har andre inntekter, pensjoner eller formue de kan bruke for å dekke utgifter til sitt livsopphold.

08 Aktivitetsplikt 30+.

Rådmannen ønsker å prøve ut styrket oppfølging mot arbeidslivet for sosialhjelpsmottakere mellom 30 og 40 år som ikke har hatt sosialhjelp lenge. Aktivitetsplikten skal ha samme profil som mot ungdom under 30, med fokus på tett oppfølging mot ordinært arbeidsliv.

09 Midlertidig botilbud

NAV har ansvaret for å skaffe midlertidig botilbud til personer som har behov for bolig. Midlertidig botilbud skal avhjelpe akutt bostedsløshet og er ikke ment å vare over tid. Fylkesmannen har foretatt tilsyn av kommunens midlertidige botilbud, og avdekket at kommunens tilbud ikke tilfredsstiller kvalitetskravene. Rådmannen mener derfor det er nødvendig å styrke budsjettet på dette området. Det

er allerede etablert et tilbud til barnefamilier, et tilbud til voksne både med og uten rusproblem er enda ikke avklart. Rådmannen forventer kostnadsøkning også her.

10 Barnetrygd utenfor inntektsberegning

Som følge av budsjettvedtaket i 2019 foreslår rådmannen at barnetrygden holdes utenfor inntektsgrunnlaget når sosialhjelp beregnes. Rådmannen har ikke funnet rom for å øke barnesatsen tilsvarende. Fratrasket barnetrygden er dagens barnesats på 1680 kroner for barn mellom 0-5 år, 2380 for barn mellom 6-10 år og 3280 for barn over 10 år. Alle satsene foreslås økt med 200 kr i året. I tillegg får alle beholde barnetrygden på 1054 kroner, ekstra barnetrygd for enslig forsørger og eventuelt småbarnstillegg. Rådmannen foreslår 2 millioner kroner til tiltaket. Tiltaket sikrer at eventuell fremtidig økning i barnetrygden ikke inntektsberegnes og at familien da ikke risikerer en avkorting i sosialhjelp som følge av økt barnetrygd.

11 Harmonisering av barnesatsene

Det er et viktig prinsipp i forvaltningen at sosialhjelp ikke skal være høyere enn det mottakerne normalt sett ville mottatt ved lønnet arbeid. I følge rådmannens forslag vil en familie med to barn motta rundt 33 000 kroner i måneden etter skatt. Dette tilsvarer en årsinntekt før skatt på rundt 500 000 kr.

Rådmannen foreslår derfor at kommunen innfører en praksis der den normalt sett ikke utmåler barnesats fra barn nummer tre, men at familien beholder barnetrygden på 1054 kroner uavkortet fra og med barn nummer tre. Sosialhjelp er en skjønnsbasert ytelse, og det vil være mulig å gi tilleggsytelser der det måtte oppstå behov for det. En familie med 3 barn vil få redusert sosialhjelp med 300 kroner i måneden, og en familie med 4 barn vil få redusert sosialhjelp med 600 kroner i måneden sammenlignet med dagens ordning med 50prosent av barnesats fra barn nummer 3.

12 Gevinstrealisering DIGISOS

Omtrent halvparten av alle sosialhjelpssøknader kommer nå inn digitalt, og full funksjonalitet i Digisos kommer i løpet av høsten. Dette medfører mindre behov for papirarbeid på kontorene.

13 Konsulentbruk og innkjøp

I forbindelse med budsjettvedtaket 2019 ble det lagt inn et kutt på skoleområdet på konsulentbruk som gjelder fra 2020.

14 Gevinstrealisering "Digital deltakerkalender"

I høst vil deltakerne i introduksjonsprogrammet få sin ukeskalender digitalt knyttet til samme google-bruker som TROVO har som læringsplattform. Med opplæring skal en stor del av deltakerne på introduksjonsprogrammet beherske dette, og ordningen blir en trening av digital kompetanse og er arbeidsrelevant. Systemet effektiviserer listeføring og merkantilt arbeid for Kvalifiseringssenteret for innvandrere INN.

10.5 Investeringsbudsjett

Investeringsbudsjett for bolig er fra 2019 delt mellom Helse og velferd og Byutvikling. Helse og velferd har ansvaret for investeringsbudsjett for kategoriboliger, boliger for målgruppene: rus, psykiske helse, utviklingshemmede og eldre. Byutvikling har ansvaret for ordinære utleieboliger. Boligprosjektene er nærmere omtalt under kapitlene 11. Psykisk helse og rus, 12. Bo - og aktivitetstilbud, 13. Helse og omsorg og 21. Eiendomstjenester.

Det er løpende behov for tilrettelegging, forsterkning og ombygging av eksisterende boliger. Rådmannen foreslår å øremerke en årlig felles sum til investering for alle kategoriboliger, [se kapittel om bo- og aktivitetstilbud](#).

11 Psykisk helse og rus

11.1 Hovedprioritering 2020-2023

Hovedprioriteringene for området psykisk helse og rus i planperioden 2020-2023 er nytt botiltak for 10 personer med alvorlige psykiske lidelser, og at flere skal få muligheter til å bo i egen bolig. Økt tilskudd til drift av Fontenehus Trondheim skal bidra til at personer får hjelp til å fullføre utdanning eller komme i arbeid.

Personer som har voldelig atferd skal få supplerende hjelp fra stiftelsen "Alternativ til vold".

Strategien "Tidlig innsats" står fast i perioden. Det skjer blant annet ved at lavterskel mestringskurs for personer som opplever å være i en livskrise videreføres og at personer som står i fare for å utvikle rusproblem, sikres tidlig hjelp. Tidlig innsats er en av flere strategier for å hindre eller forebygge at personer utvikler kroniske lidelser.

Systematisk psykisk helsearbeid i botiltakene videreføres. Innsatsen har ført til at flere brukere har blitt mer selvstendige og ønsker å flytte til ordinære boliger. Personene har fortsatt behov for ambulant hjelp, men langt mindre enn det som tilbys i botiltak.

11.2 Om området

3

enheter

1.936

mottakere av tjenester

282

årsverk

127

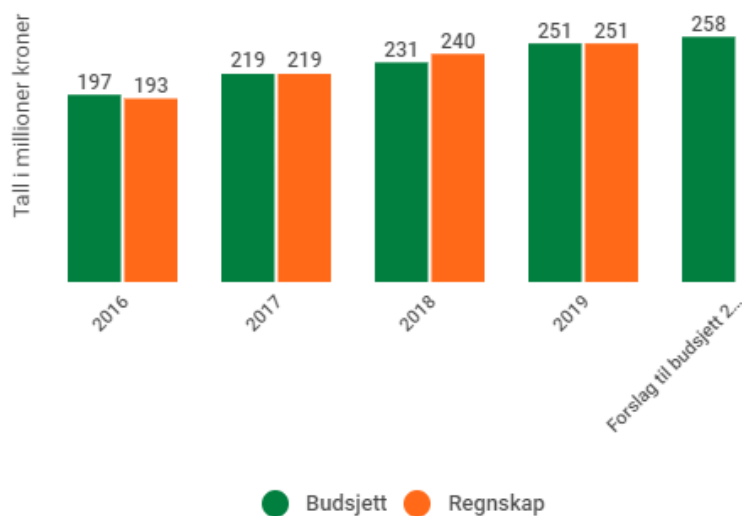
brukere i tilrettelagte boliger innenfor psykisk helse

61

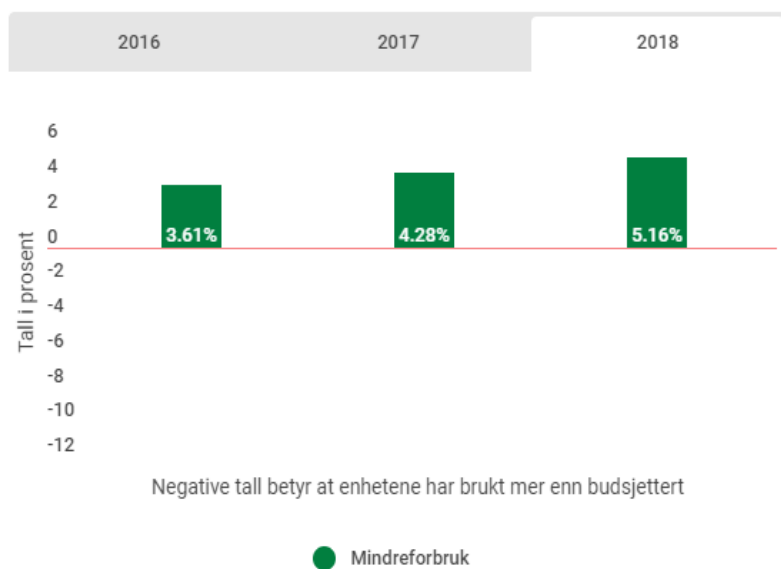
brukere i tilrettelagte boliger innenfor rus

Økonomi og regnskap

Figur 11-1 viser budsjett- og regnskap for psykisk helse og rus i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, og rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for psykisk helse og rus for 2020. Perioden 2016-2019 viser kun gamle Trondheim, mens budsjett 2020 er sum for nye Trondheim kommune.

Figur 11-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Figur 11-2 viser budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2018.

Figur 11-2. Budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2018

Alle tre enhetene innenfor område psykisk helse og rus hadde et mindreforbruk i 2018.

Tjenesten omfatter følgende:

- Enhet for rustjenester
- Botiltak og treffsted for psykisk helse
- Enhet for psykisk helse og rus

Klæbu kommune

Når kommunen slår seg sammen med Klæbu blir psykiske helse- og rustjenester organisert i eksisterende struktur for psykisk helse og rus i Trondheim kommune. Klæbu kommunes 6 årsverk, inkludert ett årsverk for psykolog, vil inngå i enhetene for psykisk helse og rus i nye Trondheim kommune.

Dagens treffsted i Klæbu videreføres uendret og innlemmes i enhet for Botiltak og treffsted for psykisk helse.

Relevant informasjon om området

[Årsrapporten fra 2018](#) viser at målet om rask psykisk helsehjelp innen to uker ikke ble nådd. Gjennomsnittlig ventetid fra vurdering til oppstart med individuell behandling var tre uker, og gjennomsnittlig ventetid på gruppetilbud (kurs) var fire uker.

Mottak- og oppfølgingscenteret (MO- senteret) for rusmiddelavhengige oppnådde målet om å gi hjelp innen sju virkedager etter henvendelsen.

Botiltak og treffsted for psykisk helse har lagt til rette for at personer som ønsker å flytte ut av botiltak kan gjøre det, enten ved å kjøpe egen bolig eller å leie. I tillegg til personer som flyttet ut fra botiltak, mottok 45 personer ambulante tjenester i ordinære boliger fra Enhet for botiltak og treffsted.

[Temaplan for psykisk helse og rus 2017-2020](#) viser at vi er på vei til å nå målet om tidlig innsats ved å tilby mestringkurs og "rask psykisk helsehjelp" innen 2-3 uker. For å nå målet bør mestringstiltaket om tidlig innsats styrkes. Antall henvendelser er nesten doblet de siste årene.

Mottak- og oppfølgingscenteret (MO) er tilrettelagt for å gi rask hjelp og behandling til rusmiddelavhengige som ønsker å endre livsstil.

Vi er på god vei til å nå målet om å gi gode kommunale tjenester etter døgnbehandling i psykisk helsevern. Pasienter som ikke kan utskrives direkte til hjemmet overføres til døgnopphold på Leistad helsehus. På Leistad blir brukers ressurser kartlagt, og det blir vurdert hvilken type tjenester som må være på plass ved utskrivning til hjemmet. I 2018 var det få utskrivningsklare pasienter som ventet mer enn 10 døgn på kommunale tjenester før de ble utskrevet fra døgnbehandling i psykisk helsevern.

Per 1.1. 2019 ble det innført betalingsplikt for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og i tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB). I perioden 1.1 - 31.5 2019 ventet 23 utskrivningsklare pasienter tilsammen 249 døgn. Kommunal betalingsplikt per døgn er 4 885 kroner.

For å styrke brukermedvirkningen har enhetene blant annet tilsatt erfaringskonsulenter. Vi er på vei til å gi alle ansatte kunnskap i [recovery](#), 40 prosent av ansatte fikk opplæring i 2018. Recovery er en filosofi og holdning der tilnærmingen er at personer kan leve meningsfulle og tilfredsstillende liv, på tross av psykiske helseutfordringer.

Sammenligning med andre kommuner

Tabell 11-4. Nøkkeltall. Trondheim, Klæbu, ASSS 2018

	Klæbu	Trond-heim	Oslo	Bergen	Stavan-ger	ASSS, uten Oslo og TK
<i>Prioritet</i>						
Netto driftsutgifter til tilbud til personer med rusproblemer (funksjon 243) per innbygger 18-66 år		766,1	1683,3	1424	826,3	829,6
<i>Kvalitet</i>						
Årsverk av psykiatriske sykepleiere per 10 000 innbyggere (helse- og omsorg) (antall)	3,3	3,4	2,4	4,5	2,4	3,9
Årsverk av personer med videreutdanning i psykisk helsearbeid per 10 000 innbyggere (helse	6,6	8,7	4,8	8,1	4,6	8,1

og sosial)						
Årsverk av personer med videreutdanning i rusarbeid per 10 000 innbyggere (helse og sosial)	3,3	3,1	2,2	4,1	1,1	2,9
Andel med psykiske lidelser på venteliste (prosent)	-	12	17	9	15	12,4
Antall vedtak om kjøp av tiltak til rusmiddelmissbrukere av aktører utenfor komm per 10 000 innbyggere 18-66 år	0	0	4,4	1,5	0,2	3,5

*) Alle mennesker opplever større eller mindre problemer fra tid til annen. Det er normalt og naturlig å ha det vanskelig med tanker og følelser i perioder. Vi kan være triste, deprimerede, aggressive eller oppstemte, men så lenge det ikke går ut over det vanlige livet vårt over lengre tid, kaller vi det ikke en lidelse.

Tabellen viser at Trondheim kommune bruker mindre i netto driftsutgifter til personer med rusproblemer per innbygger 18-66 år sammenlignet med Oslo og Bergen (KOSTRA -funksjon 243). Årsaken til ulikheter kan knyttes til bruken av de ulike funksjonene i KOSTRA i kommunene. I Bergen regnskapsføres driftsutgifter til Uteseksjon, som består av 19 ansatte på kostrafunksjon 243, mens Trondheim regnskapsfører kun 50 prosent av driftsutgiftene på funksjon 243. Resterende 50 prosent føres på funksjon 251 som er barnevernstiltak i hjemmet. Rådmannen skal jobbe med å kvalitetssikre datagrunnlaget for å sikre felles praksis i registreringen mellom de største kommunene.

Trondheim har færre psykiatriske sykepleiere per 10000 innbyggere enn Bergen og landet forøvrig, men flere enn Oslo og Stavanger. Trondheim har flest ansatte med videreutdanning i psykisk helsearbeid sammenlignet med storbyene, mens Bergen har flere ansatte med videreutdanning i rusarbeid sammenlignet med Trondheim.

Sykefravær

Sykefraværet for psykisk helse og rus i 2018 var på 9,8 prosent, mens fraværet er redusert til 7,6 prosentpoeng i andre kvartal 2019.

Relevante lenker

- [Temaplan for psykisk helse og rus 2017 -2020](#)
- [Opptappingsplan for rusfeltet 2016-2020](#)
- [Pakkeforløp for psykisk helse og rus 2018-2020](#)
- [Temaplan for vold i nære relasjoner og seksuell overgrep](#)

11.3 Mål for psykisk helse og rus

Hovedmålet for virksomhetene innenfor psykisk helse og rus er at innbyggerne skal leve selvstendige liv og ha en god tilknytning til arbeidsmarkedet.

Tjenesteområdet har et særlig ansvar for følgende delmål i kommunedelplanen:

- 3.4: I 2020 har husholdningene i Trondheim muligheter for å skaffe seg en forutsigbar inntekt gjennom egen innsats
- 3.5: I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller
- 3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert
- 4.4: I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

Tjenesteområdet har et særlig ansvar for følgende [bærekraftsmål](#):

	<p>Mål 3. God helse Styrke forebygging og behandling av misbruk, blant annet av narkotiske stoffer og skadelig bruk av alkohol følges opp gjennom tiltak i Mestringstilbudet og ved MO-senteret.</p>
	<p>Mål 8. Anstendig arbeid og økonomisk vekst Redusere andelen unge som verken er i arbeid eller under utdanning eller opplæring gjennom Mestringstilbudet.</p>
	<p>Mål 10. Mindre ulikhet Sørge for å myndiggjøre alle og fremme deres sosiale, økonomiske og politiske inkludering.</p>
	<p>Mål 16. Fred og rettferdighet Stanse overgrep, utnyttning, menneskehandel og alle former for vold mot og tortur av barn gjennom oppfølging av handlingsplanen mot vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep</p>
	<p>Mål 17. Samarbeid for å nå målene Kommune 3.0 forutsetter forståelse og interesse for andre aktørers intensjoner og ressurser, og ikke minst vilje til sammen å skape gode vilkår for barne- og voksenfelleskap i Trondheim. Hver gang du engasjerer deg der du bor, gjør du Trondheim til et bedre sted. Kan din idé hjelpe Trondheim med å oppfylle FNs bærekraftsmål? Se borgerkraft.no for mer informasjon.</p>

Periodemål for 2020 - 2023

1. Personer som har rus- og eller psykiske problemer opplever å få tilpasset hjelp.

Psykiske lidelser og ruslidelser er utbredt i den norske befolkningen, og disse lidelsene bidrar til betydelig helsetap. Kroniske søvnproblemer rammer en av syv voksne, og norske ungdommer sover for lite. Tidlig og tilpasset hjelp til den enkelte er viktig for å hindre utvikling til kroniske tilstander ([Psykisk helse i Norge](#)). Tidlig innsats er en av flere strategier for å hindre eller redusere at personer utvikler kroniske lidelser. Mestringstilbudet i psykisk helse og rus (tidlig innsats) har mottatt flere henvendelser om hjelp de siste årene, og ventetiden på hjelp er økt fra 2 til 3-4 uker.

Fra 2019 ble det innført betalingsplikt for utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern og i tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB). Utskrivningsklare pasienter i psykisk helsevern som ikke kan utskrives direkte til eget hjem, skal overføres til døgnopphold på Leistad helsehus for å vurdere type og omfang av hjelp.

Flere personer som har bodd mange år i botiltak, har fått god hjelp til å mestre å leve med sykdomsplagene. De er blitt mer selvhjulpne, og mange ønsker å flytte til egen leilighet i ordinære borettslag eller annen type bolig. Personene har fortsatt behov for ambulant hjelp, men langt mindre enn det som tilbys i botiltak.

Indikatorer:

- 80 prosent av nye brukere ved Mestringstilbudet skal motta hjelp innen 14 dager.
- Personer med rusproblematikk sikres oppstart med kartlegging og vurdering ved Mottaks- og oppfølgingscenteret (MO) innen 7 virkedager.

- Ingen utskrivningsklare pasienter skal vente mer enn 5 døgn på kommunalt tilbud.
- Registrere antall personer som selv ønsket å flytte fra bofellesskap til egen bolig og hvor mange som flytter i løpet av ett år.

2. Sikre gode tjenester til ungdom og unge voksne

De vanligste lidelsene blant barn og unge er angst, atferdsforstyrrelser og affektive lidelser (endring i stemningsleie). Folkehelseinstituttets [rapport fra 2018 \(FHI\)](#) finner en økning i andelen unge jenter som rapporterer et høyt nivå av psykiske plager og som oppsøker helsetjenesten for sine plager. Behandlingstilbudet for unge med psykiske plager i alderen 16-20 år er begrenset fordi spesialisthelsetjenesten krever en klar diagnose. Kommunen bør derfor legge til rette for diagnoseuavhengige tilbud med en lavere terskel. I 2017 ble det kartlagt (Brukerplan) at 455 brukere mellom 16 og 25 år fikk tjenester (2015:357 brukere). Det er 395 barn som har foreldre som mottar tjenester for sin psykiske lidelse og / eller ruslidelse. Noen av disse barna har omsorg av foreldre, noen har samvær med foreldre, mens andre er under omsorg av barnevernet. En nylig rapport om [rustrender i Trondheim](#) viser en økning i forbruk av alkohol og at personene blir stadig yngre (13-14 år).

I flere tilfeller yter både helse og velferd og Barne- og familietjenesten hjelp, mens i andre tilfeller er det mangelfull samordning.

Det er derfor behov for å gå gjennom forløpene av tjenestene for brukere som trenger hjelp fra begge områdene på nytt. Det skjer gjennom et felles prosjekt "Samordning til ungdom", finansiert av prosjektmidler fra fylkesmannen fra 2020.

Indikatorer:

- enhetene har til enhver tid oversikt over antall henvendelser om behov for hjelp i aldersgruppen 16 til 25 år
- 70-100 personer med omfattende hjelpebehov i aldersgruppen 16-25 år mottar koordinert hjelp fra nytt kommunalt samhandlingsteam (Oppvekst og helse- og velferd) i perioden fra 2020-2023

3. Pårørende opplever å være godt ivaretatt

Helse- og velferd skal ha systemer og rutiner som legger til rette for informasjon, samtale og dialog med pårørende. Dette gjelder enten pårørende har rollen som informasjonskilde, representant for pasienten/brukeren, omsorgsgiver eller støtte for pasienten/brukeren eller pårørende er berørt og har egne behov for støtte. Rammer og muligheter for dialog med den enkelte pårørende er ledelsens ansvar og må kommuniseres til ansatte, pasienter, brukere og pårørende. Enhetens tilbud til pårørende er publisert på kommunens nettside: www.trondheim.kommune.no/mestringstilbud/

Indikatorer:

- 10 prosent flere personer har deltatt i mestringstilbudet for pårørende i 2020 sammenlignet med 2019
- enhetene innenfor psykisk helse og rus har barneansvarlig kontaktperson som ivaretar familieperspektivet
- antall barn som har behov for mer omfattende hjelpetiltak, henvises til barne- og familietjenesten. Rådmannen iverksetter arbeid for å få registrert antall henviste saker.

4. Styrke samarbeidet med ideelle organisasjoner og frivillige lag

De ideelle velferdsleverandørene er organisasjoner som målbærer interessene til marginale grupper i samfunnet. Ideelle leverandører kan fremme åpenhet og ansvarliggjøring, de har kompetansen kommunen trenger og de stiller krav til det offentlige. En plassering utenfor det offentlige hierarkiet og en insentivstruktur der profitt ikke er sentralt gjør at ideelle kan fylle den funksjonen på en måte ingen andre er i stand til.

Drift av "Heimdal treffsted" ble i 2019 overført fra kommunal til ideell aktør. Aktivitetstilbud for personer med psykiske utfordringer og eller rusproblematikk for 3 mill kroner er lagt ut på anbud, reservert for ideelle organisasjoner.

Den frivillige innsatsen er avgjørende for å skape gode lokalsamfunn. Tusenvis av engasjerte innbyggere deltar hver dag i foreningsliv og aktiviteter som skaper glede, samhold og fellesskap. Den innsatsen som vi fritt og villig gjør for andre er særlig verdifull. Frivillig innsats for andre og for fellesskapet styrker båndene mellom oss, og skaper et varmere og mer inkluderende samfunn. Arbeidet med å inkludere frivilligheten i tiltakene i psykisk helse og rus bør styrkes, jamfør hefte om råd og veiledning om [“Samarbeid mellom frivillige og kommuner”](#) fra kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Indikator:

- Enhetene innenfor psykisk helse og rus har avtalte møter minimum to ganger per år med frivillige organisasjoner som har tilskudd fra kommunen.
- Ideelle organisasjoner tilbyr nye aktivitets- og fritidstilbud.

11.4 Driftsbudsjett

Hovedprioriteringene for området psykisk helse og rus i planperioden er nytt botiltak for 10 personer med alvorlige psykiske lidelser og at flere skal få muligheter til å bo i egen bolig.

Systematisk godt psykisk helsearbeid i botiltakene har ført til at flere selvstendige brukere ønsker utflytting til ordinære boliger. Personene har fortsatt behov for ambulant hjelp, men langt mindre enn det som tilbys i botiltak. I løpet av det siste året er flere personer med rusmiddelavhengighet tildelt ordinær kommunal bolig. Erfaringer viser at flere av disse heller bør tilbys bolig i botiltak. Rådmannen skal kvalitetssikre rutiner for å tildele boliger til personer med psykiske lidelser og eller rusmiddelavhengige, slik at sammensetningen av personer ikke medfører ulemper i bomiljøet.

Rådmannen vil komme tilbake med egen sak til formannskapet om tilbudet til rusmiddelavhengige med vekt på bolig og tjenester i begynnelsen av 2020, jamfør [sak 167/19](#).

Enhet for botiltak og treffsted for psykisk helse opprettet mestringsteam for personer med psykiske utfordringer som ønsker å bo i egen ordinær bolig. Teamet følger opp ca 80 personer per september 2019. I løpet av det siste året har mestringsteamet tatt i mot 25-30 personer både med og uten diagnosen utviklingshemming, som tradisjonelt ville ha blitt henvist til uteteam fra Bo- og aktivitetstilbud.

Økt tilskudd til drift av Fontenehus Trondheim skal bidra til at personer får hjelp til å starte eller fullføre utdanning eller komme i arbeid.

Personer som har voldelig atferd skal få hjelp gjennom stiftelsen “Alternativ til vold”.

Psykisk helsevern og Trondheim kommune har avtale om de felles ambulante teamene ACT (ambulant oppsøkende behandlingsteam) og PART (Psykiatrisk ambulant rehabiliteringsteam). Kommunen deltar med 3 årsverk i hvert team. Kommunen har siden teamene startet fått statlige tilskuddsmidler som tilsvarer 3 årsverk, men tilskuddsmidlene opphører fra 1.1.2020. Rådmannen foreslår derfor å si opp avtalene med St. Olavs hospital, psykisk helsevern fra samme tidspunkt (oppsigelsestid på 6 måneder). Innen første juni 2020 skal rådmannen vurdere om kommunen skal fortsette samarbeidet med nåværende årsverk eller om ressursene skal benyttes til annen type tjeneste.

Innledning

Rådmannen er i [sak 100/19](#) bedt om å foreslå finansiering av 15 skjermede døgn rehabiliteringsplasser med i alt 15 millioner kroner i handlings- og økonomiplanen for 2020-2023. Rådmannen har ikke funnet rom for å prioritere nye døgnplasser på bekostning av eksisterende tiltak innenfor psykisk helse og rus eller innenfor området helse og velferd.

Som oppfølging av [sak 141/19](#) Gatehospital i Trondheim, vil rådmannen søke om permanente statlige driftsmidler gjennom tilskuddsordningen fra Helsedirektoratet (første halvår 2020) for å opprette Gatehospital i Trondheim.

Forslag til driftsbudsjett for 2020-2023

Tabell 11.6 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for området psykisk helse og rus i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune).

Tabell 11-6 Budsjetteramme og rammeendring psykisk helse og rus. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	249,9	249,9	249,9	249,9
Pris- og lønnskompensasjon	7,7	7,7	7,7	7,7
Oppgaveendringer	0,3	0,3	0,3	0,3
Korrigert budsjett	257,9	257,9	257,9	257,9
Befolkningsvekst	1,5	2,9	4,4	5,8
Annen rammeendring	-0,9	-3,3	-4,6	-4,6
Forslag til netto driftsramme	258,5	257,5	257,7	259,1
Reell rammeendring	0,6	-0,4	-0,2	1,2

Tabell 11.7 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 11-7 Tiltak i psykisk helse og rus. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Opprettholdelse av standard	01. Etablering av et nytt bofellesskap Tonstad Øst - 10 plasser	1,7	2,0	2,0	2,0
	02. Etablering av Fontenehus	2,0	2,5	3,0	3,2
Endringer i tjenestetilbudet	03. Avvikling av driften på Furulund - helårseffekt	-2,5	-2,5	-2,5	-2,5
	04. Alternativ til vold - samarbeid med barne- og familietjenesten	1,0	1,3	1,3	1,3
Effektiviseringstiltak	05. Reduksjon stillinger	-1,6	-3,7	-4,0	-2,8
Sluttsum		0,6	-0,4	-0,2	1,2

11.5 Beskrivelse av tiltak

1. Etablering av nytt botiltak

Botiltaket for personer med psykiske lidelser har 10 separate leiligheter og areal for ansatte. Det er avsatt midler til ambulante tjenester på dag/kveld. Rådmannen avsetter 1,7 millioner kroner til drift fra 2020, som øker til 2 millioner kroner i planperioden.

2. Fontenehus Trondheim

Fontenehus Trondheim mottok statlig tilskudd i 2018 og startet opp virksomhet i mars/april 2019 i leide lokaler i Dronningens gt. Målet med Fontenehus er å bidra til at flere personer med psykiske helseproblemer og/eller rusmiddelproblemer skal delta i arbeidsrettede aktiviteter og komme i ordinært arbeid. Fra 2020 vil Helsedirektoratet stille krav om at kommunen må sørge for gradvis å øke finansieringen av Fontenehus i kommunens økonomiplan slik at den kommunale delstøtten blir av varig karakter. Dette må skje i takt med at tilskudd fra Helsedirektoratet gis med lavere dekningsgrad.

I formannskapssak 0168/17 [Fontenehus Trondheim](#) viste rådmannen til en kommunal finansiering på om lag 3 millioner kroner etter første driftsår.

3. Avvikling av Furulund

12 korttidsplasser for rusmiddelavhengige ble avviklet 1. mars 2019. Delårseffekten av fristilte midler er 2,5 mill kroner.

4. Alternativ til vold

Rådmannen har vært i dialog med Alternativ til vold (ATV) om å etablere kontor i Trondheim i løpet av 2020. ATV er en ideell og ikke kommersiell stiftelse, og gir spesialiserte behandlingstilbud til voldsutøvere og utsatte, både barn og voksne. Dette er i tråd med bystyrets vedtak den 31.01.2019 (sak 19/2561). Psykisk helse og rus finansierer 50 prosent av driftskostnadene for kontoret. For 2020 foreslår rådmannen oppstart i mars 2020 og helårsdrift fra 2021. Rådmannen foreslår at barne- og familietjenesten finansierer 50 prosent av den kommunale kostnaden da tilbudet også skal gis til barn og ungdom.

5. Reduksjon i stillinger

For å finansiere prioriterte tiltak foreslår rådmannen å effektivisere tjenestene. Dette tilsvarer 2,2 årsverk i 2020 og øker til 5,7 årsverk i 2022.

11.6 Investeringsbudsjett

Rådmannen ønsker en gjennomgang av det kommunale botilbudet for personer med rusmiddelavhengighet og psykiske lidelser. Det er flere brukere som nå bor i egne boliger med ambulante tjenester, men for enkelte kan bolig med stedlige tjenester være det beste tilbudet.

Det er fortsatt behov for småhus for personer med rusmiddelavhengighet og som ikke kan bo tett sammen med andre. Småhus er et vellykket boligtilbud for denne målgruppen, men utfordringen er å finne egnede tomter til formålet.

I løpet av 2018 ble det tatt i bruk 3 småhus på Sandmoen for personer med rusproblematikk, og i 2019 ble tre småhus etablert.

Krisesenteret i Trondheim er et interkommunalt krisesentertilbud for Trondheim, Malvik, Klæbu, Melhus og Midtre Gauldal. Krisesentertilbudet er et tilbud for barn, kvinner og menn. Krisesenterets lokaler er for lite og tilfredsstillende ikke dagens krav til standard og forskriftskrav til fysisk sikring. Det foreligger politisk vedtak om å bygge om eksisterende bygningsmasse. Det har i ettertid kommet forslag om annen lokalisering, og en mulighetsstudie er i gang. Resultatet fra studien legges fram for politisk behandling. Tidligst oppstart vil være høsten 2020, og bygget antas ferdig i 2023. Bedre og større lokaler gir mulighet for å ta imot flere kvinner, barn og menn. Dette betyr også økt behov for bemanning.

Krisesenteret finansieres av investeringsbudsjett innenfor helse- og omsorgstjenester, kapittel 13.5.2 *Investeringer i perioden 2020-2023.*

Tabell 11-8 Investeringer i bolig i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2020	2021	2022	2023	
01. Tonstad Øst	42,4	31,5	10,9	10,9	0,0	0,0	0,0	
Sluttsum	42,4	31,5	10,9	10,9	0,0	0,0	0,0	

Tabell 11-9 Finansiering for investeringsprosjektene for bolig i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	-7,9	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	1,7	0,0	0,0	0,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	17,1	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	10,9	0,0	0,0	0,0

11.6.1 Bolig for personer med psykiske lidelser, Tonstad Øst

Det etableres 10 tilrettelagte leiligheter for personer med psykiske lidelser på Tonstad Øst. Boligene ferdigstilles i 2020. Det er politisk vedtatt en økonomisk ramme på 41,5 millioner kroner. Rammen er nå økt til 42,4 millioner kroner på grunn av uforutsette utgifter knyttet til omlegging av VA-trase, formannskapet sak 143/19. Rådmannen foreslår 10,9 millioner kroner i sluttbevilgning i 2020.

12 Bo- og aktivitetstilbud

12.1 Hovedprioritering 2020-2023

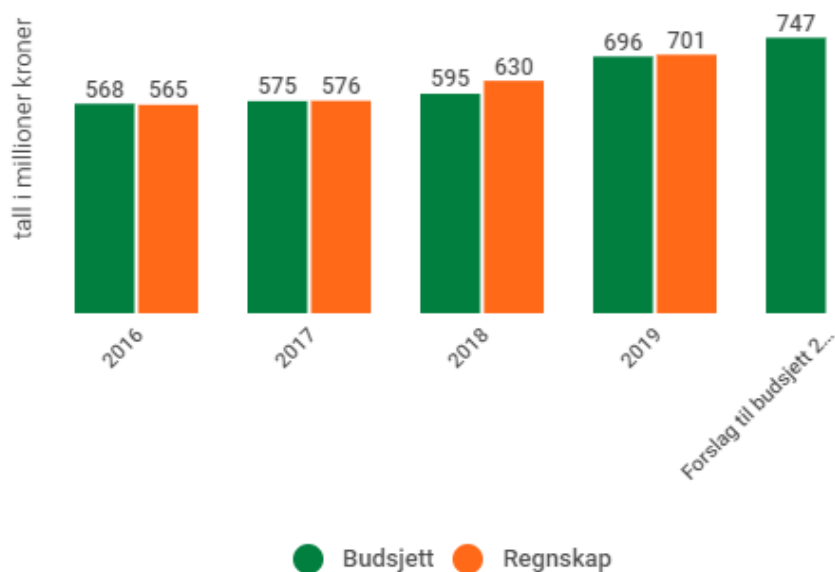
Bo- og aktivitetstilbudene skal yte tjenester til personer over 18 år med nedsatt funksjonsevne, fortrinnsvis utviklingshemming og/eller utviklingsforstyrrelser. Tjenestetilbudet skal tilpasses driftsrammen gjennom en ny strategiplan for 2019-2023. Rådmannen jobber for at flere utviklingshemmede skal eie sin egen bolig. Dette, sammen med oppstart av nye bofellesskap bidrar til å redusere antall personer på ventelisten for boliger og skaper mer bærekraftige og utviklingsfremmende tjenester. Aktivitetstilbudene skal fremme utvikling for den enkelte, og flere brukere skal ha tilbud om ordinært arbeid gjennom arbeidstrening og arbeidsrettede tiltak som for eksempel "Helt med".

12.2 Om området

Økonomi og regnskap

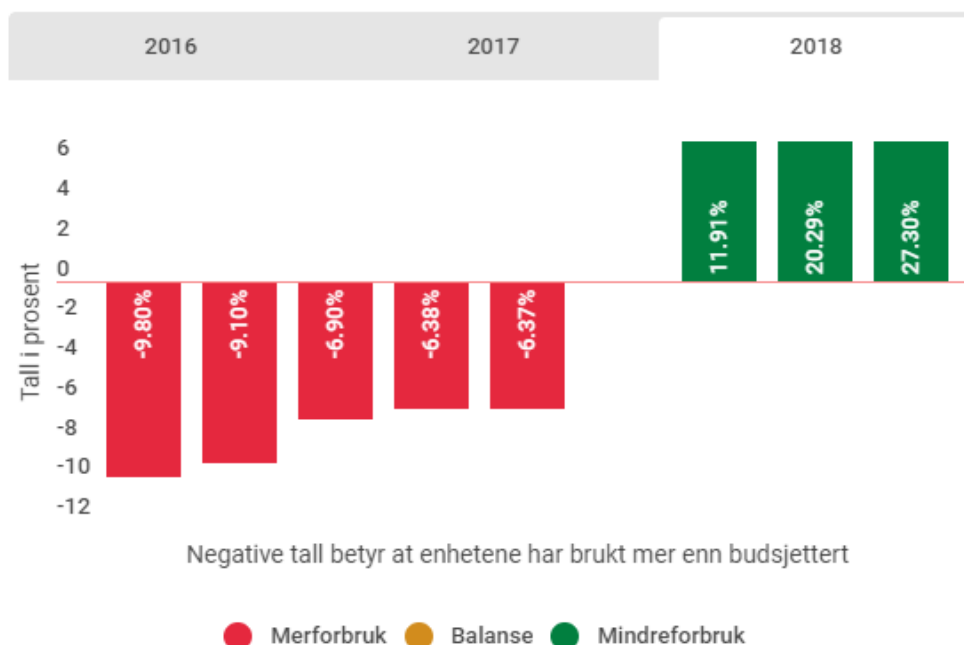
Figur 12-1 viser budsjett- og regnskap for bo- og aktivitetstilbud i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for bo- og aktivitetstilbud for 2020. Perioden 2016-2019 viser kun gamle Trondheim, mens budsjett 2020 er sum for nye Trondheim kommune.

Figur 12-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Bo- og aktivitetstilbudene hadde i 2018 et merforbruk. Hovedårsaken er at antall tjenstemottakere i bo- og aktivitetstilbudene i Trondheim har økt kraftig uten at det er kompensert med økt budsjetttramme. Budsjetttrammen ble økt i 2019, og rådmannen foreslår en ytterligere økning for 2020. Området antas å gå med et lite merforbruk i 2019, jamfør 2. økonomirapport.

Rådmannen foreslår en netto driftsramme for bo- og aktivitetstilbud på 747,3 millioner kroner i 2020. Perioden 2016-2019 viser kun gamle Trondheim, mens budsjett 2020 er sum for nye Trondheim kommune.

Figur 12-2 viser budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2018.

Figur 12-2. Budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2018

Sammenligning med andre kommuner

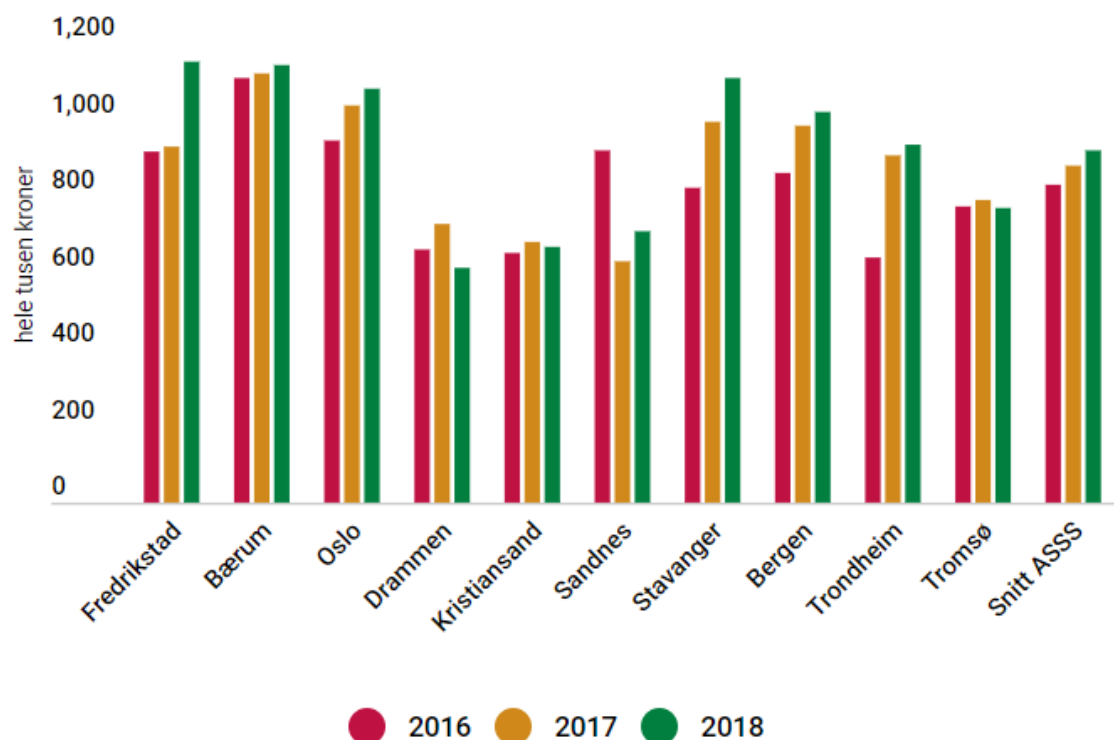
Tabellen viser at Trondheim kommune bruker noe lavere ressurser per utviklingshemmet sammenlignet med Oslo, Bergen og Stavanger, men ligger litt over gjennomsnittet for storbykommuner (ASSS-nettverket). Trondheim kommune bruker mer ressurser til personer som bor i bolig med fast tilknyttet personell hele døgnet enn Bergen, men ligger litt lavere enn de andre ASSS-kommunene.

Sammenlignet med de andre ASSS-kommunene har Trondheim kommune en større andel brukere som bor i bolig med fast tilknyttet personell enn Oslo og Stavanger, men lavere enn Bergen. Trondheim kommune har flere ansatte med fagutdanning enn andre ASSS-kommunene.

Tabell 12-1. Nøkkeltall. Trondheim, Klæbu, ASSS 2018

	Klæbu	Trond- heim	Oslo Bergen	Stavan- ger	ASSS, uten Oslo og TK	
<i>Prioritet</i>						
Utgifter per utviklingshemmet (fratrukket refusjon ressurskrevende) TTU*		939	1086	1025	1114	902
<i>Produktivitet</i>						
Utgifter til bolig med fast tilknyttet personell hele døgnet (inkl. private/ideelle) pr. beboer (TTU)*		1701	2864	1682	2200	1728
<i>Dekningsgrader</i>						
Andel utviklingshemmede 18 år + som bor i bolig med fast tilknyttet personell hele døgnet (TTU*)		54 %	44 %	58 %	47 %	55 %
<i>Kvalitet</i>						
Andel årsverk med fagutdanning		89 %	78 %	78 %	68 %	76 %

*TTU står for tall for tjenester til utviklingshemmede, se link til asss.no

Figur 12-3. Utgifter til utviklingshemmede fratrukket tilskudd til ressurskrevende brukere, per utviklingshemmet i ASSS-kommunene

Sykefravær

Tabell 12.2 viser at tjenesteområdet bo- og aktivitetstilbud i Trondheim har større sykefravær enn Trondheim kommune samlet. I 2018 gikk sykefraværet for området ned. Også i Klæbu er sykefraværet i bo- og aktivitetstilbudet høyere enn i kommunen samlet.

Tabell 12-2. Sykefravær i prosent i BOA

År	2015	2016	2017	2018
Bo- og aktivitetstilbudet Trondheim	10,7	11,8	12,3	11,1
Trondheim kommune samlet	9,9	9,6	9,2	9,3
Bo- og aktivitetstilbudet Klæbu	12,6	13,6	12,9	13,5
Klæbu kommune samlet	9,4	8,7	7,6	10,8

Om tjenesten

Bo- og aktivitetstilbudene gir tjenester til personer med utviklingshemming, og personer med utviklingsforstyrrelser som autisme, kognitiv svikt. Tilbudene gir også tjenester til fysisk funksjonshemmede. Bo- og aktivitetstilbudene består av fire enheter og har totalt 856 årsverk.

Mange av brukerne bor i kommunale bofellesskap, mens noen bor i private bofellesskap. I de siste årene har stadig flere brukere/pårørende kjøpt egne leiligheter. Kjøp av leilighet kan f.eks. skje nær en av kommunens personalbaser, og beboer får da tjenester fra basen. Dersom det ikke er personalbase i nærheten, kan det være aktuelt at kommunen kjøper en leilighet til basen.

Klæbu

Sammenslåingen med Klæbu fører til noen endringer på området. Klæbu har fire boliger med totalt 31 leiligheter. Seks tjenestemottakere har boveiledning i privat bolig. Aktivitetstilbud på dagtid gis

hovedsakelig ved Klæbu Industrier. Tre av de 31 leilighetene er ledig i september, og det foreligger en plan for nye brukere i disse. Antall brukere i bo- og aktivitetstilbudet i Klæbu har vært stabilt i perioden 2017 til 2019.

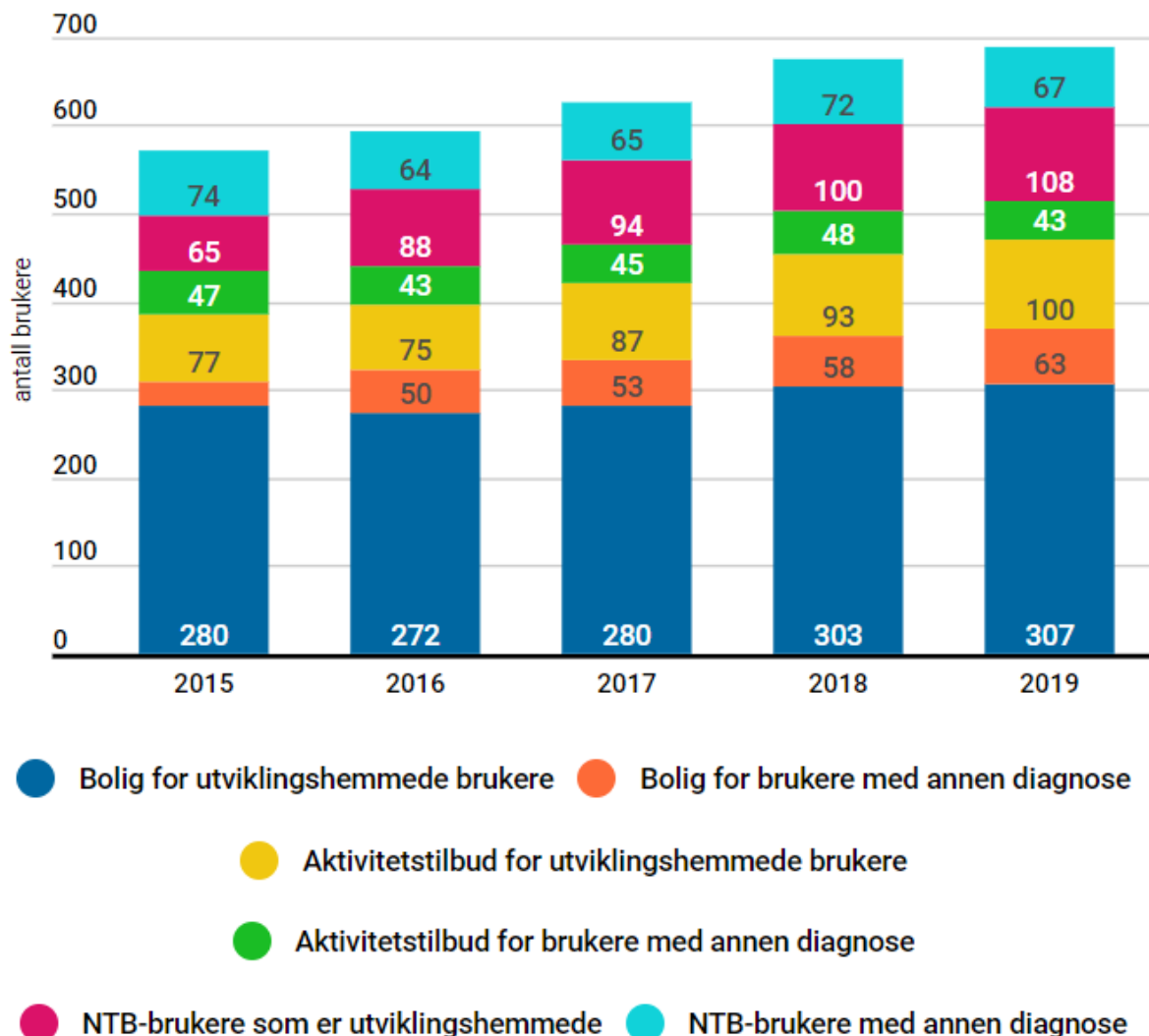
Flere nye tjenestemottakere i Trondheim

Antall tjenestemottakere i bo- og aktivitetstilbudene i Trondheim har økt kraftig de siste årene. Det har ført til merforbruk i forhold til budsjett. Brukerne av området har fått økt levealder, og det har også blitt flere brukere med sammensatte utfordringer. Veksten innen området er større enn befolkningsveksten.

Den økonomiske situasjonen i bo- og aktivitetstilbudene i Trondheim har i 2019 vært tema i flere politiske møter. Ved behandling av PS 81/19 [Økonomirapport per februar 2019](#) ble det vedtatt ekstra midler til området. I samme sak la vedtaket føringer for perioden 2020-2023.

Figur 12.4 viser økning i antall brukere av tjenester innen bo- og aktivitetstilbudene i Trondheim fra desember 2015 til juni 2019. Det har vært en betydelig økning av brukere i heldøgns omsorg som ikke har utviklingshemming. Flere brukere med utviklingshemming er blitt bosatt i nærhet til personalbase (NTB) i løpet av de siste årene.

Figur 12.4. Utvikling av antall brukere på BOA i Trondheim over tid.

For perioden i handlings- og økonomiplanen forventer rådmannen at antall tjenestemottakere innen området fortsatt vil øke. Rådmannen vurderer fortløpende om tjenestemottakere kan få bedre tilpassede tjenester innen andre tjenesteområder.

Ventetid på bolig for tjenestemottakere som har behov for heldøgns omsorg

Lang ventetid for tjenester i bolig for utviklingshemmede som trenger heldøgns omsorg har lenge vært en utfordring. Høsten 2019 åpnet et nytt bofellesskap med ni leiligheter i Johan Falkbergets veg. Sammen med andre tiltak har det ført til at boligkøen for utviklingshemmede er blitt redusert.

Per september 2019 er det 20 personer med utviklingshemming eller utviklingsforstyrrelse som står i kø med aktiv søknad om tjenester for heldøgns omsorg. Ved utgangen av 2018 var tilsvarende tall 30.

Bo- og aktivitetstilbudene gir også tilbud om heldøgns omsorg for personer med fysisk funksjonshemming, og per september er det fem personer som venter på tilbud i tillegg til de 20 omtalt over. Videre er det seks som har vedtak på heldøgns omsorg, og saksbehandler har vurdert at disse sakene kan avventes.

Alle som har søkt om bolig med heldøgns omsorg, har alternative tjenester i ventetiden. Utgiftene til disse tjenestene er åtte millioner kroner i året.

Rekruttering

Faglige tiltak basert på erfarings- og forskningsbaserte metoder skal gjøre det mer attraktivt å jobbe i bo- og aktivitetstilbudet for personer med god fagkompetanse. Rådmannen ser behov for å øke andel ansatte med treårig høgskoleutdanning og ønsker at alle ansatte skal gjennomføre BOA-skolen. Gjennom forskningsbaserte prosjekter i samarbeid med NTNU og andre skal kvaliteten innen tjenestområdet videreutvikles. For særlig å rekruttere og beholde vernepleiere, iverksettes en mentorordning for disse.

Brukerundersøkelse

Brukerundersøkelse ble sist gjennomført i 2018. I undersøkelsen er det positive tilbakemeldinger fra tjenestemottakerne og en bedre skår på alle områder i 2018 enn i 2016. Trygghet og brukermedvirkning/påvirkningsmulighet oppnår høyest skår. Tjenestekvalitet og selvbestemmelse får lavest skår. Det ble i 2018 lagt vekt på at tjenestemottaker i størst mulig grad skulle besvare undersøkelsen selv, mens i 2016 var det i større grad verger og pårørende som besvarte undersøkelsen. På åpent spørsmål er det mange som etterlyser bedre fritidstilbud.

Strategiplanen "En bedre hverdag for alle"

Strategiplanen "En bedre hverdag for alle" ble vedtatt for første gang i 2015. Planen omhandler tjenester til personer over 18 år med nedsatt funksjonsevne, fortrinnsvis utviklingshemming og/eller utviklingsforstyrrelser. Revisjon av planen er til politisk behandling høsten 2019.

Link til relevant informasjon:

[Økonomirapport per februar 2019](#)

[Tilskudd tilskudd til særlig ressurskrevende helse- og omsorgstjenester eller toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester](#)

[Inntektssystemet](#) til kommuner.

Bystyresak: [27/19](#) Framskolen på Vallersund

Bystyresak [86/15](#) strategiplanen *En bedre hverdag for alle 2015-2018*.

Bystyresak [5/19](#) verbalforslag til budsjett 2019, verbalforslag 25

[Framskolen](#) på Vallersund Gård (Bjugn)

[NOU 2016:17](#) På lik linje

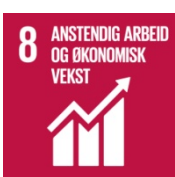

12.3 Mål

Bo- og aktivitetstilbud har ansvar for følgende delmål i kommuneplanens samfunnsdel:

- 3.5: I 2020 har Trondheim en boligpolitikk som utjevner sosiale forskjeller
- 3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert
- 4.4: I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester

Tjenesteområdet bo- og aktivitetstilbud har et særlig ansvar for følgende [bærekraftsmål](#):

	<p>Mål 3. God helse Målrettede og individbaserte tiltak fremmer god helse og riktig type omsorg for den enkelte. Omsorgen skal oppleves å fremme utvikling, forebygge helseskade og gi god helsehjelp til de som har alvorlige tilstander.</p>
	<p>Mål 4. God utdanning Mennesker med utviklingshemming skal ha individuelt tilrettelagte tjenester som fremmer læring og utvikling.</p>
	<p>Mål 8. Anstendig arbeid og økonomisk vekst Utviklingshemmede skal ha et individuelt tilpasset jobb-/aktivitetstilbud som fremmer opplevelse av mestring, deltakelse og meningsfylt hverdag.</p>
	<p>Mål 10. Mindre ulikhet Bo- og aktivitetstilbud skal være et trygt sted der mennesker med utviklingshemming kan prøve ut ulike sider ved samspill, fellesskap og arbeid. Brukere av tjenester skal få støtte i å mestre hverdagssituasjoner, håndtere utfordringer og bli kjent med egne følelser og behov. Utviklingshemmede skal ha mulighet til å eie bolig på lik linje med andre innbyggere i Trondheim kommune.</p>
	<p>Mål 11. Bærekraftige byer og samfunn Strategiplanen "En bedre hverdag for alle" fremhever betydningen av å utvikle gode møtesteder, trygge fellesskapet og skape generasjonsmøter gjennom kunnskapsgrunnlaget for kommune 3.0 og relasjonell velferd.</p>
	<p>Mål 17. Samarbeid for å nå målene Kommune 3.0 forutsetter forståelse og interesse for andre aktørers intensjoner og ressurser, og ikke minst vilje til sammen å skape gode vilkår for alle innbyggere i Trondheim. Bo - og aktivitetstilbud skal på samme måte som andre enheter i kommunen initiere og legge til rette for at alles stemmer blir hørt og lyttet til. Strategiplanen <i>En bedre hverdag for alle</i> gir retning og krav til hvordan bo- og aktivitetstilbudene skal jobbe for å nå bærekraftsmålene.</p>

Periodemål

1 Brukere opplever selvbestemmelse

Retten til å bestemme over eget liv er et grunnleggende menneskerettslig prinsipp. Personer med utviklingshemming skal, så langt som mulig, ha de samme valgmulighetene som alle andre. Retten til selvbestemmelse er viktig for menneskeverdet, selvutvikling og egen identitet.

Erfaringer fra pårørende og tjenestene viser at det er store utfordringer og dilemmaer rundt grensen mellom selvbestemmelse og ivaretagelse. Noen personer har en livsførsel som er meget uheldig for dem selv, og som de ikke har forutsetninger for å forstå konsekvensene av. For noen kan autonomi føre til avvisning av nødvendig bistand fra kommunens ansatte, økt sårbarhet for overgrep og utnyttning. Det kan også føre til stigmatisering og diskriminering på grunn av hygieniske og atferdsmessige forhold.

Kommunen skal legge til rette for at tjenester til utviklingshemmede skal være utviklingsfremmende. En utviklingsfremmende tjeneste krever ny kompetanse i samarbeid med utdanningsinstitusjonene og

deltakelse i enhetenes egen internundervisning (BOA-skolen), med særskilt vekt på grensen mellom selvbestemmelse og ivaretagelse.

Indikator

- Alle ansatte har fått opplæring i å tilrettelegge for selvbestemmelse.
- Brukerundersøkelsen i 2020 og i 2022 viser at 80 prosent av brukerne opplever å ta egne valg - selvbestemmelse.
- Tjenestemottakere skal som alle andre kunne velge boform ut fra egne behov. Andel som eier egen bolig øker.
- Større andel av tjenestemottakere skal ha enkelttjenester i hjemmet i stedet for heldøgns omsorg.

2 Brukere har meningsfulle aktiviteter

Ulike statlige rapporter viser til at “dagsentervirksomhet” er viktig for å bringe mennesker ut av sosial isolasjon og bygge sosiale nettverk. Dagsentrene er også viktig for at den enkelte skal kunne få en tilværelse preget av meningsfylt aktivitet.. Et virkemiddel for å bringe personer med utviklingshemming ut av passivitet og isolasjon har vært å få flest mulig ut i arbeid og annen produktiv virksomhet. Fordi personer med utviklingshemming er svært forskjellige, ikke minst når det gjelder funksjonsnivå, er det behov for et vidt spekter av muligheter til å kunne gjøre noe meningsfylt. Det er ikke tilstrekkelig bare “å ha noe å gå til”. Innholdet i aktivitetstilbudene må ta høyde for de store forskjellene i funksjonsnivå, evner, ønsker og interesser hos personer med utviklingshemming. Opplevelsen av å ha et godt liv knyttes også til et godt og meningsfullt fritids- og ferietilbud.

Indikator

- Brukerundersøkelsen i 2020 og i 2022 viser at 80 prosent av brukerne opplever å ha meningsfulle aktiviteter på dagtid, i fritid og i ferietilbud.
- Andel utviklingshemmede i varig tilrettelagt arbeid øker.
- Aktivitetstilbud bygger på lærte ferdigheter, skal være utviklingsfremmende og bidra til god helse.

3 Bo- og aktivitetstilbud er en attraktiv arbeidsgiver som tiltrekker seg og beholder kompetente arbeidstakere

Bo- og aktivitetstilbudene driver tjenester som har høye kompetansekrav innenfor helsehjelp, utviklingsfremming og om bruk av tvang og makt. For at tjenesteområdet skal tiltrekke seg nødvendig kompetanse må arbeidsplassen oppleves attraktiv når det gjelder lønn, arbeidstid, arbeidsmiljø og meningsfulle oppgaver.

Indikator

- Andel ansatte med relevant bachelor-utdanning øker fra 32 prosent i 2018 til 40 prosent i perioden.
- Sykefraværet er redusert fra 11,1 prosent i 2018 til 9,5 prosent.
- Arbeidsmiljø og faglig utvikling i medarbeiderundersøkelsen viser en svarprosent på gjennomsnitt av kommunen.

4 Pårørende opplever å være godt ivaretatt

Bo- og aktivitetstilbudene skal ha systemer og rutiner som legger til rette for informasjon, samtale og dialog med pårørende. Dette gjelder enten pårørende har rollen som informasjonskilde, representant for pasienten/brukeren, omsorgsgiver eller støtte for pasienten/brukeren, eller pårørende er berørt og har egne behov for støtte. Rammer og muligheter for dialog med den enkelte pårørende er ledelsens ansvar og må kommuniseres til ansatte, pasienter, brukere og pårørende.

Indikator

- Enheten har individuelle og felles samarbeidsmøter med pårørende minimum 2 ganger per år.
- Pårørende involveres i ansvarsgrupper. Andelen pårørende i ansvarsgrupper er 50 prosent.
- Alle pårørende blir tatt med på råd ved utarbeidelse av individuell plan, og det dokumenteres i planen.

12.4 Driftsbudsjett

Området Bo- og aktivitetstilbud går inn i 2020 med en økonomisk utfordring på grunn av en kombinasjon av merforbruk og underbudsjettering over flere år. Underbudsjetteringen har oppstått som følge av at antall tjenestemottakere har økt mer enn befolkningsveksten. Veksten i antall tjenestemottakere forventes fortsatt å bli større enn befolkningsveksten. I behandling av økonomirapport per februar 2019, [FO-sak 81/19](#), ble det vedtatt å øke budsjettrammen for 2019 betydelig, og rådmannen foreslår også en betydelig økning for 2020 sammenlignet med opprinnelig budsjett for 2019.

For å få bærekraftige og utviklingsfremmende tjenester må tjenestene til enhver tid tilpasses tjenestemottakernes behov. I tillegg til at antall tjenestemottakere øker endrer også sammensetningen av tjenestemottakerne seg. Mer kompetente og selvhjulpne tjenestemottakere med bedre helse stiller andre krav til tjenestene. Det er også en økning i tjenestemottakere med store sammensatte utfordringer. Tilbud både i bolig og dagaktivitet må derfor utvikles og tilpasses endringer i brukernes behov.

Utvikling i kommunale og statlige midler sett opp mot antall brukere

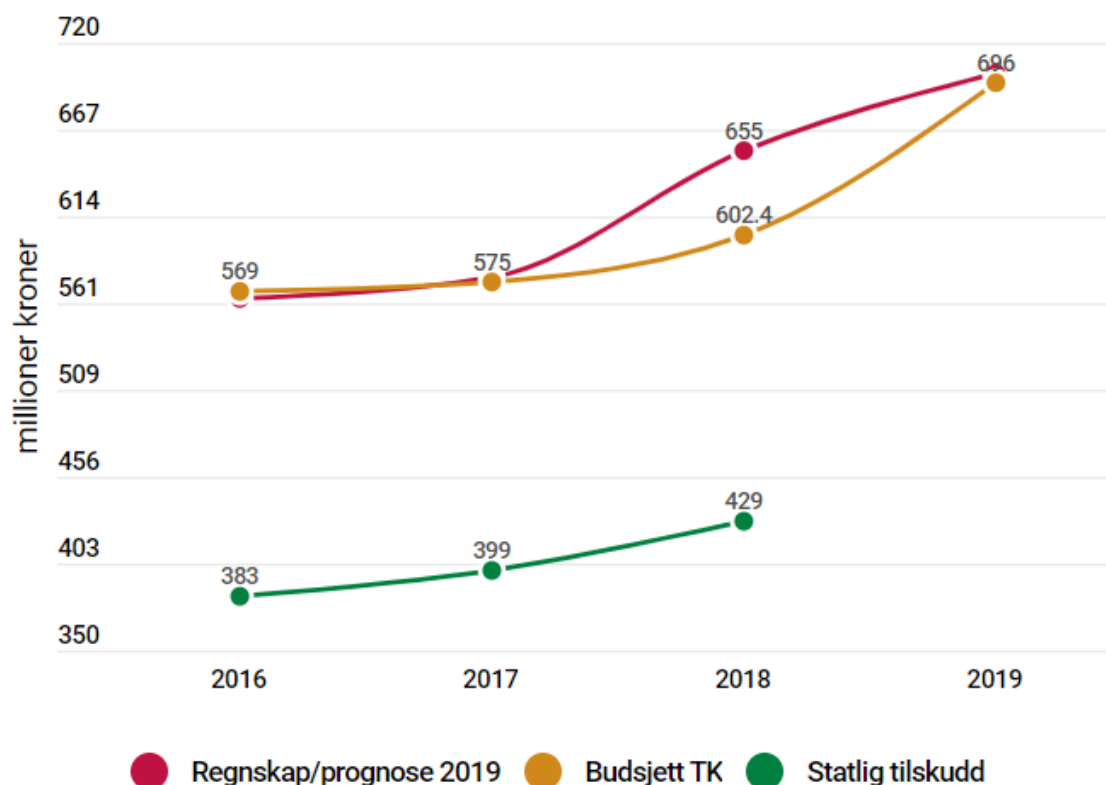
Innenfor helse- og omsorgstjenester er det to hovedtyper tilskudd som staten overfører til kommuner:

- rammetilskudd på bakgrunn av antall psykisk utviklingshemmede personer over 16 år per 1. januar året før (for eksempel var antall personer med psykisk utviklingshemming per 1. januar 2017 grunnlag for beregning av rammetilskudd i inntektssystemet i 2018)
- tilskudd til særlig ressurskrevende helse- og omsorgstjenester eller toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester (se [helsedirektoratets nettsider](#) for nærmere omtale av ordningen)

Rammetilskudd er en del av frie inntekter, som kommuner fritt kan disponere uten andre føringer fra staten enn gjeldende lover og regler. [Inntektssystemet](#) fordeler disse inntektene til kommuner.

Figur 12.5. Utvikling i kommunale og statlige midler.

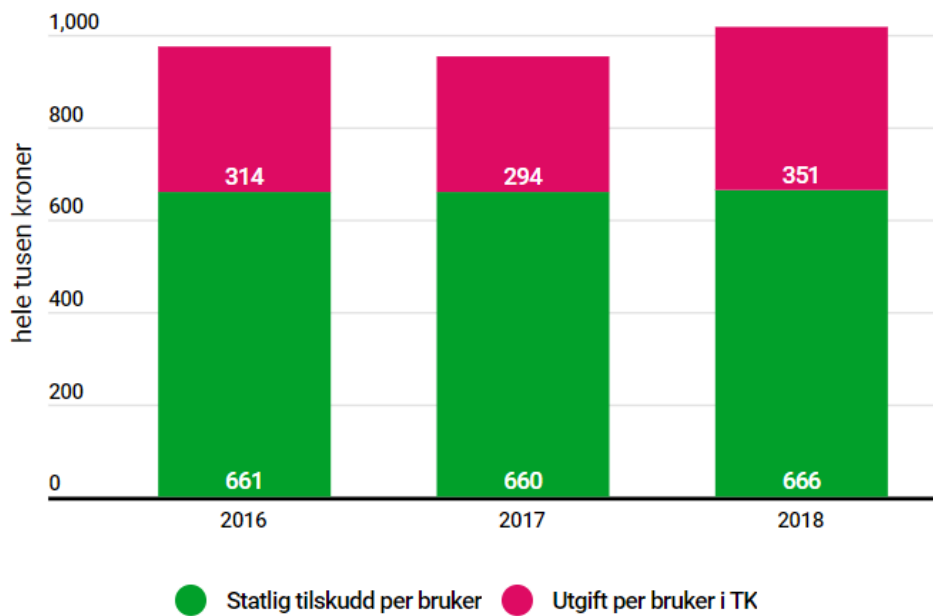
Tall for statlig tilskudd, budsjett TK, regnskap/prognose 2019 i hele millioner kroner

Grønn linje i figur 12.5 viser hvor mye tilskudd fra staten som ble utløst av brukere med tjenester på bo- og aktivitetstilbud i perioden 2016-2018. Gul linje i figuren viser utvikling av budsjetttramme på BOA. Denne økte mindre i samme periode enn økningen i tilskuddet fra staten.

Rød linje viser at faktiske kostnader (regnskap), økte betydelig i 2018 sammenlignet med kommunal budsjetttramme. Det er flere årsaker til økningen, som førte til merforbruk på 48,9 millioner kroner i 2018:

- vekst i antall brukere i omsorgsboliger fra august 2017 til desember 2018, se tall med oransje farge i figur 12.2
- økt gjennomsnittskostnad per bruker fra 954 000 kroner i 2017 til 1 017 000 kroner i 2018, se figur 12.3

Figur 12.6. Utvikling av utgifter per bruker over tid. Tall i hele tusen

Figur 12.6 viser at gjennomsnittlig andel av statlig tilskudd per bruker er relativt stabil i perioden, mens gjennomsnittlig kommunal andel av utgifter økes med om lag 57 000 kroner per bruker i perioden fra 2017 til 2018.

Forslag til driftsbudsjett for 2020-2023

Tabell 12-3 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for bo- og aktivitetstilbud i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring i forhold til opprinnelig vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune).

Tabell 12.3. Budsjettramme og rammeendring bo- og aktivitetstilbud. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	681,0	681,0	681,0	681,0
Pris- og lønnskompensasjon	19,2	19,2	19,2	19,2
Oppgaveendringer	1,0	1,0	1,0	1,0
Korrigert budsjett	701,1	701,1	701,1	701,1
Befolkningsvekst	4,3	8,5	12,8	16,7
Annen rammeendring	41,8	46,0	52,9	57,9
Forslag til netto driftsramme	747,3	755,6	766,8	775,8
Reell rammeendring	46,1	54,5	65,7	74,6

Tabell 12-4 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 12-4 Tiltak i bo- og aktivitetstilbud. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Opprettholdelse av standard	01. Opprettholde forsvarlige tjenester jfr. Formannskapssak 81/19	24,1	24,1	24,1	24,1
	02. Økning i antall tjenestemottakere over 18 år	7,3	13,9	15,6	20,8
	03. Nytt bofellesskap i Johan Falkbergets veg 9 plasser	10,8	10,8	10,8	10,8
	04. Nytt bofellesskap Heggstad 6 plasser	0	0	7,5	10,2
	05. Aktivitets- og fritidstilbud, ferie og varig tilrettelagte arbeidsplasser	3,2	3,5	3,5	3,5
Endringer i tjenestetilbudet	06. Kjøpe bolig selv	1,1	2,1	3,1	3,1
	07. Samarbeid med folkehøyskole og boligtildeling etter folkehøyskoleslutt	0,5	1	2	3
Effektiviseringstiltak	08. Gevinstrealisering kommunesammenslåing	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9
Sluttsum		46,1	54,5	65,7	74,6

12.5 Beskrivelse av tiltak

1. Opprettholde forsvarlige tjenester jfr. Formannskapssak 81/19

Området har over tid vært underfinansiert, og det er behov for betydelige midler for å opprettholde tjenestekvaliteten. I formannskapssak [81/19 Økonomirapport per februar 2019](#) vedtok formannskapet på vegne av bystyret at rådmannen i budsjett og økonomiplan måtte innarbeide en løsning som gir forsvarlige tjenester. Rådmannen foreslår å styrke området med 24,1 millioner kroner årlig i perioden for å opprettholde forsvarlige tjenester.

2. Økning i antall tjenestemottakere over 18 år

Det forventes fortsatt økning i antall tjenestemottakere i planperioden. Rådmannen har utarbeidet prognose for økningen og ser behov for å sette av betydelige midler for å ivareta veksten. Det er stor tilvekst av brukere som blir 18 år, og rådmannen mener disse bør prioriteres ved tildeling av tjenester. Rådmannen foreslår å styrke området med 7,3 millioner kroner i 2020, som øker til 20,8 millioner kroner i 2023 for å kunne gi tilrettelagte tilbud til alle som fyller 18 år i perioden.

3. Nytt bofellesskap Johan Falkbergets veg, 9 leiligheter

Nytt bofellesskap med ni leiligheter i Johan Falkbergets veg ble ferdigstilt i 2019. Rådmannen foreslår å øke budsjettet til bofellesskapet med 10,8 millioner kroner årlig for å sikre helårsdrift.

4. Nytt botilbud/kompetansesenter på Heggstad

Rådmannen planlegger å etablere et kompetansesenter for ungdom og voksne med utfordrende atferdsuttrykk på Heggstad fra 2022. Skisseprosjektet viser seks leiligheter for voksne og seks plasser for ungdom. Dette er et samarbeidsprosjekt med Barne- og familietjenesten, og skal både være et botilbud og et kompetansesenter. Rådmannen foreslår 7,5 millioner kroner fra 2022, som øker til 10,2 millioner kroner fra 2023 for drift av botilbud og kompetansesenter.

5. Aktivitets- og fritidstilbud, ferie og varig tilrettelagte arbeidsplasser

Gode aktivitets- og fritidstilbud kan forebygge flere helseutfordringer. Rådmannen foreslår derfor å styrke aktivitets- og fritidstilbud.

Rådmannen ønsker å se om det er mulig og få til andre løsninger for ferieavvikling for tjenestemottakerne. I dag må tjenestemottakerne dekke ekstra kostnader ved å ha med personalet på

ferie. Ved å finne samarbeidsløsninger med frivillige og andre kommuner kan kostnadene for ferieopphold per bruker reduseres. Et alternativ kan være at utviklingshemmede fra Trondheim reiser til en annen kommune og utviklingshemmede fra denne kommunen kan reise til Trondheim. Dette kan gi gode opplevelser og reduserte kostnader for bruker til reiser og opphold for personale.

Rådmannen vil arbeide for at stadig flere skal ha tilknytning til ordinært arbeidsliv gjennom varig tilrettelagt arbeidsplass (VTA). Prosjektene "Helt med" og "Aktiv i bedrift" skal videreføres og utvikles. Dette kan frigjøre ressurser til andre aktivitetstiltak.

Rådmannen foreslår å øke budsjettet til aktivitets- og fritidstilbud, ferie og tilrettelagte arbeidsplasser med 3,2 millioner kroner i 2020, som øker til 3,5 millioner kroner fra 2021.

6. Kjøpe bolig selv

Som en del av mer bærekraftige og utviklingsfremmende tjenester arbeider rådmannen for at utviklingshemmede i større grad skal eie sin egen bolig. De siste årene har andelen som eier egen bolig økt, og denne positive utviklingen ønsker rådmannen skal fortsette. Det er ønskelig å arbeide for boliger i klynge, boliger som f.eks. ligger i samme borettslag. Da vil det være mulig at tjenestemottaker kan eie boligen selv. Det innebærer et større behov for ambulerende tjenester enn kommunen har i dag.

For å gjøre tjenestene mer bærekraftig er det hele tida nødvendig å vurdere om den kommunale boligmassen er hensiktsmessig. Rådmannen ser på bofellesskap der bygningsmassen har høy alder og der det bor svært få tjenestemottakere. Å flytte tjenestemottakere til mer hensiktsmessige boliger gjør at ressurser kan bli frigjort. Målet er at flytting for en stor del skal skje ved at tjenestemottaker kjøper egen bolig.

Rådmannen foreslår å øke budsjettet til ambulerende tjenester med 1,1 millioner kroner i 2020, som øker til 3,1 millioner kroner i 2023.

7. Samarbeid med folkehøgskole og boligtildeling til brukere som avslutter folkehøgskole

Bystyret ba rådmannen i sak: [27/19 Framskolen på Vallersund](#) om å vurdere samarbeid med Framskolen og folkehøgskoler. Rådmannen ønsker å inngå samarbeid med Framskolen på Vallersund gård. En elevplass på Framskolen koster for et skoleår 250000 kroner, og skolen har kapasitet til 4 elever fra Trondheim. Målet med tiltaket er å gjøre tjenestemottakere mer selvstendige på vei inn i voksenlivet. Tiltaket forutsetter tilbud slik regelverket krever.

Rådmannen vil i perioden også vurdere samarbeid med folkehøgskoler. Det er et tiltak som ikke koster kommunen noe.

Samarbeid med Framskolen og folkehøgskoler forutsetter at tjenestemottakerne kan flytte inn i bolig når skoletilbudet er slutt. Dette er viktig for å opprettholde selvstendighet. Midler for å prioritere boligløsning for de som avslutter skoletilbud settes av fra 2022. De første vil fullføre skoletilbud da.

For å kjøpe elevplasser og prioritere bolig tjenester for elever som fullfører foreslår rådmannen å sette av 0,5 millioner kroner i 2020, som øker til 3 millioner kroner i 2023.

8. Kommunesammenslåing

Rådmannen har beregnet at kommunesammenslåingen med Klæbu vil medføre behov for færre ledere på området og gi en innsparing på 0,9 millioner kroner fra 2020.

Boligkø

Rådmannen ønsker å starte et prosjekt med felles boløsninger for utviklingshemmede og studenter. Dette er studenthybler hvor studenter bor rimeligere mot at de bistår utviklingshemmede beboere i ulike aktiviteter. Dette kan gi økte muligheter for beboere til å delta i aktiviteter. Tiltaket anses som mest aktuelt for tjenestemottakere som nylig har fylt 18 år.

Trondheim kommune bruker i dag 130 millioner på nattevakt i bo- og aktivitetstilbudene. Økt selvstendighet hos tjenestemottakerne bidrar til at det blir færre brukere som har behov for nattevakt. Rådmannen vurderer å starte et prosjekt for å gå gjennom nattevaktbehovet på tvers av tjenestekområder.

Sammen med Sintef skal rådmannen starte et prosjekt for å utvikle velferdsteknologi. Det skal bidra til at tjenestemottakerne opplever å ha et mer selvstendig liv. Prosjektet har fått støtte fra Regionalt forskningsfond.

At antall tjenestemottakere har økt har vært særlig utfordrende med tanke på heldøgns tjenester i bolig. Etablering av nye bofellesskap og at flere utviklingshemmede eier sine egne boliger, bidrar til å løse boligkøen. Av de 25 (inkludert fem fysisk funksjonshemmede) som står i boligkø er det tre som fyller 18 år i 2019. Disse tre forventes løst av foreslått budsjett. Nytt bofellesskap fra 2022 vil redusere køen med 6 plasser. Rådmannen antar at arbeidet med selvstendigjøring og at flere brukere kjøper selv, vil bidra til å redusere køen.

Rådmannen har ikke fullt ut funnet plass i budsjettet til å løse boligkøen. Med forslaget til handlings- og økonomiplan vil målet om inntil seks måneders ventetid på heldøgns tjenester i bolig tidligst bli nådd i 2022.

12.6 Investeringsbudsjett

Kjøpe eller leie bolig

For å oppnå bærekraftige og utviklingsfremmende tjenester arbeider rådmannen for at utviklingshemmede i større grad skal eie sin egen bolig. De siste årene er det flere som har kjøpt egen bolig, og denne positive utviklingen ønsker rådmannen skal fortsette. Det er ønskelig å arbeide for en boligmodell med samlokaliserte boliger (klyngebosetting) i sameier eller borettslag. I tilknytning til disse boligene er det mulig å etablere tjenestebaser. Denne modellen åpner både for å eie eller leie bolig. Dette kan innebære behov for å etablere eller styrke eksisterende personalbaser.

Boligtildeling til brukere som avslutter folkehøgskole

Samarbeid med Framskolen og folkehøgskoler forutsetter at tjenestemottakerne har mulighet for å flytte inn i bolig når de slutter på skolen. Det er viktig for å opprettholde selvstendighet. Elever som avslutter folkehøgskole skal prioriteres for bolig. Rådmannen vil se på om det kan frigjøres boliger i den kommunale boligmassen til dette.

Kombinerte boløsninger for utviklingshemmede og studenter

Rådmannen ønsker å starte et prosjekt med felles boløsninger for utviklingshemmede og studenter. Dette er studenthybler hvor studenter bor rimeligere mot at de bistår utviklingshemmede beboere i ulike aktiviteter. Rådmannen vil se på om det kan frigjøres boliger i den kommunale boligmassen til et slikt prosjekt.

Nytt bofellesskap

Det foreligger en mulighetsstudie for et nytt bofellesskap med 7 leiligheter. Dette bofellesskapet kan både sees i sammenheng med behovet for å øke antall nye boliger og at beboere i eksisterende bofellesskap kan få botilbud som er bedre egnet og tilrettelagt. Det er ikke lagt inn midler i investeringsbudsjettet i perioden.

Tabell 12-5 Investeringer i bolig og aktivitetstilbud i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2020	2021	2022	2023

01. Heggstad bofellesskap	55,0	10,0	45,0	20,0	25,0	0,0	0,0
02. Vidarheim/Stavne aktivitetstilbud	140,0	0,0	140,0	5,0	25,0	65,0	45,0
03. Mindre investeringer - kategoriboliger	0,0	0,0	0,0	12,0	12,0	12,0	12,0
Sluttsum	195,0	10,0	185,0	37,0	62,0	77,0	57,0

Tabell 12-6 Finansiering for investeringsprosjektene for bolig og aktivitetstilbud i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	5,0	25,0	65,0	-47,0
Eksternfinansierte lån	26,9	15,7	10,1	10,1
Mva.-kompensasjon	5,1	5,9	1,9	1,9
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	15,0
Tilskudd	0,0	15,4	0,0	77,0
Sluttsum	37,0	62,0	77,0	57,0

12.6.1 Hegstad - botilbud og kompetansesenter for ungdom og voksne

Det skal etableres et tjenestetilbud for ungdom og voksne med utfordrende adferdsuttrykk på Hegstad. Dette er et samarbeidsprosjekt mellom helse og velferd og Barne- og familietjenesten. Trondheim kommune har kjøpt en tomt på Hegstad. En mulighetsstudie viser at det kan etableres seks plasser for ungdom og seks leiligheter for voksne. Tjenesteareal kommer i tillegg. Det skal etableres et kompetansemiljø, som skal drive med utadrettet virksomhet i form av råd og veiledning.

Stavne - aktivitetstilbud

Rådmannen har valgt tomt for å flytte Vidarheim dagsenter. Vidarheim vil bli lokalisert sammen med aktivitetstilbudet *Byåsen bo- og aktivitetstilbud* på Stavne.

Mulighetsstudien viser et nybygg på tomten i tillegg til rehabilitering/riving av dagens administrasjonsbygning. Det nye dagsenteret er planlagt ferdigstilt 2022/2023.

Mindre investeringer

Det er behov for tilpasning og tilrettelegging av bolig ut fra brukerbehov. Videre er det behov for forsterkning av boliger, tilrettelegging av tjenesteareal i botiltak, utskifting av inventar og utstyr i botiltaket for ulike målgrupper. Rådmannen foreslår 12 millioner kroner til mindre investeringer.

13 Helse- og verferdstjenester

13.1 Hovedprioritering 2020-2023

Trondheim kommune skal sammen med brukere og pårørende legge til rette for at alle får benytte sine ressurser. Helse- og omsorgstjenestene viderefører satsingen på helsefremmende og forebyggende tiltak for å legge til rette for god livskvalitet.

Bemanningen i hjemmetjenestene og helse- og velferdssenter skal økes i planperioden, og kvaliteten på tjenestene skal videreutvikles gjennom brukermedvirkning, god nærledelse og kompetansebygging blant ansatte. Rådmannen foreslår å videreføre og forsterke arbeidet med å rekruttere og beholde kvalifisert personell. Det er lagt inn kompetansemidler rettet mot fastlegene. En mentorordning for nytilsatte i turnustjenester ble igangsatt for sykepleiere i 2019. Andre yrkesgrupper skal sette i gang samme ordning i 2020.

Innføringen av ny løsning for pasientadministrasjon, pasientjournal og samhandling mellom kommune- og spesialisthelsetjenesten (Helseplattformen) vil åpne for en mer aktiv innbyggermedvirkning og dialog gjennom en egen pasientportal. Innbyggerne vil oppleve bedre muligheter for selvbetjening, bedre informasjonsflyt og at vi har én helsetjeneste, uansett hvor en møter systemet. Helseplattformen vil være et stort organisasjonsutviklingsarbeid for kommunen i hele perioden, og det største teknologiske innovasjonsløftet i midtnorsk helsevesen noensinne.

13.2 Om området

49

enheter

1.546

plasser i helse- og velferdssenter og helsehus

2.817

årsverk

1.254

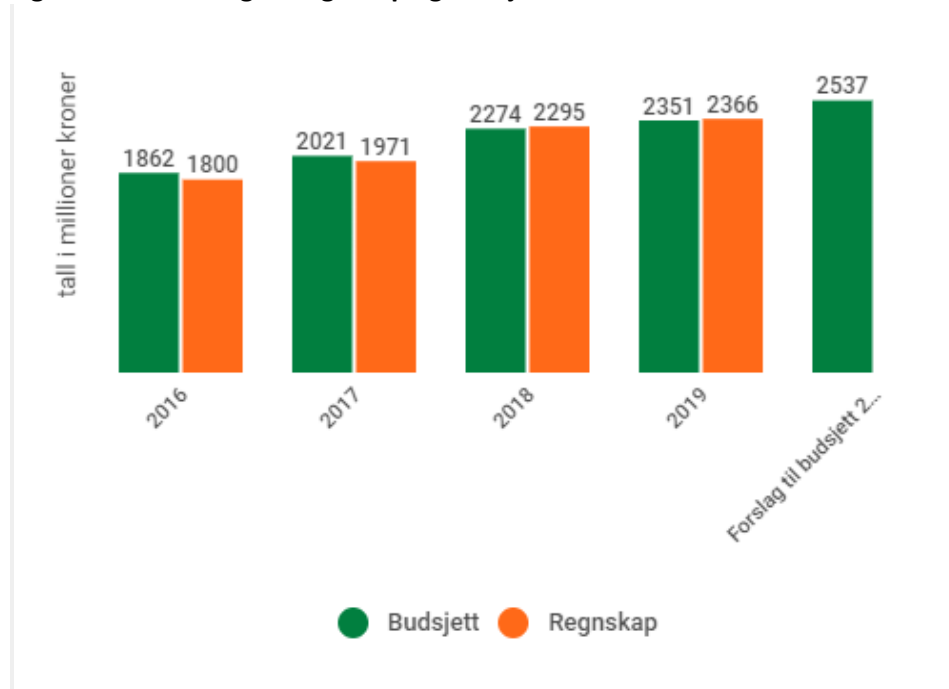
brukere av ergo- og fysiotjenester

3.331

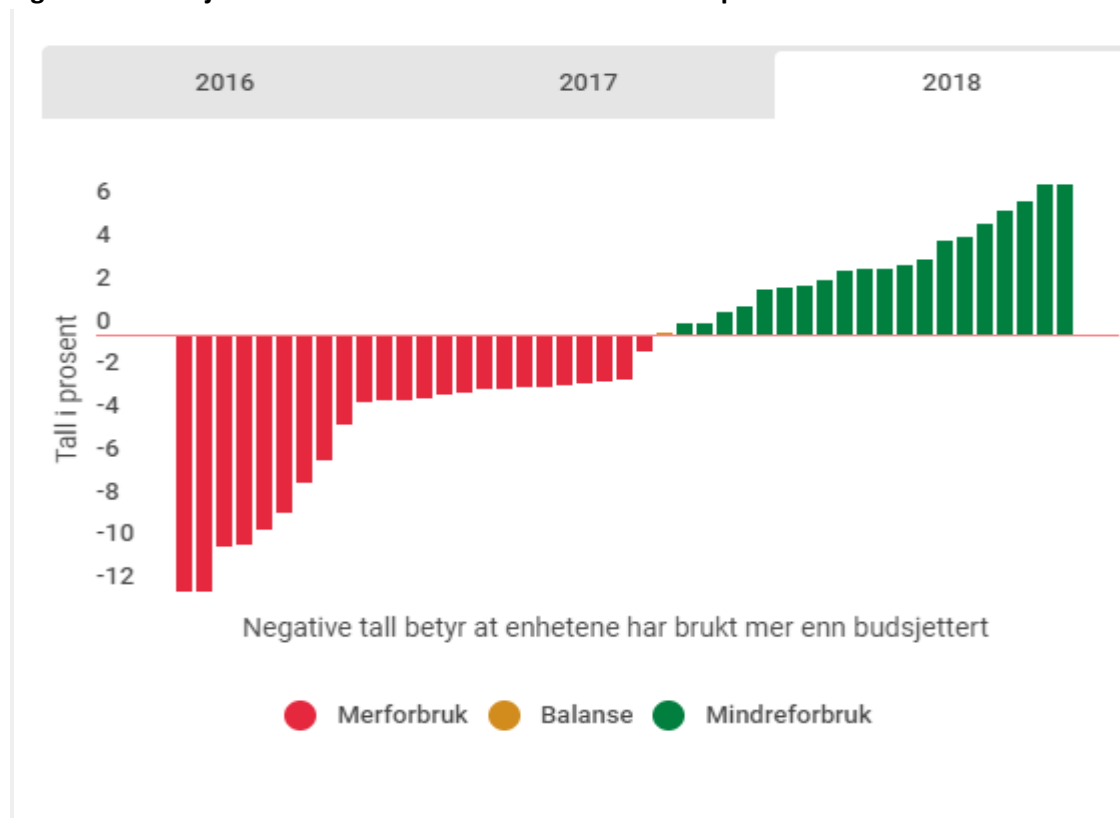
brukere av hjemmetjenester

Økonomi og regnskap

Figur 13-1 viser budsjett- og regnskap for helse- og omsorgstjenestene i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, og rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for helse- og omsorgstjenestene for 2020. Perioden 2016-2019 viser kun gamle Trondheim, mens budsjett 2020 er sum for nye Trondheim kommune.

Figur 13-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Figur 13-2 viser budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2017.

Figur 13-2. Budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2018

13.2.1 Helse- og velferdskontor

Helse- og velferdskontorene har ansvar for å forvalte kommunale helse- og omsorgstjenester. De tildeler kommunal bolig til personer over 18 år og er kommunens *koordinerende enhet (KE)*. Kontorene gir råd og veiledning, vurderer behov og behandler søknader om helse- og velferdstjenester. Koordinerende enhet er ansvarlig for å avdekke habiliterings- og rehabiliteringsbehov og sørge for riktig tjeneste til

riktig tid. Koordinerende enhet skal ha overordnet ansvar for arbeidet med individuell plan og for oppnevning, opplæring og veiledning av koordinatorene. Helse- og velferdskontoret har siden 2018 gitt tilbud om koordinator (kontaktperson) til personer med demens i en tidlig fase (før behov for mer omfattende tjenester). Målet er å skape forutsigbarhet, gi støtte og råd til brukere og deres pårørende.

13.2.2 Helsetjenester (utenfor institusjon)

Tjenestene er med få unntak *ambulerende tjenester* og omfatter legevakt, fastlegetjeneste, smittevern, ergoterapitjeneste, fysioterapitjeneste, psykologtjeneste, dagrehabilitering, ambulerende (oppsøkende) rehabiliteringsteam, tjeneste for tekniske hjelpemidler, frisklivstilbud, lærings- og mestringsstilbud, Infosenter for seniorer og Ressurssenter for demens. Helsetjenestene har ansvar for helsefremmende og forebyggende innsats, behandling og rehabilitering. De samarbeider tett med de andre helse- og omsorgstjenestene. Ventetiden er fortsatt for lang for enkelte helsetjenester. Dette gjelder særlig ergoterapitjenester for kronikergruppene. Olavsgården mestringshus er innflyttingsklart våren 2020 og blir et nytt tilbud til blant annet denne gruppen.

Redusert fysioterapitilbud i spesialisthelsetjenesten har ført til at det er blitt flere pasienter med store og sammensatte behov hos fysioterapeuter med driftsavtale.

13.2.3 Legetjenesten

Kommunen står overfor betydelige utfordringer i legetjenesten. Dette handler blant annet om krav til å tilrettelegge for kompetanseutvikling og utfordringer med å rekruttere til fastlegehjemler. Det er etablert et kommunalt fastlegekontor i tilknytning til Helsevakta på Øya (legevakt og trygghetspatruljen). Det er ønskelig å etablere enda et nytt fastlegekontor, i tilknytning til Enhet for legetjenester og smittevern (ELS) og samlokalisert med en sykepleiepoliklinikk, jf [bystyresak 63/18](#) (Plan for legetjenester 2019-2023) og [formannskapssak 131/19](#). Trondheim kommune har sagt seg villig til å være vertskommune for et regionalt ALIS kontor (allmennleger i spesialisering). Det er naturlig å samlokalisere dette med ELS. Enheten har imidlertid betydelig plassproblemer. Rådmannen har ikke funnet midler i kommende økonomiplanperiode til å etablere et nytt fastlegekontor samlokalisert med ELS og sykepleiepoliklinikk, men vil fortsette med å se på muligheter for en løsning.

13.2.4 Trondheimsporten 2

Enhet for ergoterapitjenester og Enhet for fysioterapitjenester har i lengre tid hatt store utfordringer med små og uhensiktsmessige areal i dagens lokaler, som er spredt på ulike steder i de fire bydelene. Trondheim kommune har inngått leieavtale om areal i nabobygget til Trondheim voksenopplæringscenter (Trondheimsporten). Bygget er under oppføring og antas ferdigstilt i 2021.

Kommunens husleiekostnader i leieperioden tilsvarer en investeringskostnad på omtrent 190 millioner kroner, dersom kommunen hadde bygd det selv.

Målet med samlokaliseringen, er å få mer fleksible og effektive tjenester.

13.2.5 Hjemmetjenestene

13 hjemmetjenestesoner yter helse- og omsorgstjenester i innbyggernes hjem på dag og kveld. Trygghetspatruljen, som sammen med legevakta utgjør Helsevakta, følger opp trygghetsalarmer og utfører hjemmetjeneste på natt. Hjemmehjelpstjenesten bistår innbyggerne med husholdningsoppgaver.

Hovedstrategien i hjemmetjenestene er å fremme mestring uansett funksjonsnivå. Tverrfagligheten er styrket, og det prøves ut en forsterket modell i fire utvalgte hjemmetjenestesoner (Trondheimsmodellen). Målet er bedre kvalitet og kontinuitet i oppfølginga av sårbare brukere og at flere mottar rehabiliterende innsats for å mestre egen hverdag bedre. Rådmannen ønsker å se utviklingen av Trondheimsmodellen og hverdagsmestringsstrategien under ett. Det blir spesielt viktig å se på styrking av primærkontaktrollen, faglig utvikling og tverrfaglig samhandling med Enhet for

ergoterapitjenester og Enhet for fysioterapitjenester. For å forsterke satsingen involveres forskere ved NTNU i gjennomføring og evaluering.

Som følge av evaluering av det vedtaksfestede aktivitetstilbudet og økt satsing på aktivitetstilbud og sosiale møteplasser for eldre, er det satt i gang et arbeid med å videreutvikle innhold og fremtidig organisering av aktivitetstilbudene. Ressurser fra aktivitetstilbudene for seniorer vil bli omfordelt for å satse mer på sosiale møteplasser og møteplasser på tvers av generasjoner. Tilbudet om aktivitetsplasser for personer med demens som bor hjemme, styrkes med 10 plasser fra høsten 2019.

13.2.6 Helsehus

Helsehusene har 224 korttidsplasser for avlastning, rehabilitering, medisinsk observasjon og behandling og plasser for spesialisert etterbehandling innen hjertesvikt og palliasjon. Øya helsehus har i tillegg 25 plasser for øyeblikkelig hjelp døgntilbud (ØHD) og et ambulerende palliativ team innen lindrende behandling i livets slutfase. Nye Nidarvoll rehabiliteringssenter skal stå klart i 2023.

Kommunen har også tilbud om døgnopphold for personer med psykiske helseutfordringer, se kap. 11.

13.2.7 Helse- og velferdssentre

Trondheim kommune har 25 helse- og velferdssentre. Sentrene har langtidsplasser i sykehjem (1174 plasser) og 500 omsorgsboliger som er tilrettelagt for heldøgns omsorgstjenester, lokalisert ved helse- og velferdssentrene. I omtrent halvparten av omsorgsboligene bor det personer med vedtak om heldøgns omsorgstjenester. Enkelte helse- og velferdssentre har særskilte korttids- og avlastningsplasser for personer med demens og psykisk sykdom.

Kognitiv svikt og utrygghet kombinert med stort sykdomstrykk er hovedårsaker til at eldre flytter til sykehjem. En økende andel av beboere i sykehjem er eldre med demenssykdom.

Utagerende atferd hos personer med demens er en økende utfordring i sykehjemmene. Derfor foreslår Rådmannen å etablere 10 nye forsterkede plasser ved Valentinlyst helse- og velferdssenter. Det vil bli en ny budsjettfordelingsmodell for sykehjemmene fra 2020, og atferdsutfordringer skal vektes sterkere.

Yngre personer (<67 år) og kognitivt friske personer med stort hjelpebehov vil fortrinnsvis få tilbud om plass i omsorgsboliger med mulighet for heldøgns omsorgstjenester.

[Mer informasjon om tjenesteområdet finner du på kommunens nettsider.](#)

Helseplattformen

Bystyret vedtok 29.8.2019 å investere i ny IT-løsning for pasientadministrasjon, pasientjournal og samhandling med fastleger og spesialisthelsetjenesten, jf [PS 103/19](#). Prosjektet ble startet med et ønske om å etablere en felles journalløsning for kommune- og spesialisthelsetjenesten og fastleger i tråd med intensjonen i samhandlingsreformen og stortingsmelding om ["En innbygger - en journal"](#) ([Meld. St. 9 \(2012-2013\)](#)).

En felles løsning innebærer muligheter for bedre og mer effektive arbeidsformer. Ansatte kan benytte mer tid med pasientene og få bedre og mer effektiv støtte i arbeidet fra en moderne løsning. Det gir økt kvalitet for våre brukere, bedre medvirkning og bedre pasientsikkerhet. Løsningen vil være et viktig bidrag for å møte de kommende demografiske og helsepolitiske utfordringene. Helseplattformen vil de neste 20 årene bli navet og det mest sentrale grunnlaget for forskning og utvikling innenfor primær- og spesialisthelsetjenesten. Den ordinære driften av Helseplattformen vil starte opp høsten 2021.

Rekruttering og kompetanse

Stabil og tilstrekkelig fagkompetanse er nødvendig fordi sykdom i økende grad behandles i hjemmet og i kommunale institusjoner. I tillegg skriver St.Olavs hospital ut innlagte pasienter tidligere. For å håndtere en større kompleksitet er det nødvendig å satse på rekrutterings- og kompetansetiltak. Dette gjelder særlig i de turnusbaserte tjenestene.

Tiltakene er konkretisert i Strategisk kompetanse- og rekrutteringsplan 2018-2021. Mentorordning for nytilsatte er et av tiltakene som ble satt i gang i 2019 og som skal utvikles videre til andre yrkesgrupper i 2020.

Den faglige kompetansen innenfor helse- og omsorgstjenesten øker jevnt med både flere høyskoleutdannede og fagutdannede og færre ufaglærte. En slik kompetanseheving er svært ønskelig, men fører til økt gjennomsnittlig lønnsnivå. Rådmannen har ikke funnet rom for å prioritere en kompensasjon for økt kompetanse i økonomiplanperioden. Dette kan innebære at enhetene ikke har rom for å øke kompetansen ytterligere.

Tjenestekvalitet

Det er gode resultater på brukerundersøkelsene, både i hjemmetjenesten og i helse- og velferdssentre og helsehus.

Det ble gjennomført en brukerundersøkelse i helse- og velferdssentre og helsehus høsten 2018, jf [formannskapssak 164/19](#). Brukernes helhetsinntrykk av tjenestene får en skår på 5,2 av 6 mulige. Så mange som 78 prosent av brukerne har svart 5 eller 6. Dette er veldig positivt, også med tanke på den høye svarprosenten fra målgruppen på helse- og velferdssentrene. Samsvaret mellom pasienters og ansattes svar styrker påliteligheten til resultatet. Undersøkelsen viser at brukerne opplever at de kommer godt overens med ansatte. De gir høy skår på spørsmål som handler om høflighet og respekt. Det gode inntrykket blir forsterket ved høy skår på både brukermedvirkning og samhandling. Brukerne skårer også høyt på tjenestekvalitet.

De spørsmålene som får lavere skår handler om kjennskap til tiltaks-/pleieplan, tilpasset fysisk aktivitet/trening og muligheten til å komme ut i frisk luft en gang i uka. Det er en forbedring på kjennskap til tiltaks-/pleieplan siden forrige undersøkelse i 2016, og en betydelig forbedring av muligheten til å komme ut i frisk luft en gang i uka, en økning i skår fra 3,6 til 4,3. Spørsmålet om tilpasset fysisk aktivitet og trening er nytt i undersøkelsen fra 2018. Rådmannen jobber med konkrete tiltak i oppfølgingen av resultatene.

Det ble gjennomført en [brukerundersøkelse](#) i hjemmetjenesten våren 2017. Brukernes helhetsinntrykk av hjemmetjenesten får svært høy skår (5,4). Så mange som 63,9 prosent av brukerne har gitt aller høyeste skår (6). Undersøkelsen viser at ansatte og brukere kommer godt overens (skår på 5,5). Brukerne opplever at ansatte bryr seg om dem. Spørsmålene om ansattes høflighet, respekt og fleksibilitet er besvart av omtrent alle og er også denne gangen gitt en veldig høy skår. Det gode inntrykket blir forsterket ved høy skår på både brukermedvirkning og samhandling.

Selv om vi har gode resultater, har vi fortsatt et utviklingspotensial. Vi kan bli bedre på å gi brukerne informasjon om hvem som er deres kontaktperson (primærkontakt) og informasjon om kultur- og aktivitetstilbud. Vi kan også bli flinkere til å varsle brukerne når hjelp uteblir eller blir forsinket. Dette var satsningsområder også etter undersøkelsen i 2015. Utviklingen er positiv på alle disse områdene, men vi må jobbe videre med dette. Vi må også jobbe videre med kontinuitet i hjemmetjenesten. Det blir gjennomført en ny brukerundersøkelse i hjemmetjenesten høsten 2019.

Andelen ideell virksomhet i helse- og velferdssektoren skal økes

Trondheim kommune har vedtatt en strategi om å øke andelen ideelle organisasjoner som drifter helse- og velferdstjenester. Alle nye tiltak skal vurderes lagt ut for begrenset anbudskonkurranse forbeholdt ideelle organisasjoner. Rådmannen vil i oktober 2019 utlyse en anbudskonkurranse for drift av Risvolla helse- og velferdssenter, jf [formannskapssak 52/19](#)). I løpet av økonomiplanperioden vil rådmannen foreslå nye tiltak som bør legges ut for anbud.

Sammenligning med andre kommuner

Trondheim bruker noe mindre ressurser på helse og omsorg enn sammenlignbare storbykommuner (ASSS). Trondheim har det siste året nærmet seg ASSS- snittet. Det skyldes hovedsaklig økt ressursbruk på tjenester til utviklingshemmede, som også føres på pleie og omsorg. Satsingen på eldreplanen i 2018

har også bidratt til at Trondheim kommune har kommet noe nærmere ASSS- snittet. Trondheim kommune har en noe lavere prioritering av hjemmebaserte tjenester enn de andre kommunene. I rådmannens budsjettforslag er hjemmebaserte tjenester prioritert innenfor Helse og omsorgstjenesten. Mer detaljerte rapporter finnes på: www.asss.no

	Klæbu	Trond- heim	Oslo	Bergen	Stavan- ger	ASSS, uten Oslo og TK
<i>Prioritet</i>						
Andel av kommunens nettoutgifter til pleie og omsorg	19,9	28,6	23,6	32,4	28,4	30,4
Andel av netto driftsutgifter pleie og omsorg til hjemmeboende	8,8	13,8	12,0	14,7	12,8	15,4
<i>Produktivitet</i>						
Effektivitetsindeks	...	0,997	0,977	1,021	0,964	1,027
<i>Dekningsgrader</i>						
Andel innbyggere over 80 år som er beboer på sykehjem	10,3	16,2	15,1	14,7	15,8	13,2
Mottakere av hjemmetjenester, pr. 1000 innb. 80 år og over	33,3	27,1	27,9	28,5	26,0	28,5
<i>Kvalitet</i>						
Andel årsverk i omsorgstjenesten m/ helseutdanning (prosent)	70,8	80,2	71,6	72,1	75,8	74,4
Andel innbyggere 67-79 år med dagaktivitetstilbud (prosent)	...	1,25	0,77	0,84	0,06	0,6
<i>Andre nøkkeltall</i>						
Ressursbruk i forhold til beregnet utgiftsbehov (ikke korrigert for inntektsnivå)	-3 047	-300	4	142	1 387	546

Sykefravær

For Trondheim kommune har sykefraværet økt på alle de store tjenesteområdene i helse og omsorg. Hvis vi sammenligner tall fra første kvartal 2018 med tall fra første kvartal 2019, ser vi en samlet økning fra 11,8 til 13,1 prosent. Helse- og velferdssentre har økt fra 11 til 13,2 prosent, helsehus fra 10,3 til 11,1 prosent og hjemmetjenesten fra 12,5 til 14,2 prosent.

Sykefraværet for helse- og omsorgstjenestene i Klæbu kommune har samlet hatt en økning fra 13,8 til 16,9 prosent i tilsvarende periode. Sykehjemmet har redusert sykefraværet fra 14,6 til 14,4 prosent, mens hjemmetjenesten har økt fra 13,7 til 27 prosent. Helsetjenestene har i samme periode hatt en reduksjon fra 13,3 til 5,7 prosent.

Lenker til relevant informasjon

- Helse og velferdskontor
- Eldreplan 2016-2026
- Temaplan for habilitering og rehabilitering for voksne 2019-2026
- Temaplan for legetjenester 2019-2023
- Kvalitetsmelding for eldreomsorgen
- Årsrapport 2018 Helse- og omsorgstjenester
- Strategisk kompetanse- og rekrutteringsplan 2018-2021

13.3 Mål

Helse- og omsorgstjenestene har ansvar for følgende delmål i kommuneplanen:

- 3.2: I 2020 er Trondheim en god by å bli gammel i
- 3.6: I 2020 er sosiale helseforskjeller i Trondheim redusert

Tjenesteområdet har et særlig ansvar for følgende [bærekraftsmål](#):

 <p>3 GOD HELSE</p>	<p>Mål 3. God helse</p> <p>Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder</p> <p>De overordnede langsiktige bærekraftsutfordringene for helse- og omsorgstjenesten er godt beskrevet i Trondheim kommunes eldreplan 2016-2026. Kommunen skal sikre en forsvarlig og bærekraftig helse- og omsorgstjeneste innenfor trangere økonomiske rammer og med økende rekrutteringsutfordringer. Dette skal vi oppnå gjennom arbeidet med periodemålene i handlings- og økonomiplanen, og relevante temaplaner for området.</p>
 <p>4 GOD UTDANNING</p>	<p>Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle</p> <p>Strategisk rekruttering og kompetanseplan for helse- og velferdstjenestene beskriver tiltak som skal bidra til at medarbeidere får mulighet til grunnutdanning (helsefagarbeider), videre- og etterutdanning og kompetansepåfyll.</p>
 <p>8 ANSTENDIG ARBEID OG ØKONOMISK VEKST</p>	<p>Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle</p> <p>Trondheim kommunes arbeidsgiverpolitikk, kommunens eldreplan og strategisk rekrutterings- og kompetanseplan skal bidra til å sikre retten til heltidsstilling, en kultur som fremmer god ledelse, medarbeiderinvolvering på alle nivå, en god seniorpolitikk, tiltak for gravide til å stå lengst mulig i jobb, flere menn i helsesektoren og medarbeiderdrevet innovasjon.</p>
 <p>9 INNOVASJON OG INFRASTRUKTUR</p>	<p>Innovasjon og infrastruktur</p> <p>Innføring av ny løsning for pasientadministrasjon, pasientjournal og samhandling med fastleger og spesialisthelsetjenesten er et viktig bidrag for å møte fremtidens demografiske og helsepolitiske utfordringer. Universitetskommunesamarbeidet skal bidra til kvalitetsutvikling og et bedre kunnskapsgrunnlag om den kommunale helse- og omsorgstjenesten, og skal sammen med satsing på velferdsteknologi bidra til å sikre bærekraft i sektoren.</p>
 <p>13 STOPPE KLIMAENDRINGENE</p>	<p>Stoppe klimaendringene</p> <p>Alle enheter skal arbeide med nødvendige omstillinger for å imøtekomme klimautfordringene gjennom blant annet overgang til bruk av EL-tjenestebiler, reduksjon av matsvinn, effektive tjenesteareal og økt bevissthet omkring forbruk av engangststyr.</p>

Periodemål for 2020 - 2023

Hovedmålet for virksomhetene innenfor helse- og omsorgstjenestene er at innbyggerne skal leve selvstendige liv og bidra med egne ressurser i samfunns- og arbeidsliv.

1 Helse- og omsorgstjenestene fremmer helse, forebygger sykdom og stimulerer til mestring og god livskvalitet

Folkehelsearbeid handler om å påvirke faktorer som fremmer befolkningens helse og trivsel. To av hovedstrategiene våre er tidlig innsats og aktiv aldring med fokus på kultur og aktivitet som har stor betydning for livskvaliteten. Vi skal gi støtte til innbyggere som ønsker å endre levevaner og få en sunnere livsstil. Brukere og pårørende skal ha innflytelse i tjenesteutviklingen. Kurs om det å lære og leve med helseutfordringer (lærings- og mestringsvirksomhet) er en ny arbeidsform utviklet i samarbeid mellom tjenester og brukerrepresentanter. Olavsgårdens mestringshus blir et nytt tilbud til innbyggerne.

Resultatindikatorer

- Flere personer med langvarige helseutfordringer og kronisk sykdom deltar i lærings- og mestringstilbud i 2020 enn i 2019.
- Friskliv og mestring har i løpet av 2020 prøvd ut evalueringsverktøy for å måle effekt av lærings- og mestringstilbud.
- Antall deltakere i gruppetreningstilbudet Sterk og stødig øker med fem prosent.
- Brukerundersøkelsen for hjemmetjenesten viser at en høyere prosentandel sier de har et tilstrekkelig aktivitets- og kulturtilbud sammenlignet med tilsvarende undersøkelse i 2017.
- Brukerundersøkelsen for hjemmetjenesten viser at en høyere prosentandel er kjent med hvor de kan finne informasjon om aktuelle aktivitets- og kulturtilbud sammenlignet med tilsvarende undersøkelse i 2017.
- Aktivitetstilbud for yngre personer med ervervede hjerneskader og kognitive utfordringer er utprøvd i en pilot og i drift.
- Tre nye lavterskel sosiale møteplasser for eldre er etablert og i drift. Prosjektet som samarbeider med Østbyen frivilligsentral utvides til 2 nye bydeler i 2021 og 2022.
- Brukerundersøkelse for helse- og velferdssenter viser at flere får tilbud om tilpasset fysisk aktivitet og trening og å komme ut i frisk luft sammenlignet med tilsvarende undersøkelse i 2018.

2 Rett tjenestetilbud til rett tid, tilpasset den enkeltes hverdag

Gode tjenester forutsetter samarbeid mellom brukere, pårørende, frivillige, fastlege og andre helsearbeidere. Innbyggerne skal få hjelp til å klare seg mest mulig selv, og nødvendig hjelp til det de ikke mestrer. Innbyggerne skal få rask oppfølging ved akutt sykdom eller forverring av helsetilstanden.

Tjenestene skal bidra til en verdig og meningsfull hverdag gjennom hele livsløpet. Trondheim kommune har et mål om full sykehjemsdekning. Dette forutsetter at vi styrker den tidlige innsatsen og at hjemmetjenesten er sterk nok til å møte fremtidens utfordringer slik at flere kan bo hjemme lenger. Tilbudet må være forsvarlig, fleksibelt og forutsigbart og organisert slik at det blir færrest mulig hjelpere til hver bruker. Velferdsteknologi kan bidra til at innbyggerne opplever mestring og trygghet i hverdagen.

Resultatindikatorer

- Antall personer som får tilbud om tidlig innsats, inkludert tidlig innsats for personer med demens, øker med ti prosent.
- Antall tverrfaglige vurderinger øker i hjemmetjenester som har fått forsterket tverrfaglighet (brukere som blir vurdert for hverdagsrehabilitering eller andre tilbud (ergoterapi, fysioterapi, andre rehabiliteringstilbud).
- Antall brukere som blir tverrfaglig kartlagt for hverdagsrehabilitering øker med ti prosent per hjemmetjeneste.
- Antall henvendelser fra hjemmetjenestene til ergoterapi og fysioterapi øker som følge av fast deltakelse i arbeidslagsmøter og styrket tverrfaglig samhandling.

- Personer med demenssykdom som får tilbud om hverdagsrehabilitering, øker med 10 prosent per hjemmetjeneste.
- Antall vedtak om dag- og døgnrehabilitering og oppsøkende rehabiliteringsteam øker hver med fem prosent.
- Ernæringsoppfølgingen i hjemmetjenestene og helse- og velferdssenter er styrket gjennom kvalitetssikring av rutiner, undervisning og e-læring for ansatte.
- Alle, der det er faglig forsvarlig, får muligheten til å bo hjemme med tjenester opp til 25 timer i uken før langtids omsorg i helse- og velferdssenter blir vurdert.
- Alle hjemmeboende med vedtak om langtidsopphold i helse- og velferdssenter får dette innen seks uker.
- Ingen venter på helsehus mer enn seks uker etter å ha fått vedtak om permanent heldøgns omsorgstilbud i helse- og velferdssenter.
- Ingen utskrivningsklare pasienter i sykehus venter på kommunalt tilbud mer enn fem dager.
- Standardiserte kartleggingsverktøy er prøvd ut i fire hjemmetjenester (Trondheimsmodellen) for å avdekke endringer i helsetilstand tidligere og sikre god kvalitet i oppfølging av sårbare brukere.
- Andelen personer som tar i bruk velferdsteknologiske tjenester (GPS, elektronisk medisineringsstøtte, avstandsoppfølging) øker.
- Brukerundersøkelsen for hjemmetjenesten viser at brukerne er tilfreds med tjenestekvalitet og at flere er tilfreds med kontaktpersonordningen (primærkontakt), sammenlignet med tilsvarende undersøkelse i 2017.
- Brukerundersøkelsen for hjemmetjenesten viser at brukerne er mer tilfreds med informasjon, sammenlignet med tilsvarende undersøkelse i 2017.

3 Kommunen er en attraktiv arbeidsgiver og avtalepartner som tiltrekker seg og beholder kompetent arbeidskraft

Kommunen skal tilby gode arbeidsvilkår og lønn som er konkurransedyktig for kommunens ansatte og bidra til rekruttering, spesialisering og stabilitet av fastleger. Som universitetskommune skal vi tilby gode praksisplasser for studenter og lærlinger. Vi skal også videreutvikle og bruke kompetansen hos egne ansatte og rekruttere og beholde ansatte med ønsket kompetanse. Samarbeid mellom Trondheim kommune og NTNU skal bidra til at praksis(utdanningen) for studenter innen helse- og sosialfag blir mer relevant for kommunen. Hver enkelt medarbeider skal gis mulighet og ansvar for å medvirke til at enhetens målsetninger nås og at samfunnsoppdraget blir ivaretatt.

Resultatindikatorer

- Alle ansatte har årlige utviklingssamtaler med nærmeste leder.
- Alle enheter har en plan for å følge opp resultatene av medarbeiderundersøkelsen.
- Alle enheter har en kompetanseplan som følger Strategisk kompetanse- og rekrutteringsplan for helse og velferd 2018-2021.
- Alle enheter har tatt i bruk mentorordningen for nytilsatte sykepleiere i 2019. I 2020 skal alle enheter ha introprogram og mentorordning for alle nytilsatte.
- Innen 2022 har Trondheim kommune utdannet 120 mentorer.
- Tiltakene *Fagbrev i jobb* og *Praksiskandidatordningen* bidrar til at flere ansatte uten fagutdanning skaffer seg fagbrev som helsefagarbeider.
- Erfaringer fra Prosjekt Sluttsamtale (prøveprosjekt for seniorer som skal identifisere og utvikle gode senkarrieretiltak) implementeres i alle enheter i løpet av perioden.
- Minimum 50 prosent av enhetene har etablert et forum for faglig utvikling av helsefagarbeidere.
- Alle hjemmetjenester og helse- og velferdssentre har 40 prosent ansatte med treårig helse- og sosialfaglig universitets- eller høyskoleutdanning.
- Trondheim kommune rekrutterer kompetente leger til fastlegehemler og kommunale allmenntedisinske stillinger.
- Leger i spesialisering i allmenn- og samfunnsmedisin oppnår spesialitet innen normert tid.
- Alle helse- og velferdssentre har ansatte som har gjennomført kurs i musikkbasert miljøbehandling i løpet av 2020.

4 Helse- og omsorgstjenestene er innovative og utvikler tjenestene sammen med innbyggere, frivillige lag og organisasjoner og sosiale entreprenører

Frivillig arbeid utgjør et viktig bidrag i det samlede tilbudet. Vi samarbeider med brukerorganisasjonene og de frivillige organisasjonene som har helse- og omsorgsoppgaver. Vi prøver ut nye former for frivillighet og dialog med innbyggerne. Vi utvikler medarbeiderskapet slik at ansatte tar en aktiv rolle i utviklingen av tjenestene i samarbeid med innbyggerne.

Resultatindikatorer

- Alle nye tjenestetilbud skal vurderes for anbud til ideelle organisasjoner.
- Frivilligsentralene har utarbeidet handlingsplaner som tar utgangspunkt i kommunale temaplaner og nærmiljøets behov.
- Alle helse- og velferdssentre, helsehus og hjemmetjenester har ansatte med spesielt ansvar for å rekruttere og følge opp frivillige.
- Alle enheter bruker metoden tjenestedesign i en personalsamling i 2020.
- Åpne temamøter er en viktig arena for innspill til kommunen. Det skal blant annet gjennomføres to til fire paneldebatter per år.

5 Vi skal styrke samarbeidet med pårørende for å oppnå et best mulig tjenestetilbud og sikre at pårørendes behov blir ivaretatt

Pårørendes kunnskap og ressurser er viktig og krever systematikk og kultur for pårørendesamarbeid i tjenestene. Kommunens ansatte skal etterspørre pårørendes behov og ressurser og avklare forventninger og muligheter. Personer med særlig tyngende omsorgsarbeid skal få nødvendig støtte, blant annet i form av opplæring og veiledning, avlastningstiltak og omsorgsstønning. Enhetene skal ha systemer og rutiner som legger til rette for informasjon og dialog med pårørende. Nasjonal veileder om pårørende i helse- og omsorgstjenesten skal være kjent og tatt i bruk på alle enheter.

Resultatindikatorer

- "Veileder om pårørende i helse- og omsorgstjenestene" er gjennomgått i alle brukerrådene i løpet av 2020.
- Alle enheter har rutiner som sikrer at barn som pårørende blir ivaretatt.
- Alle enheter har innen 2021 gjennomført konkrete tiltak for å bedre samarbeidet med pårørende.
- Lærings- og mestringstilbudet for pårørende ved Olavsgården utvikles ved hjelp av tilbakemeldinger fra deltakerne.

13.4 Driftsbudsjett

Rådmannen foreslår å omprioritere en betydelig del av helse- og omsorgs driftsbudsjett til bo- og aktivitetstilbudene og brukerstyrt personlig assistanse (BPA). For å få en økonomisk forsvarlig tilpasning til driftsrammene foreslår Rådmannen en vesentlig langsommere opptrapping av grunnbemanning enn den som ble vedtatt i Eldreplanen.

For å nå målsettingene i eldreplanen og andre temaplaner, har Rådmannen lagt vekt på følgende hovedprioriteringer:

- Videreføre hverdagsmestringsstrategien og Trondheimsmodellen for eldre som bor hjemme
- Nytt rehabiliteringssenter på Nidarvoll
- Tiltaksmidler for fastleger gjennom kompetansemidler og etablering av sykepleiepoliklinikk
- Nye sykehjemsplasser på Risvollan og i Klæbu
- Omprioritering av ressurser gjennom avvikling av Vistamar
- Flere avlastningsplasser

Forslag til driftsbudsjett for 2020-2023

Tabell 13.2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for område helse- og omsorgstjenester i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune). Tabell 13.3 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer."

Tabell 13-2 Budsjettramme og rammeendring helse- og omsorgstjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	2424,1	2424,1	2424,1	2424,1
Pris- og lønnskompensasjon	66,4	66,4	66,4	66,4
Oppgaveendringer	-21,9	-21,9	-21,9	-21,9
Korrigert budsjett	2468,6	2468,6	2468,6	2468,6
Befolkningsvekst	53,8	116,2	184,9	252,5
Annen rammeendring	14,8	11,6	8,7	21,7
Forslag til netto driftsramme	2537,1	2596,4	2662,2	2742,7
Reell rammeendring	68,6	127,8	193,6	274,1

Tabell 13-3 Tiltak i helse og omsorgstjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Opprettholdelse av standard	01. Demografisk vekst hjemmeboende	23,1	46,0	73,0	98,3
	02. Risvollan Helse- og velferdssenter	0,0	11,0	11,0	11,0
	03. Klæbu Helse- og velferdssenter	0,0	8,0	21,7	21,7
	04. Heldøgns omsorg i omsorgsbolig	2,5	6,5	17,0	38,0
	05. Nidarvoll rehabiliteringssenter	0,0	0,0	0,0	8,0
	06. BPA oppfinansiering av flere vedtak fra 2019	21,7	22,0	23,1	25,0
	07. Omsorgsstønad og støttekontakt	4,6	5,0	6,0	7,2
	08. Transportkostnader arbeidsreiser	1,4	1,4	1,4	1,4
	09. Frivillighetssentral	0,8	0,8	0,8	0,8
	10. Velferdsteknologi	1,0	1,0	1,0	1,0
	11. Sommer EMU	0,2	0,3	0,3	0,3
	12. Flyktningehelseteam	-1,3	-1,6	-1,6	-1,6
Endringer i tjenestetilbudet	13. Styrket bemanning i hjemmetjenesten	4,5	7,5	11,0	13,5
	14. Styrket bemanning til hjemmeboende eldre med omfattende behov (25 timer)	1,5	5,0	8,0	9,0
	15. Hverdagsmestring - Trondheimsmodellen	1,5	3,8	3,8	3,8
	16. Kommunalt ansvar for rehabilitering	1,6	3,6	4,0	5,0
	17. Aktivitetstilbud for beboere i HDO	1,5	2,5	3,0	3,0
	18. Aktivitetstilbud til hjemmeboende 10 nye plasser	1,0	1,0	1,0	1,0
	19. Kompetansemidler fastleger	2,5	3,5	4,5	5,0
	20. Sykepleiepoliklinikk	0,0	1,0	1,0	1,0

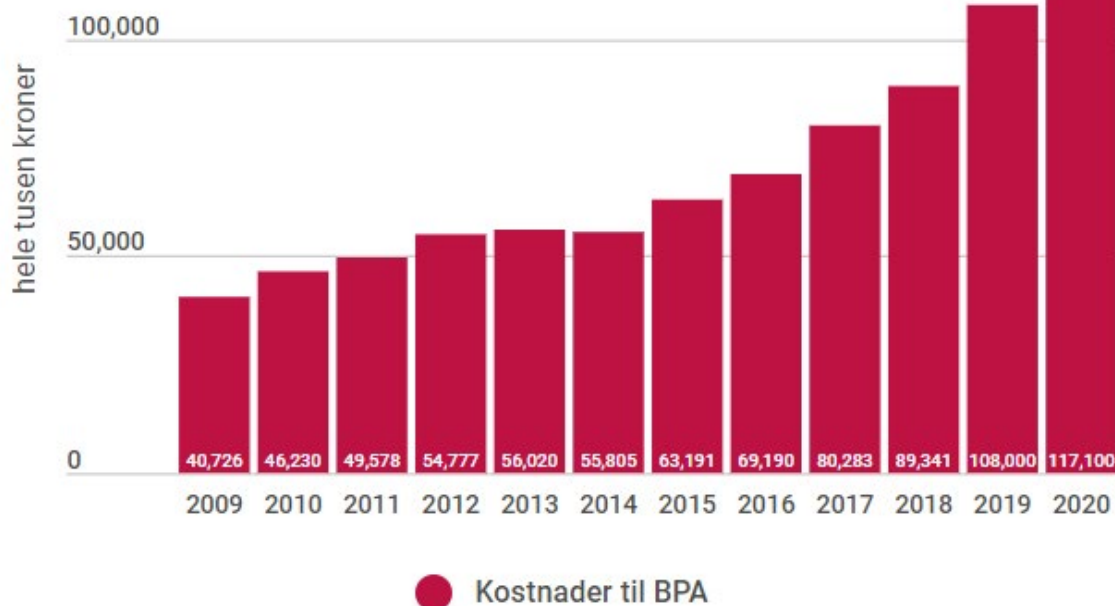
	21. Palliativt team	0,0	1,0	2,0	2,0
	22. Aldersvennlig by dør til dør-transport	0,0	0,0	0,8	0,8
	23. Helseplattformen	3,4	8,7	11,9	11,9
	24. Kommunefarmasøyt og RHS	1,0	1,0	1,0	1,0
	25. Fysioterapihjemler	0,0	0,2	0,4	0,8
	26. Lovpålagte kurs legevakt - PLIVO	0,8	0,8	0,8	0,8
	27. Økt kompetanse hjemmetjenesten, HVS og helsehus	0,0	0,0	0,0	0,0
	28. Vektertjenester Helsevakt	1,5	1,5	1,5	1,5
	29. Forsterkede plasser til personer med utfordrende atferd	5,5	5,5	5,5	5,5
	30. Sommervikar tilsynslege helse- og velferdssentre	0,0	0,4	0,4	0,4
	31. Styrket bemanning HVS og HH	0,0	0,0	0,0	15,0
	32. Fysioterapeut Helse og velferdssenter	0,0	0,7	0,7	1,4
	33. Ung i jobb på flere HVS	0,0	0,4	0,4	0,4
	34. Utdanningsstilling i samfunnsmedisin	0,0	0,5	0,5	0,5
	35. Avtalekoordinator	0,0	0,7	0,7	0,7
	36. Øya helsehus kortidsplasser	0,0	0,0	0,0	3,0
	37. Lik nattbemanning i alle HVS	-5,0	-10,0	-10,0	-10,0
	38. Avvikling Vistamar	-5,5	-11,0	-11,0	-11,0
	38. Styrke nattpatruljen for akuttoppdrag HVS og HDO	0,8	1,6	1,6	1,6
	39. Konsulentbruk og innkjøp	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Effektiviseringstiltak	40. Kommunesammenslåing - gevinstrealisering	-1,6	-2	-3,1	-3,1
	41. Gevinstrealisering Helseplattformen og velferdsteknologi	0	0	0	-1
Sluttsum		68,6	127,8	193,6	274,1

Rådmannen foreslår å omprioritere en betydelig del av helse- og omsorgs driftsbudsjett til bo- og aktivitetstilbudene og brukerstyrt personlig assistanse.

I Eldreplan 2016-2026 er det vedtatt å styrke grunnbemanningen i hjemmetjenester og institusjoner med 20 millioner i året frem til Trondheim har kommet opp på samme nivå som andre ASSS-kommuner. Dette tilsvarer 80 millioner i fireårsperioden. For å få en økonomisk forsvarlig tilpasning til driftsrammene foreslår rådmannen en vesentlig langsommere opptrapping enn i vedtatt eldreplan. Rådmannen foreslår en styrking av Helse og omsorg på femten millioner kroner i 2020, som øker til 22 millioner kroner i 2023. De 22 millionene går i hovedsak til å styrke BPA- budsjettet. For å skjerme strategien med tidlig innsats foreslår Rådmannen fortsatt styrking av hjemmebaserte tjenester og heller redusere dekningsgraden på plasser med heldøgns bemanning.

Figuren viser veksten i BPA- utgifter for innbyggere over 18 år i perioden 2009-2020. Etter at BPA ble vedtatt som en rettighet fra 2015 har utgiftene til BPA økt kraftig. Prognosen i 2020 for de vedtak som er fattet frem til og med august 2019 er på 117 millioner for innbyggere over 18 år. Det er en økning på 61 millioner, og tilsvarer en vekst på 110 prosent.

Figur 13-3. Kostnadsutvikling BPA

Helt siden den første eldreplanen ble vedtatt har strategien vært å vri ressursbruken fra institusjonstjenester og over til hjemmebaserte tjenester. Denne strategien har vist seg vellykket, og ved revideringen av planen i 2016 ble dekningsgraden justert ytterligere ned. Rådmannen foreslår en ytterligere nedjustering i kommende planperiode. Tabell 13-4 under viser økning i antall plasser i kommende periode og hvor mange plasser som trengs for å opprettholde dekningsgraden på dagens nivå.

Tabell 13-4. Planlagt endring i antall plasser og demografiske behov

	2020	2021	2022	2023	2024
Vistamar	-20				
Risvolla inkl. 25 HDO		97			
E.C. Dahls		-31			
Nidarvoll hus 1		-50			
Klæbu		30			
Nye Nidarvoll rehabsenter				22	
Nye Dragvoll sykehjem					69
Charlottenlund interimsykehjem					0
Søbstad				-22	-69
HDO	15		15	15	15
Faktisk vekst	-5	46	15	15	15
Demografiske behov	44	44	55	52	60
Avvik faktisk - demografi	-49	2	-40	-37	-45
Akkumulert avvik	-49	-47	-87	-124	-169

1 Demografisk vekst hjemmeboende

For å opprettholde dagens standarder krever dette en økning på omlag 120 årsverk innenfor tjenestene til eldre som bor hjemme de neste fire årene. En justering av tjenesterammene til hjemmeboende eldre i tråd med befolkningsvekst er anslått til 23,5 millioner kroner i 2020. Dette øker til 98,2 millioner kroner i 2023.

2 Risvolla helse- og velferdssenter

Risvolla helse- og velferdssenter er ferdig og innflyttingsklart i januar/februar 2021. Senteret får 72 sykehjemsplasser og 50 omsorgsboliger. 25 av omsorgsboligene blir boliger med heldøgns bemanning (HDO). Driften på E.C. Dahls helse- og velferdssenter avvikles og flyttes til Risvolla helse- og velferdssenter, jf [bystyresak 99/16](#).

Rådmannen foreslår å flytte en avdeling med 22 langtidsplasser fra Søbstad helsehus til Risvolla helse- og velferdssenter og dermed åpne for flere korttidsplasser ved Søbstad helsehus.

Videre foreslår rådmannen å flytte en avdeling med 25 langtidsplasser fra Nidarvoll helsehus til Risvolla helse- og velferdssenter og avdelingen med 25 avlastningsplasser fra Nidarvoll til Søbstad helsehus. Da vil det ene bygget på Nidarvoll være tørt og klart for riving i forbindelse med utbygging av nye Nidarvoll rehabiliteringssenter. I tillegg blir avlastningsplassene samlet på Søbstad helsehus og Risvolla helse og velferdssenter rendyrkes som en institusjon med langtidsopphold.

Drift av Risvolla helse- og velferdssenter vil bli lagt ut på anbud forbeholdt ideelle organisasjoner i løpet av høsten 2019, jf [formannskapssak 52/19](#). Når driften settes ut til ideelle organisasjoner, vil det bli virksomhetsovertagelse for ansatte ved E.C.Dahl og for deler av ansatte ved hhv Nidarvoll og Søbstad helsehus.

3 Klæbu helse- og velferdssenter

Nytt helse- og velferdssenter med 60 sykehjemsplasser i Klæbu vil gi 30 sykehjemsplasser utover dagens kapasitet i Klæbu kommune. Helse- og velferdssenteret er ferdig innflyttingsklart i september 2021. Rådmannen foreslår å flytte en avdeling med 24 langtidsplasser fra Søbstad helsehus til Klæbu helse- og

velferdssenter og dermed avvikle Sjøbstad helsehus som institusjon med langtidsplasser. Dette gir mulighet for å øke antall avlastningsplasser ytterligere. Rådmannen mener bygningsmessige forhold gjør at Sjøbstad er mer egnet som korttidssykehjem enn som langtidssykehjem i perioden fram til nytt helse- og velferdssenter står klart på Saupstad.

4 Heldøgns omsorg i omsorgsboliger

For å kunne kompensere for demografisk vekst foreslår rådmannen å øke antall vedtak om heldøgns omsorg i omsorgsbolig med til sammen 26 plasser i løpet av planperioden.

5 Nidarvoll rehabiliteringssenter

Høsten 2023 vil nye Nidarvoll rehabiliteringssenter stå klart. Målet med et eget rehabiliteringssenter er å redusere eller utsette behovet for tjenester, og at kommunens innbyggere skal leve mest mulig selvstendige liv i eget hjem lengst mulig.

6 BPA oppfinansiering av vedtak i 2019

Som varslet i økonomirapportene i 2019, er det en kraftig vekst i utgiftene til brukerstyrt personlig assistanse. Etter rettighetsfesting av tilbudet har utgiftene økt fra 50 til nesten 120 millioner, langt ut over forventet demografisk vekst. Rådmannen er usikker på om veksten vil bremse opp i 2019 og holde seg mer i takt med de demografiske behovene skulle tilsi. En budsjettøkning på 25 mill. i økonomiplanperioden handler kun om å finansiere de vedtakene som er kjent per i dag. Det er i tillegg lagt inn en årlig vekst på 1 mill. per år på linje 1, demografisk vekst. Rådmannen vil komme tilbake til veksten i 1. økonomirapport 2020 for eventuelle omprioriteringer fra andre tilbud.

7 Omsorgsstønad og støttekontakt oppfinansiering av vedtak i 2019

Det er en økning i antallet personer som mottar omsorgsstønad og en økning i omfang timer omsorgsstønad som det ikke er tatt høyde for i inneværende økonomiplan.

8 Transportkostnader arbeidsreiser

Det er en økning av utgifter til reiser til og fra arbeid for personer med varig tilrettelagt arbeid og for funksjonshemmede elever som er lærekandidater. Disse får ikke dekket nødvendig skyss av NAV eller fylkeskommunen. Arbeidsreiser er en ikke-lovpålagt tjeneste, men en viktig forutsetning for å få flere ut arbeid.

9 Fullfinansiering av frivillighetssentraler

Det ble etablert 2 nye frivillighetssentraler (Tiller og Jekken) som må fullfinansieres i hele økonomiplanperioden.

10 Velferdsteknologi

Flere teknologiprosjekter utviklet under velferdsteknologiprogrammet må nå over på permanent drift. Det gjelder selve programmet, digitale trygghetsalarmer (DTA) og Helsa Mi+. Helsa Mi+ er et digitalt prosjekt for avstandsoppfølging av personer med hjertesvikt og kols i Trondheim, Malvik og Klæbu. Det er lagt inn midler til helårseffekt av endring gjennomført i 2019.

11 Sommer-EMU

Eldre møter unge (EMU) er en sosial og aktiv møteplass mellom generasjoner, i et samarbeid mellom Byåsen videregående skole og Byåsen frivillighetssentral. Prosjektet Sommer-EMU ble gjennomført for første gang sommeren 2019, og rådmannen foreslår at tilbudet finansieres videre i planperioden.

12 Flyktinghelseteam

Flyktinghelseteamet gir helsetjenester til asylsøkere, flyktninger, familiegjennforente og til personer med endelig avslag. Antallet flyktninger er redusert, og aktiviteten må tilpasses lavere inntekter.

13 Styrket bemanning hjemmetjenesten

Strategien om å styrke tjenestene til hjemmeboende for å forebygge at behovet for heldøgns tjenester øker, videreføres, men med en langsommere opptrapping enn i eldreplanen.

14 Styrket bemanning til hjemmeboende eldre med omfattende behov

For å utsette behovet for sykehjemsplass skal flere eldre som ønsker å bo hjemme kunne gjøre det, selv om de har omfattende hjelpebehov. Rådmannen foreslår at flere brukere får opp mot 25 timer hjelp i eget hjem før sykehjemsplass vurderes.

15 Hverdagsmestring-Trondheimsmodellen

Strategien hverdagsmestring (hverdagsrehabilitering og tidlig innsats) er nå implementert i alle bydeler. Som nevnt i kapittelet om hjemmetjenestene, foreslår rådmannen å se den videre utviklingen av hverdagsmestringsstrategien og Trondheimsmodellen (jf. [formannskapssak om Tillitsmodellen 317/17](#)) under ett. Styrkingen skal brukes til å følge opp sårbare brukere. Det skjer ved å styrke primærkontaktrollen, sikre kontinuitet og faglig kvalitet i oppfølgingen. Midler i 2020 er helårseffekt av vedtak i handlings- og økonomiplanen i 2019 for utvidelse av Trondheimsmodellen til to nye hjemmetjenestesoner.

16 Kommunalt ansvar for rehabilitering

Kommunene forventes å ta større ansvar for rehabiliteringstjenester som i dag ytes i spesialisthelsetjenesten (jf [Prop. 1 S \(2016–2017\) Opptappingsplan for habilitering og rehabilitering](#)). Dette berører særlig tjenester til personer med kronisk sykdom, og i første omgang rehabiliteringstjenester utenfor institusjon. Tettere oppfølging av personer med kronisk sykdom i tidlig fase, blant annet gjennom å tildele koordinator til personer med demens, fører til økt press på helse- og velferdskontoret (kommunens koordinerende enhet). Enheten har også en viktig oppgave med å vurdere nye henvendelser og å sikre at rehabiliterende tiltak prøves før kompensierende tjenester settes inn.

Rådmannen foreslår å styrke de to helse- og velferdskontorene med ett årsverk hver fra 2020. Videre foreslås styrking av tilbudet ved Olavsgården mestringshus fra 2021. En utvidelse av det polikliniske rehabiliteringstilbudet og ulike lærings- og mestringstilbud vil få stor betydning for kommunens evne til å håndtere denne oppgaveoverføringen.

17 Aktivitetstilbud for beboere i heldøgns omsorgstjeneste

Personer som bor i omsorgsbolig spesielt tilrettelagt for heldøgns omsorgstjeneste(HDO) skal sikres et aktivitetstilbud på lik linje med personer som bor i sykehjem. Dette tilbudet er underfinansiert, og det er behov for å øke driftsrammen.

18 Aktivitetstilbud til hjemmeboende (10 plasser)

Høsten 2019 etablerer kommunen 10 nye aktivitetsplasser for personer med demens som bor hjemme. Dette kan gi et tilbud til omtrent 40 personer. Plassene blir på Trondhjems hospital, Persaunet helse- og velferdssenter og som ambulerende dagtilbud i hjemmet.

19 Kompetansemidler fastleger

Bystyret vedtok i [84/19](#) å sette av 5 millioner som kompetansehevingsmidler til fastleger i 2019 (fordeling av årsoppgjøret) og 10 millioner fra 2020 som en straksløsning på grunn av utfordringene i fastlegeordningen, [jf formannskapssak 131/19](#). Dette kom i tillegg til et vedtak om 1 million til spesialisering av leger i allmennmedisin. Rådmannen har ikke funnet rom for mer enn 2,5 millioner kroner i 2020 som øker til 5 millioner i 2023.

20 Sykepleiepoliklinikk

I [formannskapssak 131/19](#) ble det vedtatt å vurdere opprettelse av en sykepleiepoliklinikk i tilknytning til et eksisterende fastlegekontor. Poliklinikken skal ta hånd om oppgaver som fastlegene finner utfordrende å tilpasse til driften. Dette gjelder f.eks omfattende sårskift, infusjon av medikamenter og smittevernoppgaver. Poliklinikken bør fortrinnsvis legges til det planlagte kommunale legekantoret som er tenkt samlokalisert med smittevernkontoret, men dette ligger noe frem i tid. Derfor vil en sykepleiepoliklinikk i første omgang bli lagt til eksisterende legesentre, private eller kommunale. Kostnader til poliklinikk omhandler lønn, utstyr og husleie.

21 Palliativt team

Palliativt team i Trondheim kommune ble etablert i 2018. Teamet driftes i tråd med NOU 2017:16 *På liv og død*. Meldinga anbefaler at det palliative teamet har sitt utgangspunkt i det kommunale palliative senteret og driftes i tett samarbeid med dette. Formålet er å bidra til best mulig livskvalitet for pasienten og deres pårørende i livets slutfase. Teamet er en kompetanseressurs og samhandler med helsepersonell ved kommunens institusjoner og hjemmetjenester. Tilbudet er i oppstartsårene (2018-2020) delvis finansiert av statlige prosjektmidler. Driftsmidler legges inn fra 2021. Driften i 2020 dekkes av et "spleiselag" fra helse- og omsorgsenhetene.

22 Aldersvennlig by - dør til dør transport

AtB har invitert til et samarbeid for å utvikle et transporttilbud spesielt tilpasset eldre som trenger dør til dør transport. AtB starter opp et toårig pilotprosjekt med én rute i 2020. En eventuell utvidelse av tilbudet til flere områder forutsetter kommunal medfinansiering.

23 Helseplattformen

Som beskrevet i [bystyresak 103/19](#) vil Helseplattformen føre til økte driftskostnader fra og med 2021. I 2019 vil det påløpe driftskostnader i lokalt innføringsprosjekt som ikke kan dekkes av investeringsmidler.

24 Kommunefarmasøyt og Ressurscenter for hørsel og syn

Rådmannen foreslår å styrke det farmasøytiske tilbudet i kommunen fra og med 2020 for å få til bedre legemiddelhåndtering og legemiddelbehandling i sykehjem og åpen omsorg. Det er behov for å standardisere arbeidsmåter på tvers av enhetene i kommunen og i langt sterkere grad følge opp den enkelte enhet med analyse av legemiddelstatistikk. Forebygging av feilmedisinering gjennom undervisning og legemiddelgjennomgang er også sentralt. Legemiddelbruken mellom ulike enheter varierer betydelig, og for enkelte legemiddelgrupper synes forbruket å være uhensiktsmessig høyt.

Rådmannen foreslår at budsjettet til Ressurscenter for hørsel og syn justeres opp til dagens bemanningsnivå.

25 Fysioterapihjempler

Redusert fysioterapitilbud i spesialisthelsetjenesten har ført til at fysioterapeutene med driftsavtale har fått flere pasienter med store og sammensatte behov. Dette gjelder særlig innenfor barne- og ungdomspsykiatri og psykisk helse. Med økt ansvar for store grupper kronisk syke er det viktig at også tilbudet som ytes av privatpraktiserende fysioterapeuter, styrkes, jfr Opptappingsplanen for habilitering og rehabilitering. Trondheim kommune har per i dag 80 avtalehjempler fordelt på 95 fysioterapeuter. For å holde tritt med de demografiske behovene og endringene i oppgaver foreslår rådmannen å øke tilbudet fra 2021.

26 Lovpålagte kurs Plivo (pågående livstruende vold)

De tre nødetatene politi, brann og helse har utarbeidet en felles prosedyre for hvordan de skal opptre og samarbeide ved hendelser der det utøves livstruende vold mot flere personer. Rådmannen foreslår å finansiere dette lovpålagte tilbudet fra og med 2020.

27 Vektertjeneste Helsevakt

Økte kostnader til vektertjeneste kommer som en konsekvens av etableringa av Helsevakta i kommunale lokaler høsten 2018. Da flyttet Legevakta ut fra lokalene i St.Olavs hospital. Omfanget av vektertjenester er redusert i nytt bygg, men prisen er vesentlig økt på grunn av anbud på vektertjenester i Trondheim kommune.

28 Forsterkede plasser til personer med utfordrende atferd

Rådmannen foreslår å styrke tilbudet til personer med atferdsutfordringer ved å etablere ytterligere 10 plasser ved Forsterket skjermet enhet på Valentinlyst helse- og velferdssenter. 10 ordinære plasser blir omgjort til forsterkede plasser med en økt helårskostnad på 5,5 millioner fra og med 2020.

29 Sommervikar tilsynslege

For å sikre legebemanningen på helse- og velferdssentre også på sommeren foreslår rådmannen å finansiere legevikarer på alle helse- og velferdssentre fra og med 2021.

30 Styrket bemanning HVS og helsehus

Bemanningen i helse- og velferdssenter og helsehus er forsterket de siste årene, sist i 2019. Rådmannen foreslår å vente med å øke grunnbemanning til og med 2022.

31 Fysioterapeut helse- og velferdssenter

Fylkesmannen har etter tilsyn med helse- og omsorgstjenesten i sykehjem påpekt at det er for lite fysisk aktivitet ved helse- og velferdssentrene. Det er prøvd ut en modell med bedre tilgang på fysioterapitjenester og kompetanseheving blant ansatte om fysisk aktivitet for beboerne. Det er ønskelig å spre denne modellen til alle helse- og velferdssentre. Rådmannen foreslår derfor å styrke tilbudet fra og med andre halvår 2021. Dette øker til totalt 2 årsverk fra og med 2023.

32 Ung i jobb

Dette er et tilbud om sommerjobb til ungdom mellom 16 og 18 år på helse- og velferdssenter. Budsjettet for tiltaket er ikke justert i takt med etablering av nye institusjoner og bør derfor økes fra 40 til 50 ungdommer. I 2018 var det 227 søkere, og det økte til 282 søkere i 2019. I 2019 ble det tilsatt 47 ungdommer.

33 Utdanningsstilling i samfunnsmedisin

Rekruttering av kompetente kommuneoverleger er vanskelig. Kommunene har gjennom forskrift fått ansvar for videreutdanning i allmenn- og samfunnsmedisin. Ved å opprette en utdanningsstilling i samfunnsmedisin vil kommunen kunne skreddersy et utdanningsløp innen alle aktuelle kommuneoverlegeområder. Kommunen kan også rekruttere inn nye kommuneoverleger. I dag er er 5 av 6 samfunnsmedisinske leger 60 år eller eldre. Det settes av midler fra og med 2021.

34 Avtalekoordinator

Det er en vedtatt strategi å øke andelen ideell virksomhet i helse- og velferdssektoren, jf [formannskapssak 52/19](#). Andelen i dag er ti prosent, beregnet av samlet driftsbudsjett for Helse og velferd. Ved nyetablering av ulike driftsoppgaver er det mulig å konkurransesette deler av driften forbeholdt ideelle aktører, men dette krever god oppfølging fra kommunens side. I dette arbeidet er det behov for en avtaleforvalter. Rådmannen foreslår å legge inn midler til en stilling fra og med 2021.

35 Korttidsplasser Øya helsehus

Trondheim kommune har en forsterket bemanningsnorm for alle korttidsplasser. På Øya helsehus gjenstår det 8 plasser som ikke har oppfylt normen. Rådmannen foreslår at disse plassene får økt sin bemanning opp på samme nivå som behandlende korttidsplasser i 2023.

36 Styrke nattpatroljen for akuttoppdrag HVS og HDO

For å sikre tilgang til tjenester ved akutsituasjoner på natt, foreslår rådmannen å styrke ambulante natttjenester øremerket helse- og velferdssenter. Dette henger sammen med pkt. 37.

37 Lik nattbemanning i alle HVS

Enkelte helse- og velferdssenter har i dag høyere nattbemanning enn andre. Dette skyldes historikk og i noen tilfeller uhensiktsmessig bygningsmasse. Rådmannen foreslår å innføre en lik standard på alle helse- og velferdssenter inkludert HDO.

38 Avvikling Vistamar

Rådmannen foreslår å avvikle dagens tilbud ved Vistamar fra og med 2020, se [formannskapssak 204/19](#). Dagens brukere av senteret vil ivaretas av kommunens øvrige tilbud i Trondheim. Rådmannen foreslår i handlings- og økonomiplan å styrke tilbudet i Trondheim for personer med kronisk sykdom i tidlig fase, jf. punkt 16.

Trondheim kommune har en leieavtale som løper til 2029. Rådmannen vil i samarbeid med Peder Morseth Eiendom AS jobbe med en løsning for framtidig bruk av bygget og vil holde politisk ledelse orientert om arbeidet.

39 Konsulentbruk og innkjøp

Helårseffekt av politisk vedtak om reduksjon i konsulentbruk og innkjøp.

40 Klæbu gevinstrealisering

I forbindelse med kommunesammenslåingen har rådmannen gjennomgått ressursbruken på de ulike tjenesteområdene. Innenfor Helse og omsorg vil en harmonisering av ressursbruken gi en besparelse på 1,6 millioner kroner i 2020 og 3,1 millioner kroner utover i planperioden.

41 Gevinstrealisering Helseplattformen og velferdsteknologi

Potensialet for gevinstrealisering på sikt ved innføring av Helseplattformen er antydnet i bystyresak 25/19. I løpet av 1. kvartal 2022 er det berammet en bystyresak som skal beskrive gevinstpotensialet ved å innføre Helseplattformen mer i detalj.

13.5 Investeringsbudsjett

Risvolla helse- og velferdssenter og Klæbu helse- og velferdssenter vil stå ferdig i planperioden. Rehabiliteringstilbudet vil bli styrket med dagrehabilitering og ulike lærings- og mestringstilbud, når Olavsgården mestringssenter er innflyttingsklart i mai 2020. Nidarvoll rehabiliteringssenter skal stå ferdig i slutten av planperioden. Målet med et eget rehabiliteringssenter er å redusere eller utsette behovet for tjenester, og at kommunens innbyggere skal leve mest mulig selvstendige liv i eget hjem lengst mulig.

Innføringen av ny løsning for pasientadministrasjon, pasientjournal og samhandling mellom kommune- og spesialisthelsetjenesten (Helseplattformen) vil åpne for en mer aktiv innbyggermedvirkning og dialog gjennom en egen pasientportal.

13.5.1 Status og utfordringer

Plan for helsebygg ([bystyresak 86/19](#)) viser at over 20 prosent av Trondheim kommunes institusjonsplasser ikke tilfredsstillers dagens krav og forventninger. Dette gjelder krav til teknisk anlegg, generell standard, manglende plass for tekniske hjelpemidler og uheldige planløsninger som kan gå på bekostning av beboers integritet. Rådmannen foreslår i tråd med beslutningene i *Plan for helsebygg*, å frigjøre Charlottenlund helse- og velferdssenter slik at dette kan benyttes som et interimsykehjem. Det skjer ved at kommunen bygger et nytt sykehjem på Dragvoll.

Demografisk vekst viser at kommunen i perioden fram til 2035 har behov for omtrent 14 nye helse- og velferdssentre. Med dagens investeringsrammer er det ikke realistisk å bygge helse- og velferdssenter i takt med det demografiske behovet. Det er derfor viktig at strategiene i *Eldreplanen* følges slik at største delen av helse- og omsorgstjenestene ytes i hjemmet, og mindre på institusjon.

13.5.2 Investeringer i perioden 2020-2023

Tabell 13.5 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor helse- og omsorgstjenester i perioden 2020-2023. Tabell 13.5 viser årlig finansiering for investeringsprosjektene for helse- og omsorgstjenestene for perioden 2020-2023. Under følger en oversikt og beskrivelse av det enkelte prosjekt.

Tabell 13.5 Investeringer i helse- og omsorgstjenesten 2020-2023.
Tall i millioner kroner.

<i>Prosjektnavn</i>	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2020	2021	2022	2023
01. Risvollan HVS	800,0	466,4	333,6	265,0	68,6	0,0	0,0
02. Klæbu HVS	284,9	67,0	217,9	122,8	91,1	4,0	0,0
03. Klæbu omsorgsboliger	120,0	0,0	120,0	2,0	10,0	30,0	78,0
04. Krisesenteret	50,0	0,0	50,0	5,0	40,0	5,0	0,0
05. Mindre investeringer HV	168,0	0,0	168,0	39,0	34,0	34,0	34,0
06. Pasientvarsling	56,0	0,0	56,0	28,0	28,0	0,0	0,0
07. Dragvoll sykehjem	250,0	0,0	250,0	5,0	60,0	130,0	55,0
08. Helseplattformen	354,0	35,0	319,0	100,0	140,0	79,0	0,0
09. Olavsgården mestringssenter	33,0	25,0	8,0	8,0	0,0	0,0	0,0
10. Nidarvoll rehabiliteringssenter	500,0	6,5	493,5	10,0	120,0	232,0	131,5
11. Sjøbstad helsehus	463,0	0,0	463,0	0,0	0,0	0,0	20,0
Sluttsum	3078,9	599,9	2479,0	584,8	591,7	514,0	318,5

Tabell 13.6 Finansiering for investeringer av helse- og omsorgstjenesten 2020-2023.
Tall i millioner kroner.

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	429,9	43,1	413,0	-91,1
Eksternfinansierte lån	4,2	57,8	-52,9	0,0
Mva.-kompensasjon	91,1	86,5	76,9	38,4
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	50,0	76,0	50,0	0,0
Tilskudd	12,6	348,3	34,0	293,2
Sluttsum	587,8	611,7	521,0	240,5

13.5.3 Risvollan helse- og velferdssenter

Risvollan helse- og velferdssenter vil bestå av 72 sykehjemsplasser og 50 omsorgsboliger, kafè, sonekontor for hjemmetjenesten og et aktivitetstilbud for seniorer som bor hjemme. Helse- og velferdssenteret vil være innflyttingsklart februar 2021.

Investeringsbeslutning ble vedtatt av bystyret i oktober 2018. Det er gitt tilsagn om investeringstilskudd på 229,2 millioner kroner fra Husbanken.

13.5.4 Klæbu helse- og velferdssenter

Klæbu helse- og velferdssenter vil bestå av 60 sykehjemsplasser. Helse- og velferdssenteret er klart for innflytting høsten 2021. Helse- og velferdssenteret bygges rundt en stor atriumshage, noe som gir gode og lett tilgjengelige utearealer for beboerne. Det utredes for mulighet for solceller på tak.

Investeringsbeslutning ble vedtatt av bystyret i mars 2019. Det er gitt tilsagn om investeringstilskudd på 106,5 millioner kroner fra Husbanken.

Klæbu omsorgsboliger

Nytt helse- og velferdssenter i Klæbu, vil frigi tomten til eksisterende sykehjem. Planen er å bygge 33 omsorgsboliger langs Vikingveien. Fellesnemnda besluttet i [sak 58/19](#) at bygging av omsorgsboligene utlyses på anbud på 19 + 14 omsorgsboliger. Før endelig beslutning på utbyggingstempo fastsettes, må behov og etterspørsel klarlegges. Oppstart planlegges høsten 2021.

Omsorgsboligene må ses i sammenheng med at rådhuset gjøres om til et attraktivt møtested med bydelskafé, lokasjon for kommunale enheter og mulig utleieareal.

13.5.5 Krisesenteret

Krisesenteret i Trondheim er et interkommunalt krisesentertilbud for Trondheim, Malvik, Klæbu, Melhus og Midtre Gauldal. Krisesentertilbudet er et tilbud for barn, kvinner og menn. Krisesenterets lokaler tilfredsstill ikke dagens krav til standard og forskriftskrav til fysisk sikring av lokalene. Det foreligger politisk vedtak om å bygge om eksisterende bygningsmasse. Det har i ettertid kommet forslag om annen lokalisering, og mulighetsstudien er i gang. Resultatet fra mulighetsstudien legges fram for politisk behandling, og tidligst oppstart er høsten 2020.

13.5.6 Mindre investeringer

Innenfor rammen av mindre investeringer gjennomføres tiltak som funksjonsforbedringer/ ombygginger og utskifting av inventar/utstyr.

Ved flere av institusjonene er det behov for å bygge om for og bedre funksjonaliteten. Dette gjelder tjenesteareal, medisinrom, fellesareal og uteareal. Det er i tillegg et stort og kontinuerlig behov for å skifte ut forflytningsutstyr, medisinsk-teknisk utstyr og møbler og annet inventar på grunn av generell slitasje.

Kommunen kan i enkelte ombyggingsprosjekter søke om investeringstilskudd fra Husbanken på inntil 55 prosent av godkjente anleggskostnader.

Posten for mindre investeringer omhandler all aktivitet innenfor helse- og velferdsområdet, som ikke er innbefattet av den lukkede boligøkonomien. Det vil si områdene i kapittel 10, 11, 12 og 13 får dekket sine behov for mindre investeringer gjennom denne potten.

13.5.7 Pasientvarslings

I 2014 startet arbeidet med å oppgradere pasientvarslingsanleggene ved kommunens helse- og velferdssentre. Med foreslått ramme vil vi i 2021 være ferdig med arbeidet.

Rådmannen ser stor gevinst i det nye anlegget. Beboerne opplever økt trygghet ved bruk av alarmsmykker, og ansatte opplever at pasientvarslingsanlegget har bedret kvaliteten i tjenestene.

Det forventes investeringstilskudd som tilsvarer om lag 45 prosent av den totale investeringskostnaden.

13.5.8 Dragvoll sykehjem

For å få gjennomført rehabilitering og større vedlikehold ved kommunens helsebygg, er det behov for et interimssykehjem. I tråd med beslutning i *Plan for helsebygg* (bystyresak 86/19) foreslår rådmannen å

frigjøre plassene på Charlottenlund helse- og velferdssenter ved å bygge et nytt sykehjem på Dragvoll. Charlottenlund helse- og velferdssenter kan da benyttes som et interimsykehjem.

I *Plan for helsebygg* foreslo rådmannen å bygge omsorgsboliger på ferdig regulert tomt på Dragvoll, ved siden av eksisterende Dragvoll helse- og velferdssenter. Rådmannen foreslår nå i stedet at dette bygges som et sykehjem. Lokaliseringen ved eksisterende Dragvoll helse- og velferdssenter gjør at kommunen kan bygge et nytt anlegg, uten flere av de fasilitetene vi vanligvis legger inn i et ordinært helse- og velferdssenter. Dette vil redusere byggekostnadene.

For å få etablert Charlottenlund helse- og velferdssenter som et interimsykehjem er det en premiss at det bygges nytt sykehjem på Dragvoll. For å realisere Dragvoll sykehjem foreslår rådmannen å benytte deler av salgsinntekten fra bolig i 2019 og 2020 til å delfinansiere bygging av Dragvoll sykehjem. En egen sak om dette fremmes for bystyret i oktober. Det gjør det mulig å starte prosjektet i 2020 fordi bykassefinansierte lån holdes på et lavt nivå i prosjektet. Det budsjetteres med at kommunens vedtatte målsetting om en gjeldsgrad på 70 prosent overholdes i planperioden.

13.5.9 Helseplattformen

Samhandlingsreformen har bidratt til at stadig mer avansert pasientbehandling foregår i kommunene. Dagens journalløsninger ble designet på 90-tallet da både kravet til og kunnskapen om, elektroniske kommunikasjonsløsninger var en helt annen.

Trondheim kommune har i samarbeid med Helse Midt-Norge gjennomført en anskaffelse av ny felles journalløsning som de neste to årene skal tilpasses våre behov og vil være ferdigstilt i 2021. Jf. bystyresak ([0103/19](#)) er det ikke avklart per medio september 2019 hvor mye av de samlede kostnadene som kan aktiveres i balansen og lånefinansieres og hvor mye som eventuelt må dekkes av driftsmidler (diposisjonsfond). Rådmannen vil komme tilbake til mer informasjon om fordelingen mellom lånefinansiering og bruk av diposisjonsfond.

13.5.10 Olavsgården mestringscenter

Arbeidet med rehabilitering av Olavsgården pågår og forventes å være ferdig i mai 2020. Olavsgården skal være for mennesker som har trenger hjelp til å mestre livet med helseutfordringer og/eller kronisk sykdom. Tilbudet vil bestå av dagrehabilitering og ulike lærings- og mestringsstilbud. Huset er også ønsket som en samhandlingsarena med brukerorganisasjonene og som en arena for kompetanseutvikling for ansatte.

Investeringsbeslutning ble vedtatt av bystyret i mai 2019

13.5.11 Nidarvoll rehabiliteringssenter

Nidarvoll rehabiliteringssenter planlegges ferdigstilt i 2023. I tråd med strategiene i *Eldreplanen* er det viktig å få på plass et nytt senter for rehabiliteringsvirksomhet.

Et rehabiliteringssenter blir svært viktig for å klare og nå målene i nasjonale føringer og kommunens strategi om at flere eldre skal kunne bo lengst mulig i eget hjem. Døgnrehabilitering foregår i dag i gamle og uhensiktsmessige lokaler. Et eget senter for døgnrehabilitering vil legge til rette for å utnytte ressursene bedre og et sterkere fagmiljø. Det kommunale tilbudet om døgnrehabilitering til yngre voksne vil bli bedre i et nytt rehabiliteringssenter.

Den kommunale tomten ligger sentralt på Nidarvoll, og rehabiliteringssenteret vil bli samlokalisert med Nidarvoll barneskole og Sunnland ungdomsskole. Samlokalisering med skoleanleggene kan gi spennende synergier for rehabiliteringssenteret.

Det forventes investeringstilskudd fra Husbanken på 150,2 millioner.

13.5.12 Søbstad helsehus

Søbstad helsehus bærer preg av snart 40 års drift og har behov for rehabilitering. Ulike alternativer ble behandlet i [formannskapssak 285/18](#), og det ble vedtatt at rådmannen jobber videre med alternativet å rive og bygge nytt på Saupstad.

Et nytt bygg er kostnadberegnet til 463 millioner kroner. Dette inkluderer også installering av nytt pasientvarslingsanlegg. Rådmannen antar at kommunen kan søke Husbanken om investeringstilskudd for prosjektet.

Rådmannen foreslår å starte prosjektet på Saupstad i 2023. Det er en forutsetning at et interimsykehjem er på plass til den tid, for midlertidig opphold for beboere og ansatte ved Søbstad helsehus.

Det ble i *Plan for helsebygg* ([bystyresak 86/19](#)) besluttet at Søbstad helsehus er det helsebygget som prioriteres først når det gjelder rehabilitering/riving av eksisterende helsebygg.

14 Flyktninger og innvandrere

14.1 Hovedprioritering 2020-2023

Kommunen bosetter årlig et bestemt antall flyktninger etter vedtak i bystyret. Etter bosetting skal kommunen gjennom ulike tiltak styrke nyankomne flyktningers muligheter til å delta aktivt i samfunnet, komme i jobb og bli økonomisk selvstendige. Ordinær utdanning, effektive kvalifiserende program i arbeidslivet, og tiltak som fremmer bedre helse og mestring av dagliglivets utfordringer, er hovedstrategiene i planperioden. Tiltakene skal tilpasses den enkeltes individuelle forutsetninger og evne.

14.2 Om området

Mens staten avgjør hvilke flyktninger som får opphold i Norge, har kommunene ansvar for bosetting og kvalifisering. Den lovpålagte og toårige introduksjonsordningen er det sentrale kvalifiseringsprogrammet for nyankomne flyktninger. Ordningen gjelder for personer i alderen 18-55 år og kan forlenges med inntil ett til totalt tre år.

I tillegg til voksne og barnefamilier, bosetter kommunen årlig et bestemt antall enslige mindreårige. Enslige mindreårige er en sårbar gruppe og trenger gode bo- og omsorgstiltak. Det er spesielt viktig at enslige mindreårige gjennomfører skolegang på lik linje med andre ungdommer i Norge. Tilrettelegging og gjennomføring av grunnskole og videregående opplæring står derfor som sentrale mål for kommunens arbeid med enslige mindreårige.

Fra høsten 2018 er all norskundervisning og grunnskoleutdanning for unge flyktninger, inkludert enslige mindreårige, lokalisert i fire videregående skoler i Trondheim. Dette er et samarbeid mellom Trondheim kommune og Trøndelag fylkeskommune. Målet er bedre integrering gjennom felles skole for jevnaldrende ungdom med ulik bakgrunn.

Familiegjenforening med flyktninger utgjør også en gruppe som har behov for kommunale tjenester. Erfaringer viser at tilnærmet alle familiegjenforente har de samme behovene som nybosatte flyktninger. Antallet som kommer på familiegjenforening til Trondheim varierer fra år til år.

Tabell 14-1. Nøkkeltall - Tjenester for flyktninger og innvandrere

Beskrivelse	Antall
Antall sentrale enheter med ansvar for nyankomne flyktninger	10
Antall bosatte flyktninger og familiegjenforente i perioden 1.1.2019 - 1.8.2019	119
Antall deltakere i introduksjonsprogrammet per 1.8.2019	485
Antall elever på norsk og samfunnsfagopplæring skoleåret 2018-2019	2028
Antall elever ved grunnskoleopplæring skoleåret 2018-2019	396
Antall deltakere i seniorprogrammet i regi av Kvalifiseringssenter for innvandrere	16
Antall enslige mindreårige med oppfølging fra BFT Omsorgsenheten	187
Antall personer med tilbud fra Flyktningehelseteamet (inklusive asylsøkere)	500
Antall personer som har gjennomført helseundersøkelser i perioden 1.1.2019- 1.8.2019 (inkluderte asylsøkere)	230
Antall gjennomførte tolke- og oversettelsesoppdrag fra Tolketjenesten i perioden 1.1.2019 - 1.8.2019	10138

Lavere bosetting og konsekvenser

Det nasjonale bosettingsbehovet er fortsatt lavt som følge av at det har kommet færre asylsøkere til Norge de siste tre årene. Denne utviklingen ser ut til å fortsette resten av 2019 og i 2020. Konsekvensen av lavere bosetting er en tilpasning av tjenestene. Det innebærer blant annet avvikling av tiltak og

nedbemanning ved alle berørte enheter. Ytterligere tilpasning vil ved behov fortsette i 2020. Ansatte som blir overtallige ivaretas av Personaltjenesten.

Bosetting 2019

I 2019 er det vedtatt å bosette totalt 160 flyktninger, av disse er ni enslige mindreårige. Per 1.9.2019 er det bosatt 108 flyktninger, syv er enslige mindreårige. Det fleste bosatte er fra Syria, Kongo og Den sentralafrikanske republikk. Omkring halvparten av de som er bosatt er overføringsflyktninger fra Kongo og Den sentralafrikanske republikk. Kommunen vil innfri vedtatte bosettingsmål i løpet av året. I tillegg til bosatte flyktninger, er det per august 2019 kommet 36 personer på familiegjenforening.

Bosetting 2020

Det foreligger ingen konkret anmodning fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet IMDi om å bosette flyktninger i 2020. IMDi opplyser imidlertid at prognosene for neste år tyder på at det kan være noe lavere bosettingsbehov nasjonalt enn i 2019. Rådmannen foreslår likevel å legge antall bosettinger i 2020 på samme nivå som 2019, altså 160 flyktninger, inkludert ni enslige mindreårige. Familiegjenforente vil komme i tillegg. Rådmannen vil orientere formannskapet når konkret anmodning om bosetting foreligger. Ved eventuell anmodning om en høyere bosetting enn det som er foreslått, vil Rådmannen legge fram en egen sak for politisk behandling.

Flere flyktninger med helseutfordringer

Trondheim kommune har over lang tid bosatt mange flyktninger med helseutfordringer, forutsatt at det har vært kapasitet i det kommunale hjelpeapparatet. Kommunen er klart størst på landsbasis når det gjelder antall innvilgede tilskudd fra IMDi for bosetting av flyktninger med helseutfordringer. Kommunens positive innstilling og høye kompetanse på feltet bidrar til at flyktninger med helseutfordringer bosettes i kommunen. Rådmannen mener det er viktig å opprettholde dagens praksis, men vil understreke at bosetting av flyktninger med helseutfordringer har konsekvenser for integreringen. Denne gruppen har behov for lange kvalifiseringsløp. Det står ikke i samsvar med kommunens resultatkrav for introduksjonsprogrammet som har et kortere tidsperspektiv. For mange av de med helseutfordringer må introduksjonsprogrammet regnes som en forberedende fase. Å delta i arbeidslivet og økonomisk forsørge seg selv vil komme på lengre sikt. For mange vil langvarig mottakelse av sosialhjelp være realiteten.

Økt antall overføringsflyktninger

I første halvdel av 2019 utgjør overføringsflyktninger (de som kommer til Norge etter avtale mellom UDI og FN's høykommissær for flyktninger) om lag 50 prosent av all bosetting. Til tross for usikre prognoser, ser det ut til at andelen overføringsflyktninger vil holde seg på 50 prosent i 2019. De fleste overføringsflyktningene som er bosatt i år er barnefamilier fra Kongo og Den sentralafrikanske republikk. Flere av barnefamiliene består av enslige forsørgere, har helsemessige utfordringer og flere har lite skolegang. Signaler fra IMDi tyder på at andelen overføringsflyktninger i 2020 kan være på samme nivå som i 2019.

Når overføringsflyktningene skal bosettes, må valg av bolig være tilpasset deres forutsetninger og behov. Fordi det er bedre tilgang på kommunale boliger, og på bakgrunn av overføringsflyktningenes forutsetninger, foreslår rådmannen å endre målsettingen for bosetting i det private boligmarkedet i 2020. For 2020 foreslår rådmannen at kravet om 40 prosent bosetting i det private boligmarkedet skal gjelde for de som bosettes fra statlige asylmottak, og ikke for overføringsflyktninger. Endringen må vurderes på nytt i forbindelse med budsjett 2021.

Helse og mestringstilbud, et tilbud til nyankomne flyktninger med fokus på helse, foreldrerolle og daglige gjøremål

Rådmannen har gjennom tidligere handlings- og økonomiplaner påpekt behovet for økt fokus på mestring, helse, familie og tiltak som fremmer deltagelse i samfunns- og arbeidsliv. Prosjektet Helse- og mestringstilbud for flyktninger ved Flyktninghelseteamet ble satt i gang i april 2017 som et ledd i denne strategien. Prosjektet avsluttes desember 2019. Mange som bosettes har kort eller ingen botid i Norge og kommer fra samfunn som er svært ulik det norske med tanke på teknologisk utvikling,

rolleforventninger, forståelse av helse og barneoppdragelse. Mange nybosatte har utfordringer med å mestre en del praktiske forhold og er usikre på det å fungere som familie i norske rammer. Helse- og mestringstilbudet har utviklet miljørettet "skulder til skulder-veiledning" rundt praktiske gjøremål. Veiledningen gis av fagutdannede medarbeidere med samme språklig kompetanse som de nybosatte flyktingene. Nybosatte familier får tilbud om samtaler. Målet er å hjelpe dem til å fungere som familie innenfor norske rammer og å øke deres kompetanse på normalreaksjoner på traumer og migrasjonsutfordringer. Som en del av dette tilbyr Flyktinghelseteamet undervisning i traumebasert omsorg og veiledning i enkeltsaker til andre kommunale enheter. Prosjektet viser meget gode resultater, og rådmannen foreslår å videreføre prosjektet som fast ordning fra og med 2020. Ordningen finansieres årlig med 4 150 000 kroner fra fond for statlig ekstratilskudd ved bosetting av personer med nedsatt funksjonsevne.

Nye strategier og målsettinger

Mange nasjonale forskningsrapporter og lokale erfaringer viser at de fleste flyktinger trenger mer enn to år for å bli økonomisk selvhjulpne. Økt andel flyktinger med lav skolebakgrunn og flere med helseutfordringer påvirker måloppnåelsen. Staten gir tydelige signaler om økt fokus og satsing på formell utdanning med mål om deltakelse i arbeidslivet. På bakgrunn av dette har rådmannen satt i gang en større prosess som ble omtalt i handlings- og økonomiplan 2019 og blir beskrevet nærmere i kapittel *Kvalifisering og velferd*.

Når det gjelder kommunens resultater for integrering, foreslår Rådmannen større fokus på at flyktinger forsørger seg selv økonomisk enn tidligere. Introduksjonsprogrammet skal fortsatt ha samme mål som tidligere i tråd med IMDi definisjoner av resultater. For år tre og videre etter bosetting bør målingene kunne beskrive andelen som blir økonomisk selvhjulpne. Resultatene fra introduksjonsprogrammet over flere år viser at om lag 50 prosent av nyankomne flyktinger kommer i utdanning eller får en arbeidstilknytning, men resultatene sier ikke noe om deres økonomiske selvforsørgelsesgrad (kilde: IMDi). Resultatene ett år etter introduksjonsprogrammet er på om lag 62 prosent i utdanning eller jobb. Heller ikke her er de nyankomnes økonomiske status beskrevet (kilde: IMDi og SSB). Det jobbes nå med å finne løsninger som kan gi mest mulig nøyaktige målinger av de nyankomnes økonomiske status etter tre og fem års botid i kommunen, jf. indikatorene for periodemålene.

BABA, et kulturtiltak for seniorer med innvandrerbakgrunn

BABA, et kulturelt tiltak for eldre innvandrere med vekt på musikk, dans og drama. Det ble første gang gjennomført i 2018 under Olavsfestdagene. Tiltaket er videreført i 2019. Rådmannen mener tiltaket og metoden har mange gode kvaliteter og bidrar til at vi når seniorer med innvandrerbakgrunn som deltar i kulturelle aktiviteter. Rådmannen mener at BABA bør videreføres også i 2020, med Kulturenheten som ansvarlig enhet. . Det foreslås å sette av 150 000 kroner av det statlige integreringstilskuddet i 2020 til BABA.

Regionreformen og ny modell for bosetting

Som et ledd i regionreformen overføres oppgaver med bosetting, veiledning av kommuner og utbetaling av integreringstilskudd fra IMDi til fylkeskommunene fra 1.1.2020. Alle IMDi regionkontor avvikles. 2020 blir det siste året hvor kommunen inngår avtale om bosetting med IMDi. Rådmannen vil følge opp endringene og ta kontakt med Trøndelag fylkeskommune med tanke på framtidig samarbeid rundt bosetting og integreringsarbeidet.

14.3 Mål

Trondheim kommune skal bidra til å realisere Norges internasjonale oppgaver med hensyn til bosetting og integrering av flyktinger.

Kommunens samfunnsdel

Kommuneplanens samfunnsdel beskriver følgende mål for inkludering og integrering av innvandrere:

- I 2020 er Trondheim en inkluderende og mangfoldig by

FN's bærekraftsmål

Flere av FN's bærekraftsmål er relevante for kommunens integrering av flyktninger i samfunnet.

	<p>Mål 1. Utrydde fattigdom</p> <p>Mange innbyggere med flyktningbakgrunn og innvandrere fra ikke-vestlige land har generelt lavere inntekt enn befolkningen forøvrig og kan omfattes av definisjonen relativ fattigdom. En av hovedårsakene til dette er at mange innvandrere står utenfor arbeidslivet eller har lavtlønte jobber. Kvalifisering for deltakelse i arbeidslivet og formell utdanning er derfor et av flere tiltak for å forebygge fattigdom blant denne gruppen.</p>
	<p>Mål 3. God helse</p> <p>God helse er viktig for integrering og for deltakelse på ulike samfunnsarena. Flyktninger med helseutfordringer og traumatiske opplevelser må få nødvendig hjelp for å oppnå bedre helse og kunne delta mer aktivt i samfunnet.</p>
	<p>Mål 5. Likestilling mellom kjønnene</p> <p>Andelen kvinner med flyktningbakgrunn/ikke-vestlige land i arbeidslivet er lavere enn menn. Arbeidet med å øke andelen av disse gruppene må styrkes.</p>

Periodemål

Mål 1- Trondheim kommune bosetter inntil 160 flyktninger i 2020, av disse er inntil 9 enslige mindreårige (Antallet vil bli justert når det foreligger formell anmodning fra IMDi og formidlet til formannskapet. Ved høyere antall enn 160 flyktninger, legger rådmannen egen sak for politisk behandling)

Mål 2 - Flyktninger som bosettes i kommunen har lik grad av deltakelse i arbeidslivet som den øvrige befolkningen.

Mål 3 - Enslige mindreårige som bosettes i Trondheim skal sikres god oppfølging som bidrar til selvstendighet og mestring. Enslige mindreårige skal oppleve å være integrert og føle tilhørighet til samfunnet.

Indikatorer for periodemålene

- Minst 40 prosent av de som bosettes fra asylmottak bor i det private boligmarkedet.
- Alle enslige mindreårige skal enten være i utdanning, i jobb eller i arbeidsrettet aktivitet før fylte 23 år.
- Minst 55 prosent av deltakere som slutter i introduksjonsprogrammet innen to år har fått en jobbtilknytning eller er i ordinær utdanning. *(IMDi's definisjoner for måloppnåelse legges til grunn)*
- Innen tre år etter bosetting mottar færre enn 50 prosent av nyankomne flyktninger i alderen 18-55 år økonomisk sosialhjelp.
- Innen fem år etter bosetting mottar færre enn 33 prosent av nyankomne flyktninger i alderen 18-55 år økonomisk sosialhjelp.

14.4 Økonomi

Flyktninginntektene blir trolig om lag 100 millioner kroner lavere i 2020 enn i 2019.

Reduksjonen har sammenheng med langt lavere antall bosatte i 2018 - 2020 enn tidligere år. Sammenlignet med perioden 2015-2017 med en årlig bosetting på om lag 650 personer er anslaget fra 2019 og utover på knapt 200 flyktningbosettinger årlig. Dette innebærer videre fall i inntektene for årene 2021-2023.

Statstilskuddet for flyktninger i 2019 er budsjettet til 518 millioner kroner (inkludert Klæbu). Tilskuddet benyttes til å finansiere kommunens utgifter på området. Hoveddelen av de statlige tilskuddene er integreringstilskudd kommunen får per bosatte flyktning. Satsen i 2019 er 761 600 kroner per bosatt person, fordelt over fem år. I forslaget til statsbudsjett 2020 vil satsene bli regulert. Rådmannen kommer tilbake til de nye satsene etter at statsbudsjettet er lagt fram. .

Midlene til å finansiere kommunens utgifter på flyktningområdet ligger inne i tjenesteområdenes budsjetttrammer. Lavere bosetting av flyktninger fører til en reduksjon i flyktninginntektene i perioden. Dette betyr anslagsvis 100 millioner kroner i reduserte inntekter i 2020; dvs flyktningeinntektene beregnes til 433 millioner kroner (prisjustert) i 2020. Reduksjonen i inntekter blir større utover i perioden. Den antas å bli rundt 200 millioner kroner i 2022/2023. Rådmannen vil understreke at det er usikkerhet rundt anslaget. Årsaken er at bosettingen i 2019 ser ut til å bli lavere enn tidligere antatt. Rådmannen vil vurdere anslaget på nytt i tilleggsinnstillingen som legges fram i månedsskifte oktober/november.

I forslaget til handlings- og økonomiplan 2019-2022 foreslo rådmannen å legge inn en buffer for å ta høyde for spesielle utfordringer som kan oppstå i nedjustering av rammene. I behandlingen av handlings- og økonomiplanen 2019-2022 vedtok bystyret å redusere denne bufferen betydelig, og rådmannen foreslår fra 2020 å ta bufferen helt ut. Rådmannen har derfor lagt til grunn at de totale kostnadene til bosetting av flyktninger kan reduseres noe mer enn inntektsreduksjonen i perioden. Dette er noe rådmannen vil komme tilbake til når en ser utviklingen i bosettingen i tida framover. . Sammenlignet med 2019 er budsjetttrammene til tjenesteområdene justert ytterligere ned og vil ved utgangen av 2022 nærme seg det nivået som var før den økte bosettingen startet i 2015.

Tabell 14-2 viser Rådmannens forslag til reduksjon i tjenesteområdenes budsjetttrammer, jf. de inntektsreduksjoner som legges inn; jfr kapittel 4, tabell 4-3.

Tabell 14-2 Reduksjon i flyktningemidler i perioden 2020-2023. Tall i mill kroner

Tjenesteområde	2020	2021	2022	2023
Kvalifisering og velferd	-50,0	-65,0	-100,0	-100,0
Helse og omsorg	-1,3	-1,6	-1,6	-1,6
Skole	-4,4	-5,7	-8,7	-8,7
Barnehage	-4,2	-5,3	-8,2	-8,2
Barne- og familietjenesten	-50,0	-65,0	-100,0	-100,0
Kultur og kirke	-0,7	-0,9	-1,3	-1,3
Interne tjenester	-1,5	-1,9	-3,0	-3,0
Flyktninger(fellesmidler)	-0,5	-0,8	-1,2	-1,2
SUM	-112,5	-146,2	-224,0	-224,0

Hvordan de ulike tjenesteområdene tilpasser seg nedbyggingen på grunn av lavere bosetting, omtales i kapitlene om kvalifisering og velferd, helse og omsorg, skole, barnehage, Barne- og familietjenesten, Interne tjenester, arbeidsgiverområdet og kultur og kirke.

Gevinstrealisering kommunesammenslåing

Rådmannen foreslår å ta ut en gevinst i kommunesammenslåingen med Klæbu kommune ved å redusere området med et årsverk, som tilsvarer 0,8 millioner kroner. Dette er ledelse av flyktingetjenesten i Klæbu kommune. Rådmannen forutsetter at det kan ivaretas innenfor de rammene som Trondheim kommune har.

15 Kultur og kirke

15.1 Hovedprioritering 2020-2023

Hovedtrekkene på kultur- og kirkeområdet er en styrking av forvaltningen av kommunens ordning for kunst i offentlige rom (KIOR). Rådmannen foreslår også å sette av investeringsmidler til et nytt barne- og ungdomstilbud på Lade/Lilleby, og til tiltak for universell utforming på Trikkehallen.

15.2 Om området

2

enheter

50.000

besøk i fritidsklubber

141

årsverk

1.000.000

besøk i Trondheim folkebibliotek

121

organisasjoner med driftstilskudd

Hva området gjelder

Sentralt for rådmannens aktiviteter innen området er plan- og utviklingsarbeid. Rådmannen har sendt forslag til *Kommunedelplan for kunst og kultur i Trondheim 2019-2020* til politisk behandling sommer 2019. En fireårig handlingsplan, som også omfatter rullering av *Kommunedelplan for kultuarenaer* vil følge deretter. Arbeidet med framtidig utvikling av Nyhavna berører også kulturområdet, og det pågår nå utarbeiding av egne kulturnæringsprogram og kunstprogram som en del av planarbeidet for Nyhavna.

Rammen for kultur og kirke finansierer kommunens tilskudd til byens kulturinstitusjoner, andre kulturorganisasjoner og kunst- og kulturprosjekter, både innen det profesjonelle kunst- og kulturfeltet og innen fritidskulturlivet. Kommunens tilskudd til disse vedtas hvert år ved bystyrets behandling av handlings- og økonomiplanen. Rammen for området omfatter også tilskuddsordninger, stipend og priser som tildeles etter egen vurdering av rådmannen. I 2019 er det fordelt til sammen cirka 97 millioner kroner i slike tilskudd og overføringer. Fra 2020 omfatter området også kommunal virksomhet og eksterne kulturaktører i Klæbu.

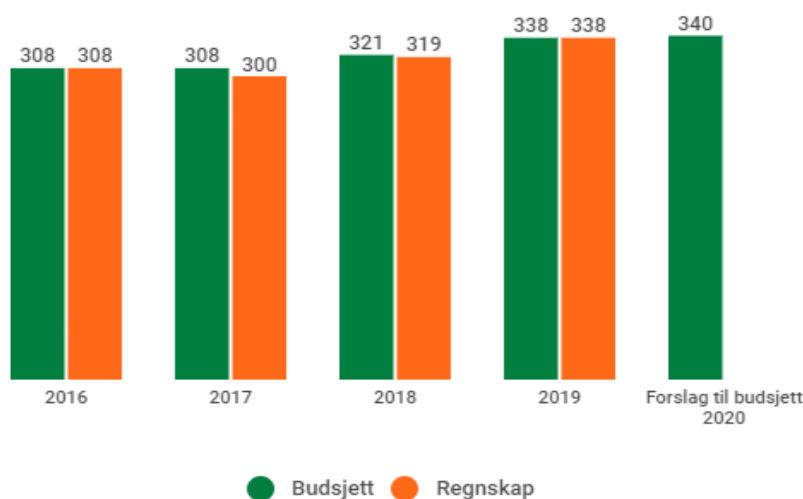
Rammen finansierer også kommunens tilskudd til drift av kirker og gravplasser i Trondheim, og tilskudd til andre trossamfunn - til sammen 123 millioner kroner i 2019.

Det henvises til kapittel 28; Kjøp fra andre, overføringer og tilskudd for en detaljert oversikt over forslag til fordeling i 2020 (tabell 28.4).

Økonomi og regnskap

Figur 15-1 viser budsjett- og regnskap for kultur og kirke i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for kultur og kirke for 2020. Perioden 2016-2019 viser kun gamle Trondheim, mens budsjett 2020 er sum for nye Trondheim kommune.

Figur 15-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Økningen i budsjett i perioden 2016-2019 har i all hovedsak sammenheng med satsinger på kulturfeltet som driftstilskudd til etablering av Kunsthall Trondheim, nytt bydelsbibliotek/fritidsklubb på Ranheim (Kulturtribunen), tilskudd til regionalt filmfond og økning av andre kulturtilskudd. I tillegg er tilskudd til drift av Den norske kirke og til kirkegårder økt i denne perioden. Rådmannen foreslår en netto driftsramme for kultur og kirke på 340,3 millioner kroner i 2020.

Kultur og kirke hadde i 2017 et mindreforbruk i forhold til budsjett. Det skyldes i hovedsak ubrukte avsetninger i årsoppgjøret i 2016, og som ble forskjøvet til 2018. Området antas å gå i balanse i 2019, jmfør 2. økonomirapport.

Pågående arbeid på området Strategi- og utviklingsarbeid

Rådmannen legger fram sak om Olavshallens vedlikeholds- og investeringsbehov høsten 2019. Kommunen er også involvert i utredningsarbeidet knyttet til kunstmuseenes framtidige behov.

Formannskapet behandlet 13. desember 2016 sak [315/16](#); *Trondheim Kunstmuseum og Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum - mulighetsstudie*. Formannskapet sluttet seg til anbefalingene i studien om å etablere et felles museum med én stab, og at det gjennomføres en utredning som kartlegger muligheten for å etablere dette ved Trondheim Kunstmuseum, eventuelt annet sted i byen. Rådmannen vil legge fram sak om eventuell lokalisering for et nytt museum og konseptutredning høsten 2019.

Trondheim kommunes ordning for kunst i offentlige rom ble etablert i 2002, og siden den gang har kommunen investert i kunst for cirka 180 millioner kroner. Rådmannen vil etter planen levere en politisk sak om ordningen høsten 2019.

Bystyret vedtok ved behandling av handlings- og økonomiplan 2018-2021 at Trondheim skal søke om å bli europeisk kulturhovedstad i 2030, samme år som Norge feirer det nasjonale Tusenårsjubileet. Hvert EØS/EFTA-land kan i perioden 2020-2033 tildeles tittelen kun en gang. Bodøs søknad om status som kulturhovedstad for 2024 avgjøres 25.09.2019. Dersom Bodø får innvilget sin søknad, medfører dette at Trondheim ikke kan søke om tittelen før etter 2033. Rådmannen har tidligere orientert formannskapet

om EUs regelverk og Trondheims muligheter til å søke om status som europeisk kulturhovedstad i 2030 i f-sak [140/18](#).

Trondheim kommune vil ta en aktiv rolle i det nasjonale tusenårsjubileet som skal feires i 2030. Rådmannen har så vidt startet dette arbeidet i 2019, og vil komme tilbake til saken i framtidige handlings- og økonomiplaner.

Enhetene

Innenfor rammen til kultur og kirke driftes kommunens to enheter på området: Kulturenheten og Trondheim folkebibliotek. Enhetene yter lovpålagte kulturtjenester til byens befolkning innenfor bibliotek og tilrettelegging for kulturdeltakelse, og drifter varierte kultur- og fritidstilbud for ulike målgrupper. Enhetene har også sentrale oppgaver knyttet til lokaliteter i bydelene. I f-sak [111/18](#) ble det besluttet at nye lokaler for Kulturenhetens tilbud til barn og unge på Saupstad (Boxåpner) skal tas inn i prosjektet for rehabilitering av Huseby idrettsanlegg. Da dette arbeidet i ettertid er utsatt, må enhetens leieavtale for Boxåpner i Saupstadsenteret forlenges.

Både Kulturenheten og Trondheim folkebibliotek utvider sin virksomhet fra 2020 som følge av sammenslåingen med Klæbu kommune. Fritidsklubben i Klæbu vil fra da av driftes av Kulturenheten, og Klæbu folkebibliotek går inn som et nytt bydelsbibliotek under Trondheim folkebibliotek. Deler av oppgavene som ble løst sentralt i Klæbu kommune flyttes over til enhetene etter sammenslåingen, uten full kompensasjon. Dette vil medføre reduksjon i tjenestetilbudet.

Rådmannen har vurdert etablering av et nytt barne- og ungdomsbibliotek i området Lade/Lilleby, i tråd med formannskapetets vedtak i sak [274/13](#). I handlings- og økonomiplan 2019-2022 var det lagt inn investeringsmidler til etablering i 2020. Ved arbeid med handlings- og økonomiplan 2020-2023 har rådmannen måttet ta dette ut igjen som en del av rammetilpasningen.

Kirken

Kirkelig fellesråd har pågående prosesser med byomfattende satsinger, digitalisering og forenkling av administrative tjenester og endring av soknestruktur til færre og større sokn i Trondheim. Endringene medfører et stort potensiale for effektivisering, og for mer differensiert bruk av kirkebyggene samt bygningsmessige tilpasninger. Vedlikehold av kirkebygg og sikring og bevaring av inventar og kulturskatter i kirkene har vært et prioritert område de siste årene. Med nye og utvidede gravplasser øker antall driftsbygg som skal vedlikeholdes. Charlottenlund kirke er i generelt dårlig stand og rådmannen vil høsten 2019 legge fram politisk sak med forslag til tiltak.

Gravplassene i Trondheim har god standard og fungerer i mange tilfeller som parker og grønne lunger i byen, som stadig fortettes. Det er økt fokus på miljøvennlig drift ved gravlunder og krematorier. Utvikling av byen gir stort press på areal til gravplasser. Ferdigstilling av nye Charlottenlund gravlund skjer høsten 2019 og etablering av ny gravlund på Kattem er under planlegging. Dette, sammen med frigjøring av gamle kirkegraver gjennom et kalkingsprosjekt, gjør at gravplassituasjonen i Trondheim gradvis bedrer seg.

Sykefravær

Sykefravær for Kulturenheten var 8,5 % i 2018, mot 6,9 % året før. Korttidsfravær har stor innvirkning på tjenestetilbudet, og enheten jobber aktivt for å forebygge denne type fravær, blant annet gjennom nærledelse.

Trondheim folkebibliotek hadde i 2018 et sykefravær på 7,1 %, mot 7,0 % i 2017. Enheten har gjennomført organisatoriske endringer for på den måten å tilpasse driften til rammen. Slike endringer kan medføre uro blant ansatte. Det er også økende gjennomsnittsalder for enhetens ansatte, noe som ser ut til å påvirke sykefraværet.

Relevante lenker

- [Utkast til Kommunedelplan for kunst og kultur 2019-2030](#)
- [Kommunedelplan for kulturarenaer 2012-2024](#)
- [Regional strategi for film og øvrige audiovisuelle uttrykk i Trøndelag 2015-2025](#)
- [Kulturindeksen 2018](#)

Sammenligning med andre kommuner

Tabell 15-1 viser indikatorer for Klæbu, Trondheim og ASSS-kommunenes ressursbruk innenfor kultur og kirke. Hensikten med tabellen er å få fram likheter og forskjeller mellom Klæbu/Trondheim og ASSS-kommunene.

Tabell 15-1. Nøkkeltall. Trondheim, Klæbu, ASSS 2018

	Klæbu	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS, uten Oslo og TK
<i>Prioritet</i>						
Netto driftsutgifter til kultursektoren*	3 307	2 367	2 932	2 641	3 942	2 719
<i>Netto driftsutgifter til folkebibliotek</i>	226	198	310	231	349	274
Netto driftsutgifter til akt.tilbud barn og unge pr innb	98,0	267,0	553,0	207,0	247,0	227,0
Netto driftsutgifter til museer	25,0	67,0	221,0	162,0	181,0	115,0
Netto driftsutgifter til kunstformidling	0,0	355	266	444	504	331
Netto driftsutgifter til andre kulturaktiviteter	218	164,0	341	173,0	609	289,0
Netto driftsutgifter til kommunale kulturbygg	371	144	182	225,0	313	256,0
<i>Netto driftsutgifter til Den norske kirke</i>	556	425	213	388	455	418
Netto driftsutgifter til andre religiøse formål	43	62	128	84	103	110
Netto driftsutgifter til kirkegårder, gravlunder og krematorier **	-7	147	118	171	216	137
<i>Dekningsgrader</i>						
Medlem av Den norske kirke i prosent av antall innbyggere	81,1	69,1	48,7	68,3	64,1	65,6

* Tall for kultursektoren omfatter også Kostra-funksjonene Idrett og tilskudd til andre idrettsanlegg, og kommunale idrettsbygg og -anlegg.

** Klæbu har feil i regnskapet her, slik at netto driftsutgifter til kirkegårder, gravlunder og krematorier må ses i sammenheng med netto driftsutgifter til Den norske kirke

Tabell 15-1 viser utvalgte indikatorer for Klæbu og Trondheim sammenlignet med Oslo, Bergen, Stavanger og gjennomsnittet i ASSS-kommunene innenfor kultur- og kirkeområdet. Tabellen viser at Klæbu kommune ligger høyt og Trondheim kommune ligger lavt når det gjelder samlet ressursbruk på kultur. Det er likevel variasjoner, og på aktivitetstilbud for barn og unge ligger Trondheim over gjennomsnittet i ASSS-kommunene, noe som viser at Trondheim prioriterer denne målgruppa.

Det er ikke med i kostratallene at kommunen betalte renter og avdrag på lån i 2018 for byggingen av Olavshallen, noe som utgjør 12 kroner per innbygger i 2018. Rådmannen er kjent med at enkelte andre ASSS-kommuner også betaler slike renter og avdrag, men i hvilken grad dette påvirker de samlede kostratallene er usikkert.

Tabellen viser indikatorer på kommunenes ressursbruk for drift av kirker, kirkegårder og andre religiøse formål. Kostratallene for 2018 viser at Trondheim kommune i ressursbruk til Den norske kirke per innbygger ligger i overkant av gjennomsnittet for ASSS-kommunene, og også høyere enn Oslo og Bergen. Tilskuddet til drift av byens kirkegårder, gravlunder og krematorier i 2018 ligger noe over gjennomsnittet i ASSS-kommunene og Oslo, men under Bergen og Stavanger.

15.3 Mål

Tjenesteområdet kultur og kirke er organisatorisk tilknyttet virksomhetsområdet Kultur og næring. I kommuneplanens samfunnsdel har dette virksomhetsområdet hovedansvar for følgende delmål:

- Delmål 1.3: I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere
- Delmål 1.4: I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket
- Delmål 1.5: I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor
- Delmål 3.7: I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen
- Delmål 4.6: I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet

I tillegg er tjenesteområdet bidragsyter til flere av de øvrige delmålene i kommuneplanens samfunnsdel.

FNs bærekraftsmål som anses som særskilt relevante for området:

 <p>3 GOD HELSE</p>	<p>15.3.1 Mål 3. God helse</p> <p>Deltakelse gjennom kulturopplevelser og kulturell egenaktivitet har positiv effekt på folks helse og trivsel, og er viktig i forebyggende helsearbeid.</p>
 <p>4 GOD UTDANNING</p>	<p>15.3.2 Mål 4. God utdanning</p> <p>15.3.3 Kunst og kultur er sentrale kunnskapsfelt der eksisterende kunnskap, tradisjoner og håndverk opprettholdes, samtidig som ideer og praksiser utvikles. For kommunen er kunst- og kulturområdet en viktig arena for livslang læring, og for å imøtekomme innbyggernes behov for og tilgang til kunnskap i alle livsfaser.</p>
 <p>5 LIKESTILLING MELLOM KJØNNENE</p>	<p>15.3.4 Mål 5. Likestilling mellom kjønnene</p> <p>Alle innbyggere skal kunne delta i kunst- og kulturaktiviteter uavhengig av individuelle forutsetninger som kjønn. Det er store forskjeller innen kunst- og kulturlivet når det gjelder deltakelse, representasjon og fordeling av makt og ressurser mellom kjønnene.</p>
 <p>8 ANSTENDIG ARBEID OG ØKONOMISK VEKST</p>	<p>15.3.5 Mål 8. Anstendig arbeid og økonomisk vekst</p> <p>Kulturelle og kreative næringer utgjør en vesentlig del av næringsvirksomheten i Trondheim. Disse har et potensiale for videre vekst. Kommunen skal legge til rette for at alle ledd i kulturnæringenes verdikjede har gode vilkår, og skal bidra til stabile og forutsigbare arbeidsplasser og et økonomisk bærekraftig livsgrunnlag for kulturnæringsaktørene.</p>

 <p>10 MINDRE ULIKHET</p>	<p>15.3.6 Mål 10. Mindre ulikhet</p> <p>Alle innbyggere skal ha mulighet til å skape, delta i og oppleve kunst og kultur uavhengig av individuelle forutsetninger som bosted, alder, kjønn, økonomi, etnisitet, språk eller funksjonsevne.</p>
 <p>11 BÆREKRAFTIGE BYER OG SAMFUNN</p>	<p>15.3.7 Mål 11. Bærekraftige byer</p> <p>Bruk av kunst- og kulturkompetanse er viktig i arbeidet med samfunns-, by- og bydelsutvikling, og kan bidra til å styrke byens attraktivitet. Kunst og kultur er viktig for å ivareta byens egenart og identitet, samtidig som perspektivene innen kunst og kultur kan bidra til nyskaping og miljøbevisste og bærekraftige løsninger.</p>
 <p>12 ANSVARLIG FORBRUK OG PRODUKSJON</p>	<p>15.3.8 Mål 12. Ansvarlig forbruk og produksjon</p> <p>Bærekraftige valg innen kunst- og kulturområdet er viktig og omfatter blant annet økt fokus på deling og nyttiggjøring av fellesgoder som arenaer for produksjon, visning og formidling av kunst og kultur. Miljøbevisst distribusjon og bruk av miljøvennlige produksjonsmidler er også vesentlig. Kunst og kultur kan også spille en viktig rolle i holdningsskapende arbeid som kan bidra til å endre vaner, adferd og innstilling til materielt forbruk.</p>
 <p>17 SAMARBEID FOR Å NÅ MÅLENE</p>	<p>15.3.9 Mål 17. Samarbeid for å nå målene</p> <p>Samarbeid med og mellom aktører innenfor kunst- og kulturområdet og kunnskapsmiljøene er avgjørende for at Trondheim skal være en bærekraftig kunst- og kulturby. Det forutsetter at kommunen evner å samarbeide på tvers av samfunnsområder og utvikle strategiske partnerskap regionalt, nasjonalt og internasjonalt.</p>

15.3.10 Periodemål 1: Trondheim - en internasjonalt anerkjent kunst- og kulturby

Kunst og kultur kjennetegnes av bred aktivitet innen det profesjonelle og frivillige feltet. Aktivitetsnivået styrkes gjennom offentlig tilrettelegging og kulturproduksjon, samt gjennom samarbeid med sentrale kulturinstitusjoner. Aktivitetsnivået vil være avgjørende for ambisjonen om Trondheim som Europeisk kulturhovedstad i 2030. Kunst og kultur bidrar også til nærings- og kunnskapsutvikling.

Indikatorer:

- Flere kunstnere og kulturaktører bor og virker i Trondheim
- Flere kunst- og kulturaktører i Trondheim deltar i internasjonal utveksling
- Flere kunst- og kulturtilbud er tilgjengelig i Trondheim som resultat av internasjonalt samarbeid og utveksling
- Flere internasjonale samarbeidsprosjekter
- Initiere forskning på kulturområdet

15.3.11 Periodemål 2: Trondheim - en mangfoldig og inkluderende kulturby

Trondheim skal være en by med høy deltagelse i kultur- og fritidstilbud, og gi mulighet for opplevelse, deltakelse, mestring og læring i alle livsfaser uavhengig av innbyggernes forutsetninger og bakgrunn.

Indikatorer:

- Egnede lokaler for produksjon, formidling og opplevelse av kulturuttrykk er tilgjengelig i bydelene
- Alle innbyggere skal kunne delta i kunst- og kulturaktiviteter
- Innbyggere i Trondheim har mulighet til å påvirke og delta aktivt i utvikling av kunst- og kulturtilbudet

15.3.12 Periodemål 3: Trondheim – en kulturby for barn og unge

Kunst og kultur er viktig for barn og unges dannelse, gjennom egenaktivitet, mulighet for samskaping, medvirkning, opplevelse, mestring og mangfold.

Indikatorer:

- Det er et bredt tilbud av profesjonelle kunst- og kulturopplevelser for barn og unge
- Barn og unge skal selv kunne delta som publikum, utøver eller arrangør i kunst- og kulturaktiviteter
- Alle barn og unge i Trondheim har mulighet til å delta i minst én regelmessig fritidsaktivitet

15.3.13 Periodemål 4: Trondheim – en kunnskapsbasert kulturby

Kunstnerisk kompetanse bidrar til innovasjon og utvikling av samfunnet. Kunnskap er Trondheims fundament og fortrinn. Kulturområdet er viktig for videre utvikling av Universitetskommune-samarbeidet. Planlegging av kunst- og kulturinstitusjoner må sees i sammenheng med campusutbyggingen, utvikling av Nyhavna og andre større byutviklingsprosjekter.

Indikatorer:

- Økt samhandling med universitets-/høgskolemiljøene, og med kunst- og kulturaktører
- Bruk av kunst- og kulturkompetanse i arbeid med samfunns-, by- og bydelsutvikling
- Trondheim har arenaer som inviterer til kunnskapsdeling

15.4 Driftsbudsjett

15.4.1 Prioriteringer

Innenfor rådmannens forslag til ramme for området er det ikke mulig å fullt ut innfri periodemålene og alle politiske vedtak. I forslag til handlings- og økonomiplan 2020-2023 har rådmannen derfor gjort noen prioriteringer, slik at de viktigste forholdene ivaretas. Prioriteringene gjøres ut fra de overordnede periodemålene for området, men også andre forhold kan spille inn.

Som en del av den totale tilpasningen til driftsrammene vil rammen for kultur og kirke reduseres noe i perioden. Rådmannen foreslår derfor å utsette noen av de planlagte økningene som ligger inne i gjeldende handlings- og økonomiplan, og som gjelder kulturnæring og det profesjonelle kunst- og kulturfeltet, samt å ikke prisjustere tilskudd fullt ut.

Rådmannen foreslår også reduksjon av tilskuddet til Den norske kirke fra 2020, samt noen mindre innsparingstiltak ved enhetene fra 2021.

Trondheim kommune ligger under flere av de andre storbyene på bruk av ressurser til bibliotek. Rådmannen finner imidlertid ikke rom for å øke driftsrammen til Trondheim folkebibliotek for å komme på nivå med de andre byene i planperioden.

Kommende *Kommunedelplan for kunst- og kultur 2019-2030* vil legge føringer for det videre arbeidet innenfor kulturområdet for de neste 12 år. Rådmannen har som ambisjon at denne skal gi et løft for kunst- og kulturbyen Trondheim, også som prioriteringer i kommende handlings- og økonomiplaner. Når

kommunedelplanen er vedtatt vil rådmannen legge fram forslag til fireårig handlingsplan med aktuelle tiltak.

Andre forhold

Tilskudd til Filminvest AS

I 2019 ble det innført en ny fordelingsmodell for statlig tilskudd til regionale filmfond. Samtidig ble det samlede statlige tilskuddet til regionale filmfond økt med 3,3 millioner kroner. Dette førte til at Filminvest AS fikk en økning i bevilgningen fra Norsk Filminstitutt (som fordeler de statlige midlene) på 40 % for 2019. Det statlige tilskuddet forutsetter at regionene bidrar med minst like stor andel i frisk kapital. Dersom regionen ikke følger opp vil det statlige tilskuddet til Filminvest for neste år reduseres tilsvarende.

Trondheim kommune eier 16,67 % av aksjene i selskapet. Nivå på eiernes tilskudd til fondsmidler til Filminvest AS er nedfelt i aksjonæravtalen og knyttet til prinsippene i den gamle fordelingsmodellen for statlig tilskudd til regionale filmfond. Innføring av ny fordelingsmodell gjør det nødvendig å endre aksjonæravtalen. Filminvest AS ber om at eierne endrer prinsippene for regional medfinansiering i aksjonæravtalen, og forplikter seg til å øke andelen regional medfinansiering. Det er usikkert hvor stor Trondheim kommunes andel blir før eierne har avstemt dette i felleskap. Endring av aksjonæravtalen må deretter behandles politisk hos alle eierne, og avklares i et eiermøte i Filminvest høsten 2019. Rådmannen vil derfor legge fram en egen sak om dette høsten 2019.

Tilskudd til Midtnorsk filmsenter AS

Filminvest AS og Midtnorsk filmsenter AS forvalter statlige midler til produksjon og utvikling av film og utgjør sammen det regionale virkemiddelapparatet for filmområdet. Tildeling av statlige midler forutsetter at eierne (Trondheim kommune og Trøndelag fylkeskommune) finansierer drift av selskapene.

Økt statlig og regional satsing på film har bidratt til en sterk utvikling i filmbransjen i Trondheim de siste 10 årene. Midtnorsk filmsenter har et stramt og nøkternt driftsbudsjett som gjør det vanskelig å ivareta ansvaret for bransjeutvikling og imøtekomme økende behov og forventninger i bransjen. Driftsbudsjettet til Midtnorsk filmsenter er betydelig lavere enn de andre regionale filmsentrene.

Finansiering av Filminvest og Midtnorsk filmsenter må sees i sammenheng og krever dialog med de andre eierne. Rådmannen vil derfor vurdere nivå på tilskudd til Midtnorsk filmsenter i forbindelse med kommende sak om tilskudd til Filminvest høsten 2019.

15.4.2 Forslag til driftsbudsjett for 2020-2023

Tabell 15-2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for område kultur og kirke i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune). Tabell 15-3 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 15-2 Budsjetteramme og rammeendring kultur og kirke. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	343,5	343,5	343,5	343,5
Pris- og lønnskompensasjon	8,3	8,3	8,3	8,3
Oppgaveendringer	-10,5	-10,5	-10,5	-10,5
Korrigert budsjett	341,3	341,3	341,3	341,3
Befolkningsvekst	2,4	3,8	6,1	10,2
Annen rammeendring	-3,2	-6,6	-8,7	-8,7

Forslag til netto driftsramme	340,4	338,5	338,6	342,8
Reell rammeendring	-0,9	-2,7	-2,6	1,5

Tabell 15-3 Tiltak i kultur og kirke. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Opprettholdelse av standard	01. Tilskudd til drift av kirkegårder	1,0	1,0	1,5	4,3
	02. Kunst i offentlige rom, forvaltning	0,2	0,2	0,2	0,2
	03. Kunst i offentlige rom, drift kunstbase	0,1	0,1	0,1	0,1
	04. Drift og vedlikehold av kommunens kunstsamling	1,0	1,0	1,0	1,0
	05. Mindre bosetting av flyktninger	-0,7	-0,9	-1,3	-1,3
Endringer i tjenestetilbudet	06. Tilskudd til Den norske kirke	-1,8	-1,8	-1,8	-1,8
	07. Tilskudd til drift av aktiviteter og åpne møteplasser for ungdom	0	-0,2	-0,2	-0,2
	08. Utstyrspott korps	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
	09. Tilskudd til kunst og kulturtiltak, profesjonelle	0,1	0,1	0,2	0,3
	10. Kulturnæring	0	0	0	0,2
	11. Kulturenheten	0	-0,3	-0,3	-0,3
	12. Trondheim folkebibliotek	0	-0,2	-0,2	-0,2
	13. Generell rammereduksjon kultur og kirke	0	-0,9	-1,0	0
	14. Ikke full prisjustering av tilskudd	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Sluttsum		-0,9	-2,7	-2,6	1,5

Opprettholdelse av standard**1 Tilskudd til drift av kirkegårder.**

I henhold til søknaden fra Kirkelig fellesråd foreslår rådmannen å legge inn en økning til drift av eksisterende og nye kirkegårder på en million kroner i 2020, fra 29,4 millioner kroner i 2019. Charlottenlund gravplass og andre utbygginger ventes ferdigstilt i planperioden, og Kirkelig fellesråd søker for 2021-2023 opp til 4,3 millioner kroner i økning. Rådmannen foreslår å legge inn denne økningen.

2 Kunst i offentlige rom, forvaltning

Trondheim kommunes ordning for kunst i offentlige rom (KIOR) har eksistert siden 2002. 1,25 % av investeringer settes av til anskaffelse av kunst - utendørs og innendørs. TK har siden etablering av ordningen investert cirka 180 millioner kroner gjennom KIOR, og ordningen har høstet nasjonal og anerkjennelse.

Omfanget av ordningen Kunst i offentlige rom har nå blitt så stort at rådmannen vurderer det som uheldig å videreføre dagens praksis uten å styrke ordningen. Trondheim kommune har siden oppstart av ordningen i 2002 investert for om lag 180 millioner kroner i ulike kunstverk og installasjoner. Det er avgjørende at det settes av ressurser for å holde et forsvarlig nivå på videre registrering, drift og utvikling av ordningen, inkludert formidling til publikum. Det er vedtatt 0,4 millioner kroner til dette arbeidet fra 2019, økende med 0,2 millioner kroner, til 0,6 millioner kroner fra 2020. Behovet fra 2020

er vel 1 millioner kroner, og resterende midler må tilføres gjennom omprioriteringer innenfor rammen til kultur.

3 Kunst i offentlige rom, drift kunstbase

Det er utviklet en kunstbase for forvaltning av kommunens kunstsamling, etter at dagens system utfases (jmfør kapittel 25.5; *Digitalt førstevalg*). Det er behov for midler til drift (lisens med mer) av systemet. Systemet er tatt i bruk i 2019, og det er vedtatt 0,2 millioner kroner til drift i 2019, økende til 0,3 millioner kroner fra 2020.

4 Drift og vedlikehold av kommunens kunstsamling

Det har ikke blitt satt av tilstrekkelige midler til drift og vedlikehold av den innkjøpte kunsten, og behovet er nå presserende. Trondheim kommune må forvalte og sikre verdiene den innkjøpte kunsten representerer. Dette inkluderer også manglende drifts- og vedlikeholdsmidler til 22. juli-minnepark. Antatt etterslep på 1,0 millioner kroner for drift og vedlikehold av TKs kunstsamling legges inn fra 2020.

5 Mindre bosetting av flyktninger

Lavere bosetting av flyktninger fører til en reduksjon i flyktninginntektene i perioden. Rådmannen har lagt til grunn at tilbudet av tjenester knyttet til bosetting av flyktninger kan reduseres tilsvarende inntektsreduksjonen i perioden. Kultur sin andel av reduksjonen er anslått til 0,7 millioner kroner i 2020, økende til 1,3 millioner kroner i 2022.

Endringer i tjenestetilbudet

6 Tilskudd til drift av Den norske kirke

Trondheim kommunes ressursbruk til drift av Den norske kirke i 2018 var noe over gjennomsnittet i ASSS-kommunene. På tross av befolkningsvekst er medlemstallet i kirken redusert fra 2018 til 2019. Prioritering av midler til ENØK-tiltak i kirkebyggene de siste årene gir potensiale til reduserte energiutgifter. Da rådmannen må finne tiltak for å tilpasse driften til rammen, foreslås det med bakgrunn i de forannevnte forhold, å redusere tilskuddet på 81 millioner kroner til administrasjon og drift av Den norske kirke med 1,8 millioner kroner fra 2020.

7 Tilskudd til drift av aktiviteter og åpne møteplasser for ungdom

Tilskuddsordningen *Helgeaktivitet for ungdom/åpen hall* ble etablert i 2013 med årlig en million kroner, og ble forvaltet av Trondheim kulturnettverk i perioden 2013-2017. Formannskapet vedtok i sak [174/18](#) og [180/18](#) å omdisponere rammen til to nye tilskuddsordninger, henholdsvis *Tilskudd til drift av aktiviteter og åpne møteplasser for ungdom* og *Åpen hall og sal 2018/2019*. For å tilpasse driften til rammen foreslår rådmannen en reduksjon på 0,2 millioner i *Tilskudd til drift av aktiviteter og åpne møteplasser for ungdom*, slik at ramme for ordningen da blir 0,5 millioner kroner. Dette skjer med virkning fra 2021.

8 Utstyrspott korps

Ved disponering av årsoppgjøret for 2013 ble det 2014 bevilget 1,5 millioner kroner til innkjøp av instrumenter til korps i Trondheim. Ordningen er i årene 2015-2018 videreført med 0,5 millioner kroner per år. Fra 2019 ble ordningen styrket med 0,5 millioner kroner til kjøp og reparasjon av instrumenter til kulturskolen og korps. I tillegg ble det bevilget en engangssum 1,0 millioner kroner til ordningen ved disponering av årsoppgjøret 2018. Økningen på tilsammen 1,5 million kroner i 2019 er fordelt likt mellom mellom kulturskolen og tilskuddsordningen til korpsene.

For korps har ordningen vært begrenset til å gjelde i hovedsak skolekorps, og disse har nå fått et betydelig løft. Korpsene kan også søke om støtte fra det nasjonale instrumentfondet. Rådmannen foreslår derfor å redusere ordningen til utstyrspott korps med 0,1 millioner kroner fra 2020.

9 Tilskudd til kunst og kulturtiltak, profesjonelle

Trondheim kommune har et mål om at det skal være mulig å bo og virke som profesjonell kunstner i byen. Det er stort press på de frie midlene som kommunen har til fordeling til feltet. I gjeldende handlings- og økonomiplan ligger det derfor inne en økning i rammen for prosjekttilskudd til

profesjonelle kunstnere med 0,3 millioner kroner fra 2020 og økende utover i perioden, i tråd med tidligere handlingsplan for kunst. Som følge av reduksjon i rammen for kultur og kirke finner rådmannen nå kun rom for å foreslå en mindre økning på 0,1 million kroner i 2020 og 2021, økende opp til 0,3 millioner kroner i 2023.

10 Kulturnæring

I tråd med gjeldende handlings- og økonomiplan og kommunens satsing på kulturnæring, ligger det inne en økning i rammen for kulturnæring med 0,2 millioner kroner fra 2020. Midlene har gått til å støtte opp under ulike tiltak initiert av kulturnæringsaktørene, enkeltvis og gruppevis. Som følge av reduksjon i rammen for kultur og kirke finner ikke rådmannen rom for å opprettholde økningen i 2020-2022, men legger inn en mindre økning på 0,2 millioner kroner i 2023. Dette medfører at kommunen, rent økonomisk, inntil videre ikke får styrket sin satsing på feltet.

11 Kulturenheten

For å tilpasse driften til rammen finner rådmannen det nødvendig også å redusere driftsrammen til Kulturenheten noe i perioden. Reduksjonen er på 0,3 millioner kroner fra 2021. Rammereduksjonen vil påvirke enhetens tjenestetilbud.

12 Trondheim folkebibliotek

Rådmannen foreslår en mindre reduksjon i driftsrammen til biblioteket som en del av tilpasningen til rammen for kultur. Reduksjonen foreslås til 0,2 millioner kroner fra 2021. Dette kan gjennomføres ved å redusere aktivitetsnivået til enheten, herunder vurdere åpningstider.

13 Generell rammereduksjon kultur og kirke

For å tilpasse aktiviteten til rammen foreslår rådmannen å redusere rammen til kultur og kirke med 0,9 millioner kroner i 2021 og en million kroner i 2022. Hvilke konkrete tiltak dette skal gjelde vil rådmannen komme tilbake til i forslag til handlings- og økonomiplan 2021-2024.

14 Ikke full prisjustering av tilskudd

For å tilpasse aktiviteten til rammen foreslår rådmannen å benytte 0,7 millioner av priskompensasjonen til kultur til lavere prisjustering av kulturtilskudd samlet sett i 2020.

15.5 Investeringsbudsjett

15.5.1 Prioriteringer

Innenfor rådmannens forslag til ramme for området er det ikke mulig å fullt ut innfri periodemålene og alle politiske vedtak. I forslag til handlings- og økonomiplan 2020-2023 har rådmannen derfor gjort noen prioriteringer slik at de viktigste forholdene ivaretas. Prioriteringene gjøres ut fra de overordnede periodemålene for området, men også andre forhold kan spille inn.

For å følge opp politiske vedtak foreslår rådmannen å legge inn investeringsmidler til et nytt kultur- og fritidstilbud for barn og unge på Lade/Lilleby. Rådmannen foreslår også midler til diverse mindre nødvendige investeringer innen kultur. Det gjelder blant annet midler til fysiske strakstiltak og midler til tilrettelegging og utbedringer på ulike kulturarenaer.

Nytt barne- og ungdomsbibliotek på Lade/Lilleby

Formannskapet vedtok i sak [274/13](#) å be om at det på sikt etableres et barne- og ungdomsbibliotek i Lade-/Lillebyområdet, gjerne i tilknytning til barne- eller ungdomsskole. Rådmannen finner ikke rom for å legge inn midler til til nytt barne- og ungdomsbibliotek på Lade/Lilleby på nåværende tidspunkt, men vil i løpet av 2020 legge fram sak om dette. I saken vil det gjøres rede for ulike alternativer, sambruksmodeller, samt investerings- og driftskostnader.

Rehabilitering og enkel tilpassing av Øvre Bakklandet 52

Øvre Bakklandet 52 eies av Trondheim kommune. Bygget er fram til i dag brukt av enheter innen helse/velferd. Disse har nå flyttet ut som følge av byggets tilstand og endring i tilbud. Rådmannen er i gang med en vurdering av om bygget kan benyttes til kulturformål. Rehabilitering og enkel tilpassing er forsiktig anslått til rundt fire millioner kroner, men det er foreløpig ikke funnet rom til å legge inn investeringsmidler til dette. Dersom en bruksendring tilkommer vil det eksempelvis kunne utløse nye branntekniske krav. Et sikrere anslag er ventet å kunne foreligge høst 2019/vinter 2020, da kombinert med mer konkrete planer om hvilke målgrupper som kan bruke huset.

Prosjektet forankres i ulike politiske bestillinger hvor areal til ulike kulturformål er bedt utredet av rådmannen. Eksempler på politiske saker som omtaler behov for kulturarenaer/lokaler er:

- [Bystyresak 3/13](#) Kommunedelplan for kulturarenaer: *“Senter som samler flere aktører på tvers av kunstformer og kulturnæringene er velegnet når det gjelder organisering av produksjons og framføringsarenaer. Dette forutsettes forankret i kulturlivets og brukernes eget behov”*.
- [Bystyresak 37/17](#) Håndverkets og husflidens hus: *“Bystyret ber Rådmannen undersøke muligheten for at Midtbyen Husflidslag kan få leie et større lokale som er egnet, i forbindelse med rullering av [kommunedelplan for kulturarealer](#), hvor også egnede lokaler i bydelene blir vurdert. Bystyret ber spesielt om at rådmannen vurderer om et slikt "håndverkets hus" kan etableres i samarbeid med MIST, for eksempel på Sverresborg Folkemuseum”*.
- [Bystyresak 19/19](#) Samisk rom i Trondheim: *“Bystyret registrerer at de samiske miljøene har ytret et sterkt ønske om et permanent fysisk samisk rom i Trondheim. Bystyret ber rådmannen vurdere dette som en del av arenaplanen for kultur, som er under arbeid”*.
- [Sentrum-venstrepartienes budsjetttillegg for 2016 \(side 29\)](#): *“Produksjonslokaler for kreative krefter: Trondheim har et raskt voksende gründermiljø med bl.a. flere arbeidsfellesskap. Det er imidlertid mangel på egnede produksjonslokaler for bl.a. å lage større prototyper av produkter i utviklings- og kommersialiseringsfasen. Tilsvarende produksjonslokaler er også nødvendig for en del billedkunstnere. Sentrum-venstrepartiene ønsker å vurdere økt tilgang til produksjonslokaler for kreative krefter, inkludert både kunstnere og gründerne, og ber rådmannen fremme en egen sak hvor behovet blir kartlagt og mulighetene for sambruk og samarbeid i produksjonslokaler blir synliggjort “*

15.5.2 Investeringer innen kunst og kultur i perioden 2020-2023

Tabell 15-4 viser rådmannens forslag til investeringer innen området kunst og kultur i perioden 2020-2023. Forslag til prosjektfinansiering framgår i kapittel 29 *Forslag til investeringer og finansiering 2020-2023*.

Tabell 15-4 Investeringer i kunst og kultur i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2020	2021	2022	2023	
01. Kunstnerisk utsmykking	0,0	0,0	0,0	12,7	10,8	12,1	5,6	
02. Mindre investeringer kultur	0,0	0,0	0,0	3,4	3,4	3,4	3,4	
03. Mindre investeringer Kulturenheten	0,0	0,0	0,0	0,5	0,5	0,5	0,5	
04. Handikaptilgang- og toalett i Trikkestallen	1,8	0,1	1,7	1,7	0,0	0,0	0,0	
05. Kultur- og fritidsklubb på Lade/Lilleby	2,0	0,0	2,0	2,0	0,0	0,0	0,0	
06. Oppgradering kulturbygg Klæbu	0,0	0,0	0,0	0,3	0,3	0,3	0,3	
Sluttsum	3,8	0,1	3,7	20,6	15,0	16,3	9,8	

Tabell 15-5 Finansiering for investeringsprosjektene for kunst og kultur i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	17,3	12,6	13,7	8,2
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	3,3	2,4	2,6	1,6
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	20,6	15,0	16,3	9,8

1 Kunstnerisk utsmykking

Bevilgningene til formålet utgjør 1,25 prosent av de årlige kommunale investeringene, unntatt følgende type investeringer som siden 2007 ble tatt ut fra beregningsgrunnlaget for utsmykkingsordningen:

- Investeringer knyttet til endringer av eksisterende bygningsmasse som følge av lovendringer/ lovpålegg som for eksempel ENØK- tiltak, brannsikring, miljøtiltak.
- Investeringer knyttet til vannbåren varme
- Innkjøp av inventar og utstyr når dette ikke inngår i rehabiliteringer/nybygg
- IT-investeringer
- Investeringer knyttet til tomtekjøp og erverv
- Investeringer i biler, maskiner, transportmidler, produksjonsutstyr og lignende
- Investeringer i midlertidige paviljonger
- Mindre investeringer (uspesifisert) på områdene

I beregningsgrunnlaget ligger så langt ikke hoppanlegget i Granåsen inne, og dette er noe rådmannen vil komme tilbake til i den politiske saken om KIOR (Kunst i offentlige rom) som planlegges lagt fram høsten 2019.

2 Mindre investeringer kultur

Rådmannen foreslår 3,4 millioner kroner årlig til diverse mindre investeringer innen kultur. Det gjelder blant annet midler til fysiske strakstiltak og tilrettelegging på ulike kulturarenaer. Eksempler på dette er bygningsmessige tiltak i lokaler som benyttes til musikkaktivitet, låssystem og alarm uteverksteder på Lademoen Kulturverksteder, diverse bygningsmessige tiltak på ISAK, renovering av kjøkken ved Lademoen kunstnerverksted og ulike tiltak i Trondheim folkebibliotek (oppgradering av formidlingsdelen i Gamle rådhus, utvidelse av sorteringsanlegget med mer).

3 Mindre investeringer Kulturenheten

Det er et kontinuerlig behov for utskifting av utstyr og bygningsmessige tilpasninger av enhetens 16 forskjellige lokaler, blant annet brannverntekniske krav. Stenging av arenaer kan være alternativ om krav ikke etterkommes. Rådmannen foreslår at årlig bevilgning på 0,5 millioner kroner per år opprettholdes.

4 Handikaptilgang og -toalett i Trikkehallen

Den generelle tilgjengeligheten for funksjonshemmede i Trikkehallen er for dårlig i dag. Dagens toalettfasiliteter har lav standard og bør utbedres, spesielt med tanke på tilgjengelighet for bevegelseshemmede. I inngangspartiet til Trikkehallen er det mulig å bygge en baldakin med vinduer/innsyn mot skate-arealet i hallen. Anslått kostnad er 1,8 millioner kroner. [Prosjektet](#) er ikke endelig kostnadsberegnet og rådmannen har satt av midler til utredning/konsulent/arkitekt i 2019 og foreslår å sette av midler til ombygging i 2020.

5 Kultur- og fritidsklubb på Lade/Lilleby

I gjeldende handlings- og økonomiplan er behovet for et nytt kultur- og fritidstilbud til barn og unge i Lade-Lilleby-området gjort rede for. Se sak [234/18](#) Fritidstilbud for barn og unge på Lade/Lilleby. Tilrettelegging av nye lokaler vil kreve ressurser, i tillegg vil det være behov for å investere i inventar og utstyr. Investeringsbehovet for å kunne etablere et godt fungerende tilbud er anslått til to millioner kroner.

6 Oppgradering kulturbygg Klæbu

Det er behov for noe mindre oppgradering av kulturbygg i Klæbu. Rådmannen foreslår å legge inn 0,3 millioner kroner årlig til formålet i hele perioden.

15.5.3 Investeringer innen kirker og gravplasser i perioden 2020-2023

Tabell 15-6 viser rådmannens forslag til investeringer innen området kirker og gravplasser i perioden 2020-2023. Forslag til prosjektfinansiering framgår i kapittel 29 Forslag til investeringer og finansiering 2020-2023.

Tabell 15-6 Investeringer i kirker og gravplasser i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2020	2021	2022	2023	
01. Kirkebygg		0,0	0,0	0,0	20,6	16,7	18,5	20,7
02. Gravplasser		0,0	0,0	0,0	46,1	60,4	55,4	78,2
03. Erverv Kattem gravplass		60,0	45,0	15,0	15,0	0,0	0,0	0,0
04. Erstatningsbolig Kattem		11,8	7,5	4,3	4,3	0,0	0,0	0,0
05. Mindre erverv av grunn mm		0,0	0,0	0,0	2,6	3,5	3,5	3,5
Sluttsum		71,8	52,5	19,3	88,6	80,6	77,4	102,4

Tabell 15-7 Finansiering for investeringsprosjektene for kirker og gravplasser i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	88,6	80,6	77,4	102,4
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	0,0	0,0	0,0	0,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	88,6	80,6	77,4	102,4

1. Kirkebygg

Kirkelig fellesråd søker Trondheim kommune om investeringstilskudd til rehabilitering av kirker, tilrettelegging for universell utforming, bygging/rehabilitering av orgler, rehabilitering av inventar (kulturhistorisk) og enøktiltak for totalt 76,5 millioner kroner (eksklusive merverdiavgift) i planperioden 2020-2023. Dette fordeles med 20,6 millioner kroner i 2020, 16,7 millioner kroner i 2021, 18,5 millioner kroner i 2022 og 20,7 millioner kroner i 2023. Klæbu kirke og kirkegård vil etter sammenslåingen fra 2020 være en del av ansvarsområdet.

Søknaden om investeringsmidler er basert på prosjekter lagt inn i tidligere langtidsbudsjett, sist for perioden 2019-2022. Ved budsjettering tas det utgangspunkt i å sikre finansiering for pågående og kontraherte prosjekter. Dernest funn i tilstandsanalyse, egnethet og øvrige kartlagte behov lagt inn i prioriteringene. Tilstandsanalysen er oppdatert per mai 2018. Noen dybdeanalyser er i tillegg gjennomført sommer/høst 2018, og har medført noe justering av prioriteringene. Her kan blant annet nevnes at Vår Frue er i en større rehabilitering. Kirkevergens kartlegging av inventar og status orgelpark er også viktige grunnlag for prioriteringene.

Ny soknestruktur (omstruktureringssprosjektet) bidrar til å slå sammen en del menigheter. Samlokalisering er en viktig nøkkel for å oppnå effektive og målrettede løsninger. For noen av de nye menighetene blir det nødvendig å etablere nye felles kontorløsninger, og tilpasninger av bygg for nye satsinger. Dette, sammen med forskyving av ny varmeløsning for Lademoen kirke, medfører endring i de

opprinnelige planene, og behov for noe økt budsjett i 2020 i forhold til vedtatt budsjett 2019-2022. Dette ses i sammenheng med tilsvarende lavere søknadssum på kirkebygg for 2021.

Det ble foretatt en tilstandsanalyse av Klæbu kirke i 2018 som anslo rehabiliteringsbehov på 5,4 millioner kroner. Klæbu kirkelige fellesråd tar mye av dette arbeidet i 2018 og 2019, og det anslås behov for 0,4 millioner kroner i 2020. Dette inngår i søknaden fra Kirkelig fellesråd.

Kirkebygg vil erfaringsmessig ha et årlig vedlikeholdsbehov på 15-20 millioner kroner for ikke å opparbeide for stort etterslep. I dette anslaget er eventuelle nybygg og ekstra store utvidelser og rehabiliteringer ikke medtatt.

Rådmannen foreslår at fellesrådets søknad om 76,5 millioner kroner (eksklusive merverdiavgift) i perioden imøtekommes. Forskyvninger i framdrift vil kunne påvirke det enkelte års resultat i forhold til budsjett.

I søknaden fra Kirkelig fellesråd ligger det i tillegg inne søknad om 77 millioner kroner til nybygg til erstatning for Charlottenlund kirke, som er i generelt dårlig stand. Det arbeides med nødvendige avklaringer i forbindelse med Charlottenlund kirke (bygge ny kirke eller rehabiliterer eksisterende). Rådmannen legger fram en politisk veivalgsak om dette høsten 2019. Rådmannen kommer tilbake til saken i senere forslag til handlings- og økonomiplaner når reguleringsplan er vedtatt og detaljprosjektering gjennomført.

2. Gravplasser

Kirkelig fellesråd søker om totalt 250,4 millioner kroner (eksklusive merverdiavgift) i planperioden til utbygging av nye og rehabilitering av eksisterende gravplasser, tilrettelegging for universell utforming, miljøstabilisering av plastgraver, innkjøp av maskiner til gravplassene og rehabilitering av Domkirkegården. Søknaden fordeles på 46,1 millioner kroner i 2020, 60,4 millioner kroner i 2021, 55,4 millioner kroner i 2022 og 88,5 millioner kroner i 2023. For gravplasser er det noen forskyvninger av framdrift. Dette er innarbeidet i langtidsbudsjettet.

Charlottenlund gravlund blir ferdigstilt høsten 2019, med «driftsperiode 2020-2022». Budsjettet forutsetter framdrift i henhold til planen uten uforutsette tillegg. Andre større prosjekter i perioden vil blant annet være rehabilitering av Domkirkegården, utvidelse av Klæbu kirkegård, utvidelse av Byneset kirkegård inkludert driftsbygning, utvidelse av Bratsberg kirkegård, utvidelse/oppgraderinger av driftsgårder, minnelunder (som etterspørres), gjenbruk av kistegraver, samt arbeid med nye mindre og større utvidelser.

Søknaden fra kirkevergen viser et noe mindre behov for 2020 enn i vedtatt handlings- og økonomiplan. Dette tas igjen i periodens to siste år. Hovedårsaken til dette er forskyving av utvidelse av Byneset kirkegård. I slutten av perioden legges det også inn oppstart av Katterem/Ust og ny utvidelse av Leira. Disse vil vare ut over økonomiplanen. En plan- og byggeprosess kan ta nærmere 10 år.

Rådmannen foreslår at det bevilges 240,1 millioner kroner til dette formålet i planperioden. Dette er 10,3 millioner kroner mindre enn i søknaden fra Kirkelig fellesråd. Rådmannen foreslår å imøtekomme søknaden for perioden 2020-2022. For 2023 finner ikke rådmannen rom for å imøtekomme hele summen, og foreslår bevilget 78,2 millioner kroner. En lavere bevilgning enn omsøkt kan medføre tidsforskyvning av prosjekter, som igjen kan gi økt press på gravplasser. Investeringsvolumet vil bli vurdert årlig i henhold til framdriften i de enkelte utbyggingsprosjektene.

3. Erverv Katterem gravplass

Grunnerverv på Katterem er vedtatt i [b-sak 3/19](#) med en sum på 60 millioner kroner i perioden 2018-2020. 45 millioner kroner ble bevilget i 2018 og 2019, og resterende 15 millioner kroner foreslås bevilget i 2020.

4. Erstatningsbolig Kattem

Midler for å dekke erstatningsbolig på Kattem for grunneier ble vedtatt i [b-sak 3/19](#) med 11,8 millioner kroner. 7,5 millioner kroner ble bevilget i 2019, og resterende 4,3 millioner kroner foreslås bevilget i 2020.

5. Mindre erverv av grunn, mm

Rådmannen foreslår å sette av til sammen 14 millioner kroner årlig i årene 2020-2023 til forberedelser, diverse grunnundersøkelser, planarbeid og gjennomføring av grunnerverv. I planperioden vil det være behov for noe grunnerverv på Byneset. I tillegg er det behov for midler til pålagt opprydding i sammenblandede eiendomsforhold mellom Kirkelig Fellesråd (statlig) og Trondheim kommune.

16 Idrett og friluftsliv

16.1 Hovedprioritering 2020-2023

I forslag til ny handlings- og økonomiplan er investeringer i Granåsen et sentralt løft innenfor idrettsområdet. For friluftslivsområdet er oppfølgingen av [Plan for friluftsliv og grønne områder](#) viktige satsinger innenfor området med [Nidelvstien](#) og [Vassfjelløypa](#) som sentrale tiltak. En sentral prioritering innenfor driftsområdet er kjøp av tid i Trondheim Spektrum, med 2020 som første hele året med økt kjøp av halltid etter utbyggingen.

16.2 Om området

1

enhet

67.000

innbyggere i organisert idrett

10

årsverk

600

kilometer turveger og turstier

220

kilometer preparerte skiløyper

16.2.1 Hva området gjelder

Tjenesteområdet omfatter kommunens forvaltning og drift av kommunens anlegg og arealer innenfor idrett- og friluftsområdet. Området ivaretar kommunens helhetlige planlegging og styring av oppgavene innenfor idrett- og friluftsliv, i tett samarbeid med idretts- og friluftsjorganisasjonene lokalt, regionalt og sentralt. Tjenesteområdet arbeider for å verne om friluftslivets naturgrunnlag og sikre allmennhetens rett til ferdsel og opphold i naturen gjennom forvaltning av friluftsløven.

Tjenesteområdet gjelder:

- Planlegging og etablering av nye anlegg for idrett, friluftsliv og nærmiljø.
- Forvaltning og drift av kommunale idrettsanlegg.
- Forvaltning og drift av byens friluftsområder i marka og i nærområdene: skiløyper, turveger/-stier, badeplasser og Munkholmen.
- Forvaltning og drift av nærmiljøanlegg.
- Tilskudd til frivilligheten innen idrett, friluftsliv og nærmiljø – anlegg og aktivitet.

Bystyret vedtok 30. april 2015 *Plan for idrett og fysisk aktivitet 2015-2020* [sak 50/15](#) og bystyret behandlet 26. oktober 2017, [sak 146/17](#), *Plan for friluftsliv og grønne områder*. Planene er viktige styringsverktøyet for rådmannen i innenfor forvaltningen av idretts- og friluftslivsområdet. Rådmannen følger opp planene i nært samarbeid med aktører både internt i kommunen og eksternt, hvor blant annet [Idrettsrådet i Trondheim](#) har en sentral rolle.

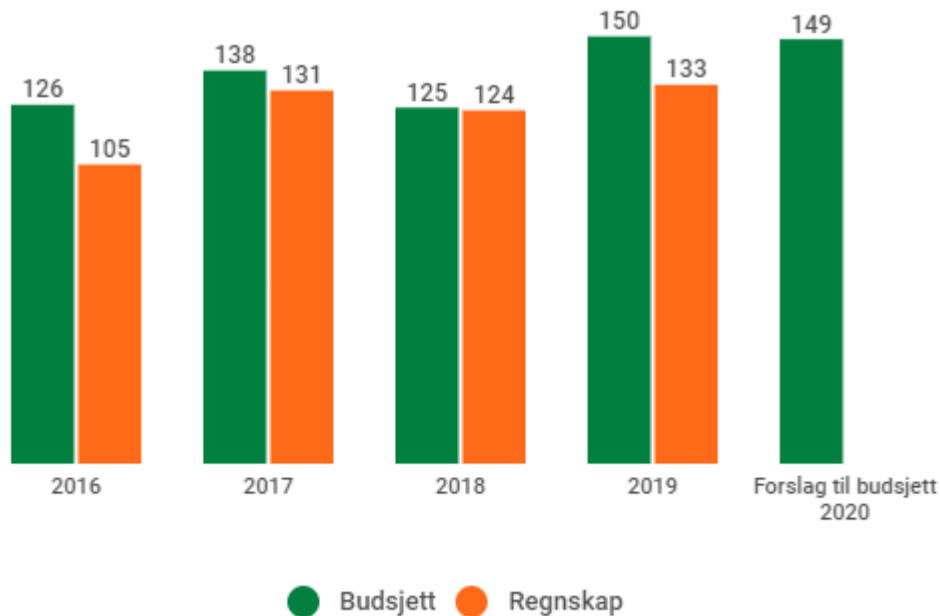

Folkehelseloven gir kommunene et stort ansvar for å fremme folkehelsen. I et forebyggende perspektiv representerer idrett og friluftsliv folkehelse i praksis. Når virkemidler settes inn tidlig i livsløpet, vil folkehelsen, livskvaliteten og trivselen bedres.

16.2.2 Økonomi og regnskap

Figur 16-1 viser budsjett- og regnskap for idrett og friluftsliv i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for idrett og friluftsliv for 2020. Perioden 2016-2019 viser kun gamle Trondheim, mens budsjett 2020 er sum for nye Trondheim kommune.

Figur 16-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Økningene i budsjett i perioden har i all hovedsak sammenheng med investeringstilskudd/leie til idrettslag som bygger egne flerbrukshaller. Økningen fra 2018 til 2019 skyldes i tillegg kjøp av ekstra halltid i Trondheim Spektrum fra høsten 2019. Rådmannen foreslår en netto driftsramme for idrett og friluftsliv på 148,5 millioner kroner i 2020.

Idrett og friluftsliv hadde både i 2016 og 2017 et mindreforbruk i forhold til budsjett. Det skyldes avsetninger i årsoppgjøret for hhv 2015 og 2016 som ble ubrukt og forskjøvet til påfølgende år. Området antas å gå i mindreforbruk i 2019 som følge av at et budsjettert investeringstilskudd til bygging av en flerbrukshall vil bli forskjøvet til 2020.

16.2.3 Sykefravær

Sykefravær ved Enhet for idrett og friluftsliv var på 3,0 prosent i 2017 og 8,2 i 2018. Med 10 ansatte på enheten gir et langvarig sykdomstilfelle store utslag. Enheten arbeider aktivt for å holde sykefraværet nede gjennom ulike HMS- og velferdstiltak og medvirkningsprosesser.

16.2.4 Sammenligning med andre kommuner

Tabell 16-1 viser indikatorer på Klæbu og Trondheim samt ASSS-kommunenes ressursbruk innenfor idrett. Hensikten med tabellen er å få fram likheter og forskjeller mellom Klæbu/Trondheim og ASSS-kommunene.

Tabell 16-1 KOSTRA-tall 2018. Tall i kroner per innbygger						
	Klæbu	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS, uten Oslo og TK
<i>Prioritet</i>						
Netto driftsutgifter idrett *	1406	393	114	235	517	253
Netto driftsutgifter til kommunale idrettsbygg	356	492	838	774	908	730
<i>SUM</i>	1762	885	952	1009	1425	983

* Klæbu: Netto driftsutgifter idrett kr 1406 pr innbygger inkluderer engangs investeringstilskudd til Vassfjellet skisenter på 8 millioner kroner. Eksklusive dette er netto driftsutgifter idrett kr 89 pr innbygger.

Trondheim kommune eier relativt færre idrettsanlegg (av totalt antall anlegg) enn gjennomsnitt for de øvrige ASSS-kommunene. Dette er hovedårsaken til at Trondheim kommune har lavere ressursbruk på kommunale idrettsbygg og idrettsanlegg enn gjennomsnitt for ASSS-kommunene. Trondheim ligger over gjennomsnittet i ressursbruk per innbygger til idrett. Hovedårsaken er at Trondheim har flere private idrettsanlegg enn gjennomsnitt for ASSS-kommunene, og bruker da mer ressurser på anleggs- og driftstilskudd til idrettslagene. Tallene for netto driftsutgifter til kommunale idrettsbygg/anlegg og til idrett per innbygger bør derfor sees i sammenheng. Kostratallene for 2018 viser at Trondheim kommune i sum ressursbruk til idrett og drift av kommunale idrettsbygg/anlegg ligger noe under enn gjennomsnittet i ASSS-kommunene.

Relevante lenker

- [Plan for friluftsliv og grønne områder](#)
- [Plan for idrett og fysisk aktivitet](#)
- [Norsk idrettsindeks](#)

16.3 Mål

Tjenesteområdet idrett og friluftsliv tilhører virksomhetsområdet Kultur og næring. I kommuneplanens samfunnsdel har dette virksomhetsområdet et særlig ansvar for følgende delmål:

- Delmål 1.3: I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere
- Delmål 1.4: I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket
- Delmål 1.5: I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor
- Delmål 3.7: I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen
- Delmål 4.6: I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet

I tillegg er tjenesteområdet bidragsyter til flere av de øvrige delmålene i kommuneplanens samfunnsdel.

FNs bærekraftsmål som anses som særskilt relevante for området:

	<p>16.3.1 Mål 3. God helse</p> <p>Idrett og friluftsliv vil ha fokus på å tilrettelegge for fysisk aktivitet og livskvalitet for alle, uansett alder</p>
---	---

	<p>16.3.2 Mål 5. Likestilling mellom kjønnene</p> <p>Idrett og friluftsliv vil ha fokus på å gi like muligheter for fysisk aktivitet og livskvalitet for alle, uansett kjønn</p>
	<p>16.3.3 Mål 11. Bærekraftige byer og samfunn</p> <p>Idrett og friluftsliv vil ha fokus på inkluderende og bærekraftig tilrettelegging</p>
	<p>16.3.4 Mål 15. Liv på land</p> <p>Trondheim som en grønn by med rik og variert natur og med attraktive uteområder lett tilgjengelig og tilrettelagt for lek og friluftsliv</p>

Disse bærekraftsmålene er valgt da Trondheim skal være et godt sted å leve, hvor alle har tilgang til gode arealer for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv, lek og rekreasjon.

Trondheim skal være en internasjonal foregangskommune for utvikling av gode klima- og miljøløsninger jamfør [Kommuneplan energi og klima 2017-2030](#).

16.3.5 Periodemål 1: Trondheim – En attraktiv by for store idrettsarrangement

Trondheim har lange tradisjoner innen idrett, og har gjennomført mange store idrettsarrangement. Ved å bygge ut anlegg og infrastruktur styrker byen mulighetene for fortsatt å være attraktiv som arrangørsted for idrettsarrangement. Kommunale anlegg skal tilrettelegges slik at det blir enkelt å gjennomføre både store bredde- og toppidrettsarrangement. Arrangementer skal gjennomføres på en bærekraftig måte.

Indikatorer:

- Utbygging av Granåsen idrettsanlegg som arena for Tour 2020 og et framtidig VM på ski
- Trondheim tildeles VM på ski
- Utvikle en strategi for World Cup-arrangementer
- Puljespill EM i håndball for damer og herrer i 2020 gjennomføres i Trondheim
- Sidearrangement med fysisk aktivitet for barn og unge gjennomføres ved utvalgte store idrettsarrangement
- Mid-Scandinavian Ski Tour i 2020 gjennomføres i Trondheim
- Vinterfestival arrangeres i tilknytning FIS World Cup Ski Tour 2020 Sverige Norge og avslutningsrennene i Granåsen 22.-23.februar 2020.
- NM-uka arrangeres i Trondheim/Stjørdal vinteren 2021.
- Trondheim kommune støtter opp om idrettens gjennomføring av store breddearrangement, med særlig fokus på barne og unge
- Trondheim har årlig regionale- og/eller landsdekkende arrangement i de store vinteridrettene
- Det stilles krav til arrangører om å konkretisere bærekraftsmålene i tilknytning sitt arrangement

16.3.6 Periodemål 2: Trondheim – Byen med hverdagsanlegg for alle

I perioden er målet at flere idretter med aktivitet i Trondheim får tilgang til anlegg, enten i kommunen eller i nabokommunene. Anlegg skal utvikles og bygges med fokus på bærekraft, lavt klimafotavtrykk, flerfunksjonalitet, tilgjengelighet, økt sambruk og samarbeid.

Indikatorer:

- Kunstgressbaner etableres i tråd med nasjonale retningslinjer
- Flere hallflater etableres i planperioden
- Det er bygd to nye idrettens basishaller i løpet av perioden
- Nye Eberg idrettspark er ferdig regulert
- Idrettsanlegg på Tillertomta er planlagt og tomte regulert
- Skianlegg Øst, reguleringsarbeid ferdigstilt og anleggsarbeid igangsatt
- Ny ishall på Dalgård er planlagt og tomte er regulert
- Utbyggingen av Lade idrettspark fullføres

16.3.7 Periodemål 3: Trondheim – tidlig innsats knyttet til anlegg for fysisk aktivitet gir bedre folkehelse og livskvalitet

Å legge til rette for fysisk aktivitet for alle vil gi positive effekter for folkehelse og trivsel. Kommunen har en viktig oppgave i å sikre arealer og etablere infrastruktur som gjør friluftsliv og fysisk aktivitet lett og naturlig. Trondheim skal være en grønn by med rik og variert natur og med attraktive uteområder lett tilgjengelig og tilrettelagt for lek og friluftsliv.

Indikatorer:

- Det etableres gode digitale publikumløsninger for å stimulere til rekreasjon og friluftsliv
- Det er utarbeidet en overordnet skiltstrategi for friluftsliv i Trondheim
- Det er etablert flere godt merkede nærturer i kort avstand fra befolkningens bosted
- Etablere ny skilting i de overordnede grøntkorridorene og i marka
- Badeplasser er opprustet med gode publikumsfasiliteter
- Nye trimstasjoner er etablert i områder med mye aktivitet
- Markaportaler er etablert som attraktive leke- og rekreasjonsområder
- Leirsjøvassdraget utvikles som attraktivt friluftsområde
- Nidelvstien er etablert og bygging av turvei og Vassfjelløypa er ferdigstilt
- Ny utfartsparkeringsplass er etablert på Hammersborg
- Dalen aktivitetspark er etablert
- Skjermvegen aktivitetspark er etablert
- Storheiastien er oppgradert
- Planlegging av utfartsparkering og markaportal ved Vikarauntjønna er startet.
- Flere nærmiljøanlegg er etablert

16.3.8 Periodemål 4: Trondheim – Byen der kommune, kunnskapsmiljøer og frivilligheten/idretten samhandler til beste for fellesskapet

Lag og foreninger deltar i et aktivt samarbeid med kommunen for like muligheter og inkludering, og for bærekraftig tilrettelegging og etablering av idrettsanlegg og annen infrastruktur for idrett og friluftsliv. Frivilligheten deltar aktivt med drift og skjøtsel av arealer og anlegg for idrett og friluftsliv.

Indikatorer:

- Kommunen har et enklere og mer forutsigbart tilskuddssystem for byens idrettslag
- Kommunen har inngått en samarbeidsavtale med utdanningsinstitusjonene, Studentsamskipnaden, NTNU og andre aktuelle partnere som legger til rette for felles utbygging og drift av idrettsanlegg, for å styrke Trondheim som utdanningsby
- Samarbeidet med Olympiatoppen og de to forskningssentrene for idrett ved NTNU er styrket
- Frivilligheten er i større grad involvert i drift og vedlikehold av grønne områder og markaområdene

- Kommunen inngår samarbeidsavtaler med idrettslagene om finansiering, bygging og drift av anlegg, når bygging skjer i regi av lagene selv
- Bærekraft, like muligheter og inkludering skal være grunnpilarer all samhandling.

16.4 Driftsbudsjett

16.4.1 Prioriteringer innenfor driftsbudsjettet

Innenfor rådmannens forslag til driftsbudsjett for området er det ikke mulig å fullt ut innfri periodemålene og alle politiske vedtak. I forslag til handlings- og økonomiplan 2019-2022 må rådmannen gjøre prioriteringer, slik at de viktigste forholdene ivaretas. Disse gjøres på grunnlag av tidligere politiske vedtak og de overordnede periodemålene for området, men også andre forhold kan spille inn.

Utfordringer knyttet til store arrangementer

World cup og andre større arrangement i Granåsen har økt i omfang de siste årene. Det medfører økte driftsutgifter for Trondheim Bydrifts avdeling Idrett, park og skog som følge av krav til driftsnivået i anlegget. Tilrettelegging av arenaene, preparering av løyper og bakker og tilrettelegging av infrastruktur i henhold til arrangørens forventinger krever mye arbeidstid og medfører betydelige merkostnader.

Gjennom disponering av årsoppgjøret 2015 ble det i 2016 bevilget 1,5 millioner kroner til økte kostnader ved flere større arrangement i Granåsen, og dette ble videreført med en million kroner i 2017 og 2018. Rådmannen har i likhet med 2019 ikke funnet rom for økte driftsmidler innenfor idrettsområdet i 2020-2023 for å håndtere økte kostnader til stadig flere arrangement i Granåsen på en tilfredsstillende måte.

16.4.2 Forslag til driftsbudsjett for 2020-2023

Tabell 16-2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for område idrett og friluftsliv i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune). Tabell 16-3 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 16-2 Budsjettramme og rammeendring idrett og friluftsliv. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	148,4	148,4	148,4	148,4
Pris- og lønnskompensasjon	2,8	2,8	2,8	2,8
Oppgaveendringer	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Korrigert budsjett	151,1	151,1	151,1	151,1
Befolkningsvekst	2,2	2,4	2,7	2,8
Annen rammeendring	-4,8	12,1	-3,8	-3,8
Forslag til netto driftsramme	148,5	165,6	150,0	150,1
Reell rammeendring	-2,6	14,5	-1,1	-1,0

Tabell 16-3 Tiltak i idrett og friluftsliv. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Opprettholdelse av standard	01. Driftsmidler til turveger/-stier, løyper og andre friluftstiltak	0,8	0,8	0,8	0,8
	02. Driftsmidler til nye idrettsanlegg	0,9	0,9	0,9	0,9
	03. Driftsmidler til nærmiljøanlegg	0,2	0,2	0,2	0,2
	04. Søknad VM2025	-1,1	-1,5	-1,5	-1,5
Endringer i tjenestetilbudet	05. Kjøp av ekstra tid i Trondheim Spektrum	10,5	10,5	10,5	10,5
	06. EM i håndball 2020	0,5	-0,5	-0,5	-0,5
	07. Digitalt registreringssystem for halltid	0	0,2	0	0
	08. Tilskudd/leie - nye private haller	-15,5	3,5	-11	-11
	09. Tilskudd til Åpen hall og sal	-0,5	-0,5	-0,5	-0,5
	10. Kjøp av halltid for barn og unge	0,5	0,2	0,2	0,2
	11. Bydelshall Leangen	0,1	0,1	0,1	0,1
	12. Granåsen øst, drift av snøprod.anlegg/rulleskiløype	0,2	0,2	0,2	0,2
	13. Garderobeleie i Trygg/Lade kombihall	0,5	0,9	0,9	0,9
	14. Vinterfestival	0,8	0	0	0
	15. Endret nivå/effektivisering av drift av friluftsliv- og idrettsanlegg	-0,5	-0,5	-1,4	-1,3
Sluttsum		-2,6	14,5	-1,1	-1

Opprettholdelse av standard**1. Driftsmidler til turveier/-stier, løyper og andre friluftstiltak**

Rådmannen foreslår å øke rammen for drift av nye skiløyper, lysløyper, turveier/-stier og badeplasser. Økt behov er beregnet til 0,8 millioner kroner.

2. Driftsmidler til nye idrettsanlegg

Rådmannen foreslår å øke driftsmidler til nye idrettsanlegg med 0,9 millioner kroner.

3. Driftsmidler til nye nærmiljøanlegg

Rådmannen foreslår å øke driftsmidler til nye nærmiljøanlegg med 0,2 millioner kroner fra 2020.

4. Søknad VM 2025

Trondheim ble ikke tildelt VM på ski i 2023, og det jobbes videre med søknad om å få arrangementet i 2025. Søke- og planleggingsprosessen vil da bli forlenget med to år. Søknad sendes FIS innen 31. august 2019. Det er behov for prosjektledelse ut første halvår 2020.

I budsjettet for 2019 ligger det inne 0,7 millioner kroner til engangs søknadsavgift til det internasjonale skiforbundet for å søke om VM på ski i 2025. Trondheim kommunes bidrag i søkeprosessen er beregnet til å være 0,8 millioner kroner i 2019 og 0,4 millioner kroner i 2020. I forhold til budsjett 2019 på 1,5 millioner kroner foreslår rådmannen derfor en reduksjon på 1,1 millioner i 2020 og en reduksjon på 1,5 millioner kroner fra 2021.

Endringer i tjenestetilbudet**5. Kjøp av ekstra tid i Trondheim Spektrum**

Formannskapet behandlet 10. februar 2015 sak [28/15](#); Status for utbygging og rehabilitering av Trondheim Spektrum. I saken gjøres det rede for at som følge av økt standard på arealene, og økning i areal som leies, må det påregnes økte leiekostnader for kommunen. Bystyret behandlet den nye avtalen

16. november 2017 i [sak 166/17](#); Avtale om leie av halltid i nye Trondheim Spektrum. Økt årlig leie blir 13 millioner kroner (2017-kroner). I handlings- og økonomiplan 2019-2022 er det lagt delårsvirkning til økt leie fra 1. november 2019. Rådmannen foreslår å legge inn 10,5 millioner kroner som ivaretar helårsvirkning fra 2020.

6. EM i håndball 2020, prøve-EM i 2019

Det er besluttet at Trondheim skal være vertsby under EM i håndball i 2020. Det vil påløpe kostnader til aktiviteter for barn, unge og familier, "city dressing", åpningsseremoni, transport med mer. Kostnadene vil være størst under EM i 2020, i mindre skala under prøve-EM. Rådmannen la inn 0,5 millioner kroner i 2019 og foreslår i tråd med antatt behov å legge inn ytterligere 0,5 millioner i 2020.

7. Digitalt registreringssystem for halltid

Både rådmannen og [Idrettsrådet i Trondheim](#) ønsker at tildelt halltid utnyttes fullt ut av idrettslagene, da det er stor etterspørsel etter ledig halltid. Det er behov for et sikkert registreringssystem for å få en god oversikt og kontroll av bruken av tildelt tid. Rådmannen er nå i gang med utarbeidelse av et pilotprosjekt som del av kommunens portefølje på IKT-området. Som del av denne utarbeidelsen utredes mulighet for sammenkobling med [Bookingbasen](#), med tanke på å kunne ta ut gode oversikter fra systemet. Rådmannen foreslår å legge inn 0,2 millioner kroner i 2021 til videreføring av prosjektet.

8. Tilskudd/leie - nye private haller

Flere idrettslag planlegger bygging av flerbrukshall i egen regi. Bystyret vedtok 17. november 2016 maler for finansierings- og driftsavtaler som grunnlag for de konkrete avtaler som skal inngås mellom kommunen og idrettslag når bygging av idrettshall skjer i regi av idrettslag ([sak 153/16](#); *Avtaler mellom Trondheim kommune og idrettslag ved bygging av idrettshall i regi av idrettslag*).

Bystyret behandlet 23.5.19 [sak 47/19](#); *Investeringer og driftsprosjekter innenfor idrettsområdet 2019 - vedtatte prosjekter og prioriteringer framover*. I kapittel 8 i saken omtales planer for nye idrettshaller i privat eller kommunal regi. Rådmannen har dialog med flere idrettslag som har planer om å bygge idrettshaller. Det er usikkerhet knyttet til om og når disse hallplanene blir gjennomført, da framdrift styres av idrettslagene og i takt med hvordan mulighetsbildet utvikler seg i dialog med planmyndigheter, rådmannen og andre instanser. I saken omtales følgende hallprosjekter som er under planlegging og som tidligere har blitt omtalt:

- Kombihall – idrettshall og fotballhall 7-er Lade idrettspark
- Idrettshall på Ranheim
- Idrettshall på Eberg

Rådmannen er også kjent med at Byåsen IL har planer for en hall på Myra. Rådmannen vil komme tilbake til dette i egne saker.

Rådmannen foreslår å videreføre beløpene som var avsatt i handlings- og økonomiplan for perioden 2018-2021; totalt 53 millioner kroner. Dette gjelder finansiering av investeringstilskudd til to framtidige haller, samt årlig leie og kapitaltilskudd.

9. Tilskudd til Åpen hall og sal

Formannskapet behandlet 7.8.18 [sak 180/18](#); *Pilotprosjekt - Åpen hall og sal 2018/2019* og ga sin tilslutning til å omdisponere 0,5 millioner kroner i 2018 fra ordningen *Tilskudd til helgeaktiviteter for ungdom* til pilotprosjektet *Åpen hall og sal 2018/2019*. Rådmannen har imidlertid ikke hatt kapasitet til å prioritere dette tiltaket og ser ikke rom for å prioritere det videre framover. Midlene har blitt omprioritert til andre tiltak for fysisk aktivitet og idrett i 2018/2019, og rådmannen foreslår fra 2020 å omdisponere midlene til kjøp av halltid for barn og unge, jamfør tiltak 10 under.

10. Kjøp av halltid for barn og unge

I sak [FO 92/19](#); *Eventuelt - Forslag om kjøp av halltid for barn og unge*, vedtok formannskapet å bevilge 0,5 millioner kroner ekstra til kjøp av halltid for barn og unge. Hovedutvalget for kultur i Trøndelag

Fylkeskommune vedtok 28.8.19 som del av [sak 61/19](#); *Fylkeskommunal støtte til hall-leie i Trondheim kommune* følgende: "Det gis et økonomisk tilskudd på kr 500.000 som et engangsbeløp for hallsesongen 2019/20." Dette innebærer at hallforderlingsgruppen i Trondheim har fått til disposisjon en samlet økning på en million kroner for idrettsperioden 2019/20, dvs høst 2019 og vår 2020.

For å følge opp formannskapetets vedtak foreslår rådmannen at 0,5 millioner kroner fra vedtatt ordning *Pilotprosjekt - Åpen hall og sal 2018/2019* (jfr tiltak 9 ovenfor) omdisponeres til kjøp av halltid, og at de 0,5 millioner kroner legges inn til formålet for høst 2020. Da vil nivået for idrettsperioden 2019/2020 videreføres ut 2020. Rådmannen har ikke funnet rom til å opprettholde dette nivået fullt ut fra 2021, slik at økningen i forhold til 2019-nivå da blir på 0,2 millioner kroner.

11. Bydelshall Leangen

Ny bydelshall på Leangen er under bygging og er forventet ferdig i løpet av høsten 2019. Etablering av ny bydelshall på Leangen ble vedtatt av bystyret i [sak 180/17](#). Den nye hallen inneholder garderober og sanitæranlegg, i tillegg til to hallflater. Driftskostnader for disse nye fasilitetene beregnes til 0,3 millioner kroner årlig. Delårseffekt er lagt inn i 2019, mens helårseffekt legges inn fra 2020.

12. Granåsen øst: Drift nytt snøproduksjonsanlegg og rulleskiløype, 5 km trasè

Det vises til bystyrets vedtak i [sak 177/17](#) og [b-sak 68/18](#) Utbygging av Granåsen øst og vest - utvidelse langrenstrasè, lysløype, snøproduksjon, rulleskiløype, kulverter og stadionbredde. Ny rulleskiløype i Granåsen øst ble ferdigstilt i juli 2019. Samlet behov per år til drift av nytt snøproduksjonsanlegg og rulleskiløype i Granåsen øst beregnes til 2 millioner kroner fordelt. 1,8 millioner kroner ligger inne i vedtatt budsjett og de siste 0,2 millioner kroner foreslås lagt inn fra 2020.

13. Garderobeleie i Trygg/lade kombihall

Leie av garderober i kombihall tilsvarende som i Ørn arenabygg. [F-sak 294/15](#). Årlig kostnad er foreløpig beregnet til 0,9 millioner kroner. Oppstart for bygging av kombihall (idrettshall og fotballhall 7-er) i regi av Sportsklubben Trygg/Lade på Lade idrettspark er ikke klarlagt. Rådmannen foreslår imidlertid å legge inn 0,5 millioner kroner med delårsvirkning i 2020 og 0,9 millioner kroner med helårsvirkning fra 2021.

14. Vinterfestival

Formannskapet har vedtatt i [sak 87/19](#) at Trondheim kommune, i samarbeid med idretten og næringsliv, skal arrangere en vinterfestival i 2020. Dette skal skje i sammenheng med SkiTour 2020 og avslutningsrennene i Granåsen i slutten av februar 2020. Rådmannen foreslår å legge inn 0,8 millioner kroner i 2020 til kommunens kostnader med Vinterfestivalen.

15. Endret nivå/effektivisering drift av idretts- og friluftsanlegg

For å tilpasse driften til rammen foreslår rådmannen å redusere nivået på drift av idretts- og friluftsanlegg samt vurdere effektiviseringstiltak med til sammen 0,5 millioner kroner fra 2020, økende til 1,4 millioner kroner i 2022.

Dette kan få konsekvenser for frekvens på oppkjøring av skiløyper, kvalitet på skjøtsel langs turdragene samt for materialkostnader/utstyr med hensikt å utnytte og optimalisere bruken av eksisterende anlegg.

Det er gjort betydelige investeringer i ENØK-tiltak på idrettsanlegg de siste årene. Resultatet er reduserte energiutgifter på noen anlegg, og det er forventet større innsparingseffekt etter hvert. I tillegg vurderes følgende tiltak fortløpende:

- Effektivisering av arbeidsutførelse og bemanning innenfor driftsområdet.
- Vurdere økt bruk av frivillige til skjøtsel av friluftsområder.
- Gjennomgå kommunale idretts- og friluftsanlegg med målsetting om aktuelle effektiviseringstiltak.

16.5 Investeringsbudsjett

16.5.1 Prioriteringer innenfor investeringsbudsjettet

Innenfor rådmannens forslag til investeringsramme for området er det ikke mulig å fullt ut innfri periodemålene og alle politiske vedtak. I forslag til handlings- og økonomiplan 2020-2023 må rådmannen gjøre prioriteringer, slik at de viktigste forholdene ivaretas. Disse gjøres på grunnlag av tidligere politiske vedtak og de overordnede periodemålene for området, men også andre forhold kan spille inn.

Saker og planer som har vært førende for rådmannens arbeid med investeringsbudsjettet for perioden:

- Plan for idrett og fysisk aktivitet 2015-2020 ([b-sak 50/15](#))
- [Plan for friluftsliv og grønne områder](#) ([b-sak 146/17](#))
- Utbygging av Granåsen øst og vest - utvidelse langrennstrasè, lysløype, snøproduksjon, rulleskiløype, kulverter og stadionbredde ([b-sak 68/18](#))
- Investeringsbeslutning Helse- og arenabygg Granåsen ([b-sak 199/18](#))
- Overordnet plan for videre arbeid med utbygging i Granåsen - utbyggingsfase 2 - budsjett etter korrigeringer ([b-sak 44/19](#))
- Investeringsbeslutning Granåsen - Smistad bru, nasjonsområder og deler av Smistadvegen ([b-sak 45/19](#))
- Hopparenaen i Granåsen idrettspark; status og presentasjon av skisser og grove kostnadsestimater for bygging av nytt hoppanlegg ([b-sak 46/19](#))
- Investeringer og driftsprosjekter innenfor idrettsområdet 2019 - vedtatte prosjekter og prioriteringer framover ([b-sak 47/19](#))
- Prioritering av Investeringer og driftsprosjekter innenfor idrettsområdet.

Bystyret behandlet 23.5.19 [sak 47/19](#); *Investeringer og driftsprosjekter innenfor idrettsområdet 2019 - vedtatte prosjekter og prioriteringer framover*. I denne handlings- og økonomiplanen har rådmannen prioritert utbygging av Granåsen for å følge opp [sak 44/19](#); *Overordnet plan for videre arbeid med utbygging i Granåsen - utbyggingsfase 2 - budsjett etter korrigeringer*.

Huseby idrettsanlegg

Rådmannen vurderer at situasjonen for Husebybadet ikke er så kritisk som tidligere antatt og rehabiliteringsprosjektet skyves derfor ut i tid. Rådmannen vil komme tilbake til rehabilitering av Huseby idrettsanlegg i fremtidige handlings- og økonomiplaner. Rådmannen vil legge fram en egen sak om dette.

Utendørs skateanlegg

Formannskapet vedtok 22.1.19 i [sak 262/18](#) *Regnbueparken som forslag for plassering av skatepark* at det må arbeides videre med formål om å etablere ny skatepark i Regnbueparken. I [Handlings og økonomiplan 2019-2022](#) var det lagt inn 20 millioner kroner i 2022 til dette formålet. Rådmannen har ikke funnet rom for å prioritere bygging av en skatepark i denne handlings- og økonomiplan perioden, men vil komme tilbake til tiltaket i fremtidige handlings- og økonomiplaner

Vikerauntjønn (parkeringsplass og markaportal)

Det er stort behov for bedre tilrettelegging for adkomst mellom boligområdene og marka, særlig i områdene øst for byen. Vikerauntjønn skiller seg ut som det området som har det største potensialet til å bedre på disse forholdene. Reguleringsplan for ny utfartsparkingsplass i området er vedtatt. I [Plan for friluftsliv og grønne områder](#) er Vikerauntjønn-området identifisert som "markaportal" for helårsbruk for mange ulike brukergrupper. I [Handlings og økonomiplan 2019-2022](#) var det lagt inn 0,5 millioner i 2021 og 5 millioner kroner i 2022 for å starte opp arbeidet med planlegging av p-plass og markaportal. Rådmannen har ikke funnet rom for å prioritere dette i denne handlings- og økonomiplan perioden, men vil komme tilbake til tiltakene i fremtidige handlings- og økonomiplaner.

16.5.2 Investeringer innenfor idrett- og friluftsliv i perioden 2020-2023

I investeringsbudsjettet for 2020 foreslår rådmannen at det avsettes 53,5 millioner kroner til idrettsformål, 27,9 millioner kroner til friluftstiltak og 4 millioner kroner til nærmiljøanlegg.

Tabell 16-4 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor område idrett og friluftsliv i perioden 2020-2023. Forslag til prosjektfinansiering framgår i kapittel 29 Forslag til investeringer og finansiering 2020-2023.

Tabell 16-4 Investeringer i idrett og friluftsliv i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2020	2021	2022	2023
01. Badeplasser, infrastruktur	0,0	0,0	0,0	1,5	1,5	1,6	1,6
02. Erverv friområder	0,0	0,0	0,0	1,1	1,1	1,1	1,1
03. Turveger og turstier	0,0	0,0	0,0	1,0	1,0	1,1	1,1
04. Oppfølging av plan for friluftsliv og grønne områder	19,4	0,0	19,4	4,1	4,1	4,1	7,1
05. Storheiastien	4,0	2,0	2,0	2,0	0,0	0,0	0,0
06. Tursti langs Nidelva til Klæbu	50,5	15,8	34,7	9,7	14,7	10,3	0,0
07. Vassfjelløypa	31,5	5,5	26,0	8,5	17,5	0,0	0,0
08. Nærmiljøanlegg	0,0	0,0	0,0	4,0	4,0	4,0	4,0
09. Mindre investeringer idrett	0,0	0,0	0,0	3,0	3,0	3,0	3,0
10. Helse- og arenabygg Granåsen	121,0	115,0	6,0	6,0	0,0	0,0	0,0
11. Terrengarbeider ved skibru inkludert flytting av standplass skiskyting	40,0	0,0	40,0	0,0	0,0	19,5	20,5
12. Granåsen rulleskiløyper	53,9	33,9	20,0	20,0	0,0	0,0	0,0
13. Litjåsen skibru	44,0	0,0	44,0	0,0	0,0	0,0	44,0
14. Hoppanlegg - ombygging	600,0	0,0	600,0	10,0	215,0	325,0	50,0
15. Rekkefølgekrav Smistadveien/områdeplan	140,0	48,0	92,0	9,5	7,5	45,0	30,0
16. Fiber/teknologi Granåsen	10,0	0,0	10,0	1,0	3,0	6,0	0,0
17. Overordnet planlegging (utvikling, prosjektering, prosjektledelse)	16,0	8,0	8,0	4,0	4,0	0,0	0,0
Sluttsum	1130,3	228,2	902,1	85,4	276,4	420,7	162,4

Tabell 16-5 Finansiering for investeringsprosjektene for idrett og friluftsliv i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	65,8	226,0	228,7	-10,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0

Mva.-kompensasjon	13,0	43,5	67,2	25,9
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	6,6	6,9	124,8	146,5
Sluttsum	85,4	276,4	420,7	162,4

1. Badeplasser – infrastruktur

For å kunne gjennomføre investeringsplan for badeplasser (jamfør f-sak [212/14](#)), foreslår rådmannen å videreføre årlig bevilgning på 1,5 millioner kroner, økende til 1,6 millioner kroner fra 2022. Rådmannen vil legge fram en egen sak om plan for oppgradering av badeplasser i første halvdel av 2020.

2. Erverv friområder

Det anslås et kontinuerlig behov for midler til erverv av friområder. Rådmannen foreslår å videreføre ordningen, og foreslår 1,1 million kroner årlig.

3. Turveger og turstier

Det er over flere år bevilget 0,9 millioner kroner årlig til utbedring og utvikling av stier og turveger i bynære områder. Rådmannen foreslår å videreføre dette, økt til 1 million kroner fra 2020, økende til 1,1 millioner kroner fra 2022.

4. Oppfølging av plan for friluftsliv og grønne områder

I tråd med ambisjoner i vedtak i [b-sak 146/17](#); *Plan for friluftsliv og grønne områder* foreslår rådmannen at det legges inn 4,1 millioner kroner årlig i 2020-2022 til investeringsprosjekter for friluftsliv og grønne områder, økende til 7.1 millioner kroner i 2023.

I tråd med vedtak i [b-sak 42/18](#) vil rådmannen fra og med våren 2020 fremme en årlig sak om større investeringsoppgaver innen friluftsliv.

5. Storheiastien

Storheiastien er en av de mest attraktive og brukte turstiene i marka i Trondheim, og slitasjen på stien viser en omfattende bruk. Rådmannen har over en periode sammen med Fylkesmannen og Trondhjems Turistforening ønsket å løfte fram Storheiastien som et forbildeprosjekt for stibygging i kommunen og regionen. Det er nå vurdert og anbefalt steds- og landskapstilpassede metoder for oppgradering av stien slik at den vil framstå som robust, slitesterk, funksjonell og godt tilpasset landskapet.

Det ble satt av 2 millioner kroner til tiltaket i 2019 og det foreslås å sette av 2 millioner kroner i 2020 for gjennomføring av arbeidet.

6. Tursti langs Nidelva til Klæbu

I [intensjonserklæringen](#) mellom Trondheim og Klæbu kommuner er det beskrevet at det skal etableres en helhetlig turvegtrase langs hele Nidelva. Rådmannen arbeider med gjennomføring i tråd med anbefalingen lagt fram i silingsrapporten som fulgte [sak 203/18](#). Faseplaner og videre anbefalt utbyggingsrekkefølge med oppdaterte kostnadsestimater utarbeides parallelt med ferdigstilling av reguleringsplanene høsten 2019. Kostnadsestimat viser en bruttokostnad på 50,5 millioner kroner for prosjektet. Dette inkluderer tilstøtende tilrettelegging.

Planarbeidet for Nidelvstien er delt i to reguleringsplaner; en for Klæbu og en for Trondheim. Planoppstart for reguleringsplaner i begge kommunene ble annonsert i desember 2018. Rådmannen har utarbeidet et vurderingsnotat for strekningen Tillerbrua-Øvre Leirfoss i Trondheim kommune, der det anbefales at stien legges på østsiden av elva i stedet for vestsiden. Dette medfører varsel om utvidet planområde for reguleringsplanen. Varsel om utvidelse av planområdet og grunneierdialog planlegges utført i 3. kvartal 2019.

Formannskapet i Klæbu kommune behandlet 6. juni 2019 [sak 50/19](#); *Detaljregulering av Nidelvstien, Storvollen-Svean bru - trasealternativ*. Formannskapet vedtok følgende: "Formannskapet anbefaler at alternativ Vest legges til grunn for reguleringsplanen for strekningen Storvollen-Svean bru". Rådmannen arbeider videre med reguleringen av Nidelvstien ut fra denne vedtatte anbefalingen, og vil komme tilbake til økonomiske konsekvenser i senere handlings- og økonomiplaner.

15,8 millioner kroner er bevilget til Nidelvstien i 2018/2019. De resterende 34,7 millioner foreslås lagt inn for perioden 2020-2022.

Den reelle nettokostnaden for prosjektet for kommunen, etter merverdiavgiftskompensasjon og spillemiddeltilskudd, anslås til cirka 30 millioner kroner.

7. Vassfjelløypa

I [intensjonserklæringen](#) mellom Trondheim og Klæbu kommuner er det fastslått at det skal etableres skiløype fra Tiller til Vassfjellet - [Vassfjelløypa](#)

I tråd med Plan- og bygningsloven er det varslet om oppstart av arbeid for detaljregulering for skiløype og tursti mellom Skjøla og Vassfjellet i Klæbu kommune. Strekningen er planlagt med lengde på i overkant av 5 km og inngår som siste delstrekning i arbeidet med planleggingen av en sammenhengende skiløype og tursti fra Tiller i Trondheim kommune til Vassfjellet i Klæbu kommune. Bygging av ny skiløype og tursti fra Skjøla til Vassfjellet vil delvis gå gjennom terreng der det i liten grad er tekniske inngrep fra tidligere og det er i all hovedsak skog- og landbrukseiendommer som vil bli berørt av tiltaket. Frist for innspill til reguleringsplanen var 19.8.2019

I vedtatt handlings- og økonomiplan ligger det inne 12,5 millioner til prosjektet. Overordnet kostnadsestimat er på omlag 31,5 millioner kroner (inkl mva) uten bru over Fv 704 i Skjøla, og rådmannen foreslår å legge inn ytterligere 19 millioner kroner til prosjektet.

Kostnaden for bru anslås til 17,5 millioner [jf sak 49/19](#) behandlet i fellesnemnda 12.6.19. Rådmannen har ikke funnet rom for å prioritere bru i handlings- og økonomiplan 2020-2023. Fellesnemnda har bedt rådmannen å legge fram ny sak knyttet til valg av bruløsning når alternative løsninger foreligger.

8. Nærmiljøanlegg

Det er et vedvarende behov for etablering av nærmiljøanlegg, spesielt skateanlegg og anlegg for sykling. Rådmannen foreslår å videreføre ordningen med midler til nærmiljøanlegg; jfr rådmannens orientering i f-sak [251/18](#) ; *Bruk av nærmiljømidler 2018 og planlagt bruk 2019*.

9. Mindre investeringer

Innenfor idrett- og friluftslivsområdet er det behov for en årlig budsjettpost for å håndtere mindre og evt uforutsette utfordringer/må-prosjekter i løpet av året. Innenfor idrettsområdet er det svært liten fleksibilitet til å omdisponere innenfor investeringsrammene til de ulike prosjektene da det er mange små prosjekter med liten fleksibilitet. Rådmannen foreslår å bevilge 3 millioner kroner til mindre investeringer.

Utbygging i Granåsen (punkt 10-17 i tabell)

Politiske saker som har vært førende for rådmannens forslag til investeringsbudsjett for utbyggingen i Granåsen er omtalt ovenfor under overskriften *Prioriteringer innenfor investeringsbudsjettet*. I tillegg er det følgende føringer for fotballhall i Granåsen:

- I sak [44/19](#); *Overordnet plan for videre arbeid med utbygging i Granåsen - utbyggingsfase 2 - budsjett etter korrigeringer* vedtok bystyret følgende: "Bystyret ber rådmannen fortsette dialogen med aktuelle samarbeidspartnere med sikte på å få realisert bygging av en fotballhall i Granåsen, men fastholder at det ikke skal bygges en kommunal fotballhall. Bystyret ber også rådmannen i revidert utbyggings- og investeringsplan i Handlings- og økonomiplan 2020-23, budsjett 2020 vurdere om en fotballhall kan realiseres tidligere".

- I sak PS [60/19](#); *Privat forslag - Fotballhall* vedtok bystyret følgende: “Bystyret ber rådmannen komme tilbake med en sak som vurderer en mulig endret framdrift av utbyggingen i Granåsen slik at fotballhallen kan ferdigstilles tidligere”.

Rådmannen har ikke funnet rom for å prioritere midler til fotball i Granåsen i denne handlings- og økonomiplan perioden. Rådmannen vil komme tilbake til fotball i fremtidige saker om utbyggingen i Granåsen.

10. Helse- og arenabygg Granåsen

Det gamle langrennsbygget i Granåsen er revet og arbeidet med nytt helse- og arenabygg er i full gang. I sak [199/18](#) vedtok bystyret en investering på 121 millioner kroner for nytt helse- og arenabygg som skulle innarbeides i rammen for utbyggingen i Granåsen.

Bevilgning er innarbeidet i rammene for utbygging i Granåsen og rådmannen foreslår å legge inn resterende sum på 6 millioner kroner i 2020.

11. Terrengarbeider ved skibru inkludert flytting av standplass skiskyting

Følgende momenter er inkludert i dette:

- Flytting av standplass for skiskyting for å få fylle internasjonale krav til størrelse på stadion for langrenn og skiskyting.
- Tilpasninger av terreng rundt skiskytterarena og den nye skibrua på begge sidene der den treffer terreng.

I handlings- og økonomiplan for 2019-2022 var det lagt inn 30 millioner kroner. Rådmannen foreslår å skyve arbeidet ut i tid i sammenheng med bygging av ny hopparena. Dette av hensyn til byggearbeid/transport. Det foreslås avsatt 19,5 millioner kroner i 2022 og 20,5 millioner kroner i 2023 tilknyttet dette arbeidet. Rådmannen vil legge frem en sak om dette høsten 2019.

12. Granåsen rulleskiløyper

Følgende momenter er inkludert i planleggingen av løyper i Litjåsen:

- Utvidelse av løypetrasé på enkelte strekninger i henhold til krav fra internasjonale forbund for langrenn og skiskyting.
- Etablering av snøproduksjonsanlegg
- Etablering av rulleskiløype i hovedtraseen rundt Litjåsen (ca 800 meter), asfaltering
- Etablering av fiber, strøm og lysløype i hovedtraseen rundt Litjåsen (ca 800 meter)

I Handlings- og økonomiplan 2019-2022 var det avsatt 34 millioner kroner i 2019 til etablering av rulleskiløype i Litjåsen. Slik rådmannen nå vurderer investeringsbehovet reduseres dette med v 10 millioner i 2019 og 20 millioner kroner i 2020.

13. Litjåsen skibru

Etablering av skibru (bredde 16 meter) som binder skistadion og Litjåsen sammen.

Skibru planlegges bygget på et senere tidspunkt (fortrinnsvis etter ombygging av hoppbakker), og det foreslås at det avsettes 44 millioner kroner til dette i 2023.

14. Hoppanlegg - ombygging

Utfordringer med hoppbakken og planer for hoppanlegget ble presentert i sak [46/19](#); *Hopparenaen i Granåsen idrettspark; status og presentasjon av skisser og grove kostnadsestimater for bygging av nytt hoppanlegg*. Hoppbakkene i Granåsen bør oppgraderes og det må påregnes betydelige investeringer i anlegget. Dette gjelder både for at anleggene skal brukes i hverdagen, men også for å fortsatt kunne arrangere årlig World Cup i hopp, samt et fremtidig VM i nordiske grener. Hoppbakkene blir årlig utbedret for å lukke sikkerhetsavvik knyttet til trening og konkurranser foran hver sesong. Sikkerhetsavvikene skyldes svekkelse i konstruksjonene som følge av frostsprenging og erosjon.

Rådmannen foreslår å legge inn 600 millioner kroner fordelt på 10 millioner kroner i 2020, 215 millioner kroner i 2021, 325 millioner kroner i 2022 og 50 millioner i 2023 kroner til ombygging av hoppanlegget i Granåsen.

15. Rekkefølgekrav Smistadveien/områdeplan

Områdeplan for Granåsen skisenter, sluttbehandling ble behandlet av bystyret 26. mai 2016 (sak [71/16](#)). I Handlings- og økonomiplan for 2019-2022 ble det avsatt 140 millioner kroner til rekkefølgekrav. Detaljregulering av område knyttet til fase 1 og 2 ble behandlet i bystyret 22.11.2018 (sak [205/18](#)). Der det ble anslått en kostnad på rekkefølgekrav til om lag 158 millioner kroner. Dette anslaget var grovt og med en usikkerhet på fra minus 20 % til pluss 40 %. I forprosjekt for kommunalteknisk infrastruktur er det gjennomført anslag for kostnadene i henhold til anerkjent metodikk fra Statens vegvesen. Anslaget er høyere, men omfatter også noen tilgrensende delprosjekt som er finansiert i andre poster. Det vil også komme noe finansiering fra vann- og avløpsbudsjettet etter prosess som pågår.

Rådmannen foreslår å fordele en total investering på 140 millioner knyttet til rekkefølgekrav, jamfør Handlings- og økonomiplan 2019-2022, gjennom økonomiplanperioden. Det er fortsatt stor usikkerhet knyttet til kostnadene på rekkefølgekrav som er i tidlige faser. Treffsikkerheten i estimatene vil øke etter hvert som delprosjektene utvikles og usikkerhetsanalyser er gjennomført.

16. Fiber/teknologi Granåsen

Det er økende krav til nettkapasitet og fiberkvalitet i et anlegg som Granåsen. Leveringssikkerhet er også viktig. Det planlegges derfor at legging av fiber inn i anlegget skal skje fra to separate steder, en fra Byåsen og en fra Tonstad, for å ivareta leveringssikkerhet. Granåsen er også tiltenkt som testlab for forskning og utvikling, noe som vil medføre behov for avgreninger fra fibernettet på hensiktsmessige steder i Granåsen.

Fiber med tilhørende graving er beregnet til 10 millioner kroner. Rådmannen foreslår å legge inn 1 million kroner i 2020, 3 millioner kroner i 2021 og 6 millioner kroner i 2022 til dette arbeidet.

17. Overordnet planlegging, utvikling, prosjektering og prosjektledelse)

Planlegging og ledelse av utbyggingen i Granåsen er en løpende prosess som har pågått i flere år. og det er fortsatt behov for midler tilknyttet planlegging, utvikling og prosjektering av anlegget i årene fremover.

I Handlings- og økonomiplan for 2019-2022 var det avsatt 4 millioner kroner hvert av årene i 2019 -2021 for å kunne fortsette planleggingen av utbyggingen. Rådmannen foreslår å videreføre dette i denne handlings- og økonomiplanperioden. Det er avgjørende for å lykkes med utbyggingen før et VM at utredningsarbeid og bygging skjer tidlig nok.

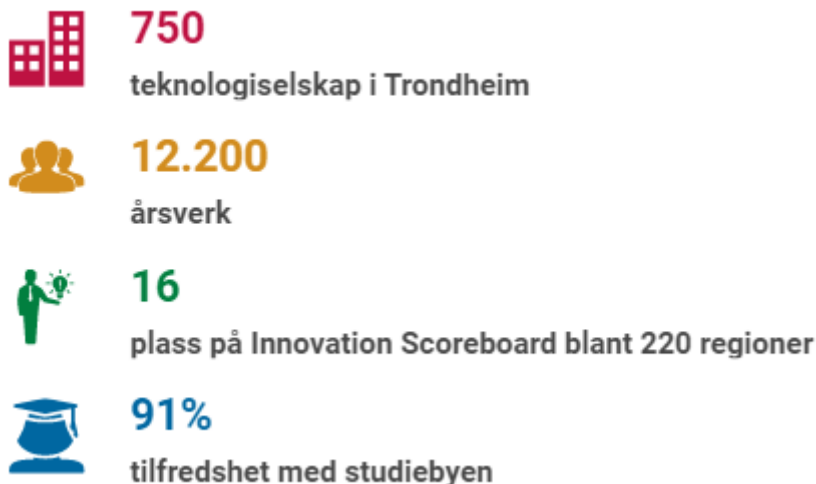
17 Næring og samfunn

17.1 Hovedprioritering 2020-2023

Trondheim og Trondheimsregionens viktigste konkurransefortrinn er våre kunnskaps-, innovasjons- og teknologimiljøer. Trondheim kommune vil være en aktiv part i arbeidet med kommersialisering av teknologi og etablering av flere arbeidsplasser. Smart City-arbeidet er en sentral strategi for å bidra til det grønne skiftet i næringsutviklingen.

Kommunen er pådriver for utvikling av en internasjonalt ledende bycampus og innovasjonsdistrikt i Trondheim, og for utvikling av Nordens beste studieby. Sammen med lokale og regionale partnere skal kommunen styrke byens attraktivitet, og synliggjøre denne nasjonalt og internasjonalt. Kommunen vil gjennomføre en kommunesammenslåing med høy måloppnåelse, og ta en aktiv rolle i det nasjonale storby samarbeidet.

17.2 Om området

17.2.1 Hva området gjelder

Arbeidsområdet næring og samfunn har ingen tjenesteproduserende enheter. Oppgavene består av prosess- og prosjektledelse, plan- og analysearbeid, samarbeid og nettverksarbeid, styrearbeid, sekretariatsfunksjoner og tildeling av tilskudd. Arbeidet skjer i samspill med næringsliv, forsknings- og utdanningsinstitusjoner, andre kommuner og fylkeskommuner, sentrale myndigheter og andre offentlige etater. Arbeidet har i mange tilfeller internasjonale perspektiver og relasjoner, og er nært knyttet til politiske prosesser.

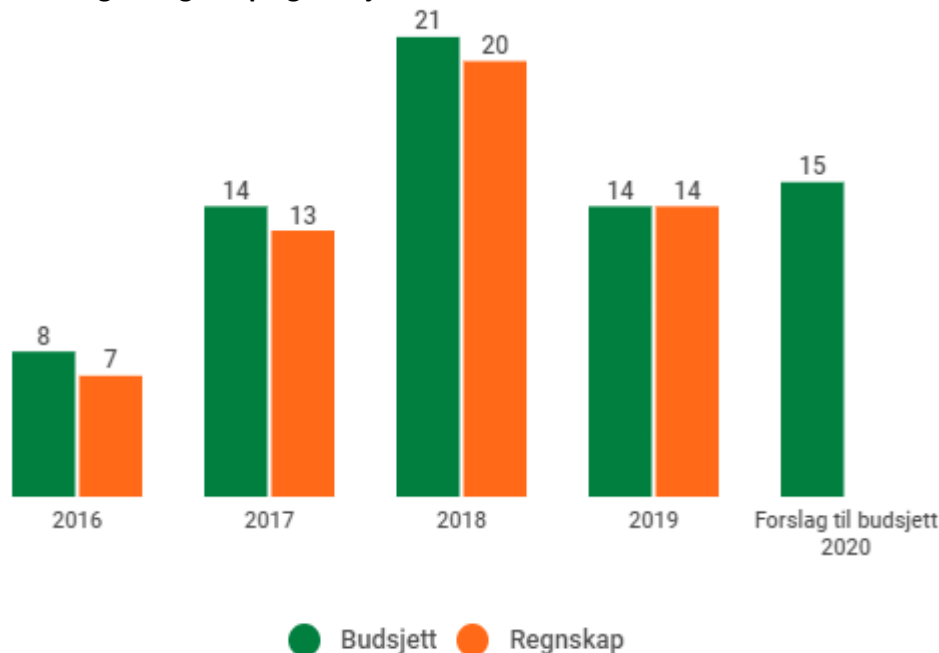
Tjenesteområdet skal løse oppgaver og nå mål innenfor Kommuneplanens samfunnsdel (b-sak [63/10](#)), Strategisk næringsplan (b-sak [45/10](#)), Helhetlig studentpolitikk (b-sak [149/17](#)), Trondheim – Nordens beste studieby (b-sak [178/14](#)), Felles masterplan for Trondheims bycampus (f-sak [49/14](#)), Strategiplan for kulturnæringer i Trøndelag (b-sak [96/09](#)) og Innovasjons- og gründerstrategi (b-sak [114/16](#)).

Store deler av budsjettet innen området er knyttet til prosjekter og konstellasjoner hvor kommunen deltar sammen med næringsliv, utdanningsinstitusjoner og andre offentlige aktører. Våre samarbeidspartnere har store forventninger til at Trondheim kommune skal være en aktiv partner, yte økonomisk støtte og delta i ulike prosjekter.

17.2.2 Økonomi og regnskap

Figur 17-1 viser budsjett- og regnskap for næring og samfunn i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for næring og samfunn for 2020. Perioden 2016-2019 viser kun gamle Trondheim, mens budsjett 2020 er sum for nye Trondheim kommune.

Figur 17-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Økningen i budsjettet fra 2016 til 2017 gjelder økte midler til Gründerstrategi og Technoport. Økningen fra 2017 til 2018 gjelder engangsbevilgning på 7,5 millioner til Studentersamfundet til rassikring mot Nidelva ved Elgeseter bru. Budsjettene er inklusive budsjettet til Områdeløft Saupstad på om lag to millioner kroner. Området antas å gå i balanse i 2019, jmfør 2. økonomirapport.

Rådmannen foreslår en netto driftsramme for næring og samfunn på 14,9 millioner kroner i 2020.

17.2.3 Regionalt samarbeid

Etter Stortingets vedtak sommeren 2017 vil arbeidet med å slå sammen Klæbu og Trondheim kommuner fortsette i regi av Fellesnemnda, et politisk fellesorgan for den nye kommunen oppnevnt av de to kommunestyrene. Et partssammensatt utvalg skal sikre ansattes medvirkning. En vellykket sammenslåing fra 1.1.2020 krever administrativ innsats innen alle tjenesteområder.

Byen og landsdelen møter en rekke utfordringer knyttet til vekst og bosetting, kommunikasjon, klima, energi og ressursutnyttelse på land og i havet. En positiv utvikling er avhengig av regionens evne til å stå sammen.

En utfordring er å styrke regionen i den nasjonale konkurransen om sentrale statlige og private ressurser og investeringsbeslutninger. Vi har også en internasjonal konkurransesituasjon på enkelte felt. Trondheim kommune samarbeider med ni kommuner gjennom regionrådet i Trondheimsregionen for å styrke vår konkurransekraft. Hovedvekten ligger på næringsutvikling med grunnlag i strategisk næringsplan og interkommunal arealplan (IKAP). Flere av kommunene blir slått sammen med andre og får nye grenser fra 1.1.2020. Avgrensning av Trondheimsregionen som regionråd og samarbeidsformer mellom kommunene må avklares.

Gjennom Byer i Midt-Norge samarbeider ti byer fra Kristiansund i sør til Namsos i nord om utfordringer som er relevante for alle byene. Arbeidet startet i 2004 gjennom en intensjonsavtale (b-sak [171/04](#);

Samarbeidsavtale byer i Midt-Norge). Aktuelle områder for framtidig samarbeid er blant annet velferdsteknologi og næringsutvikling, der tilgang på arbeidskraft er et aktuelt tema.

For å styrke og befeste Trondheim og Trøndelag som en viktig havbruksregion og posisjonere regionen, har Trondheim, Hitra og Frøya kommuner inngått et samarbeid med næringsmiljøene langs kysten og kunnskapsmiljøene i Trondheim. Nye Nærøysund kommune er på vei inn i dette samarbeidet.

17.2.4 Næringsrettet arbeid

Innovasjon og etablering av nye bedrifter.

Innovasjons- og gründerstrategien gir føringene for arbeidet innen dette området. Trondheimsregionen har etter hvert fått et mangfoldig innovasjonsmiljø, der utfordringen er å få på plass en bærekraftig økonomisk modell og en dynamikk i tilbudet som gjør at flere bedrifter vokser fortere enn de gjør i dag.

Som platinum-medlem i Technoport er det viktig at Trondheim kommune er en aktiv deltaker i organisasjonen. Det er blitt undertegnet en samarbeidsavtale, der Technoport skal bidra til profilering nasjonalt og internasjonalt av Trondheim som teknologihovedstad og innovasjonsby.

Etablererveiledningen har i større grad blitt digitalisert, men med oppfølgingsamtaler med veiledere der det er nødvendig.

Kommersialisering av teknologi - utvikling av eksisterende næringsliv.

Gjennom revisjonen av [Strategisk næringsplan for Trondheimsregionen](#) i 2016, ble kommersialisering av teknologi ytterligere spisset som et kjerneområde for næringsutviklingen. For å nå målet om dobling av antall bedrifter og ansatte innen 2025 kreves det en bred innsats over mange områder, både med internasjonalisering, finansieringsordninger, styrke Trondheim som teknologihovedstad og gjennom tett samarbeid med FoU-miljøene. En annen viktig prioritet er å jobbe med å styrke klyngedannelse innen næringslivet, Trondheim kommune vil delta aktivt i allerede eksisterende og framtidige klynger.

Trondheim kommunes innkjøpskraft og tjenesteproduksjon som motor for næringsutvikling.

Bystyret vedtok i møte 25.8.2016 Trondheim kommunes *Innovasjons- og gründerstrategi* ([sak 114/16](#)). Et av de viktigste punktene er å legge til rette for at Trondheim kommune blir en attraktiv og åpen arena for utprøving av nye tjenester og produkt, både som et bidrag til økt nyskaping og verdiskaping i næringslivet og for å sikre kontinuerlig innovasjon innen Trondheim kommune sine ansvarsområder. En ny modell for tettere samarbeid mellom bedrifter og Trondheim kommune vil bli prøvd ut i 2020.

Det grønne skiftet - arbeidet med Smarte byer.

Det grønne skiftet vil ikke kunne gjennomføres uten at det utvikles et lønnsomt næringsliv som driver det fram. Å bidra til grønn næringsutvikling vil være en viktig prioritet i 2020, med blant annet en kartlegging av grønn konkurransekraft i regionen.

Kunnskaps- og studieby

Trondheim kommune vil fortsatt prioritere arbeidet med å skape og videreutvikle ulike samarbeidsarenaer innenfor kunnskapsbyfeltet. Trondheim kommune har pådriveransvaret for helheten i studieby samarbeidet og for realisering av visjonen om å bli Nordens beste studieby. Suksesskriterier for arbeidet er å sørge for at samarbeidspartene tar i bruk mer av egen kompetanse og ressurser til studiebyarbeidet.

Trondheim kommunes innsats for å nå målene om å bli Nordens beste studieby følges opp gjennom tre prioriterte satsinger for neste fireårsperiode:

- studentmedvirkning og aktiv ledelse og deltakelse i nettverkssamarbeid
- tjenestesamarbeid om tilbud rettet mot studenter og satsingsprosjekter innen psykisk helse, mobilitet og kobling studenter med byens arbeids- og næringsliv.
- helhetlig omdømmearbeid

For perioden foreslås det en aktiv satsning for å ivareta studentenes behov i helhetlig campus- og byutvikling og slik styrke studiebyens attraktivitet. Det skal legges til rette for at studentfrivilligheten blir en prioritert og anerkjent del av det frivillige Trondheim.

Trondheim kommune skal være en pådriver for, og har koordineringsrollen i å skape en attraktiv og levende bycampus. I april 2019 ble planprogrammet og veiledende plan for offentlige rom og forbindelser for bycampus Elgeseter vedtatt. Planarbeidet for å legge til rette for realisering av utbyggingen av NTNUs campus, studentvelferd og annen relatert utbygging vil fortsette med stor intensitet framover.

For å nå nullvekstmål, bærekraft og mangfold skal det arbeides aktivt med sosial infrastruktur, kultur, næring, byliv og god mobilitet. Området skal være en testarena for smartbyløsninger, universitetskommunesamarbeid, sirkulær økonomi, samskaping, aktørmobilisering og innbyggerinvolvering.

Trondheim kommune har en pådriver- og koordineringsrolle for å sikre samspill med øvrige strategier, planer og prosjekter for utviklingen av bycampus, innovasjonsdistrikt og kunnskapsaksen.

17.2.5 Områdeløft Saupstad-Kolstad

Gjennom programmet Områdeløft Saupstad-Kolstad vil rådmannen arbeide for å utvikle og styrke en bydel med svakt næringsgrunnlag.

På bakgrunn av formannskapetets vedtak av 19. april 2017 arbeides det spesielt for å nå mål i Områdeløftets handlingsdel 2017-2020. Det skal legges til rette for oppbygging av bydelens kapasitet rundt sosialt entreprenørskap og sosial innovasjon.

Det henvises for øvrig til kapittel 2 om *Programområder* for en nærmere omtale av Områdeløft Saupstad-Kolstad, som gjelder for alle kommunens fagområder.

17.2.6 Lenker til relevant informasjon

- [Strategisk næringsplan for Trondheimsregionen](#)
- [Gründerstrategi 2016-2019](#)
- [Helhetlig studentpolitikk 2017-2020](#)
- [Impelloanalysen 2018](#)
- [Studentenes helse- og trivselsundersøkelse \(SHoT\) 2018](#)

17.3 Mål

Tjenesteområdet næring og samfunn hører inn under virksomhetsområdet Kultur og næring. I kommuneplanens samfunnsdel har dette virksomhetsområdet hovedansvar for følgende delmål:

- Delmål 1.3: I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere
- Delmål 1.4: I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket
- Delmål 1.5: I 2020 skjer Trondheimsregionens vekst og verdiskaping i et samvirke mellom forskning, kultur, næringsliv og offentlig sektor
- Delmål 3.7: I 2020 er byens ulike arenaer tilrettelagt for mangfoldet i befolkningen
- Delmål 4.:6 I 2020 deltar kulturlivet, næringslivet og frivillige organisasjoner sammen med kommunen i utviklingen av bysamfunnet

I tillegg er tjenesteområdet bidragsyter til flere av de øvrige delmålene i kommuneplanens samfunnsdel.

FNs bærekraftsmål som anses som særskilt relevante for området:

 <p>9 INNOVASJON OG INFRASTRUKTUR</p>	<p>17.3.1 Mål 9. Innovasjon og infrastruktur</p> <p>Arbeidet med å utvikle en internasjonalt ledende bycampus og innovasjonsdistrikt og en attraktiv og levende bydel på Elgeseter</p>
 <p>11 BÆREKRAFTIGE BYER OG SAMFUNN</p>	<p>17.3.2 Mål 11. Bærekraftige byer og samfunn</p> <p>Arbeidet med å utvikle en internasjonalt ledende bycampus og innovasjonsdistrikt og en attraktiv og levende bydel på Elgeseter</p>
 <p>14 LIV UNDER VANN</p>	<p>17.3.3 Mål 14. Liv under vann</p> <p>Trondheim har trepartssamarbeidet med Hitra og Frøya, og snart også med Nærøysund kommune. Selv om Trondheim ikke har oppdrettslokasjoner selv er vi engasjert i denne næringen, som er utpekt som viktig for å gi verden mat fremover. De tre samarbeidskommunene er Norges tre største oppdrettskommuner, og vil sammen kunne bidra til å nå dette målet</p>
 <p>17 SAMARBEID FOR Å NÅ MÅLENE</p>	<p>17.3.4 Mål 17. Samarbeid for å nå målene</p> <p>Dette målet ligger i bunn for alt Trondheim kommune gjør på området. Det samarbeides på tvers internt, eksternt lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.</p>

17.3.5 Periodemål 1: Trondheim er Nordens beste studieby og har Nordens mest attraktive og levende bycampus.

Trondheim kommune har pådriveransvaret for helheten i studieby samarbeidet og for realisering av visjonen om å bli Nordens beste studieby. Helhetlig omdømmearbeid, tjenestesamarbeid innen helse og idrett og satsingsprosjekter innen psykisk helse, mobilitet og kobling studenter med byens arbeids- og næringsliv blir sentralt.

Kommunen skal være pådriver for å realisere en internasjonalt ledende bycampus og innovasjonsdistrikt og en attraktiv og levende bydel på Elgeseter - og gjennom dette bidra til å nå FNs bærekraftsmål 9, 11 og 17 og byens klima- og nullvekstmål. Området skal være en arena for uttesting av Smartbyløsninger, sirkulær økonomi, universitetskommunesamarbeid, studieby satsing, samskaping, aktørmobilisering og innbyggerinvolvering.

Indikatorer:

- Høy rangering av Trondheim som studieby i relevante undersøkelser og evalueringer
- Høyt søkertall til byens kunnskapsinstitusjoner, sammenlignet med andre norske storbyer
- Flere studenter benytter seg av kommunens informasjon på nett vedrørende studenttilpassede tjenester
- Økt tilfredshet med byens kollektivtilbud i Studentenes helse og trivselsundersøkelse 2022

- Stabilisering av studenter i Trondheim sine psykiske symptomplager i Studentenes helse og trivselsundersøkelse 2022
- Økt andel studenter med sommerjobb i Trondheim og Trondheimsregionen
- Pådriv-nettverk for bærekraftig bydelsutvikling er etablert

17.3.6 Periodemål 2: Norges mest attraktive storby, og landets beste landsdelshovedstad

Trondheims attraktivitet som storby vil være et fortrinn for hele regionen i den nasjonale konkurransen mellom landsdelene om statlige ressurser og etableringer, også i et internasjonalt perspektiv.

Trondheim skal ha en strategisk tilnærming til å tiltrekke og til å legge til rette for store arrangement. Arrangementene skal samtidig bidra til økt verdiskaping og bedre byens omdømme.

Mat som attraktivitetsfaktor for å tiltrekke seg turister/tilreisende vil bli viktig i årene framover. Under merkenavnet "Home of Nordic Flavours" har et større partnerskap under ledelse av Visit Trondheim startet arbeidet med markedsføre og styrke Trondheim og Trøndelag som matdestinasjon. Trondheim kommune vil være en aktiv medspiller, også gjennom å koble det til andre satsingen som Vinterfestival. Dette arbeidet bør også utnyttes for å lage et godt samarbeid mellom Trondheim og resten av Trøndelag.

Viktige mål på veien er å legge til rette for at flere gode hoder blir i byen etter studiene. I tillegg må kommunen delta på vesentlige arenaer for påvirkning og beslutninger, regionalt og nasjonalt.

Indikatorer:

- Trondheim har en sterkere vekst i befolkning og sysselsetting enn andre norske storbyer
- Flere store arrangement med dokumenterbare ringvirkninger
- Høyt antall studenter etablerer seg i byen og regionen, sammenlignet med andre norske storbyer

17.3.7 Periodemål 3: Trondheim er Norges teknologihovedstad og den mest innovative storbyen i Norge

For å befeste Trondheims posisjon som landets teknologihovedstad må innholdet i begrepet styrkes, fortrinnsvis ved at det stimuleres til økt antall teknologibedrifter. Innovasjon i næringsliv og i offentlig sektor er avgjørende for å sikre den framtidige velferdskommunen. Gründerstrategien er tydelig på viktigheten av kultur, kompetanse og kapital for å skape framtidens næringsliv. Det er derfor viktig å støtte økosystemet for nyskaping for å styrke kulturen og kompetansen.

Indikatorer:

- Flere teknologibedrifter og flere ansatte i eksisterende og nye teknologiselskap
- Regionen fortsetter å ha høyest andel FoU-midler per innbygger i Norge
- Støtte til inkubatorer/akseleratorer/Ungt Entreprenørskap/Technoport
- Trondheimsregionen/Trøndelag skal score høyest av storbyregionene i Norge på [European Innovation Scoreboard](#)

17.3.8 Periodemål 4: Trondheim utvikler Nordens mest attraktive innovasjonsdistrikt

NTNUs campussamling og utbyggingen av Ocean Space Centre gir en enestående sjanse til å øke verdiskapingen i Trondheim og Trondheimsregionen. Gjennom å koble eksterne samfunns- og næringslivspartnere til campusutbyggingen innen rammen av en innovasjonsdistrikts-tenking, øker muligheten til å tiltrekke seg nye bedrifter både nasjonalt og internasjonalt, å bedre lab-fasilitetene, og å øke nyskapingen fra NTNU- og SINTEF-miljøene.

Indikatorer:

- Flere bedrifter innflagget (langsiktig indikator)
- Økt antall opprustedde og nye laboratorier
- Økt antall nye bedrifter fra NTNU og SINTEF (Impelloanalysen)

17.3.9 Periodemål 5: Trondheim som internasjonal by skal styrkes

Internasjonalisering og globalisering er sentrale utviklingstrender både for næringslivet og Trondheim kommune. Trondheim kommune har tatt en mer aktiv og strategisk rolle de siste årene i arbeidet med å styrke Trondheim som internasjonal by. Som landsdelshovedstad har Trondheim en særlig rolle i å profilere regionen i en verden som blir stadig mer internasjonal. Byen som helhet vil lykkes best om kommunen jobber tett sammen med næringsliv, idretts-, kultur- og kunnskapsmiljøene i sitt arbeid med internasjonalisering. Trondheims internasjonale engasjement legger vekt på globalt partnerskap og solidaritet, utvikling gjennom deltagelse i EU-prosjekter og internasjonalt prosjektsamarbeid, vennskapsbysamarbeid og det internasjonale samfunnet i Trondheim.

Indikatorer:

- Tilrettelegge for kunnskapsutvikling om internasjonale spørsmål og sørger for at det skapes møteplasser som underbygger globalt partnerskap og solidaritet
- Deltagelse i EU/EØS-prosjekter sammen med partnere og virkemiddelapparatet lokalt, nasjonalt og internasjonalt
- Legge til rette for møtepunkter for aktører som driver internasjonalt
- Tilrettelegge for at offentlig tjenesteapparatet og frivillige organisasjoner opprettholder og videreutvikler internasjonale samarbeidsprosjekter
- Gode velferdsordninger, kulturtilbud, skoler og barnehager skal være konkurransefortrinn for vårt arbeidsmarked

17.4 Driftsbudsjett

17.4.1 Forslag til driftsbudsjett for perioden 2020-2023

Forslag til driftsbudsjett for næring og samfunn omfatter også den kommunale andelen for programledelse for programmet Områdeløft Saupstad/Kolstad. Rådmannen har i forslag til driftsbudsjett forutsatt at den kommunale andelen videreføres på samme nivå som i 2019; 2,1 millioner kroner.

Tabell 17-2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for området næring og samfunn i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune). Tabell 17-2 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 17-1 Budsjettamme og rammeendring næring og samfunn. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	14,0	14,0	14,0	14,0
Pris- og lønnskompensasjon	0,1	0,1	0,1	0,1
Oppgaveendringer	0,0	0,0	0,0	0,0
Korrigert budsjett	14,1	14,1	14,1	14,1
Befolkningsvekst	0,1	0,2	0,2	0,3
Annen rammeendring	0,7	0,6	0,6	0,6
Forslag til netto driftsramme	14,9	14,9	14,9	15,0

Reell rammeendring	0,8	0,8	0,8	0,9
---------------------------	------------	------------	------------	------------

Tabell 17-2 Tiltak i næring og samfunn. Tall i millioner kroner

<i>Type tiltak</i>	<i>Navn tiltak</i>	2020	2021	2022	2023
Endringer i tjenestetilbudet	01. Trondheimsregionen	0,9	0,9	0,9	0,9
	02. Påvirkningsarbeid og nettverksbygging	-0,1	-0,1	-0,1	0,0
Sluttsum		0,80	0,80	0,80	0,90

Endringer i tjenestetilbudet**Trondheimsregionen**

Regionrådet i Trondheimsregionen besluttet i sak 332/18 at kontingenten for Trondheim kommune skal økes fra 2 millioner kroner i 2018 til 2,87 mill i 2020 (økning i 2019 er 0,43 mill). Rådmannen foreslår å legge inn 0,9 millioner kroner fra 2020 for finansiere den økte kontingenten.

Påvirkningsarbeid og nettverksbygging

Arbeidet med å profilere Trondheim og Trondheimsregionen som en attraktiv by å bo, jobbe og studere i går igjen i flere av kommuneplanens mål. Det har vært en økende arbeidsmengde for å få virksomheter til å legge aktivitet til Trondheim og regionen. For å tilpasse aktivitet til rammen foreslår rådmannen å redusere denne posten med 0,1 millioner kroner i 2020-2022.

18 Plan- og bygningstjenester

18.1 Hovedprioriteringer 2020-2023

Plan- og bygningstjenestene har en sentral rolle i å tilrettelegge byutviklingen slik at vi får en bærekraftig by der det er lett å leve miljøvennlig. Kommunen har inngått en ny byvekstavgift med staten som underbygger målet om at veksten i persontransporten skal tas med gange, sykkel og kollektiv. I byvekstavgiften ligger det som en forutsetning at framtidig fortetting i størst mulig grad må skje i sentrum, i lokale sentrum og knutepunkt, og langs kollektivåre. Kommuneplanens arealdel for en sammenslått kommune vil være et viktig virkemiddel for å oppnå dette, og arbeidet vil være høyt prioritert i 2020. Det vil også behandle detaljreguleringer i NTNU-campus Elgeseter.

Plan- og bygningstjenestene vil bruke ressursene smartere, med nye, åpne og enklere måter å jobbe på. Innkjøp av digitale sakssystemer og samkjøring og digitalisering av rutiner, systemer og søknadsprosesser er sentrale virkemidler. Det er også viktig å involvere innbyggere i byutvikling, legge til rette for innspill og utvikle gode løsninger for medvirkning.

Relevante lenker

- [Kommunal planstrategi](#)
- [Kommuneplanens arealdel](#)
- [Kommundelplan Sluppen](#)
- [Framtidstrondheim](#)
- [Nyhavna](#)
- [Byromsstrategi: Byrom i sentrum](#)
- [Nasjonal geodatastrategi](#)

18.2 Om området

Plan- og bygningstjenester ivaretar kommunens ansvar for å fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner i samsvar med formålsbestemmelsen i Plan- og bygningsloven. Tjenesteområdet består av de tre enhetene Byplankontoret, Byggesakskontoret og Kart- og oppmålingskontoret.

Fortetting med kvalitet, bra byrom for bruk, attraktive bygningsmiljø, effektiv arealbruk, miljøvennlig transport og sammenhengende grønnstruktur er sentrale tema.

Tjenesteområdet har ansvar for:

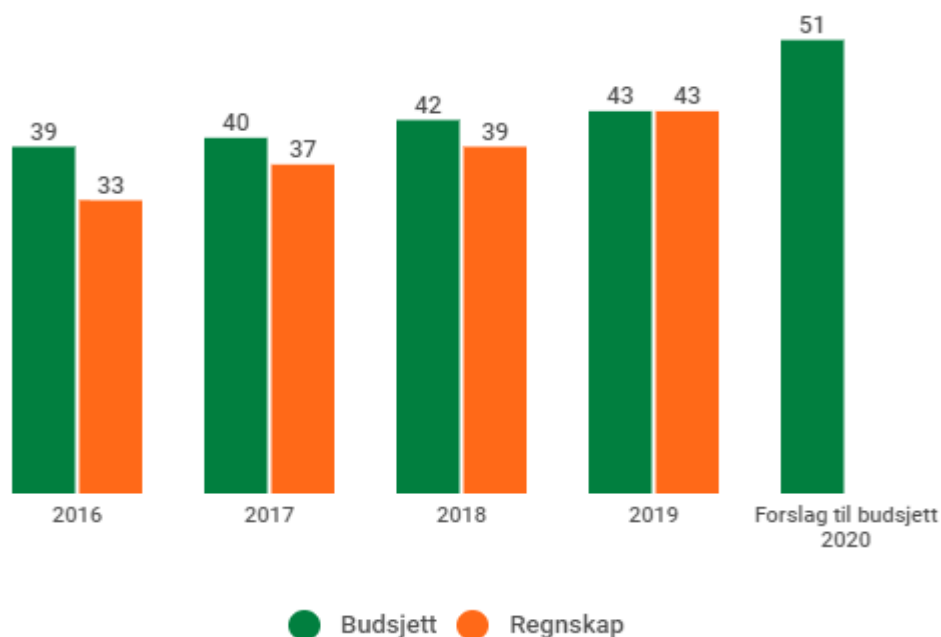
- Planlegging av byens fysiske form, utarbeidelse av overordnede planer og strategier, analyser og statistikk.
- Saksbehandling av innsendte reguleringsplaner, bygge- og delesøknader, trafikkaker, eierseksjonering, stedsnavn, eiendomsskatt, klagesaker, tilsyn og oppfølging av ulovlige byggetiltak.
- Oppdatering og tilgjengeliggjøring av kommunens digitale regulerings-, eiendoms- og tekniske kartverk, flyfoto og fastmerkenett.

18.2.1 Økonomi og regnskap

Figur 18-1 viser budsjett- og regnskap for plan- og bygningstjenester i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019 og, rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for plan- og bygningstjenester for 2020.

Figur 18-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Økningen i budsjett fra 2019 til 2020 har hovedsakelig sammenheng med lønns- og prisvekst og sammenslåing av Trondheim og Klæbu kommuner.

Tjenesteområdet har i hele perioden hatt mindreforbruk i forhold til budsjett. Hovedårsaken til avviket har vært at inntektene jevnt over har vært noe høyere enn forutsatt.

18.2.2 Sykefravær

Gjennomsnittlig sykefravær for hele tjenesteområdet har i perioden 2017-2019 ligget på rundt 7 prosent. Tjenesteområdet vil fortsette å arbeide systematisk med reduksjon av sykefraværet, med mål

om å ligge under 5,5 prosent. Det er særlig langtidsfraværet som slår ut, sentrale virkemidler er tidlig innsats og tett lederoppfølging i hver enkelt fraværssak.

18.2.3 Sammenligning med andre kommuner

Tabell 18-1. Nøkkeltall. Trondheim, Klæbu, ASSS 2018

	Klæbu	Trond-heim	Oslo	Bergen	Stavan-ger	ASSS, uten Oslo og TK
Netto driftsutgifter til plansaksbehandling	303	213	304	265	195	266
Netto driftsutgifter til kart og oppmåling	99	36	52	64	68	74

Kostratallene viser at Trondheim kommune benytter mindre av sine kommunale midler på plan- og karttjenester enn de tre andre storkommunene og snittet av ASSS-kommunene. Denne sammenhengen har vært stabil over mange år.

18.3 Mål

18.3.1 Tjenesteområdet bidrar til å oppnå målene i kommuneplanens samfunnsdel, og spesielt disse:

- 1.3 I 2020 er Trondheim Norges mest attraktive by for studenter og forskere
- 1.4: I 2020 er rammevilkårene for byens utdannings- og forskningsmiljøer styrket ved å bidra til en by- og campusutvikling som støtter opp om kunnskapsinstitusjonenes mål
- 2.3 I 2020 skal Trondheim ha en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse
- 2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal
- 2.6 I 2020 er Trondheim rollemodell for konkurransedyktige og bærekraftige areal- og transportløsninger
- 3.1 I 2020 opplever barn og unge i Trondheim trygghet i hjem, barnehage, skole og fritid.
- 3.8 I 2020 har Trondheim et levende bysentrum.

18.3.2 Bærekraftsmål

For tjenesteområde mener vi følgende bærekraftsmål er de mest relevante:

Nr. 3: God helse

Vi skal sørge for at Trondheim har en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse.

Nr. 9: Innovasjon og infrastruktur

Vi skal søke framtidrettede og innovative løsninger ved å utfordre oss selv, forslagstillere, leverandører og forskningsmiljøene. Vi skal opprettholde en oppdatert geografisk infrastruktur (kart-, plan- og eiendomsregistre) som sikrer en mest mulig effektiv og troverdig saksbehandling.

Nr. 11: Bærekraftige byer og samfunn

Vi skal sørge for at Trondheim sikres en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal.

Nr. 12: Ansvarlig forbruk og produksjon

Vi skal gjennom areal- og transportplanlegging legge til rette for rett virksomhet på rett plass og sikre tilstrekkelige næringsareal. Vi skal bygge opp under målet om en miljømessig god og økonomisk vital midtby.

Nr. 13: Stoppe Klimaendringene

Vi skal bruke "Potensial for miljøvennlige transportmiddelvalg - en metode" i alt planarbeid og gjennom plan- og byggesaksbehandlingen legge til rette for at det utvikles helhetlige og klimavennlige løsninger for bygging og transport.

Nr. 17: Samarbeid

Gjennom samskaping, fellesskap, ulike møtearenaer og Universitetskommunen TRD 3.0 skal vi samhandle med innbyggere, næringsliv og forskningsmiljøene for å sikre at vi planlegger og bygger en bærekraftig kommune. Slike samarbeid er også sentrale for at vi skal kunne utvikle gode og framtidsrettede digitale tjenester.

18.3.3 Periodemål 2020-2023**1 Oppfylle lokale og nasjonale mål om bærekraftig byutvikling**

Trondheim har en klimavennlig bolig-, areal og transportutvikling som bidrar til at veksten i persontransporten kan tas med kollektivtransport, sykkel og gange. Vi følger opp mål om nullvekst i personbiltransporten som vi har forpliktet oss til i byvekstavtalen.

Indikatorer:

Følgende planer/oppgaver skal bygge opp under målene:

- I 2020 er planprogram for kommuneplanens arealdel for nye Trondheim kommune lagt fram for politisk behandling.
- I 2020 er byutviklingsstrategi med samordnet areal- og transportanalyse vedtatt.
- I 2020 har Trondheim en areal- og byggesaksforvaltning som ivaretar nullvekst eller reduksjon i personbiltrafikken, og bidrar til at andelen som går, sykler og reiser kollektivt øker
- 90 prosent av nye boliger skal ligge innenfor tettstedsavgrensinga og 50–70 prosent innen områdene der det er lettest å nå målet.
- I 2020 skal vi ha utvidet kartet i "Potensial for miljøvennlige transportmiddelvalg - en metode" slik at den også viser arealene i Klæbu.
- I 2020 er gatebruksplan for Midtbyen og gateprosjektene for de fire store sentrumsgatene vedtatt, og tiltak for å legge til rette for Metrobuss gjennom Midtbyen er gjennomført.

2 Trondheim er en attraktiv kommune med god folkehelse og trivsel i hverdagen

Trondheim skal være en kommune med kvaliteter som skaper en god ramme om folks liv og virke, og sikrer gode, inspirerende og inkluderende bomiljø, trygge oppvekstvilkår for barn- og unge og helsefremmende omgivelser.

Indikatorer:

- I 2020 har vi lagt fram utkast til en strategi for utvikling av attraktive lokale sentrum med gode møteplasser, handel og tjenester tilpasset hverdagens behov - enten som forslag til egen kommunedelplan eller som del av forslag til planprogram for ny kommuneplans arealdel.
- I 2020 foreligger det reguleringsplaner og byggetillatelse for et tilstrekkelig antall nye boliger (1 250-1 750 boliger) og tilsvarende behov for offentlig tjenestetilbud, i tråd med prognostisert befolkningsvekst.
- I 2020 har vi lagt inn rekkefølgekrav om lekeplasser i alle vedtatte boligplaner med mer enn fem boliger.
- I 2020 viser vi til byformveileder i alle forhåndskonferanser og oppstartsmøter, og vurderer bomiljø og helsefremmende omgivelser i planprosessen og i saksframlegg til alle reguleringsplaner.
- I 2020 skal etterslepet på regulerte idrettsanlegg være mindre enn i 2019.
- I 2020 skal kommunedelplanen for Klett være lagt fram for politisk behandling

- I 2020 skal kommunedelplanen for Sluppen være vedtatt.
- I 2020 skal forslag til kommunedelplanen Ranheim foreligge

3 Midtbyen styrkes som regionens identitetsbærer og viktigste handels- og kultursentrum

Trondheim har et attraktivt og levende Midtby med byrom og bygninger som er i aktiv bruk, og et bymiljø der folk opplever at historie og identitet tas vare på, samtidig som det er rom for nyskaping og innovasjon.

Indikatorer:

- I 2020 bidrar areal- og byggesaksforvaltningen til en god balanse mellom transformasjon, ny bebyggelse og vern, og til å underbygge den ønskede utviklingen i Midtbyen, vist gjennom nøkkeltall i Midtbyregnskapet.
- I 2020 er sentrumsstrategien vedtatt i tråd med Framtidsbilder for Trondheim sentrum 2050.
- I 2020 er langsiktig gatebruksplan for Midtbyen vedtatt.
- I 2020 blir byromsstrategien fulgt opp i samarbeid med aktører i Midtbyen, og særlig byromstiltak for barn i sentrum.
- I 2020 er utarbeiding av områdeplan for nordøstre kvadrant i Midtbyen godt i gang, der en del av planprosessen er å kartlegge eksisterende verdier.
- I 2020 er områdeplan for Kjøpmannsgata vedtatt.

4 Plan- og bygningstjenestene er effektive og tilgjengelige for alle

Trondheim kommune følger opp nasjonale forventninger til økt effektivitet og mer digitalisering av plan- og bygningstjenestene, for å gjøre det enklere for innbyggerne å orientere seg om, engasjere seg i og bruke kommunens tjenester innen planlegging og byggesaksbehandling.

Indikatorer:

- I 2020 er fullversjon av ny digital arbeidsplattform for byggesaksbehandling på plass og klar til å ta imot nye digitale søknader, eByggeSøknad.
- I 2020 har Trondheim kommune anskaffet nye digitale arbeidsplattformer for planbehandling og forvaltning av kommunale eiendomsavgifter.
- I 2020 tilbyr Trondheim kommune minst tre nye tjenester om plan, bygg og eiendom via Min side.
- I 2020 er maler for brev og saksframlegg gjennomgått og forbedret med "klart språk"
- I 2020 har saksbehandlingstida på innsendte planer fra oppstartsmøte til sluttvedtak gått ned.

18.4 Driftsbudsjett

Selvkostområdene innenfor plan- og bygningstjenester

De tre enhetene er i stor grad selvfinansiert, rundt 70 prosent av aktiviteten er i 2020 forutsatt finansiert via inntekter. Den høye inntektsandelen til enhetene skyldes i hovedsak de gebyrfinansierte tjenester relatert til Plan- og bygningsloven, Matrikkelloven og Eierseksjonsloven. I tillegg får plantjenester refusjon for oppgaver utført for andre og kart- og oppmålingstjenester får inntekter fra sitt salg av kart- og eiendomsdata.

Mesteparten av den tildelte kommunale rammen benyttes til byplanlegging og oppdatering av kommunens kartverk. Gebyr- og avgiftsnivået for tjenestene vedtas av bystyret. Den gjennomsnittlige gebyrøkningen rådmannen foreslår innenfor områdets selvkosttjenester, framgår av tabellen nedenfor.

Tabell 18-2 Foreslåtte gebyrøkninger plan- og bygningstjenester 2020. Tall i prosent

	Gjennomsnittlig endring fra 2019 i prosent	
	Nominell endring	Reell endring
Byggesak-og delesaksgebyr	10,0	7,0
Oppmålingsgebyr	3,0	0,0
Eierseksjoneringsgebyr	0,0	-3,0
Plangebyr	10,0	7,0

Gebyret for bygg- og delesaker foreslås økt med 10 prosent i snitt i 2020. Byggesakskontoret er med i et nasjonalt prosjekt, eByggeSak, for å utvikle mer effektive dataverktøy i byggesaksbehandlingen. I [sak 17/19, Orientering om status på gevinstrealisering som følge av implementering av eByggesak](#), ble det redegjort for at det har vist seg mer krevende enn først antatt å ta ut de gevinstene innføringen av det nye datasystemet var ment å gi. Den manglende gevinstrealiseringen medfører at byggesaksområdet vil få et negativt selvkostfond ved utløpet av 2019 på et par millioner kroner. For å forhindre at det negative selvkostfondet til området bygger seg opp har rådmannen funnet det nødvendig å foreslå at gebyret øker med 10 prosent i 2020.

Leverandøren av eByggesak har til gode å gjøre mottak av søknader fra eByggesøknad-løsningene tilgjengelig for sine kunder. Løsningen har blitt verifisert i test over lengre tid. Leverandøren forbereder en oppdatering av sin eByggesak-løsning i høst, hvor de har bekreftet at mottak av eByggesøknad skal settes i drift. Mottak av eByggesøknader skal altså være tilgjengelig i kommunens eByggesak-løsning innen utgangen av året, og noe effektiviseringsgevinst som følge av løsningsinnføringen bør oppstå i 2020. Størrelsen vil være avhengig av eByggesøknadsløsningene modning i markedet, og kundenes evne og vilje til å ta disse løsningene i bruk for å lage byggesøknader.

Gebyrområdene eierseksjonering har sett i forhold til aktiviteten relativt stort fond. Dette gebyret foreslår rådmannen holdes uendret i 2020.

Rådmannen foreslår at oppmålingsgebyret i 2020 økes i tråd med anslått pris- og lønnsstigning, 3,0 prosent.

I 2018 ble det brukt over to millioner kroner av selvkostfondet for første del plantjenester (plangebyr). Ved årsslutt 2019 er det estimert at området vil ha negativt selvkostfond. Kostrastatistikk viser at saksbehandlingstiden den siste tiden har gått opp for dette gebyrfeltet. Forventning til mer [samskaping](#) og medvirkning jamfør kommune3.0 har også medført utgiftspress. Rådmannen har derfor funnet det nødvendig å bruke mer ressurser på gebyrfeltet for å sikre saks kvaliteten og ha en tilfredsstillende saksbehandlingstid, noe som har medført økte utgifter. For 2020 innstiller Rådmannen på at gebyret for plansaker økes med 10 prosent. Også utover i perioden kan det vise seg nødvendig å øke gebyret noe utover pris og lønnsstigning.

18.4.1 Forslag til driftsbudsjett for perioden 2020-2023

Tabell 18-3 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for område plan- og bygningstjenester i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune). Tabell 18-4 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 18-3 Budsjettramme og rammeendring plan- og bygningstjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	43,4	43,4	43,4	43,4
Pris- og lønnskompensasjon	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Oppgaveendringer	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5
Korrigert budsjett	41,2	41,2	41,2	41,2
Befolkningsvekst	0,2	0,5	0,7	0,9
Annen rammeendring	9,4	38,8	-1,5	-1,5
Forslag til netto driftsramme	50,9	80,5	40,4	40,6
Reell rammeendring	9,6	39,3	-0,8	-0,6

Tabell 18-4 Tiltak i plan- og bygningstjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Opprettholdelse av standard	01. Omtaksering eiendomsskatt	10,0	40,0	0,0	0,0
Endringer i tjenestetilbudet	02. It-utvikling	0,2	0,5	0,7	0,9
	03. Redusert kartajourhold	-0,2	-0,3	-0,4	0,0
	04. Redusert bemanning kart	0,0	-0,2	-0,2	-0,6
	05. Redusert bemanning overordnet planlegging	-0,4	-0,7	-0,9	-0,9
	Sluttsum		9,6	39,3	-0,8

18.4.2 Opprettholdelse av standard

01. Omtaksering eiendomsskatt

Rådmannen har i tråd med informasjon gitt i [sak 44/19](#) lagt inn et budsjett på 50 millioner kroner for å finansiere hva det anslagsvis koster å utarbeide et nytt grunnlag for utskrivning av eiendomsskatt for nye Trondheim. Rådmannen presiserer at anslaget er usikkert og vil orientere nærmere om behovet i forbindelse med økonomirapporteringen for 2020.

18.4.3 Endringer i tjenestetilbudet

02. It-utvikling

Tjenesteområdet mottar om lag 0,2 millioner kroner i året som kompensasjon for befolkningsøkningen i kommunen. Midlene er planlagt brukt på å øke kommunens og byutviklingsrådets sin kompetanse på ny It-teknologi for å sikre at felles data og løsninger tilrettelegges på en mest mulig framtidrettet måte. Midlene brukes også til oppgradert og tilpasset fagprogramvare innenfor byutviklingsområdet.

03, 04 og 05. Redusert tjenesteproduksjon plan og bygningstjenester

For å tilpasse seg rammen finner rådmannen det nødvendig å redusere aktiviteten til tjenesteområdet knyttet til ajourhold av kart, redusere antall ansatte opp mot kart og redusere rammen til overordnet byplanlegging. Tiltakene vil medføre at kartet i deler av kommunen blir sjeldnere oppdatert. Området vil komme enda mer på etterskudd når det gjelder overordnet planlegging enn i dag, noe som vil gjøre det

enda vanskeligere å levere i tråd med de politiske bestillingene. Det må derfor også i tiden framover påregnes forsinkelser i framleggingen av en del større politisk bestilte plansaker.

19 Miljø- landbruks- og laboratorietjenester

19.1 Hovedprioriteringer 2020-2023

Trondheim kommune skal fremme folkehelse ved å sikre byens befolkning mot ytre faktorer som påvirker helsa negativt, som støv og støy, og bidra til å redusere forurensning til jord, luft og vann. Folkehelse må ivaretas og fremmes i arealforvaltningen, både for ny og eksisterende bebyggelse. Gode oppvekstforhold i skoler og barnehager er viktig.

Byens blågrønne områder skal utvikles til gode leveområder for plante- og dyrearter som kan bidra til økt naturmangfold i byen. Kommunen skal ha en kunnskapsbasert forvaltning av naturmiljøet fra fjord til fjell for å hindre tap av naturmangfold.

Historiske Trondheim er en stor del av byens felles identitet. Hovedprioriteringer i perioden er å bidra til at historiske brygger i Kjøpmannsgata blir satt i stand som kulturminner, at utvalgte veiter og bakgårder brukes slik at kulturmiljøet er ivaretatt og å løfte fram modernismens arkitektur i bybildet.

Fram mot 2023 skal klimagassutslippene i Trondheim reduseres kraftig og samfunnet omstilles for å takle de klimaendringene som kommer. Det står mer om arbeidet i et eget klimabudsjett i kapittel 3. Sentralt i omleggingen til lavutslippssamfunnet står satsingen på å utføre alle oppgaver litt smartere og mer klimavennlig i samarbeid med kunnskapsmiljø, innbyggere og næringsliv.

Det er viktig at kommunen har riktig kompetanse og kapasitet innen laboratorietjenester. For å utføre nødvendige analyser og ha tilstrekkelig beredskap. Flere hendelser den senere tida viser behovet for dette.

19.2 Om området

Miljø-, landbruks- og laboratorietjenester jobber for at Trondheim skal være en bærekraftig by der det er lett å leve miljøvennlig, og for at kommunen når vedtatte klima- og energimål.

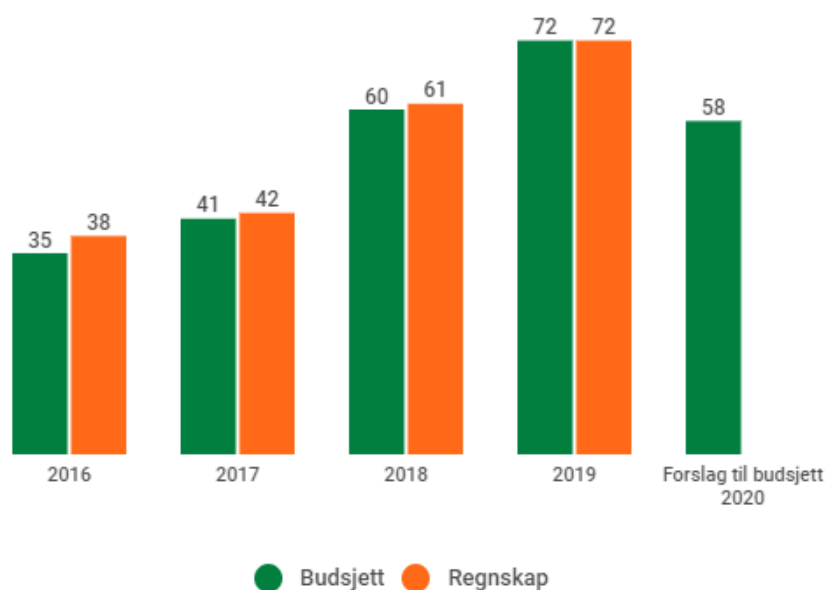
Enhetene er kommunens kompetansemiljø når det gjelder klima, folkehelse, forurensning, natur, landbruk, analysetjenester og kulturminner. Området har utadrettet utviklingsarbeid med næringsliv og publikum, har myndighetsansvar innen folkehelse, forurensning, landbruk og naturforvaltning og fatter vedtak på vegne av staten om tilskudd i landbruket. Nye Trondheim blir en stor landbrukskommune og er vertskommune for avtaler om miljørettet helsevern og veterinærvakt. Analysesenteret dekker Trondheim kommunes behov for laboratorietjenester innen vann, mat, miljø og inneklimate og er underleverandør for det kommunale aksjeselskapet LabTjenester AS. Analysesenteret har en viktig funksjon i kommunal beredskap og for overvåkning av radioaktivitet.

19.2.1 Økonomi og regnskap

Figur 19-1 viser budsjett- og regnskap for miljø-, landbruks- og laboratorietjenester i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, i tillegg til rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for miljø-, landbruks- og laboratorietjenester for 2020.

Figur 19-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Økningen i budsjett fra 2019 til 2020 har hovedsakelig sammenheng med lønns- og prisvekst og sammenslåing av Trondheim og Klæbu kommuner.

Resultatavviket for området kan forklares ved at Miljøenheten årlig har gått med et par millioner kroner i mindreforbruk og at Analysesenteret har hatt et merforbruk på om lag tilsvarende beløp. Budsjettet for 2019 er høyere enn de andre årene på grunn av engangsmidler til klimaarbeidet.

19.2.2 Sykefravær

Sykefraværet til tjenesteområdet gikk en del opp i 2018 sammenlignet med årene før. Så langt i 2019 er fraværet noe redusert sammenlignet med 2018. Tjenesteområdet har relativt få ansatte, så selv relativt mindre endringer i antall sykmeldte kan gi utslag på sykefraværsprosenten.

19.2.3 Sammenligning med andre kommuner og nøkkeltall

Tabell 19-1 KOSTRA-tall 2018. Miljøtjenester sammenlignet med andre ASSS kommuner.

	Klæbu	Trond- heim	Oslo	Bergen	Stavan- ger	ASSS, uten Oslo og TK
Brutto utgifter kulturminnevern per innbygger	0	41	53	42	14	28
Omdisponering av landbruksjord til andre formål enn landbruk	23	305	4	40	229	

*ASSS snitt korrigert for kommuner uten registrering av forbruk på funksjonen

Det er landets tre største kommuner samt Fredrikstad som naturlig nok bruker mest midler på kulturminnevern.

Trondheim er også i 2018 blant de storkommunene som har omdisponert mest landbruksjord til andre formål.

Nøkkeltall

- Vintersesongen 2018/2019 var piggfriandelen omtrent 76 prosent, en økning på 4 prosentpoeng fra 2017.
- 82 000 personer bor i gul og rød støysone som skyldes vegtrafikk (i 2017) og 7 000 personer bor i støysoner som skyldes jernbanetrafikk.
- Kartlegging av 37 historiske sjøørretbekker viser at 90 prosent av produksjonsevnen for sjøørret er tapt på grunn av menneskelig påvirkning.
- Klimagassutslippet er på ca 495 000 tonn CO₂ ekvivalenter (inkludert Klæbu) og er nå på omtrent samme nivå som i 1991. Da vi har blitt flere innbyggere, er utslipp per person redusert fra omtrent 3 til 2,5 tonn pr år.
- Riksantikvaren rangerte Trondheim kommune på topp blant Norges beste på kulturminneforvaltning, med ni av ni mulige poeng i sin siste kommunerangering.
- Over 28 500 barn og unge går på en skole eller barnehage som er sertifisert med Grønt flagg, totalt er 202 enheter sertifisert
- I 2018 er det gjennomført jordbruksgrøfting på 140 dekar dyrka jord.
- Det ble produsert 13 342 tonn korn i 2017 og 4,59 millioner liter melk i 2018
- Analysesenteret utfører årlig omtrent 55 000 analyser innenfor et spekter av flere hundre ulike analysetyper.

19.3 Mål

Tjenesteområdet bidrar til å oppnå følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel:

- 2.2 I 2020 skal Trondheim være et lavenergisamfunn
- 2.3 I 2020 skal Trondheim ha en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse.
- 2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal
- 3.8 I 2020 har Trondheim et levende bysentrum
- 4.5 I 2020 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnssikkerhet.

19.3.1 Bærekraftsmål

For tjenesteområde mener vi følgende bærekraftsmål er de mest relevante:

 <p>2 UTRYDDE SULT</p>	<p>19.3.2 Mål 2. Utrydde sult</p> <p>Miljø- landbruks- og laboratorietjenester er statens forlengede arm for en nasjonal landbrukspolitikk om å oppnå matsikkerhet og bedre ernæring.</p>
 <p>3 GOD HELSE</p>	<p>Mål 3. God helse</p> <p>Vi fremmer folkehelse særlig gjennom sitt arbeid for bedre luftkvalitet og å redusere støybelastning og andre faktorer som kan påvirker miljø og helse.</p>
 <p>11 BÆREKRAFTIGE BYER OG SAMFUNN</p>	<p>Mål 11. Bærekraftige byer og samfunn</p> <p>Vi jobber for bærekraftig bruk av økosystemer, at det skal være lett å leve miljøvennlig, for å nå vedtatte klima- og energimål og å bevare kulturminner og -landskap gjennom vedtatte planer og arbeid etter folkehelse-, naturmangfolds- og forurensningsloven.</p>
 <p>12 ANSVARLIG FORBRUK OG PRODUKSJON</p>	<p>12. Ansvarlig forbruk og produksjon</p> <p>Vi tilrettelegger for mer gjenbruk og reparasjon, bærekraftig landbruk og å bevare bygningsmasse.</p>
 <p>13 STOPPE KLIMAENDRINGENE</p>	<p>Mål 13. Stoppe klimaendringene</p> <p>Vi jobber for å kutte klimagassutslipp som påvirker klimaendringer og utarbeider plan for klimatilpasning.</p>
 <p>15 LIV PÅ LAND</p>	<p>Mål 15. Liv på land</p> <p>Vi jobber for å redusere forurensning til jord, luft og vann, sikre bærekraftig skogforvaltning, stanse tap av artsmangfold, bevare naturmangfoldet gjennom plan for naturmiljø og ved å skaffe kunnskap om miljøtilstand på land og i elver og bekker.</p>

19.3.3 Periodemål 2020-2023

1 Utslippene av klimagasser i 2020 skal være minst 10 prosent lavere enn i 1991, og i 2030 skal de være minst 80 prosent lavere enn i 1991.

Arbeidet med reduksjon av klimagassutslipp er nærmere omtalt i *klimabudsjettet i kapittel 3*.

Klimabudsjettet viser at utslippsmålet for 2020 er innenfor rekkevidde. Det kreves imidlertid store årlige utslippsreduksjoner for at målet for 2030 skal kunne oppfylles. Med et stort landbruksareal i Klæbu med i den nye kommunen, vil arbeidet med utslipp og binding av CO₂ i biomasse, arealbruk og klimatilpasning bli mer omfattende enn i dag.

Indikatorer:

Hovedindikatoren er utvikling av klimagassutslipp i Trondheim i forhold til kommunens klimamål. Oppdaterte tall for klimagassutslipp i kommunene leveres imidlertid fra Miljødirektoratet med et drøyt års forsinkelse. De andre indikatorene presentert nedenfor skal brukes til å følge med på utviklingen innenfor de viktigste utslippskildene - veitrafikk, energiforsyning og annen mobil forbrenning - i påvente av utslipstallene.

- Klimagassutslippet for 2023 må ikke overstige 387.000 tonn (unntatt sjøfart) for at vi skal være på vei til å oppfylle utslippsmålet for 2030
- Bybussene i Trondheim skal bruke utelukkende fossil- eller utslippsfritt drivstoff i perioden 2020-2023
- Prosentandelen lette nullutslippskjøretøy i Trondheim skal fortsette å øke i perioden 2020-2023. Økningen skal være større enn for landsgjennomsnittet
- Det skal være nullvekst i personbiltrafikken i Trondheim i perioden 2020-2023.
- I løpet av perioden 2020-2023 skal mulighetene for fangst, lagring og deponering av CO₂ fra avfallsforbrenningsanlegget på Heimdal være kartlagt.
- Andelen fossilolje og -gass i fjernvarmeproduksjonen i Trondheim skal reduseres ned mot null i perioden 2020-2023.
- Alle Trondheims bygge- og anleggsprosjekter som er igangsatt i og etter 2020 skal gjennomføres med bruk av fossil- eller helst utslippsfrie maskiner.

2 Bedre folkehelse gjennom bedre luftkvalitet og mindre støy

Luftkvalitet på nivå med nasjonale mål strengere enn forskriftskravene, forebygger helseplager. Trondheim, tidligere en av byene med dårligst luftkvalitet, er i dag en av de beste. Selv om måledata fra 2018 viser at forskriftskravene er overholdt, er det store lokale utfordringer med svevestøv som skyldes bygge-/anleggsplasser og massetransport. Det jobbes aktivt for å redusere piggdekkbruk i byen, og dekkrefusjonsordningen er et nødvendig virkemiddel.

Støy er en stor utfordring når byen fortettes. Støyforholdene må bli en hovedpremiss ved regulering av følsom bebyggelse som boliger, barnehager, skoler og helse- og velferdsinstitusjoner. Flere tusen personer bor i eldre bebyggelse i støysoner uten tilgang til en stille side. Den totale støybelastningen fra trafikk skal reduseres der folk bor og oppholder seg, blant annet gjennom god kommunal planlegging og Miljøpakkens virkemidler.

Indikatorer:

- I 2020 skal luftkvaliteten for partikler og NO₂ være minst like bra som gjennomsnittet for de tre foregående årene
- I 2020 skal piggfriandelen være minst 77 prosent.
- I 2023 skal ingen eksisterende grunnskoler og barnehager ha utendørs oppholdsareal som ligger i rød eller oransje sone (under L_d 60 dBA)
- I 2023 skal antall personer som bor i boenheter med innendørs lydnivå over 38 dBA (L_{div}) være redusert i forhold til kartleggingen i 2017

3 Stanse tap av naturmangfold og øke matproduksjonen

De økologiske korridorene Nidelva, Leinstrand og Leirelva, er avgjørende for at vi skal ha et mangfold av dyr og planter i Bymarka. Arealbruken i og nær korridorene skal ivareta planter og dyrs behov for leveområde og artenes mulighet for spredning, jf hensynssone i kommuneplanens arealdel.

Gjennom vannforskriften og regional vannforvaltningsplan er kommunen forpliktet til å jobbe for god tilstand i egne vannforekomster. Tilstanden er delvis dårlig og det jobbes målrettet for bedring.

Trondheim kommune skal bidra til å oppfylle nasjonalt mål om økt matproduksjon. Økt investering i grøfting og hydrotekniske anlegg på dyrka jord er en forutsetning for nå dette målet.

Indikatorer:

- Antall dekar økologisk korridor skal opprettholdes, jf. status 2018.
- Bekkeareal tilgjengelig for gyting og funn av årsyngel av sjøørret skal øke med minst 2 prosent fram til 2022.
- Antall dekar nygrøfta jord skal øke til 400 dekar pr. år i 2022. Antall nye eller restaurerte hydrotekniske anlegg skal øke til fem pr. år i 2022.
- Lab-analyser: Økt bruk av kompetanse og kapasitet innen forurensing, naturmiljø, næringsmidler, innelima, drikkevann og avløp.

4 Foredle Trondheims kulturminner og spre kunnskap om dem

Å bevare og foredle kulturmiljøet Midtbyen har høy prioritet. Kulturminneplanen (sak [144/13](#)) prioriterer å ta vare på og vitalisere bryggene langs Kjøpmannsgata og veiter og gårdsrom i Midtbyen. Det er fortsatt behov for å finansiere istandsetting av de historisk mest verdifulle bryggene, og for tiltak gjennom prosjektet *veiter og gårdsrom*. Arkitekturarven fra modernismen er en viktig, men underkjent del av bybildet, som byantikvaren ønsker å løfte frem. Kulturminnedatabasen, med aktsomhetskart og informasjon og bilder, er sentralt i arbeidet med å tilgjengeliggjøre kunnskap om Trondheims kulturminner. Tilsvarende arbeid skal gjøres for kulturminner i Klæbu.

Indikatorer

- Årlige tap av verneklassifiserte bygg skal være under 0,5 prosent.
- Årlig tap av verneklassifiserte bygg i klasse A og B skal være null.
- Innen 2022 skal historiske brygger i Kjøpmannsgata være ferdig istandsatt som kulturminner med utredet brukspotensial. Arbeid med kulturmiljøfredning skal være under avslutning.
- Innen 2022 skal utvalgte veiter og gårdsrom i Nerbyn stå ferdig istandsatt som forbilder for videre foredling og vitalisering i disse historiske byområdene. Veiter og gårdsrom skal være mer aktivt i bruk.
- Innen 2022 skal registrering og klassifisering av kulturminner i Klæbu være inne i Trondheims kulturminnedatabase.
- Innen 2022 skal registrering og klassifisering av modernismens kulturminner være inne i Trondheims kulturminnedatabase.

19.4 Driftsbudsjett

Hoveddelen av driftsbudsjettet går til forvaltning og utviklingsoppgaver innenfor miljøfeltet. Oppfølging av vedtakene i kommunedelplan Energi og klima 2017-2030 er den største enkelt delen av budsjettet for tjenesteområdet i 2020. Enhetens driftsmidler utløser andre finansieringskilder innen naturforvaltning, miljøretta helsevern og klima. I revidert statsbudsjett for 2019 ble det orientert om at statlige tilskudd til klinisk veterinæravkt og to mindre landbruksfaglige tilskuddsposter går over fra å være øremerkede tilskudd til rammetilskudd. Rådmannen vil komme tilbake til hvilke behov for korrigerende dette medfører i forbindelse med sin redegjørelse for hvilke konsekvenser statsbudsjettet medfører.

Kommunens analysevirksomhet består av det kommersielle selskapet LabTjenester AS og den kommunale enheten Analysesenteret. Analysevirksomheten har siden 2014 hatt et årlig merforbruk i forhold til budsjett på i underkant av 4 millioner kroner og det er ingen indikasjon på at resultatet vil bli bedre i årene framover. Rådmannen vil i løpet av 2019 ferdigstille en rapport som drøfter de ulike alternativene for fremtidig drift av virksomheten og søke å organisere virksomheten slik at merforbruket reduseres.

19.4.1 Forslag til driftsbudsjett for perioden 2020-2023

Tabell 19-2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for område miljø-, landbruks- og laborietjenester i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune). Tabell 19.3 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 19-2 Budsjettramme og rammeendring miljø- landbruks og laboratorietjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	72,3	72,3	72,3	72,3
Pris- og lønnskompensasjon	0,0	0,0	0,0	0,0
Oppgaveendringer	-14,5	-14,5	-14,5	-14,5
Korrigert budsjett	57,8	57,8	57,8	57,8
Befolkningsvekst	0,3	0,5	0,8	1,1
Annen rammeendring	0,3	-0,2	-0,6	-0,6
Forslag til netto driftsramme	58,4	58,1	58,0	58,3
Reell rammeendring	0,6	0,3	0,2	0,5

Tabell 19-3 Tiltak i miljø- landbruks og laboratorietjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Endringer i tjenestetilbudet	01. It-utvikling	0,3	0,5	0,8	1,1
	02. Redusert saksbehandlingskapasitet	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3
	03. Redusert innsats miljø	-0,3	-0,5	-0,7	-0,7
	04. Tilbakeføring av engangsøkning klimahandlingsplan	-0,8	-0,8	-0,8	-0,8
	05. Redusert innsats klima	-0,4	-0,7	-0,8	-0,8
	06. Opprusting av bryggene	2,0	2,0	2,0	2,0
Sluttsum		0,6	0,3	0,2	0,5

19.4.2 Endringer i tjenestetilbudet

01. It-utvikling

Tjenesteområdet mottar om lag 0,2 millioner kroner i året som kompensasjon for befolkningsøkningen i kommunen. Midlene er planlagt brukt på å øke kommunens og byutviklingsrådets kompetanse til å ta i bruk ny It-teknologi for å sikre at felles data og løsninger tilrettelegges på en mest mulig framtidsrettet måte. Midlene brukes også for å sikre oppgradert og tilpasset fagprogramvare innenfor byutviklingsområdet.

02. Redusert saksbehandlingskapasitet

Rådmannen foreslår at tjenesteområdet, for å tilpasse seg rammen, reduserer aktiviteten opp mot laboratorieanalyser og reduserer kapasiteten når det gjelder forvaltningsoppgaver knyttet til miljørettet helsevern, forurensning, naturforvaltning og landbruk med rundt 0,3 millioner kroner per år.

Reduksjonen vil medføre at området får noe redusert kapasitet til å utføre en del tjenesteoppgaver.

03. Redusert innsats miljø

Rådmannens foreslåtte reduksjon opp mot miljø vil føre til en lavere kapasitet for å bevare arter gjennom restaureringstiltak. Det er heller ikke rom for å øke tilsynsaktiviteten innen miljørettet helsevern, spesielt knyttet til risikovurderinger og psykososiale forhold, i tråd med de faglige retningslinjene, slik formannskapet ønsket i oktober 2018 ([sak 223/18](#))

04. Tilbakeføring av engangsøkning klimahandlingsplan

Rådmannen foreslo i sitt budsjettforslag for 2019 å redusere satsingen på klima med 0,8 millioner kroner. I forbindelse med behandlingen av politikernes budsjettforslag ble det vedtatt å bevilge 0,8 millioner kroner til klimaområdet i 2019. Denne bevilgningen reverserte rådmannens foreslåtte kutt på klimaområdet for 2019, men gjaldt bare for 2019. Fra 2020 og utover foreslår rådmannen å redusere klimabudsjettet med 0,8 millioner kroner som følge av dette.

05. Redusert innsats klima

Arbeid med klimatiltak i landbruket vil bli mer omfattende fremover som følge av at den nye kommunen får tilført et stort landbruksareal samtidig med en økende bevissthet om utslipp og tiltak i landbruket fordrer handling. Miljøtjenester har lite midler som ikke er bundet opp i fast produksjon og lovbestemte oppgaver. For å tilpasse seg rammen, har rådmannen funnet det nødvendig å foreslå en ytterligere reduksjon av klimamidler, som igjen begrenser muligheten til å oppfylle visjonen om å være en internasjonal foregangskommune. Reduksjon vil gi lavere kommunal innsats i et grønt skifte, med redusert kapasitet særlig til medvirkning og holdningsskapende arbeid mot innbyggere og næringsliv. Færre gode initiativ vil kunne motta støtte.

06. Opprusting av bryggene

Rådmannen har i tråd med vedtak i sak [51/19](#) foreslått at det bevilges to millioner kroner per år i perioden 2020 til 2025 til istandsetting av antikvarisk verdifulle brygger. Rådmannen vil lyse ut tilskuddsmidler. Istandsetting av brygger skjer i samarbeid mellom eier og forvaltning og med flere tilskuddsparter som kulturminnefondet, riksantikvaren og fylkeskommunen.

20 Tekniske tjenester

20.1 Hovedprioriteringer 2020-2023

Tekniske tjenester har ansvar for samfunnskritisk infrastruktur som er essensiell for at bysamfunnet skal fungere slik vi ønsker.

Gjennom satsing på fortau, gang- og sykkelveger skal flere gå eller sykle. Miljøpakken skal utvikle sykkeltilbudet på kommunal- og fylkesveg i Trondheim for over 700 millioner kroner i perioden. Drift av hovedrutene for sykkel prioriteres for at Trondheim kan opprettholde posisjonen som landets største sykkelby. Omlegging av kollektivtrafikken fører med seg nye oppgaver, og drift av kollektivtraseer har høy prioritet det neste året.

Store gateprosjekter innebærer omfattende investeringer og oppgradering av sentrale veger inn mot sentrum. Gjennom Miljøpakken realiseres flere viktige vegprosjekter de neste årene, blant annet Olav Trygvassons gate, Innherredsveien, Kongens gate, Elgeseter gate.

I 2020 åpner det nye Torvet i Trondheim og byens storstue skal fylles med folk og aktiviteter. En moderne og effektiv drift av Torvet er en forutsetning for å lykkes og det vil ha høy prioritet. Marinen, et av byens mest brukte parkområder, skal oppgraderes i 2020.

Å levere nok, godt og sikkert vann vil ha høyeste prioritet i kommende periode. Klæbu skal kobles til hovedledningsnett i kommunen og på den måten få fullverdig reservevannforsyning. Vannbehandlingsanlegget ved Benna i Melhus skal oppgraderes slik at den store oppblomstringen av dyreplankton i råvannet ikke lenger utgjør et problem.

Arbeidet med å redusere forurensningsutslipp og gjøre byens vannmiljø renere og bedre egnet for lek og rekreasjon videreføres. Avløpssystemene i kommunen skal gjøres klimarobuste slik at framtidens klima med kraftigere regn og økt havnivå kan håndteres på en samfunnsmessig bærekraftig måte.

20.2 Om området

Tekniske tjenester produserer en rekke av basistjenestene kommunens befolkning og næringsliv er avhengig av:

- Drikkevannsforsyning og avløpshåndtering
- Veg- og trafikkanlegg
- Byrom, parker og grønntanlegg

- Avfallshåndtering
- Utleie av gategrunn
- Feiing, brann- og redningstjenester
- Geoteknikk, grunnforhold og skredssikkerhet

Trondheim kommune jobber kontinuerlig med å sikre byens innbyggere godt, nok og sikkert drikkevann. Det pågår arbeid med etablering av reservevannforsyning til Klæbu. Videre pågår det arbeid med å utvide vannbehandlingen ved Benna i Melhus for å hindre at de store mengdene med dyreplankton som de siste årene har dukket opp i innsjøen kommer inn på ledningsnett.

Det er gjennomført og pågår flere omfattende tiltak på avløpsnett for å kunne håndtere økt nedbør som følge av klimaendringer, redusere forurensningsutslipp og legge til rette for byvekst.

Trondheim kommune er med i Norsk Vanns benchmarking BedreVA (resultater og tall sammenlignes). Ved vurdering av standard på tjenesten sett i forhold til gebyrnivå kommer Trondheim kommune på tredjeplass på vannforsyning og andreplass når det gjelder avløpstjenester.

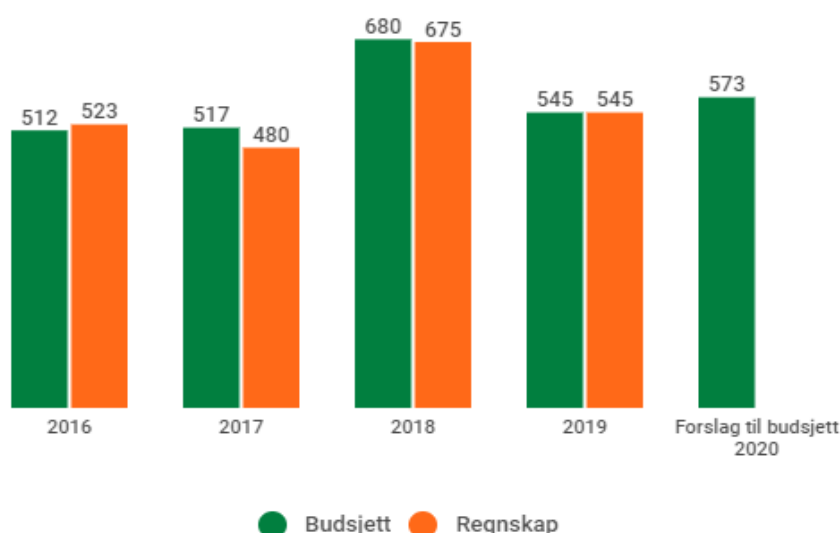
Det er lagt mye innsats i å drifte vegnettet, inklusive gang- og sykkelveger, slik at kravene til luftkvalitet overholdes og at målene i Miljøpakken kan nås. Brukertilfredsheten med vegene har økt i brukerundersøkelsene de siste årene som følge av denne innsatsen.

Arbeidet med å pusse opp byens viktigste uterom, Torvet i Trondheim, pågår for fullt og det nye Torvet åpner sommer 2020. I tillegg planlegges det en omfattende oppgradering av Marinen.

20.2.1 Økonomi og regnskap

Figur 20-1 viser budsjett- og regnskap for tekniske tjenester i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for tekniske tjenester for 2020.

Figur 20-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Økningen i budsjett fra 2019 til 2020 har hovedsakelig sammenheng med lønns- og prisvekst og sammenslåing av Trondheim og Klæbu kommuner.

I 2016 hadde tjenesteområdet et negativt periodiseringsavvik knyttet til piggdekkgebyret på 14 millioner noe som forklarer det negative resultatet. Korrigert for det gikk området med et mindreforbruk på 3,5 millioner kroner i 2016. Avviket i 2017 skyldes i all hovedsak ubrukte årsoppgjørsmidler (asfaltering) og et større mindreforbruk på brannområdet pga endrede forutsetninger for renter og avdrag samt leieforhold. I 2018 fikk området et resultat som var 5 millioner kroner bedre enn budsjettet. Det var merforbruk på veg, grønt og geoteknikk mens mindretgifter på brantjenester og merinntekter på salg ga et netto overskudd. Den store endringen i nivå på nettobudsjett mellom 2018 og 2019 skyldes tekniske forhold i forbindelse med omleggingen til nytt økonomisystem.

20.2.2 Sykefravær

Tjenesteområdet har de siste tre årene redusert sykefraværet og ligger nå på rundt sju prosent. Tjenesteområdet vil fortsette å arbeide systematisk med reduksjon av sykefraværet. Det er særlig langtidsfraværet som påvirker fraværsprosenten. Sentrale virkemidler for å redusere den er tidlig innsats og tett lederoppfølging i hver enkelt fraværssak.

20.2.3 Sammenligning med andre kommuner

Tabell 20-1. Nøkkeltall. Trondheim, Klæbu, ASSS 2018

	Klæbu	Trondheim	Oslo	Bergen	Stavanger	ASSS, uten Oslo og TK
Andel fornyet kommunalt spillvannsnett, gjennomsnitt for siste tre år(%)	0,87	1,21	1,65	0,91	0,86	0,81
Antall kloakkstopper i avløpsledninger og kummer per kilometer kommunalt spillvannsnett	0,014	0,053	0,042	0,039	0,074	0,073
Estimert vannlekkasje per meter ledning (kubikk/meter/år)	3,7	6,5	19,2	10	4,8	7,8
Andel fornyet kommunalt vannledningsnett, gjennomsnitt for siste tre år(%)	0,23	0,85	1,03	0,47	0,74	0,61
Andel avfall levert til materialgjenvinning inklusiv biologisk behandling	26	29,6	38,2	26,2	50,4	38,5
Andel avfall levert til forbrenning	74	68,8	59,2	73,6	49,2	60,1
Andel piper feiet	26,6	22,7	0,6	31,5	17,1	20,7
Årsverk av feier pr. 1000 innbyggere	0,12	0,12	0,04	0,07	0,1	0,09
Brutto driftsutgifter til rekreasjon i tettsteder per 1000 innbygger	0	279	519	312	733	384
Brutto driftsutgifter til vegrenhold per meter veg. Tall i kroner.		29	72	43	19	24
Brutto driftsutgifter til vinterdrift per meter veg. Tall i kroner.		144	217	73	27	72

KOSTRA-tallene indikerer at Trondheim kommune sin vann- og avløpstjeneste drives godt, kommunens score er blant de beste i ASSS-samarbeidet.

På avfallsområdet scorer kommunen noe dårligere enn ASSS-snippet når det gjelder materialgjenvinning. Etter oppstarten av nytt utsorteringsanlegg (SESAM) vil andelen som gjenvinnes økes betydelig.

Andel piper som feies årlig i kommunen er om lag på linje med ASSS-snippet. Antall årsverk er tilsynelatende høyere i Trondheim enn blant de andre ASSS-kommunene, men det skyldes at alle kommunene i IKS samarbeidet kommunen deltar i får samme snitt.

Trondheim kommune bruker en del mindre enn ASSS-snippet på parker, grøntområder og byrom og betydelig mindre enn Stavanger og Oslo.

Tallene innenfor ASSS-samferdsel har dessverre fremdeles noen kvalitetsutfordringer, som skyldes dårlig kvalitet på vegregistrene, ulik praksis og definisjon i regnskapsføring og ulike standarder. Likevel ser vi fremgang fra 2017 som var det første året det ble publisert en rapport fra dette ASSS nettverket. Medlemskommunene samarbeider for å forbedre og utvikle kvaliteten på nøkkeltallene slik at det skal bli lettere å foreta sammenligninger.

Renhold av veg er definert som feiing av kommunal veg, søppeltømming, fjerning av grafitti og støvdemping. Tallene viser at på vegrenhold ligger vi godt under kostnadsnivået til Oslo og Bergen, og på snippet til de 10 ASSS kommunene vi sammenligner oss med.

På vinterdrift ligger Trondheim fremdeles i det øvre sjiktet når det gjelder kostnader. Men etter at tallmaterialet har blitt bedre har ikke Trondheim lenger den høyeste kostnaden, og det er flere som er på omlag samme nivå som oss. Geografien og klima er avgjørende og med vår beliggenhet og betydelige temperaturforskjeller så er det naturlig at Trondheim ligger høyt på vinterdrift.

20.3 Mål

Tekniske tjenester bidrar til å oppnå følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel:

- I 2020 skal Trondheim ha en fysisk byutforming som fremmer livskvalitet og helse
- I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal
- I 2020 er Trondheim en ren og ryddig kommune der 50 prosent av avfallet fra husholdninger og kommunale institusjoner materialgjenvinnes
- I 2020 har Trondheim et levende bysentrum
- I 2020 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnssikkerhet

20.3.1 Bærekraftsmål

 <p>6 RENT VANN OG GODE SANITÆRFORHOLD</p>	<p>20.3.2 Mål 6. Rent vann og gode sanitærforhold</p> <p>Leveranse av rent vann og gode systemer for håndtering av avløpsvann er en kjerneoppgave for kommunen.</p>
 <p>9 INNOVASJON OG INFRASTRUKTUR</p>	<p>20.3.3 Mål 9. Innovasjon og infrastruktur</p> <p>Området tar i bruk ny teknologi og innovative løsninger innenfor forvaltning, drift og vedlikehold av infrastruktur, både over og under bakken slik at vi videreutvikler en bærekraftig by.</p>

	<p>20.3.4 Mål 13. Stoppe klimaendringene</p> <p>Gjennom bevisste miljøvennlige valg innenfor investering og drift kan vi redusere utslipp og legge til rette for mer klimavennlige løsninger.</p>
	<p>20.3.5 Mål 14. Liv under vann</p> <p>Gode løsninger for håndtering av avløp og avfall er en forutsetning for at vi bevarer marine ressurser og bærekraftig håndtering av liv på land.</p>

20.3.6 Periodemål 2020-2023

1. Vi reduserer miljøbelastningen sammen med byens befolkning

Tiltak skal gradvis føre til at kommunens innsjøer, elver og bekker blir renere og bedre egnet for lek og rekreasjon. Det skal legges til rette for at flere velger å gå, sykle og reise kollektivt. Egne investeringsprosjekter skal etter hvert gjennomføres som fossilfrie anlegg og drift og vedlikehold gjennomføres mer miljøvennlig med mindre utslipp og mindre forbruk av ikke fornybare ressurser.

Indikatorer:

- Utslipp fra kommunale avløpsanlegg skal minimum tilfredsstillende
- Reisevaneundersøkelsen viser at flere går, sykler og reiser kollektivt
- I løpet av 2020 gjennomføres en ekstra hageavfallsaksjon
- I løpet av 2020 innføres hytterrenovasjon med kildesortering
- Minimum to av de anleggene vi starter i løpet av 2020 skal være fossilfrie anlegg
- Vi skifter ut 12 mindre biler som går på diesel i dag til fossilfritt drivstoff
- Vi skifter ut tre større kjøretøy som går på diesel i dag til mer miljøvennlig drivstoff
- Vi reduserer saltforbruket med 5 prosent årlig målt som gram per kvadratmeter
- Bilparken innenfor teknisk sektor reduserer antall kjørte kilometer med fem prosent.

2. Vi bedrer folkehelsen til byens befolkning

Å levere godt, nok og sikkert drikkevann vil fortsatt ha høyeste prioritet. Leke- og rekreasjonsområdene i nærheten til boligen skal bidra til god folkehelse og trivsel i hverdagen. Vi legger til rette for at flere går og sykler.

Indikatorer:

- Det skal ikke forekomme sykdomsutbrudd som kan relateres til drikkevann
- Klæbu blir koblet til kommunens hovedvannforsyning og får med det fullverdig reservevann.
- Det årlige vannovervåkingsprogrammet viser en stadig forbedret vannkvalitet i bekker, elver, innsjøer og i Trondheimsfjorden.
- Brukerundersøkelsen for parker og friområder viser en grad av tilfredshet på minimum 70 poeng som gjennomsnitt for sommer 2020 og vinter 2020/ 2021.
- Festningen og området rundt får ny helhetlig belysning
- Alle gang- og sykkelveg på primærruter til Midtbyen har god framkommelighet hele døgnet, hele året.

3. Vi utvikler og ivaretar kommunal infrastruktur

Trondheim skal være blant de aller beste storkommunene med hensyn til standard og kostnad innenfor vannforsyning og avløp.

Dagens vedlikeholds nivå på veg er lavt og kommunens vegkapital forvitrer. Dette fører til økt vedlikeholdsetterslep. Denne problemstillingen er beskrevet og skal etter planen behandles politisk i "Hovedplan veg" i oktober 2019.

Flere sentrale byrom og leke- og rekreasjonsområder i nærheten av der folk bor, skal ha riktig funksjonalitet og kvalitet for å møte dagens og fremtidens krav og behov. Leke- og rekreasjonsområdene skal bidra til god folkehelse og trivsel i hverdagen.

Indikatorer:

- Kravene i drikkevannsforskriften overholdes
- Minimum 7 kilometer avløpsledninger fornyes
- Minimum 7 kilometer vannledninger fornyes
- Det etableres et system for systematisk vedlikehold og fornyelse av parker og uterom
- Det etableres en rutine for årlig beregning av vedlikeholdsetterslep på vegområdet
- Brukerundersøkelsen for vegområdet skal vise en score på 63, beregnet som gjennomsnittet av score for sommeren 2020 og vinteren 2020/21

4. Vi har motiverte medarbeidere som løser oppgaver med innovative metoder

De tilgjengelige ressursene til byutvikling vil bli knappere. Det betyr at vi må utvikle metoder som gir oss bedre tjenester ved bruk av mindre ressurser. Vi må ta i bruk innovative metoder og samtidig utvikle våre medarbeidere slik at de er i stand til å nyttiggjøre seg ny teknologi og nye løsninger.

Indikatorer:

- Det utvikles nye metoder for drift av gang- og sykkelveier som gir bedre kvalitet og mer effektiv drift i et langt perspektiv
- Henvendelsesløsningen ServiceNow er fullt implementert innenfor tekniske tjenester
- Bruken av selvbetjente digitale løsninger for henvendelser til tekniske tjenester øker blant byens innbyggere
- Tekniske tjenester skal ha 24 nyhetssaker i byutviklingsmagasinet [Trondheim2030](#)
- Vi implementerer digitale endringsmeldinger for alle våre kontrakter
- Alle anlegg med en varighet på over tre uker skal ha informasjonsskilt som forteller byen hva som bygges og av hvem
- Første runde med kurs i *Prosjekteierskap og Prosjektledelse* gjennomføres under det nye prosjektledelsesprogrammet i samarbeid med NTNU

20.4 Driftsbudsjett

20.4.1 Selvkostområdene

For selvkostområdene innenfor teknisk sektor foreslår rådmannen følgende gebyrøkninger fra 2019 til 2020:

Tabell 20-2 Rådmannens forslag til gebyrøkinger for selvkostområdene innenfor teknisk sektor.

Gjennomsnittlig endring fra 2019 i prosent	Nominell endring Reell endring	
Avløpsgebyr	15,0	12,0
Vanngebyr	9,0	6,0
Renovasjonsgebyr	2,5	-0,5
Slamgebyr	2,5	-0,5
Feiegebyr	8,0	5,0

I kapittel 30, avgiftsbalanse vann, avløp, avfallsbehandling, feiing og slam, er det tabeller som viser rådmannens forslag for gebyrutviklingen til selvkostområdene innenfor teknisk sektor for perioden 2020 til 2023. I tabellene kan man også finne estimert utvikling av områdenes selvkostfond i økonomiplanperioden.

20.4.2 Gebyrområdet vann

I tabellen nedenfor beskrives hovedendringen i kostnader for vann i perioden 2019 til 2020.

Tabell 20-3 Endringer i kostnader og inntekter fra 2019 til 2020 for vann. Tall i millioner kroner

Tiltak vannområdet	Endring fra 2019 til 2020
Pris og lønn	2,8
Basisbudsjett Klæbu	5,8
Økt innsats vannmålere Klæbu	0,7
Jakobsli pumpestasjon, utskiftning pumper	1,5
Brannteknisk oppgradering vannanlegg	1,0
Økt innsats lekkasjekontroll	0,5
Redusert budsjett avsluttede prosjekt	-2,6
Generell effektivisering vann	-0,7
Kapitalkostnader	19,4
Sum kostnadsendring vann	28,4

Rådmannen foreslår at det i økonomiplanperioden 2020 - 2023 avsettes midler årlig for å redusere lekkasjetapet fra vannledningsnett. Arbeidet med å redusere lekkasjetapet er krevende, men innsatsen hittil viser at det gir effekt over tid.

Rådmannen foreslår at det avsettes midler for å øke vannmålerandelen i Klæbu. Trondheim har en andel på 90 prosent. Av husholdningene i Klæbu har bare 25 prosent installert vannmåler per 2019. Kommunens gebyrregulativ for vann og avløp er satt opp slik at en husholdning vil generelt tjene på å legge inn vannmålere.

I fjorårets budsjettframlegg redegjorde rådmannen for at gebyrutviklingen i planperioden ville bli høyere enn forventet lønns- og prisstigning, i fjorårets økonomiplan var det lagt til grunn at gebyrene skulle øke med 6,4 prosent per år i perioden 2019-2022. Rådmannen innstiller i årets budsjett på en noe høyere økning, 9 prosent. Utover i økonomiplanperioden er det også lagt opp til en økning på rundt 9 prosent. Det er tre årsaker til at rådmannen foreslår en så høy økning. Hovedårsaken er at det er lagt til grunn at rentene skal øke med ett prosentpoeng i løpet av økonomiplanperioden. For hvert prosentpoeng renten går opp, økes utgiftsgrunnlaget til vann og avløp med om lag 25 millioner kroner noe som må dekkes inn via økte vanngebyrer. En annen årsak til det økte gebyrbehovet er sammenslåingen av de to kommunene. Som orientert om i fellesnemda [37/19](#) vil rådmannen i sin sak om gebyrer og avgifter innenfor byutviklingsområdet foreslå at den såkalte arealfaktoren reduseres. Inntektstapet det medfører må taes igjen via noe økt gebyrnivå. Noe av gebyrøkningen kan også tilskrives at Klæbu har et høyere utgiftsgrunnlag per innbygger enn Trondheim.

20.4.3 Gebyrområdet avløp

I tabellen nedenfor beskrives hovedendringen i driftskostnader for avløp fra 2019 til 2020.

Tabell 20-4 Endringer i kostnader og inntekter fra 2019 til 2020 for avløp. Tall i millioner kroner.

Tiltak avløpsområdet	Endring fra 2019 til 2020
Pris og lønn	3,1
Basisbudsjett Klæbu	5,9
Forurensingskontroll	0,2
Kildesporing LARA distrikt	0,7
Nye planleggingsprosjekter	0,3
Engangstiltak	-0,5
Generell effektivisering vann	-0,8
Kapitalkostnader	35,5
Sum kostnadsendring avløp	44,4

I hovedplan for avløp og vannmiljø, bystyresak [67/13](#), er det vedtatt mål for vannkvalitet i vassdragene. Sporing av forurensning til lokale resipienter et prioritert område som krever innsats over tid. Rådmannen foreslår at det settes av ressurser til å videreføre arbeidet med å avdekke feilføring av avløpsvann. En av årsakene til forurensning er feilkoblinger i nye bygg med flate tak. Dette noe som forekommer relativt ofte, og er ressurskrevende å følge opp.

Innsats med å kartlegge hvor uønsket miljøgifter kommer inn i avløpsnettet skal også videreføres.

Det settes også av ressurser til oppfølging av separering av private avløpsanlegg der kommunalt avløp er separert, slik at spillvann føres til renseanlegg og overvann til vassdrag.

I fjorårets budsjettframlegg redegjorde rådmannen for at gebyrutviklingen i planperioden ville bli høyere enn forventet lønns- og prisstigning; det var lagt til grunn at gebyrene skulle øke med rundt 12,5 prosent per år i perioden 2020-2022. Rådmannen innstiller i årets budsjett på enda høyere økning. For 2020 foreslår rådmannen en økning på 15 prosent. Også utover i økonomiplanperioden er det lagt opp til en økning som er betydelig høyere enn pris- og lønnsvekst. Årsaken til avløpsgebyret må økes mer enn tidligere forespeilet er de samme som innenfor vannområdet, økt rentenivå, endret arealfaktor og sammenslåingen av Trondheim- og Klæbu kommune.

20.4.4 Gebyrområdet avfallshåndtering

I tabellen nedenfor beskrives de største kostnadsendringene for avfallshåndtering fra 2019 til 2020.

Tabell 20-5 Endringer i kostnader fra 2019 til 2020 for avfallshåndtering. Tall i millioner kroner.

Tiltak avfallshåndtering	Endring fra 2019 til 2020
Basisbudsjett Klæbu	6,0
Pris- og lønnsvekst	4,8
Sum kostnadsendring	10,8

I forbindelse med kommunesammenslåingen utgjør Klæbu sin andel 6 millioner kroner. I tillegg foreslår rådmannen at renovasjonsgebyret økes 2,5 prosent i 2020, noe under anslaget for pris og lønnsvekst. Totalt foreslås en økning i tilskudd på 10,8 millioner kroner i 2020.

Formannskapet vedtok i juni 2017 planprogram for ny hovedplan for avfall 2018-2030 ([formannskapssak 153/17](#)). Planen har vært på høring og ble vedtatt av Bystyrets 29.8.2019 (sak [85/19](#)). I rådmannens forslag til framtidige gebyrer er det lagt opp til at avfallstjenesten skal utvikles i

retning av mer bærekraftig drift. I tillegg er det tatt høyde for nye krav til materialgjenvinning blant annet ved at det er planlagt å starte opp nytt ettersorteringsanlegg i 2023.

Det er et nasjonalt mål om 50 prosent materialgjenvinning innen 2020. I dag klarer vi om lag 30 prosent. I henhold til tabell 20-1, KOSTRA-tall for 2018, er snittet for ASSS kommuner 36 prosent og kun Stavanger har nådd målet om 50 prosent materialgjenvinning. Et nytt ettersorteringsanlegg for restavfall, som blant annet gjør det mulig å sortere ut matavfall, er under planlegging i regionen. Anlegget vil kunne igangsettes i 2023, og gjøre det mulig å oppnå en gjenvinningsgrad på 50 prosent tidligst i løpet av 2023. I henhold til EU direktiv vedtatt i 2018 øker kravene til materialgjenvinning trinnvis frem mot 2035, hvor kravet kommer opp i 65 prosent.

20.4.5 Gebyrområdet feiing

Feiegebyret har vært relativt lavt i forhold til snittet for tilsvarende kommuner fram til 2019. Saldo for selvkostfondet er negativ med 1,8 millioner kroner ved inngangen til 2019. Dette skyldes i hovedsak feil anordning ved utgangen av 2017 og oppstart av hyttefeiing som ikke var tilstrekkelig hensyntatt i budsjetteringen for 2018.

I tabellen nedenfor beskrives de største kostnadsendringene for feiing fra 2019 til 2020.

Tabell 20-6 Endringer i kostnader fra 2019 til 2020 for feiing. Tall i millioner kroner.

Tiltak feieområdet	Endring fra 2019 til 2020
Basisbudsjett Klæbu	0,7
Pris- og lønnsvekst	0,4
Sum kostnadsendring	1,1

Rådmannen foreslår at gebyret økes med 8,0 prosent i 2020 for å dekke inn økt pris- og lønnsvekst og for å få samsvar mellom inntekter og utgifter innenfor området.

Kommunesammenslåingen fører til at innbyggerne i Klæbu får lavere feiegebyr enn det de har hatt de siste årene. En del av økningen i feiegebyret kan derfor tilskrives sammenslåingen av kommunene.

I planperioden skal det gjennomføres en risikokartlegging av alle boliger med ildsteder i kommunen. Planen er at denne informasjonen skal brukes til å utforme et gebyrregulativ som tar hensyn til befolkningens faktiske bruk av tjenesten. Risikokartleggingen planlegges ferdigstilt i 2020, og det legges opp til at det nye gebyrregulativet begynner å virke fra 1.1.2021.

20.4.6 Gebyrområdet slam og tilsyn av mindre avløpsanlegg

I tabellen nedenfor beskrives de største kostnadsendringene for slam fra 2019 til 2020.

Tabell 20-7 Endringer i kostnader og inntekter fra 2019 til 2020 for slam. Tall i millioner kroner.

Tiltak slamområdet	Endring fra 2019 til 2020
Pris og lønn	0,1
Basisbudsjett Klæbu	1,5
Kontroll mindre avløpsanlegg Klæbu	0,2
Kapitalkostnader	0
Sum kostnadsendring slam	1,8

Gebyrområdet for slambehandling og kontroll av mindre avløpsanlegg vil ved utgangen av 2019 ha et selvkostfond på over fire millioner kroner. For 2020 vil kostnadene øke en del i forbindelse med kommunesammenslåingen med Klæbu. Ostangen renseanlegg i Klæbu har begrenset kapasitet for mottak av slam, og slam fra private avløpsanlegg må derfor transporteres til Høvringen renseanlegg, noe som gir økte kostnader.

Kontroll av mindre avløpsanlegg i den nye bydelen Klæbu må også innføres.

Rådmannen foreslår at gebyret for slamtømming og kontroll av mindre avløpsanlegg øker med 2,5 prosent, noe lavere enn den generelle pris og lønnsstigningen i 2020.

20.5 Forslag til driftsbudsjett for perioden 2020-23

Innenfor rådmannens forslag til ramme for området er det ikke mulig å fullt ut innfri alle periodemål og alle politiske vedtak. I forslag til handlings- og økonomiplan 2020--2023 har rådmannen derfor gjort noen prioriteringer, slik at de viktigste forholdene ivaretas. Vinterdriften er bundet opp av kontrakter og først høsten 2022 er det mulig å gjøre endring i standard for eksempel i boligatene. Dette vil frigjøre midler til vedlikehold og styrke intensjonen bak hovedplan veg. Rådmannen vil legge frem en sak om vinterdrift og fond i løpet av høsten 2019.

Store deler av den operative virksomheten til Trondheim bydrift og deler av Trondheim eiendom er i dag lokalisert på Valøya. Rådmannen vil i løpet av 2019 legge fram en politisk sak som drøfter ulike løsninger og lokalisering for virksomhetene kommunen i dag har på Valøya. Det er for tidlig å si noe konkret om hvilken økonomisk ramme prosjektet kan ha, og rådmannen har ikke lagt inn forslag til ramme for prosjektet i handlings- og økonomiplan for 2020-2023.

Tabell 20-8 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for område tekniske tjenester i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune). Tabell 20-9 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteeområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 20-8 Budsjettamme og rammeendring tekniske tjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	561,5	561,5	561,5	561,5
Pris- og lønnskompensasjon	9,2	9,2	9,2	9,2
Oppgaveendringer	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5
Korrigert budsjett	569,2	569,2	569,2	569,2
Befolkningsvekst	3,9	4,0	4,0	4,1
Annen rammeendring	0,3	-2,5	-3,8	-3,8
Forslag til netto driftsramme	573,4	570,6	569,4	569,5
Reell rammeendring	4,2	1,4	0,2	0,3

Tabell 20-9 Tiltak i tekniske tjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Opprettholdelse av standard	01. Driftsmidler til nye veger, parker, møteplasser og byrom	3,8	3,8	3,8	3,8

	02. Teknisk korreksjon av vegbudsjettet i Klæbu	7,8	7,8	7,8	7,8
	03. Utrekk engangsøkning 2019 Trøndelag brann og redningstjeneste	-2,8	-2,8	-2,8	-2,8
Endringer i tjenestetilbudet					
	04. Registerutvikling	0,1	0,2	0,2	0,3
	05. Redusert søppelrydding i midtbyen	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
	06. Redusert driftsnivå grønt	-0,5	-1,4	-1,4	-1,4
	07. Redusert vedlikehold veg	-3,0	-3,8	0,0	5,0
	08. Redusert brøyting boligater	0,0	0,0	-5,0	-10,0
	09. Økte utgifter drift av metrobusstrase'	6,0	6,0	6,0	6,0
	10. Økte utgifter som følge av oppgradering Torget	0,3	0,5	0,5	0,5
	11. Redusert forvaltningsnivå veg og grønt	-0,4	-0,5	-0,5	-0,5
	12. Redusert innsats opp mot kommunens rolle som grunneier	-0,2	-0,3	-0,4	-0,4
	13. Reduksjon av administrative tjenester	-0,1	-0,6	-0,6	-0,6
Endringer i gebyrer/brukerbetaling	14. Økte piggdekkgebyrinntekter	-6,0	-6,4	-6,4	-6,4
Effektiviseringstiltak	15. Konsulentbruk og innkjøp	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
	16. Revidering av utkallingsrutinene	0,0	-0,3	-0,3	-0,3
Sluttsum		4,2	1,4	0,2	0,3

Opprettholdelse av standard

01. Driftsmidler til nye veier, parker, møteplasser og byrom

Drift av kommunens nye veier, parker, møteplasser og byrom fører til økte driftsutgifter. Rådmannen foreslår at tjenesteområdet får 3,8 millioner kroner i året som kompensasjon for de økte utgiftene drift av nye anlegg medfører i 2020.

02. Teknisk korreksjon av vegbudsjettet i Klæbu

Det kommunale vegbudsjettet for 2019 er i Klæbu finansiert med 7,8 millioner kroner i engangsinnpekt fra Trøndelag fylkeskommune. For å drifte og vedlikeholde vegnettet på samme måte som i dag må vegbudsjettet økes med 7,8 million kroner.

03. Utrekk engangsøkning 2019 Trøndelag brann og redningstjeneste

I budsjettet for 2019 ble det vedtatt å øke rammen til TBRT med 2,8 millioner kroner for å dekke engangsutgifter i 2019 knyttet til rekruttering av nye brannkonstabler. Denne engangsbevilgningen trekkes ut i 2020 budsjettet.

Endringer i tjenestetilbudet

04. Økning som følge av befolkningsvekst

Tjenesteområdet mottar om lag 0,1 millioner kroner i året som kompensasjon for befolkningsøkningen i kommunen. Rådmannen foreslår at midlene brukes til å utvikle kommunens tilstandsoversikter når det gjelder veinett og grøntområder.

05. Redusert søppelrydding i midtbyen

For å tilpasse seg rammen foreslår rådmannen at dagens nivå når det gjelder håndplukking av søppel og søppelrydding av Midtbyen reduseres med 0,6 millioner kroner. Konsekvensen vil være mindre rene bygater.

06. Redusert driftsnivå grøntområder

Rådmannen foreslår at rammen til klipping av gress i parker og langs veg reduseres med 0,5 millioner kroner i 2020 økende til 1,4 millioner kroner fra 2021. Reduksjonen av denne tjenesten vil være synlig. Det vil føre til at byen fremstår som mindre velstelt men i større grad enn i dag ivaretas hensynet til biologisk mangfold.

07. Redusert vedlikehold veg

For å tilpasse seg rammen har rådmannen sett det som nødvendig å redusere reasfalteringsbudsjettet med tre millioner kroner i 2020. Hovedårsaken er krav om å øke driftstandarden på de kommunale vegene som betjener metrobussene. Utover i perioden foreslår rådmannen å øke vedlikeholdsbudsjettet igjen. Denne økningen er finansiert ved å foreslå at standarden på vinterdrift av bolig gatene reduseres betydelig fra 2022 og utover.

08. Redusert brøyting bolig gater

Rådmannen foreslår at driftstandarden for strøing og brøyting av bolig gatene reduseres betydelig ved neste vinterdriftsanbud i 2022. Tiltaket vil føre til redusert fremkommelighet og dårligere trafiksikkerhet for brukerne, men muliggjør bedre standard på metrobusstraseene.

09. Økte utgifter drift av metrobusstrase'

Som følge av krav til høy framkommelighet på de kommunale vegene som brukes av metrobussene må driftsbudsjettet for de veiene økes. Dette skyldes økt standard for vinterdrift, snøsmelteanlegg på flere holdeplasser og hyppigere asfaltering av traseen. Dette er beregnet til 6 millioner kroner per år basert på en normal vinter. I formannskapssak [17/18](#)

“Snøsmelteanlegg på metrobusstasjoner” er det redegjort for merutgiften knyttet til snøsmelteanlegg.

10. Drift og vedlikehold av Torget

Det nye torget som ferdigstilles i 2020 fordrer et mer omfattende driftsopplegg enn det gamle torget. Rådmannen har i sitt budsjett bare lagt inn midler til absolutt minimumsdrift av anlegget og vil legge frem sak en sak høsten 2020 der det redegjøres nærmere for hvilke driftskonsekvenser drift av “nye” Torget medfører. For å finansiere full drift vil det være nødvendig å redusere andre aktiviteter innenfor grønt og vegområder.

11. Redusert forvaltningsnivå veg og grønt

For å tilpasse seg rammen foreslår rådmannen at innsatsen mot veg og grøntforvaltningen reduseres med 0,4 millioner kroner i 2020 økende til 0,5 millioner kroner fra 2022. Dette innebærer at for eksempel normtegninger, designprogram o.l. ikke vil kunne oppdateres med ønsket frekvens. I tillegg vil innsatsen opp mot strategisk planlegging innenfor området reduseres.

12. Redusert innsats tilknyttet kommunens rolle som grunneier

For å tilpasse seg rammen foreslår rådmannen at tjenesteområdet skal gå igjennom kommunens tjenesteproduksjon tilknyttet rollen som grunneier og redusere aktiviteten med 0,2 millioner kroner i 2020 økende til 0,4 millioner kroner ut i perioden. Det må vurderes hva som er forsvarlig saksbehandling på feltet, og hvordan vi oppfyller dette i dag.

13. Reduksjon av administrative tjenester

Rådmannen foreslår i sitt budsjettforslag for 2020 at de administrative støttefunksjonene innenfor tekniske tjenester skal reduseres med 0,1 millioner kroner i 2020 økende til 0,6 millioner kroner i fra 2021.

Endring i brukerbetaling**14. Økte piggdekkgebyrinntekter**

I formannskapssak [81/19](#) ble det orientert om at piggdekkgebyret i 2019 ser ut til å gi 6 millioner kroner mer i nettoinntekt enn budsjettmessig forutsatt. Denne merinntekten er varig, så i rådmannens budsjettforslag er det lagt inn en merinntekt på 6 millioner kroner økende til 6,4 millioner kroner fra 2021 relatert til piggdekkgebyret. Årsaken til økningen er at gebyret fra og med vintersesongen 20/21 vil få endrede yttergrenser i den nye kommunen. På grunn av den krevende salderingssituasjonen har ikke rådmannen funnet rom til å følge opp formannskapets vedtak i sak [120/18](#) om at inntekter fra piggdekkgebyret skal øremerkes til drift og vedlikehold av veg.

Effektiviseringstiltak**15. Konsulentbruk og innkjøp**

Tiltaket er helårseffekten for tekniske tjenester av politisk vedtak i budsjett 2019 om reduksjon i konsulentbruk og innkjøp.

16. Revidering av utkallingsrutinene

Dagens kontrakter for vinterdrift er basert på egenutkalling der leverandører selv vurderer behovet for aktivitet, basert på værdata og en gitt driftsstandard. Rådmannen har opplevd at enkelte leverandører ikke forholder seg godt nok til værdata og driftsstandard og går inn for at kontraktene reforhandles og at muligheten til egenutkalling trekkes tilbake. Tiltaket er estimert til å gi 0,3 kroner i besparelse fra 2021 og utover.

20.6 Investeringsbudsjett

20.6.1 Investeringsområde Vann

Tabell 20-10 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor området vann for perioden 2020-2023. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2020 er gitt i kapittel 29: *Forslag til investeringer og finansiering 2020-2023*.

Tabell 20-10 Investeringer i vann i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

<i>Prosjektnavn</i>	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	2020	2021	2022	2023
01. Baklidammen rehabilitering	25,0	1,0	24,0	24,0	0,0	0,0	0,0
02. Hoppekrepss, utvidet vannbehandling dammer	50,0	0,0	50,0	12,5	20,5	12,5	14,0
03. Kilder og vannbehandlingsanlegg	0,0	0,0	0,0	1,0	1,0	1,0	2,5
04. Stasjoner	0,0	0,0	0,0	4,3	11,0	8,0	8,0
05. Oppgradering av driftkontrollsystem	14,9	11,2	3,7	3,7	0,0	0,0	0,0
06. Rehabilitering av Kuhaugen høydebasseng	23,8	1,7	22,1	0,0	0,0	0,0	3,0
07. Diverse anlegg	0,0	0,0	0,0	15,9	24,1	28,0	30,0
08. Klostergata, fornyelse vannledninger	27,8	26,1	1,7	1,7	0,0	0,0	0,0
09. Uglavegen, fornyelse vannledninger	16,2	6,7	9,5	8,9	0,6	0,0	0,0
10. Fornyelse	0,0	0,0	0,0	44,0	62,0	66,5	70,0

11. Nedre singsaker, fornyelse vannledninger	12,5	0,0	12,5	5,0	5,0	2,5	0,0
12. Kyvannet, fornyelse vannledninger	8,9	1,7	7,2	5,2	2,0	0,0	0,0
13. Hørløcks veg-Almevegen, fornyelse vannledninger	21,5	19,2	2,3	2,3	0,0	0,0	0,0
14. Vikåsen vanntunnel	215,0	19,0	196,0	10,0	46,0	61,0	57,0
15. Diverse vannforsterkning	0,0	0,0	0,0	4,0	2,5	2,5	10,0
16. Diverse hovedanlegg	0,0	0,0	0,0	0,0	10,0	10,0	10,0
17. Tiller-Bratsberg-Klæbu (vann)	89,0	29,0	60,0	38,0	19,0	3,0	0,0
18. Klett-Spongdal	35,0	16,0	19,0	13,0	6,0	0,0	0,0
19. Fredlybekken	60,0	5,4	54,6	5,0	10,0	15,0	24,6
20. Tilknytning reservevannsledning Trondheim til høydebasseng Lauvåsen (Klæbu)	6,0	0,0	6,0	0,0	0,7	5,3	0,0
21. Fremo - kalkbehandlingsanlegg	12,6	0,2	12,4	0,0	0,6	11,8	0,0
22. Bostad, vannforsterkningstiltak	6,5	0,0	6,5	0,0	6,5	0,0	0,0
23. Nordset, vann	2,4	0,0	2,4	0,0	0,0	0,0	2,4
24. Husbytrøa, vann	1,8	0,0	1,8	0,0	0,0	0,0	1,8
25. Lysklett/Søråsen, vann	3,3	0,0	3,3	0,0	3,3	0,0	0,0
26. Tanemsåsen, vann	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	1,0	0,0
27. Nideng/Skjøla, vann	0,5	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,5
28. Sideanlegg, vann (Klæbu)	4,0	0,0	4,0	0,0	0,0	4,0	0,0
29. Trykkøkningsstasjon Tanem	2,0	0,0	2,0	0,0	0,0	2,0	0,0
Sluttsum	639,7	137,2	502,5	198,5	230,8	234,1	233,8

Tabell 20-11 Finansiering for investeringsprosjektene for vann i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	198,5	230,8	234,1	233,8
Mva.-kompensasjon	0,0	0,0	0,0	0,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0

Sluttsum	198,5	230,8	234,1	233,8
-----------------	--------------	--------------	--------------	--------------

Investeringsbudsjettet for vann er knyttet til tre hovedutfordringer: fortsatt god vannkvalitet, god sikkerhet i vannforsyningen og et godt fungerende ledningsnett.

Foreslåtte tiltak er i hovedsak i overensstemmelse med vedtatt kommunedelplan for vannforsyning 2017-2028, [bystyresak 101/17](#). Tiltakene vil bidra til å oppfylle kravene i drikkevannsforskriften, hindre ytterligere forfall i infrastrukturen og tilrettelegge for befolkningsøkning.

Kilder og vannbehandlingsanlegg

Trondheim kommune forvalter 19 dammer som tidligere inngikk i vannforsyningssystemet. For å tilfredsstille krav i damforskriften må dammene reklassifiseres og damkonstruksjonene må oppgraderes. Rådmannen foreslår å bevilge 24 millioner kroner til oppgradering av Baklidammen i 2020.

Det må gjøres tiltak mot dyreplankton i vannforsyningen fra Benna. Utredning og uttesting av alternativer pågår. Kostnadene er usikre og avhengig av hvilken løsning som blir valgt. Rådmannen foreslår at det bevilges 12,5 millioner kroner til tiltak i 2020.

Drikkevannsforskriften krever at vannforsyningen har tilstrekkelig antall hygieniske barrierer mot bakterier, virus og parasitter. For Trondheim kommune betyr dette at dagens vannbehandling ved Vikelvdalen (VIVA) må utvides med mer omfattende vannbehandling. Rådmannen foreslår at det bevilges 1 millioner kroner til prosjektering av inntakskonstruksjoner i 2020.

Stasjoner

Stasjonstiltak er knyttet til nybygging og oppgradering av høydebasseng og pumpestasjoner, samt til kjøp av nytt driftskontrollsystem. For eventuelt å forsyne Malvik med reservevann må det bygges en pumpestasjon i Ust-området. Rådmannen foreslår at det bevilges totalt 8 millioner kroner til tiltakene i 2020.

Kuhaugen høydebasseng består av nedgravde betongbasseng på toppen av Kuhaugen. Disse har et utjevningsvolum for å få variasjon i forbruket over døgnet og et reservevolum for å gi vann ved uttak av brannvann, ved ledningsbrudd eller andre hendelser som gir bortfall av vannforsyningen. Det er nødvendig med omfattende rehabilitering for at bassengene skal kunne fungere i nye 75 år. Rådmannen foreslår at det settes av 3 millioner kroner til tiltaket i 2023.

Diverse anlegg

Det er behov for budsjettmidler til samordning med anlegg som initieres av Statens vegvesen, fylkeskommunen og andre utbyggingsaktører. Det er ofte hensiktsmessig å koordinere utbedring av vann- og avløpssystemet når andre aktører gjennomfører sine prosjekter. Budsjettbehovet er avhengig av andre aktørers aktivitet, og er vanskelig å forutse. Rådmannen foreslår å bevilge 26,5 millioner kroner til utbedring av blant annet vannsystemet i Uglaveien, Klostergata og andre tiltak i 2020.

Fornyelse av ledningsnett

Fornyelse av ledningsnett er en vedvarende aktivitet. Omfanget er basert på analyser av levetid. Investeringene er nødvendige for å redusere vanntapet frem til forbruker, hindre ytterligere forfall og opprettholde god vannkvalitet og leveringssikkerhet. Rådmannen foreslår at det bevilges 56,5 millioner kroner til fornyelse av ledningsnett i Kyvannsvegen, Hørløcks veg, Nedre Singsaker og andre prioriterte tiltak i 2020.

Vikåsen vanntunnel

Vikåsen vanntunnel ligger nedstrøms Trondheim kommunes vannbehandlingsanlegg og fører rensset vann inn på vannledningsnett. Hydrogeologiske undersøkelser har vist at vann fra tilliggende områder lekker inn i tunnelen. Det er små mengder, og vannet har lang oppholdstid i grunnen. Situasjonen er likevel ikke tilfredsstillende. Det er gjennomført et forprosjekt for etablering av ny tunnel med dette

rørgjennomføringer. Forprosjektet viser at denne løsningen medfører betydelig høyere utgifter enn det man til nå har antatt. Rådmannen vurderer alternative løsninger som beskrevet i [formannskapssak 14/19](#) og vil legge fram en ny sak om endelig retningsvalg. Rådmannen foreslår at det bevilges 10 millioner kroner til formålet i 2020.

Diverse vannforsterkning

Budsjettbehov er knyttet til tilknytning og forsterkning av vannforsyningen i eksisterende og nye områder. Tiltakene skal gi bedre kapasitet og brannvannsdekning. Rådmannen foreslår at det bevilges fire millioner kroner til tiltak i 2020.

Diverse hovedanlegg

Budsjettbehov er knyttet til gjennomføring av større hovedanlegg som ligger litt frem i planperioden. Aktuelle tiltak er nye hovedledninger, pumpestasjoner og høydebasseng som er nødvendige for å øke leveringssikkerheten, møte befolkningsvekst og tilrettelegge for tilknytning av nye områder.

Tiller-Bratsberg-Klæbu

Det er tidligere inngått avtale med Klæbu kommune om samarbeid om felles vann- og avløpsanlegg, [bystyresak 118/15](#) og [bystyresak 103/18](#). Samtidig med etablering av avløpsanlegget, etableres vannledning som vil forsyne deler av Klæbu. Etter kommunesammenslåingen ved årsskiftet videreføres arbeidet av "nye" Trondheim kommune. Prosjektet er delt opp i flere etapper, og totalkostnaden for prosjektet er 273 millioner kroner. Hele anlegget er planlagt ferdigstilt i 2022. Rådmannen foreslår at det bevilges 38 millioner kroner til prosjektet i 2020.

Klett-Spongdal

Prosjektet gjelder etablering av nytt vann- og avløpssystem på strekningen fra Klett til Spongdal for å styrke forsyningssikkerheten på Byneset, [bystyresak 13/17](#). Prosjektet gjennomføres i perioden 2018-2021. Rådmannen foreslår at det bevilges 13 millioner kroner til prosjektet i 2020.

Fredlybekken

Prosjektet er påstartet, men valg av trasé er avhengig av reguleringsplaner for området. Nedre del koordineres med bygging av Nydalsbrua og gjennomføres i perioden 2018-2020. Rådmannen foreslår at det bevilges fem millioner kroner til ferdigstilling av nedre del i 2020. Prosjektet er behandlet av styret, [sak 134/13](#).

Tilknytning reservevannledning Trondheim til Høydebasseng Lauvåsen

Prosjektet gjelder tilknytning videre fra vannledning som legges langs fylkesveg 885 fra Trondheim til Tine Bugges veg. Tilknytning inkluderer egen trykkøkning opp til høydebasseng på Lauvåsen. Prosjektet gjennomføres i perioden 2021-2022. Rådmannen foreslår at det bevilges 0,7 millioner kroner til prosjektet i 2021 og 5,3 millioner kroner til prosjektet i 2022.

Fremo - kalbehandlingsanlegg i Klæbu

Kalsiummengden fra grunnvannsuttaget har vist en tendens til å øke gradvis. Dette gjør at enkelte driftskomponenter opplever slitasje utover det som er forsvarlig i lengden. Asplan Viak har utredet ulike alternativer i et skisseprosjekt. Det er lagt opp til at prosjektet skal gjennomføres i perioden 2021-2022. Foreslått totalbevilgning for prosjektet er på 12,6 millioner kroner.

Bostad vannforsterkningstiltak

Den gamle hovedvannforsyningen fra Bostad til Klæbu sentrum, kan ved å legge ny ledning parallelt med avløpsledningen gjennom Bostad gjøre vannforsyningen til Bostad mindre sårbar ved toveis forsyning. Rådmannen foreslår at det bevilges 6,5 millioner kroner i 2021.

Nordset, vann

Ledningen som forsyner Nordset i dag må oppgraderes for å kunne frakte tilstrekkelig slokkevann til industriområdet og bebyggelsen der når ny hovedvannledning til Klæbu vil gå forbi området. Dette

gjøres parallelt med avklokkeringsledningen fra Nordset. Rådmannen foreslår at det bevilges 2,4 millioner kroner i 2023.

Lysklett/Søråsen, vann

Søråsen boligfelt og Fjærem boligfelt og annen bebyggelse i området har per i dag ikke god nok vannforsyningstryk, og trykket er noe mangelfullt tider. Slokkevannskapiteten i området er høyst mangelfull. Dette kan løses ved å legge ny vannforsyning i framtidig spillvannstrase enten fra Lysklett eller fra Rønningen. Rådmannen foreslår at det bevilges 3,3 millioner kroner i 2021.

Husbytrøa, vann

Det foreslås også å legge ny vannledning til Husbytrøa i felles grøft med planlagt spillvannsledning, slik at eksisterende ledning blir skiftet ut. Dette vil samtidig forsterke kapasiteten og gi tilstrekkelig brannvannsforsyning. Rådmannen foreslår at det bevilges 1,8 millioner kroner i 2023

Tanemsåsen, vann

Tanemsåsen har lavt trykk og utilfredsstillende vannmengder. Rådmannen foreslår at det bevilges 1 million kroner i 2022.

Nideng/Skjøla

Utbygging er i tråd med anbefalt utbyggingsrekkefølge av sideanlegg prioritert etter økonomi, miljø og andre hensyn vedtatt av kommunestyret i Klæbu, [16/1085-14](#). Rådmannen foreslår at det bevilges 0,5 millioner kroner i 2023.

Sideanlegg, vann (Klæbu)

Dette er en samlet kategori for alle vannforsterknings- og asbestsaneringstiltak som det bør tas tak i i forbindelse med sanering av spredte avløp. I budsjettposten foreslås det derfor en årlig avsatt sum for å ta tak i disse prosjektene på fire millioner kroner.

Trykkøkingsstasjon Tanem

Utbygging er i tråd med anbefalt utbyggingsrekkefølge av sideanlegg prioritert etter økonomi, miljø og andre hensyn vedtatt av kommunestyret i Klæbu, [16/1085-14](#). Rådmannen foreslår at det bevilges to millioner kroner i 2022.

20.6.2 Investeringsområde avløp

Tabell 20-12 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor området avløp for perioden 2020-2023. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2020 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2020-2023*.

Tabell 20-12 Investeringer i avløp i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2020	2021	2022	2023
01. Oppgradering renseanlegg (sekkepost)	0,0	0,0	0,0	14,0	12,0	13,0	30,0
02. Høvringen renseanlegg - slammottak	30,0	0,0	30,0	5,0	20,0	13,0	0,0
03. Diverse anlegg	0,0	0,0	0,0	10,0	20,0	32,0	32,0
04. Klostergata, separering avløp	26,3	24,6	1,7	1,7	0,0	0,0	0,0
05. Uglavegen, separering avløp	27,8	9,7	18,1	12,6	5,5	0,0	0,0

06. Fornyelse	0,0	0,0	0,0	18,4	29,4	45,0	50,0
07. Kyvannet, separering avløp	13,4	0,8	12,6	7,3	5,3	0,0	0,0
08. Nedre Singsaker, separering avløp	12,5	0,0	12,5	5,0	5,0	2,5	0,0
09. Heimdal separering	147,5	74,2	73,3	10,0	20,0	20,0	23,3
10. Vanndirektivet (sekkepost)	0,0	0,0	0,0	10,0	10,0	10,0	10,0
11. Fredlybekken separering	210,0	49,3	160,7	41,0	10,0	30,0	25,0
12. Fossumdalen etappe 5-7, separering	55,0	0,4	54,6	12,7	21,4	10,5	10,0
13. Stasjoner	0,0	0,0	0,0	5,0	5,0	5,0	5,0
14. Oppgradering driftkontrollsystem	17,0	12,0	5,0	5,0	0,0	0,0	0,0
15. Diverse hovedanlegg	0,0	0,0	0,0	10,0	10,0	30,0	30,0
16. Hørløcks veg-Almevegen, avskjærende avløpsanlegg	61,3	54,3	7,0	7,0	0,0	0,0	0,0
17. Tiller-Bratsberg-Klæbu (avløp)	185,0	68,9	116,1	70,2	32,0	13,9	0,0
18. Klett-Spongdal, separering avløp	81,4	27,5	53,9	31,1	5,0	0,0	0,0
19. Områdevis separeringer	0,0	0,0	0,0	20,0	20,0	20,0	20,0
20. Bostad, avløp	11,5	0,0	11,5	0,0	11,5	0,0	0,0
21. Nordset, avløp	5,0	0,0	5,0	0,0	0,0	0,0	5,0
22. Husbytrøa, avløp	5,2	0,0	5,2	0,0	0,0	0,0	5,2
23. Lysklett/Søråsen, avløp	7,3	0,0	7,3	0,0	7,3	0,0	0,0
24. Tanemsåsen, avløp	5,5	0,0	5,5	0,0	0,0	5,5	0,0
25. Sideanlegg, avløp (Klæbu)	11,0	0,0	11,0	0,0	0,0	11,0	0,0
26. Nideng/Skjøla, avløp	7,8	0,0	7,8	0,0	0,0	0,0	7,8
27. Svebakken, avløpspumpe-stasjon og avløpsledning Brøttem	3,0	0,0	3,0	0,0	0,0	0,0	3,0
Sluttsum	923,5	321,7	601,8	296,0	249,4	261,4	256,3

Tabell 20-13 Finansiering for investeringsprosjektene for avløp i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	296,0	249,4	261,4	256,3
Mva.-kompensasjon	0,0	0,0	0,0	0,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0

Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	296,0	249,4	261,4	256,3

I investeringsbudsjettet for avløp foreslår rådmannen at innsatsen rettes mot fornyelse, separering av spillvann og overvann og effektivisering av byens eksisterende avløpsnett.

Foreslåtte tiltak er i overensstemmelse med vedtatt hovedplan for avløp og vannmiljø 2013-2024, [bystyresak 67/13](#), og vil bidra til å oppfylle kravene i vanndirektivet. Separering og reduksjon av flomtopper fra arealavrenning vil bidra til å øke kapasiteten i avløpsnettet og forbedre forurensningssituasjonen i elver og bekker.

Oppgradering og rehabilitering av renseanlegg

Renseanleggene har behov for fornyelse for å opprettholde funksjon og rasjonell drift. Dette innebærer utskifting av utstyr og oppgradering av anleggsdeler. Ved Høvringen renseanlegg planlegges nytt mottak for slam fra slamavskillere og septiktanker i Trondheim, Melhus og Klæbu kommuner. Anlegget er planlagt ferdigstilt i 2021. Rådmannen foreslår at det bevilges 19 millioner kroner til tiltak på Høvringen og Ladehammeren renseanlegg i 2020.

Diverse anlegg

Det er behov for budsjettmidler til samordning med anlegg som initieres av Statens vegvesen, fylkeskommunen og andre utbyggingsaktører. Budsjettbehovet i det enkelte år er avhengig av andre aktørers aktivitet, og er vanskelig å forutse. Rådmannen foreslår et budsjett på 24,3 millioner kroner til Klostergata, Uglaveien og andre prioriterte tiltak i 2020.

Fornyelse og rehabilitering

Midlene går til fornyelse av ledningsnettet, som er en vedvarende aktivitet. Omfanget er basert på analyser av levetid og er nødvendig for å hindre forfall av ledningene og dermed unngå ledningsbrudd. Rådmannen foreslår at det bevilges 30,7 millioner kroner til separeringstiltak på Kyvannet, Nedre Singsaker og andre prioriterte tiltak i 2020.

Heimdals separering

Overføring av avløpsvann fra Melhus, Klæbu og Spongdal/Klett til Høvringen renseanlegg medfører økt belastning på avløpsnettet i Heimdalsområdet. For å unngå overløpsutslipp i Heimdalsbekken, må det frigis tilstrekkelig kapasitet i ledningsnettet. Overvann og spillvann må adskilles i separate ledninger. Arbeidene pågår, men er forsinket på grunn av dårlige grunnforhold. Siste etappe forventes ferdig i 2023. Rådmannen foreslår at det bevilges 10 millioner kroner til videreføring av arbeidet i 2020.

Vanndirektivet

Budsjettbehov er knyttet til tiltak som er spesielt rettet inn mot å oppfylle kravene i vanndirektivet og omfatter flere mindre tiltak for å forbedre vannkvaliteten i bekker og elver. Rådmannen foreslår at det bevilges 10 millioner kroner til tiltak i 2020.

Fredlybekken separering

Prosjektet er påstartet, men valg av trasé er avhengig av reguleringsplaner for området. Nedre del koordineres med bygging av Nydalsbrua og gjennomføres i perioden 2018-2020. Rådmannen foreslår at det bevilges 41 millioner kroner til ferdigstilling av nedre del i 2020. Prosjektet er behandlet av bystyret, [sak 134/13](#).

Fossumdalen separering

Prosjektet omfatter ombygging av deler av Fossumdalen avløpszone fra fellessystem til separatsystem jfr. [bystyresak 11/18](#). Separeringen av avløpsnettet vil i betydelig grad redusere kloakkutslipp til

Nidelva. Rådmannen foreslår at det bevilges 12,7 millioner kroner til prosjektering og oppstart av byggetrinn 5 i 2020.

Stasjoner

Stasjonstiltak er knyttet til nybygging og oppgradering av pumpestasjoner, samt til innføring av nytt driftskontrollsystem. Rådmannen foreslår at det bevilges 10 millioner kroner til oppgradering av driftskontrollsystem og andre prioriterte tiltak i 2020.

Diverse hovedanlegg

Foreslått budsjett skal benyttes til nødvendig ombygging av hovedledninger og tilknytning av eksisterende og nye områder. Dette gjelder blant annet etablering av avskjærende avløpssystem på Øvre Charlottenlund ([bystyresak 70/18](#)) og etablering av separatsystem på strekningen Ladebekken - Rosenborg ([formannskapssak 205/17](#) og [formannskapssak 164/18](#)). Rådmannen foreslår at det bevilges 17 millioner kroner til tiltakene i 2020.

Tiller-Bratsberg-Klæbu

Det er inngått avtale med Klæbu kommune om samarbeid om felles vann- og avløpsanlegg i [bystyresak 118/15](#) og [bystyresak 103/18](#). Avtalen innebærer at Klæbu overfører sitt avløpsvann til Høvringen renseanlegg. Etter kommunesammenslåingen ved årsskiftet videreføres arbeidet av "nye" Trondheim kommune. Prosjektet samordnes med at Bratsberg tilknyttes avløpsnett og føres til Høvringen renseanlegg. Rådmannen foreslår at det bevilges 70,2 millioner kroner til pågående arbeider i 2020. Anlegget forventes ferdigstilt i 2022.

Klett-Spongdal

Prosjektet gjelder etablering av nytt ledningsnett fra Spongdal til Klett, [bystyresak 13/17](#). Prosjektet omfatter nedlegging av utrangerte pumpestasjoner og renseanlegg og etablering av avløpsledninger og pumpestasjoner for overføring av avløpet til Høvringen renseanlegg. Anleggsperiode er 2018-2021. Rådmannen foreslår at det bevilges 31,1 millioner kroner til prosjektet i 2020.

Områdevis separering

For å få full effekt av de store separeringsprosjektene som er under gjennomføring, må tilknyttede ledningsnett også separeres. Utvelgelse av områder skjer på grunnlag av kost/nytte-betraktninger i utarbeidede saneringsplaner for avløpssystemet. Rådmannen foreslår at det avsettes 20 millioner kroner per år til formålet.

Bostad, avløp

Prosjektet gjelder avløpstilknytning av Bostad og er et miljøtiltak for Solemsbekken og Amundsbekken. Avløpet føres til Høvringen renseanlegg. Tilknytning av om lag 50 boenheter. Rådmannen foreslår at det bevilges 11,5 millioner kroner i 2021.

Nordset, avløp

Prosjektet gjelder avløpstilknytning av Nordset og er et miljøtiltak for Nidelva. Avløpet føres til Høvringen renseanlegg og fører til tilknytning av rundt 20 boenheter. Rådmannen foreslår at det settes av fem millioner kroner til tiltaket i 2023.

Lysklett/Søråsen, avløp

Prosjektet gjelder avløpstilknytning av Lysklett/Søråsen og er et miljøtiltak for Vangsmobekken, Sandabekken, Solemsbekken og Amundsbekken. Avløpet føres til Høvringen renseanlegg og fører til tilknytning av om lag 40 boenheter. Rådmannen foreslår at det bevilges 7,3 millioner kroner i 2021.

Husbytrøa, avløp

Husbytrøa har i lengre tid blitt forespeilet tilknytning til kommunalt avløpsanlegg. I og med at sikringen og omleggingen av avløpsledninger i Haugdalen er gjennomført vil dette være et mer oppnåelig prosjekt når tilknytningspunktet flyttes nærmere grenda. Dette er et miljøtiltak for Mælbudalsbekken og

Haugdalsbekken og vil gi tilknytning av om lag 20 boenheter. Rådmannen foreslår at det settes av 5,2 millioner kroner til tiltaket i i 2023.

Tanemsåsen, avløp

Prosjektet gjelder avløpstilknytning av Tanemsåsen og er et miljøtiltak for Hallbekken. Avløpet føres til Høvringen renseanlegg. Tilknytning av ca 15 boenheter. Rådmannen foreslår at det settes av 5,5 millioner kroner i 2022.

Nideng/Skjøla, avløp

Prosjektet gjelder avløpstilknytning av Nideng/Skjøla og er et miljøtiltak for Mjølkhusbekken og Hallbekken. Avløpet føres til Høvringen renseanlegg og gir tilknytning av 20 boenheter. Rådmannen foreslår at det settes av 7,8 millioner kroner i 2023.

Sideanlegg, avløp (Klæbu)

Dette er en samlet kategori for alle saneringsprosjekter for spredt avløp for å knytte flest mulig til kommunal kloakk der det er økonomisk og miljømessig forsvarbart. Rådmannen foreslår å sette av 11 millioner kroner til prosjektet i 2022.

Svebakken avløspumpe-stasjon og avløpsledning Brøttem

Prosjektet gjelder ny avløspumpe-stasjon på Svebakken og avløpsledning. Ved å etablere denne stasjonen kan bebyggelsen fra Svebakken til Brøttem boligfelt føre spillvann fram til renseanlegget ved boligfeltet. Pumpeledning for spillvann ble lagt sammen med den nye vannledningen fra Fremo med avgreining ved Målsjøen. Tiltaket er et miljøtiltak for Stamphusbekken, Brøttemsbekken og Bjørsjøen. Tilknytning av omtrent 10 boenheter. Tiltaket kan diskuteres som en del av en totalløsning for Selbusjøen område, med Brøttem boligfelt som det er aktuelt å utvide. Rådmannen foreslår at det settes av tre millioner kroner i 2023.

20.6.3 Investeringsområde avfall

Tabell 20-14 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor området avfall for perioden 2020-2023. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2020 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2020-2023*.

Tabell 20-14 Investeringer i avfall i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2020	2021	2022	2023
01. Avfallssug mindre anlegg	0,0	0,0	0,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Sluttsum	0,0	0,0	0,0	2,0	2,0	2,0	2,0

Tabell 20-15 Finansiering for investeringsprosjektene for avfall i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Eksternfinansierte lån	2,0	2,0	2,0	2,0
Mva.-kompensasjon	0,0	0,0	0,0	0,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	2,0	2,0	2,0	2,0

Avfallssug mindre anlegg

I handlingsplan for husholdningsavfall, bystyresak 84/10 er det vedtatt at nedgravde løsninger for oppsamling av avfall skal være normal løsning for alle utbygginger med mer enn 10 husstander. Stasjonært avfallssug skal benyttes når det bygges mer enn 300 husholdninger innenfor et utbyggingsområde. Dette vil kreve investeringer i ny infrastruktur. Rådmannen foreslår at det bevilges to millioner kroner i 2020 til dette tiltaket.

20.6.4 Investeringsområde veg

Tabell 20-16 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor området veg for perioden 2020-2023. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2020 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2020-2023*.

Tabell 20-16 Investeringer i veg i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2020	2021	2022	2023
01. Gatelys nye forskrifter	40,0	15,3	24,7	10,0	5,0	5,0	4,7
02. Veglys Klæbu	2,5	0,0	2,5	0,6	0,6	0,6	0,6
03. Utvikling og fornyelse av gatelysnettet	0,0	0,0	0,0	14,0	15,0	18,0	18,0
04. Mindre vegtiltak	0,0	0,0	0,0	1,0	2,0	4,0	4,0
05. Tiltak funksjonshemmede	0,0	0,0	0,0	0,4	0,4	0,4	0,5
06. Aksjon skoleveg	12,0	0,0	12,0	3,0	3,0	3,0	3,0

07. Oppgradering av veginfrastruktur	0,0	0,0	0,0	3,0	3,2	3,9	4,0
08. Oppgradering boligater	0,0	0,0	0,0	5,0	5,0	5,0	6,0
09. Maskiner Trondheim bydrift	0,0	0,0	0,0	4,5	4,5	4,5	4,5
10. Energieffektivt maskinkjøp	20,0	0,0	20,0	5,0	5,0	5,0	5,0
11. Asfalteringsprogram	6,0	0,0	6,0	1,5	1,5	1,5	1,5
12. Trafikksikkerhetstiltak Klæbu	0,8	0,0	0,8	0,2	0,2	0,2	0,2
13. Mindre investeringer Rassikring	0,0	0,0	0,0	0,5	0,5	0,5	0,5
Sluttsum	81,3	15,3	66,0	48,7	45,9	51,6	52,5

Tabell 20-17 Finansiering for investeringsprosjektene for veg i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	39,1	36,8	41,6	42,3
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	7,8	7,3	8,2	8,4
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	1,8	1,8	1,8	1,8
Sluttsum	48,7	45,9	51,6	52,5

Gatelys nye forskrifter

TrønderEnergi nett AS har stilt krav om måling av strømforbruk til gatelysnettet og at all måling skal flyttes ut av nettstasjonene. Arbeidene er planlagt ferdigstilt 1.1.2023. Rådmannen foreslår at det bevilges 10 millioner kroner til tiltak i 2020.

Utvikling og fornyelse av gatelysnettet

Gatelyset skal settes under måling i 2019, og man må forvente at driftsutgiftene vil øke med fakturering av påløpt energiforbruk. For å forhindre stor økning i driftsutgifter fornyes gatelysnettet, og armaturer byttes til mer energieffektiv LED-belysning. Rådmannen foreslår at det bevilges 12,5 millioner kroner til tiltaket i 2020.

Klæbu kommune har i tråd med ovenstående satt av 0,6 millioner kroner til formålet over noen år og det foreslås at denne summen opprettholdes inn i den nye kommunen. I denne summen er det gjort en del utskifting til LED.

Veglyset ved Skistua driftes av Trondheim kommune, men er etablert av Forsvaret. Anlegget er i meget dårlig stand, og det kommer mange meldinger om mørke lys. Det bør etableres nytt veglys som eies og driftes av kommunen. Rådmannen foreslår at det bevilges 1,5 millioner kroner til tiltaket i 2020.

Mindre vegtiltak

Det er behov for investeringsmidler til mindre oppgraderinger av vegnettet og ved påviste mangler. Rådmannen foreslår at det bevilges 1 millioner kroner til tiltak i 2020.

Tiltak funksjonshemmede

Posten omfatter mindre ombygginger og justeringer for å ivareta krav til universell utforming. Midlene prioriteres i samarbeid med handikaporganisasjonene. Rådmannen foreslår at det bevilges 0,4 millioner kroner til tiltak i 2020.

Aksjon skoleveg

Midlene gjelder trafiksikkerhetsprosjekter prioritert gjennom trafiksikkerhetsplan og skolevegrapport. Tiltakene er på kommunal veg, og kommunen må stille med en egenandel på 40 prosent og Sør-Trøndelag fylkeskommune bidrar med resterende. Rådmannen foreslår at det i 2020, inkludert tilskudd, bevilges tre millioner kroner til tiltaket.

Oppgradering av veginfrastruktur

I Hovedplan veg, bystyresak [0101/18](#) er det dokumentert at mange av fortauene i kommunen er i dårlig stand. Mange fortau er smale og med sterkt varierende kvalitet på dekket. En oppgradering vil bygge opp under kommunens nullvekstmål, bedre fremkommeligheten for myke trafikanter og gjøre det enklere å legge til rette for en akseptabel driftsstandard på vinteren. Rådmannen foreslår at det bevilges tre millioner kroner til tiltaket i 2020.

Oppgradering av boligater

Rådmannen foreslår å asfaltere enkelte boligater grunnet nedslitt dekke. Dette for å redusere tilfeller med mindre biluhell og trafikkfarlige situasjoner. For å utbedre forholdene, foreslår rådmannen at det bevilges fem millioner kroner til tiltak i 2020.

Maskiner og utstyr Trondheim bydrift

Til utskifting av utstyr og maskiner foreslår rådmannen et investeringsbudsjett på 4,5 millioner kroner i 2020.

Energieffektivt maskinkjøp

Rådmannen foreslår at det årlig i planperioden settes av 5 millioner til innfasing av tunge nullutslippskjøretøy og energieffektive anleggsmaskiner.

Asfalteringsprogram

Det er vedtatt et asfalteringsprogram for Klæbu kommune, der politikerne har en prioriteringsrekkefølge for oppgradering av det kommunale nettet. Også i Trondheim er det stort behov for asfaltering av grusgater. Rådmannen vil legge fram et forslag til hvilke gater som skal prioriteres asfaltert i den nye kommunen til politisk behandling. Rådmannen foreslår at det bevilges 1,5 millioner kroner til tiltaket i 2020.

Trafiksikkerhetstiltak Klæbu

I forbindelse med Aksjon skoleveg er det blitt avsatt årlig sum for egenandeler, samt til mindre frittstående tiltak. Rådmannen foreslår at det bevilges 0,2 millioner kroner til tiltaket i 2020. Dette beløpet må sees i sammenheng med veibevilgningen til Aksjon skoleveg omtalt ovenfor.

Rassikring

For å ivareta kommunens ansvar som grunneier, foreslår rådmannen at det i økonomiplanperioden settes av 0,5 millioner kroner per år. Bevilgningen vil bli brukt til å forebygge ras til sikring av eksisterende bebyggelse og til eventuell opprydding etter ras.

20.6.5 Investeringsområde Miljøpakken

Tabell 20-18 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor området veg for perioden 2020-2023. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2020 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2020-2023*.

Tabell 20-18 Investeringer i Miljøpakken i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2020	2021	2022	2023
01. Miljøpakken	0,0	0,0	0,0	200,0	200,0	200,0	200,0
Sluttsum	0,0	0,0	0,0	200,0	200,0	200,0	200,0

Tabell 20-19 Finansiering for investeringsprosjektene for Miljøpakken i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	9,5	9,5	9,5	9,5
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	31,9	31,9	31,9	31,9
Refusjoner	158,6	158,6	158,6	158,6
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	200,0	200,0	200,0	200,0

Miljøpakken i Trondheim kommune gjennomfører investeringer for Miljøpakken innenfor programmets områder for kollektiv, sykkel, lokale veger, gåtiltak, trafikksikkerhet og støy. Hovedsakelig på og langs kommunale veier. Miljøpakken har en egen 4-årig handlingsplan og samarbeidspartene vedtar egne årsbudsjett innenfor Miljøpakkens styringsmodell. I forbindelse med inngåelse av ny byvekstavtale og utvidelse av antall parter, vil det bli vedtatt en ny handlingsplan for Miljøpakken høsten/vinteren 2019/2020. Under nevnes noen av tiltakene som planlegges utført i 2020.

Kollektiv

I forbindelse med ny struktur på busstilbudet må det gjøres nødvendige endringer og tilpasninger av holdeplasser og trasé. Det gjøres også infrastrukturtiltak på trikken.

Gatebruk

Tiltak i forbindelse med ny gatebruksplan.

Trafikksikkerhet

Her vil det pågå større tiltak med fortau i Tyholtveien, Uglaveien og Hans Finnes gate. I tillegg kommer mindre tiltak og belysning.

Sykkel

Det utføres en rekke strekningstiltak langs hovedrutene for sykkel for å få et mer helhetlig tilbud langs hovedrutene. Gang-og sykkelbru Bjørndalen utredes.

Gange

Utbygging av snarveipakke 5 og 6 samt planlegging og gjennomføring av andre gåtiltak.

20.7 Investeringsområde byrom, parker og grøntanlegg

Tabell 20-20 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor området byrom, parker og grøntanlegg for perioden 2020-2023. En detaljert oversikt over rådmannens forslag til investeringer og finansiering for 2020 er gitt i kapittel 29; *Forslag til investeringer og finansiering 2020-2023*.

Tabell 20-20 Investeringer i byrom, parker og grøntanlegg i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2020	2021	2022	2023
01. Lekeplasser, gjennomføring av plan for friluftsliv og grønne områder	0,0	0,0	0,0	1,0	5,0	7,5	7,5
02. Buran opprusting	6,0	0,0	6,0	4,0	2,0	0,0	0,0
03. Lekeplass Jernbanebyen	3,0	0,0	3,0	1,0	2,0	0,0	0,0
04. Krana Allmenning - sikring	3,0	1,0	2,0	2,0	0,0	0,0	0,0
05. Sjøfront IIsvika - sikring	4,0	0,0	4,0	2,0	2,0	0,0	0,0
06. Parker, gjennomføring av plan for friluftsliv og grønne områder	0,0	0,0	0,0	0,7	0,8	2,0	2,0
07. Belysning	0,0	0,0	0,0	1,0	1,0	1,0	1,0
08. Byrom	0,0	0,0	0,0	1,0	1,3	1,5	1,7
09. Erverv av grunn	0,0	0,0	0,0	0,5	0,6	0,6	0,6
10. Torvet	414,0	342,7	71,3	71,3	0,0	0,0	0,0
11. Marinen park og lekeplass	15,6	11,8	3,8	3,8	0,0	0,0	0,0
12. Allmenningene Kalvskinnet	8,0	0,0	8,0	0,0	1,5	5,0	1,5
Sluttsum	453,6	355,5	98,1	88,3	16,2	17,6	14,3

Tabell 20-21 Finansiering for investeringsprosjektene for byrom, parker og grøntanlegg i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	74,2	13,6	14,8	12,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	14,1	2,6	2,8	2,3
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	88,3	16,2	17,6	14,3

Opprustning og nyetablering av lekeplasser. Oppfølging av Plan for friluftsliv og grønne områder

I følge plan for friluftsliv og grønne områder, bystyresak [146/17](#) er det årlig behov for fornying og oppgradering av lekeplasser for i gjennomsnitt syv millioner kroner for å opprettholde et godt leke- og aktivitetstilbud. Rådmannen foreslår at det bevilges en million kroner til tiltaket i 2020.

Lekeklass Buran

Friområdet og lekeklassen er et sentralt og viktig leke- og aktivitetsområde for både Møllenberg og Lademoen. Rådmannen foreslår å utvikle området med flere aktivitets- og leketilbud etter bred medvirkning fra nærmiljøet, skoler og barnehager. Anleggsstart er planlagt senhøst 2020 med ferdigstilling i 2021. Rådmannen foreslår at det bevilges fire millioner kroner til tiltaket i 2020 og to millioner kroner til tiltaket i 2021.

Lekeklass Jernbanebyen

Lekeklassen ligger i et område på Heimdal, med lite tilgang til offentlige leke- og rekreasjonsområder og mangel på uformelle møteplasser. En opprustning av lekeklassen vil legge til rette for økt antall brukere og gi et mer variert leke- og aktivitetstilbud for alle aldersgrupper. Prosjektet er planlagt startet i 2020 med ferdigstilling høsten 2021. Totalkostnaden er beregnet til 3,0 millioner kroner og rådmannen foreslår at det bevilges en million kroner til tiltaket i 2020.

Krana allmenning på Bakklandet - sikring

Det har oppstått flere setninger og hull i dekket på allmenningen ved Bakklandet som følge av at masse ved kaifronten siger ut. Omfanget og kostnader er anslått til tre millioner kroner. Etter planen skal opprustningen starte i 2019 med ferdigstilling i 2020. Rådmannen foreslår at det bevilges to millioner kroner til ferdigstilling av tiltaket i 2020.

Sjøfront Ilsvika - sikring

Masser ved støttemuren langs sjøfronten siger ut, og deler av muren har rast ut. Det har oppstått flere setninger og hull i dekke på turvegen opp på muren og bryggedekke foran muren som følge av dette. Rådmannen foreslår at det bevilges to millioner kroner til oppretting t i 2020.

Parker, opprusting og nyetablering

For å gi flere i befolkningen bedre tilgang til parker foreslår rådmannen at enkelte egnede friområder eller leke- og rekreasjonsområder videreutvikles med parkkvaliteter. Egen handlingsplan for dette utviklingsarbeidet vil etter planen legges fram høsten 2020.

I oppfølging av Plan for friluftsliv og grønne områder inngår også fornyelse av gate- og parktrær. Rådmannen foreslår at det i 2020 bevilges 0,7 millioner kroner til mindre opprustningstiltak og fornyelse av gate- og parktrær.

Belysning

Rådmannen foreslår å bevilge en million kroner til belysningstiltak i 2020. Prioritering vil blant annet gjøres i samråd med politiet. Krav fra netteier om etablering av måling for parkbelysning vil også bli fulgt opp.

Byrom

For å følge opp planlagte tiltak i byromsstrategien, foreslår rådmannen at det settes av 1,0 millioner kroner til dette i 2020. Det er igangsatt en rekke mindre tiltak for å rydde og forbedre sentrale byrom sin bruksverdi. Midlene prioriteres etter politisk vedtak fra bystyret 8.12.2016, blant annet med prioritering for barn.

Erverv av grunn

For å finansiere innløsningskrav for regulerte offentlige friområder og eventuelle nødvendige tiltak for grensejusteringer ved opprustning av eksisterende friområder og lekeplasser, foreslår rådmannen at det i økonomiplanperioden bevilges 0,5 millioner kroner i 2020.

Torvet

Opprustningen av Torvet, bystyresak [104/18](#) hadde anleggsstart i september 2017. Rådmannen foreslår at det bevilges 71,3 millioner kroner til tiltaket i 2020.

Marinen park og lekeplass

Marinen er en av de mest besøkte lekeplassene i byen og er noe slitt etter intens bruk. Omfattende skader etter utvasking ved St. Olavs kilden, Hadriansplass og trappa ned fra Ytre Kongsgård har gjort området lite funksjonelt i bruk og drift. Prosjektet ser på en helhetlig oppgradering av Marinen, med bred involvering av alle interessenter.

Detaljprosjektet er startet i 2018 og videreført i 2019. Planlagt anleggsstart er våren 2020, med ferdigstilling høsten 2020, ev. våren 2021. Rådmannen foreslår at det bevilges 3,8 millioner kroner til tiltaket i 2020.

Allmenningene på Kalvskinnnet

I forbindelse med Hjertepromenade-prosjektet vedtok Bystyret i 2011 å åpne allmenningene i Bispegata og Arkitekt Christies gate og bedre adkomsten til Nidelva. Som oppfølging av Hjertepromenadesatsningen og ledd i satsingen på Midtbyen, anbefaler rådmannen oppstart av arbeidet med allmenningene på Kalvskinnnet.

Medvirkningsprosessene, grunnerverv og nødvendige avklaringer i detaljprosjekteringsfasen er tidkrevende. Det foreslås å sette i gang prosjekteringsfasen i 2021, mens tiltakene gjennomføres delvis i 2022, med en mulig ferdigstilling høst 2023. Kostnadsoverslaget er svært usikkert. Det kan være aktuelt å få private tilskudd og rådmannen er i dialog med mulige bidragsytere. Dette kan medføre at prosjektet må fremskyndes. Rådmannen foreslår at det bevilges 6,5 millioner kroner til tiltaket i kommende planperiode.

21 Eiendomstjenester

21.1 Hovedprioriteringer 2020-2023

Trondheim kommune er Midt-Norges største eiendomsbesitter, forvalter og utvikler.

Over 1,2 millioner kvadratmeter eiendom representerer store verdier. Disse verdiene skal ivaretas og utvikles gjennom profesjonell eiendomsforvaltning i kommende periode.

Vi skal:

- videreføre vårt planlagte og forutsigbare vedlikehold for økt levetid, på best mulig måte, innenfor de økonomiske rammer som tildeles
- tilpasse våre drifts- og renholdstjenester i forhold til tilgjengelige driftsmidler
- prioritere klima- og miljøarbeid i henhold til vår Miljøstrategi for bygg 2019-2022
- være en foregangskommune innen innovativ tenkning for å finne smarte løsninger
- knytte våre overordnede mål opp mot FNs bærekraftsmål og omsette dem i konkrete handlingsplaner for gjennomføring
- I perioden skal det være tilgjengelig tilstrekkelig areal for utbygging til kommunale formål. Effektiv arealbruk blant annet gjennom samlokalisering og sambruk av areal, er avgjørende i den videre utviklingen.

21.2 Om området

2

enheter

650

årsverk

1.300.000

m² eide og leide bygg

62.000

dekar ubebygde grunn

Eiendomstjenester består av to enheter, Eierskapsenheten og Trondheim eiendom.

Tjenesteområde har ansvar for blant annet:

- Forvaltning, drift og vedlikehold av kommunens bygninger og bygninger eid av tilknyttede stiftelser
- Renhold i bygninger med kommunal virksomhet
- Prosjektutvikler og byggherrefunksjon for kommunale bygg og eiendommer
- Kjøp, salg, innleie og utleie av bebygde og ubebygde eiendom
- Samarbeid med private eiendomsutviklere og grunneiere ved hjelp av gode utbyggingsavtaler for å oppnå ønsket byutvikling

21.2.1 Bolig- og næringsareal

Etablering og utvikling av bolig- og næringsområder er en viktig del av byutviklingen. Kommunen skal være en aktiv deltaker, både gjennom å utvikle egne arealer og gjennom samarbeid med offentlige og private aktører.

De enkelte kommunale tjenesteområdene har behov tilpasset samfunnsutviklingen; de må være tilstede der behovet er. Det kan være utfordrende å kombinere krav til lokalisering med tilgjengelig areal. Plan for areal til offentlige tjenester ble lagt frem for bystyret i november 2017 ([160/17](#)). I planen er det gjort rede for arealbehov for kommunale tjenester og idrett i hele kommunen. Planen viser forslag til lokalisering og hvor kommunen fortsatt mangler areal. Den gir også føringer for videre arbeid med å skaffe kommunale tomter. Muligheter for å spare areal, blant annet gjennom samlokalisering og sambruk av areal, er et viktig tema.

21.2.2 Bolig

Bystyret vedtok i 2009 en utgiftsdekkende husleiemodell ([sak 0151/09](#)) for utleieboliger etter at boligdriften påførte kommunen et årlig underskudd i størrelsesorden 43 millioner kroner, som ble dekket av bykassen.

Husleiene beregnes i 2019 fortsatt etter den samme modellen, men satsene i beregningsmodellen har blitt justert i tråd med endring i prisnivå generelt (KPI) og økte utgifter til vedlikehold av boligmassen. Økte utgifter til vedlikehold skyldes både en økt innsats på planlagt vedlikehold for å redusere vedlikeholdsetterslepet i boligmassen, og en betydelig økning av antallet oppussinger, som følge av et økt antall utflyttinger de siste årene.

Den utgiftsdekkende modellen følger porteføljeprinsippet og gjelder hele boligmassen sett under ett og betyr ikke at husleien for hver enkelt bolig dekker utgiftene knyttet til akkurat denne boligen. Nyanskaffelser av boliger vil i de aller fleste tilfeller medføre et driftsunderskudd i boligøkonomien. For å kunne investere i nye boliger i årene fremover er det derfor viktig å ha en betydelig andel av nedbetalte boliger i porteføljen

Samlet sett er kommunens husleienivå ansett å ligge omtrent 15-20 prosent under gjengs leie sammenlignet med Statistisk sentralbyrås (SSB) gjennomsnittlige månedsleie for 2018.

Trondheim kommune disponerer for tiden i underkant av 4000 boliger. De siste årene har antall tomme boliger økt betraktelig. Innstrammet praksis for behandling av nye søknader og søknader om forlengelse av leiekontrakt, økt bruk av treårs leiekontrakter og et større privat leiemarked er noen av årsakene til at antallet kommunale leietakere har gått ned, mens antallet boliger i porteføljen har vært stabilt eller svakt stigende.

Det store antallet tomme boliger viser at kommunen har for mange boliger i forhold til behovet. Det er allerede besluttet og igangsatt salg av en rekke boliger, i første omgang hovedsakelig boliger som vurderes som ukurante eller uhensiktsmessige i forhold til behovene til de personer som innvilges kommunal bolig. Ytterligere reduksjon av boligmassen vil måtte effektueres fortløpende for å sørge for en portefølje i balanse med behovet.

Som direkte konsekvens av den økte tomgangen har husleieinntektene i boligøkonomien gått ned. For å få balanse i budsjettene har man vært nødt til å redusere avsetningene til planlagt vedlikehold av boligbyggene. Gjennom tilstandskontroll er det økonomiske etterslepet på vedlikehold av hele porteføljen av kommunens utleieboliger estimert til å utgjøre 135 millioner kroner. Et redusert vedlikeholds nivå under dagens nivå vil over tid øke dette etterslepet heller enn å lukke det.

Rådmannen legger høsten 2019 frem en sak for bystyret der han anbefaler at 50 millioner kroner av salgsinntektene for boliger i 2019 og 50 millioner kroner i 2020 reallokteres fra boligøkonomien til andre, bykassefinansierte investeringsprosjekter. Dette vil medføre at lånene som skal betales innen den

utgiftsdekkende boligøkonomien blir 100 millioner kroner høyere enn om disse salgsinntektene hadde blitt holdt innenfor boligøkonomien.

Fra 1. januar 2020 slås Klæbu og Trondheim kommune sammen, og de kommunale boligene fra Klæbu innlemmes i den utgiftsdekkende boligøkonomien. Husleieinntektene fra denne delen av porteføljen vil ikke være tilstrekkelig til å dekke økningen av kapitalutgifter og utgifter til forvaltning, drift og vedlikehold for disse boligene. Dette vil medføre et økt press på den utgiftsdekkende husleiemodellen.

21.2.3 Drift og vedlikehold formålsbygg

Bygningene og deres tilstand er viktige for kvaliteten på kommunens tjenesteproduksjon. En godt vedlikeholdt bygning forebygger helseskader, bidrar til gode og trivselsfremmende omgivelser og godt arbeidsmiljø. En godt vedlikeholdt bygning gir også lavere driftskostnader.

Målbevisst og langsiktig satsing på å minimalisere vedlikeholdsetterslep i porteføljen har ført til at Trondheim kommune er blitt en foregangskommune gjennom måten å arbeide på. Forutsigbare rammer over lengre tid skaper godt planlagt vedlikehold. Dermed tar vi vare på de verdiene som er skapt.

Et nytt bygg blir umiddelbart lagt inn i kommunens vedlikeholdssyklus. Hovedvedlikehold av formålsbygg utføres hvert fjerde år, mens boligvedlikehold utføres hvert sjette år. Historisk har vi "vernet" om bygningsvedlikeholdet tross reduksjon i økonomiske rammer. Det ønsker vi også å gjøre i fortsettelsen.

Tjenesteområdet arbeider aktivt med å effektivisere renholds- og driftstjenester uten å redusere kvaliteten. Ytterligere kutt i rammer vil imidlertid medføre redusert frekvens på ulike drifts- og renholdstjenester. Opplevd kvalitet vil dermed reduseres noe.

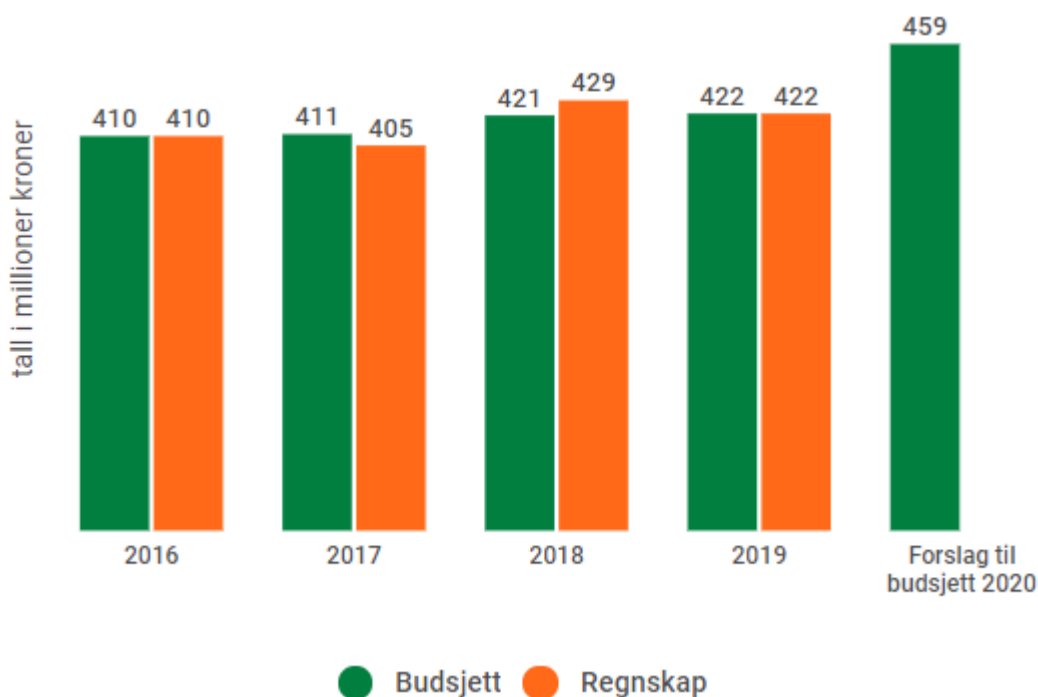
God styring av kostnader, kvalitet og framdrift av bygge- og vedlikeholdsprosjektene tillegges stor vekt. Eiendomstjenester har fokus på miljøspørsmål som byggherre, eiendomsforvalter, eiendomsutvikler og rådgiver for andre enheter i kommunen.

Det jobbes mye med innovative løsninger for å være forkant av eiendomsbransjens utvikling i årene fremover. Som eksempler kan nevnes innføring av roboter og droner i eiendomsdriften.

Tjenesteområdet samarbeider med brukerne av bygningene for å nå målet om to prosent reduksjon i energibruket per år. Dette gjøres både gjennom tekniske tiltak og god dialog mellom brukere og driftspersonell. Det holdningsskapende arbeidet er viktig.

21.2.4 Økonomi og regnskap

Figur 21-1 viser budsjett- og regnskap for eiendomstjenester i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for eiendomstjenester for 2020.

Figur 21-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Perioden 2016-2019 viser kun gamle Trondheim, mens budsjett 2020 er sum for nye Trondheim kommune. Økningen i budsjett fra 2019 til 2020 har hovedsakelig sammenheng med lønns- og prisvekst, økt ramme på grunn av nye bygg og sammenslåing av Trondheim og Klæbu kommuner.

Mindreforbruket i 2017 skyldes at deler av årsoppgjørsbevilgningen for 2017 ikke ble brukt opp samt et mindreforbruk på 2 millioner kroner knyttet til boligområdet. Merforbruket i 2018 skyldes høyere utgifter knyttet til boligdriften enn budsjettet.

21.2.5 Sykefravær

Tjenesteområdet arbeider systematisk med reduksjon av sykefraværet, noe som gir gode resultater. Gjennomsnittlig sykefravær har blitt redusert de siste årene og ligger nå på under 8 prosent. Det har vært en reduksjon i fraværet på flere prosentpoeng de siste årene. Sykefraværet skal reduseres ytterligere gjennom systematisk og målrettet styring i tiden som kommer. Det er særlig langtidsfraværet som påvirker fraværsprosenten. Sentrale virkemidler for å redusere den er tidlig innsats og tett lederoppfølging i hver enkelt fraværssak. Renholdsavdelingen i Trondheim eiendom ble kåret til årets IA-bedrift i 2019 for sitt arbeid.

21.2.6 Sammenligning med andre kommuner

Tabell 21-1. Nøkkeltall. Trondheim, Klæbu, ASSS 2011

	Klæbu	Trond- heim	Oslo	Bergen	Stavan- ger	ASSS, uten Oslo og TK
Netto driftsutgifter til eiendomsforvaltning i prosent av samlede driftsutgifter	8,5	8,9	8,9	10,5	10,1	9,5
Utgifter til vedlikeholdsaktiviteter i kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter	98	173	212	153	280	150
Utgifter til driftsaktiviteter i kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter	433	605	771	858	764	689
Energikostnader for kommunal eiendomsforvaltning per kvadratmeter	145	107	138	145	129	132

Trondheim kommune disponerte 8,9 prosent av kommunens samlede netto driftsutgifter til eiendomsforvaltning i 2018 noe som er under ASSS- gjennomsnittet. I treårsperioden 2016-2018 har kommunens andel brukt til eiendomsforvaltning falt fra 10,4 til 8,9 prosent. Trondheim kommune har lavere utgifter til driftsaktiviteter og energikostnader enn snittet av ASSS-kommunene. Vedlikehold i kroner per kvadratmeter ligger over snittet. Stavanger kommune trekker snittet på vedlikehold opp på grunn av tiltakspakker fra staten de siste årene. Det jobbes aktivt med å forbedre kvaliteten på ASSS-tallene og dermed gjøre sammenligningen mellom kommunene lettere.

21.3 Mål

21.3.1 Tjenesteområdet bidrar til å oppnå følgende mål i kommuneplanens samfunnsdel:

2.2 I 2020 skal Trondheim være et lavenergisamfunn.

2.4 I 2020 skal Trondheim ha en bærekraftig forvaltning av naturmiljø og areal.

2.5 I 2020 er Trondheim en ren og ryddig kommune der 90 prosent av avfallet gjenvinnes.

2.6 I 2020 er Trondheim rollemodell for konkurransedyktige og bærekraftige areal- og transportløsninger.

4.2 I 2020 skal Trondheim kommune ha styrket sin posisjon som attraktiv arbeidsgiver.

4.4 I 2020 skal Trondheim kommune og kommunens innbyggere ha felles forståelse av hvilke forventninger en kan ha til kommunens tjenester.

21.3.2 Bærekraftsmål

Tjenesteområde vil prioritere på følgende bærekraftsmål i perioden:

	<p>Mål 3. God helse</p> <p>Vi skal sørge for et godt arbeidsmiljø som fremmer god helse. Vi skal fortsatt ha nulltoleranse for trakassering av ulik art. Vi legger til rette for å skape åpenhet i organisasjonen ved å sikre likeverd mellom alle og skape et miljø der det er trygt å si fra. Vi skal bidra til å nå Trondheim kommunes mål på sykefravær lavere enn 8,8 prosent.</p>
	<p>Mål 9. Innovasjon og infrastruktur</p> <p>Vi skal søke innovative løsninger og bruke vår kunnskap, kompetanse og erfaring for å finne gode verktøy som erstatter gamle. Vi bruker våre verdier: åpen, modig og kompetent sammen med innovasjon som et verktøy til å foreslå nye og effektive løsninger. Dette klarer vi gjennom å utfordre bransjen og forskningsmiljøene.</p>

 <p>11 BÆREKRAFTIGE BYER OG SAMFUNN</p>	<p>Mål 11. Bærekraftige byer og samfunn</p> <p>Vi skal bidra til arealeffektive bysamfunn i tråd med inngått byvekstavtale. Dette kan innebære at fremtidig offentlig utforming av bygg og anlegg kan endres i forhold til dagens normer.</p>
 <p>12 ANSVARLIG FORBRUK OG PRODUKSJON</p>	<p>12. Ansvarlig forbruk og produksjon</p> <p>Vi skal ivareta kommunens verdier i form av bygg og forbruke det vi har heller enn å anskaffe nytt.</p>
 <p>13 STOPPE KLIMAENDRINGENE</p>	<p>Mål 13. Stoppe klimaendringene</p> <p>Vi skal bidra til å stoppe klimaendringene ved å sikre gode miljø- og klimavennlige løsninger. Vi skal arbeide for en klimanøytral eiendomsportefølje og utvikle helhetlige løsninger for bygg, energi og transport som bidrar til klimavennlig byutvikling. Som regionens største eiendomsforvalter skal vi bidra til utvikling av bransjen, utfordre forskningsmiljøene og engasjere innbyggerne.</p>

21.3.3 Periodemål og indikatorer 2020-2023

1. Gode miljø- og klimavennlige løsninger i alle deler av virksomheten

Trondheim kommune skal ha gode miljø- og klimavennlige løsninger i alle ledd, når vi bygger nytt, når vi rehabiliterer og vedlikeholder bygningene våre og når vi drifter og renholder bygningene. Vi skal arbeide for en klimanøytral eiendomsportefølje og utvikle helhetlige løsninger for bygg, energi og transport som bidrar til klimavennlig byutvikling:

Indikatorer:

- Fossilfrie byggeplasser med utslippsfrie løsninger, digital teknologi for å redusere transportbehov, samt kritisk gjennomgang av behov for kjøretøy.
- Vise klimagasskonsekvenser ved valg av tomt for offentlig tjenesteyting.
- Sambruk av lokaler på tvers av tjenesteområder.
- Redusere energibruk med to prosent per år gjennom enøktiltak på eksisterende bebyggelse, varme- og strømproduksjon på egne bygg gjennom økt bruk av varmepumpeløsninger og solcelleanlegg.
- Bruk av fornybare materialer, med vekt på innovativ bruk av tre. Etablere klimagassregnskap som dokumenterer måloppnåelsen. Redusere klimafotavtrykket til nye bygg gjennom mål om minimum 30 prosent reduksjon av utslipp fra energi og materialer, forutsatt at livsløpskostnadene ikke øker vesentlig.
- Samarbeid med forskningsmiljø for å utvikle innovative og framtidrettede løsninger.
- Det skal igangsettes pilotprosjekter på plusshus og nullutslippsbygg.

2. Sikre kvaliteten på alle bygninger

Trondheim kommune har betydelige verdier i sin bygningsmasse. Et målrettet verdibevarende vedlikehold er nødvendig for å sikre disse verdiene på en økonomisk optimal måte. God drift og godt renhold er en viktig forutsetning for å nå målet.

Indikatorer:

- 85 prosent av vedlikeholdsbudsjettet skal brukes til planlagt, verdibevarende vedlikehold og utskiftninger.
- Utvikle drifts- og vedlikeholdsvennlige bygninger. Implementering av nytt FDVU-system(forvaltning, drift og vedlikehold) skal profesjonalisere og effektivisere organisasjonen.

3. Gjennom investeringsprosessen møte kommunens behov for areal på kort og lang sikt

Befolkningsøkningen i Trondheim utløser behov for bygging av barnehager, skoler, helse- og velferdssentre og idrettsanlegg. Kommunen har ikke tilstrekkelige arealreserver til å møte behovet for areal til offentlige formål. For å lykkes med bygging av offentlige bygg og anlegg, må kommunen derfor være en aktiv grunnerverver med et langsiktig perspektiv, og vektlegge arealeffektivitet og sambruk i alle prosjekter.

Indikatorer:

- I 2020 skal kommunen ha tilstrekkelig areal til å få gjennomført aktuelle prosjekt. Vi skal være en pådriver for sambruk og effektiv utnyttelse av arealene, også uteareal.
- Oppdatering av premissene i plan for areal til offentlige tjenester minimum hvert 4. år

4. Bidra aktivt til utvikling av prioriterte utbyggings- og byomformingsområder

Trondheim kommune skal vurdere tidlig hvilke offentlige anlegg som er nødvendige for utvikling av et utbyggings-/ byomformingsområde, hvordan anleggene skal finansieres inkludert forutsigbarhet, når de kan bygges og hvem som skal være tiltakshaver.

Indikator:

- I 2020 skal kommunen utarbeide gjennomføringstrategi for minst ett prioritert byomformingsområde.

21.4 Driftsbudsjett

21.4.1 Forslag til driftsbudsjett for perioden 2020-2023

Tabell 21-2 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for område eiendomstjenester i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune). Tabell 21-3 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 21-2 Budsjetttramme og rammeendring eiendomstjenester. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	441,6	441,6	441,6	441,6
Pris- og lønnskompensasjon	9,8	9,8	9,8	9,8
Oppgaveendringer	0,0	0,0	0,0	0,0
Korrigert budsjett	451,5	451,5	451,5	451,5
Befolkningsvekst	7,7	16,0	22,5	26,8
Annen rammeendring	-0,7	-1,7	1,0	1,0
Forslag til netto driftsramme	458,5	465,8	475,0	479,2
Reell rammeendring	7,1	14,3	23,5	27,7

Tabell 21-3 Tiltak i eiendomstjenester. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Opprettholdelse av standard	01. Kompensasjon nye formålsbygg	7,4	15,6	21,9	25,9
Endringer i tjenestetilbudet	02. Registerutvikling	0,18	0,36	0,54	0,71
	03. Utvikling av Østmarkaområdet	2,5	2,5	2,5	2,5
	04. Forskjell i driftsnivå bygningsdrift Klæbu og Trondheim	3	3	3	3
	05. Redusert vedlikehold formålsbygg	-3	-3,5	-4,5	-4,5
	06. Redusert vaktmesterressurs	-0,35	-1,6	-2	-2
	07. Reduksjon av administrative tjenester	-0,5	-1,2	-1,5	-1,5
	08. Redusert renhold klasserom	0	-0,8	-1,1	-1,1
	09. Redusert renhold kommunale bygg	-0,75	-1,6	-1,85	-1,85
	10. Husleie Trondheimsporten 2	0	4,9	9,8	9,8
Effektiviseringstiltak	11. Konsulentbruk og innkjøp	-0,2	-0,22	-0,18	-0,13
	12. Gevinstrealisering kommunesammenslåing	-1,2	-1,2	-1,2	-1,2
	13. Eff.krav inn/utleie	0,0	-1,6	-1,6	-1,6
	14. Nytt system for skjenke- og serveringsbevillinger	0	-0,3	-0,3	-0,3
Sluttsum		7,08	14,34	23,51	27,73

Opprettholdelse av standard

01. Kompensasjon nye formålsbygg

Nye formålsbygg medfører økte forvaltnings, drift og vedlikeholdsutgifter. Rådmannen foreslår at området tilføres 7,4 millioner kroner i 2020 for å kompenseres området for de kostnadene kommunens nye bygg medfører.

Endringer i tjenestetilbudet

02. Registerutvikling

Tjenesteområdet mottar om lag 0,2 millioner kroner i året som kompensasjon for befolkningsøkningen i kommunen. Rådmannen foreslår at midlene brukes til å utvikle kommunens tilstandsoversikter når det gjelder veinett og grøntområder.

03. Utvikling av Østmarkaområdet

Det ble ervervet et fylkeskommunalt område på Østmarka i 2017, ref. bystyresak [31/17](#). Trondheim kommune eier nå totalt 110 dekar som skal utvikles gjennom en periode på 10-20 år. På området er det 48 eldre leiligheter og to næringsbygg samt Kanonhaugen og tidligere Ringve skole. I tillegg har området internveger og et parkområde. I årene framover skal Trondheim kommune forvalte, utvikle og drifte bygningene og uteområdene på Østmarka. Samtidig skal det arbeides med strategisk utvikling, eksempelvis parallelloppdrag, for å kunne tilrettelegge området for senere bruk og realisering. Den strategiske utviklingen skal ende i en reguleringsplan. For å holde orden på området, sikring av verdiene og for at prosjektet skal få ønsket fremdrift og sluttresultat foreslår rådmannen at det settes av 2,5 millioner kroner til dette arbeidet per år.

04. Forskjell i driftsnivå bygningsdrift Klæbu og Trondheim

Det er estimert at hadde formålsbyggene til Klæbu kommune hatt samme driftsramme som de i Trondheim kommune, skulle budsjettet til eiendomsdrift i Klæbu vært 6 millioner kroner høyere enn hva det er i 2019. Det betyr at for å drifte alle byggene i den nye sammenslåtte kommunen på samme nivå som det Trondheim gjør i dag måtte eiendomsområdet ha blitt tilført 6 millioner kroner i 2020-budsjettet. Rådmannen har ikke funnet rom til å prioritere å rette opp hele denne skjevheten og har tilført området tre millioner kroner.

Tilstanden på bygningene i Klæbu er vesentlig dårligere enn i Trondheim, det er estimert at de kommunale byggene i Klæbu har et tilstandsnivå som ligger 35 millioner kroner etter tilsvarende nivå i Trondheim. Eksempelvis er ventilasjonen på Sørborgen skole så dårlig at stengning fort vil bli vurdert hvis anlegget ikke prioriteres. Forskjellene i tilstandsnivå mellom Trondheim og Klæbu vil medføre at eiendomsmassen i Klæbu må prioriteres i årene framover, noe som vil føre til at eiendomsmassen i Trondheim vil få et gjennomgående dårligere tilstandsnivå enn hva den har i dag.

05. Redusert vedlikehold formålsbygg

Rådmannen foreslår en reduksjon i vedlikeholdet på tre millioner kroner i 2020, økende til 4,5 millioner kroner fra 2022. Vedlikeholdet har vært søkt skjermet for kutt de siste årene, men for å kunne tilpasse aktiviteten til den tildelte rammen har en reduksjon i vedlikeholdsbudsjettet vist seg nødvendig.

De foreslåtte kuttene vil medfører at vedlikeholdsrammen reduseres med om lag fire prosent sammenlignet med 2018.

06. Redusert vaktmesterressurs

For å tilpasse seg den tildelte rammen har rådmannen funnet det nødvendig å foreslå at utgiftene knyttet til vaktmesterressurs reduseres med 0,4 millioner kroner økende til to millioner kroner fra 2022. Dette vil bli gjort ved at flere vaktmestere får ansvar for flere eiendommer innenfor samme geografiske område og på tvers av enheter. Vaktmesterressursen vil dermed fordeles på flere enheter (hovedsakelig skoler), noe som generelt vil gi enhetene redusert tilgang til vaktmestere. Som følge av kuttet vil det også bli noe redusert brøyting av utomhusområder for skoler og barnehager og redusert klipping av busker, trær og plen. En positiv effekt ved sammenslåingen kan bli at bruken av egne kjøretøy går ned, noe som bidrar til å redusere CO₂-utslippene.

07. Reduksjon av administrative tjenester

Rådmannen foreslår i sitt budsjettforslag for 2020 at de administrative tjenestene innenfor eiendomstjenester skal reduseres med 0,5 millioner kroner i 2020 økende til 1,5 millioner kroner i slutten av perioden.

08. Redusert renhold klasserom

Rådmannen foreslår at budsjettet for renhold av klasserommene reduseres med 0,8 millioner kroner i 2021 økende til 1,1 millioner kroner mot slutten av planperioden. Dette vil sammen med reduksjonene foretatt i 2019 bety at rammen til renhold av klasserom reduseres med om lag ti prosent. Renholdsfrekvensen på skolene er i dag tre til fire ganger per uke. Budsjetttilpasningen medfører at frekvensen må reduseres til om lag tre ganger per uke på alle skolene der det er praktisk mulig.

09. Redusert renhold kommunale bygg

Rådmannen foreslår at budsjettet for renhold av kommunale bygg reduseres med 0,8 millioner kroner i 2020 økende til 1,9 millioner kroner mot slutten av planperioden. Reduksjonen medfører at renholdsfrekvens på alle bygg må gjennomgås og reduseres. Frekvensen på kontorlokaler og korridorer vil i snitt settes til en gang per uke mot to til tre ganger per uke i dag.

10. Husleie Trondheimsporten 2

Kommunens behov for økt areal til sine tjenester fordrer økt innleie. Kommunen har skrevet kontrakt på leie av areal i Trondheimsporten 2. Det er estimert at merutgiften i 2021 blir på 4,9 millioner kroner økende til 9,8 millioner kroner fra 2022 av.

Effektiviseringstiltak**11. Konsulentbruk og innkjøp**

Tiltaket er helårseffekten for eiendomstjenester av politisk vedtak i budsjett 2019 om reduksjon i konsulentbruk og innkjøp.

12. Gevinstrealisering kommunesammenslåing

I forbindelse med sammenslåingen av Klæbu og Trondheim kan det reduseres noe i lederfunksjonene knyttet til eiendomsdrift. Det er estimert at det kan taes ut 1,2 million kroner i effektiviseringsgevinst på grunn av det.

13. Effektiviseringskrav inn- og utleie

Rådmannen vil foreta en gjennomgang av kommunens portefølje av innleide bygg og se på incentiver for redusert arealbruk, og innføre en forbedret metodikk for fornyelse av kontrakter. Det er foreløpig lagt inn en forutsetning om at det vil være mulig å effektivisere området med 1,6 millioner kroner fra og med 2021.

14. Nytt system for skjenke- og serveringsbevillinger

I forbindelse med innføring av nytt datasystem for skjenkekontroll regner rådmannen med at det vil være mulig å ta ut noe netto effektiviseringsgevinst, estimert til 0,3 millioner kroner per år fra 2021 av, ved å gjøre saksbehandlingen mer effektiv.

21.5 Investeringsbudsjett

21.5.1 Ubebygde bolig- og næringsareal

I planperioden skal vi arbeide videre med å finne riktig nivå på kommunens involvering i byomformingsområder som for eksempel Nyhavna og Tempe/Sluppen. Det kan gå mange år fra anskaffelse til utnyttelse av en eiendom. Dette medfører at kapital bindes, noe som påvirker kommunens likviditet og fleksibilitet. Kvalitet i de investeringene som gjennomføres, gode utredninger og riktige avtaler vil bli vektlagt.

Kommunedelplanen for Nyhavna ble vedtatt i 2016, og kommunen og Trondheim havn samarbeider nå om de utredningene som må være på plass før delområdene på Nyhavna kan detaljreguleres. Samtidig arbeider Trondheim Havn med plan for relokalisering av eksisterende virksomhet i området og søknad om å opprette eiendomsselskap. Utbygging av Nyhavna vil kreve store investeringer i infrastruktur. Foreløpig er utbyggingstakt og finansieringsmåte uavklart.

Investeringsmidler til byutvikling på Tempe har tidligere ligget inne i økonomiplanen, men ble tatt ut i økonomiplan for 2018-2021 i påvente av at områdeplanen for området skulle bli ferdig. Arbeidet med områdeplanen er nå tatt opp igjen. Dette må følges opp med en gjennomføringsstrategi, og det er nødvendig at kommunen tar en aktiv rolle dersom ønsket byutvikling i området skal kunne gjennomføres.

Det er i samarbeid med Statens vegvesen under utarbeidelse en kommunedelplan for Sluppen-området. Planforslaget omfatter omlegging av E6 i tunnel, bygging av kollektivknutepunkt og tilrettelegging for boligutbygging foruten offentlig infrastruktur med blant annet anlegg for skole, barnehage, friområder og idrettsanlegg. Planen forutsettes vedtatt ved årsskiftet 2019/2020 og skal danne grunnlag for innspill til neste revisjon av Nasjonal Transportplan, som har frist i januar 2020 for innmelding av nye prosjekt.

Tabell 21-4 Investeringer i ubebygde bolig og næringsareal i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2020	2021	2022	2023

01. Grilstadfjæra	230,0	208,9	21,1	0,2	0,2	5,0	15,7
02. Anleggsbidragsmodellen	480,0	0,0	480,0	120,0	120,0	120,0	120,0
03. Lillebyområdet hovedanlegg	28,0	26,7	1,3	1,3	0,0	0,0	0,0
04. Heggstad søndre	68,0	30,4	37,6	37,6	0,0	0,0	0,0
05. Tiller Øst III	145,5	145,2	0,3	0,1	0,1	0,1	0,0
06. Lade - Leangen	103,0	99,5	3,5	0,8	0,2	0,2	0,2
07. Leangen senterområde	70,0	16,7	53,3	4,7	1,0	1,0	1,0
08. Killingdalområdet - miljøtiltak	13,5	11,0	2,5	2,0	0,5	0,0	0,0
09. Østmarka og Ringve	10,0	3,0	7,0	3,0	3,0	1,0	0,0
10. Mindre investeringer Eiendomsutvikling bolig og næring	0,0	0,0	0,0	15,0	10,0	10,0	10,0
Sluttsum	1148,0	541,3	606,7	184,7	135,0	137,3	146,9

Tabell 21-5 Finansiering for investeringsprosjektene for ubebygd bolig i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	1,7	0,5	0,1	0,0
Eksternfinansierte lån	41,2	-1,3	-7,5	-3,9
Mva.-kompensasjon	26,3	21,5	21,9	23,4
Refusjoner	115,4	114,3	122,8	127,3
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	184,7	135,0	137,3	146,9

Grilstadfjæra (anleggsbidragsmodellen)

Gjennom utbyggingsavtale etter anleggsbidragsmodellen har Trondheim kommune tatt tiltakshaveransvaret for bygging av offentlige kommunaltekniske anlegg for hele området.

Totalkostnaden er stipulert til 230 millioner kroner. Rådmannen foreslår å sette av 0,2 millioner kroner i 2020 og totalt 21,1 millioner kroner til ferdigstilling av prosjektet i økonomiplanperioden.

Anleggsbidragsmodellen

Til bygging av framtidige offentlige anlegg etter anleggsbidragsmodellen foreslår rådmannen å legge til grunn et behov på 120 millioner kroner per år i perioden, men det er knyttet stor usikkerhet til estimatet. Dette er anlegg som finansieres av private utbyggere, og beløpsstørrelsen avhenger av utbyggingstakten. Prinsipp og logikk bak anleggsbidragsmodellen er nærmere omtalt i bystyrets sak [89/10](#) og formannskapssak [138/17](#).

Lillebyområdet hovedanlegg

Reguleringsplan for utbygging av området ble vedtatt i 2013. Finansieringsavtale for Lillebyområdet ble vedtatt i bystyret i sak [31/18](#). Kommunens rolle som tiltakshaver er anslått til totalt 28 millioner kroner. Rådmannen foreslår å sette av 1,3 millioner kroner til ferdigstilling av prosjektet i 2020.

Øvrige rekkefølgekrav på Lillebyområdet forventes håndtert gjennom anleggsbidragsmodellen, og er inkludert i denne porteføljen.

Tiller Øst III

Prosjektet omfatter alle hovedanlegg for infrastruktur. Kostnadene forutsettes dekket inn av utbyggerne og skal innbetales når hvert delprosjekt igangsettes. Arbeidene med infrastruktur forventes slutført i 2019. Rådmannen foreslår at det settes av 0,1 millioner kroner i 2020 for oppfølging av finansieringsavtalen og arealregnskapet.

Lade-Leangen

Det gjenstår noen bolig- og næringsprosjekter i området Lade-Leangen som er forutsatt slutført i løpet av økonomiplanperioden. Rådmannen foreslår at det settes av 0,8 millioner kroner til tiltak i 2020.

Leangen senterområde

Veivalgssak om lokk over Leangen stasjonsområde ble behandlet av formannskapet 21.06.2016 i sak [148/16](#). Vedtaket sier at nye prosjekter i området ikke skal forhindre fremtidig etablering av lokk. Det planlegges oppstart av planarbeid i våren 2020. Planarbeidet skal avklare egnethet for kommunale behov, lokkløsning og videreføring av lokalgate frem til Haakon VII's gate. Rådmannen foreslår at det settes av 4,7 millioner kroner til tiltak i 2020.

Heggstad Søndre - infrastruktur

Prosjektet gjelder utarbeidelse av infrastruktur på Heggstad søndre og ble vedtatt i bystyresak [180/18](#). Prosjektet er igangsatt. Rådmannen foreslår at det settes av 37,6 millioner kroner til ferdigstilling av prosjektet i 2020.

Killingdalområdet - miljøtiltak

Prosjektet innebærer å bygge og starte drift av et vannrenseanlegg. Testfasen av anlegget er påbegynt. Rådmannen foreslår å sette av 2,0 millioner kroner til tiltak i 2020.

Østmarka og Ringve

Bystyret vedtok i sak [31/17](#) og sak [57/17](#) "Avtale om sletting av tilbakefallsklausuler avgitt av Sør-Trøndelag fylkeskommune til Trondheim kommune og oppgjør knyttet til slettingen" og "Avtale om avvikling av tilbakefallsklausuler, oppgjør og kjøp knyttet til St. Olavs Hospital HF sine eiendommer på Østmarka". Overtakelsen av disse arealene innebærer at Trondheim kommune nå eier et stort sammenhengende område i området Østmarka/Ringve.

Rådmannen foreslår å sette av tre millioner kroner i 2020 til å igangsette utvikling av dette området. Anslagene er usikre og vil kvalitetssikres i påfølgende handlings- og økonomiplaner.

Mindre investeringer eiendomsutvikling bolig og næring

Rådmannen foreslår å sette av 15 millioner kroner i 2020 til klargjøring av tomt for salg og bearbeiding av eide tomter.

21.6 Formålstomter - Kjøp og utvikling av areal til formålsbygg

Tabell 21-6 Investeringer i formålstomt i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2020	2021	2022	2023
01. Formålstomter - kjøp av areal	0,0	0,0	0,0	90,0	90,0	90,0	90,0
02. Lillebyområdet	179,0	159,9	19,1	10,5	8,6	0,0	0,0
Sluttsum	179,0	159,9	19,1	100,5	98,6	90,0	90,0

Tabell 21-7 Finansiering for investeringsprosjektene for formålstomt for i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	25,5	23,6	15,0	15,0
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	0,0	0,0	0,0	0,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	75,0	75,0	75,0	75,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	100,5	98,6	90,0	90,0

Kjøp av areal

I økonomiplanperioden er det lagt opp til et omfattende kjøp av areal til formålsbygg. Bakgrunnen for rådmannens erverv av areal er redegjort for i bystyrets sak [130/13](#). Plan for areal for offentlige tjenester ble behandlet i Bystyrets sak [160/17](#), og indikerer et stort behov for areal til offentlige formål i fremtiden. Rådmannen foreslår å sette av 90 millioner kroner i 2020 til tiltaket

Det er viktig for Trondheim kommune å være føre var og rustet for fremtidens behov. Det settes derfor av midler til å være aktiv hvis attraktivt areal i byen skulle bli tilgjengelig i perioden. Det vil blant annet tilrettelegges for offentlige formål på Granås, Leangen og Rotvoll Øvre.

Lillebyområdet

Kostnadsoverslaget på totalt 179 millioner kroner inkluderer kjøp av tomteareal i 2014 for 124 millioner kroner. For å dekke denne tomte sin andel av felles infrastruktur innenfor områdeplanen for Lilleby er det beregnet en kostnad på totalt 55 millioner kroner. Disse kostnadene forfaller etter hvert som anleggene bygges.

Finansieringsavtalen for Lilleby-området ble vedtatt i sak [31/18](#), og det er også utarbeidet en gjennomføringsplan for tiltakene. Forventet kostnadspådrag for kommunen er synliggjort i forslaget til handlings- og økonomiplan. Rådmannen foreslår å sette av 10,5 millioner kroner i 2020 til tiltaket.

21.6.1 Eiendomsinvesteringer

Tabell 21-7 Investeringer i eiendomsinvesteringer i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2020	2021	2022	2023
01. Lov og forskriftskrav formålsbygg	82,3	0,0	82,3	19,0	18,5	18,0	18,0
02. Enøk-tiltak	15,3	0,0	15,3	3,6	3,6	3,6	4,5
03. Produksjons- og transportutstyr	5,8	0,0	5,8	1,4	1,4	1,4	1,6
04. Utstyr Analysesenteret	2,8	0,0	2,8	0,7	0,7	0,7	0,7
05. Klæbu - Standardheving bygg	8,0	0,0	8,0	2,0	2,0	2,0	2,0
06. Klæbu idrettsbygg	0,8	0,0	0,8	0,2	0,2	0,2	0,2
07. Klæbu: HV std.heving	0,4	0,0	0,4	0,2	0,2	0,0	0,0
08. Klæbu: Std.heving teknisk	0,4	0,0	0,4	0,1	0,1	0,1	0,1
Sluttsum	115,8	0,0	115,8	27,2	26,7	26,0	27,1

Tabell 21-8 Finansiering for investeringsprosjektene for eiendomsinvesteringer i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	22,9	22,5	22,0	22,9
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	4,2	4,1	4,0	4,2
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	27,2	26,7	26,0	27,1

Lov- og forskriftskrav- formålsbygg

Rådmannen foreslår at det i 2020 bevilges 19 millioner kroner til bygningsmessige tiltak som er nødvendige for at byggene skal tilfredsstillende lov- og forskriftskrav, totalt 82,3 millioner kroner i planperioden. Dette gjelder først og fremst innemiljøtiltak, brannteknisk oppgradering og universell utforming. Rammen skal også dekke tiltak for å lukke avvik påpekt av el-tilsynet, heiskontroll og Mattilsynet.

Det er fire alvorlige avvik knyttet til legionella, miljørettet helsevern i skoler og barnehager og radon i Klæbu. Rådmannen har allerede disponert brorparten av midlene på denne posten til tekniske anlegg på Hoeggen skole som skal bygges om og oppgraderes i 2020. Prosjektet på Hoeggen skole er allerede forskjøvet med tre år for å få kabalen med bruk av interimanleggene til å gå opp

Det vil derfor være svært begrenset budsjettmessig rom i 2020 til å utbedre de avdekte avvikene i Klæbu innenfor denne budsjettposten. Rådmannen ser for seg at for å redusere avvikenes alvorlighet, vil midlene avsatt til oppgradering av bygg i Klæbu framover brukes på oppfølging av lov- og forskriftskrav.

Rådmannen vil i forbindelse med økonomirapporteringen redegjøre nærmere for denne problemstillingen hvis situasjonen gjør det nødvendig.

Energiøkonomisering (Enøk)

Her inngår gjennomføring av tekniske og bygningsmessige tiltak som gir et redusert energiforbruk i bygningene. Typiske tiltak er tilleggsisolering i forbindelse med utbedring av tak, tetting av luftlekkasjer i bygg, utskifting av varmegjenvinnere i ventilasjonsanlegg, lysstyring med mere. For tiltak som kan være støtteberettiget fra Enova, blir det sendt søknad om tilskudd.

For å kunne foreta de riktige prioriteringer av de mest lønnsomme tiltakene er det etablert kriterier for bruk av enøk-midlene for å kunne dokumentere resultatene av hvert enkelt tiltak, det vil si hvor mye energi som faktisk blir spart. I tillegg til lønnsomhetsprioritering vil mulige tiltak bli evaluert opp mot potensiell reduksjon av CO₂-utslipp.

Rådmannen foreslår at det settes av 3,6 millioner kroner til dette formålet i 2020, totalt 15,3 millioner kroner i planperioden.

Produksjons- og transportutstyr

Rådmannen foreslår at det bevilges 1,4 millioner kroner til innkjøp av store driftsmaskiner og andre større anskaffelser til bruk i drifts- og renholdsavdeling i 2020, totalt 5,8 millioner kroner i planperioden.

Utstyr Analysesenteret

Rådmannen foreslår at det i 2020 bevilges 0,7 millioner kroner til større anskaffelse av laboratorieinstrumenter til Analysesenteret, totalt 2,8 millioner kroner i planperioden.

Investeringer bygg Klæbu (samlepost)

Rådmannen foreslår at det til sammen bevilges 2,5 millioner kroner til oppgradering av formålsbyggene i Klæbu. Som redegjort for ovenfor vil disse midlene i all hovedsak bli benyttet til å følge opp avvik i forhold til lov- og forskriftskrav for bygg.

Tabell 21-9 Investeringer i bolig i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2020	2021	2022	2023
01. Ordinære utleieboliger	155,0	0,0	155,0	30,0	25,0	50,0	50,0
02. Lov - forskriftskrav bolig	42,7	0,0	42,7	10,6	10,6	10,6	10,9
03. Mindre investeringer - utleieboliger	50,0	0,0	50,0	0,0	20,0	20,0	10,0
Sluttsum	247,7	0,0	247,7	40,6	55,6	80,6	70,9

Tabell 21-10 Finansiering for investeringsprosjektene for bolig i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	-24,0	-20,0	-20,0	-20,0
Eksternfinansierte lån	7,1	23,6	44,6	34,9
Mva.-kompensasjon	0,0	0,0	0,0	0,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	50,0	45,0	45,0	45,0
Tilskudd	7,5	7,0	11,0	11,0
Sluttsum	40,6	55,6	80,6	70,9

Kjøp av ordinære utleieboliger

Det settes av 155 millioner kroner til kjøp av ordinære utleieboliger i perioden. Dette beløpet er redusert med 80 millioner kroner fra tidligere budsjetter. Kjøpene finansieres av salgsinntekter fra boliger. I 2020 så brukes 50 millioner kroner av salgsinntektene til andre prosjekter utenfor boligøkonomien.

Lov- og forskriftskrav bolig

Investeringsmidler til lov- og forskriftskrav i boligene videreføres i perioden.

Mindre investeringer ordinære utleieboliger

Det settes av midler til ombygging og rehabilitering av eldre boligmasse for å tilpasse denne disse til dagens behov.

22 Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen

22.1 Hovedprioritering 2020-2023

I 2020 prioriteres opplæring av medlemmene i det nye bystyret og studiereiser for disse, mens det i 2021 er stortingsvalgår. Økonomiplanen varierer som følge av dette.

I tillegg vil året preges av kommunesammenslåing og de ekstra utgifter og innsparinger som følger med det.

Regjeringen har ved kongelig resolusjon den 14. mai 2019 bestemt at FNs 17 bærekraftsmål, som Norge har sluttet seg til, skal være det politiske hovedsporet for å ta tak i vår tids største utfordringer, også i Norge.

22.2 Om området

4

enheter

27

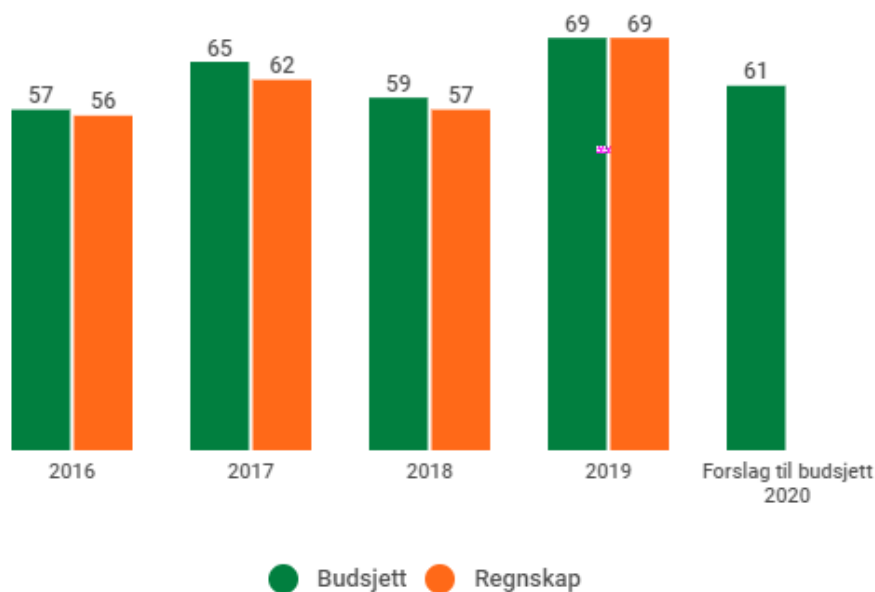
årsverk

67

bystyrerepresentanter

Økonomi og regnskap

Figur 22-1 viser budsjett- og regnskap for bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, og Rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og revisjonen for 2020. Tall for perioden 2016-2019 er kun tall for gamle Trondheim kommune. Tall for 2020 er for nye Trondheim kommune.

Figur 22-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Bystyresekretariatet tilrettelegger for de politiske beslutningsprosessene, og gjennomfører kommune-, fylkes- og stortingsvalg. Bystyresekretariatet har også hånd om kommunens vertskapsforpliktelser, og legger til rette for visler. Kontrollkomiteen og kommunerevisjonen har en uavhengig rolle og skal sikre at den kommunale virksomheten utføres i tråd med politiske vedtak og gjeldende lover og regler. Kontrollkomiteen og kommunerevisjonen fremmer egne budsjettforslag til bystyret.

22.3 Driftsbudsjett

Forslag til driftsbudsjett for 2020-2023

Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og kommunerevisjonen tilpasser aktiviteten til reduserte driftsrammer og til at behovet i den nye kommunen vil være vesentlig lavere enn i summen av behov de to selvstendige kommunene. Mer bruk av digitale verktøy vil forbedre tidsbruken og gi innsparinger i tråd med rammereduksjonen.

Tabell 22.1 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for området i perioden 2020-2023. Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune). Tabell 22.2 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 22.1 Budsjetttramme og rammeendring bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og kommunerevisjonen. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	72,4	72,4	72,4	72,4
Pris- og lønnskompensasjon	0,3	0,3	0,3	0,3
Oppgaveendringer	-7,1	-1,0	-8,1	0,0
Korrigert budsjett	65,6	71,7	64,6	72,7
Befolkningsvekst	0,2	0,3	0,4	0,6
Annen rammeendring	-4,8	-6,5	-6,8	-6,8
Forslag til netto driftsramme	60,9	65,4	58,2	66,4
Reell rammeendring	-4,6	-6,3	-6,4	-6,2

Tabell 22-2 Tiltak i Bystyresekretariatet, folkevalgte, kontrollkomiteen og kommunerevisjonen. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Endringer i tjenestetilbudet	02 Generell effektivisering	-0,6	-1,2	-1,3	-1,1
	02 Nærmiljøråd	0,3	0	0	0
Effektiviseringstiltak	03 Gevinstrealisering kommunesammenslåing	-4,3	-5,1	-5,1	-5,1
Sluttsum		-4,6	-6,3	-6,4	-6,2

Oppgaveendringer

I valgår (2021 og 2023) styrkes rammen med 7,1 millioner kroner til dekning av utgiftene knyttet til å gjennomføre valgene. I tillegg inneholder økonomiplanen en 4-årssyklus som innebærer at rammen i kommunevalgår og påfølgende år er én million kroner høyere enn i de to øvrige årene. Kostnaden ved gjennomføringen av et kommunevalg er noe høyere enn ved et stortingsvalg. I forbindelse med kommunevalgene påløper det ekstra kostnader til skifte av representanter, folkevalgtopplæring, studiereiser og etterlønn.

Endringer i tjenestetilbudet

1. Generell effektivisering

Rådmannen foreslår et effektiviseringskrav på 0,6 millioner kroner i 2020.

2. Nærmiljøråd

Det foreslås 0,3 millioner kroner til nærmiljørådsarbeid i Klæbu i 2020 for drift og utvikling av rådet og å gjennomføre arrangement i lokalmiljøet. Pengene gis som tilskudd til nærmiljørådet i Klæbu, som selv organiserer sin virksomhet.

Effektiviseringstiltak

3. Gevinstrealisering kommunesammenslåing

Kommunesammenslåingen mellom Trondheim og Klæbu vil gi en gevinstrealisering på 4,3 millioner kroner i 2020. Ved kommunesammenslåing vil ikke antall politiske representanter øke, noe som gir besparelse. En stillingshjemmel fra gamle Klæbu kommune vil tilfalle bystyresekretariatet fra og med 2020. Rådmannen har ikke lagt inn finansiering lenger enn ut 2020, men gevinstuttak skjer ved at en ikke reansetter ved naturlig avgang i bystyresekretariatet. Skulle det ikke skje naturlig avgang i løpet av 2020 vil rådmannen hensynta dette ved neste HØP 2021-2024.

23 Rådmannen og strategisk ledelse

23.1 Hovedprioritering 2020-2023

I kommende periode har Rådmannen utviklet tre strategiske hovedgrep: (1) relasjonell velferd og samskaping, (2) smart bærekraftig by, og (3) universitetskommune og samfunnslæring. De tre strategiske hovedgrepene, som er mer utfyllende beskrevet i kapittel 2, dreier seg om betydningen sosiale relasjoner har for målt og opplevd velferd, mulighetene teknologi skaper for å involvere innbyggere og prioritere ressurser, kommunens evne til å ivareta sine langsiktige kunnskaps- og kompetansebehov. De strategiske hovedgrepene bidrar til å svare på FN's 2030-agenda for bærekraftig utvikling og de 17 bærekraftsmålene. Bærekraftsmålene er førende for kommunens strategiske samfunns- og arealutvikling fram mot 2030.

23.2 Om rådmannen og strategisk ledelse

23.3 Om område

6

kommunaldirektører

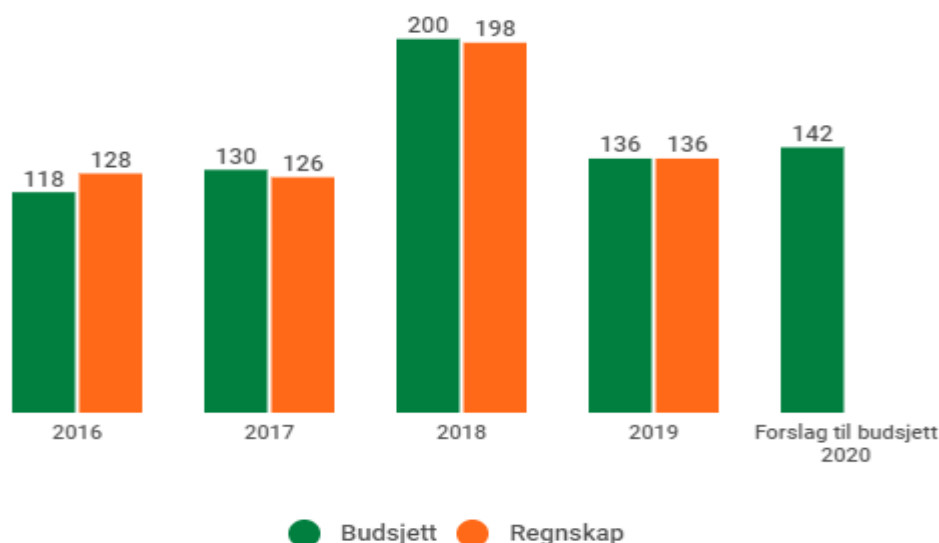
122

årsverk

Økonomi og regnskap

Figur 23-1 viser budsjett- og regnskap for Rådmannen og strategisk ledelse i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, og Rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for rådmannen og strategisk ledelse for 2020.

Figur 23-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Under Rådmannen ligger kommunens strategiske funksjoner for helhetlig virksomhetsstyring, samfunnsutvikling, organisasjonsutvikling, ledelsesutvikling, internasjonalt arbeid og kommuneadvokatens kontor. Rådmannens utviklingskapasitet ligger dels i linja (rådmannens ledergruppe og kommunalsjefene), og dels i rådmannens og kommunaldirektørens fagstab.

Rådmannen og strategisk ledelse er ansvarlig for forsvarlig utredning og fremleggelse av politiske saker til bystyret, formannskapet og bygningsrådet. I tillegg saksbehandler området klager for klagenemnda, utarbeider svarforslag på interpellasjoner i bystyret, samt utarbeider skriftlige svar som politisk nivå stiller i bystyret, formannskapet og i forbindelse med budsjettbehandlingen.

Omfanget av politiske saker i Trondheim ligger over antallet i kommuner det er naturlig å sammenlikne med:

	Kristiansand	Drammen	Stavanger	Trondheim
Formannskap	95	187	156	297
Bygningsråd	194		165	295
Bystyre	124	206	112	242
Sum	413	393	433	834

Rådmannen og rådmannens fagstab har også ansvar for iverksettelse av politiske vedtak. Dette innebærer forsvarlig drift av kommunens tjenesteområder, utvikling av fag og virksomhetsstyring, implementering av bystyrets vedtatte ledelses- og personalstrategi, god samhandling med og finansiering av tillitsmannsapparatet og en forsvarlig bruk og forvaltning av kommunens økonomiske midler.

I tillegg har Rådmannen etablert et mindre antall strategiske programmer (Områdeløft Saupstad-Kolstad, Digitalt førstevalg, Universitetskommunen TRD3.0), på områder der det er viktig å samordne en rekke enkeltprosjekter for å nå overordnede, politiske mål.

23.4 Strategiske hovedgrep 2019-2022

Regjeringen har ved kongelig resolusjon den 14. mai 2019 bestemt at FNs 17 bærekraftsmål, som Norge har sluttet seg til, skal være det politiske hovedsporet for å ta tak i vår tids største utfordringer, også i Norge. Det er derfor viktig at bærekraftsmålene blir en del av grunnlaget for samfunns- og arealplanleggingen. Rådmannen og strategisk ledelse vil sørge for at dette skjer.

For øvrig er Rådmannens og den strategiske ledelsens hovedgrep for kommende fireårsperiode nærmere beskrevet av rådmannen selv i kapittel 2.

23.5 Driftsbudsjett

Forslag til driftsbudsjett for 2020-2023

Driftsrammene reduseres noe i økonomiplanperioden. Rammereduksjonen løses ved reduksjon av årsverk.

Tabell 23.1 viser Rådmannens forslag til netto driftsramme for området i perioden 2020-2023 Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune). Tabell 23.2 viser Rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 23.1 Budsjettramme og rammeendring Rådmannen og strategisk ledelse. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	145,3	145,3	145,3	145,3
Pris- og lønnskompensasjon	0,5	0,5	0,5	0,5
Oppgaveendringer	0,0	0,0	0,0	0,0
Korrigert budsjett	145,8	145,8	145,8	145,8
Befolkningsvekst	0,3	0,6	0,9	1,2
Annen rammeendring	-4,1	-5,1	-7,3	-7,3
Forslag til netto driftsramme	142,0	141,3	139,4	139,7
Reell rammeendring	-3,8	-4,5	-6,4	-6,1

Tabell 23-2 Tiltak i Rådmannen og strategisk ledelse. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Opprettholdelse av standard	01 Kompensasjon tillitsvalgsordning	1	1	1	1
	02 Finansiering av stillinger	2,5	2,5	2,5	2,5
Endringer i tjenestetilbudet	03 Reduksjon bemanning	-1,5	-2,2	-2,6	-2,3
Effektiviseringstiltak	04 Gevinstrealisering kommunesammenslåing	-5,8	-5,8	-7,3	-7,3
Sluttsum		-3,8	-4,5	-6,4	-6,1

Opprettholdelse av standard**1. Kompensasjon tillitsvalgtordning**

Antall tillitsvalgte har økt noe som medfører økt ramme på en million kroner i 2020

2. Finansiering av stillinger

Stillinger i fagstab er ved en inkurie ført på feil budsjett. Dette medfører en økt ramme på 2,5 million kroner i 2020.

Endringer i tjenestetilbudet**3. Reduksjon bemanning**

For å tilpasse ressursbruken til endrede rammer, foreslår rådmannen en reduksjon i bemanningen i rådmannens fagstab fra 2020 på 1,5 millioner kroner.

Effektiviseringstiltak**4. Gevinstrealisering kommunesammenslåing**

Kommunesammenslåingen mellom Trondheim og Klæbu vil gi en gevinstrealisering på 5,8 millioner kroner i 2020. Deler av ledelsen i gamle Klæbu kommune har sluttet i sine stillinger og vil ikke bli erstattet.

24 Interne tjenester og arbeidsgiverområdet

24.1 Hovedprioritering 2020-2023

Hovedprioriteringen for de interne tjenestene og arbeidsgiverområdet i perioden er arbeidet med å utvikle organisasjonen, og kommunens plan og styringssystemer, slik at kommunen er godt rustet til å svare på nasjonale forventninger som sier at fremtidig samfunns- og arealplanlegging skal bygge på FNs bærekraftsmål. Temaplan for modernisering skal behandles i denne perioden, og skal svare på hvordan organisering og digitalisering støtter opp under politiske mål. Arbeidet bygger videre på det grunnlaget som er lagt gjennom blant annet Digitalt førstevalg, prosjekt Helhetlig ledelse, kommunens innovasjonsstrategi, samt kommunens nye politikk for økt innbyggerinvolvering.

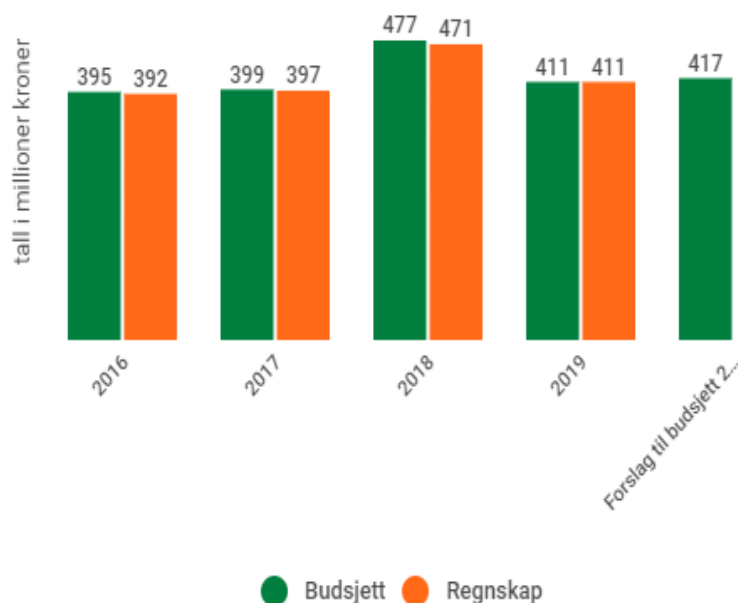
24.2 Om området

Økonomi og regnskap

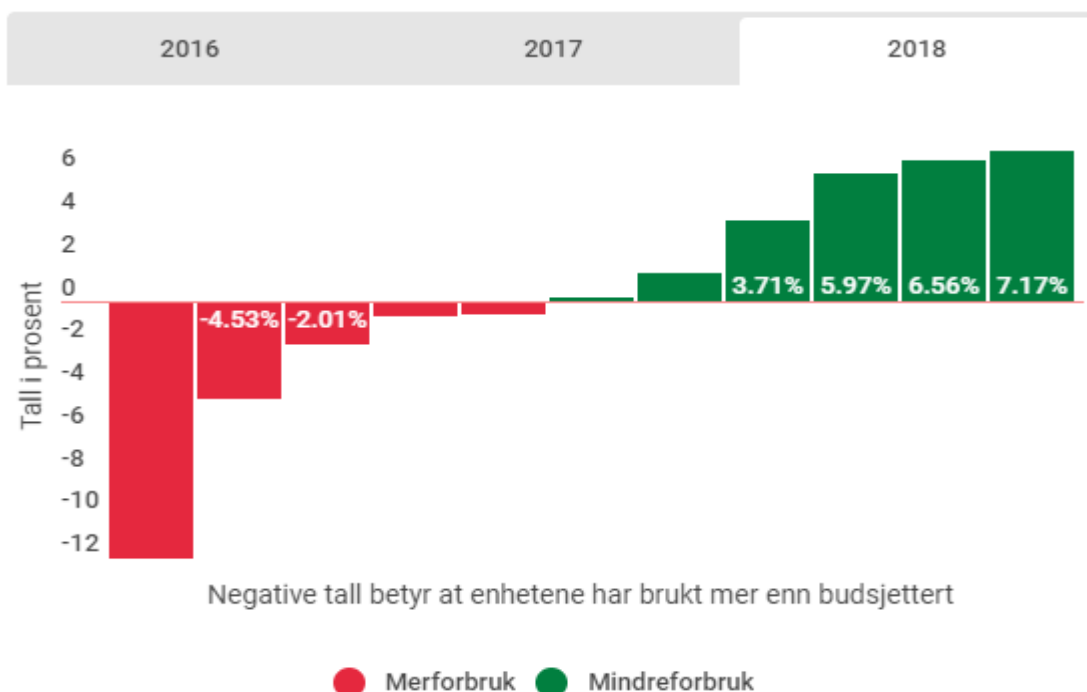
Figur 24-1 viser budsjett- og regnskap for interne tjenester og arbeidsgiverområdet i perioden 2016-2018, vedtatt budsjett og prognose på regnskap for 2019, samt rådmannens forslag til netto driftsbudsjett for interne tjenester og arbeidsgiverområdet for 2020. Tall fra 2016 til 2019 inkluderer tall for gamle Trondheim kommune, mens tall for 2020 er for nye Trondheim kommune.

Figur 24-1. Utvikling av regnskap og budsjett over tid. Tall i nominelle kroner.

Figur 24-2 viser spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2017.

Figur 24-2. Spredning i budsjettavvik for enhetene innenfor området i perioden 2016-2018

Interne tjenester og arbeidsgiverområdet ledes av kommunaldirektør for organisasjon og kommunaldirektør for økonomi og finans. Området omfatter totalt 11 enheter som er interne støttetjenester for kommunens strategiske ledelse og kommunens 211 enheter. De interne tjenestene og arbeidsgiverområdet spiller en viktig rolle i arbeidet med å gjøre Trondheim til en åpen kommune, gjennom satsing på tiltak og virkemidler som fremmer "meråpenhet".

I den kommende perioden skal blant annet satsingen “Eksperimentering som tjeneste” bidra til å styrke de interne tjenestenes rolle som støttespiller i innovasjon og omstilling. Kommunens mange medarbeidere er en viktig kilde til innovasjon og forbedring. Utviklingen av kapasitet til å veilede ledere og ansatte i målrettet eksperimentering er en forutsetning for å støtte opp under medarbeiderdrevet innovasjon.

24.2.1 Sykefravær

Personaltjenesten og Arbeidsmiljøenheten (Bedriftshelsetjenesten) har et særskilt ansvar i å bistå enhetene med å redusere sykefravær. Enhetene bistår arbeidsgiver, arbeidsmiljøutvalg og arbeidsmiljøgrupper med kunnskap, analyser, råd og veiledning, generelle og spesifikke tiltak og prosesser som har direkte eller indirekte betydning for sykefraværet. I enheter med høyt sykefravær over tid, går rådmannen direkte inn med ulike former for støtte. Rådmannen har opprettet særskilte innsatsteam beregnet på slike enheter.

Sykefravær for de interne tjenestene:

Sykefraværet på fagområdet organisasjon har økt fra 5,9 % til 6,8 % fra 2. kvartal 2018 til samme tid i 2019, mens det har gått ned på fagområde finans. Her var sykefraværet 6,0 % i 2. kvartal 2018 mot 4,8 % til samme tid i 2019. Enhetene legger til rette for at medarbeidere skal ha kortest mulig fravær, være delvis sykmeldt og ellers prøve å forebygge fravær gjennom ulike tiltak.

For enheter med høyt fravær har rådmannen iverksatt følgende tiltak:

- Samlinger for kompetanse- og erfaringsutveksling mellom enhetsledere og kommunaldirektør
- Prioritering av innsats i enhetene med høyest sykefravær
- Handlingsplaner for reduksjon av sykefravær i enheter med høyt sykefravær

24.2.2 Samfunnssikkerhet og kommunal beredskap

Kommunen har et overordnet ansvar for befolkningens sikkerhet og trygghet. Kommunen skal jobbe systematisk og helhetlig med samfunnssikkerhetsarbeidet på tvers av sektorer i kommunen, med sikte på å redusere risiko for tap av liv eller skade på helse, miljø og materielle verdier. Plikten omfatter også kommunen som myndighet innenfor sitt geografiske område, som virksomhet og som pådriver overfor andre aktører.

Rådmannen møter dette kravet blant annet gjennom kvartalsvis beredskapstrening for ledergruppen med støttefunksjoner, og ved å følge opp enhetsledere med tildeling av maler for arbeid med ROS-analyser, beredskapsplaner og øvelser på enhetsnivå. Internkontroll for dette ansvaret blir fulgt opp av rådmannen.

24.2.3 Digitrøndelag

Trondheim kommune har i samarbeid med KS, Trøndelag fylkeskommune og øvrige kommuner i trøndelag dannet sammenslutningen digitrøndelag. Hensikten er å bidra til at flere kommuner i Trøndelag styrker kompetansen innenfor digitalisering og lykkes med å ta i bruk de løsninger som etableres av fellesskapet. Programområdet skal særlig bidra med å rulle ut vedtatte nasjonale løsninger. Det er søkt fylkesmannen om tilskudd til ordningen.

24.2.4 Temaplan for teknologi og modernisering

Det er under utarbeidelse en temaplan for teknologi og modernisering. Utviklingen i samfunnet drives av et samspill av sosiale, kulturelle og økonomiske utfordringer og muligheter på den ene siden, og teknologiske drivere på den andre. Ny og innovativ teknologi, kombinert med nye måter å levere tjenester på, skaper muligheter for kommunen. Trykket fra omverden på kommunen for å teste ny og innovativ teknologi er stort. Moderniseringen av våre tjenester og interne prosesser er viktig for å møte forventninger til omgivelsene fremover og i tråd med arbeidet som gjennomføres andre steder i verden forøvrig. En tydelig bevissthet rundt hvilke behov, tema og virksomhetsområder som skal prioriteres fremover blir sentralt som styringsverktøy for Trondheim kommune.

Relevante lenker

- [Digitalt førstevalg](#)
- [Universitetskommunen.](#)
- [FNs bærekraftsmål](#)
- [Bærekraftsmål Trondheim](#)

24.3 Mål

Av hovedmålene i kommuneplanens samfunnsdel 2009-2020 er det hovedmål 4 som i størst grad legger føringer på arbeidet til de interne tjenestene.

For gjeldende planperiode har kommunaldirektørene for organisasjon og finans og de interne tjenestene et hovedansvar for følgende delmål med tilhørende strategier:

- Delmål 4.1: I 2020 skal Trondheim kommune være en aktiv deltaker på vesentlige samfunnsarenaer
- Delmål 4.2: I 2020 skal Trondheim kommune ha styrket sin posisjon som attraktiv arbeidsgiver
- Delmål 4.3: I 2020 skal byens og kommunens behov for arbeidskraft være dekket
- Delmål 4.5: I 2020 har Trondheim god beredskap i forhold til samfunnssikkerhet

FNs bærekraftsmål som anses som særskilt relevante for området:

	<p>24.3.1 Mål 5. Likestilling mellom kjønnene</p> <p>Målet handler om å gi begge kjønn like rettigheter og muligheter til å bestemme over eget liv. En kunnskapsbasert og systematisk tilnærming til inkludering har positive konsekvenser for alle grupper som står i fare for å bli støtt ut av samfunns- og arbeidslivet.</p>
	<p>24.3.2 Mål 8. Anstendig arbeid og økonomisk vekst</p> <p>Målet handler blant annet om å sikre full sysselsetting og anstendig arbeid. Helhet, trygge og forutsigbare stillinger er en forutsetning for at medarbeiderne i kommunen skal ha gode forutsetning for å ytre seg og delta aktivt i utviklingen av egen arbeidsplass, i tråd med arbeidsgiverpolitikken.</p>
	<p>24.3.3 Mål 9. Innovasjon og infrastruktur</p> <p>Målet handler blant annet om å sikre Infrastrukturen som må være på plass for at et samfunn skal fungere. En viktig del av arbeidet til interne tjenester handler nettopp om å bygge støtte- og styringssystemer som gjør at kommunen styres på en forsvarlig måte og ressursene utnyttes på en bærekraftig måte.</p>

Periodemål 1: Vi har samsvar mellom kompetanse og oppgaver

Skal kommunen være en attraktiv arbeidsgiver, må kommunen over tid ha samsvar mellom tilgjengelig kompetanse og oppgaver. Både oppgaver og kompetanse kan påvirkes.

De interne tjenestene har et særlig ansvar for at hele organisasjonens kompetanse innen økonomi, innkjøp, regnskap, personal, HMS, arkiv, IKT, kommunikasjon, tolking og kontortjenester er i samsvar med dagens krav.

Indikatorer

- Alle enheter i Trondheim kommune har oppdaterte kompetanse- og rekrutteringsplaner.
- Rådmannen har utarbeidet analyser av hvilke støttetjenester som bør ligge sentralt og hvilke som bør være på enhetene.
- Alle medarbeidere følges opp av én ansvarlig leder gjennom årlige utviklingssamtaler

- Enhetene analyserer kompetansesammensetning og behov for kompetanse basert på analyse fra medarbeiderundersøkelsen faktor 4 og 7.
- Kommunen profesjonaliserer og standardiserer mottaket av nye ledere og ansatte, og sørger for at dette følges opp systematisk
- Sykefraværet for kommunen er under 8,8 prosent
- Den gjennomsnittlige stillingsprosenten for faste ansatte i hele kommunen går opp fra 82,5 til 85 prosent. For turnusbaserte tjenester økes den gjennomsnittlige stillingsprosenten fra 74 prosent til 75 prosent. Andelen ansatte som søker redusert stilling går ned
- Alle enhetene på interne tjenester har med ulike virkemidler og tiltak lagt til rette for at organisasjonen besitter nødvendig kompetanse på sine respektive områder.

Periodemål 2: Vi jobber for en smartere kommune

Kommunen må utvikle seg i takt med samfunnet og i samspill med omgivelsene. Teknologiske endringer gjør det mulig å øke takten i moderniseringen av kommunen ved å skape nye former for tjenesteproduksjon (kommune 3.0) og automatisere manuelle og gjentakende prosesser. Kommunen skaper tilgang til større mengder data og løpende analyse for bruk i sentrale beslutninger og i strategit utvikling. Innbyggerne vil merke endringene i kommunen i form av krav til bruk av selvbetjeningsløsninger og flere muligheter for å delta i samfunnsutviklingen.

Vi samhandler både internt og eksternt for å løse våre oppgaver litt smartere.

Indikatorer

- Antallet manuelle administrative prosesser og oppgaver (tidstyver) er redusert ved bruk av teknologi og målrettet fornyingsarbeid
- Flere tjenester utføres sammen med brukere, innbyggere, næringsliv og frivillighet
- Gjennom Universitetskommunen TRD 3.0 avdekkes langsiktige og komplekse problemstillinger, og programmet lykkes med å få FOU-miljøer til å gjennomføre tidsriktig forskningsaktivitet
- Trondheim kommune tilbyr ved behov åpne datasett til bruk av eksterne aktører så lenge det ikke er tungtveiende hensyn som taler mot
- Flertallet av innbyggerne benytter kommunens digitale tjenester der det er tilrettelagt for det

Periodemål 3: Interne tjenesters kompetanse bidrar til en bedre kommune

Interne tjenester må være faglig i forkant på sine områder for å kunne være til nytte for resten av organisasjonen og innbyggerne.

Interne tjenester skal jobbe kunnskapsbasert, framtidrettet og analytisk

Indikatorer

- Administrative verktøy og rutiner brukes.
- Brukerundersøkelse av tjenestene fra interne tjenester viser at enhetene og rådmannen i kommunen er fornøyd med tilbudet de mottar
- Kommunen lykkes med å øke innbyggernes deltakelse i utviklingen av kommunens tjenester
- Det er opprettet et virkemiddelapparat for mottak og videreutvikling av medarbeiderdrevet innovasjon

24.4 Driftsbudsjett

24.4.1 Forslag til driftsbudsjett for 2020-2023

Driftsrammene reduseres noe i økonomiplanperioden. Rammereduksjonen fordeles flatt mellom enhetene og løses ved reduksjon av årsverk.

Tabell 24-1 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for område Interne tjenester i perioden 2020-2023 Tabellen viser endring i forhold til vedtatt budsjett 2019 per 31.12.2018 (sammenslått budsjett for Trondheim og Klæbu kommune).

Tabell 24-2 viser rådmannens forslag til hvordan tjenesteområdet skal tilpasse seg nye driftsrammer.

Tabell 24.1 Budsjettramme og rammeendring Interne tjenester og arbeidsgiverområdet. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	427,4	427,4	427,4	427,4
Pris- og lønnskompensasjon	5,3	5,3	5,3	5,3
Oppgaveendringer	-1,7	-1,7	-1,7	-1,7
Korrigert budsjett	431,0	431,0	431,0	431,0
Befolkningsvekst	0,8	1,6	2,3	3,1
Annen rammeendring	-14,1	-20,3	-26,6	-26,6
Forslag til netto driftsramme	417,7	412,4	406,8	407,5
Reell rammeendring	-13,3	-18,7	-24,3	-23,5

Tabell 24-2 Tiltak i Interne tjenester og arbeidsgiverområdet. Tall i millioner kroner

Type tiltak	Navn tiltak	2020	2021	2022	2023
Opprettholdelse av standard	01 Ny arkivplan	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9
	02 Det interne arbeidsmarkedet	-4,0	-4,0	-4,0	-4,0
	03 Driftskostnader saksbehandlingsløsning	0,5	0,5	0,5	0,5
	04 Driftkostnader MinSide	0,4	0,4	0,4	0,4
	05 Reduksjon av flyktninger	-1,5	-1,9	-3,0	-3,0
	06 Deponering ESA	1,8	0,0	0,0	0,0
	07 Økt driftspris digitale politikere	0,2	0,3	0,3	0,3
Endringer i tjenestetilbudet	08 Reduksjon bemanning	-3,9	-6,2	-9,7	-8,9
	09 IA avtale	1,3	1,3	1,3	1,3
Effektiviseringstiltak	10 Gevinstrealisering kommunesammenslåing	-7,2	-8,2	-9,2	-9,2

24.4.2 Opprettholdelse av standard

1 Ny arkivplan

Trondheim Byarkiv hadde i april 2018 tilsyn fra Arkiverket. Byarkivet ble pålagt å oppdatere arkivplan i henhold til Arkivforskriften paragraf 4. Oppdatert arkivplan er et viktig verktøy i forbindelse med kommunesammenslåing med Klæbu og er estimert å koste 0,9 millioner kroner i 2019. Dette er en engangskostnad og budsjettet reduseres tilsvarende i 2020.

2 Det interne arbeidsmarkedet

I 2019 ble det ekstrakostnader i DIA, dette var et engangsbetrag som ikke videreføres i 2020 og budsjettet reduseres med 4 millioner kroner.

3 Driftskostnader saksbehandlingsløsning

Trondheim kommune lansert ny saksbehandlingsløsning. Helårseffekt i 2020 på 0,5 millioner kroner

4 Driftskostnader Min Side

Trondheim kommune har lansert den nye publikumstjenesten MinSide. Helårseffekt i 2020 på 0,4 millioner kroner

5 Reduksjon av flyktninger

Trondheim forventes å ta imot færre flyktninger fremover. Dette betyr at det også vil være lavere behov for tolketjenester, og aktiviteten reduseres med 1,5 millioner kroner fra 2020 og økende utover i økonomiplanperioden.

6 Deponering ESA

Trondheim byarkiv har fått pålegg om å deponere i ESA. Dette vil medføre en kostnad på 1,8 millioner kroner i 2020.

7 Drift Digitale Politikere

Prosjektet "Digitale politikere - rett på sak" går over i drift fra 2020. Dette er en digital løsning som forenkler og automatiserer tungvinte manuelle operasjoner i forbindelse med møter i folkevalgte organer. For 2020 er det forutsatt en kostnad på 0,2 millioner som øker til 0,3 millioner i 2021.

24.4.3 Endringer i tjenestetilbudet

8 Reduksjon bemanning

For å tilpasse ressursbruken til endrede rammer, foreslår rådmannen en reduksjon i bemanningen fra 2020 på 3,9 millioner kroner.

9 IA avtale

Arbeidsmiljøenheten i Trondheim kommune kompenseres med 1,3 millioner kroner på bakgrunn av tap av inntekter. Dette skyldes at tilskudd fra arbeids og velferdsetaten (NAV) forsvinner fra 2020.

24.4.4 Effektiviseringstiltak

10 Gevinstrealisering kommunesammenslåing

Kommunesammenslåingen mellom Trondheim og Klæbu vil gi en gevinstrealisering på 7,2 millioner kroner i 2020. I hovedsak består gevinsten av medarbeidere som slutter eller går av med pensjon og som ikke blir erstattet når to kommuner slås sammen til en.

24.5 Investeringsbudsjett

24.5.1 Forslag til investeringsbudsjett for 2020-2023

I planperioden foreslår rådmannen å videreføre arbeidet med innbyggerrettede investeringer og velferdsteknologi som er påbegynt. Digibarnevern er et større nasjonalt prosjekt som ligger innen i perioden og ble behandlet i formannskapet (19/27204). Rådmannen foreslår videre igangsetting av et nytt prosjektområde datadreven organisasjon i 2020. Detaljene rundt prosjektet vil fremkomme i forbindelse med bystyresak våren 2020 om Temaplan for teknologi og modernisering i 2020.

Tabell 24-3 Investeringer i IT i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering				
				2020	2021	2022	2023	
01. Digitale innbyggertjenester	89,6	40,8	44,1	24,9	14,4	4,8	0,0	
02. Velferdsteknologi	37,0	32,8	4,2	2,5	1,7	0,0	0,0	
03. IT infrastruktur	183,7	45,4	162,0	45,5	59,8	28,5	28,2	

04. Felles tjenester	36,4	10,4	26,1	4,0	8,5	9,0	4,6
05. Datadreven organisasjon	5,0	0,0	5,0	1,0	2,0	1,0	0,0
Sluttsum	351,7	129,4	241,4	77,9	86,4	43,3	32,8

Tabell 24-4 Finansiering for investeringsprosjektene for IT i perioden 2020-2023

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	65,5	72,6	36,4	27,6
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	12,4	13,8	6,9	5,2
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	77,9	86,4	43,3	32,8

24.5.2 Digitale innbyggertjenester

De fleste innbyggertjenestene gjennomføres av Rådmannens digitaliseringsprogram Digitalt førstevalg. Digitaliseringsprogrammet Digitalt førstevalg gjennomfører primært prosjekter som etablerer digitale innbyggertjenester. Dette er omtalt i kapittel 2 under Programområder. Rådmannen foreslår å bevilge 24,9 millioner kroner til programområdet i 2020 og i sum 44,1 millioner kroner i perioden 2020-2023.

24.5.3 Velferdsteknologi

Rådmannen foreslår å ferdigstille implementering av tidligere piloterte velferdsteknologiløsninger på helseområdet. Disse er digitale trygghetsalarmer, medisineringsstøtte og medisinsk avstandsoppfølging (helsami+). Hensikten med begge løsningene er å bidra til trygghet og mestring for brukere slik at de kan bo lenger hjemme gjennom henholdsvis elektronisk tilbakemelding ved bruk av meldinger og sensorer og pasienter som selv tar medisiner. Rådmannen foreslår å bevilge 2,5 millioner kroner til formålet i 2020 og 1,7 millioner kroner i 2021.

24.5.4 Felles systemer og basistjenester

Rådmannen foreslår å videreføre arbeidet med å bytte ut dagens gamle sak- og arkivløsning med en ny generell saksbehandlingsløsning omtalt i kapittel 25.4.3, i tråd med tidligere vedtak.

Bystyret fattet den 28.09.17 vedtak om at Trondheim kommune skal opprette et lobbyregister, jamfør sak [138/17](#). Rådmannen anbefaler at arbeidet fortsetter i 2020. Rådmannen foreslår å bevilge 4 millioner kroner til prosjekter innenfor kategorien felles tjenester i 2020 og samlet 26,1 millioner kroner i perioden 2020-2023.

24.5.5 IT infrastruktur

Oppgraderingen av kapasitet i nettverket på skolene fortsetter i tråd med tidligere vedtak. Dette innebærer at tilgangen til trådløst nett og underliggende infrastruktur styrkes for å møte behovet for pedagogisk bruk i skolene fremover. Dette er i tråd med investeringsbeslutning [26/18](#) i bystyret våren 2018.

Rådmannen foreslår i tråd med strategien om tidlig innsats å fortsette det løpende vedlikeholdet av kommunens IKT-infrastruktur i perioden. Dette innebærer å skifte ut pc-er med utgått garanti. Det vil også i forbindelse med temaplan for teknologi og modernisering lages en egen langsiktig plan for infrastrukturvedlikeholdet. Rådmannen foreslår å bevilge 45,5 millioner kroner til formålene i 2020 og 162 millioner kroner i perioden 2020-2023.

Datadreven organisasjon

Trondheim kommune er i startgropen på en ny satsing innenfor datadreven organisasjon. I dagens samfunn produseres det stadig mer informasjon på alle nivåer i samfunnet. Det offentlige har i varierende grad tatt i bruk denne informasjonen på en systematisk og strukturert måte til læring, forbedring, innovasjon og utvikling av organisasjonen og tjenestetilbudet. Dette prosjektet vil samle flere av pågående initiativ på området og gjennom dette styrke kommunens samlede evne til læring, analyse og styring. Rådmannen foreslår å bevilge 1 million kroner til prosjektene i 2020 og 5 millioner kroner i perioden 2020-2023.

25 Trondheim parkering

25.1 Hovedprioritering 2020-2023

Hovedprioriteringen til Trondheim parkering er fremkommelighet, trafiksikkerhet og miljø. Bystyret i Trondheim kommune vedtok ny parkeringspolitikk 01.02.2018 sak 6/18, hvor fokuset ikke lenger er midtbyen alene, men regulering av hele Trondheim kommune. Likeså er ny byvekstavtale signert og dette legger også føringer for Trondheim parkering i form av samarbeid med nærliggende kommuner. I følge ny byvekstavtale skal det utarbeides en samordnet parkeringspolitikk for avtaleområdet innen 2021. Rådmannen vil, med basis i konsulentrapporten "[analyse av restriktive tiltak for biltrafikken i Trondheim](#)", legge fram en sak til politisk behandling tidlig i 2020. I saken vil ulike parkeringstiltak med både positiv inntektseffekt for kommunen og positive klimagasseffekter drøftes.

25.1.1 Om området

Trondheim Parkering KF er avviklet og virksomheten i selskapet er nå delt mellom aksjeselskapet Trondheim Parkering AS, som beskrives i kapittel 26, og den kommunale enheten Trondheim Parkering som beskrives i dette kapitlet. Ny organisering der kommunal og konkurranseutsatt drift er delt i to, er lik flere andre større byer i Norge, der kommunen også driver konkurranseutsatt virksomhet. Dette er gjort for å ha et klart skille mellom offentlig forvaltning og konkurranseutsatt virksomhet.

Trondheim parkerings ansvarsområde omfatter parkeringsplanlegging, skilting samt kontroll og håndheving av parkering, miljø og piggdekkgebyr. Bystyret har også fattet vedtak om at det er Trondheim parkering som er ansvarlig for utbygging av infrastruktur til ladestasjoner og drifting av disse på kommunal grunn. I tillegg selger enheten tjenester til andre kommuner og Trondheim parkering AS.

Trondheim parkering har i dag rundt 50 ansatte, hvorav alle som ønsker 100% stilling er tilbudt dette. Lokasjon er Leuthenhaven, Erling Skakkes gate 40, hvor enheten er lokalisert i samme bygg som det 100 prosent kommunalt eide Trondheim Parkering AS.

25.2 Driftsbudsjett

Tabell 25.1 viser rådmannens forslag til netto driftsramme for den kommunale enheten Trondheim parkering i perioden 2020-2023 Tabellen viser endring i forhold til budsjetterte inntekter fra parkeringsvirksomhet i 2019.

Tabell 25-1 Budsjettramme og rammeendring Trondheim parkering. Tall i millioner kroner

Netto driftsramme	2020	2021	2022	2023
Opprinnelig budsjett 2019	-95,0	-95,0	-95,0	-95,0
Pris- og lønnskompensasjon	-2,9	-2,9	-2,9	-2,9
Oppgaveendringer	3,4	3,4	3,4	3,4
Korrigert budsjett	-94,5	-95,5	-94,5	-94,5
Befolkningsvekst				
Annen rammeendring	-2,1	-2,1	-2,1	-2,1
Forslag til netto driftsramme	-96,6	-96,6	-96,6	-96,6
Reell rammeendring	-2,1	-2,1	-2,1	-2,1

I vedtatt budsjett for 2019 er det budsjettet med 95 millioner kroner i inntekt fra parkeringsvirksomhet (uavhengig av organisering). Omregnet til 2020-kroner utgjør dette 97,9 millioner kroner. I raden oppgaveendring er det lagt inn at rådmannen, jf kapittel 26, budsjetterer med 3,4 millioner kroner i utbytte fra Trondheim parkering AS i 2020. Dette for å få en indikasjon på hva budsjett 2019 ville vært for enheten Trondheim parkering om den hadde blitt etablert 1.1.2019.

Sammenlignet med korrigert budsjett 2019 har rådmannen budsjettet med en inntektsøkning fra enheten Trondheim parkering på 2,1 millioner kroner i 2020. Årsaken til at rådmannen har budsjettet med en inntektsøkning er at rådmannen foreslår å innføre nye/endre på noen av dagens parkeringsavgifter.

Et av områdene det er aktuelt å utvide er dagens ordning for boligsoneparkering. Rådmannen vil komme nærmere tilbake til dette i en egen politisk sak. I motsatt retning trekker det at vi forventer reduserte inntekter som følge av at nullutslippskjøretøy fra 1. januar 2020 skal betale halv pris av parkeringsavgiften. Det gjenstår noe arbeid i å verifisere størrelsen på bortfall av inntekter knyttet til 50 prosent rabatt for el- biler (regelverket er ikke klart) samt grensesnittet mellom enheten og Trondheim Parkering AS. Rådmannen vil derfor innarbeide et mer gjennomarbeidet budsjett i tilleggsnotatet som fremlegges bystyret etter at statsbudsjettet foreligger.

25.3 Investeringsbudsjett

Tabell 25-2 viser rådmannens forslag til investeringer innenfor Trondheim parkering i perioden 2020-2023.

Tabell 25-2 Investeringer i Trondheim parkering i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner

Prosjektnavn	Kostnads- overslag	Benyttet bevilgning	Rest til bevilgning	Forslag til investering			
				2020	2021	2022	2023
01. Biler	4,9	0,0	0,0	1,8	1,2	0,7	1,2
02. Billettløs parkering	0,6	0,0	0,6	0,6	0,0	0,0	0,0
03. Etablering El-bil lading	8,4	0,0	8,4	2,4	2,4	2,4	1,2
04. P-teknisk utstyr/skilt/smarte løsninger/utredninger mv. forvaltning	6,0	0,0	6,0	1,2	1,2	1,2	2,4
Sluttsum	19,9	0,0	15,0	6,0	4,8	4,3	4,8

Tabell 25-3 Finansiering for investeringsprosjektene for Trondheim parkering i perioden 2020-2023. Tall i millioner kroner.

	2020	2021	2022	2023
Bykassefinansierte lån	6,0	4,8	4,3	4,8
Eksternfinansierte lån	0,0	0,0	0,0	0,0
Mva.-kompensasjon	0,0	0,0	0,0	0,0
Refusjoner	0,0	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekt	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilskudd	0,0	0,0	0,0	0,0
Sluttsum	6,0	4,8	4,3	4,8

Biler

Rådmannen anbefaler å skifte ut biler med fossilt drivstoff med nullutslippsbiler. Trondheim parkering planlegger å bytte ut to fossile biler med nullutslippsbiler i 2020. Etter utskiftingen vil Trondheim parkering ha fem elbiler og fem fossile biler. Rådmannen foreslår å bevilge 1,8 millioner kroner til formålet i 2020, og 4,9 millioner kroner i perioden.

Billettløs parkering

Rådmannen vurderer at det er behov for å oppgradere eksisterende parkeringsautomater. Oppgraderingen er nødvendig for å utnytte kontrollverktøyene effektivt. Rådmannen foreslår å bevilge 0,6 millioner kroner til prosjektet i 2020.

Eablering El-bil lading

Videre utbygging og satsing på elbillading er vedtatt i bystyret og i henhold til krav i ny parkeringsforskrift av 2017. Rådmannen foreslår å bevilge 2,4 millioner kroner til utbygging og satsing på elbillading i 2020, og 8,4 millioner kroner i sum for hele perioden.

P-teknisk utstyr/skilt/smarte løsninger/utredninger mv. forvaltning

For å oppfylle kravet om berøringsfrie kortlesere (tapping) hos betalingsformidlere som NETS, Elavon med flere, kreves det fra 2020 å skifte ut/oppgradere alle parkeringsautomatene. Rådmannen foreslår å bevilge seks millioner kroner i 2020 til prosjektet og i sum 20 millioner kroner i perioden 2020-2023.

26 Kommunens eierinteresser

26.1 Innledning

I dette kapitlet omtales aksjeselskap, kommunale foretak og interkommunale selskap der kommunen har vesentlige eierinteresser. I tillegg omtales ulike stiftelser og Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP).

Bystyret vedtok i november 2016 kommunens eierskapsmelding (bystyresak [0165/16 – Eierskapsmelding del 1- revidering](#)). Trondheim kommunes eierskapsmelding er et redskap for bystyret for utøvelse av en målrettet, forutsigbar og langsiktig eierskapspolitikk. Eierskapsmeldingen skal bidra til god politisk styring og kontroll, og gi rammene for hvordan kommunen skal utøve sitt eierskap. Rådmannen legger til grunn at eierskapsmeldingen videreføres for nye Trondheim kommune.

Eierskapsmeldingen kommer i to deler. Del én gir prinsippene for Trondheim kommunes overordnede eierskapspolitikk, som omfatter alle selskap og foretak kommunen har eierskap i. Prinsippene er lagt til grunn for utarbeidelsen av del to, som er selskapsespesifikke eierstrategier for selskap og foretak som kommunen har vesentlige eierinteresser i.

I den tidligere eierskapsmeldingen del to (sak [0118/11](#)) ble eierskapsforholdet til flere heleide aksjeselskaper, kommunale foretak og interkommunale selskaper behandlet samlet i ett og samme dokument, politisk og administrativt. Rådmannen har valgt å endre strukturen på eierskapsmelding del to, slik at hvert selskap og foretak blir behandlet for seg. Hensikten er å styrke oppfølgingen av forventninger og mål av det spesifikke eierskapet. Dette skaper et mer operativt anlagt dokument, slik at det har sammenheng med utøvelsen av eierskapet til hvert enkelt selskap.

Bystyret vedtok i mai 2017 eierskapsmelding del to (selskapsespesifikke eierstrategier) for TRV Gruppen AS ([bystyresak 0086/17](#)) og Vistamar SL ([bystyresak 0085/17](#)). I april 2018 vedtok bystyret eierskapsmelding del to for Trondheim Kino AS ([bystyresak 0193/17](#)). Selskapsespesifikke eierstrategier for andre selskap og foretak som kommunen har vesentlige eierinteresser i, er under utarbeidelse.

26.2 TRV Gruppen AS (eierandel 100 prosent)

Kommunen har som lovpålagt oppgave å samle inn husholdningsavfall og farlig avfall, jamfør forurensningsloven § 30-26 og avfallsforskriften. Innsamling og behandling av husholdningsavfall er å anse som en rettslig monopolvirksomhet, som kommunen kan velge å utføre selv eller å konkurranseutsette. Kommunen har ikke lovmessig plikt til å samle inn og behandle næringsavfall.

TRV Gruppen består av morselskapet TRV Gruppen AS, som er heleid av Trondheim kommune, og av datterselskapene Trondheim Renholdsverk AS og Retura TRV AS. Trondheim Renholdsverk AS utfører håndtering av husholdningsavfall i Trondheim i egen regi, mens Retura TRV AS driver konkurranseutsatt virksomhet innenfor næringsavfall, noe som gir grunnlag for utbytte fra selskapet til Trondheim kommune.

Tabell 26-1 Nøkkeltall fra regnskap TRV Gruppen AS. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	402 785	429 833	434 641	447 649
Driftsresultat	12 327	10 957	13 385	17 129
Årsresultat	5 358	3 508	5 781	8 141
Utbytte	2 000	4 000	4 000	2 500

26.2.1 Krav til avkastning og utbytte fra TRV Gruppen AS

Kommunens krav til avkastning og utbytte stilles til TRV Gruppen AS (morselskap) og Retura TRV AS. Datterselskapet Trondheim Renholdsverk AS ivaretar kommunens lovpålagte oppgave om håndtering av husholdningsavfall og er selvkostfinansiert. Som følge av at de er selvkostfinansiert, kan ikke Trondheim Renholdsverk AS bidra til morselskapets krav til avkastning.

Utbyttet fra selskapet for regnskapsåret 2018 ble ved behandlingen av Trondheim kommunes budsjett for 2019, forventet til fire millioner kroner, mens selskapets styre foreslo et utbytte på 2,5 millioner kroner som ble vedtatt i generalforsamlingen for selskapet.

For planperioden 2020-2023 budsjetterer Rådmannen med et årlig utbytte fra TRV konsernet på fire millioner kroner. Trondheim kommune som eier har behov for en viss forutsigbarhet i utbytteneivået, og forventer et utbytteneivå som er minst 70 prosent av gjennomsnittlig årsresultat etter skatt siste tre år.

Selskapet skal forholde seg til kommunens krav til avkastning og utbytte. Styret innstiller på utbytte til generalforsamling.

Tabell 26-2 Forslag til utbytte i perioden 2020-2023. Millioner kroner.

	2020	2021	2022	2023
Budsjettert utbytte fra TRV Gruppen AS	4	4	4	4

26.3 Trondheim Kino AS (eierandel 100 prosent)

Kommunens eierskap i Trondheim Kino AS sikrer innbyggerne et kvalitativt godt og bredt kinotilbud. Formålet til selskapet fremgår av vedtektene, fastsatt i ekstraordinær generalforsamling 13. november 2012:

Selskapets formål er å drive kinovirksomhet og annen virksomhet naturlig knyttet til dette. Trondheim Kino AS skal vise film innenfor alle filmgenre valgt ut etter kvalitetskrav og de til enhver tid gjeldende konsesjonskrav under de best mulige visningsforhold og på konkurransedyktige vilkår for flest mulig mennesker som ønsker å oppleve filmkunst.

Trondheim Kino AS har i dag betydelige eierinteresser i datterselskap som driver med virksomhet som er tilknyttet kinodrift. I konsernet inngår Filmfest Trondheim AS, Trondheim Kino Utvikling AS og Trondheim Kino Eiendom AS. Trondheim Kino AS har 100 prosent eierandel i disse tre. I tillegg har Trondheim Kino AS en eierandel på 45,2 prosent i kinokjeden KinoNor AS.

Trondheim Kino AS legger vekt på å sikre og styrke selskapets stilling i bransjen. Selskapet har derfor sammen med Aurora kino IKS, Edda kino (Haugesund kultur- og festivalutvikling KF) og Bryne Kino (Time kommune) etablert kinokjeden KinoNor AS. Kjeden skal bidra til stordriftsfordeler og kompetanseheving for eiere og deltakere. Kinokjeden representerer så langt kinoer i åtte byer (Tromsø, Alta, Kirkenes, Vadsø, Narvik og Haugesund, Stjørdal og Trondheim). Selskapet er den tredje største kinokjeden i Norge med en markedsandel på 12,1 prosent og 44 saler, med om lag 1,5 millioner besøkende i året.

Trondheim Kino AS har tre kinosentre, med åtte saler på Prinsen kinosenter, elleve på Nova kinosenter og tre saler på Kimen Kino (Stjørdal). Trondheim Kino AS eier Prinsen, men leier lokalene til Nova av Arbeidernes Økonomiske Fellesorganisasjon (AØF) og Kimen av Kimen kulturhus.

Gjennom etableringen av Kimen Kino og overtakelsen av kioskdirften, har Trondheim Kino AS økt sin omsetning betydelig de siste årene. Det samme gjelder antall ansatte, som nå er oppe i 110 personer.

Tabell 26-3 Nøkkeltall fra konsernregnskap Trondheim Kino AS. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	127 986	142 381	139 389	151 725
Driftsresultat	2 999	5 976	4 698	10 618
Årsresultat	6 132	9 858	10 039	15 074
Utbytte	2 000	2 500	3 500	8 200

Trondheim Kino AS kan vise til meget god soliditet med en egenkapitalandel på 67,1 prosent i morselskapet og 68,6 prosent i konsernet per 31. desember 2018. Driftsresultatet for det enkelte år gir uttrykk for et kinobesøk som har variert mye i perioden. Dette har stor innvirkning på driftsinntekter, men også på kostnader ved leie av film, som er omsetningsbasert.

Kinoen hadde 818.000 besøkende fordelt på 26.000 forestillinger i 2018. Antall besøkende gikk opp fra 763.000 i 2017. Økningen skyldes et godt filmår, samt suksessen til den lokale filmen Trondheimsreisen. Årsresultatet for selskapet hadde en betydelig økning, med 15,07 millioner i 2018 mot 10,04 millioner i 2017.

Utbytte fra datterselskapene er av betydning for å kunne ha en bærekraftig kinodrift. Alliansen med andre kinoer gjennom KinoNor AS forventes å gi en gevinst i form av reduserte kostnader.

26.3.1 Krav til avkastning og utbytte fra Trondheim Kino AS

Bystyret vedtok 12. april 2018 ny eierstrategi for Trondheim Kino ([sak 193/17](#)). Eierstrategien beskriver kulturelle og finansielle forventninger og mål. Finansielle mål omfatter Trondheim kommune som eier, sine forventninger til verdiutvikling, avkastningskrav og utbyttepolitikk. Eieren ønsker at selskapet gjennomfører en ekstern og uavhengig verdivurdering av Trondheim Kino AS sin markedsverdi hvert fjerde år. Verdiutviklingen av selskapet forventes å ha en utvikling noe bedre enn bransjen. Eiers krav til avkastning stilles til egenkapitalen i Trondheim Kino AS, der eieren forventer at avkastningskravet på verdijustert egenkapital ligger i intervallet 7-9 prosent etter skatt. Trondheim kommune som eier har behov for en viss forutsigbarhet i utbytteneivået, og forventer et utbytteneivå som er minst 70 prosent av gjennomsnittlig årsresultat etter skatt siste tre år.

Trondheim Kino AS vil i de kommende årene satse på å utvikle avanserte løsninger for CRM (Customer Relationship Management), noe som vil medføre betydelige investeringer. Dette arbeidet vil skje i fellesskap med KinoNor AS.

Trondheim Kino AS har underdekning i sikret pensjonsordning, noe som vil innebære en urealisert reduksjon av bokført egenkapital på rundt 25 millioner kroner per 31. desember 2018. Disse forhold vil påvirke Trondheim Kinos framtidige utbyttekapasitet.

Tabell 26-4 Forslag utbytte i perioden 2020-2023. Millioner kroner

	2020	2021	2022	2023
Budsjettet utbytte fra Trondheim kino AS	8,0	8,0	8,0	8,0

26.4 Trondheim Parkering AS (eierandel 100 prosent)

Bystyret [vedtok](#) i sak 183/18 at den forretningsmessige virksomheten i Trondheim Parkering KF skulle skilles ut i et eget selskap med foretaksnavn Trondheim Parkering AS, 100 prosent eid av Trondheim kommune. Selskapet ble opprettet i 2018, med driftsstart 1. mai 2019.

Den forvaltningsmessige delen av parkeringsvirksomheten ble fra samme dato organisert som en kommunal enhet. I og med at selskapet hadde driftsstart 1. mai 2019 finnes det ingen regnskapstall for tidligere år.

26.4.1 Krav til avkastning og utbytte fra Trondheim Parkering AS

Det er ikke utarbeidet eierstrategi for Trondheim Parkering AS, men Rådmannen har satt som mål at det skal legges frem forslag til eierstrategi for behandling i bystyret i løpet av høsten 2019. Rådmannen vil i sitt forslag til eierstrategi overfor selskapets styre legge frem en forventning til utbytte som for andre selskaper eid av Trondheim kommune. Endelig nivå på utbytte fastsettes i eierstrategien som bystyret vedtar.

Trondheim Parkering AS har budsjettert et årsresultat for 2019 på 4,9 millioner kroner. Selskapet har ikke budsjettert utbytte for 2019. Med utgangspunkt i selskapets budsjetterte årsresultat antar Rådmannen at selskapet vil være i stand til å betale ut et utbytte for 2019 på 3,4 millioner kroner. Det er 70 prosent av budsjettert årsresultat.

Som en følge av at selskapet startet sin virksomhet i 2019, så vil det ikke bli utbetalt utbytte i 2019, men først i 2020.

2020 er første fulle driftsår for Trondheim Parkering AS.

Tabell 26-5 Forslag utbytte i perioden 2020-2023. Millioner kroner

	2020	2021	2022	2023
Budsjettert utbytte Trondheim Parkering AS	3,4	5	5	5

26.5 Olavshallen AS (eierandel 100 prosent)

Olavshallen AS er et heleid kommunalt aksjeselskap. Selskapet ble opprettet i 1988.

Selskapets formål er å fremme midtnorsk musikk- og kulturliv ved å eie, forvalte og leie ut sine eiendommer og lokaler primært til kulturelle formål, samt private og offentlige arrangement. Styret oppnevnes av formannskapet, som er generalforsamling i selskapet. Rådmannen har en observatør i styret.

Olavshallen AS har hatt positivt årsresultat i årene 2015-2018. I 2015 var driftsresultatet negativt, men finansinntektene bidro til at årsresultatet ble positivt. Regnskapet inkluderer ikke kapitalkostnader knyttet til bygg. Bygningene er bokført med én krone i balanseregnskapet til Olavshallen AS.

Tabell 26-6 Nøkkeltall fra regnskap Olavshallen AS. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	23 937	30 603	36 042	37 655
Driftsresultat	-109	1 647	551	398
Årsresultat	1 434	1 709	252	155
Utbytte	0	0	0	0

Selskapets egenkapitalandel har ligget på cirka 37 prosent i gjennomsnitt for perioden. Selskapets gjeld består av langsiktig gjeld (lån tatt opp i forbindelse med kjøp av aksjer i Kjøpesenteret Olavskvartalet AS), leverandørgjeld, offentlige avgifter og annen kortsiktig gjeld. Basert på de siste års regnskaper er det ikke realistisk at selskapet selv skal kunne dekke kapitalkostnadene knyttet til bygningsmassen.

Formannskapet vedtok i sak [131/13](#); *Utredning av Olavshallens videre drift og utvikling* å iverksette et utredningsarbeid for å belyse hvordan Olavshallen AS og Olavskvartalet kan styrkes som kulturarena.

Rådmannen la fram sak med flere mulige alternativer 23. juni 2015, sak [134/15](#); *Videre utvikling og drift av Olavshallen og Olavskvartalet; Rådmannens vurdering*. Det ble vedtatt å utrede videre et alternativ der hele Olavskvartalet frigis til kulturformål (B4-alternativet), og å vurdere lokaliseringmuligheter og kostnader ved et eventuelt nytt kultur- og konserthus.

Rådmannen la fram sak om organisering av det videre arbeidet og rekkefølge for kommende politiske saker i f-sak [228/18](#); *Olavshallen, videre arbeid etter formannskapets vedtak i sak 134/15*. Det ble da besluttet å legge til side arbeid relatert til et nytt konserthus inntil problemstillingene direkte knyttet til Olavshallen er besvart og behandlet.

I tråd med formannskapets vedtak i nevnte sak utarbeidet Rådmannen forslag til eierstrategi for Olavshallen AS, og dette ble lagt fram til behandling av bystyret 28. februar 2019 i b-sak [17/19](#); Eierstrategi Olavshallen AS (Eierskapsmelding del 2). Bystyret besluttet da å sende saken tilbake til komiteen i påvente av saken om fremtidige investeringsbehov. Sak om investeringsbehov fremmes, i tråd med formannskapets vedtak i sak [228/18](#), høsten 2019.

Bystyret vedtok i sak [56/16](#) at Olavshallen AS kan kjøpe aksjene i Kjøpesenteret Olavskvartalet AS, og at Kjøpesenteret Olavskvartalet AS kan etableres som et datterselskap under Olavshallen AS. Olavshallen AS har dermed i langt større grad mulighet til å styre utviklingen av kvartalet i tråd med selskapets visjoner og mål.

Krav til avkastning og utbytte fra Olavshallen AS

Det stilles ikke krav til utbytte fra Olavshallen, men eier forutsetter at selskapet selv er i stand til å opprettholde høy standard på nødvendig teknisk utstyr og inventar, og at et nødvendig overskudd beholdes i selskapet for nødvendig vedlikehold og investeringer. Selskapet eier de seksjoner det disponerer i Olavskvartalet, og har ansvar for forsvarlig vedlikehold av disse. Rådmannen vil høsten 2019 legge frem en sak som avklarer størrelsen på et vedlikeholdsetterslep og nødvendige investeringer i bygningsmassen, og komme med forslag til hvordan selskapet skal kunne ivareta dette ansvaret.

26.6 Kunsthall Trondheim AS (eierandel 63,3 prosent)

Trondheim kommune stiftet selskapet den 9. januar 2015 sammen med daværende Sør-Trøndelag fylkeskommune, som har en eierandel på 36,7 prosent. Eierne har inngått aksjonæravtale, der selskapets formål skal være å etablere og drive kunsthall i Trondheim og det som naturlig står i forbindelse med dette. Partene er enige om at selskapet skal ha et allmennyttig formål, at vedtektene skal inneholde bestemmelser om at det ikke skal utbetales utbytte, og at selskapets formue ved avvikling skal omdisponeres til kunstfaglige tiltak.

Kunsthall Trondheim er en frittstående aktør med fokus på et internasjonalt program og regionalt, nordisk og internasjonalt samarbeid. Kunsthallen skal være en arena som kan romme et mangfold av kunstuttrykk og som viser nye tendenser innen samtidskunsten. Samtidig skal kunsthallen ha et kunstfaglig referansepunkt lokalt og være et naturlig møtested for regionens befolkning og kunstmiljø. Kunsthallen etterstreber et høyt nivå for virksomhetens aktiviteter, fleksible åpningstider og et publikumsorientert program.

Selskapets drift forutsettes primært finansiert ved tilskudd fra Trøndelag fylkeskommune, Trondheim kommune og Kulturrådet. Sekundære inntektskilder er billett- og arrangementsrelaterte inntekter samt inntekter generert gjennom samarbeidsprosjekter med private og offentlige organisasjoner.

Kunsthall Trondheim ble åpnet for publikum den 20. oktober 2016. Året 2018 var det andre fulle driftsåret for selskapet. Lokalisering i den gamle brannstasjonen i naboskap med Kunstsamlingen i Sparebank 1-bygget, Litteraturhuset og Trondheim folkebibliotek, har gitt byen et nytt kulturkvartal hvor de ulike aktørene samarbeider om arrangement og utvikling av kulturtilbud. Kunsthall Trondheim vil arbeide videre med disse satsingsområdene: bærekraft, klima og økologi, internasjonal samtidskunst,

kunst med ikke-vestlige perspektiver, kunst som tematiserer normative kjønnsroller og seksuell identitet og fremme yngre kunstnerskap med tilknytning til Trøndelagsregionen.

Kunsthall Trondheim gjennomførte sju hovedutstillinger i 2018. I tillegg formidlet kunsthallen 18 kunstfaglige arrangement, og 35 øvrige arrangement i samarbeid med andre kulturorganisasjoner og kulturinitiativ. Kunsthallen hadde 11.291 besøkende, og ble omtalt i pressen 56 ganger.

De totale driftsinntektene i 2018 var 8 millioner kroner. Av dette utgjør offentlige tilskudd ca 7,5 millioner kroner.

Tabell 26-7 Nøkkeltall fra regnskap Kunsthall Trondheim AS. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter		8 783	7 919	8 025
Driftsresultat		334	62	324
Årsresultat		300	1	266

26.7 Leuthenhaven AS (eierandel 100 prosent)

Leuthenhaven AS ble stiftet i 1982, og selskapet eier Erling Skakkens gate 40 på Leüthenhaven. Selskapets formål er å forvalte og utvikle eiendommen.

Trondheim kommune eier 100 prosent av aksjene. Kommunens eierandel ble utvidet fra 90 til 100 prosent gjennom kjøp av aksjer fra Rutebilstasjonen AS i 2015, jf. vedtak i bystyret 18. juni 2015, sak 87/15.

Tabell 26-8 Nøkkeltall fra regnskap Leuthenhaven AS. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	5 026	5 138	5 316	5 336
Driftsresultat	3 429	2 843	3 153	3 261
Årsresultat	2 189	1 949	2 228	2 395
Utbytte	1 500	1 500	1 500	1 500

Utbytte fra selskapet ble første gang utbetalt i 2009. Utbyttet fra selskapet for 2018 ble ved behandlingen av budsjettet for 2019 vedtatt satt til 1,5 millioner kroner. Rådmannen har lagt tilsvarende størrelse på utbytte til grunn for budsjett 2020.

Krav til avkastning og utbytte fra Leuthenhaven AS

Det er ikke utarbeidet eierstrategi for Leuthenhaven AS. Rådmannen har satt som mål at det skal legges frem forslag til eierstrategi for behandling i bystyret i løpet av høsten 2019. For perioden 2021-2023 forventes det at utbyttet kan økes som en følge av nedbetalt langsiktig gjeld i selskapet. Rådmannen budsjetterer med følgende utbytte i økonomiplanperioden:

Tabell 26-9 Forslag utbytte i perioden 2020-2023. Millioner kroner

	2020	2021	2022	2023
Budsjettert utbytte Leuthenhaven AS	1,5	2,0	2,0	2,0

26.8 Tempeveien 25 AS (eierandel 100 prosent)

I bystyresak 50/18 *Vurdering av behov for omorganisering av TRV konsernet* [ba](#) bystyret styret i TRV Gruppen AS om å forberede vedtak i generalforsamlingen om fisjon, slik at eiendommen Tempeveien 25 skulle legges i eget aksjeselskap med Trondheim kommune som eier.

Som en følge av dette ble Tempeveien 25 AS stiftet den 23. oktober 2018. Selskapet ble fisjonert ut av TRV Gruppen AS med virkning fra 1. januar 2018.

Tabell 26-10 Nøkkeltall regnskap for Tempeveien 25 AS. Tall i 1000 kroner.

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter				4 914
Driftsresultat				757
Årsresultat				559
Utbytte				1 500

26.8.1 Krav til avkastning og utbytte fra Tempeveien 25 AS

Det er ikke utarbeidet eierstrategi for Tempeveien 25 AS. Rådmannen har satt som mål at det skal legges frem forslag til eierstrategi for behandling i bystyret i løpet av høsten 2019. Rådmannen vil i forslag til eierstrategi legge frem en forventning til utbytte som for andre selskaper eid av Trondheim kommune. For 2020 foreslår Rådmannen et utbytte på 1,5 millioner kroner.

Tabell 26-11 Forslag utbytte i perioden 2020-2023. Millioner kroner

	2020	2021	2022	2023
Budsjettet utbytte Tempeveien 25 AS	1,5	1,5	1,5	1,5

26.9 Labtjenester AS (eierandel 100 prosent)

I bystyresak [41/14](#) vedtok bystyret en utskillelse av salgs- og markedsføringsfunksjonen av kommunens enhet Analyseresenteret, til et eget AS. Dette var nødvendig for å tilfredsstille kravene fra ESA (EFTA Surveillance Authority) om beskatning av kommunens virksomhet lik konkurrerende bedrifter.

Formannskapet som generalforsamling vedtok opprettelsen av selskapet 26. juni 2014 (formannskapssak 143/14), og selskapet kom i virksomhet fra 1. juli 2014. Selskapet har en aksjekapital på 500 000 kroner.

Selskapet fikk i 2017 et årsresultat på 482.000 kroner, i 2018 ble årsresultatet 818.000 kroner. Det ble for 2018 utbetalt et utbytte på kroner 67 000.

Tabell 26-12 Nøkkeltall fra regnskap Labtjenester AS. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	10 519	8 370	9 065	7 356
Driftsresultat	1 080	970	623	1 042
Årsresultat	803	738	482	818
Utbytte	24	35	56	67

26.9.1 Krav til avkastning og utbytte fra Labtjenester AS

Det er ikke utarbeidet eierstrategi for Labtjenester AS, men Rådmannen foreslår et årlig utbytte fra selskapet på 0,45 millioner kroner i perioden 2020-2023. Det er 70 prosent av gjennomsnittlig årsresultat etter skatt siste tre år.

Tabell 26-13 Forslag til utbytte i perioden 2020-2023. Millioner kroner

	2020	2021	2022	2023
Budsjettert utbytte Labtjenester AS	0,45	0,45	0,45	0,45

26.10 Trondheim Spektrum AS

Trondheim Spektrum AS ble etablert som aksjeselskap i 1961, i forbindelse med at det skulle etableres en ny messe- og idrettshall i Trondheim. I henhold til vedtektene er selskapets formål "å oppføre og drive Trondheim Spektrum med tilhørende virksomhet, samt deltagelse i andre selskap med tilknytning til denne virksomheten".

Bystyret vedtok 6. september 2018 ([sak 122/18](#)) at kommunen forplikter seg til å delta i tegning av nyutstedte aksjer i Trondheim Spektrum AS for inntil 55 millioner kroner. I tillegg vedtok formannskapet 11. september 2018 at kommunen overtar aksjene til Danske Bank, Sparebank1 SMN og Nordea ([sak 198/18](#)). Formannskapet vedtok videre at Rådmannen skal gå i dialog med de øvrige aksjonærene med sikte på at kommunen overtar 100 prosent av aksjene i selskapet. I slutten av april 2019 kontrollerte kommunen 99,9 prosent av aksjene, og det arbeides videre med å få kontroll på siste rest av utestående aksjer. Målsettingen er at Trondheim Spektrum AS blir et heleid kommunalt selskap.

Trondheim Spektrum har en gulvflate på 12 000 m² fordelt på elleve hallflater. I tillegg inneholder Spektrum flere seminar- og grupperom, vrangleområde samt catering og kafeteria. Den største hallen har 8960 sitteplasser. I tillegg til utleie av anlegget utfører Trondheim Spektrum AS konsulentvirksomhet innen teknisk og salgsmessig gjennomføring av store nasjonale og internasjonale messer, konferanser og lignende som avholdes i anlegget.

Selskapets omsetning har vært stabil rundt 29 millioner kroner per år i perioden frem til 2017, med en nedgang i 2017 og 2018.

Tabell 26-14 Nøkkeltall fra regnskap Trondheim Spektrum AS. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	30 530	29 462	26 452	22 228
Driftsresultat	4 326	4 618	-304	-2 348
Årsresultat	1 825	2 410	-1 232	-2 810
Utbytte	0	0	0	0

Trondheim Spektrum AS hadde positivt driftsresultat i årene 2015 og 2016. Negativt resultat i 2017 og 2018 skyldes gjennomføring av rivnings- og byggearbeider (hall A og C).

Ikke krav til utbytte fra Trondheim Spektrum AS

Det er et grunnleggende prinsipp at statlig tilskudd i form av spillemidler ikke skal danne grunnlag for fortjenestebaserte eierformer. Derfor må følgende krav være oppfylt for å få tilskudd:

- Det skal ikke foretas økonomiske utdelinger (utbytte) til eierne
- Et eventuelt overskudd skal tilfalle anleggets drift
- Ved oppløsning/avvikling skal formuen tilfalle idrettslige formål

I henhold til selskapets vedtekter kan eierne ikke ta ut utbytte fra selskapet.

Det er ikke utarbeidet ny eierstrategi for Trondheim Spektrum AS. Rådmannen tar sikte på å utarbeide et forslag til eierstrategi for selskapet i løpet av 2020.

26.11 Prima Holding Trondheim AS (eierandel 60 prosent)

Prima består av morselskapet Prima Holding Trondheim AS og datterselskapene Prima AS og Prima Arena AS. Trondheim kommune eier 60 prosent av aksjene i morselskapet, og Trondheim Røde Kors eier 40 prosent. Morselskapet er 100 prosent eier av de to datterselskapene.

Prima Holding Trondheim AS leverer administrative tjenester som ledelse, regnskap, lønn, IT, markedsføring og kvalitetssikring til datterselskapene i konsernet.

Prima AS ble stiftet i 1992 og er en av landets største arbeids- og inkluderingsbedrifter med de skjermede tiltakene Varig tilrettelagt arbeid og Arbeidsforberedende trening. På grunn av endrede rammevilkår og nye krav fra NAV ble Prima AS fisjonert i 2018, og Prima Holding Trondheim AS ble opprettet. Prima AS er godkjent tiltaksarrangør for NAV. For å bli godkjent tiltaksarrangør krever NAV at virksomhet som i hovedsak handler om tilbud til personer med nedsatt funksjonsevne, skal være adskilt fra annen virksomhet i selskapet. Dette for å hindre kryssubsidiering mellom tiltakene. Prima Arena AS ble derfor opprettet, og dette selskapet drifter noen av de tidligere avdelingene til Prima AS.

Tabell 26-15 Nøkkeltall fra regnskap fra Prima AS. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	111 813	119 960	124 363	77 900
Driftsresultat	5 393	5 477	4 101	1 813
Årsresultat	5 161	5 278	3 870	1 850
Utbytte	0	0	0	0

Ikke krav til utbytte fra datterselskapet Prima AS

I henhold til Forskrift om arbeidsrettede tiltak er det ikke anledning til å ta ut utbytte av selskap som er godkjent tiltaksarrangør for NAV. Overskudd skal forbli i virksomheten og komme attføringsarbeidet og deltakerne til gode. Når det gjelder Prima Holding Trondheim AS vil Rådmannen gjøre en vurdering og komme tilbake med forslag til et eventuelt utbyttekrav i budsjett for 2021, handlings- og økonomiplan 2021-2024.

26.12 Midtnorsk Filmsenter AS (eierandel 33,83 prosent)

Midtnorsk Filmsenter AS (MNFS) ble stiftet i 2005 av Trondheim kommune og daværende Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag fylkeskommuner. Etter sammenslåing av fylkeskommunene i 2018 ble eierandelene justert og fordelt slik at Trøndelag fylkeskommune har 66,16 prosent eierandel og Trondheim kommune 33,83 prosent eierandel (jf. bystyresak [200/18](#)).

Formålet med selskapet slik de er nedfelt i vedtektene:

Selskapets formål er å bidra til faglig og kunstnerisk utvikling av regional filmproduksjon og regional filmbransje og bidra til at kulturpolitiske målsettinger innen film innfris. Selskapet forvalter midler til utvikling og produksjon av kort-, dokumentar- og animasjonsfilm, kompetanseutvikling og nettverkstiltak for bransjen, samt for tiltak for barn og unge.

Selskapets virksomhet skal bidra til å oppfylle kulturpolitiske mål som er nedfelt i [stortingsmelding 30](#) (2014-2015) En framtidrettet filmpolitikk og den regionale strategien Film og øvrige audiovisuelle uttrykk i Trøndelag 2015-2025 ([bystyresak](#) 149/15).

Selskapet har et ideelt formål og skal ha offentlig eierskap. Selskapet skal ikke betale utbytte til aksjonærene. Eventuelt overskudd som genereres gjennom virksomheten, skal kun anvendes til realisering av selskapets formål. Gjenværende aktiva ved oppløsning av selskapet skal brukes i henhold til de kulturpolitiske målsetningene om å bidra til en faglig og kunstnerisk utvikling av midtnorsk filmproduksjon.

Midtnorsk Filmsenter forvalter statlige midler til utvikling og produksjon av av film, primært kort- og dokumentarfilm. Tildeling av statlige midler forutsetter at eierne finansierer drift av selskapet. Eiernes økonomiske forpliktelser for selskapet er nedfelt i aksjonærvtalen, der det går fram at fordelingsnøkkel for årlig driftstilskudd skal følge eierandeler i selskapet.

I 2018 mottok 16 dokumentarfilmprosjekter og 6 kortfilmprosjekter et samlet tilskudd på totalt 4,64 millioner kroner fra Midtnorsk Filmsenter. Filmsenteret behandlet 65 søknader, og det ble søkt om til sammen 14 millioner kroner. Samlet totalbudsjett for søknadene var på 43,8 millioner kroner og samlet totalbudsjett for de 22 prosjektene som ble innvilget støtte, var på 18,3 millioner kroner. Ti prosjekter fikk utviklingsstøtte og tolv prosjekter fikk produksjonsstøtte.

Tabell 26-16 Nøkkeltall fra regnskap fra Midtnorsk Filmsenter AS. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	9 878	11 511	10 989	11 875
Driftsresultat	-208	-107	-123	0
Årsresultat	0	7	4	0

26.13 Filminvest AS (eierandel 16.67 prosent)

Filminvest AS er en videreføring av de regionale filmfondene Film3 og Filminvest Midt-Norge, og ble etablert i 2016 som følge av Stortingets vedtak om å konsolidere de seks eksisterende fond på landsbasis til tre nye fond ([Stortingsmelding 30](#)). Filminvest eies av fylkeskommunene Hedmark, Oppland og Trøndelag, samt kommunene Lillehammer og Trondheim.

Aksjekapitalen var på 1,2 millioner kroner, fordelt på 1200 aksjer à 1000 kroner. Aksjene ble fordelt 50/50 mellom eierne på Innlandet og eierne i Midt-Norge. Midt-Norges andel aksjer ble fordelt likt mellom Trondheim kommune og Nord- og Sør-Trøndelag fylkeskommuner med 200 aksjer hver. Fordelingen ble opprettholdt etter fylkessammenslåingen i 2018 (jf. [bystyresak 200/18](#)), og Trondheim kommune eier i dag 16,67% av aksjene.

Selskapets virksomhet skal bidra til å oppfylle kulturpolitiske mål nedfelt i [Stortingsmelding 30](#) (2014-2015) *En framtidrettet filmpolitikk*, samt i den regionale strategien *Film og øvrige audiovisuelle uttrykk i Trøndelag 2015-2025* ([bystyresak](#) 149/15).

Selskapets formål er å legge til rette for audiovisuell produksjon i fondsregionen (Midt-Norge og Innlandet), og selskapet skal tilby finansiering, primært til kommersiell spillefilm, kinodokumentarer, dokumentarer/dramaserier og interaktive produksjoner/spill. Fondet skal ellers bidra til utvikling av produksjoner i samarbeid med regional bransje.

Selskapet har et ideelt formål og skal ha offentlig eierskap. I henhold til vedtektene skal det ikke utbetales utbytte til aksjonærene, og et eventuelt overskudd generert gjennom virksomheten, skal anvendes til realisering av selskapets formål.

Filminvest AS sin aktivitet finansieres via årlige statlige og regionale tilskudd. Fra 2016 og fram til 2019 delte staten inn sitt tilskudd til de regionale fondene i et grunntilskudd og et aktivitetstilskudd, og eierne har via aksjonæravtalen ([sak 149/15](#)) forpliktet seg til å bidra tilsvarende grunntilskuddet fra staten. Staten forutsetter at eierne i tillegg bidrar med tilskudd til selskapets drift. Størrelsen på hver eiers tilskudd bestemmes ut fra størrelsen på eierens aksjepost.

På grunn av en ny fordelingsmodell og økt statlig budsjetttramme har Filminvest AS mottatt en stor økning i bevillingen fra Norsk filminstitutt (NFI) i 2019. Rådmannen kommer tilbake med egen sak med forslag til ny aksjonæravtale som følge av dette.

Tabell 26-17 Nøkkeltall fra regnskap fra Filminvest AS. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter		13 378	20 338	18 308
Driftsresultat		374	-88	-46
Årsresultat		400	7	18

26.14 Trondheim Stasjonscenter AS (eierandel 20%)

Reguleringsplan for Trondheim stasjonscenter ble vedtatt i bystyret 27. mars 2019. Planen legger til rette for bygging av ny sentralstasjon og bussterminal samt bolig- og næringsbebyggelse og parkeringsanlegg.

I sak 0178/17, "Orientering om utbygging av Trondheim stasjonscenter samt Trondheim kommunes eventuelle kjøp eller bygging av parkeringskjeller i Gryta", ble det gjort følgende vedtak:

1. Formannskapet ser positivt på forslaget om å etablere et parkeringsanlegg under Gryta og ber Rådmannen komme tilbake med en sak til bystyret om finansiering av bygging eller kjøp av parkeringskjelleren.
2. Formannskapet tar forøvrig Rådmannens redegjørelse til orientering.

Rådmannen vil legge fram en egen sak om finansiering av bygging eller kjøp av parkeringskjelleren og kommunens øvrige engasjement i selskapet.

Tabell 26-18 Nøkkeltall fra regnskap Trondheim Stasjonscenter AS. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	0	0	0	0
Driftsresultat	-405	-495	-821	-663
Årsresultat	-170	-320	-618	-483
Utbytte	0	0	0	0

26.15 Centro de rehabilitacion Vistamar SL

Vistamar SL er et spansk driftsselskap og er underlagt spansk lovgivning. SL er en juridisk organisasjonsform i Spania som tilsvarer norsk aksjeselskap. Selskapet er 100 prosent eid av Trondheim kommune. Formannskapet er valgt som generalforsamling her i Norge, og styret består av fire styremedlemmer som ifølge spanske regler selv velger styreleder. Styret møtes fire ganger per år. Trondheim kommune har en observatør i styret. Generalforsamlingen vedtar vedtekter for selskapet som også godkjennes i Spania. Bystyret har vedtatt eierstrategi (eierskapsmelding to) på linje med andre kommunale heleide selskap. Det er vedtatt at selskapet følger kommunens arbeidsgiverpolitikk i den

grad det er forenlig med spansk lovgiving, spanske forhold og de forutsetninger som ligger til grunn for selskapet.

Vistamar SL leverer helsefremmende tjenester, og det er inngått driftsavtale med Trondheim kommune ved Helse og velferd. Vistamar SL er ansvarlig for hele virksomheten, inklusive det faglige tilbudet, daglig drift og for alt personell. Formål med tilbudet som gis kommunens innbyggere, er helsefremmende opphold med egenandeler som betales til Trondheim kommune. Det fattes vedtak om opphold etter søknad til Helse- og velferdskontoret Falkenberg, etter medisinsk uttalelse fra fastlegen. Selskapet yter gode tjenester og har vært populært blant befolkningen. Det har i tidligere år vært ca 100 prosent belegg med unntak av de varme periodene i juni, juli og august. Fra 2018 har det vært en merkbar nedgang i søknadsmengden, noe som antas å ha sammenheng med dobling av egenandeler fra 01. januar 2018. Dette er endret fra 2019, og det er innført en differensiert betalingsmodell avhengig av inntekt. Det holdes sommerstengt i fire uker i den varmeste perioden, og det tilbys sommeropphold til bo- og aktivitetstilbudene i Trondheim samt juleopphold for enslige hjemmeboende. Tilbudet ytes i tett samarbeid med tjenestene i Trondheim kommune.

Trondheim kommune betaler husleie og driftsmidler etter faktura fra Vistamar SL. Selskapet er selv ansvarlig for å utarbeide regnskap og forestå innrapportering til offentlige myndigheter i Spania. Trondheim kommune besitter i dag husleieavtalen for lokalene med Peder Morset Eiendom AS, men betaler husleien gjennom driftsselskapet Vistamar SL.

Tabell 26-19 Nøkkeltall fra regnskap Vistamar SL. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	18 028	16 171	15 686	15 832
Driftsresultat	100	143	-768	112
Årsresultat	96	78	-779	110

26.16 Stavne Trondheim KF

Stavne Trondheim KF har som formål å gi arbeidssøkere med bistandsbehov arbeidspraksis og hensiktsmessig og nødvendig tilrettelagt oppfølging. Stavne fikk i 2017 fornyet godkjenning fra NAV som tiltaksarrangør. Godkjenningskriteriene medførte flere endringer og tilpasninger i foretaket. Målene for foretaket er nå mer spesifikt tilpasset atføringsarbeid for målgrupper med omfattende bistandsbehov. Noen av de rustiltakene som ikke var knyttet til atføringsarbeid, er overført til Helse og velferd. Foretaket skal tilrettelegge forholdene slik at deltakerne kan prøve ut og utvikle sine ressurser, ut fra et mål om videreføring til ordinær jobb, skole/utdanningssituasjon eller over i annet egnet tiltak eller behandlingstilbud.

Foretaket er økonomisk basert på salg av tiltaksplasser til NAV, avtale med Trondheim kommune og tilskudd fra Helsedirektoratet til rustiltakene Dagsverket og Brygga.

Tabell 26-20 Nøkkeltall fra regnskap Stavne Trondheim KF. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	56 675	51 809	53 173	55 743
Driftsresultat	2 012	2 092	-804	2 790
Årsresultat	0	210	-372	2 413

Stavne Trondheim KF hadde i 2018 et mindreforbruk som er satt på fond. For 2019 styrer foretaket etter budsjett.

26.17 Klæbu Industrier KF

Klæbu Industrier KF har som formål å skape varige arbeidsplasser tilpasset yrkeshemmede som ikke uten videre kan nyttiggjøre seg det vanlige arbeidsmarkedet. Det skal også ligge et element av kvalifisering til en helt eller delvis overgang til et normalt arbeidsliv i foretakets utvikling av arbeidstakere.

Foretaket består i dag av to avdelinger, avdeling Dagtilbud og avdeling VTA (Varig tilrettelagt arbeid). Dagtilbud driftes på oppdrag fra Klæbu kommune og Varig tilrettelagt arbeid på oppdrag fra NAV. Aktiviteten i foretaket er i stor grad forsøkt knyttet opp mot ordinære arbeidsoppgaver, og det utføres oppdrag både for kommune, næringsliv og private. Foretaket er økonomisk basert på salg av tiltaksplasser til NAV, avtaler med Klæbu kommune og til dels salg av varer og tjenester.

Klæbu Industrier er i dag et aksjeselskap, men omdannes til kommunalt foretak i løpet av 2019.

Tabell 26-21 Nøkkeltall fra regnskap Klæbu Industrier KF. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	9 832	10 621	13 047	12 216
Driftsresultat	510	87	640	-469
Årsresultat	573	137	655	-468

Underskuddet i 2018 ble dekket inn ved bruk av egenkapital. Det forventes også et underskudd i 2019. Underskuddet skyldes i stor grad utgifter til omorganisering og tilpasning av driften til Trondheim kommune. Underskuddet er tenkt dekket inn ved bruk av egenkapital.

26.18 Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS

Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS (TBRT) ble etablert 1. januar 2008. Selskapet eies av Trondheim, Malvik, Indre Fosen, Oppdal og Rennebu kommuner. Kommunene kjøper brann- og redningstjenester fra selskapet. Trondheim kommunes eierandel er 85,23 prosent.

Selskapets formål er å dekke deltakerkommunenes plikter, oppgaver og behov etter brann- og eksplosjonsvernlovgivningen, og i ulykkes- og katastrofesituasjoner og ved akutt forurensning. Oppgavene er av forebyggende og innsatsmessig art. Dimensjonering av beredskap og innsats på området gjøres med utgangspunkt i en gjennomført risiko- og sårbarhetsanalyse for brannvernregionen, og kommer til uttrykk i regionens brannvernordning.

Oppgavene er dels lovpålagte og dels selvpålagte av kommunene, og plikten til å oppfylle oppgavene ligger i prinsippet hos kommunestyrene. Selskapet leverer tjenester etter bestilling fra de respektive kommunestyre med grunnlag i brannordningen for kommunene. Trondheim kommune har felles brannordning med Malvik kommune, vedtatt i 2012.

Kommunestyrene har lagt sin avgjørelsesmyndighet etter brann- og eksplosjonsvernloven til representantskapet, som selskapet rapporterer til. Rådmannen i eierkommunene har ingen direkte rolle overfor selskapet, men utreder og legger fram saker der kommunestyrene dimensjonerer og bestiller tjenester fra selskapet, og inngåelse av leveranseavtaler. Selskapets myndighet og ansvar går fram av selskapsavtalen. Etter bestilling fra representantskapet i 2014 ble det utarbeidet et forslag for hvordan deltakerkommunene kan sette tydelige økonomiske rammer for selskapets drift. Forslaget til endringer ble vedtatt av representantskapet mai 2015. Den nye styringsmodellen inneholder handlingsregel for investeringer, klargjøring av hvordan budsjettkorrigeringer skal kunne skje, og handlingsregel som gir styret anvisninger i forhold til operasjonalisering av effektivitetskravet i selskapsavtalen.

Samarbeidet skal sikre høyt nivå på brannsikkerheten, kompetansedeling og annet relevant samarbeid mellom deltakerkommunene.

Trondheim kommunale feiervesen (TKF) ble overført til TBRT IKS 1. juli 2013.

I forbindelse med at TBRT ble etablert 1. januar 2008, ble Interkommunalt Utvalg mot Akutt forurensing (IUA) overført til selskapet. IUA består av 30 deltakerkommuner. Organiseringen medførte at det i praksis var TBRT IKS, da med sju eierkommuner, som styrte IUA med sine 30 deltakerkommuner. På bakgrunn av dette ble det i 2014 ryddet opp i eierstrukturen. Fra og med 1. januar 2015 ble IUA organisert som samarbeid etter kommunelovens § 27.

Styret i TBRT har behandlet forslag til nye prinsipper for fordeling av driftskostnader ved inntreden av nye deltakere i selskapet. Forutsetningen er at dagens fem deltakere ikke skal bli påført økte kostnader som følge av nye deltakeres inntreden.

Tabell 26-22 Nøkkeltall fra regnskap Trøndelag brann- og redningstjeneste IKS. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	245 699	238 982	242 059	251 223
Driftsresultat	2 912	-2 981	-2 760	-109
Årsresultat	0	0	-1 037	629

26.19 Midt-Norge 110-sentral IKS

Midt-Norge 110-sentral IKS ble etablert 1. januar 2016. Selskapet eies av 20 kommuner. Trondheim kommunes eierandel er 60,92 prosent.

Selskapets formål er å dekke deltakernes plikter knyttet til brann- og eksplosjonsvernlovens § 16 Nødalarmringssentral, med plikt om tilknytning til en sentral for mottak av meldinger om branner og andre ulykker innenfor en fastsatt region. Oppgavene er å kunne opprettholde kommunikasjon med den som melder ulykken, mottak og registrering av nødmeldinger, alarmering av mannskaper og kommunikasjon med innsatsstyrkene, samt samordning med nødalarmringssentralene for helse og politi. Dimensjonering av 110-sentralen tar utgangspunkt i en gjennomført risiko- og sårbarhetsanalyse for deltakernes region.

Det overordnede målet med en felles nødalarmringssentral er å utvide tjenestetilbudet og kvaliteten på de tjenester som leveres i hele regionen, med spesiell fokus på bedre felles nytte av spesialressurser, rådgivning og spesialkompetanse som sentralen har. Sentralen er også den rådgivende nødalarmringssentralen for Farlig Gods nord for Dovre.

Samarbeidet skal sikre alarmering og utkalling av tilstrekkelig innsatsstyrke og overordnet vakt etter mottak av nødmelding, samt sikre best mulig støtte, informasjon og samordning til innsatsstyrke, stab og relevant ledelse.

Forhandlingene om å slå sammen 110-sentralene i tidligere Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag er satt på vent i påvente av en avklaring på samlokalisering av nødmeldingstjenestene (sammenslåing av 110-sentralene og 112-sentralene).

Tabell 26-23 Nøkkeltall fra regnskap Midt-Norge 110-sentral IKS. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	22 399	36 065	37 594	39 032
Driftsresultat	-723	4 103	3 219	3 532
Årsresultat	0	0	0	0

26.20 Trondheim Havn IKS

Selskapet eies av kommunene Trondheim, Orkland, Malvik, Stjørdal, Levanger, Verdal, Steinkjer, Frosta, Inderøy, Verran, Indre Fosen, Namsos og Frøya. Trondheim kommunes eierandel er 76,27 prosent.

Selskapets formål er å:

- Samordne og utvikle en effektiv, sikker og rasjonell havnevirksomhet innenfor samarbeidsområdet, som skaper forutsetninger for en effektiv og konkurransedyktig sjøtransport i Midt-Norge
- Sørge for sikkerhet og fremkommelighet i selskapets havner og deltakerkommunenes sjøområder
- Ivareta alle forvaltningsmessige og administrative oppgaver som etter lov om havner og farvann påligger kommunene, og håndheve de bestemmelser som etter samme lov med tilhørende forskrifter, gjelder innenfor kommunenes sjøområder

De samlede havneressurser skal til enhver tid utgjøre et konkurransedyktig havnetilbud for brukerne. Selskapet skal kunne engasjere seg i alle former for havnerelatert virksomhet, som samferdselsspørsmål og næringsutvikling, som anses hensiktsmessig og økonomisk fordelaktig for havnefelleskapet og det næringslivet havna skal betjene.

Selskapets strategi er å ha en ledende rolle innen samferdsel og å utvikle effektive transport- og logistikk-løsninger til beste for næringsliv, byutvikling og miljø. Selskapets mål er å være et konkurransedyktig tilbud for brukerne i regionen.

Ny kommunedelplan for Nyhavna ble godkjent av bystyret den 16. juni 2016.

Bakgrunnen for kommunedelplanen er blant annet å sikre langsiktige strategier og rammen for en omdanning av Nyhavna fra industrihavn til sentrumsformål, samtidig som langsiktige behov for havnevirksomheten blir ivaretatt.

Tabell 26-24 Nøkkeltall fra regnskap Trondheim Havn IKS. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	135 200	142 014	155 978	152 436
Driftsresultat	12 043	11 361	24 555	8 728
Årsresultat	14 723	14 464	26 282	7 052

26.21 Trondheim kommunale pensjonskasse

Trondheim kommunale pensjonskasse (TKP) ble etablert i 1913. TKPs formål er å yte alders- og uførepensjon til medlemmene og ektefelle- og barnpensjoner til deres etterlatte. Pensjonsordningen er en offentlig tjenstepensjonsordning etter Hovedtariffavtalen for kommunal sektor. Aktive medlemmer er de om lag 13 200 ansatte i Trondheim kommune og 18 såkalte konsernheter, dvs. virksomheter eid av eller med nær tilknytning til kommunen. Om lag 8000 personer får månedlig utbetalt pensjon fra TKP.

TKP er en selvstendig juridisk enhet som forvalter og finansierer utbetalingene til nåværende og kommende pensjonister fra Trondheim kommune.

Klæbu kommunes ansatte og pensjonister har hatt sin pensjonsordning i KLP. I slutten av august 2019 la Rådmannen frem en sak for Fellesnemda vedrørende fremtidig pensjonsordning i den sammenslåtte kommunen. Rådmannens innstilling var at nye Trondheim kommune skal bruke TKP som pensjonsleverandør, det vil si at Klæbus ansatte og pensjonister flyttes fra KLP til TKP.

TKP forvalter en kapital på rundt 12 milliarder kroner. For å holde tritt med veksten i pensjonsforpliktelsene og samtidig styrke selskapets risikobærende evne, har kommunen tilført TKP

betydelige midler. I perioden 2008-2013 ble det tilført til sammen 760 millioner kroner i form av kontanter og eiendom.

I 2015 ba Rådmannen om en ekstern vurdering av om det var hensiktsmessig for kommunen å fortsette med TKP, eller om et annet pensjonsselskap ville ivareta kommunens interesser på en bedre måte. I 2015 vedtok bystyret å fortsette med TKP (sak 151/15). Det ble også vedtatt at TKPs kapitalbehov skulle vurderes.

På bakgrunn av et nytt bystyrevedtak (sak 44/16) ble TKP i 2016 tilført ytterligere 115 millioner kroner i kontanter og 100 millioner kroner som ansvarlig lån. I tillegg ble det vedtatt at TKP årlig skal tilføres et beløp tilsvarende 0,3 prosent av pensjonsforpliktelsene, noe som øker TKPs bufferkapital med nærmere 500 millioner kroner. Det innebærer at TKPs bufferkapital, og dermed risikobærende evne, ble styrket med over 700 millioner kroner i 2016.

Det er Rådmannens vurdering at kapitaltilførselen i 2016 satte TKP i stand til å ta den risikoen som kreves for å få en forventet avkastning på linje med andre pensjonskasser. For å etablere en beredskap for ytterligere styrking av bufferkapitalen, vedtok bystyret den 31. august 2017 å innføre en dynamisk rentegarantipremie. Dette er et fleksibelt og effektivt verktøy for å øke bufferkapitalen hvis det generelle rentenivået skulle falle mye fra dagens nivå. Lavere renter vil øke den neddiskonterte verdien på TKPs pensjonsforpliktelser, og dermed kan behovet for styrking av bufferkapitalen oppstå.

I løpet av 2018 bygde TKP opp en investeringsportefølje som er mer i tråd med andre kommunale pensjonskasser når det gjelder risiko og forventet avkastning.

26.22 Stiftelser

I det følgende gis det en redegjørelse for stiftelser som Trondheim kommune har interesser i. Stiftelsene er ikke eid av kommunen, men eier seg selv. Disse omtales her som en følge av at de har betydning for kommunens virksomhet.

26.22.1 Pirbadet

Stiftelsen Trondheim Pirbad er organisert som en alminnelig stiftelse med det formål å eie og drive Pirbadet på Brattøra i Trondheim. Trondheim kommune finansierer stiftelsens samlede låneportefølje. I henhold til vedtektene er det Trondheim kommune som oppnevner alle medlemmene i styret.

I sak [88/16](#) vedtok formannskapet byggingen av to nye opplæringsbasseng. Samlet utlån til Stiftelsen Trondheim Pirbad utgjør 220 millioner kroner i august 2019. Opplæringsbassengene ble offisielt åpnet 28. februar 2018.

Stiftelsen har hatt positivt driftsresultat før skatt i perioden 2014-2018, med et gjennomsnittlig overskudd på 3 millioner kroner årlig. Stiftelsen avsetter overskuddet i et framtidig vedlikeholdsfond.

2018 ble det best besøkte året siden Pirbadet åpnet, noe som også viser seg i årsresultatet.

Tabell 26-25 Nøkkeltall fra regnskap Pirbadet. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	51 571	50 669	50 169	58 482
Driftsresultat	10 138	5 376	3 989	10 126
Årsresultat	7 093	1 943	67	5 298

26.22.2 Svartlamoen boligstiftelse

Bystyret vedtok i 2001 en reguleringsplan for Svartlamoen med formål å sikre området som et byøkologisk forsøksområde, samtidig som det ble lagt vekt på å bevare områdets egenart. Det ble lagt til rette for lavt kostnadsnivå med rimelige botilbud og gunstige rammevilkår for nyetablering av virksomheter. Svartlamoen boligstiftelse ble opprettet for å realisere målet for området.

Svartlamoen boligstiftelse leier 25 boligbygninger av Trondheim kommune. Bygningsmassen er jevnt over i dårlig forfatning. I tillegg eier stiftelsen selv Høyhuset med tilliggende sidebygning og fem rekkehusboliger. Svartlamoen boligstiftelse er i gang med ytterligere et boligbygg på området. Til sammen utgjør dette 155 utleieforhold. Ifølge leieavtalen mellom Trondheim kommune og Svartlamoen boligstiftelse har stiftelsen ansvar for vedlikehold av bygningsmassen av Trondheim kommune, men kommunen har ut fra sitt huseieransvar allikevel valgt å bekoste noen tiltak knyttet til personsikkerhet.

Formannskapet behandlet den 2. august 2016 sak om evaluering av Svartlamoen. Rådmannens evaluering konkluderer blant annet med at de eldre boligbygningene ikke har blitt oppgradert i et omfang som planlagt fordi boligstiftelsen mangler penger. I tillegg peker evalueringen på at husleiene som beboerne betaler, er vesentlig underpriset i forhold til faktisk leieverdi. Formannskapet vedtok således at Rådmannen skal drøfte kommunale bevilgninger til vedlikehold av bygningsmassen på Svartlamoen. Vedtaket setter som forutsetning for eventuelle kommunale bevilgninger at boligstiftelsen øker sine inntekter ved å bringe beboernes husleie opp på et nivå som gjenspeiler faktisk leieverdi. Videre forutsetter formannskapet at Svartlamoen boligstiftelse omstilles til å bli økonomisk bærekraftig og uavhengig av kommunal støtte. Svartlamoen boligstiftelse iverksatte i 2016 husleieøkninger for boligene, som på grunn av husleielovens tidsfrister får full effekt i 2022. Det er lagt opp til en økning i årlig husleie fra ca 5,2 millioner kroner til 6,8 millioner kroner (regnet i 2016-kroner).

Boligbygningene på området har et betydelig vedlikeholdsetterslep. Rådmannen har gjennomført en tilstandsvurdering av boligbygningene på området, og det totale utbedringsbehovet er kostnadsvurdert til knappe 20 millioner kroner.

Vedlikeholdsbudsjettet til Svartlamoen boligstiftelse dekker knapt et vanlig løpende vedlikehold. Selv med de husleieøkninger det nå legges opp til, er det ikke mulig å fjerne vedlikeholdsetterslepet via stiftelsens leieinntekter.

På grunn av det omfattende utbedringsbehovet, og at det er valgt et driftskonsept for området med enkel standard og dertil lave husleier, er det etter Rådmannens syn vanskelig å se hvordan konseptet på Svartlamoen boligstiftelse skal bli uavhengig av kommunal støtte i nærmeste fremtid.

Leieavtalen mellom Trondheim kommune og Svartlamoen boligstiftelse utløper på tid i 2021. I forslag til ny leieavtale vil Rådmannen skissere en modell som sikrer et forsvarlig vedlikehold av boligbygningene på området, og her vil kommunale bevilgninger bli vurdert.

Tabell 26-26 Nøkkeltall fra regnskap Svartlamoen boligstiftelse. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	5 760	6 111	6 699	7 598
Driftsresultat	609	765	628	765
Årsresultat	360	489	244	662

26.22.3 Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse

Bystyret vedtok i 2001 de overordnede målene for prosjektet på Svartlamoen (sak 150/01); *“Overordnet mål for prosjektet på Svartlamoen er at det skal bli en alternativ bydel med stort rom for eksperimentering, forsøk og utprøving. Dette gjelder både boliger, boformer, sosialt samspill, medvirkning, økologi og energi, kommunale tjenester, kunst, kultur og næringsutvikling.”*

I 2005 vedtok bystyret vedtektene for kultur- og næringsstiftelsen (sak [157/05](#)), og Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse (SKN) ble opprettet av Trondheim kommune 16. juni 2006. I henhold til vedtektene oppnevner Rådmannen tre av fem styremedlemmer, deriblant styreleder. Styremedlemmene oppnevnes for to år, og kan gjenoppnevnes for nye perioder. Trondheim kommune er representert med observatør i styret.

Stiftelsen har hatt utfordringer med å få økonomien til å gå i balanse etter at driftsstøtten fra Trondheim kommune falt bort fra og med 2012. Per i dag er alle arbeidslokaler utleid til 80 kulturnæringsaktører fordelt på 15 bedrifter. Selv om årsresultatet til stiftelsen er bedret, er det fremdeles krevende å sikre stabil økonomi. Stiftelsen har gjennomført flere tiltak for å stabilisere og styrke det økonomiske resultatet de siste årene.

I 2016 ble Svartlamoen boligstiftelse og Svartlamon kultur- og næringsstiftelse evaluert av Rådmannen, og evalueringen ble politisk behandlet av formannskapet 2. august 2016 (sak [193/16](#)). I vedtaket ble Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse tilbudt en forlengelse av gjeldende leieavtale på like vilkår som før, med varighet til 4. mai 2021.

I samme vedtak fikk Rådmannen i oppgave å opprette et samarbeidsforum for å knytte kommunen og stiftelsen tettere sammen, og første møte ble avholdt i juni 2018. Samarbeidsforumet består av styremedlemmene i Svartlamon boligstiftelse og Svartlamon kultur og næringsstiftelse, samt representanter for Rådmannen fra områdene Helse og velferd, Kultur og næring, og Byutvikling.

Som en del av markeringen av 20-årsjubileet for bystyrets vedtak om å ikke rive boligmassen på Svartlamon, ble det høsten 2018 gjennomført flere workshops med sikte på å identifisere fremtidige utviklingsprosjekt i tråd med formålet til stiftelsene. Dette arbeidet vil bli fulgt opp i 2019 og 2020.

Standarden på lokaler og mangelen på teknisk utstyr har vært en utfordring for stiftelsen. Våren 2018 og sommeren 2019 gjennomførte stiftelsen en oppgradering av lokalene for å bedre på situasjonen. Oppgraderingen har omfattet nye gulv, demping av lyd i tak, bygging av nye lagre og flytting av barene. Dette har bidratt til å effektivisere driften. I tillegg er det bygd nye scener og utført nødvendig el- og vvs-oppgradering. Trondheim kommune har bidratt til å delfinansiere oppgraderingen fra egne investeringsmidler.

Rådmannens vurdering er at Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse ser ut til å klare sine forpliktelser som følge av formannskapets vedtak om reduksjon i husleien og opprettelsen av nedbetalingsavtale for utestående husleie til kommunen (sak [161/14](#)). Den økonomiske situasjonen må likevel karakteriseres som krevende, og den gir lite rom for videreutvikling.

Ved neste politiske sak om forlengelse av leiekontrakt mellom Trondheim kommune og stiftelsen i 2021, skal Rådmannen særskilt drøfte en lengre leieperiode enn ti år og en samordning av leieperioden for Svartlamoen boligstiftelse og Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse. For SKN vil også nivå på husleie til Trondheim kommune være et aktuelt tema.

Tabell 26-27 Nøkkeltall fra regnskap Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	2 546	3 378	3 769	3 741
Driftsresultat	-8	-53	387	51
Årsresultat	-17	-46	295	40

26.22.4 Boligstiftelsen i Trondheim (tidligere Boligstiftelsen for trygdeboliger i Trondheim kommune)

Boligstiftelsen for trygdeboliger i Trondheim kommune ble opprettet av bystyret i 1972. Navnet ble i 2018 endret til Boligstiftelsen i Trondheim. Stiftelsen har i henhold til vedtektene som formål å eie, oppføre og erverve boliger for økonomisk og sosialt vanskeligstilte boligsøkere i Trondheim kommune. Boligene blir disponert og forvaltet på samme måte som Trondheim kommunes egne utleieboliger.

For tiden består boligstiftelsens portefølje av 27 grunneiendommer, bebygd med 28 boligblokker og 14 småhus som samlet inneholder 860 leiligheter og et par næringslokaler. Boligene er utleid samlet til Trondheim kommune, som driver framleie til personer som oppfyller retningslinjene for tildeling av kommunal utleiebolig.

Ved samme avtale har kommunen påtatt seg ansvaret for forvaltning, drift og vedlikehold av eiendommene.

Gjeldende leiekontrakt ble inngått i 2011 og løper til 31. desember 2021. Den er tenkt som en langsiktig avtale og vil bli reforhandlet, men begge parter har anledning til å si opp leieforholdet med ett års varsel. Dette gjelder også for enkelteiendommer.

Tabell 26-28 Nøkkeltall fra regnskap Boligstiftelsen for trygdeboliger i Trondheim kommune. Tall i 1000 kroner.

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	21 302	19 337	24 575	33 256
Driftsresultat	2 302	3 867	9 030	16 820
Årsresultat	3 087	4 108	9 748	17 682

Resultatet for 2018 reflekterer gevinst ved salg av en boligeiendom.

26.22.5 Stiftelsen Skistua

Stiftelsen Skistua ble stiftet 30. juni 2004. Etter vedtak i bystyret 26. mai 2005 (bystyresak 0076/05), inngikk Trondheim kommune og Stiftelsen Skistua i 2006 en avtale om overdragelse av Skistua til Stiftelsen Skistua. Sammen med bygningsmassen fulgte tre mål tomt. Arealet er skilt ut til en egen eiendom. Formålet med overdragelsen var at stiftelsen skulle stå for forvaltning, drift og vedlikehold av Skistua. I tillegg forpliktet stiftelsen seg til å opparbeide utendørsarealer, parkeringsarealer og offentlige veier, i samsvar med gjeldende reguleringsplan. I forbindelse med overdragelsen av Skistua til Stiftelsen Skistua, ble det inngått tre avtaler som slår fast hvilke oppgaver og plikter som påligger stiftelsen som eier og drifter av eiendommen. Eiendommen kan ikke selges eller overdras uten samtykke fra Trondheim kommune.

Kommunen har forpliktet seg til å betale renter og avdrag for et lån på 6,7 millioner kroner. I formannskapssak 312/09 ble det vedtatt å gi Stiftelsen Skistua et tilskudd på til sammen én million kroner. Av dette skulle 0,5 millioner kroner gå til dekning av kortsiktig likviditetsbehov og 0,5 millioner kroner til rehabilitering av 2. etasje.

Tabell 26-29 Nøkkeltall fra regnskap Stiftelsen Skistua. Tall i 1000 kroner

	2015	2016	2017	2018
Driftsinntekter	1 106	1 077	1 175	1 256
Driftsresultat	348	316	365	391
Årsresultat	-34	35	88	131

27 Obligatoriske oppstillinger

[PDF i Google site](#)

28 Kjøp fra andre, overføringer og tilskudd

[PDF i Google site](#)

29 Forslag til investeringer og finansiering 2020-2023

[PDF i Google site](#)

30 Avgiftsbalanse vann, avløp, renovasjon, feiing og slam

[PDF i Google site](#)

31 Samlet oversikt over driftstiltak i økonomiplanen

[PDF i Google site](#)

32 Befolkningsutvikling og demografikostnader

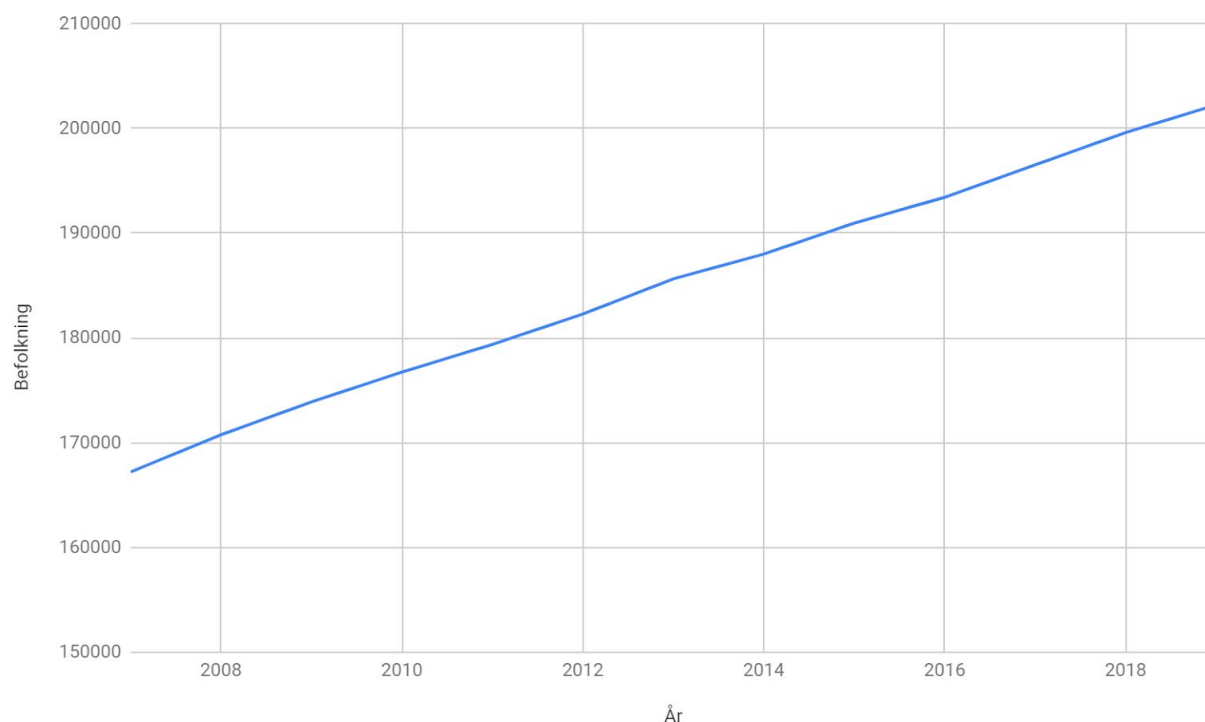
32.1 Befolkningsendringer og prognose på befolkningsutvikling

32.2 Utvikling til og med 2019

32.2.1 Vekst totalt

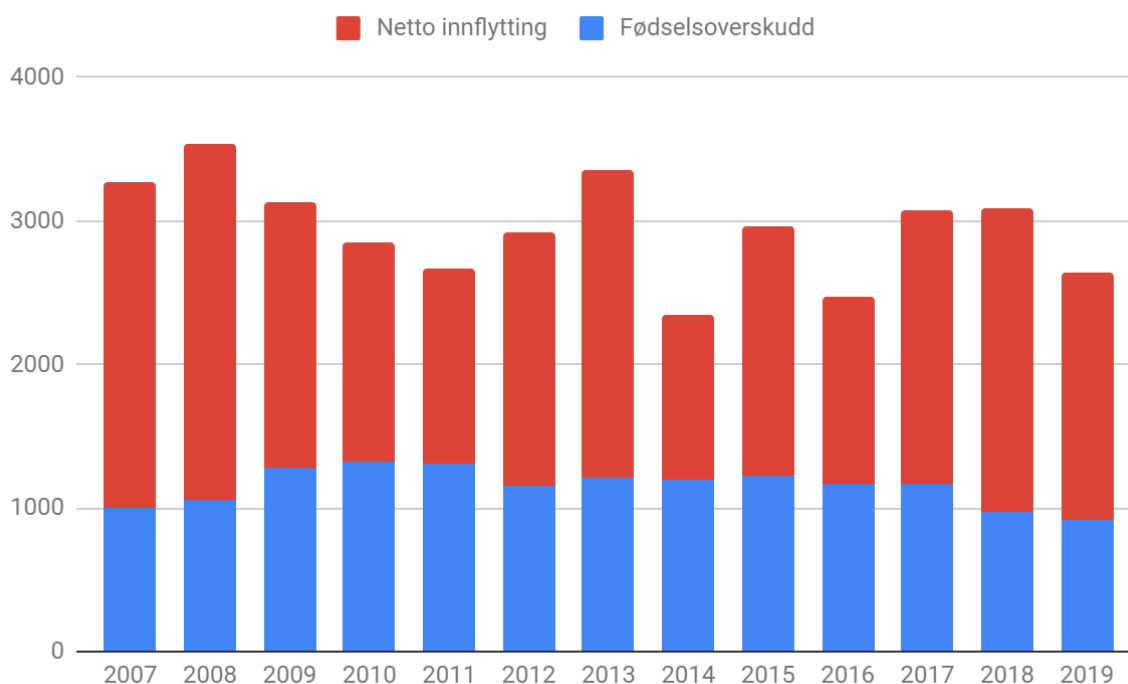
Trondheim og Klæbu kommuner (nye Trondheim kommune) hadde per 1. januar 2019 til sammen 202 235 innbyggere. Befolkningsveksten i 2018 var på 2 640 personer (1,3 prosent). Dette er noe lavere enn gjennomsnittlig vekst de foregående fem år.

Figur 32.1 Befolkningsutvikling i nye Trondheim kommune 2007-2019

I løpet av perioden 2007 til 2019 har befolkningen i ny Trondheim kommune vokst med om lag 35 031 innbyggere. Dette tilsvarer en årlig gjennomsnittlig vekst på 2 919 innbyggere. I perioden 2007 – 2019 har årlig vekst svingt mellom 2 374 (2014) og 3 545 (2008) personer.

32.2.2 Sammensetning av veksten

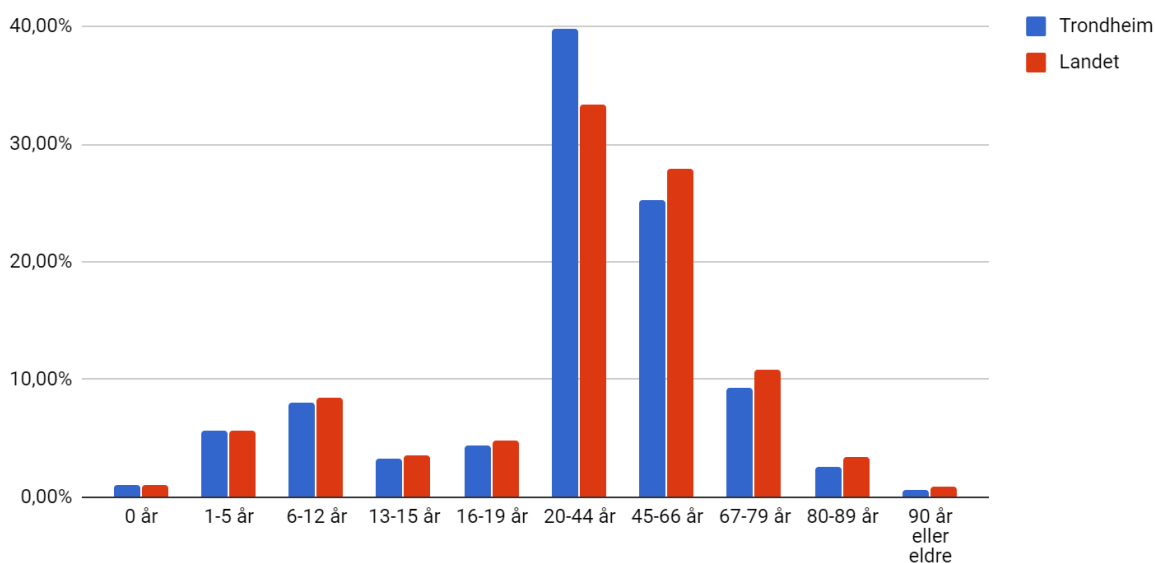

Figur 32.2 Sammensetning av befolkningsveksten i nye Trondheim kommune for perioden 2007-2019. Tall per 1.1. i året. Antall. Kilde: SSB

Figur 32.2 viser at nye Trondheim har hatt synkende fødselsoverskudd de siste to årene. Vekstbidraget fra innflytting har vært høyere enn fødselsoverskuddet i hele perioden unntatt for 2014.

32.2.3 Befolkningsstruktur

Figur 32.3 viser hvordan befolkningen i nye Trondheim kommune var fordelt på aldersgrupper sammenlignet med landet per 1. januar 2019.

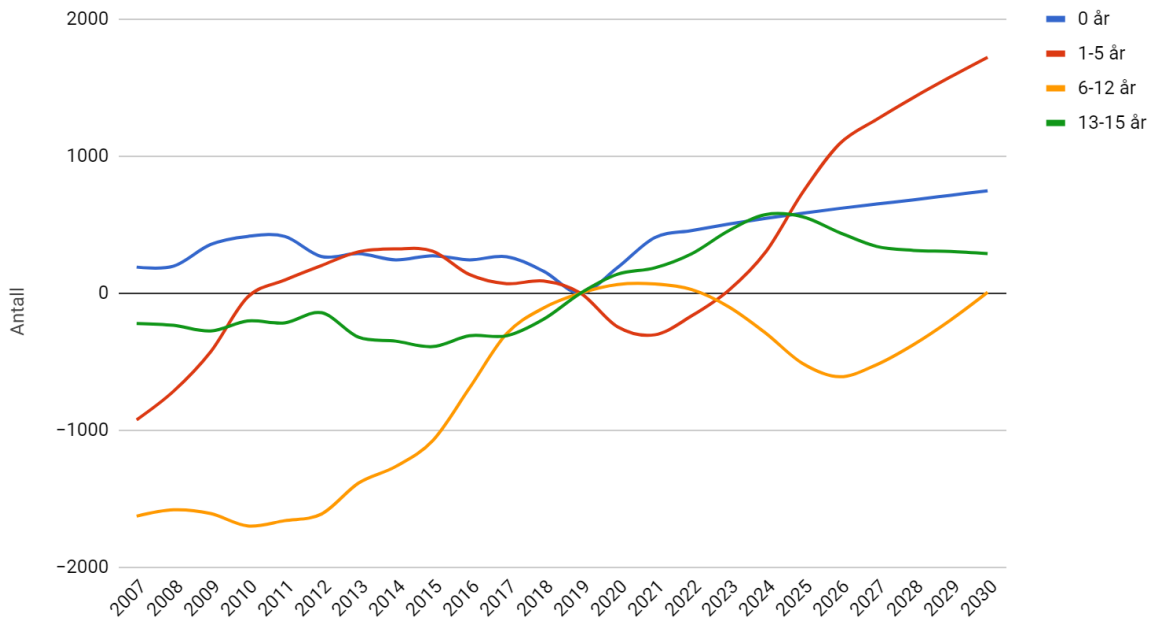

Figur 32.3 Befolkningen per 1. januar 2019 fordelt på aldersgrupper. Nye Trondheim sammenlignet med landet. Prosent.

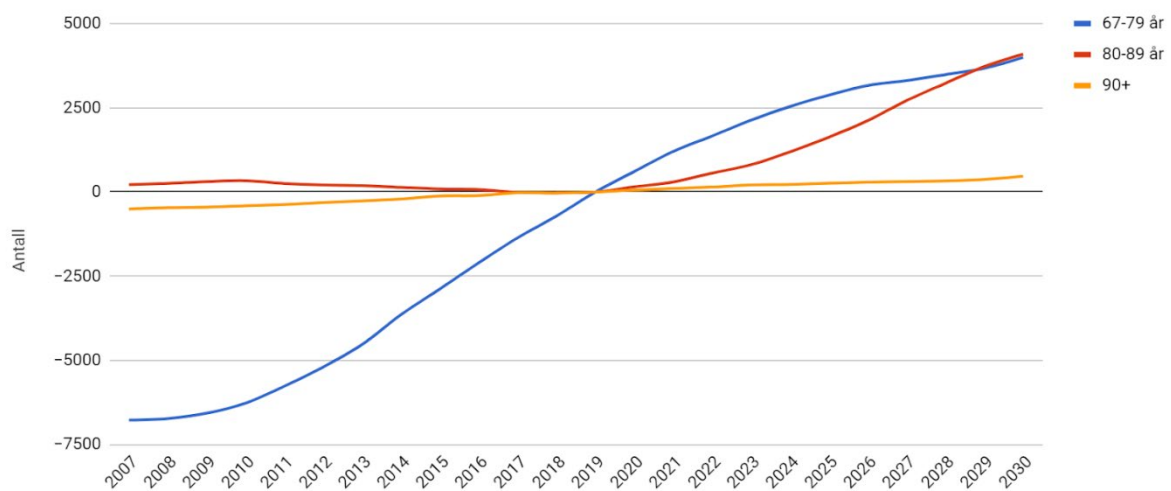
Figur 32.3 viser at Trondheim er mest forskjellig fra befolkningsstrukturen for landet når det gjelder aldersgruppen 20-44 år. Trondheims befolkning i denne aldersgruppen er seks prosentpoeng høyere enn for landet som helhet. Trondheim har noe lavere befolkningsandeler enn landet totalt både for de eldre aldersgruppene og for de i skolepliktig alder.

32.3 Befolkningsprognose

Figur 32.4 viser faktisk befolkningsutvikling for de yngste aldersgruppene fram til 2019 og prognose fram til 2030.

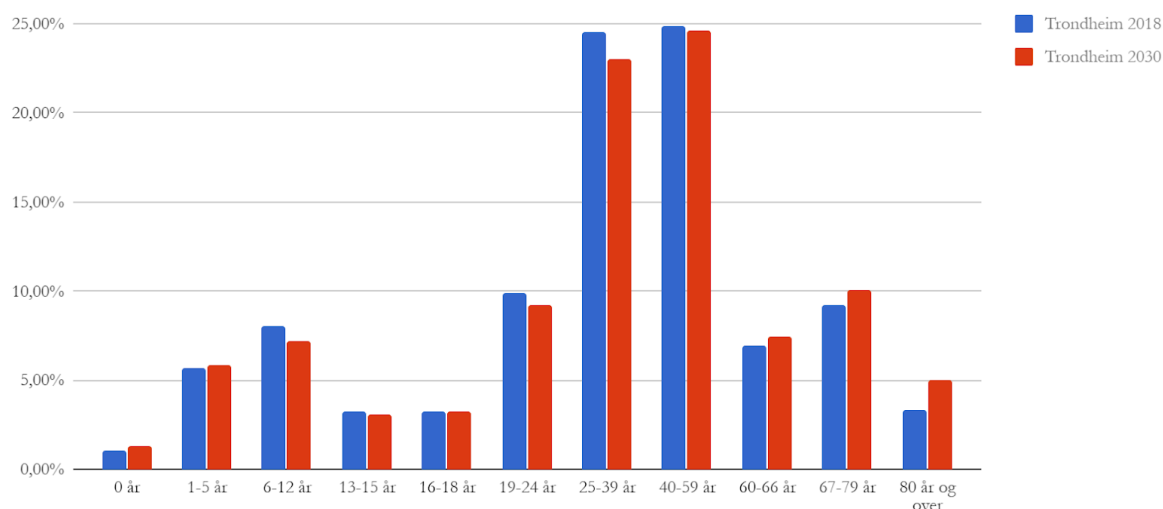
Figur 32.4 viser at antallet elever i grunnskolealder antas noe redusert i planperioden. Antallet elever i ungdomsskolealder øker i hele perioden og det forventes 570 flere elever ved inngangen til 2024. Utviklingen i de yngste aldersgruppene er vanskeligere å prognostisere. I denne prognosen, som ble utarbeidet i mars, er det lagt inn en forventning om at antallet i barnehagealder fram mot 2024 øker med om lag 550 sammenlignet med inngangen til 2019.

Figur 32.5 Befolkningsutvikling for aldersgruppene over 67 år. Faktisk utvikling fram til 1. januar 2019 og prognose fram til 1. januar 2030. Kilde: TR2018M_T2019.

Figur 32.5 viser at det er aldersgruppen 67-79 år som vokser mest i perioden. Dette er det som blir "eldrebølgen" rundt 2025. Antallet eldre over 80 år forventes å øke noe i slutten av planperioden.

Figur 32.6 nedenfor viser at det er forskjeller i hvordan befolkningen endrer seg i denne planperioden sammenlignet med perioden 2024-2030, og at dette først og fremst gjelder den eldre delen av befolkningen.

Figur 32.6 Befolknings sammensetning i 2030 sammenlignet med 2019. Kilde: TR2018M_T2019.

Figur 32.6 viser at Trondheim i 2030 vil være en mer "alderstung" kommune enn i 2019. Antallet eldre blir høyere og vil også utgjøre større andel av den totale befolkningen. I 2019 utgjorde personer over 67 år 12 prosent av befolkningen, mens den i 2030 er antatt å utgjøre 15 prosent, altså en endring i andel på 25 prosent.

32.4 Demografikostnader

Befolkningsvekst og endringer i befolknings sammensetningen anslås å gi Trondheim kommune 58 millioner kroner i merutgifter i 2020. Anslaget er basert på forutsetninger om uendret standard og uendret kvalitet i tjenesteytingen. Gitt disse forutsetningene er anslaget uttrykk for hva det vil koste kommunen å bygge ut tjenestetilbudet for å holde tritt med befolkningsutviklingen. Merutgiftene er høyest innenfor helse- og omsorg og skole. Reduksjon i antall barn i barnehagealder antas å gi en reduksjon i utgiftene innenfor barnehage. Demografikostnadene er beregnet med utgangspunkt i prognose TR2018M_T2019. Prognosen ble produsert i mars 2019.

Befolkningsvekst gjør at vi må utvide kommunens bygg- og anleggskapasitet. Tekniske tjenester, kultur og næring, eiendomstjenester og idrett- og friluftsliv kompenseres derfor for driftsmessige konsekvenser som følge av endring i infrastrukturen. Samlet utgjør denne kompensasjonen 14 millioner kroner i 2020.

For en nærmere omtale av metoden som ligger til grunn for beregningen av demografikostnadene vises det til [vedlegg 2 i rådmannens forslag til handlings- og økonomiplan 2017-2020, budsjett 2017](#).

32.5 Beregnede demografikostnader i 2020

Tabellen under viser beregnede demografikostnader for de ulike tjenesteområdene i 2020. Demografikompensasjonen inngår som en del av rådmannens forslag til driftsrammer til det enkelte tjenesteområde.

Tabell 32.1 Anslag på demografikostnader. Tall i millioner kroner.

	Befolknings- endring 2020	Økt areal	SUM
Barnehage	-23		-22,7
Skole	10,0		10,0
BFT	4,1		4,1
Helse- og omsorg	53,8		53,8
Kvalifisering og velferd	3,3		3,3
BOA	4,3		4,3
Rus og psykisk helse	1,5		1,5
Plan- og bygningstjenester	0,3		0,3
Miljøtjenester	0,2		0,2
Tekniske tjenester	0,1	3,8	3,9
Eiendomstjenester	0,2	7,6	7,7
Kultur og kirke	1,6	0,8	2,4
Idrett og friluftsliv	0,3	1,9	2,2
Næring	0,1		0,1
Interne tjenester	0,8		0,8
Rådmannen	0,3		0,3
Bystyresekr og revisjonen	0,2		0,2
SUM	58	14	72

Befolkningsendring

Samlet anslås befolkningsendringer å gi en økning kommunens utgifter på 58 millioner kroner i 2020. Den største økningen er innenfor helse- og omsorg, hvor utgiftene forventes å øke med 54 millioner kroner som følge av at vi blir flere eldre. Den store økningen må sees i sammenheng med at vi i løpet av 2020 forventes å bli om lag 200 flere i alderen 80 år og over. Aldersgruppen 1-5 år ventes å gå ned. Dette fører til en forventet utgiftsreduksjon på om lag 23 millioner kroner til drift av barnehageplasser i 2020.

Økt areal

Utvidelse av kommunens bygg- og anleggskapasitet antas å gi kommunen en merutgift på 14 millioner kroner i 2020. Under omtales det kort hva økningen er knyttet til:

- Eiendomstjenester: Økte utgifter til forvaltning, drift og vedlikehold knyttet til arealøkninger i 2020. Dette gjelder blant annet Granåsen helse- og arenabygg, Risvollan helse- og velferdssenter og utvidelse av Okstad skole.

- Tekniske tjenester: Økte utgifter knyttet forvaltning, drift og vedlikehold av nye veger og nye grøntanlegg som kommer i bruk i 2020. Det største og økonomisk mest utfordrende anlegget er Torget.
- Idrett og friluftsliv: : Økte utgifter til forvaltning, drift og vedlikehold knyttet til arealøkninger i 2020. Dette gjelder nye idrettsanlegg, turveger/-stier, løyper og andre friluftstiltak samt nærmiljøanlegg.
- Kultur og kirke: forvaltning, drift og vedlikehold av nye/utvidede gravplasser, driftsbygninger og krematorium, blant annet nye Charlottenlund gravlund og nye driftsgårder på Havstein og Lademoen.

Etterberegning av demografikompensasjon

Demografikostnadene er beregnet basert på prognoser på befolkningsvekst for de neste årene. Ettersom prognosetall ikke treffer 100 prosent på faktisk befolkningsutvikling, justeres kompensasjonen i ettertid ut fra faktisk befolkningsvekst. Faktiske befolkningstall viser at tjenesteområdene fikk seks millioner kroner for mye i kompensasjon i 2018. Driftsrammene til tjenesteområdene ble justert for dette i 2019 (jf omtale i sak [81/19](#), *Økonomirapport per februar 2019*). I tabellene som viser rådmannens forslag til driftsrammer for de ulike tjenesteområdene framgår dette som en tekniske endring av opprinnelig vedtatt budsjett 2019.

I rådmannens forslag til budsjett 2020 er det, jf omtale i kapittel 5, ikke funnet rom for å sette av midler som kan brukes dersom de faktiske demografikostnadene i 2019 blir høyere enn prognosene tilsier.

33 Økonomiske konsekvenser av sykefravær

33.1 Innledning

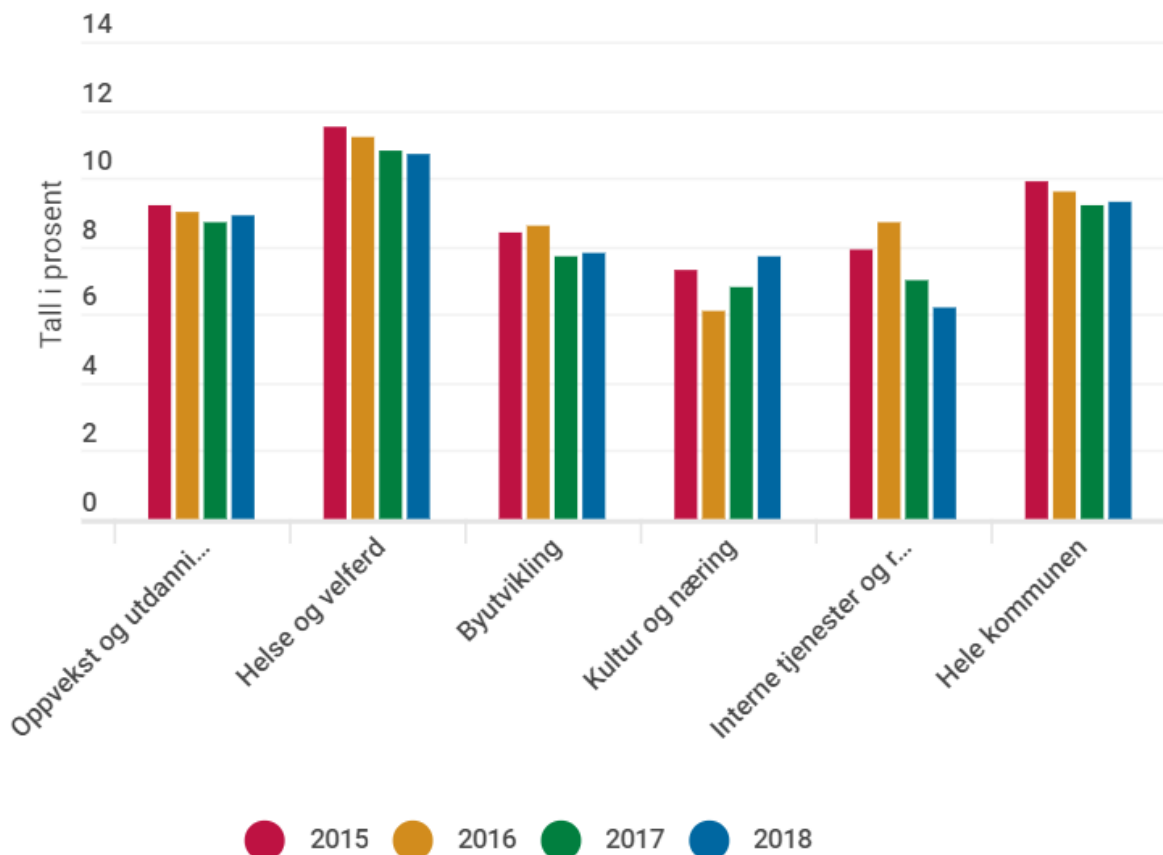
Sykefravær, slik det fremstilles statistisk, omfatter alt fravær meldt som sykdom til arbeidsgiver fra fast ansatte medarbeidere.

Størrelsen på sykefraværet måles som andel av det potensial for utført arbeid som de fast ansatte kan utføre. Har vi for eksempel en arbeidsstokk på 10 000 fast ansatte årsverk og et meldt sykefravær, både korttids- og langtidsfravær, på 1000 så er sykefraværet på 10 prosent. Sykefraværsprosenten er altså et mål på tapte dagsverk på grunn av egen sykdom, i prosent av avtalte dagsverk.

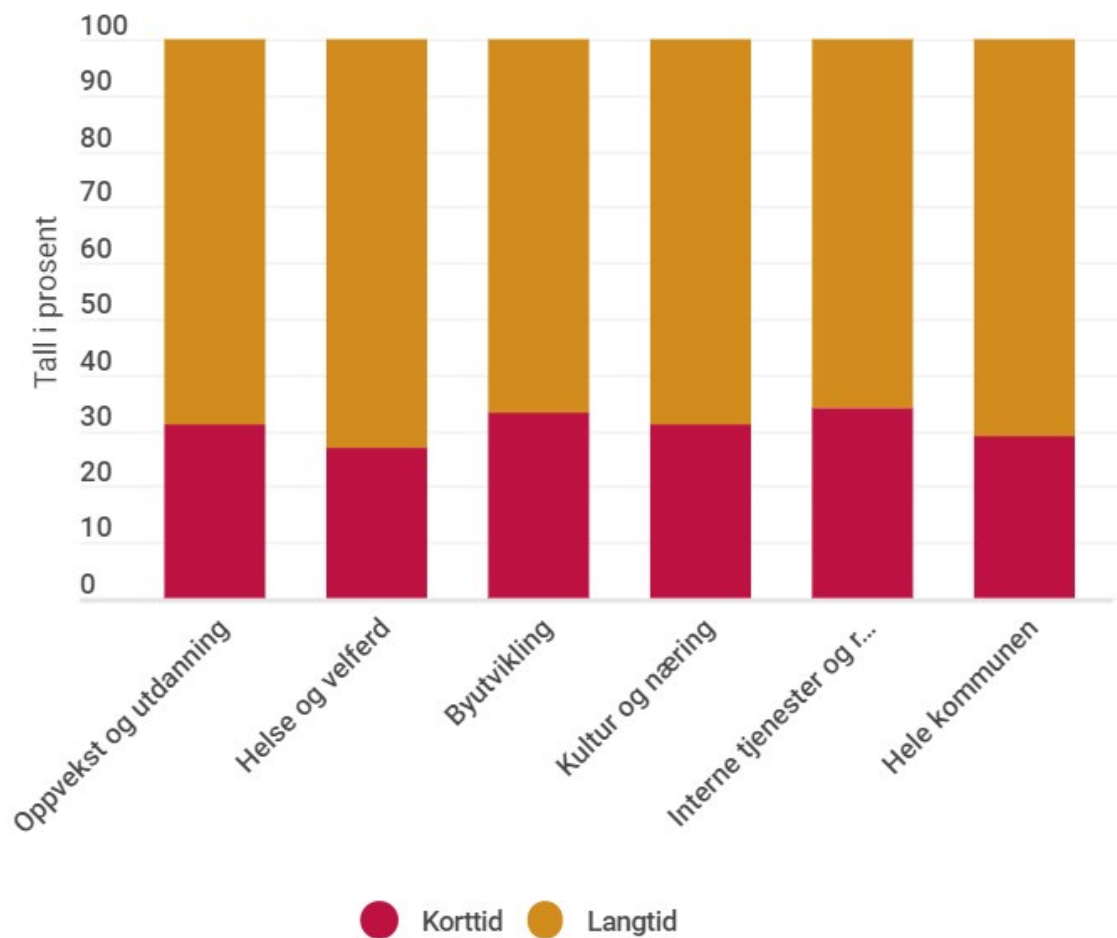
I fremstillingen nedenfor er utviklingen i sykefraværet de siste tre årene vist, både for kommunen som helhet og per sektor. Ulike dimensjoner av hva sykefravær betyr økonomisk er også beregnet og drøftet.

33.2 Utvikling i sykefravær

Hele kommunen

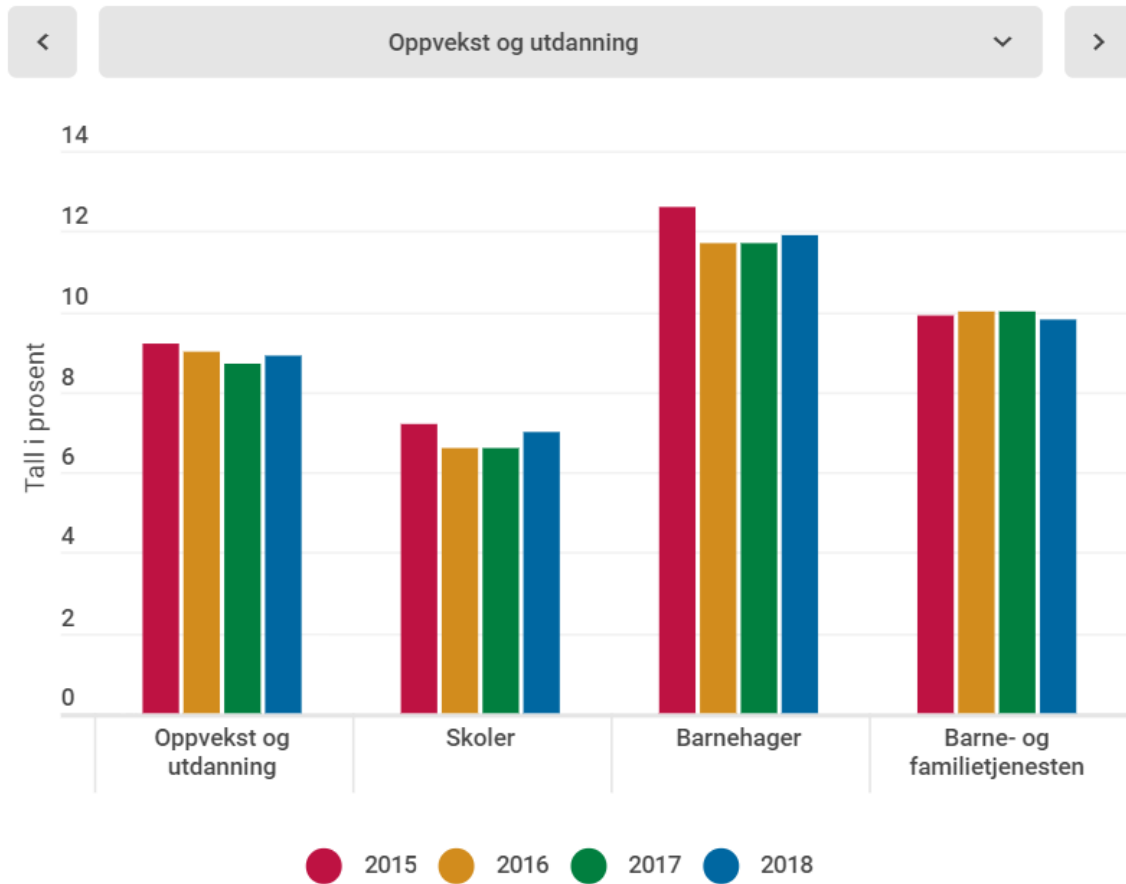
Figur 1 Utvikling av sykefravær 2015-2018 i prosent.

Figur 2 Sykefraværet fordelt mellom korttids- og langtidsfravær i prosent. Tall for 2018.

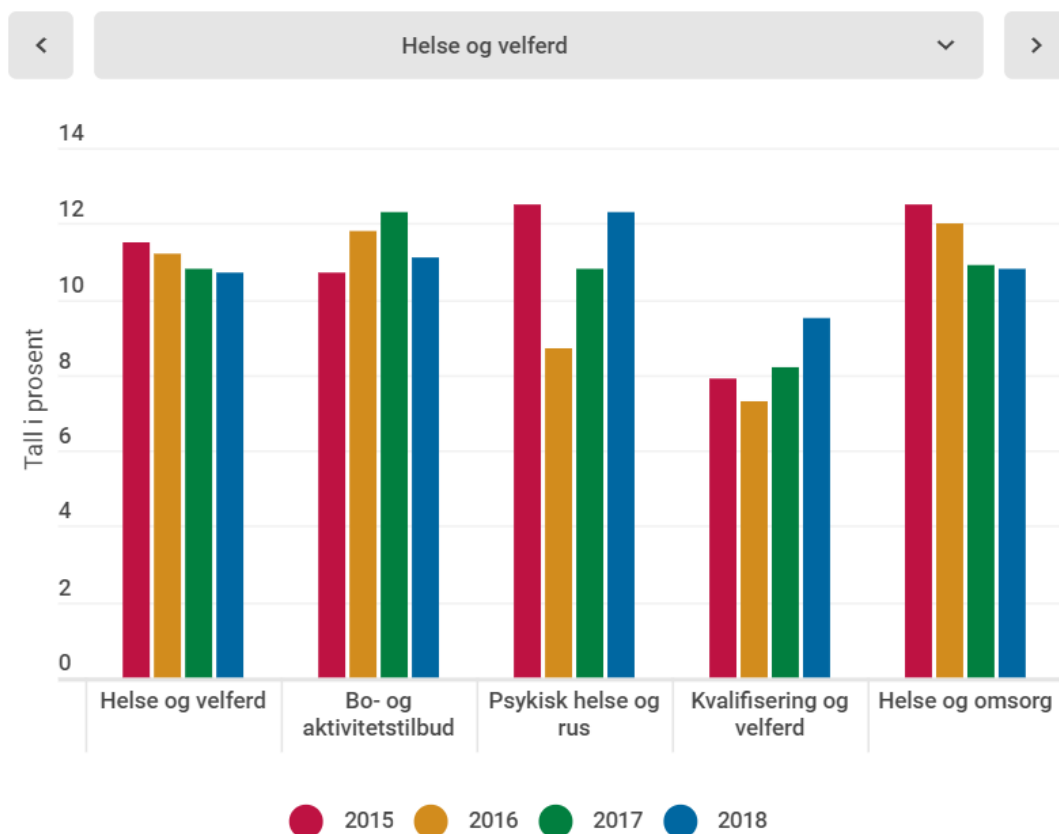
33.3 Områder

33.3.1 Oppvekst og utdanning

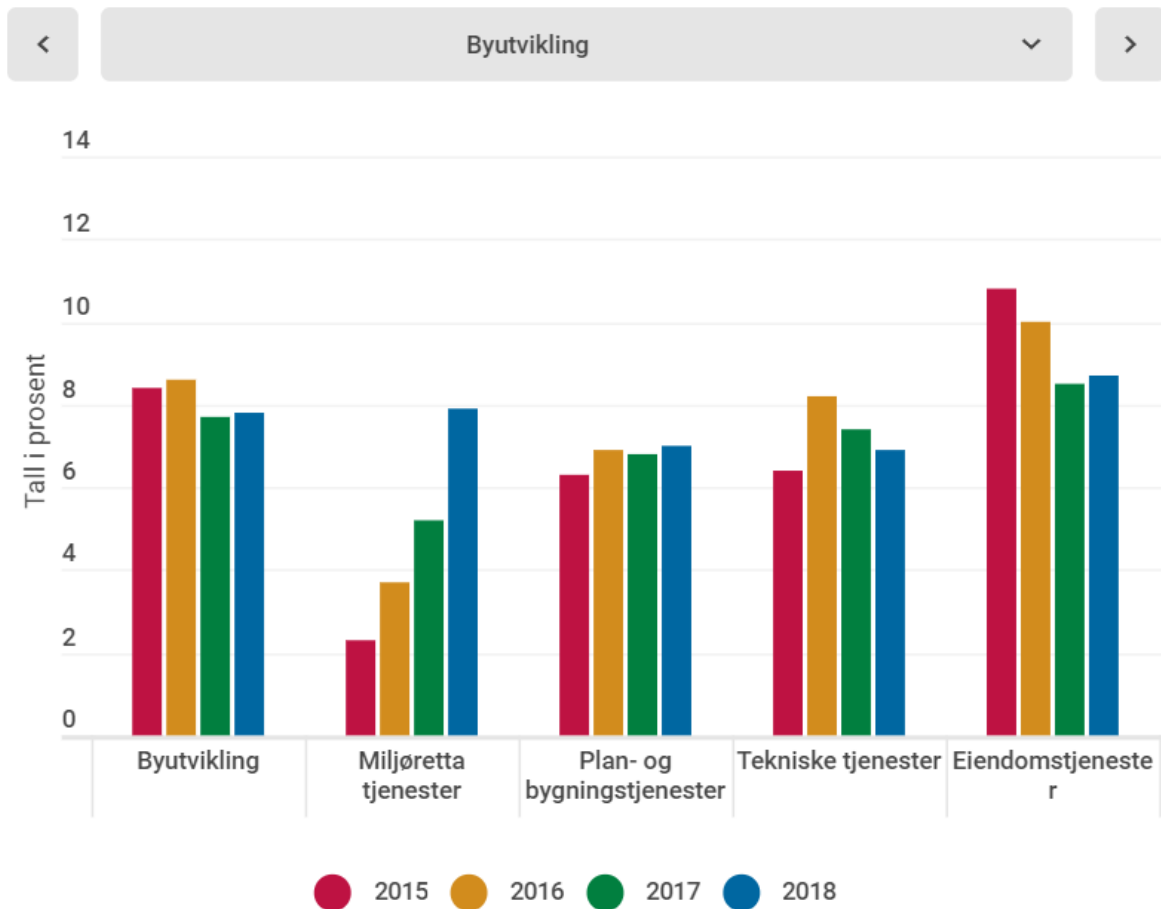
Figur 3 Utvikling av sykefravær 2015-2018 i prosent.

33.3.2 Helse og velferd

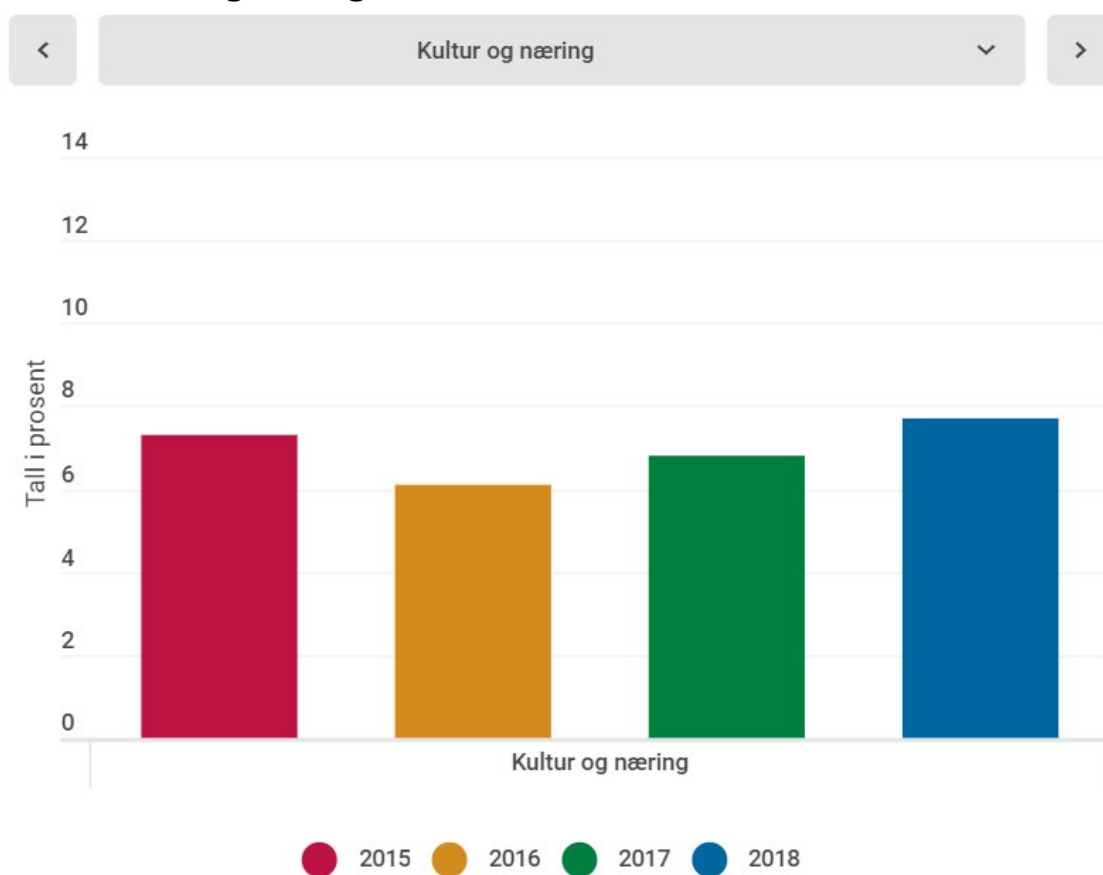
Figur 4 Utvikling av sykefravær 2015-2018 i prosent.

33.3.3 Byutvikling

Figur 5 Utvikling av sykefravær 2015-2018 i prosent.

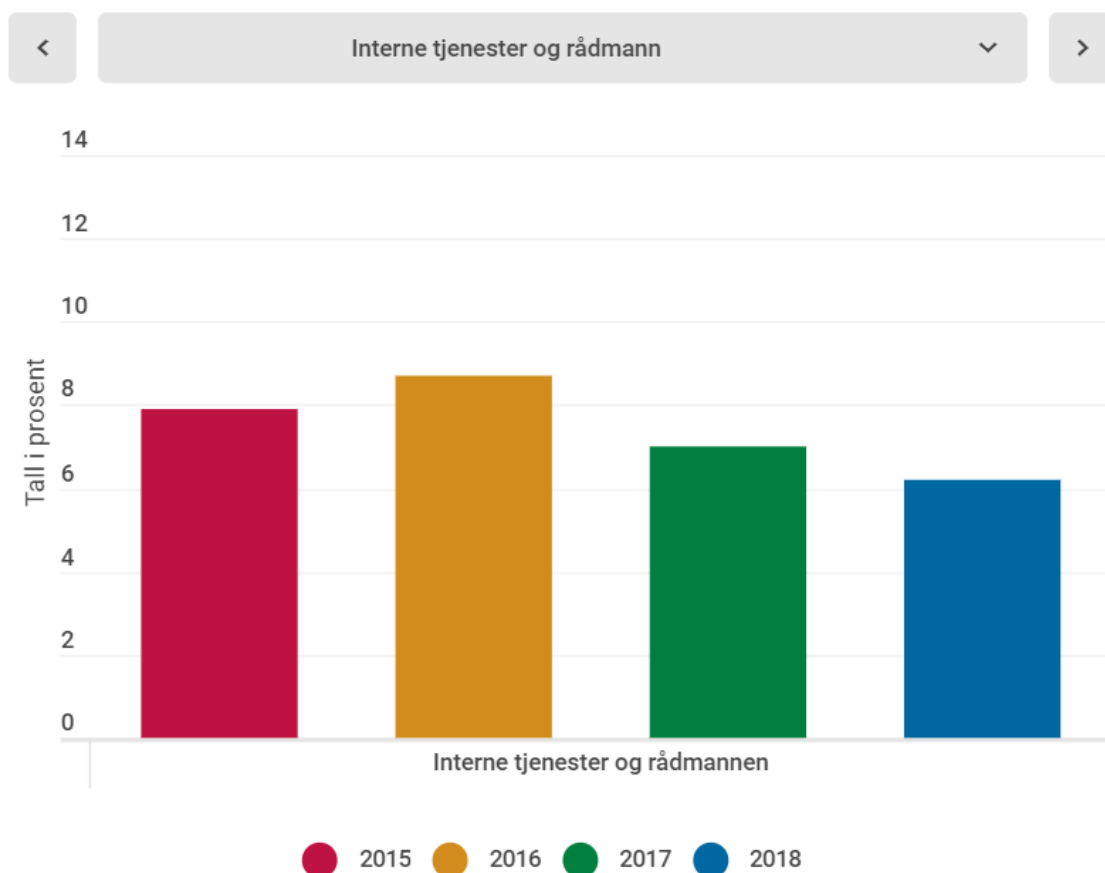
33.3.4 Kultur og næring

Figur 6 Utvikling av sykefravær 2015-2018 i prosent.

33.3.5 Interne tjenester og rådmannen

Figur 7 Utvikling av sykefravær 2015-2018 i prosent.

33.4 Økonomiske konsekvenser av sykefravær

33.4.1 Generelt

Rådmannen utarbeider ikke et særskilt anslag på utgifter til sykefravær i forslaget til budsjett. Utgifter til sykefravær inngår som en del av forslaget til driftsramme for hvert tjenesteområde. Når budsjettet er vedtatt fordeles den økonomiske rammen for tjenesteområdene på de enhetene som hører til tjenesteområdet. For mange av områdene fordeles budsjettene ved hjelp av kriteriemodeller. Det varierer mellom områdene på hvilken måte, og i hvilken grad, man budsjetterer utgifter til sykefravær (i form av sykepengerefusjon som inntekt). Som en følge av dette gir budsjettet ikke fullstendig informasjon om kommunens utgifter til sykefravær.

Det er fra regnskapssystemet ikke mulig å ta ut en oversikt over kostnader til vikarer knyttet til sykefravær. Under konto for vikarer så er det ikke bare sykevikarer som utgiftsføres, men også vikarer for svangerskapspermisjoner, vikarer for andre permisjoner, ansatte i ulike prosjekter av kortere varighet med videre. Det må derfor gjøres et estimat på kostnader til vikarer ved sykefravær.

33.4.2 Beregning av kostnader

Kostnader som følge av sykefravær kan deles opp i tre dimensjoner:

- Kostnader som følge av et produksjonstap
- Kostnader fordeles mellom kommune og stat
- Budsjettmessig effekt av sykefravær

33.4.3 Produksjonstap

I utgangspunktet har Trondheim kommune et potensial for produksjon av velferdstjenester og andre kommunale oppgaver tilsvarende ca 12500 årsverk. Dette tilsvarer en verdi målt i lønnskostnader, inkludert sosiale utgifter, på om lag 7,5 milliarder kroner. Har vi et sykefravær på 10 prosent representerer dette en kostnad for samfunnet på 750 millioner kroner. Reduseres fraværet med ett prosentpoeng så kan vi altså produsere flere tjenester og utføre flere oppgaver tilsvarende 75 millioner kroner. I dette resonnetet ligger det ikke noen vurderinger av hva som er høyt, lavt eller passende nivå på sykefraværet. Dette er kun ment som illustrative tallstørrelser for å gi perspektiver på omfanget, og som grunnlag for den videre drøfting nedenfor.

33.4.4 Fordeling av kostnader mellom stat og kommune

Sykefraværet deles mellom korttids- og langtidssykefravær. Korttidssykefraværet omfatter fravær inntil 16 dager og hvor kostnader i sin helhet bæres av kommunen. Fra med dag 17 av et sykefravær mottar kommunen refusjon fra staten. Refusjonen fra staten omfatter ikke alle de kostnader kommunen har til en medarbeider, og utgjør om lag 70 prosent. Statistikken om sykefravær viser at om lag 70 prosent av sykefraværet er langtidssykefravær og 30 prosent er korttidsfravær. Ut fra dette gir beregninger at staten tar om lag 368 millioner kroner (49 prosent) av kostnaden, mens kommunens andel er på om lag 382 millioner kroner (51 prosent).

33.4.5 Budsjettmessige effekter av sykefravær

Beregningen ovenfor viser at kommunens totale kostnad for sykefravær på 10 prosent, og med de forutsetninger som er lagt til grunn, er på om lag 380 millioner kroner. Dette ville også vært den budsjettmessige effekten, altså det beløp vi måtte legge inn til dekning av utgifter til sykefravær, hvis alt sykefravær skulle dekkes inn. Det er ikke slik at sykefravær dekkes inn fra dag en, og det er også grunn til å understreke at innleie av vikarer for sykefravær varierer mye mellom tjenesteområdene.

Ved langtidssykefravær anslås det at det for kommunen totalt leies inn vikarer for 2/3 av sykefravær. Med dette som forutsetning vil sykepengerefusjonen tilnærmet være lik de merutgifter vikarinneleien medfører.

Korttidsfraværet utgjør ca 30 prosent av det totale sykefraværet. Hvis vi forutsetter at det leies inn vikarer for halvparten av de som har korttids sykefravær, vil utgiften ved dette være vel 100 millioner kroner på årsbasis.

Innleie av vikarer ved korttidsfravær vil ikke bli refundert, og dersom det leies inn vikarer ved korttidsfravær vil man få en utgift i tillegg til kostnaden ved at en ansatt er syk.

I sum vil dette, med forutsetninger nevnt, gi en kostnad ved sykefravær på vel 100 millioner kroner for kommunen totalt sett.

Det presiseres at dette er veldig usikre estimater, da innleie i de ulike tjenesteområdene varierer. Administrative kostnader som følge av sykefravær har vi ikke kostnadsanslag på. Vi har et refusjonsteam som jobber med å sikre at kommunen mottar korrekte sykepengerefusjoner og en IA-seksjon (IA=inkluderende arbeidsliv) som gjennomfører tiltak på enheter for å redusere fraværet. I tillegg kommer administrasjonstid for ansatte med personalansvar til oppfølging, tilrettelegging og organisering. Det er grunn til presisere at tallene som er presentert er usikre.

33.4.6 Et eksempel

Det er ovenfor vist at sykefraværet varierer mye mellom tjenesteområdene, og at praksis med innleie av vikarer for å dekke opp tapt produksjonskapasitet varierer. For å belyse dette nærmere trekker vi frem tjenesteområdet barnehage.

De kommunale barnehage hadde i 2018 i gjennomsnitt 1765 årsverk til å utføre tjenester og oppgaver. Det gjennomsnittlige sykefraværet var på 11,9 prosent, altså et produksjonstap på 125 millioner kroner.

Hvis vi også her forutsetter at innleie av vikarer for langtidssykefravær dekkes av sykepengerefusjonen fra staten, altså innleie for 70 prosent av sykefraværet, så påføres ikke kommunen kostnader direkte av langtidssykefraværet. Innleie ved korttidsfravær må kommunen derimot dekke selv. Vi har ovenfor anslått at kommunen som gjennomsnitt leier inn vikarer for 50 prosent av korttidsfraværet. Det er grunn til å anta at barnehagene ligger over dette. Hvis alt korttidsfravær erstattes med innleie av vikarer så utgjør dette en kostnad på om lag 13 millioner kroner. Ut fra dette kan vi anta at den budsjettmessige effekten av sykefravær for barnehagene utgjør mellom 7 og 13 millioner kroner.

Hva skjer dersom sykefraværet i barnehagene reduseres med ett prosentpoeng?

En reduksjon av sykefraværet med ett prosentpoeng gir en reduksjon av utgifter til innleie av vikarer for alt korttidsfravær på om lag 1,3 millioner kroner.

33.5 Oppsummering

Vi har konkludert med at kommunen som helhet ikke har direkte merutgifter som følge av langtids sykefravær. I gjennomsnitt leier vi ikke inn flere vikarer enn det sykepengerefusjonen fra staten dekker. Det vil si at når langtidssykefraværet går ned så reduseres utgifter og inntekter i takt. Det har dermed ingen direkte økonomisk virkning verken for kommunen som helhet eller for enheter. Reduseres derimot korttidsfraværet kan dette ha en direkte økonomisk virkning. Hvor stor effekten vil være avhenger av i hvilken grad virksomheten leier inn vikarer ved korttidsfravær.

Sykefraværstall for de fire siste årene viser en synkende tendens. Ut fra resonnementet ovenfor fører ikke reduksjonen til en umiddelbar bedret økonomisk situasjon.

Selv om den direkte økonomiske effekten av redusert sykefravær er beskjeden, er det sannsynligvis betydelige indirekte kostnader å spare og gevinster å hente ved redusert sykefravær. Det brukes betydelige administrative ressurser på å håndtere sykefravær og kvaliteten på tjenesten blir generelt sett lavere. Dette representerer et velferdsøkonomisk tap av store dimensjoner.

Trondheim kommune
Postboks 2300 Torgarden
7004 Trondheim

www.trondheim.kommune.no

m1530 • september 2019
Kommunikasjonsheten

